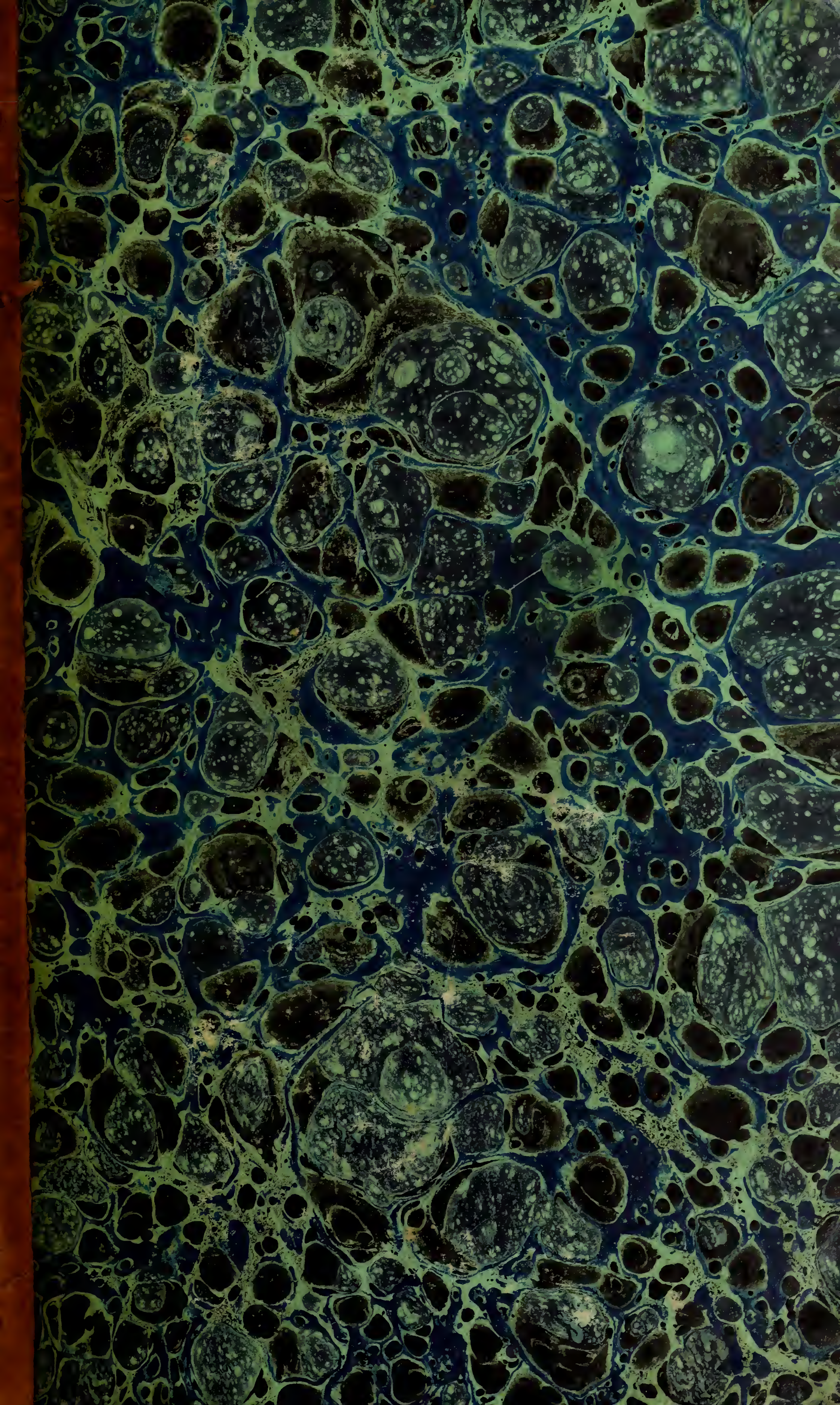
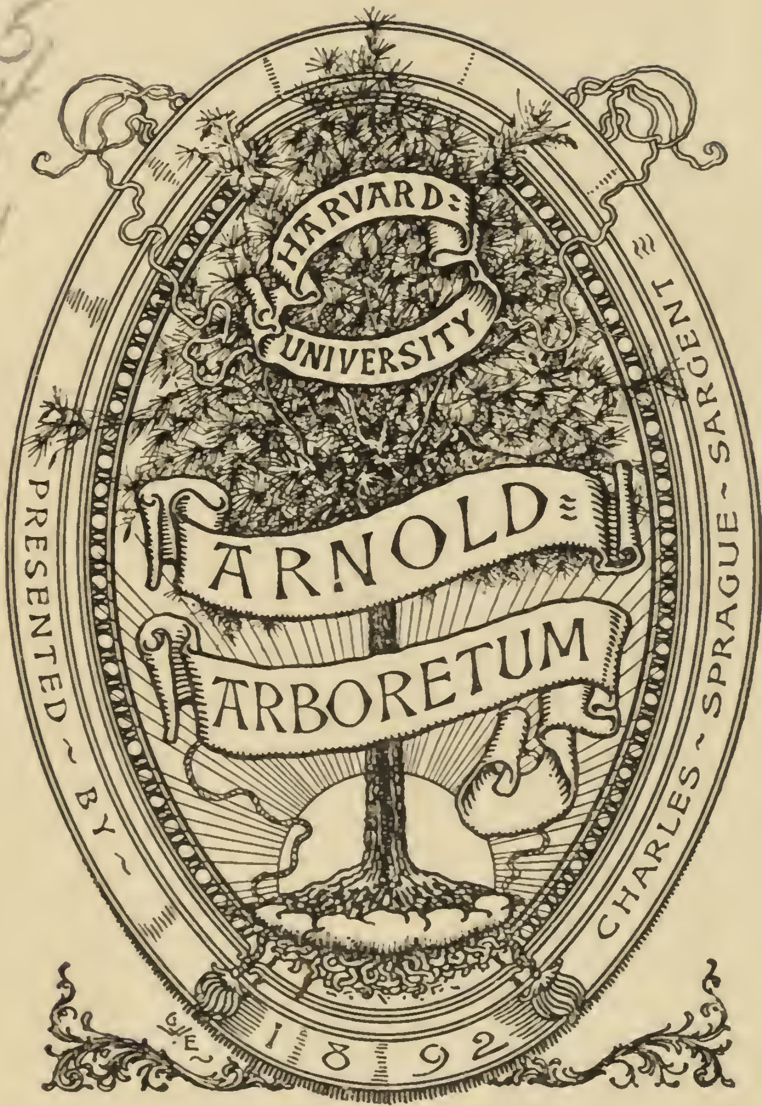

HARVARD
UNIVERSITY
ARNOLD
ARBORETUM
PRESENTED ~ BY ~ CHARLES ~ SPRAGUE ~ SARGENT
1892

CARL LINNÆI,

ARCHIAT. REG. ET MED. PROF. UPSAL.

Skånska Resa,

På

Höga Öfwerhetens

Befallning

Förrättad År 1749.

Med

Rön och Anmärkningar

Uti

Oeconomien, Naturalier, Antiquiteter, Seder, Lefnads-sätt.

Med

Tilhörige Figurer.

STOCKHOLM,

Uplagd på LARS SALVII kostnad 1751.

Ruraque quoque oblectant animos, ſtudiumque colendi
Quælibet huic curæ cedere cura poteſt.

Ovid.

HÖGVÅLBORNE GREFVE

HERR CLAS EKEBLAD,

KONGL. MAJ:TS HÖGSTBETRODDE MAN
OCH SVEA RIKES RÅD,
CANCELLIE RÅD,
RIDDARE Och COMMENDEUR
AF KONGL. MAJ:TS ORDEN.

Torparen glåder ſig åt ſin gröna Wret,
Hottentotten fågnar ſig åt ſina lika barn,
Auctoren ſmickrar ſig af ſina ſjelfkloka
Arbeten;
Men
Åkerbruket blifver med alt ſlåp fruktlöſt,
Om ej GUD gifver våderleken;
Ungdomens framſteg åro fåfånge,
Om ej *Öfverheten* viſar Nåd;
Vetenſkaperne uparbetas förgåfves,
Om ej *Mæcenater* gynna ſaken;
Hvarföre ock
Åkermannen anropar Himmelen om vålſignelſe,
Föråldrar kalla förnåmare Faddrar åt ſina barn,
Auctorer upoffra ſina verk åt Höga Gynnare,

EDERS EXCELLENCE,

E. E. som GUD ock förtjenst uplyft så högt,
Hade aldrig jag vågat nederkalla til de låga Landtkojor;
E. E. som vålfver så stora ting om Folks öden,
Hade aldrig jag besvårat med de föraktade vetenskaper;
E. E. som skimrar af Purpur, Anor, Stjernor, Gull och gröna skogar,
Hade aldrig jag oroat med mina myror;
Om icke
E. E. höga deltagande i öfverinseendet på vetenskaperne,
Mer än jag sjelf,
Rådt mig at upoffra detta
På
EDERS EXCEELENCES
Altare,
Med den vördnad jag bör vara

EDERS EXCELLENCES

Allerödmjukaste Tjenare
CARL LINNÆUS.

Företal

RESAN til Skåne, med deß förrättning är nu det, hwarom jag wil gifwa Min Läsare en liten underrättelse.

Öfwer-*Intendenten* Baron CARL HÅRLEMAN, en Herre, som denna tiden med mycken ifwer winlade sig om at främja alla för Riket nyttiga Wetenskaper, gaf in til Rikſens Högl. Ständer, wid Riksdagen 1747, et *Memorial*, om den nytta et Land genom deß rätta känning och en där efter författad *Historia Naturalis* kunde tilskyndas, samt at det til den ändan woro nödigt, at jag, som redan rest *Gothland*, *Öland*, *Westergöthland* igenom, jämwäl om samma Resor utgifwit tryckta beskrifningar, med de där uti införda Rön, kunde än widare blifwa anbefald sådana Resor förrätta. Rikſens Höglofl. Ständer funno för godt, at detta hos Höga Öfwerheten *recommendera*, hwar på HANS KONGL. MAJ:T genom HANS KONGL. HÖGHET, wår Allernådigste CANCELLER, gaf mig befallning, at anträda Resan til Skåne, hwilket ock skedde år 1749.

WÄGEN togs altså ifrån *Upsala* genom *Christianstad*, *Cimbrishamn*, *Ystad*, *Trälleborg*, *Falsterbo*, *Scanör*, *Malmö*, *Lund*, *Landscrona*, *Helsingborg*, *Engelholm*,

 Chri-

Christianstad, hwarpå hela Sommaren, ifrån slutet af *April*, anwändes i Skåne, måst och förnämligast på slåtten åt hafssidorne, intildeß min återkomst fordrades i *Upsala*, at det rådda de dyrbaraste wäxter i *Academie* Trägården ifrån tilstundande järnnätter uti *medio Augusti*.

GÖREMALET, som jag förrättat, har warit at noga uptekna hwad som förekommit, så i *Naturen*, som *privata Hushållningen*. Jag har beskrifwit hwad jag sett, alt på sina egna ställen, och det så kårt och tydeligt, som mig möjeligt warit. Jag har sökt up alt hwad jag föreställt mig nu eller framdeles kunna gagna mit Fäderneslaud. Jag har flytt alt, som jag sett på något sätt kunna störa min nästa.

OECONOMISKA saker har jag samlat til et stort antal, föreställt dem så naturligen, som jag förmått; gifwit om dem min oförgripeliga tanka; men måst warit angelägen at afmåla dem så, at de, som fått *Oeconomien* til sin hufwudsyssla, deraf kunna dömma på hwad sätt landets *cultur* må bättras. I synnerhet har *Åkerbruket* dageligen förekommit mig uti et land, som til större delen består af åker. De små utkast af den *Privata Oeconomien*, lägga sannerligen grund til den stora, ty liksom et stort trä kullkastas af stormen, då det ej på alla sidor är fäst med rötterne; altså ock den *publique* Hushållningen, då den ej är rotad på den *privata*.

GIPS fant jag icke i Skåne; Huru wida det är *Gips*, som omtalades, men icke kunde få ses, wid *Malmö* och Kalkhamn (196) torde icke kunna tjenligare utrönas, än om Bärgsmän där slogo neder. *Gipsen* tyckes hafwa en ganska nära slägt med *Selenites*, de klara *Gips*kolfwar äro *Seleniti*ska *Crystaller*, och all *Selenites* en *Gips*, kanske ock all *Gips* gröfre och hopwäxte *Seleniti*ska *Crystaller*, ty deße kalk-arter gåsa ej med

sura

sura *Spiritus*. Af denna anledning finnes hos oß, måst i all *Alun*-skifwer, små *Selenitiska Gips*-gryn, men ej större än Salt-korn.

FLINTOR finnas af bägge slagen på Skånska slätten. *Lybska Flintor* förekomma måst omkring *Lund* (171) så hwita, som swarta; de båste äro omdragne med en hwit Kritskorpa; de äro ock här mer än tilräckeliga.

Franska klara Flintor finnas på Ljungen inåt *Scanör* (236), aldeles så goda, som de Utländske, men huru tilräckelige de äro må tiden wisa, då de warda eftersökte i sanden; de finnas åfwen här och där wid wästra stranden emellan *Malmö* och *Landscrona*, men sparsammare ofwan på jorden.

OXEL finnes nog sparsamt i Skåne, deremot öfwerflödigast i Riket på wästra sidan af *Öland*, norr om Färgestaden, der hon wäxer wildt, som det allmännaste trä; ty kan hon ock på intet ställe fås med mindre möda eller wäxa til större trä.

WALNÖTTER äro planterade i de mästa och båsta Trägårdar på slätten, såsom wid *Åhus*, *Cimbrishamn*, *Malmö*, *Ystad*, *Lund* &c, dock de måste och båste i *Lund*, *Malmö*, *Ystad*, altså wäxa de bäst på *Trålleborgs* slätten och nästgränsande, hwarest de tjenligast kunde planteras, särdeles omkring *Köping* åt *Trålleborg*, men de wäxa sent för än de blifwa högstammige (*pag*. 264.) Deßutom äro de åfwentyrade för owanligt starka wintrar, som gerna komma inom hwart 20:de år, hwarigenom hela planteringen kunde skämmas.

NATURALIER, som på resan förekommit, har jag ej förgätit at uptekna, fast än jag nogsamt måste för-

förnimma, at de i Skåne tilförene blifwit mycket flitigt eftersökte och upspanade.

STENAR och besynnerligen *Petrificater* äro i Skåne för detta öfwerflödigt samlade af framl. *Archiat.* och *Prof.* KILIAN STOBÆUS, dem han gifwit til *Museum Academicum* i *Lund*, utom det han *Communicerade* en stor del med Framl. *Archiatern* MAG. BROMEL, som dem upteknat uti *Actis Soc. Upsaliensis.*

WÄXTER, utom dem jag sjelf samlade under den tid jag *studerade* wid *Lunds Academie* 1727, 1728 och upteknat uti *Horto Cliffortiano*, äro flitigt upsökte af *Medicinæ Professoren* i *Åbo* Herr JOH. LECHE, som dem upråknat uti sine *Primitiis Floræ Scanensis. Lund* 1744, såsom

Hordeum,	*Plantago*,	*Centunculus*,	*Nummularia*,
Vulvaria,	*Oreoselinum*,	*Apium*,	*Asparagus*,
Scleranthus,	*Cerastium*,	*Asarum*,	*Papaver*,
Betonica,	*Galeobdolon*,	*Sideritis.*	*Lepidium*,
Armoracia,	*Geranium*,	*Trifolium*,	*Vicia.*
Spartium,	*Picris*,	*&c.*	

Deße äro nu nyligen förökte med en artig samling som af *Medicinæ Professoren* i *Lund* Herr EBERH. ROSEN åt framstäld uti deß *Observationes Botanicæ. Lund* 1749, såsom

Verbascum,	*Sium*,	*Sison*,	*Allium*,
Dianthus,	*Acer*,	*Vicia*,	*Antirrhinum*,
Sisymbrium,	*Hypochæris*,	*Crepis*,	*Senecio &c.*

DJUR besynnerligen af *Foglar* och *Insecter* har äfwen Herr *Profess.* LECHE samlat i Skåne til ansenligt antal, dem han med mig benägit *Communicerat*, då jag utgaf *Faunam Svecicam.*

TRA-

TRACTATER som jag i detta werk *citerat*, äro jämte Bar. Hårlemans Dag-Bok s. Resa, Stockh. 1749. Oct. inga andra, än mine egne små handböcker, wid hwilka jag bör nämna *Editionerne* för efterwerlden.

Systema	Naturæ.	Stockh.	1748.	Octavo
Flora	Svecica.	Stockh.	1745.	Oct.
Fauna	Svecica.	Stockh.	1746.	Oct.
Hortus	Upsaliens.	Stockh.	1748.	Oct.
Materia	Medica.	Stockh.	1749.	Oct.

CHARTAN öfwer Skåne, hafwe wi at tacka Herr Öfwer Directeuren Jac. Faggot före, som af nit för Wetenskaper, af kärlek för sina Landsmän, och af gammal wänskap för mig, henne aftagit.

FRIKOSTIGHET, gunst och wälfägnad hafwa så rikeligen och benägit blifwit mig ärtedde i detta Land af alla deß inwånare, besynnerligen af Skånska *Noblessen*, så wäl som af Präster och *Magistrats*-personer, at jag upriktigt måste tilstå, det jag i intet Land, ehuru jag allestädes wunnit gunst, blifwit emottagen med så mycken fägnad och ynnest, som i denna ort; för hwilket alt jag hembär en ock hwar wördsam tacksäjelse.

Min *LÄSARES* milda uttydning öfwer denna resa, beder jag om, sedan jag gjort den med all min ringa förmåga. Jag har för åtskillige andra mina werk, fått hugna mig af främmande Läsares milda *Censur*, men deremot ofta upburit nog grämelse för mina förra resor, af mina egna Landsmän, dem jag måst sökt behaga, at jag wäl icke tänkt åter *supplicera* om nåd til belöning för ny möda och släp, därest icke en stor Konungs befallning warit min lag; besynnerligen har jag märkt det min flit och idoghet at skyndsamt och girigt samla rönländt mig til skada, såsom hwar gård, ja hwar hage skulle kunna fordra flera månaders undersökning; hwilket

ket förekommer mig såsom då en *Historicus* wil beskrifwa et land uti någon bok, där likwäl hwar by, ja hwar *familias historie* kunde fordra en hel *Volume*. När Silkesmasken förebrädde Spinnelen sin lösa och glesa wäf, pröfwade han at göra den fastare och tätare, men spann in sig sjelf;

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit
Tum suus ex merito quemque tuetur honor.

At jag ej fått så många och undranswärda rön uti et land, där jag måst nöja mig med några spilde strån efter så mångas aktsamma skörd, är icke min skuld; jag får skatta mina forna Lärjungar lyckeligare, de där få den äran at hämta en rik årswärt af de härligaste land, som aldrig blifwit bärgade; hjelper et blidt öde Prof. KALM ifrån *Canada*, Doct. HASSELQUIST ifrån *Palæstina*, Herr OSBECK ifrån *China &c.* så lära de kunna frambära på rogad fat de märkwärdigaste *curieusiteter*.

Upsala 1750.
D. 22. *December*.

SKÅ-

* * * * * * * * *

SKÅNE.

SKANE är af Swerige i Götha-Rike, den Provincen, som ligger längst i Söder och där utsträcker sig emellan 55 graders, 21 minuters och 56 gr. 22. min. Latitud Norr om Æquatoren: samt emellan 3 graders 18 minuters och 4 gr. 50 min. longitude Wäster om Upsala Observatorii Meridian. Altså är längden af Skåne land i Norr och Söder ej öfwer 11, och bredden i Öster och Wäster ej öfwer 9 Swenska mil, i rät linia. Areal innehållet af fasta landet är wid paß 80 quadrat mil.

GRÄNSEN af Skåne land är följande:

NORRA sidan gränsar åt wäster til Halland, åt öster til Småland.

ÖSTRA sidan norr om Christianstad hänger tilsammans med Bleking; men söder om Christianstad går stranden til Östersjön och wänder sig åt Påhland.

SÖDRA sidan wetter åt Tyskland, men är derifrån skild med Östersjön, så at wid närmaste öfwerfarten, emellan Ystad i Skåne och Stralsund i Tyskland räknas 14 mil.

WÄSTRA sidan norr om Helsingborg stöter med stranden til stora Oceanen; men söder om Helsingborg ligger den gent emot Danmarck, så at emellan Helsing-

singborg och Helsingör räknas öfwer Öresund ½ mil, men emellan Malmö och Köpenhamn öfwer Droden 4 mil.

STRÄCKNINGEN af landet är nästan fyrkantig, längden efter Landswägarna i norr och söder 14 mil, och bredden 11 mil, och har följande Städer:

CHRISTIANSTAD (pag. 70) ligger på östra sidan af landet, 6 mil ifrån Småland, inom Helige-ås utlopp wid Åhus, och är befästad med wallar; Residence för Christianstads Län.

Helsingborg (307) swarar gent emot Christianstad; men ligger wid wästra hafs-sidan och midt för Helsingör.

Cimbrishamn (137) ligger på syd-östra kanten af Skåne, gent emot Borneholm, hwilken är 4 mil ut i sjön.

SCANÖR (223) och FALSTERBO (230) ligga på sydwästra kanten af Skåne, där landet något pekar ut åt Danska Steven.

MALMÖ (180) ligger wid wästra stranden, gent emot Köpenhamn, och är befästad med Wallar och Slott; Residence för Malmö-hus Län.

LANDSCRONA (296) ligger och wid wästra hafssidan, nästan inom öen Hven, dock något mer åt söder: är och befästad med Slott.

YSTAD (259) ligger wid södra hafssidan, dock närmare åt östra kanten, åfwen som Trålleborg åt wästra.

ENGELHOLM (334) ligger norr om kullen, emellan Helsingborg och Halland, wid wästra stranden, och wid innersta wiken af Halsehamn.

LUND den endaste Upstaden, 4 mil norr om Trålleborg, 1 mil från wästra stranden wid Lomma, har den namkunniga Academien.

HÄRADERNE i Skåne äro indelte under 2:ne Höfdingedömen, nämligen i Malmöhus och Christianstads Län, hwilka åtskiljas i wäster wid Halsehamn och öster om Ystad,

stad, då Christianstads Lån inbegriper det nordöstra landet och Malmöhus det sudwästra.

MALMÖHUS Läns Härader äro XIII.

Lugude.	*HELSINGBORG* (307) *Kullen* (322)
Rönneberga.	*LANDSCRONA* (296)
Onsjö.	*Næs. Annelöf*
Herjager.	*Barsæbäck* (291)
Torne.	*LUND* (168, 288)
Bara.	*Lomma*, *Häckebärga* (279)
Oxie.	*MALMÖ* (180)
Skjuts.	*SKANÖR* (283) *Trälleborg* (216)
Vemmenhög	*Anderslöf* (242)
Frosta.	*Bosjö*, *Ringsjön* (299)
Fers.	*Moslätten* (163) *Söfde* (270)
Ljunits.	*Sjörup* (255) *Nöbbelöf* (255)
Herrestad.	*YSTAD* (459) *Krageholm* (266)

CHRISTIANSTADS Läns Härader äro X.

Gyinge Östra	*Loshult* (56) *Fårlöf*
Gyinge Wäst.	*Visseltofta*
Willands	*ÅHUS* (75)
Asbo Nor. H.	*Tosjö* (355)
Asbo Södra	*Vrams-Gynnarstorp* (313) (365)
Gårds	*Linneryd*, *Hvitsköfle* (105)
Ingelstad	*Torstar*, *Bollerup*,
Albo	*Andrarum* (120 *Raflunda* (113)
Järrestad	*Gladsax* (135)
Bjåra	*ENGELHOLM* (334)

SITUATIONEN af Skåne land är åtskillig.

Berg och Backar äro emellan norra och södra åsen, mäst uti östra Gyinge, så wäl som i norra Härad och Gerds Härad åtskillige, äro dock ej synnerligen märkwärdige eller höga och klippfulle.

Norra Åsen eller Hallands Åsen (356) är en hög, lång och skogfull Bärgssträcka, som ifrån wästerhafwet

wet stryker åt öster, åtskiljandes Halland och Skåne, men wid Småländska gränsen tyckes fördelas i många små åsar och backar.

KULLEN (322) är en hög, klippfull Bärgkedja af en mils längd i öster och wäster, som emellan Helsingborg och Engelholm pekar ut i wästerhafwet med sina skallotta bärg.

SÖDRA ÅSEN (372) sträcker sig straxt ifrån kullen (322) twärt öfwer Skåne, åt öster, afbrytes på åtskilliga ställen, blifwer mildare och med löfskog mera beklädd och ändteligen delas.

STENSHUFVUD (129) är en hög och brant bärgsklippa, som med kanten står uti Östersjön, norr om Cimbrishamn.

RAMMELEKLINT (165) är en hög bärgsklippa, 2 mil öster om Lund, som sträcker sig hela milen åt Ystads sidan alt lägre och lägre.

SJÖAR äro hwarken många eller stora i Skåne; de måste helt små, ligga i norra skogstrakten; såsom Finian, Beckaskogs-sjö, Christianstads-sjö.

RINGSJÖN är af de ansenligare, ligger midt in i landet, i korset mellan Christianstad, Lund, Cimbrishamn, Helsingborg, och omfamnar Bosjö-kloster.

SÖFDESJÖ (270) ligger sydost om Rammeleklint.

HÄCKEBÄRGA (279) lilla sjö, ligger sydwäst wid Rammeleklint.

WOMS sjö ligger nordost om Rammeleklint i Fers Härad.

FLODER äro få, utom Helig-å, af något anseende.

HELIG-Å är en stor flod, som rinner från Helga-sjö wid Wexjö (62) genom Möcklen (57) i Småland och går genom Gyinge Härad i många bukter (59) förän hon wid Christianstad (71) och Åhus (75) faller ut i Östersjön.

Rően (334) utfaller i Oceanen, norr om Kullen, wid Engelholm.

Saxån (296) löper i Sundet wid Landscrona.

Höja löper söder om Lund och går ut i hafwet wid Lomma; kommer ifrån Håckebårga-sjö.

Såja (179) löper i hafwet norr om Malmö; kommer ifrån Borringe-sjö.

Kåflinge flod löper i hafwet når Saltwiken, emellan Lund och Landscrona; kommer ifrån Woms sjön.

Raus gjuter sig i hafwet emellan Landscrona och Hålsingborg, sedan hon gått förbi Båltebårga och Wallåkra.

ÖAR eller Skårgård år ingen kring Skåne strander.

Hven (299) år den endesta Skånska Ö af något wårde, hwilken 1 mil i omkrets ligger inom Öresund, 1 mil ifrån Landscrona.

WIKAR och Hamnar åro få omkring Skåne.

Halsehamn, norr om Kulla sidan, år den största wiken som går från Oceanen in åt Engelholm (334).

Ellenbogen i bukten emellan Scanör och Malmö (228).

Åhus (75) öpnar sig litet dår Helig-å utflyter.

Ystad, öster om Staden, år en lång Wik (264)

Saltwiken norr om utloppet af Kieflinge-å.

SLÅTTEN, som år utan trån, ligger på alla hafs sidor af Skåne: från Christianstad til Cimbrishamn; från Ystad til Scanör, Malmö, Lund, Landscrona. All slåtten tyckes naturligen kunna fördelas uti 3:ne slag: Ler-slåtten, Sand-slåtten, Mo-slåtten.

Ler-Slåtten (176. 207. 218. 237) begynner wid södra stranden af Skåne och stryker ifrån Ystad, Trålleborg, Skanör, förbi Malmö och Lund, alt emellan Rammeleklint och Sundet, upåt Landscrona. Denna slåtten år den största och widlöftigaste med en mera lerblandad jord ån andre, hwarföre hon ock år

mera

mera fruktbårande; den år ock beströdd med mera flintor ån de andre. Hon kallas allmånt Wåstra-slåtten, Stora-slåtten, Lunna-slåtten, Malmö-slått, Trålleborg-slåtten &c. alt efter nåstgrånsande Ståder.

Sand-Slåtten (108) år smalare, utstråkt efter östra hafskanten, ifrån Åhus til Christianstad, Tossebro til Cimbrishamn, på et eller twå ställen afskuren, och består af en sandig jord, altså tjenligare til Råg och Bohwete ån annor såd. Hon kallas allmånt Östra slåtten.

Mo-Slåtten (163) får jag kalla en liten slått af 2 mils långd, som ligger i Fers Hårad up i landet, emellan de 2 förra och begynnes kring Söfde-sjö, stråcker sig åt norr, öster om Rammeleklint. Hon består af flygsand blandad med mo, altså urgammal och magrast.

Flyg-Sand upkastas på åtskilliga ställen i Skåne och fördårfwar landet, måst beswårlig på mo- och sandslåtten. Den måsta och swåraste år wid Engelholm (334) och ömnog wid Falsterbo (220) Svinabeck (317) Ystad (264) Åhus (76) Raflunda (124), Söfde (163. 270) Helsingborg (307) Landscrona (295)

SKOGSBYGDEN håller sig der landet år bårgaktigt och högre så, at Barrskog finnes ofwan Christianstad samt i östra Gyinge Hårad och löfskog med Bårgstråckningar pekar åt Rammeleklint nårmare östra slåtten.

Linneryds-skogen eller Wrams skog i Gers Hårad, söder om Christianstad, år en stor Bokskog.

CLIMATET dömes af Elementerne.

LANDTMON år åtskillig på slåtten och i skoglanden.

Slåtten år flack och nog låg i anseende til hafwet, samt lagd af naturen uti lindriga och knapt synliga convexiteter, som dock til widden åro ansenligare, och afskilde med aflånga smala dålder likssom i Flandern, med hwilken detta land i art och lynne har måsta gemenskap. Jorden år hår Sand eller Lera med Mylla, utan Gråbårg eller Tufwor.

Skog-

SKOGLANDEN åro högre mot hafwet, ligga up in uti landet, långre från stranderne, måst norr i landet; deße åro backige, dock mindre bårgaktige, ån uti de öfre provincier. Jorden består af Gråbårg, Gråsten, Alf, Tufwor.

WATNET som, i det på 3 sidor tilstötande hafwet, omgifwer landet, drager til sig kölden ifrån slåtten, hwarföre wintren år hår mycket stackug och swag, så at Isen sållan får lågga sig för medium Decembris och sållan hår förblifwa öfwer medium Februarii. Ehuru skoglanden för sin högd, hårdhet och skugga åro något kallare ån slåtten, åro de dock ansenligen warmare, ån de öfre provincier, så at de som komma up ifrån Swerige nedresande om wintrarna, sållan få nyttja slådan långre ån til Marklunda (57) eller Broby (60)

LUFTEN, som altid år i rörelse på slåtten ifrån hafwet, förtar syran i jorden, at hår på slåtten hwarken tufwor få alstras eller moßa tåcka marken; men om höst och wår gör luften med sin fuktighet en sank jord och en penetrant atmospher. Der slåtten och skoglanden stöta tilsammans, at den warma luften om sommaren ifrån slåtten får hwila, blifwer den angenåmaste sommar och det mildaste climat.

WÅRMEN kommer icke allenast förr om wåren, at upwårma detta måst i Swerige södliga landet, utan warar ock långre på hösten, altså ock långre uplifwar denna province, hwaraf åtskilligt hår mognar, som ej kan bårgas i de öfre lånder.

Altså kan et land af så förtråffeligt Climat ej annat, ån wara det hårligaste; ja det liknar så mycket Tyskland och Danmarck, at man kunde såga, det hafwet liksom med wåld skurit Skåne ifrån de södre lånder och lagt det til Swerige.

NATURALIERNE stålla sig efter Climatet.

JORDEN tycks blifwit landad, då forna hafsens Sargazo nedsånckt sin lera med Ostrocodermata, som wuxit

 til

til Kalkbårg utan för landet, då Flygsanden, som i hafwet Crystalliserats blifwit drefwen til sidorna, och bragt til Flisa, hwarpå den Dyen, som hår på lagt sig, sedan ny sand påkastats, blifwit preßad til Skifer.

Sandstens flisa wisar sig wid Södöstra, (135, 138) södra (218.) och wåstra (304. 309. 314. 363) sidan af slåtten, til et tecken at slåtten år på en sandflisa först landad.

Skifversten (314. 306. 288) som på östra sidan håller Alun (120. 128), på wåstra stenkol (311), finnes wid de måsta dålder af slåtten, åfwen up i landet, til et tecken at densamma, som ligger på sandflisa, åfwen går under måsta slåtten.

Kalkbårg af idel hopgyttrade främmande hafskråksskal petrificerade, finnas til höga strata under högre bårg, nåstan måst der slåtten stöter til skogslanden (85. 392. 394.)

Flintor finnas öfweralt på slåtten, måst på lerslåtten, klådde med sin kritbark, och gå sållan på högden (102).

Mårgel-kalk (S. N. 151. n. 1) finnes strödd på slåtten och genomborad med sin vena hæmatica.

Klappur af Sand, Skifwer, Kalk, Flinta, Mårgelsten, fins strödd på Alfwen och den öfriga jorden.

Petrificater funnos af mig måst på Lerslåtten uti sand, flinta, dock aldramåst i kalk, at förtiga kalkbårgen, somendast af petrificatis bestodo. Deße woro Conchiter, Cochliter, Nautiler, Echiniter, Entrochi, Asterier, Belemniter, Coralliter, Glossopetræ &c.

Krita fans mycket litet i Skåne (147), hålst kring Malmö (205), och den i runda bollar; men ofta blandad med kalk och sand (196); Der det dock finnes hela bårgen af den renaste Krita på Danska Möen, gent emot Falsterbo.

San-

Sanden wid slätten är måst en klar fin flygsand, hwilken efter långa tider up i landet blifwit til mo eller hopgyttrad til grus, klappur, Kullersten, flisor, bårg.

Bernsten finnes sällan i stora stycken, dock ofta upkastad med flygsanden, så wid östra, som södra hafssidan, besynnerligen wid Åhus, Raflunda, Trålleborg och Falsterbo.

Leran, som finnes på de öpna tracter af Skåne, är ordinair blå-lera, någon Wesa, ofta blandad med Mergel-lera.

Torf finnes i alla dälder; på slätten upskåres hon til brand; up i skoglanden är hon mer blandad med Mo.

WÄXTERNE ställa sig mycket efter jordens art och lynne.

Skogarne hålla sig hälst på det högländta landet, altså närmast Småland, och midt åt Skåne, besynnerligen i Gyinge och Norra Härad.

Winter-Skogar af barr-trän finnas måst uti de Norra Härader, såsom Gyinge Härad, och likna de öfrige Sweriges af Tall, Gran, En, Ljung (374), Mossa och Bråken (374)

Sommar-Skogar af löfträn utsira landet pråktigt, närmast slätten ju mer, til dess de ändteligen öpna sig uti större och gladare fält; de bestå af Bok, Ek, Hassel, Afwenbok, Björck, Ask, Pilar, etc.

Bok-Skogarne begynna straxt inom Skånska gränsen blifwa stora och widlöftiga, och tiltaga alt som granen aftager åt slätten (320); desse med sina wida kronor, gröna blader, släta stammar, göra skugga och täcka jorden med sina förra blader.

Hyll wäxer wid alla byar wildt, äfwen på slätten, bären mogna altid (215).

Marken blifwer åt slätten alt mer och mer grön och fager (279. 253. 309. 310. 134), då Ljung, mossa, tufwor och stenar uteslutas.

Ängarne lika så, för samma orsak, ehuru de äro mindre widlöftige och allmänne på slätten, der måsta jorden är

åcker eller fålad, uplifwa åskådaren med en högre grönska, utom det de med blomstren mer åro utsirade, ån på någon annor af mig sedd ort.

Bruna stå hela trådes-fålten af Syran (103. 266. 219).

Blå med den högsta fårg betåckas de sluttande fålt af Echium (206. 266), at intet pråktigare kan tånkas.

Gula och högt skinande stå Åkrarna af Chrysanthemum (251. 266), forna åkerfålt af Hypericum (129), sandfålten af Stœhas Citrina.

Röda som blod stå ofta hela backarne af Viscaria (124)

Hvita som snö åro sandfålten af den wålluktande Dianthus (97).

Brokuga åro wågarne wid sidorna af Echium (178), Cichorium (178), Anchusa, Malva.

ÅKERFÄLTEN, hålst på slåtten, åro så öfwerflödige och rike, at man icke ser annat ån himmel och såd slutas med horizonten.

Säden år Råg, Korn, Hafre, Hwete, Wicken, Årter, Bönor, som omskifta tegwis efter jordmonens art, besynnerligen margehanda i och nårmast det sköna Gerds Hårad.

Bohvete gör de wida sandfålten snöhwita och af honung wålluktande.

Fåladen ehuru mager hon synes, år dock fet och gifwer boskapen et godt och smakeligt bete (97).

TRÄGÅRDAR uti et så mildt Climat åro de hårligaste i Riket.

Fruckt-Trån gifwas hår de utwaldaste i landet såsom Borstopare-Åplen, Astracanska Åplen, Franska Dwargtrån, Cavilier, Peppingar, Renetter, Bon-chretienner, Bergamotter, Wallnötter, Castanier, Qvitten, Mullbårs-trån, Apricoser, Persikor, Mandlar; ja Pimpernötter, Cellerska Nötter, Laburnum åro hår allmånne. Winrankorne upledes för wåggarne och lågga sig på taken, utan at frysa för all-

allmånna wintrarne, och utan at täckas, bära här frukt, det man sällan ser i de öfre provincier.

KLIPNINGAR til Cabinetter Labyrinther och andra Sirater ses af Trägårdskonsten allestädes.

BOGEGÅNGAR af Charme, Lind.

HÖGA HÄCKAR af Bok, Lind, Hagtorn.

BRÖST-HÄCKAR af sjelfwa Buxboms trädet och Ligufter artigt façonerade.

PYRAMIDER af Tax, Caprifolium; Hedera beklåder husen som Tapeter.

ALÉER af Häst-Castanier, Linder, Almer, Asker, Poppel-Pihl, hwit och grön Pil pryda landet.

ÖRTERNE i Trägårdarne äro icke allenast de med öfre Provincerne wanlige, utan ses ock här de skönaste ritningar af Buxbom, det största öfwerflöd på de wälluktande hwita Liljor, mycken Iris Bulbosa, Corona Imperialis, Crocus, Helleborus niger och alla sängar garnerade med Lavendel, Melissa, och Ruta som gifwa Trägårdarne en wederqweckande lukt. Ja sjelfwa Fenkålen (232) och Anisen (228. 265) mogna icke allenast här, utan så sig ock ofta sjelfwa.

DJUREN likna wäxterna uti et så härligt land.

FÅNADEN är i Skåne, besynnerligen på slätten, större än up i landet, hwarifrån til oß föras de stora Skånska Stall-oxar i stor myckenhet, at förtiga det Korna tre gånger om dagen hemföras af de skramlande hyrar til mjölkning.

HÄSTARNE äro äfwen här större, än up i landet, och de gå här ofta i skoglanden ute på Bokskogarna hela wintrarna; här ifrån få wi up til landet wåra mäste store Rustgille Ryttare- och Wagns-hästar.

FÅREN ses ingenstäds hos oß löpa i större hjordar och ingenstäds fetare, än på slätterna, der de gnaga fäladen fastän de mjölkas.

Svinen äro ock större, hwilkas myckenhet skönjes bäst när de i hela skockar upföras til Bok-skogarne om hösten, då ollon infaller, och då de smäll feta derifrån åter hemtas om wintren, så stora, at de swårligen igenkännas.

Gåssen blänka öfwer alt hwita, flyga, bitas och skria på de stora fälten, så at näppeligen någon inhyses käring gifwes, som ej har gäß, där så godt förråd gifwes på hafre.

Svanor simma med sina uphögda wingar wid stränderna, mäst wid Ellenbogen emellan Malmö (187) och Scanör (228), der de årligen skjutas i myckenhet.

Änderne hålla sig här intil Jul-tiden, ja ofta hela wintrarne, der de ej äro desto starkare.

Storkar, som näppeligen wåga sig öfwer Skåne, synas dageligen spatsera med sina långa ben på slätten, och bygga sina stora bon wid byarna på träden eller taken.

Rockorne ropa i alla trän, som äro planterade kring byarna på slätten.

Stararne, som med andra sträck-foglar efter Midsommaren lemna de Norra Provincer, uppehålla sig här nedre emot slätten och skrika i träden til senaste hösten.

Lärkorna hänga tilwande öfwer alla sädesfälten tjockt som stjernor, med en dagelig musique.

Näktergalarne musicera alla nätter utur de löfrika lunder närmast in til slätten.

Klock-grodorne bomma och sammanringa in på sena aftnarna utan uppehåll.

Fisk fångas utur hafwet såsom et rikt wisthus, hwaraf så många och sköna fisklägen, som likna städer, äro inrättade wid stränderna, de der allmänt äro bekante för sin fisk, såsom Kullen för sin Sill, Cimbrishamn för sin Tobis; Kivik för sin Ål, at förtiga andra såsom Bedinge, Barsebäck, Vigen, Höjenäs, Mölle- och Arilslejen, der Torsk, Flundror, Lax, och andra hafs-

hafs-fiskar fångas i myckenhet. Flere kunna kanske, och borde inrättas.

Bi finnas ömnogare handhafde uti sina kupor på sandslätten (97. 110. 106. 119), der de wid Bohwete-fälten samla tilräckeligare honung, än hos oß på någon annor ort.

Spanska Flugor finnas ock på träden, söder om Lund, så allmänna, at man sällan ser något blad af Ligu- ster eller Ask, som icke af dem blifwit sågat.

Altså är oförnekeligen intet land i Swerige at förlikna emot Skåne, och intet i Europa som det med rätta kan föresättas, då alla deß förmoner blifwa wägde emot hwarandra.

INVÅNARNE äro altså lyckelige, som bebo et så ädelt land, och kunde wara långt flere.

STÄDERNE äro i Skåne, icke allenast flere än i någor annor Province, utan ock de täckaste, bygde af korswerk, täckte med taktegel och utzirade med planterade trän.

Godsen, som Skånska Noblessen besitter, äro icke allenast de talrikaste, utan ock de största och präcktigaste; emedan de swara emot landets fetma; deras Hus likna de wackraste Slott, kringbygde på tre sidor med tjocka och nästan skottfrie grundmurade murar och torn, samt omgifne med grafwar och försedde med windbryggor. (83, 98, 105, 154, 210, 243, 245, 253, 265, 266, 270, 279, 287, 297, 307, 310, 313, 316, 320, 331, 400, 405).

KYRKORNE äro alla af Sten och snöhwite, betäckte med blytak utan torn och så ömnoge, at nästan hwar stor by har sin Kyrka, hwarföre det ej är sällsamt at på någon liten kulle räkna 20 a 30 Kyrkor (213, 165, 146) på slätten, från hwilka, då alla Kläckor på en gång röras, det härligsta ljud upfyller luften.

BYARNE ligga på slätten i dälderna emellan fälten, der watten finnes, och äro de merendels store som små städer, försedde med gator och en allmän dam, ofta ock några trän af Alm, Ask, Hyll, eller någon liten trägård.

Går-

Gårdarne åro merendels, för hwart och et hushåld kringbygde, på alla sidor om gården, med hwita lerslagna wäggar, täckte med hålmtak och de ofta moßlupne.

Gärdes-gårdarne på slätten åro få, af upkastade wallar med diken, som inneståнga flere Byars, ja Soknars ägor, uti 3 delar, i Råg-wången, Korn wången och Fåladen.

PRODUCTERNE af Skåne åro mångfaldige.

Spanmål, besynnerligen på slätten, är så tilräckelig, at Skåne kunde med rätta kallas Sweriges kornbod, och den af Råg, Korn, Hafra, Bohwete, Ärter.

Fruckt finnes här i största myckenhet; Kumin sås och utföres mycken.

Potaska, Beck, Tjära säljas ifrån skogslanden.

Stall-Oxar, Ryttarhästar, Fläsk och Ull gifwa Ladugårdarne.

Fisk af Sill, Ål, Lax, Torsk, Tobis, Flundror, Kräfwetor gifwer hafwet.

Gåshalfvor, Dun, Pennar, Swanpennor, Honung och Wax gifwa de flygande.

Qvarn-stenar, Sånner, Likstenar, Flintor gifwer jorden.

Alun, Stenkol, Kalk, Tegel, Glas, Olja, etc gifwer jorden med konsten, at förtiga Manufacturer.

Altså är intet land, som hafwer flera förmoner.

1749

1749. Aprilis 29.

UPSALA Academie hade ifrån den tid jag lemnade Wåstgöta-resan, genom stadigt stillasittande och lika arbete qwarhållet mig på tredje året, hwarigenom krafter och hålsan begynte swikta, så at jag nödgades råkna en beswårlig resa för en synnerlig förmån.

VÅREN war nu förhanden, sedan wintren så draget sig undan, at han nåppeligen hade några snöfläckar qwar i diken och skuggan. Sommaren hade ock föga fått fram några få af sina förelöpare, som endast fram tittade på södra sidan af renarna och på bågge sidor af wägen, der Gråsen begynte sticka up med sine gröna blader; men inga örter hade ånnu wågat uppsätta något blad utom *Alchemilla Fl. Svec.* 135 och *Potentilla adscendens Fl.* 419, som i dag först wisade sig. Icke hade eller något Trå wågat slå ut sina blader, mer ån Krusebårs-busken *Fl.* 195, som åfwen först i dag öpnade sine knoppar och framslåpte sina blad. Ingen blomma sågs i dag på hela fälten. Åkrarne kring Upsala, som wid denna tiden plåga fågna inbyggarnas ögon med den gröna Winter-Rågen, stodo nu nåstan nakna och gofwo det elåndigaste hopp för åkermannen, de likwål sällan hår slagit honom felt; ty förra sommarens starka torka hade så uttorkadt

 den

den märgel-blandade lerjorden, at framledne hösten och wintren icke kunnat genomblöta densamma, med mindre jorden under tjälen, som i winter warit mindre djup, legat aldeles torr. Deremot war grödan, der någon sand-åker fants, fägnesammare; ty sanden drager til sig mera fuktighet än lera och märgel, som en gång upptorkade icke blötas utan mycken wäta. Kornåckrarna, som just deße dagar emottagit säden, hade ej eller ännu utkläckt et enda frö.

MÄRGEL (jordmärg) war här kring Upsala mera, än på något annat ställe, hwilken icke ringa plägar bidraga til deße åkrars fruktsamhet. All den väckta porcellinsleran, som här upgrafwes kring slottet och transporteras til Röstrand wid Stockholm, at arbetas til kärill, är ej annat, än ren märgel. Genom märgel-jord eller Jordmärg, som somlige det kalla, hafwa Ängels- och Frantsmänner upbragt sina åkrar til starkare bördighet, hwarföre ock wår Nation deße senare åren, och sedan wi med all ifwer begynt upbringa åkerbruket, mycket omhugsadt, huru hon i wårt Fäderneslsland kunde finna en så nyttig jord-art. Wi hafwe derföre från Ängeland, Frankeriket och Nederländerna skaffat oß Stuffer af deras märgel; men som densamma warit olika til färg och gry, har man haft swårt at gifwa på märgel et oskiljaktigt känneteckn, in til des för et år sedan märktes, at all märgel gäste med sura wätskor, såsom med Ättika, Skedwatten och andra, hwaraf slöts, at märgel woro intet annat, än en kalk-lera eller krit-lera, och altså ej annat, än et Bleke (* eller Allfwar-Mo (**), hwilken behölt sin moders egenskap, at bryta den syra i jorden, som gör den för wäxterna ohälsosam. Trägårdsmästare, som plantera sina wäxter i krukor, märka dageligen, huru jorden tager syra, då kru an swettar et slem och mögel wäxer utan på krukan, då moßan strax inställer sig på jorden. Moßa (Musci, ej Lichenes aut algæ) inställer sig allmänt

(*) W:GIÖTHL. 92. GOTHLAND. 179. 223.
(**) ÖLAND 160.

mänt på de ställen der syra är i jorden och tyckes liksom anwända den til sin förnämsta föda, och som moßan wäxer mer eller mindre frodig, så är ock jorden mer eller mindre sur; orsaken at moßa mindre wäxer på slätterna i Skåne, Wisings=ö, Öland, Gottland &c. läter altså icke wara någon annor, än at jorden här har uti sig mindre syra, deremot syran är mera allmän i skogar och skugga samt sidlänta orter, der watnet längre qwarhålles, hwarföre ock moßa här wäxer ömnogare och frodigare. Är nu märgel en kalk=lera, som til sig super syra och med henne uplöses, såsom kräfte=stenar uplöses i ättika, ser man klarliga hwad myckten nytta en sådan jord gör i åkren, utom det, at märgel=jorden i wäta lättare smälter och sönderfaller än annor lera, hwarigenom sker, at rötterna på säd och wäxter lättare få utsprida sig och supa mera föda; änteligen har ock märgelen den arten, at han icke hårdnar så mycket som annor lera, utan wid torkningen, då han wäl blifwit förd i åkren, mästedels sönderfaller til et fint mjöl, hwilcket täcker åkren och qwarhåller den nödiga fuktigheten för rötterna. Således gynnar wäl märgelen åkren; men ingen må dock tro, at sjelfwa märgelen är gödsel eller föda för säden; ty alla wäxter lefwa endast af fin mull, eller swartmylla: utan märgelens egenskap är endast at göra en tjenlig jordmån för wäxter; på Öland och Gottland, der märgelen ligger ren och naken, der ser man tydeligen at ingen wäxt i honom fortkommer. Af föregående kan en Landtman nu mera lätt försöka en upriktig märgel; ty om han slår några droppar sked=watten på en lera och den samma då liksom upkokar med skum och blådror, är den samma märgel=blandad; slår han ock endast ättika på samma lera och leran deraf häfwer sig i skum, är det tecken, at märgelen är ännu bättre, ty mången lera, som hafwer litet märgel uti sig, gäser med skedwatten, men icke med ättika, deräst icke märgelen är starckare.

WÄLTEN (Volvulus) jemnade nu åkrarna, på hwilken åkermannen, som den förde, stod med ena foten

 fram=

framom och med den andra bakom wälten, uti en balance, som för en owan war nästan omöjelig.

GETTERNA, som gingo ute på marken, wisade oß, hwad de nu hämtade til mats; på Enebuskarna afhämtade de det nästledne årets skott; de åto något litet Granqwistar, men ännu mindre Tall-qwistar; Fåregräset *Fl.* 94. åto de med behag; allestådes stodo de uprättade wid gårdesgårdarna, at flitigt afskala de Lichenes, som dem gjorde grå, men kattfötterna (Gnaphalium 672.), som gjorde marken grå, lemnade de orörde.

JOLSTER *Fl.* 792. stod denna tiden med sina unga gulbruna grenar helt okänd ifrån de andra buskar, hwaribland nu Alen låßade sine knoppar och släpte de yttre fjällen.

GÅS-ÖRTEN (*Flor.* 415.) som på somliga ställen bär gröna, men på andra helt silfwerhwita blader, har gjort at wi mycket undrat, hwadan denna åtskilda färg skulle härröra (W:Gothl. 2.). Ändteligen är denna naturens gåta uplöst af en min Discipel i Botaniquen, den jag anmodade endast utröna denna sak, hwilken funnit at Gås-örten drager gröna blader på all jordmon utom lera, men at hwar som hälst denna ört hafwer silfwer-blader, där står ock hon i lerjord; så at wi endast af denna ört kunne se hwaräst lera är i jorden. Huru wäl wore icke det, om wi af wäxterne utan på, kunde döma om jordmonens halt til all jordmon.

RUNSTEN låg jemte wägen 6 quart från Upsala, på östra sidan, straxt wi kommit öfwer Örtorps bro; denne war artigt ritad med slångor, men på twänne sidor afstött; på denna resa har jag icke welat taga af någon runsten, emedan denna stenläsning fordrar mycken tid om man skal det göra med besked; mig är nog om jag kan wisa andra, som här med hafwa at beställa, hwaräst deße Antiquiteter funnits.

KLIPPOR sågos öfwer Upland föga höga, dock branta, så på åkrarna, som dock mäst på de låga och med Enebuskar

buskar bewuxne kullar emellan åkrarna. At deße stenar, som blifwit wuxne neder i jorden, nu koxa så högt öfwer jorden, dertil åro twånne orsaker; den förra, at hafswatnet med sina wågor, då stranden fordom hit up i landet sträkte sig, bårtgnagit den kringliggande jorden och gruset, på samma sätt som det än i dag sker wid stranderna. Den andra ordsaken år Rågnet, som årligen afsköljer högderna och upfyller dålderna, hwilket sker wål oförmärkt och litet i sänder, dock uträttar mycket på många tidehwarf.

HUMBLE-GÅRDARNE stodo helt bara och tilredde med half klot-runde kupor, som brukas på denna ort.

* SÆFVABRO qvart. 7.

NÄTAS säger Landtmannen om åkren, då den om wårtiden blifwer beströdd med en oåndelig myckenhet af spindel-trådar, som skimla emot solen på de nyß tilredde åkrar; på deßa har åkermannen sit kännemärke til rätta sånings-tiden. De gamla Physici trodde, at deße trådar woro Meteora och nedföllo af luften, dem de kallade *Fila divæ virginis*; men den som wil se, huru de formeras, bör lägga sig neder på en ny-plögd åker wid denna tiden och se horizontelt ut efter åkren, då han får åskåda en myckenhet af små spindlar, som blåsas med wädret liksom pappers-hökar, och stadigt spinna deßa trådar.

HÄSTARNE gingo wid Salnäcke helt lösa i bet på renarna, utan at i det minsta tilfoga Råg-åkrarna något men; wi frågade Landtmannen, hwarföre han icke körde dem ifrån sädes-gärdet; men bönderna instämde enhälligt, at hästarna icke åto råg-brädden, den de för sig finna alt för mäktig, hwilket wi ej så lätteligen trott, der wi icke sedt det med egna ögon.

TAKEN på de mästa bondegårdar woro af halm och de åfwen på sjelfwa kölnorna, hwaraf man ser, at wåd-elden mindre raskar än han hade orsak til.

ARCHITECTUREN wid Brunnatorp wisade oß fattig mans lägenhet; ty på taket, i stället för näfwer, hade folket betjent sig af måßa, och deruppå lagt tre hwarf

torf, på sätt som et spånlagt tak, hwilket hölt huset rägn- och dropp-fritt; deßutom hade man i stället för skärsten, betjent sig af en tom sill-fjerding; således är den mindre rädd för wådeld, som mindre äger, & cantat vacuus coram latrone viator.

SVIN-SVINGELEN *Fl.* 90. begynte flyta med bladerna på bäckarna.

* LITSLENA quart. 6. natten kom på, wi skyndade oß til Eka, dit wi ankommo kl. 3. om morgonen.

April. 30. Söndag.

EKA är en sätes-gård, Friherren OXENSTIERNA tilhörig, belägen jemte en wik af Mälaren på deß wästra sida, omgifwen med låga ängar och försedd med artiga trägårdar, uti hwilka wår följeslagare Herr Baron ERIC OXENSTIERNA inbragt en stor hop rara och utländska wäxter, som icke på många ställen i Swerige finnas.

BLOMMORNA på Wårfrudags-löken *Fl.* 270. och på Fole-fötterna *Fl.* 680. wisade sig i dag för första gången i år.

VÄGEN åt Enkeping påminte oß den stora förmon wårt Rike äger af jämna Landswägar, der man kan färdas säker utan at frukta för skeps brått hwart ögnableck; sannerligen en förmon, som ej har sin like i Europa, ty utomlands äro Landswägarna merendels antingen stenlagde och knaggluge, eller ock upförde med djupa hjulspår.

RUNSTENEN i Fålsbärga och Walby Socken, sudwäst om gården, war stor och wackert ritad.

* ENKÖPINGS Stad ligger just i en ås, på et ställe der densamma försminner, men continuerar så på norra som södra sidan om Staden.

NJUPON-BUSKAR *Fl* 406. wäxte i myckenhet omkring Enköping på alla sidor. Upland är den Province i Swerige, som framalstrar mäst deße buskar (Öland 2.), hwarföre ock Njupon kunna i Upland samlas mer än på andra ställen. TUF-

TUFVOR sågos på Enköpings äng, på somlige ställen i myckenhet; men på andra ställen aldeles inga. Detta gaf mig anledning at efterse orsaken til tufwor, som intet rön kunde wara nyttigare för Landtmannen wid deß Swenska Oconomie, än om han kunde afböja på sina ängar och betes-marcker en så för honom skadelig jordenes wäxt. Det är denna tiden en Måster-fråga om orsaken til tufwor, hwarföre ock Kongl. Wetenskaps Academien på mit tilstyrkande gjorde til sin första fråga (Wetensk. Acad. 1739. p. 84.) hwaraf tufwor månde komma? Härpå äro ganska många swar inkomne, nämligen, hwad myror, få-trampning, måßa med mera förorsaka; men alla deße äro i smått och icke tilräckelige, at afgöra saken. Jag såg på långt håll sanningen på Gottländska resan (pag. 249.), men jag såg icke alt, ty lade jag mig winning om, at utröna orsaken här på ängen, som gaf dertil bästa anledning, då jag märkte följande: Hwar som hälst någon stör eller påle war nedslagen i ängen, der hade en tufwa upwuxit rundt omkring honom; hwar som hälst frysjord är, der uplyftas störar och andra trän, som slås i jorden och det hwar wår wid fäle-låßningen, mer eller mindre, då den kringliggande torfwen tilika något litet uplyftes, hwaraf sker, at rötterna i den uplyfta torfwen, då sommar-wärman sedermera ansätter, förwisna, och i deras ställe wäxer då måßa, som straxt gör tufwor. Wi gjorde försök wid åtskilliga tufwor, och funno merendels i alla, at i dem war någon gammal rot, besynnerligen af En, fastän Enebusken näppeligen wuxit der i mannaminne, ty Eneroten håller sig länge under jorden oförmultnad. Jag har sedt i Upsala trägård der som Enerötterna blifwit afhuggna, halfannan aln under jorden, på lerbotten, hafwa de likwäl efter 4 à 5 år blifwit uplyftade genom all den fyllning, som på dem lagts. Man ser på Myror huru alla de wäxter, som deruti framkomma uplyftas och göras straxt til tufwor; men icke så wid kanten af myran der watnet står öfwer wäxterna. All grof swartmylla eller dy är gåsjord eller frysjord, ty denna super mera watten än annor jord,

och utwidgas mera af kålen än annor jord. Hwad som hälst i denna jorden är grofwast det uplyftes wid kåle-lossningen, ja så, at sjelfwa rötterna ligga bara på marken. Der denna grofwa mylla ligger på et ställe, som wid kålelossningen står under watten, der updrages kålen, så at ingen tufwa förorsakas: äfwen så, der denna jord ligger mycket högt, at watnet får afrinna, der slipper ock jorden merendels tufwor; men der som watnet qwarhålles om winteren, men aflöper förr än kålen går up ur jorden, der måste tufwor nödsakeligen upfrysa, hälst om någon död rot eller något annat trä ligger nedre i jorden på sådana ställen. Häraf kommer, at tufwor på slåtten i Skåne äro så sällsynta, emedan inga buskar wära der, som lemna rötter i jorden; äfwen så följer häraf, hwarföre man sällan ser tufwor på backar och äfwen sällan på sidlänte ängar, som länge om wåren stå under watten, deräst icke någon buske der wuxit eller någon gårdsgård der warit anlagd. Altså följer ock häraf, at den som wil hafwa en äng fri från tufwor, han skal antingen om wintren afleda watnet, eller ock det länge instånga om sommaren, samt utrota alla rötter med deras qwistar, som ligga i jorden begrafne. Således menar jag at twisten om tufwors generation är uplöst.

WESTMANLAND.

* NYQUARN quart. 4. Här slöts dagen med Upland och April månad.

ELDAR säges på många ställen lysande långt ifrån wägen; ty Landtmannen har för sed alt ifrån Hedenhös, at natten före Wallborgsmässo dagen uptända eldar på marken, at deromkring dansa och fägna sig åt den tilkommande sommaren, hwilket altså är reliquier af de gamlas Floralia, som endast äro qwarhällne i Upland och de nästgränsande Socknar; men nåppeligen i andra Swenska Provincier.

Maji 1.

* VESTERÅHS quart. 8½. Sedan wi här blifwit förpaßade af Landshöfdingen Högw. Herr Baron FRISENDORFF och Lands-Secretararen FORTELIUS, skyndade wi med resan.

ÅKRARNE i Weßmanland lågo parallelt utbredde i långa och smala stycken til 15 à 20 alnars bredd, samt ryggade, derigenom at Landtmannen plöjer jorden åt medel-linien; war altså denna orten försedd med de wackraste åkrar, som merendels gifwa den ymnogaste årswäxten.

SLÅN-BUSKAR *Fl.* 397. wäxte öfwer alt på kullarne kring Vesterås, hwilka buskar äro för Landtmannen så nyttige, som förtretelige.

MYGG-UNGAR *Fn.* 1116. lågo så fullt i pußarna wid wägen, som gryn i en wälling, de der skulle rånsa wattnet in til deß Grod-ungarna *Fn.* 250. blefwo utkläkte, som skola anwända dem til sin föda, som i år blefwo mycket få, ty wi påminne oß intet år warit så magert på grodor, som detta, hwartil förra årets ogemena torka måtte hafwa warit orsaken.

* KÅHLBECK quart. 8.

MUNCKETORPS Kyrka med deß antiquiteter blefwo oß wisade af Probsten LIND. Kyrkan, som war en af de största, har blefwit anlagd af St. DAVID ifrån Angeland wid år 1025, fast hon i början warit långt mindre. Här wisades DAVIDS kalk, på hwilken et par handskar woro utpråglade; hans *Funt* af metall och hans graf på södre sidan i muren, aldeles igenmurad utom en liten öpning åt yttra sidan, genom hwilken man såg hwalfwet, som war föga längre än en enda likkista kunde stå deruti. Scänkelse-karet war en trä-ho, som ännu stod qwar.

* KÖPING quart. 6.

GÅS-UNGARNA, som nyligen utkläkts woro alla helt gula.

* ARBOGA quart. 7.

VALBORGMÄSSODAGEN brukar allmogen i Swerge dricka märg i benen och tror Landtmannen, at om han den dagen icke får någon förfriskning, så kan han ej eller hela året få någon styrka. Hästarna låter man swänna eller simma Walborgmäßodagen, hälst bittida om morgonen och det i de mästa Provincier, derigenom tror menige man, at hästarna hela året skola præserveras för skabb, hwilket ock kan wäl hafwa sin grund af det, at kalla watnet repellerar och indrifwer alt utslag; men på det hästarna af sådan repulsion icke må blifwa sjuka, rides de efter det kalla badet helt warma, at en lika expulsion må hos dem förorsakas.

NERIKE.

* FELLINGSBRO qvart. 5. Natten kom på efter en het och torr dag.

* GLANTSHAMMAR qvart. 7.

KALCKSTEN grå och opac låg wid wägen, den war hopgyttrad af långa, fyrkantiga, columniska crystaller.

Martii 2.

* ÖREBRO Stad uppehölt oß en half dag.

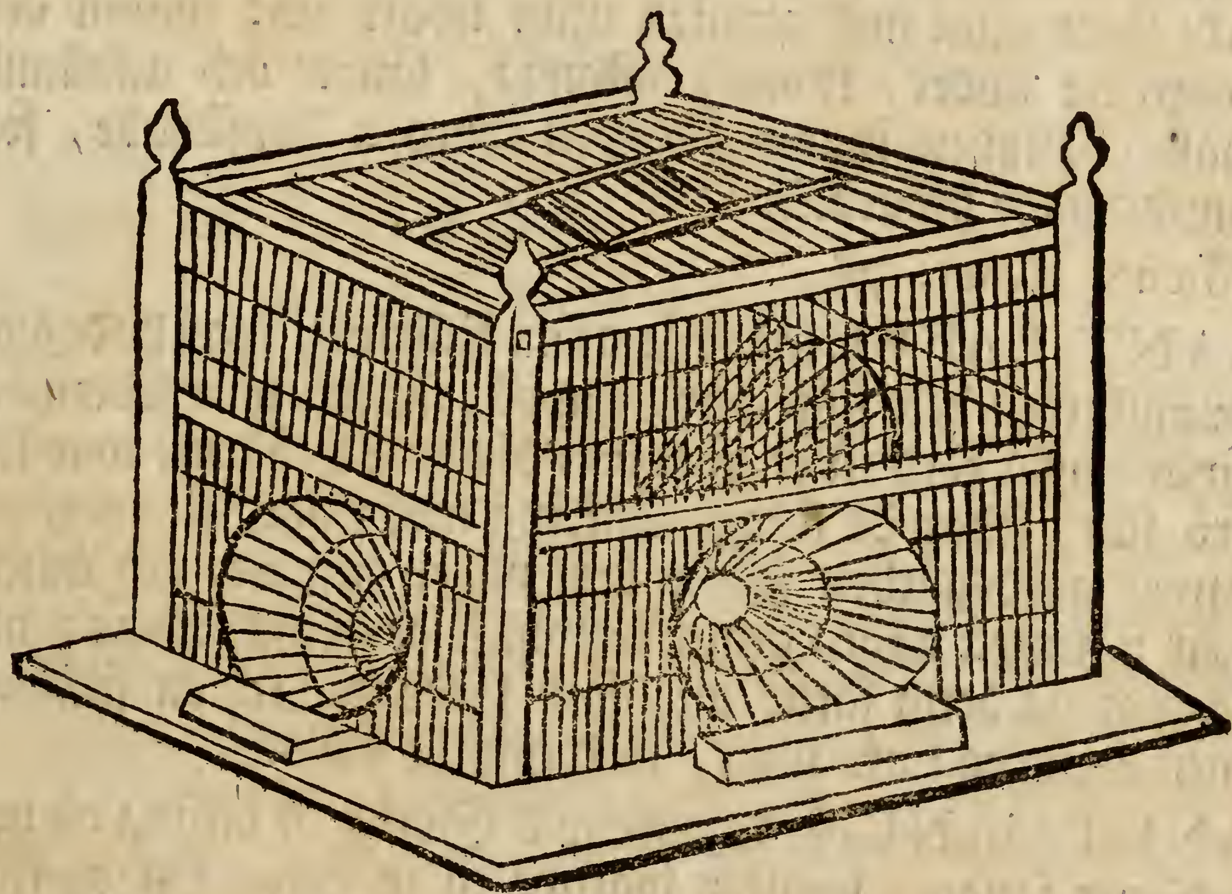
VON AKEN, Hof-Medicus och Apothequare i Örebro, anstälde prof med Pyrophoro den han gjort ex farina & alumine ad methodum Berolinensium, då detta swarta pulfwer utslogs, begynte det strax brinna, itände ock krut när det slogs därpå; då flaskan, uti hwilken detta pulfwer bewarades hölts litet öpen, at luften fick komma dertil, itändes pyrophorus strax och spräckte flaskan.

HÖK-BURAR woro efter Herr von AKENS Method artigt inrättade, de bestodo af 6 stolpar stälde i fyrkant och på sidorna tätt hopwäfde, samt ofwan försedde med en skjut-

stån-

stångel af jern, som framdrog täcknätet öfwer höken, då han satte sig på gilret.

SPARF-BURARNA, som af samma Herre woro förfärdigade, fångade sparfwar mycket snält; Man sätter buren på öpet fält om wintertiden, kastar öfwer honom något litet halm och in uti honom en näfwa korn, då sparfwarna på alla sidor inlöpa nästan på dylikt sätt som fisk i en mjäla. Öpningarna på samma bur woro en på hwardera sidan och äfwen ett lock öfwerst, hwardera war så stor, at knapt 4 hoplagde fingrar kunde inträdas och borde de wara så högt från jorden at sparfwen, som inkommit, ej kunde roxa ut igenom dem, ty i annor händelse flyger han straxt bårt. En sådan sparf-bur fick jag här, och sände honom hem til mit hus, men mit folk, som ej förstod hwartil han war gjord, satte honom uti et uthus, och fångade deri en stor hop rottor, behändigare än med någon annor fälla.

KATTA med lång mjuk ragg, sågs hos Herr Assessor HESSELIUS, hwilken tycktes wara af Turkiska arten (Westergöt. 118.).

SYRINGEN begynte först i dag slå ut sine blader.

RÄGN,

RÄGN, som så länge efterlängtats, föll efter middagen, hwaraf gräset strax fick sin angenäma gröna färg; de bleka bladerna fingo likson nytt lif, och de hopdragne utspärrade, så at et eftermiddags rägn uträttade mer til wäxten, än 14 dagars beständiga solwärma; häraf hafwa de gamla fått den satsen, at blomstren nedrägnade af luften.

PILEN, *Fl.* 812. begynte nu öpna sina knoppar och framsläppa bladen. Hwar knopp (gemma) bestod af et tjokt trubbogt och hårdt utanfjäll, men innan fjället, som låg jemte qwisten war större, blekt och bladlikt, samt äfwen affallande. Bladen lågo på det sättet innom knoppen, at de på bägge sidor omfamnade de inre bladen. Kundskapen om knopparne på träden är en del af Botaniquen, som in til denna dag legat i träde.

BJÖRKEN *Fl.* 776. begynte äfwen efter detta rägnet här utslå sina blader: knoppen bestod först af et par grofwa, rundade och emot hwarandra stälde fjäll, dock så, at de icke stodo jämt med qwisten utan twärt om; innom deße woro tre andre, tunna, aflånga, längre och affallande fjäll. Bladen innom knoppen woro 2 hopfällade, som omfamnade hwarandra.

* SÖRBY qvart. 7½.

PLANT-LAFVE sågs här af ny Edition; man hade gjort dyngstacken helt slätt ofwan uppå, härpå war sedermera swartmylla förd til et quarters djup; och häruti war kålfrö sått, sedan de stängt omkring med några stänger, och öfwer gårdsgården äfwen lagt några stänger, och änteligen häruppå några granris-qwistar at gifwa skugga; altså war på detta sättet alt, som fordrades til en fullkommen drefning i akt tagit, med minsta beswär.

LANDTMÅNEN begynte wid Sörby at blifwa alt mer och mer sandig, hwilken warade til in emot Husby-fjöl.

SANDSTEN begynte strax infinna sig i lösa stenar, blandad med grå stenar, han kändes lätteligen deraf, at han utantil war ljusgol, men inuti hwit och tämmeligen hård, samt bröt sig uti parallela tjocka lameller. På många

ställen

ſtällen fants denna sandſten med ſwarta fläckar, ſom innehöllo en jernhaltig och löſare jord. Ofta fants ock denna ſandſten med helt tunna ſkifwor, hwilka på ſidorna woro betäkta med en rödbrun ſand. Häraf utſtakades följande ſpecies:

Cos ſolidiuſcula alba, cortice flaveſcente, particulis arenaceis quartzoſis æqualibus opacis.

Cos ſolidiuſcula alba, cortice flaveſcente, maculis fuſcis friabilibus.

Cos friabilis fuſca, particulis ſubrotundis granulatis.

KABBELEKAN *Fl.* 473. wiſade nu förſt i kärren ſina gula blommor.

HÄGGEN *Fl.* 396. begynte nu förſt ſticka fram ſina löf utur knoppen.

* SVINEVAD quart. 5½.

Maji 3.

RÄGNET continuerade för middagen; men efter middagen war kalt och klart.

GÖKEN hördes i dag förſta gången.

PULSATILLA ſylvatica *Fl.* 448. eller et ſlags Oxe-öron, ſom äro ſällſynte utom ſkogarne närmaſt ſjällen, wiſade ſig nu i myckenhet i ſkogen, ſom beſtod af ſandmo, öfwerwuxen med Tall, Ljung, Mjölon- och Lingon-ris. Hon kallades här i Nerike Moxwippa. Efter denna icke är af Botaniſterna tilräckeligen beſkrifwen, får jag här den ſamma aftemna. *Radix* perennis, fibroſa, inſipida. *Folia* pinnata ex Foliolis quinque, oblongis, latiuſculis, fiſſis, ſeſſilibus, viridibus, inſipidis, margine & ſubtus piloſis, facie ranunculi *Fl.* 466. *Scapus* nudus, digiti longitudine, pilis albis adſperſus. *Involucrum* uniflorum, monophyllum, multipartitum, ſubtus pilis albis hirſutum, laciniis linearibus. *Corolla* hexapetala, parum nutans, intus nivea, extus

in

incarnata & pilis griseis hirsuta: petalis ovatis. *Staminum* Filamenta & Antheræ flavæ. *Pistilla* capillaria.

MELOE *Fn.* 596. fants wid wägen, den man måstedels fåfängt söker efter denne månad.

* EMMA quart. 7½.

ÖSTERGÖTHLAND.

TALLARNA *Fl.* 788, som wäxte jemte Landswägen i sandmoen, der wägen war mycket lägre, lågo med röt-terna, jämt med öfwersta jordskorpan, hopflätade, och det så tätt, at den tunna swartmyllan med måßan, som der-på wäxte, uppehölles lik som af et tak, sedan den un-derliggande sanden war bårtgrafwen til wägens förnöden-het, men en enda stor, rätt och nedstigande hjertrot stöd-de och uppehölt hela trädet. Gafs altså här tilfälle at be-trakta denna rot långt nogare än den af någon Botanico är beskrifwen. Tallstäckarne, som woro afhuggne, be-stodo utan på af en hwit yta och in uti af en fetare och brunaktig furu. Ytan hade icke lika många ringar i sär-skilte stäckar, ej eller har jag hört ännu någon, som kun-nat uplösa orsaken til deße hwita ringars större eller min-dre antal, eller huruledes kärnan intager efter hand ytan.

LYCOPODIA *Fl.* 858. 859. 860. wäxte i skogen med Linnæa.

* KJÆLLMO quart. 7½. här strök en ås förbi gästgifware-gården på norra och södra sidan.

ÅKRARNA här i Östergötland woro merendels släta och icke ryggade som i Weßmanland, men i det stället afdel-tes åkrarna lik som lindar med djupa watufäror, som lå-go wid paß 1 par famnar breda och i parallel stälde.

* HUSBY-FJÖL quart 7½.

MÖRTEN *Fn.* 329. lekte som bäst i sjön Boen, som låg wäster om wägen.

SLÄTT-

SLÄTTBYGDEN i Östergöthland passerades.

* HASSLE quart. 7. blef wårt natt-qwarter. Denne Gåstgifwaregård påstod, at han icke war gåstgifwaregård, utan rätta gåstgifweriet i Schenninge.

Majus 4. Christi Himmelsfärds-dag.

NÄTSLOR *Fl.* 773. woro här pläckade til grönkål, såsom det allmänt sker i Swerige om wår-tiden, så länge denna nätsla är spåd och ännu ej fingers lång, men sedan hon blifwer större, ätes hon hwarken af människor, kor, Getter, får, hästar eller swin, utan endast af några fjärlar, *Fn.* 775. 821. När denna nätslan blifwit kokad til grönkål och äten, märker man af henne ingen medicinsk kraft eller urin-drifwande, den hon likwäl märkeligen förorsakar, om hon kokas och drickes sedan hon blifwit fullwuxen. Somlige lägga til denna sin nätsle-kål bladen af Ånge-löken *Fl.* 265. eller gemen, eller ock Spansk körfwel, at kålen må få angenämare smak; andra bruka pläcka bladerna af sqwaller-kål, *Fl.* 247. och andre bladen af kors kål, *Fl.* 460. andre, som i Upland, fäterungor, *Fl.* 153. Ja, andre pläcka ock hwarjehanda gröna blad af Krusbärs-buskar och åtskillige andra wäxter, utan åtskilnad, hwarigenom ofta händer, at folket, som äta kålen blifwa wimmerkantiga, hwarföre ock jag för min egen räkning icke gerna äter grönkål om wåren, der jag icke sjelf får se förut, hwad örter äro pläckade til denna rätt. Anceps cibus!

* SCHENNINGE quart. 2.

ÄRTERNA och Kornet woro deße dager upkomne på åkrarna och risades icke ärterna här på orten.

PIL war myckt planterad på Östgöta-slätt wid wägen på ömse sidor. All den pilen, som wi til denna dag sett i Swerige öfwer Skåne, är den gröna Pilen; ty den hwita pilen har ännu icke begynt planteras uppe i landet, men twiflar icke, at de, som komma at lefwa efter 100 år, lära få den hwita häruppe nog allmän, ty när han

blifwer

blifwer mera bekant, lärer ock nyttan af detta trä göra honom mer allmän.

JORDMÅNEN war i Östergötland först Lera, alt in til Schenninge, der Sanden begyntes, som räkte in til Hälwägen. Således har man närmast in til höga bärg merendels altid sand och längre derifrån lera; en tydelig effect af fordna hafwets strander.

* MÖLBY quart. 3.

BJÖRKEN *Fl.* 776. stod nu här gröngul, ty deß Hanblomster woro utslagne.

* DAHLA quart. 3.

Rägnet continuerade hela dagen.

* HESTER quart. 5.

KALCK-UGNAR lågo jemte wägen, til hwilka sten samlades på åkerfälten och nog liknade Wästgöta Gorsten (Wästgöt. R. 37.) eller Ölands Alfwarsten (Ölands R. 59.). Han behöfde brännas i 8 dagar förrän han gick til en grå kalk.

SMÅLAND.

HOL-VÄGEN (Öland Maj. 21.) med sina branta och beswärliga backar ligger besynnerligen emillan Hester och Zethella och består af höga och branta bärg, såsom en oföränderlig skilnad emillan Östergötland och Småland. Deße bärg äro icke någon continuation af Wästgöte-bärgen eller Lappske-Fjällarne, utan alldeles en särskild tract, ty landet består icke af Hällar, utan på somlige ställen af Mo, på andre af grof sand, och på andra af en röd spataktig Gråsten, hwiklen ligger i lösa, dock icke mycket stora stenar.

CHRYSOSPLENIUM *Fl.* 317. wäxte på holwägen i kärren wid källspräng och war redan framkommen med sine gula blommor. Denna wäxten är icke allmän på många ställen i Swerige; ty woro wi mycket nyfiknare at noga

noga skärskåda densamma, hälst emedan Botanici in til denna dag icke kommit öfwerens under hwad Class hon bör ställas i det naturliga indelnings-werket. Wäxten är synnerlig til sin skapnad, i det örtens enkla stjelk nästan midt på fördelar sig i twänne delar, utan at något blad sitter wid denna delning. Af deße grenar är den ena större men icke högre, och utan blomma i första delningen. Hwardera grenen fördelar sig i twänne grenar med et flos sessilis i delningen, och et folium sessile ovatum utom delningen; åter delar sig hwar gren i tu på lika sätt med blomma och blad, då hwar sidas gren slutes med tre flores sessiles, under hwilka åfwen så många blader ligga. Således utwidgar örten sig in corymbum horizontalem per dichotomiam; de öfre bladen på stjelken äro helt glatte, men de nedre bladen äro på bägge sidor beströdde med upstående hår. Den skarphet i smaken, som Auctores tilskrifwa denna ört fants icke, ty hon war utan all smak. På många stånd funno wi at den första blomman war delt i 5 flikar och hade 10 stamina, der de andre blomstren altid äro delte i 4 delar och äga 8 stamina. Märkwärdigt war i de första blomstren, som varierade med 10 stamina, at de icke antogo 3 Pistiller, utan behöllo ständigt sina 2 pistiller, hwilken observation för mig är tilräckelig at bewisa, det Chrysosplenium bör i naturliga indelnings-werket upställas näst efter Saxifraga.

HWITSIPPAN *Fl.* 450 sågs nu först i blomma, men tilsluten för rägn skul.

BLÅSIPPORNA *Fl.* 445. wäxte på ömse sidor wid wägen med sine blommor.

SOMEN en, wid paß 4 mil lång, sjö låg öster om wägen.

ARRE *Fl.* 775. β. wäxte mycket på bäckarna af Hälwägen.

* SET-HELLA quart. 8. Nattqwarter.

Majus 5.

LIGUSTER *Fl.* 4. wäxte ganska frodigt, planteradt til häckar, i Traneryd trägård uti en sandig jordmån, der den båst trifwes.

ÅKRARNA här i Småland woro hwarken afdelte i lindar, eller dikade, eller med watufåror afskurne; ty jorden är här måstedels hård, grusig, sandig, torr, ej eller fryser hon gerna up om wårtiden. Oxar brukades måstedels i Småland til åker-handtering.

ÄNGARNE i Småland stå måstedels fulla af sköna Löfträn, som här wäxa mer, än i de andre Provincierna.

BOND-STUGORNA hafwa merendels på främsta wäggen en målad tapet, som här kallas bonad, på hwilken de tre wise män afskildras, som rida til Jungfru Maria och Joseph at offra.

VAGGORNA äro här allmänt hängande på en lång stång, som är häftad horizontelt under taket och bunden wid denna stångens yttra och Elastique ända, at hon under waggningen neddrages och uplyftes af sig sielf. Allmänt rullas eljest waggorna ifrån den ena sidan til den andra; på andra ställen rullas de ifrån fötterna til hufwudet, men här swiktar hon perpendiculairt; en stark människa, som ligger i ett skepp, blifwer yr och siö-siuk af gungningen; Mån icke barnens myckna upkastning kommer ofta af starkt waggande? Ingen hafwer än sagt oß hwilket waggnings sätt är det lindrigaste. Det är wißt, at waggningen är en lindrig motion för barnen, likſom gungning för Bruns-gäster.

* BERGA quart 7.

HUS-LÖK *Fl.* 395. war planterad på de torflagde taken, der han så rotadt och föröft sig, at man icke utan möda kunde uphämta roten. Denne wäxt är på torftak den eldratjenligaste at qwarhålla mullen, hwarigenom et tak som är öfwerwuxit med denna ört, kan uthärda hela hundrade åren, der andra torf- och mull-tak genom storm,

rägn,

rågn, frost och sparfwar fördärfwas, som deße aldeles undwika, at förtiga den prydnad, som taken åga, när de betäckas med denna ört.

OXALIS *Fl.* 385. wiste i dag första gången sin blomma.

LANDSKAPS-ORD eller sådana ord, som hwar och en Province gerna behåller för sig sielf, finnas åtskillige i de långst aflägsne Provincier, hwilka, ehuru de synas för oß owanlige, äro dock ofta de äldste och ifrån sielfwa Götiska språket behåldne; här war Tura det samma som i Upland kallas Spole, eller cylindrus ex filo convolutus. Skörel, skåttspola; wång, gårde; wagn, spouråck.

SVEDIOR sågos ömsom om wägen kringstångde med smetweds gårdesgårdar, som allenast kunde uthärda tre år; ty första året sår Landtmannen här uti rofwor, det andra råg och det tredje året brukar han deße sine lyckor åt kalfwar och kor til bete.

* EKESJÖ quart. 7.

DIDELPHIS, et sällsamt djur i Norra America, som måste insläppa sina ungar i sit lif, så ofta ungarne skola di, om detta berättade Prosten LIDMAN i Ekesjö, som warit Pastor i Philadelphia 11 år, det djuret är så djerft, at om det sitter på en stång, kan man bära det med sig in uti huset, utan at det skal fly.

MUNKE-SJÖN, som ligger på wästra sidan straxt jämte Ekesjö, wiste nu i lungt wäder oß för ögonen, huru förträffeligen Skaparen inrättat wår werld: Watnet stod nu stilla och klart, som en spegel, och representerade uti sig en concav himmel, med strödda måln och en glimmande sol, som låg midt emot den öfre; men in emot stranderna framwiste det en skön skog med up och nedwända trän. Fiskarna, som hoppade, blänkte i wattenbrynen och Änderna rodde på watnet. Allt detta war så härligt, at jag wet intet, som derwid förliknas kan.

LJUNG *Fl.* 309. wäxte på marken i Småland i större myckenhet än i de öfrige Provincierna: den samma war helt låg och nästan omöjelig at utrota.

* BRENSMÅLA quart. 6. Natten kom på, och frosten lade sig på marken helt hwit, sedan dagen förut alt mer och mer upklarnat mot aftonen.

Majus 6.

* HVETLANDA quart. 5. Wägen blef backug och beswärlig åt Korsberga.

ENEBUSKAR *Fl.* 824. wäxte här högre och rakare, än man gerna finner på något annat ställe. Wi märkte Enträdets art wara at på högden wäxa rakt och uprätt, men i kärren utspridd, liggande, och mera busklikt.

BJÖRKEN *Fl.* 776. war här mindre utslagen, än emellan Schenninge och Hälwägen, så at man här knapt fann et enda Han-blomster utbrustit, der likwäl i förgårs alla Han-blomster woro rykande, hwaraf oförnekeligen följer at sommaren på denna orten, fast mer i söder, kommer senare och at sånings-tiden altså här är senare än i Östergötland. Landtmannen sådde ej eller sit korn här för än i fierde weckan eller 27 à 29 Maji.

TIMBRET i de gamle husen wid Korsberga hos Pastor JOHAN TELANDER, war det allrautwaldaste, ty man fann, at diametern af stäcken war ofta öfwer en aln; sådant timmer finnes nu mera swårligen, sedan Landtmannen så mycket swedet skogarna til lyckor.

MUCOR *Fl.* 1121. eller Sphærocephalus niger, villo ochroleuco. *Hall. helv.* 9. *t.* 1. *f.* 3. wäxte i Korsberga utan på de gamle fenster-påster, så mycken, at de aldeles dermed täcktes: deß hufwud war swart och omgifwit med en gul ring, men skaftet war mörkt. Denna är en af de allraminsta örter i werlden och ganska artigt aftagen af den lärde Botanisten HALLER.

FONTINALIS *Fl.* 866. wäxte i källorna i Korsberga och nästan täkte dem på sidorna. Denna moßan, men besynnerligen den andra Fontinalis *Fl.* 867. har en ganska synnerlig egenskap at emotstå elden, fastän han blifwit torckad, hwarföre folket i Gästrikeland och Helsing-

land

land bruka at packa honom tilsammans emillan spisarna och trä-wäggarna at förekomma wådeld, ty fast än at moßen wäl glödgas, kan dock icke elden i honom uppehålla sig eller utwidgas.

STEN-ART, til färgen något grönblå och med dylik jord omgifwen, låg bredewid wägen, på östra sidan, i Korsberga-Socken och på Brantkullen, 1 quart förr än man kom fram til Stockatorp. (Öland. 24.). Denna stenart pröfwades af Herr Bergs-Inspect. RINNMAN, som lemnade mig följande prof:

1. Består af swart, tät, skyggande, tillika med gulaktig, skifrig och half genom skinlig Hornsten, nästan uti jämnrådande blanning, jämte gnistror af swartaktig skimmer och en blågrön stenmärgel här och der instänkt.
2. Emot ståhl slagen ger ingen eller ganska liten eld.
3. Rå pulveriserad, ger grått pulfwer, hwaraf något litet drages med *Magneten*.
4. Af Skjedwatten gripes intet an.
5. Uti öpen eld starkt upglödgad blir til färgen rödbrun och mör.
6. Uti starkare eld, ¼ tima påblåst, smälter til en tät, grof slagg, utan at flyta.
7. 2 Centner häraf råstad, nedsmältes med en fluß af
   6 Centener swart fluß,
   1½ Cent. Crystall-glas,
   ½ Cent. Glas-galla,
   ½ Cent. Borax,
   ½ Cent. Kolstybbe.

   Påblåstes uti ¾ timar och blef deraf et jern-korn om 14 ℔ eller 7 procent med swartgrön mörk slagg, hwaraf fants at profwet stått något för länge i elden, hwarföre å nyo
8. Insattes 1 Centener uti förr lutrad Diegel med
   3 Cent. Swart fluß,
   1 Cent. Crystall-glas,
   ½ Cent. Kalck,

$\frac{1}{2}$ Cent. Kolstybbe,
$\frac{1}{4}$ Cent. Borax.

Påblåstes uti en $\frac{1}{2}$ tima och blef deraf en jern-regulus om 9 ℔ eller 9 procent med klar grönaktig slagg.

9. Bägge jern-kornen af deße prof, woro exact sphæriske och gingo under hammaren lätteligen sönder, wiste sig i brättet grofkorniga gläntsande.

10. En del af deße jern-korn uti Skedwatten lagde upløstes fullkommeligen, som ordinairt jern, utan residuum eller tekn til tennhalt, som eljest i anledning af stenens utseende kunnat förmodas. Ej eller wiste sig färgen, hwarken i solution, genom Salmiak spiritus, eller uti slaggen, något tecken til koppar, som det gröna uti stenen tycktes utmärka.

JETTA-BRUNN, sådan som i Westergötland kallas Jette gryta (Westgöt. 147.), sågs på en backa som kallades Jettebruns-liden, öfwer hwilken man reser förr än man kommer til Stockatorp; här låg en Jette-gryta öfwerst i bärget åt sjö-sidan, af mer än en alns djup och bredd, artigt utswarfwad. Om alla Jette-grytor äro swarfwade af watten, som wi denna tiden föreställa oß, så måste otwifwelaktigt denna gryta, som ligger så högt mot watnet, wara flere tusende år gammal.

* STOCKATORP quart 7.

* NYBELED quart. 4. Ej långt här ifrån låg Notebecks kyrka.

STELLERA foliis linearibus, corollis quadrifidis. *Amœn Acad.* 1. *p.* 400. Pafferina. *Trag. hist.* 535. *Bauh. hist.* 3 *p.* 456. Lithospermum, linariæ folio, germanicum. *Bauh. pin.* 259. Linaria altera botryoides montana. *Col. ecphr.* 1. *p.* 80. *t.* 82. Denna lilla ört har warit bekant wid Montpellier och i de warma delar af Europa, men at hon skolat wuxit i Swerige, hade wäl aldrig någon förmodat, förr än Magister KALLENBERG, (en af mina forna Auditores i Botaniquen) här funnit henne wid Notebeck, wärande ibland Pulsatillas på öpna fälten. Örten warar allenast 2 år,

pag. 32

Tab. I

24
25
23
6
18
4
2
7
5
3
19
9
1
8
13
10
14
11
15
16
12
17
20
26
27
22
21

då hon första året upwäxer efter sommaren, allenast med rot-bladerna, men andra wåren upsticker hon sin smala stjelk til 1 par quarters högd med smalare blad än lin, och har inom deras basis små ljusgula blommor, som äro delte i 4 delar och änteligen få et enda frö, af hwilka wi fingo utsäde til Academiæ trägården.

BUPRESTIS cœrulescens, thoracis lateribus flavis, elytris singulis maculis quatuor flavis war en Recrüte för wår Fauna Svecica, som här blifwit hwärfwad af Mag. KALLENBERG. Detta insect war en af de största i detta Corporalskap: Hufwudet war mörckblått. *Antennæ* woro swarta, men wid basin blackare. Bröstet war ofwan blåaktigt med en gul linea längs åt sides-kanterna och inunder hade det på hwardera sidan twänne gula linier. Wingskahlen woro ganska fint råflade: hwardera hade fyra små gula fläckar. Magen war på undra sidan målad med gula puncter, som woro stälda i 4 rader längs åt, til antalet 4 eller 5 i hwar rad.

MELOË *Fn.* 596. åt här med så stort begär Rumices, som Professor KALM observerat i Virginien at han äter Veratrum.

*ÅSHULT quart. 4.

Majus 7. Söndag.

*ÅREDA quart. 6.

BÖKARNA *Fl.* 785. begynte nu synas med sina höga cylindriska stammar och rundade kronor, som nedan til tilbakars bögde grenarna och woro öfwerwuxne med mossa, samt Pulmonaria arborea *Fl.* 960. Böken hade i går först begynt utslå sina blader, hwilka ännu ej wäl utkommit.

*WEXJÖ-STAD quart 6½. Huru denna Staden ansenligen tiltagit, funde jag bäst röna, som här för mer än 20 år sedan, i min barndom, wistats. Utom annat gjorde de många löfträn, som på bägge sidor om gatorna woro planterade, ej ringa täckhet för Staden. Wexjö Stad är belägen liksom uti et centro emellan krinliggande Städer, ty är ifrån Wexjö til *Jönköping*, *CarlsCrona*, *Calmar*, wid pass 12 mil; til *Ekesjö* 10 och til *Halmstad* 14 mil.

SCHOLEN och Gymnasium, som äro af de ansenligaste i Riket, hade denna tiden 210 Scholares.

KYRKAN hade efter den olyckeliga branden nu tämmeligen kommit i stånd. Här firades i dag en på denna ort sällsynt ceremonie, då Archie-Biskopen Högw. Herr D. Henric Benzelius, inwigde efter wanlig Methode Herr Doct. Olof Osander, til Biskop öfwer Wexjö Stift.

Maj. 8.

HOFS-LUND Norr om Wexjö stad, war beprydd med många högstammige täcka löfträn, besynnerligen med Ek och Bok: midt uti Lunden war en kulle med underliggande hopbragte stenar, såsom en Ätte-plats. Denna Lund är för Wexjö inbyggare så angenäm, som Borrum (Öland 70) för Öländningen, eller Djur-gården för Stockholms-boerna; men ännu hade icke de behageliga blomster, som plåga uplifwa denna lund, hunnit framkomma.

LJUNG wäxte öfwer alt och betäkte betes-marken, fördref gräset och utmärglade jorden. Om någon dödelig kunde utröna något lätt sätt, at utrota Ljungen utan brännande, han gjorde Småland den största tienst.

BÖK-SKOGEN, som märkwärdigt är, fördrifwer ljungen, så at ingen ljung kan wäxa under Böken, så länge hennes grenar sträcka sig. Orsaken härtil lärer Böke-bladerna til stor del wara, som om hösten nedfallne täcka jorden hela följande året, förr än de rutna, och göra henne lös, hwarigenom icke allenast ljung och mossa, utan måstedels alla andra wäxter utrotas.

BLÅBÄR *Fl.* 310. som här kallas Slynnen, äro nästan de endaste, som få wäxa obehindrade i Boke-skogarne och ej qwäfjas af Boke-löfwet.

LINDEN *Fl.* 432. öpnade först i dag sina knoppar, at utslå sit behageliga löf. Det wore en stor sak, om flere uti åtskillige Landsorter skulle årligen föra Journal på dagare, då hwart och et trä slår ut sine löf, och då hwar och en ört slår ut sina blommor, hwilket jag wäl i några år fullfölgt, men ännu icke kunnat bringa til den fullkomlighet, som nödig är. Jag är säker, at, om sådane rön några år bärtåt anställdes, at

man härigenom skulle finna en proportion, huru det ena trädet och wäxten hafwer sig til den andra; och at man bittida om wåren skulle kunna säga förut, om den tilkommande sommarens tidigare eller senare gång och derigenom skulle ofelbart rätta Sånings-tiden utrönas; ty som träden slå ut sina löf, alt som solen wärmer rötterna, torkar och præparerar jorden, så skulle ock häraf rönas, när jorden wore tidig til såning. Man ser sträck-foglarna bittida om wåren weta förut när wintren tidigare eller senare skal afbrytas, och om hösten när wintern hastigare eller senare skal annalkas och derefter ställa sin an- och af-marche. Skulle upmärksamme män detta behaga annotera, är jag förwißad, at wi härmed långt mera skulle uträtta til nytta i Oeconomien, än med alla de Meteorologiske observationer, som Mathematici och Astronomi anstält.

LANDSHÖFDINGEN, H. H. ROTLIEB på Cronoberg, förpaßade oß widare. Hela dagen continuerade med åska och rägn.

Maj. 9.

FRUE-KÅL, kallades här i Småland Hypochoeris *Fl.* 631. Denna örtens nytta har tilförene icke warit bekant, förr än Assessor ROTHMAN den oß förtälde. Landtmannen brukar här neder på åtskilliga ställen, besynnerligen wid slättertiden, at samla bladerna, som då äro störst, samt koka och äta dem aldeles som kål, hwilket rön kan hafwa stor nytta för den fattiga Landtmannen wid Olsmäßo-kroken. Örten kan på intet sätt wara skadelig, ty alla Semiflosculosæ Tournefortii, af hwilka denna är en, kuñå ätas och är knapt en eller twå af dem giftige. Til Exempel: *Pissenlit* 627. ätes om wår-tiden i Sallat. *Lactuker* 646 sås allmänt i trägårdarna äfwen som Hafre-rot 648 och *Endiviers* 650 Mjölk-tistel 643 ätes i Ängeland, *Jerja* 644 af Lappen och *Lapsana* 649 på Grekiska barna.

BRAXEN *Fn.* 318. som finnes i Wexjö-sjö, är i sit slägte så den största, som den smakeligaste i hela Swerige: men icke så den braxen, som fångas i Bergunda sjö, fastän samma sjö går tilsammans med den förra.

BRAXEN-FLÄTTINGAR *Fn.* 323. ur Wexjö-sjö, äro åfwen fetare än på andra ställen, och ofta fetare än sjelfwa Braxen ifrån Bergquara-sjö.

GÖDSELEN hade jag sett wid åtskilliga ställen på resan af idoge Hushållare föröfas efter allmänt antagne Hushålds-Rön, med det at ifrån skogen hemfördes Ljung, Mossa ock Tall-barr til många lass, hwilka lades i dyngstacken at brinna tilsammans med den andra gödselen och den således at förkofra. Detta föranlåt mig at rådfråga Naturen, all Oeconomies rätta moder, som i wår Oeconomie bör gifwa oss den trognaste lära. Wäxterne äro antingen mera saftfulle eller mera torre; de saftfulle göda kreaturen, de torre utmagra djuren, ja sjelfwa människan; lika art hafwa de ock til jorden: De torre utmärgla jorden, de saftfulle göda henne. En med mossa eller ljung öfwerlupen äng blifwer icke fetare, men wäl magrare, fast än boskapen mossan ej bårtfräter; aldrig göder Ormbunke eller Råfrumper åkren; och en med Tall öfwerwuxen sandhed eller med dess barr betäkt jord får knapt minsta förkofning på swartmylla. Däremot de saftfulle Ärter, Bönor, Bohwete göda jorden med sine saftfulle rötter, stjelkar och blader; och Rofwor sås på åkrarne i Ängeland at nedmyllas til gödsel. Naturen har sjelf planterat de saftfulle wäxter: *Sedum*, *Sempervivum*, *Rhodiola*, *Anacampseros*, *Crassula*, *Aloë*, *Agave*, *Mesembryanthema*, *Cacti*, *&c.* på de skarpaste backar och klippor, at där göda den magra jorden och at täcka den med swartmylla. Således taga de saftfulle mer föda af luften, de torre där emot fräta mera swartmylla; hwaraf följer at hög Tall, Ljung, Ormbunke, Råfrumpor, Mossa och andra torre wäxter icke göda jorden, men wäl Gran, Lörfträn, Ärtslägten, och andre saftfulla, om desse nedmyllas, hoppackas och qwäfwas, at de ej torka; ty bör den, som wil föröka gödselen med wäxter, taga granqwistar, Laf eller Lichenes, löf och dylikt saftfullt; men icke Tallbarr, Ljung eller mossa.

QVIN-

QVINFOLKEN gingo här i landet med sina öpna tröjor, der endaste lintyget om sommartiden täcker brösten, hwilket kommer för dem sällsamt, som äro owane derwid, ehuru de annorstädes warit wane at se Fröknars halfbara bröst exponerade för luft och ögon; men at widlöftigt raisonera öfwer qwinfolks klädebonad, är at taga watten öfwer hufwudet, quantum est in rebus inane!

BERGQUARA, en sätesgård den största här i Provincen, Öfwersten och Riddaren Herr Baron CARL von OTTER tilhörig, ligger ½ mil ifrån Wexjö åt wäster, med en ganska behagelig situation. Denna war nyligen upbygd och mycket regulaire. Godset består af 29 hela hemman, utan sätesgården, som är 5 hela hemman, så at utom 3 hemman så hörer hela Bergunda socken til detta gods.

GAMLA Stenhuset i Bergquara stod ännu til sina murar för et spectakel och en antiquitet; det war bygt fyrkantigt, som et flaskfoder 40 alnar högt, 34 långt, 24 bredt. Det war upmuradt af kuller-stenar: nedersta wåningen bestod af hwalf til källare. Andra wåningen hade warit magazin och wisthus. 3:dje wåningen kök, skafferier och dylika rum. 4:de har warit riktiga wåningé-rum. Ingången eller dörren til huset war på norra sidan midt uppå wäggen eller i 3:dje wåningen, til hwilken man upstigit på en lös trappa, som stått utan för huset, hwilken kunnat efter behag updragas. Detta byggnings sätt och besynnerligen med dörren midt uppå wäggen, kommer aldeles öfwerens med stenhusen på södre Gottland, dem jag beskrifwet i Gottlands resan pag. 263. 254. hwaraf antiquarii lära kunna sluta detta husets ålder. På östra sidan, neder wid grunden, war en ganska liten ingång eller löngång til huset, som fordom warit försedd med jern-dörr och starka bommar, genom hwilken folk kunnat gå in i nedersta wåningen eller källarne. En liten wall hade rundt omkring befästadt detta hus, som deß utom på södra och östra sidan instängdes af sjön, och på de andra med dubbla grafwar. Detta hus är aftaget i DAHL-

BERGS

BERGS Svecia antiqua & nova. Ingen hade sig här bekant när detta först blifwit anlagt, dock wet man, at Riks-Marskalken LARS SIGGESSON SPARRE, Riddare til Sundby stod Brudgumme med THURE TROLLES dotter BRITTA på Bergquara år 1536. och gaf han henne i mårgongofwa 16000 lod silfwer och 100 gyllen. Af dem föddes ERIC SPARRE, som sedermera blef Riks-Canceller och olycklig i Linköping under Kong CARL d. IX. år 1600 d. 19. Martii. Har altså Bergquara warit et Trolle-gods. Detta hus belägrades 2:ne gånger af DACKEN.

SAXIFRAGA *Fl.* 350. sågs nu först i blomma.

LÖJOR *Fn.* 330. som allmänt fås i not til stor myckenhet, förkastas merendels för det fisken är liten och benig. Här såg man samma fisk på et artigt sätt præparerad och behagelig gjord, at han smakade så wäl som något nejonöga. Fisken doppades i mjöl, stektes med smör i en panna och inlades i ättika.

Majus 10.

LADUGÅRDEN wid Bergquara war på alla sidor nyligen hel och hållen upbygd, och det så sinrikt och regulairt, at han kunde tjena til et mönster för andra som willja bygga. Den fyrkantiga Ladugården war öfwer alt stensatt på sjelfwa alfwen, sedan matjorden blifwit bårtförd, och midt i deß centro war en åttakantig dyngestack med trädpelare i hwilka teljor inhäftades såsom skift, alt efter förnödenheten, at gödslen icke skulle spillas. Båsen i Fähuset woro så inrättade, at creaturen ej skulle spilla minsta foder, med en gång på bägge sidor om bås-raden. Höet och halmen kunde kastas tilsamman ifrån hwar sin lada i et rum närmast in til fähuset, at der blandas utan spillning; med mycket mera, som här blefwe för widlöftigt at beskrifwa, ty alt war här i noga skick. Alla husen i ladugården woro innebygde under et tak, hwarwid den förnuftige ägaren föreställde den swårighet,

righet, som inre winkeln af halmtak med sig förer, dermed at han gerna tar läck.

ASK-TRÄN *Fl* 830. rått stora och ansenliga, wordo nedhugna wid Bergquara, då gården upbygdes; Jag examinerade dem, som woro 2½ aln breda och fant dem bestå allenast af 150 saf-ringar eller år; häraf lärde jag, huru Asken wäxer dubbelt fortare än Eken och nästan fortare än något annat trå, som safringarne äro längre ifrån hwarandra i asken än i något annat oß bekant trå; ty ju bredare spatium är emillan saf-ringarna, ju mera har et trå ock fortare wuxet, hwarefter uträkning kan göras med alla trån.

ORRAR *Fn.* 168. skjutas i Swerige på et hos oß allmånt sätt, medelst tråckande, således: Skytten kläder sig i gröna kläder med en grön mößa, at fogeln ej skal märka honom; Tråck-hästen bör wara något stor och wan wid denna inråttning: han går bar med betsel utan mundlag, at han kan beta och med ena foten innom tygeln, som ligger öfwer manken och styres af Skytten, hwilken går lutande med bößan wid bårtsidan ifrån fogeln; hästen är ock wan wid skott, at han deraf icke rörer sig, fast bößan loßades wid hufwudet; således avancerar hästen alt närmare och närmare åt fogeln, när han efter lekningen ännu kuttrar, in til deß han af skytten warder fäld.

LAX-ÖRINGAR *Fn.* 309. fångades i Bergquara strömmar tämmelig allmänt.

ÅL *Fn.* 290. fångas här och allmånt i Swerige med lanor. J strömmar hälst emellan sjöar är en dam anlagd, såsom til en qwarn och helt tät, hwaruti åtskilliga lanor sättas paralelt bundne, aldeles som kålfwen på en not, at icke lilla fingret kan trädas igenom maskorna. Hwardera lanan är sydd wid en fyrkantig ingång af stånger, samt jämt paßade efter botten och nedhänga efter strömmen, så at då ålen skal passera forßen, blifwer han inkastad i lanan och kan icke arbeta sig up emot strömmens strykande.

Deße

Deße lanor witjas hwar morgon, då ålarna finnas dödade af watnets präßning; hwar afton nedsättas lanorna, ty ålen är en natt-fisk, som allenast går om nätterna. Ål-skinnen, som äro ganska sega, nyttjas til åtskilligt, som fordrar starka band; med deßa hopbindas slagor, hwarmed säden tröskas; band til ok at häfta öfwer hornen på oxarna; andra bruka dem til säcke-band.

WRAK-FOGEL *Fn.* 113. samlar sig i sjöarne kring Wexjö til tusendetals, mästedels om hösten och under tiden om wåren; de lägga sig i de smala sjöar såsom en not twärt öfwer sjön, och drifwa den små fisken i otrolig myckenhet til Lands, då man med not kan fånga denna fisk ofta til större myckenhet än man åstundar. Detta är en synnerlig och märkwärdig inrättning af den Allwise Skaparen, som på sådant sätt låter fisken komma til människans förnödenhet.

LJUNGEN *Fl.* 309. som intager snart hela Småland, har gerna den egenskapen, at snön bittidare om wåren går bårt, der han wäxer, så at boskapen, för nödsful, kunna klippa deß yttersta skätt, då ännu intet bättre wankar:

SÄDEN här i Småland torkas på krakar, hwilket sätt öfwergår de andra Provinciernas, ty härigenom blifwer säden snarare torkad och lättare inbragt i ladan.

KÄRR-TISTELEN *Fl.* 659. samlas af bönderna, kokas och ätes som kål.

EKEN *Fl.* 784. slog i dag ut på några ställen sina första blader; men åter på andra Ekträn kommo ej bladen förr än d. 13. Maji.

BLOMSTREN, som i dag först wisade sig, woro *Chelidonium Fl.* 430. *Cardamine Fl.* 559. och *Tulipanen.*

Majus 11.

RESAN ifrån Bergquara genom Engeholm til Virestad.

HVIT-LERA fants så wäl wid Bergquara, som wid Engeholm, på sidländta ställen och under watnet; med denna

denna lera hwitlimma folcket sina spisar, men hon afnötes lätteligen och smutsar kläderna; Jag försökte den samma med sked-watten, men hon gäste icke, ehuru hon eljest war blek; altså war ej eller denna lera någon mergel eller jord-märg.

PROSPECTEN kring Helga warma war wäl täck, men hade näppeligen sin like på qwälleberga backe, som ligger wid paß 2½ quart ifrån Wexjö, på wägen, som går af Stockholms wägen, förr än man kommer til Yaby, och på wänstra handen åt Allfwastad. På östra sidan af denne backa wisar sig en ogemen prospect, då man ser de gröna och stora skogar nedanföre utsträkta til en widlöftig Horizont och genomskurna med åtskilliga och många watten, såsom Helga-sjö, Bergunda-sjö och de många strömmar, som binda dem tilsamman, utom åtskilliga öar och wikar, som göra dem fläckuga. Här är et präktigt object för Målare, at i perspective aftekna och föreställa en den angenämaste och härligaste situation.

ENGEHOLM (quart 7 från Bergquara), en sätesgård salig General Majoren och Landshöfdingen KOSKULL tilhörig. Denna war wäl inrättad, men situation något sank och obeständig, belägen wid Nord-östra sidan af sjön Salen. Här woro wackra och långa Aléer emellan sjön och gården, samt en artig Trägård uti hwilken watnet leddes på ömse sidor igenom upmurade grafwar, som dock icke woro högre än jorden, men deße grafwer woro på et artigt sätt dölgde med dubble häckar af Alebuskar, som woro hopwuxne til en och samma häck, planterade tätt in til kanten af canalerna. *Laurus Mas* blommade i Orangeriet och *Castanea sativa* hade redan slagit ut sina blader. Karp och Rudor woro planterade i dammarna.

SIBERISK CEDER har wäl blifwit åtskilliga gångor sådd i Swerige, men jag har dock icke in til denna dag sedt någon öfwer et par år gammal, förr än jag på Engeholm råkade en sådan under bar himmel i köks-trägården: den samma stod på en backe, hög som en karl, och

war

war 19 år gammal. Han war wid första påseendet aldeles lik wår Swenska Tall, ty barken war åfwen så skråflig, och grenarna utgingo verticillatim samt barren affôllo hwart tredje år, aldeles som på wår tall; men på wår tall wäxa allenast twänne blader eller barr utur hwar hylsa, då den Siberiska Cedern har 5 dylika gröne och rundade barr i hwar hylsa, hwilka barr äro på inre sidan kantige och råflade. Detta trä wäxer wildt i Tartariet och Siberien, och kallas PINUS *sativa, cortice fisso, foliis sessilibus subrigidis, ab una vagina non binis, sed ut plurimum quinis, raro pluribus paucioribusque, cono nucleis quam in Hispanica minoribus. Amm. Ruth.* 178. Men detta trä fins äfwen i södra Europa och är det samma, som kallas *Pinaster Mich. gen.* 233. *Bellon. conif.* 19. Det bör rätt kallas PINUS *foliis quinis.*

PHALÆNÆ LARVA grisea, pilosa, gregaria, pedibus sedecim hade allmänt upätit bladerna på de wilda aplar.

STENGÅRDS-GÅRDAR woro til större antal och längd anlagde wid Engeholm, än på något annat ställe, ty salig General Majoren, som med särdeles nit förökte åkren här i Länet och yrkade på stengårds-gårdars anläggande i detta steniga Höfdinge-dömet, hade med egit exempel förelyst Landtmannen. De som komma at lefwa 100 år efter oß, lära häraf blifwa i stånd at fulleligen utröna sten-gårdesgårdarnes beständighet, (West-Göt.R. 253.).

OXE-ÖRON *Fl.* 446. kallades Pulsatilla allmänt af bönderna.

* ALFVASTAD quart 9. från Wexjö; denne Gästgifwaregård ligger nästan midt i landet.

SALEN, en sjö utsträckte sig ifrån Alfwastad åt söder 6 quart lång, men allenast 1 quart bred.

ÅKERMANNEN sågs här allmänt ute på åkrarna med sina oxar; sedan han fört åkren, gödt, harfwadt, fjärjade han åkren med foror, som gingo parallelt något mer

än

ån en famn emellan hwardera, efter hwilka han skulle så kornet i nästa eller sjette weckan, som allmän plägsed är här på orten, eller ock aldrasist i fjerde weckan. Denna wecko-räkningen sträcker sig allenast til wåren eller ifrån Wårfru-dagen til Midsommars dagen, då det räknas baklänges ifrån 13:de weckan wid Wårfru-dagen, begynnandes til första weckan wid Midsommar, och begynnes icke weckan med Söndagen, utan på samma dag, som Wårfru-dagen, ware sig den samma på en Tisdag eller Torsdag, eller annan dag.

BRÅVALLA-HED, eller den tract, på hwilken Wärns-Härads qwinnor nederlade den Danska Arméen uti Kong RINGS tid, sträkte sig ifrån Alfvastad til Gottåsa, och war denna tract först en mil såsom en ås, och sedan en mil sandhed. Åtskillige namn äro än i dag qware på kringliggande byar til åminnelse af förenämde seger; såsom Alfwastad, Benastad, Skäggalösa och Blådinge af deras Anförare BLENDA &c.

HÖGAR af kuller-stenar lågo i oändelig myckenhet längs åt Bråwalla-hed, til skapnad, som ätte-högar och wid paß så höga som en karl. Til hwad ända deße fordom blifwit hopkastade, öfwerst på landet, är swårt at säga, om de icke warit begrafnings-platser. Deße högar hafwa så mycket lättare hopkastats, som hela denna ås består af en blekgul mo eller sand och en dylik klappur.

MYROR ligga här och där på wästra sidan om wägen eller Bråwalla-hed, såsom sjön Salen på östra; Myrorna bestå af dy, der man näppeligen kan räcka någon botten. De äro betäkte med tufwa wid tufwa, allenast wid landet på et par famnars bredd är ingen tufwa; ty myran har här gjordt liksom et dike kring om sig, at man med möda kan komma ut på henne. Tufworne i Myran äro skarpe, af eländig och halfwisnad ljung; men förnämligast hopsatte liksom af bladige rötter eller fjäll af myrsäf *Fl.* 42. hwilkas blader gå ut som långa bärst och sloka, emillan hwilka nu framstucko små eländiga culmi med tre gula antheris utur hwart blomfjäll, hwaribland

stodo några stånd Ren-moßa *Fl.* 980. På sidan af deße tufwor lyste *Andromeda Fl.* 335. med sina sköna blommor och wid tufwornas rötter wäxte *Lichen Fl.* 936. såsom et ljusgrönt skårf med små lif-fårgade peltis. De små spatia emellan tufworna woro allestådes upfylte med Rödmoßa *Fl.* 864.

ANDROMEDA *Fl.* 335. år en af de tåckaste blommor, som i Swerige wåxa, ty de åro högt lif-fårgade så til kron-blad, som blom-hylster och blomskaft; men knapparne in i blomman (antheræ) åro bruna.

OBY, som beboddes af Herr General STENFLYCHT, hade i trågården sköna håckar af Liguster och höga håckar af kjersebårs-trå, som woro klipte och nu hårligen blommade. Twånne hwalnöt-trån med 7 års gamla skått stodo åfwen i denna trågård under bar himmel.

JETTE-GRAFVEN wid Oby, på en ång, består af fyra flisor, åfwen som Hjelmars rör i Westergötland, (*Westg.* 81.) med hwilket det låter ungefår wara lika åldrigt.

ÅLLON-BORRARNE *Fn.* 345, af det större slaget med hwita fläckar wid sidan af magen, flögo wid solens nedergång, såsom biswårmar, omkring öfwersta topparna af Björk- och Eke-skogen.

* GOTTÅSA quart. 8.

ÄNRYDA år en marknads-plats, tre quart neder om Gottåsa. Natten kom på och wågen wek af åt Virestad.

Majus 12.

ORD, som hår egenteligen brukas, och i andra Provincier måstedelen åro främmande, märktes följande: Åß i. e. Om; e. g. åß J wil det i. e. om J wil det. Holia i. e. tämmeliga. Lolia, i. e. medelmåttigt. Fiårtopp, i. e. Tjäder.

MÅRDAR *Fn.* 7. hålla sig måst i tråden, at der tukta Ikornarne, på samma sått, som Weslor eller Hermeliner

ner tukta mössen och Viverra indica ormarne. Det war pråktigt at se med hwad hast och snällhet Mården jagar Ikornen utur det ena trået och i det andra, med förträffeliga skått, in til deß han änteligen utmattar och griper honom.

ÅKREN handterades här nedre på följande sätt: Om wåren, så bittida ske kan, årjes åkren til råg-sädet, allenast en gång, sedan harfwas, gödes icke, men fjärjas med harkan, och rågen sås i 10 eller 12:te weckan, ju förr ju häldre; sedan årjes säden nedre och harfwas. Korn-åkren årjes om wåren, sedan twåres, så harfwas, härpå utföres gödslen och utbredes tunt, derpå fjärjas han med ådret, och kornet sås i femte och sjette weckorna. Om höstten nedårjes och harfwas framledne korn-åkern, som nästa år skal sås med wår-råg; ja, all åkren höst-föres om tiden så tillåter, hwilket gör honom renare, dock brukades denna höst-förningen icke i min barndom. Åkren sås hwart år med wår-säd, som omskiftas, då korn-landet årligen och nödwändigt gödes.

RÖTE *Fl.* 105. tritici species, wäxer här neder i Småland, i sandiga åkrar, med sina krypande rötter, til Landtmannens stora skada, hwarifrån åkren bör befrias igenom flitigt årjande och harfwande; men når som detta gräs alt för mycket utspridt sig, är oumgängeligt at höst-föra åkren. Sedan åkermannen samlat rötterna i högar, kastar han dem på stenarna at förwißna, och nästa år utsprider dem i stället för gödsel eller ock upbränner dem på åkren. Då mißwäxt och dyr tid infaller, borde de fattige twätta deßa rötter, torka dem i skuggan, hacka dem sönder, mala dem til mjöl och baka dem til tunnbröd, hälst som deße rötter gifwa oß det tjenligaste nöd-bröd.

BONDE-STUGORNA här neder i Småland, wid Skånska gränsen, äro merendels alla lika efter de alldraäldsta tiders Architectur upbygde, således: Förstugan (27) har sin ingång på södra sidan och är så lång som stugan är bred, om icke någon liten koja (22)

 är

är instängd innerst i förstugan (27), på hwilken hönsen merendels hafwa sit säte, hwilka äro Landtmannens ur. Om twänne grannar bo tilsammans, så är förstugen merendels delning emellan bägge stugorna, och dörren til hwardera (21. 21.) går in midt på gafwelen. Fenstret, åtminstone det förnämsta, sitter midt på södra sidan af taket; under tiden är ock något litet fenster på sidan af wäggen. Spjellet är af trä, och ligger utan samt ofwan på skårsten, der det upwindas med en lång stång och tåg på gården. Innom dörren har man på norra sidan ugnen (16) med grufwan (15.) Spisen (14.) står här fram om, på twenne sidor öpen; på fram-hörnet upstödd med Eld-stången, och spishällen är merendels 1 aln högre än golfwet. Emillan spisen och dörren är Grufwan (15.), som emottager elden utur den innanföre liggande ugnen (16). Emellan grufwan och dörren är en trång upgång (17) på ugnen, på hwilken säden torkas til qwarns, och fattiga inhyses hjon få merendels här sit nattqwarter. Främst i stugan, på södra sidan, står Bondens Säng (4); wid paß 2 alnar hög, på bortre sidan afstängd med bräder. På norra sidan alt ifrån ugnen til gafwelen är en bänk uptimrad, af tre timmer-stäckar, til en alns högd ifrån golfwet, och kallas norre-bänk (8); men närmast in til gafwelen eller midt emot bordet kallas denna bänk högsätet (7), hwilket ofta blifwer skilt ifrån norre-bänk medelst et litet skåp (19), som ställes ofwan på bänken. Äfwen et litet skåp står ofta i wrån emellan Högsätet och Gallbänken, hwilket kallas Hörn-skåper (18). Jemte sängen på främre gafweln är en dörr Bakhus-dören (23) kallad, der man ingår uti wisthuset, som kallas Kofwen (24). En bänk, bygd som norre-bänk, sträcker sig ifrån högsätet jemte främre gafweln bårt til Kofwe-dörren och kallas Gallbänken (6), dock afstänges Kofwe-dörren med bräder så långt, som bordet är bredt, med et bräd-säte på inra sidan, och kallas detta Stapelen (5). Således undwikes prospecten ifrån bordet til sängen genom afstängningen på ryggen af stapeln. Bordet (2) räcker emel-

emellan Stapelen och Högsätet nästan så långt, som Gall=bänken, är altså långt, fyrkantigt, tämmeligen bredt, 2 alnar högt och mycket tjockt. Et Säte (3) eller bänk af tjock telja med 4 fötter inunder och så långt som sjelfwa bordet, står altid utan för bordet och kallas Sätet. Innom dörren (12), gent emot ugns=trappan, på gafwelen åt förstugan, har Hustrun sina grytor med några hyllor för faten. Midt emot spis=stången, på södra sidan, är, med et par perpediculare bräder, yxe stallen (10), der bräderna öfwerst äro genomskurne, at Bonden här får hänga sina yxor. Emellan sängen och yxe=stallet, på södra sidan af stugan, är en bänk lik de förre, och kallas Södre=bänk (9). Emellan yxe=stallet och fat=hyllan, wid dörren, är den så kallade Kalfwe=bänken (11), der kalfwarna stå bundna under kallaste wintern. Inga bjälkar äro i huset, ej eller något horizontelt tak, utan gå sparrarna up til ryggåsen, ofwan uppå belagde med täta bräder och täkte med näfwer samt torf. Straxt fram för spisen och yxe=stallet går en tjock skalad stång twärt öfwer rummet, så högt från jorden, at man med möda kan räcka den, och kallas Crono=stången, på hwilken bonde folket kunna hänga sine kläder då de äro wåta. Ofta är ock en annor Cron=stång lika hög och stor, som ligger ofwan för bord=sätet eller fram=bänken. En liten bänk står jämte ugnen emellan spisen och norre=bänk, som kallas Ugn=bänken (13). Alla deße bänkar, norre och södre, Gall=bänken och Högsättet, äro upfylde med halm, som täckes med åfwen så långa dynor eller ock med säng=kläder, emedan barn och tjenste=folk merendels ligga i norra=och södra=bänk, men Bonden med sin Hustru altid i sängen. Om dagen sitter folket på norra=och södra=bänk, men främmande bjudes altid fram i högsätet. Då litet samqwäm är wid bordet, dukas allenast den ändan af bordet, som är närmast högsätet, i hwilket Bonden med sin Hustru sjelf residerar, då det andra husfolket sitter på ömse sidor i Gall=bänken och på sätet. Merendels äro stockarna i wäggen runda och wäl skalade, men icke jämn hugg=

 ne,

ne, och merendels är åfwen taket och wägen något brun der af, at Landtmannen brukar spjälade stickor af god och lätt klöfd furu, i stället för ljus, som wäl något litet röka, fast de icke gifwa någon skadelig rök. Under ryggåsen sitta merendels 1 doussin helt smala halmkärfwar, som icke äro tjockare än en barne-arm, och kallas Burmänner, hwilka dit sättas Jule-afton, då Jule-halmen utbredes på golfwet. Tiden utmärkes om dagen efter solskenet, genom fänstret på taket, at då Solen skiner på skåpet, är det dafwramåls dags, och då hon kommer på ugn-bänken, är det merendels middag. I kofwen har Bonde-hustrun merendels en uppbäddad säng för främmande, sina kistor och wisthus med sin redbaraste egendom, och en utgång på gården (25).

LADUGÅRDS-taken woro här, som på andra stället, bygde af halm, men neder wid tak-foten låg ingen twärstång, som uppehölts af några ro-ben, såsom i Upland. Öfwerst på rygg-åsen suto, besynnerligen wid ändarna, et par i kors stälte trän kallade Ryttare, på hwilkas sidor eller grenar, twärstänger woro lagde, som öfwerst tilsammanhöllo halmen.

Majus 13.

VATNET ifrån Gumhult i Harsjön, war brunaktigt och hade en bek-swart dy i botten, samt en blå hinna ofwan uppå; war altså detta et jern-watten, som brukades af bönderna, at färga walmar och strumpor swarta.

PICUS VARIUS *Fn.* 81. 82. 83. förändrar sig mycket til år och kön, ty akte wi för nödigt, at här beskrifwa en sådan Hackespik, på det man en gång må få detta slägtet nogare utrönt. *Caput* supra coccineum, fronte alba, nucha nigra, temporibus albis, maxilla nigra. *Collum* lateribus nigrum, ceterum album, linea dorsali nigra. *Remiges* nigræ: maculis albis utrinque circa rachin. *Humeri* nigri. *Pectoris* latera albida, lineolis longitudinalibus nigris. *Abdomen* sanguinolentum. *Orrhopygium* nigrum. *Rectrices* decem: inter-

termediis quatuor nigris, at tertia & octava nigra: apice maculis flavicantibus, 1. 2. 9. 10. albo nigroque variegatæ: maculis transversis nigricantibus, harum 1. &. 10. obtusæ. *Alæ* subtus albidæ, supra nigræ. *Pedum* digiti duo postici & duo antici; harum posticus exterior longior, interior brevissimus, anticus exterior paulo longior exteriore. *Rostri* maxilla superior pentagona, nigra, interior trigona. *Lingua* lumbriciformis, longissima: apice subulato, osseo, utrinque ciliato, pilis retrorsum spectantibus.

ÇARABI *Fn.* 511. 512. 513. fångades här i myckenhet: de woro der uti besynnerlige, at de icke hade några wingar under sina winge-skal, fast winge-skalen woro distincta och mobilia, hwarmed deße kräf skiljas ifrån det genus, som kallas Tenebrio. Thorax på deße war bak til excavatus och på bägge sidor slutades med en margine obtuso, hwaruti de woro skilde ifrån andra Carabis, så at en natur-kunnig lätteligen kunde komma på den tankan, at de större carabi borde skiljas til genus ifrån de mindre, dermed, at de större icke hafwa några wingar såsom de mindre, men som Carabus *Fn.* 516. är af större slaget, och har wingar under sina skal, lärer detta kännemärket, som tages af wingarna, icke wara tilräckeligt.

HÄGGEN *Fl.* 396. stod nu prägtigt och nästan betäckt af blomster, som gofwo på långt häll en angenäm lukt, så at knapt något annat Swenskt trä är angenämare at se än Häggen, då hon täckes af sina hwita drufwor och blomster.

HJORTRON *Fl.* 413. stodo nu med sina hwita blommor, som ofta varierade med 4 petalis.

VERONICA *Fl.* 12. wiste nu först sina blomster.

PEDICULARIS *Fl.* 505. utslog äfwen nu sin första blomma.

TRIENTALIS *Fl.* 302. en ört, som är så allmän i Swerige, som sällsynt utom Swerige, prålade med sine hwita stjern-blomster, hwilkas blad eller petala lig-

ga alla på et håll med ena sidan innom det andra, hwilket är nog sällsamt i Botaniquen.

VIOLA PALUSTRIS *Fl.* 717. en rar ört utom Swerige, war här i kärren allmän med sina grå blomster.

LICHEN VIRIDI-LUTEUS *Fl.* 990. wäxte wid Virestad på den spånlagde kyrko-muren och war nog allmän här i Småland, så på kyrko-taken, som på gamla wäggar. Denna är samma med Lichen orbiculis peltatis (Öland p. 29.) fast deß latera äro lacunosa. Med denna färgade Bonde-folket sit ull-garn gult. Om denna är mig såsom helt säkert berättat, at i Norige skola wargar hastigare med honom förgifwas än med räf-kakor.

SAFSA-BUSKE war en namnkunnog wäxt i Wirestad Socken, som endast fants här på et enda ställe, nämligen på en liten holme uti Fanhults å. Den kloka qwinnan Ingeborg i Mjärhult (Gottl. 312.) brukte, då hon bodde i Mjärhult, at gå til denna busken om mornarna tigandes och fastandes, at rådföra sig med, jag wet icke hwem, hwaraf Wirestad-boerna kallade busken Ingeborgs i Mjärhult predikestol. Ingen här på orten hade sedt en sådan buske och alla undrade af hwad art han wara månde. Busken war et par alnar hög och mer än et par famnar i diametern: Rötterna woro tätt hopwuxna och likson flöto på watnet, at han gungade, då man gick uti honom; Stjelkarne woro nedan til släte och upwäxte såsom spöen utan grenar, hade ofwan til folia opposita simpliciter pinnata, af hwilka de öfwersta woro mindre och på båda sidor täkte med et fint pulfwer. Denna busken hade jag aldrig tilförene råkat wildt wäxande, ty han är ganska sällsynt i Swerige, fast Professor LECHE säger sig funnet honom på Lillö wid Christianstad, Malmborg på Billingen, och Licent. WAHLBOM jämte Mortorps Prästegård Wäster om Calmar nedre wid qwarnarna. Han war med et ord OSMUNDA *regalis* *Fl.* 840.

KAJE-

KAJE-LUND låg söder om Wirestads kyrka och war behagelig af sina täcka Ekar; På dennes Östra sida war et fyrkantigt Stenrör med konst hoplagt, under hwilket folkets sägen war, at en qwinna, Kaja benämd, skolat sats qwick i jorden med sit idislande barn, åt hwilket en tjur skolat warit fader; si credere fas est. Om denna Kaja pratades åtskilligt: Huru fordna Pastoren Herr NILS kunde henne, när han behagade, framkalla, liksom spå-qwinnan Samuel.

VÄLLJE, war en bonde-gård söder om Wirestads kyrka, som öfwertygade oß, at all sällhet icke altid är hopfogad med mycken rikedom eller hög ära; ty här sågo wi Landtmannens snygga inrättning i husen, förnögda lefnad i Bonde-hyddan, behagelighet i umgänge, at förtiga gårdens belägenhet, då alla ängar mer liknade de härligaste Lundar och de täckaste trägårdar, än sig sjelfwa; sic parvo bene vivitur; men folkets ordspråk här på orten är, at alla ej få bo i Wällje, derföre at man har nära til kyrkan.

Majus 14.

PINGES-DAGEN firades i Wirestads kyrka, der wi afhörde en wacker predikan af Pastor G. HÖÖK, och sågom i dag alt Bonde-folket i galla.

KLÄDE-DRÄGTEN bör icke förbigås af dem, som resa at bese främmande land och seder. En TOURNEFORT har för werlden beskrifwit och afritat de Grækiska inwånarenas klädnad, och andra resande andras. Jag får här tilfälle, at beskrifwa de gamla Göters kläde-drägt, hos et folk, som så litet blifwit ändrat ifrån de gamla Göters moder, som deras kropp. Här skattas för den största odygd, at införa främmande seder, ty om någon kommer ifrån en annor Socken, at här bo, och wil behålla sin förra klädedrägt, eller ock om någon infödd wil efterapa främmande klädnad, blir den af alla begabbad, såsom en högfärdig; En odygd, som här har mera förakt

med sig, än på något annat ställe i Riket. Detta gör en uniform i Wirestads Socken, som icke är skild i annat, än priset. BONDE-HUSTRURNA kommo ridandes til kyrkan i sina twär-sadlar, och alla hade en kappa med sig, som låg öfwer sadelen, fast i starkaste hetan, ty kappan måste följa med, mer för staten än nyttan skul. Öfwer hufwudet hängde en Hyllka eller et fyrkantigt linnet hwitt armekläde, stickadt i kanterna och besynnerligen i hörnen; detta häftades med bägge framhörnen under hakan, sedan det gått öfwer hufwudet så långt fram, at det räkte in emot näsan; men de andre twå bakhörnen nedhängde löst på ryggen: de togo detta af sig, då de kommo fram. Pigorna gingo med bara hufwuden: håret på dem war skildt eller skedat fram i pannan och tippat bak i nacken, först med et rödt band, sedan med et gyllenduks band och ytterst med en swart sammets borda, hwilken borda war på ändarna besydd med et silfwer glitter-band; alla ändarna af banden hängde ned til skulder-bladen; Öfwer hjeßan låg et silfwer-glitter band, som war intippadt och uppehölt tippningen, hwilket äfwen nedhängde hela twär-handen på Fäste-möerna, men icke så långt på de andra. Hustrurna deremot hade en liten rund flat lufwa, stickad af hwitt ull-garn, til skapnad af en liten skål med flat botten, hwilken allenast täckte tippningen bak i nacken, men denna lufwa och hela hufwudet täcktes sedermera med en hwit linde-klut, hwilken war wäl gniden och glänsande, lagd dubbel och knuten i nacken, ty ingen gift hustru får gå med bart hufwud. Upblöt kallades nattkappan, hwilken war öfre delen af en särk, som räkte til nafwelen och betäkte bröstet samt armarne, och war pådragen ofwan på särken; denne war helt hwit gniden och glänsande. Armarne på denna upblöt, hade förut warit twärtföre fällade, fast nu utsträkte. Deße armar woro ock med konstig sömm och stickning häftade och utsirade wid bröst-stomen, äfwen således wid arme-linningen stickade, nästan som spetsar, och hophäftade med metall-knappar. Bröß-stomen på upblöten gick öpen neder til mageholan, och äfwen stickad på kanter-

kanterna, samt med en 3 à 4 twerfingers bred kraga försedd, som stod omkring halsen artigt utstickad. Kiortelen, som betäckte hela kroppen, bestod af bröstet och skjörtet, hwilke woro tilsammans sydde i et stycke och täkte kroppen såsom en snäf kolt; på denna war bröstet merendels af skjagg, som blifwit skurit i roser och war til skapnad som et lif-stycke utan armar, och räkte ej längre än til bröstet på qwinnan; Detta war på ryggen och i sömmen öfwer axlarna borderadt med silfwer-glitter-band, så wäl som framman på bröstet med et dylika glitter-band, som på hwardera sidan om bröstet ställes såsom et nummer 7. Sex par silfwer-maljor woro fästade wid kanten på bröstet, som dock icke snördes tilsamman. Sjelfwa kjortelen war merendels af blått fris eller kläde, och räckte allenast neder midt uppå benen. En bred röd Lista, som på alla kanter war stämd med et blått band, gick 2 gånger om lifwet, samt knöts på wänstra sidan och räkte med ändarne ned til knäet. Deß ändar woro stämde med en swart borda, som några gånger låg i kors, men yttersta kanten war stämd med swarta silkes-frantsar.; Denne lista satt omkring lifwet så högt som nafwelen, altså nästan et quarter lägre än upblöten. Denna röda listan förmenes ännu wara et minnes-märke af den seger, deße Wärns-Härads qwinfolk wunno under Blendas anförande emot de Danska, uti Kong RINGS tid på Bråwalla-hed. En silfwer-kädja hängde dubbel om halsen öfwer hår-banden och öfwer linne upblötet, samt prydde bröstet så långt det war öpet, men under hakan hängde på kädjan et silfwer-kors, nästan så stort som en handloge, utsiradt med 6 eller 7 löf eller små silfwer-skålar, som woro förgylte. Förkläder war merendels af blått Rask och smalt, nedan til stämt med borda och silfwer-glitter-band. Ett hwit gnidet arm-kläde bants twärt före, emellan bröstet och listen eller häftades med bägge ändarna under listen, genom hwilket de hafwande qwinfolken artigt fördölgde sit tiltagande, hälst då de andre af en wane behöllo samma bruk. Särken lyste som en hwit stubb under kanten på kjortelen. Et par Fingane af

silfwer

silfwer, lika et par breda ringar, woro håftade på ryggen wid silfwer-kådjan. Strumporna woro alla röda, måst med swarta swicklor. Skorna woro rundade framman-til, och på sidorna med stora hol ringade, och ofwan på genomhugne med små hol, at strumporna desto båttre måtte synas; skobotten war tjock, interfolierad med nåfwer, på hwilken en röd klådes-sola lyste i kanten. Denna skobotten war inunder beslagen med små jern-sinkor såsom små håste-skor. Sko-banden, som hophåftade skorna, woro af blått skinn, i åndarne beslagne med blåck och knytne öfwer skon i lycka. Någre få hade silfwer-bålten om lifwet, hwilka woro hopsatte af fyrkantige drifne och uphögde silfwer-buklor; detta bants twårt om lifwet nedan för listen och nedhångde wid sammanhåftningen med et par små silfwer-kådjor, hwilka slutades med en öron-skjed och en krokug tandpreka af silfwer. Sådan war här Götiska urgamla modet på qwinno-drågt, hwilken war både den tåckaste och dyraste jag sedt hos allmogen i Riket.

MANFOLKS DRÄGTEN war simplare, ty karlarna woro merendels klådde antingen i Renshuds tröja och byxor, eller ock med swarta tröjor och byxor af walmar, der alla sömmar woro med en brun klådes-kant prydde; innom deße böxor hade karlen merendels 2 par andra byxor, af hwilka de innerste woro lin-byxor; Byxorna woro hopbundne nedan för knåen, på yttre sidan, med band i lycka. Skorna woro nog lika qwinfolkens, men mindre ringade. Kragen på manfolkens skjorta war af en twår hands bredd, artigt sydd och stickad samt nedbögd öfwer axlarna. Hwardags klådnaden, som qwinfolken brukade om sommar-tiden, då de gingo i sit arbete, bestod endast i en hwit sårk, omgjordad med den röda listan, och under tiden hade de deßutan för sig et linne-förklåde.

GNIDE-STENAR bruktes här af qwinfolken i stållet för ståråke-jern, och woro deße stenar stora, som en handloge, men convexe och helt slåte til skapnaden af en kråfwete-sten, samt gjorde af grönt eller blått glas. När qwin-

qwinnan hade twåttat sina kläder, hade hon et hårdt och slätt bräde af Ek, hwaruppå hon utbredde et beredt kalf-skin. Här på utlade hon sit hwita och torra lin-kläde, hwilket gneds med glas-stenen, på hwilken bägge händerna tryckte, och det med sådan ifwer, at swetten rann utur pannan. På detta sättet blefwo alla de lin-kläder gnidne och gläntsande, som henne täkte på de ställen der inga andra kläder skylte dem. Således kunde hon stärcka sina kläder utan stärkelse.

SJUKDOMAR, som folket här på orten måst plågade, woro Torrwärk, och de sjukdomar, af hwilka de måste dödde, woro Häll och Styng samt Blodsot.

SJÖ-MALM fants icke allenast här i Wirestads sjö, utan äfwen i de mästa sjöar här i Albo Härad, och den under watnet på et par alnars djup, liggandes på botnen, straxt utom der hwaßen slutades. Denne war en *Tophus* af dy och ochra, hopgyttrad i små skråfliga kakor, som i brottet wiste en klar stål-rand. Af denna Malmen brändes det mästa jernet här på orten uti mas-ugnarne wid Husby, Gottåsa, Lilla-ry och Diö; jernet blef måst kallbräckt; men tjente dock til åtskillig förnödenhet, bättre än annat jern, ty det rostar mindre. Til spikar är det aldratjenligast, hälst wid skjeps-byggerier.

Majus 15.

RESAN ifrån Wirestad til Stenbrohults Kyrka annan dag Pingest.

STENBROHULT. Här fant jag foglarna utödde, boet upbränt och ungarna förskingrade, at jag näppligen igenkände det rum, der jag sjelf blifwit utkläkt. Jag tykte mig se campum, ubi olim Troja, på det stället der min salig Fader Kyrckoherden NILS LINNÆUS anlagt den trägården, som fordom blänkte af de raraste örter i Swerige, hwilken en häftig wådeld aldeles förstört, förr än tiden honom bärtrykte, förledit år d. 12. Maji. Mina ungdoms nöjen, de raraste wäxter, som wäxa wildt på denna ort, hade ej hunnit

hunnit ännu framkomma. Jag som för 20 år sedan kände hwar enda inbyggare i Socknen, fant nu knapt 20 personer öfrige, dem jag alla i min barndom sedt unga drängar, de gingo nu med grå hår och hwita skägg, utlefde, och en ny werld hade kommit i stället.

BRÄNNEWINS SUPANDET, som här nedre wid Skånska gränsen alt för mycket idkas, tyckes mig skyndat på mångas Öden; ty jag märkte at de som flitigast här med medicinerat woro redan förswundne, och et par constitutioner, som kunnat samma dryck här umbära, woro ännu qware. Här til bestyrktes jag af qwinfolken, som til större antal funnos gamla än manfolken, såsom mindre tiltagsne på denna dryck.

AFVEN-BOK eller *Carpinus Fl.* 786. et trå, som icke finnes gerna längre up i Swerige, begynte wid Diö och på andra ställen i Stenbrohults Socken först at wisa sig på ängarne til storlek af björk. Detta trå är mycket hårdt och segt, hwarföre det brukas til axlar och wiggar. Löfwen åtas ej gerna af boskapen, hwarföre ock träet mindre älskas af Landtmannen. Löfwen woro nu utslagne, och deß knoppar, som nu utbrusto, woro hopsatte af 12 eller 13 fjäll, af hwilka de yttersta woro minst, grofwe, ägg-formige, spetsige; de medlersta mer aflånga, men de innersta mer lancettlike, tunna som hinnor och Purpur-färgade, alla affallande. Bladen lågo, då de först utur knoppen utföllo, hoplagde som et pappers ark, på sidorna fällade efter spetsige anglar, och kanterna woro dubbelt men ojämt sågade. På inra sidan woro alla bladens strimmor hårige. Stiplarne woro lancett-like, twänne och tunna. *Flores masculi* in Amentum cylindraceum congesti constabant singuli *squama* ovata, concava, acuminata, uniflora. *Staminibus* decem; *Antheris* in duas valvulas ab apice ad basin dehiscentibus. *Petalis* nullis. *Floris Fœminei* calyx monophyllus, in sex lacinias divisus, quarum duæ oppositæ majores. *Germina* bina, brevissima, singulis stylus duplex, purpureus, longus, acuminatus. Alt detta

detta wisar, at Afwen-böken, ehuru hon eljest wid första påseendet nog liknar Böken, är mycket nära slägt med Haßelen, hwarom ingen Botanist tilförene drömt. I Botaniska Wetenskapen fattas ännu beskrifning på trädens knoppar, och huru artigt de af Skaparen äro inrättade til Winter-hus för den lilla örten med blad och blommor, som ligger innom knopen bewarad til nästa år; Hade Botanisterna deße knoppar beskrefna, skulle de mycket lätt utreda sig i många nu mörke saker. En min Discipel P. LÖFLING har påtaget sig detta ämnet de gemmis arborum, och funnit huru de mästa trän under linien icke hafwa några knoppar, hwarföre det ej eller blifwer möjeligt för dem, at någonsin uthärda wåra wintrar, ehuru mången föreställer sig, at trän ifrån warma länder, med tiden kunna wänja sig wid wårt climat.

COCCUS carpini, som tilförene aldrig blifwit uptäkt, upspanades i dag på de mästa Afwen-bökar; Detta insect satt så stort som en fogel-ärta emellan blad-skaften och qwistarna på träet, helt fast och orörligt, ej eller wiste det ännu något tecken til fötter. Kroppen war nästan klot-rund, blek och mäst rödagtig, samt hade på ena sidan en uphögd linea; det war beströdt med några puncter, som woro stälde nästan i 4 rader; der det fästes wid qwisten, war det hwitt, och hade på bägge sidor en kant, med hwilken det omfamnade halfwa qwisten och hölt sig fast; det hade uti sig ingen färg, då det sönderkrammades, men om det gifwer färg, sedan det blifwer torkadt, såsom Chermes ilicis eller carmosin, kunde jag icke utröna, hwilket wäl är at förmoda, emedan detta är aldeles af samma slägte och Syskon med chermes, torde derföre med tiden blifwa för oß mycket nyttigt.

LICHEN GEOGRAPHICUS kläder all barken på afwens-böken, så at man sällan finner den minsta fläck på träet, som icke härmed är täckt. Denna moßa är den allrafinaste, at man icke ser annat än en hwit eller grå färg, som är skild med några swarta linier såsom en Landt-charta, hwarigenom detta träets qwistar lätt kunna

na skiljas ifrån alla andra. Samma moßa är här af twå slag, den ena hwitaktig, med hwita ihåliga och inuti bleka fläckar eller pelter; den andra är grå med uphögde, skråflige fläckar eller pelter; bägge moßarna äro wid yttersta kanten med en swart rand omgifne.

ENE-BUSKEN begynte här först i dag ryka, och Braxen först at leka, men Häggen stod i full blomma.

HORSA-FIBLER kalladeş här Arnica *Fl.* 684. som wäxte öfwer alla backar, elјest sällsynte ofwan för Småland.

PATIENT med sällsam sjukdom rådförde sig; det war en en gåße om några och tjugu år, fast man af staturen skolat trott, at han ej hunnit til 15:de året, han hade hastigt blifwit slög och sen til sina inwärtes sinnen och til sin rörelse, fast han eljest icke wisade någon sjukdom; då denna skulle tala någon ting eller röra wid något, stod han länge, likſom betänksam, änteligen stötte han fram handen eller händerna hastigt några gånger, förr än han kunde gripa til, då han höll fast och starkt; med et ord, honom fattades det som gör fermitet och hast i Musklarne.

Majus 16.

ÄNGARNE här på orten äro i samma gjärde med åkren, som icke för sig sjelf är afstängd; de äro öfwerwuxne med åtskilliga Löf-trän och mycken Lind, men Barr-trän, såsom Tall, Gran och En, tålas icke i deßa täcka ängar; Här gör myckenhet af sten både åkren och ängarna ojämna och swåra.

STEN-RÖR ligga allestädes i skogen, så här som i Gyinge Härad i Skåne, fordom ihopkastade af inwånarna; deße gifwa oß ett wedermäle på de fordna tiders myckenhet af inwånare, dem någon diger-död så starkt utsopadt, at slägten ännu icke kunnat komma til minsta antal af det förra, ty då deße steniga och magra platser skolat uptagits, måste trångslen warit stor, och folket åtminstone 4 gånger mer än det nu är; ty låt wara, at deße

deße backar fordom ågt mera swartmylla, hafwa de dock ej haft mindre sten.

HUMLE-GÅRDAR åro i Stenbrohults och Wirestads Socknar anlagde wid alla gårdar, så at nåppeligen någon ort i Swerige gifwer mera förråd på Humla, den Bönderna hårifrån försälja åt hela landet alt ifrån Trelleborg til Stockholm; Humle-gårdarne åro icke anlagde med kupor, utan med ris, hwartil merendels tages fåre-ris efter de björke-kårfwor, som årligen samlas af björk til winterföda för fåren, och sedan fåren det torkade löfwet afätit.

NIMMER-DAGG kalla bönderna hår på orten Hånungs-daggen, som ofta gör deras Humle-gårdar aldeles fruktlöse. Orsaken til denna honungs-dagg kastades hår på Snäckor *Fn.* 1294, hwilka woro nog allmänne på Humle-bladen; men råtta orsaken til honungs-daggen har ånnu ingen kunnat uptåcka; ty wil jag hår meddela, hwad jag hårutinnan rönt: För några år sedan, då humle-kuporna uti Academiens humle-gårdar i Upsala upgrofwes och tilreddes, funno humle-gårds drångarna en myckenhet af stora hwita maskar, af hwilka jag utklåkte några stycken, hwilka blefwo Phalænæ eller natt-fårlor med kårta röda horn och gult bröst *Fn.* 917. Deße parade sig och lade en oåndelig myckenhet af fröen. Jag hade tilförene satt uti Upsala Academie trågård 2:ne stånd humle, nåmligen et stånd han och et hona; på deße utströdde jag wid roten de fröen jag fådt af förenåmde fårlor; ty om deße skulle upåta humle-stånden, kunde jag låtteligen få et par andra i deras stålle, då jag i medlertid finge tilfålle, at, så ofta jag wille, utröna maskarnas art. De twå åren derpå följande, blefwo deße twå humle-stånden öfwerdragne med honungs-dagg, så at alla bladen glånsade och drupo deraf: Således lårde jag, huru wåra hushållare fara wilse, då de mena at honungs-daggen kommer deraf, at humlen wåxer qwaft, och til den åndan plantera honom på sångar, långt ifrån hwarandra, at han båttre må wådras;

ty ingen ståds kunde humlen mer utstållas för alla wäder, än deße twå stånd i Academie-trägården. Änteligen fick jag efter et års förlopp, en afton, se några 100 af förr omtalte fårlor spela wid roten kring om humlen, då jag erhindrade mig, huru jag dem sjelf sått, och öpnade derföre jorden, då jag fant, at deras maskar eländigt farit fram med roten; jag fant åfwen en stor hop löß eller Aphides på bladerna. Således föreståller jag mig, at förr omtalte fårlor låra sönderåta rötterna, hwaraf humle-örten blifwer sjuk, då Lößen eller Aphides sig inställa, såsom man allmänt ser på de wäxter i Orangerier, hwilkas rötter lida, och at håraf förorsakas honungs-daggen, hwilket jag hårmed lemnar upmärksamma hushållare, nogare at eftersöka.

BAST flånges hår af Lindegrenarna, 2 à 3 weckor före Midsommars tiden, då barken båst slåpper trådet, sedermera nedsånkes detta rå bast, bundit i stora kårfwor, på sjöbotten, der det qwarhålles med pålagde stenar, at således rötas til hösten, då det warder mjukt som hampa. Undertiden skåres ock grenarne af Linden om hösten, och blötes på sjöbotten til nåsta år.

SCORZONERA *Fl. 647.* wäxte allmänt på fuktige ångar.

SMÅLÄNDSKA och egna ord woro hår: *kippa* e. g. *kippa på sig skona*, år at taga på sig skona utan strumpor och helt lösa. *Poisa* e. g. *En poisa bröd*, en stor skifwa bröd. *Sniman* i. e. Nyligen.

Majus 17.

RESAN från Stenbrohult genom Loshult til Skåne.

THEEWATNET hår i Cronobergs-Lån och besynnerligen i Wirestads och Stenbrohults Socknar, tagit utur sjöarna, fick merendels en mörkare fårg, ehuru det til smaken eljest tyktes wara mycket godt. Denna fårg lårer dock röja, at watnet håller mycket jårn, hwaraf sjömalmen blifwer, som hår samlas på sjöbotnarna i myckenhet til Järnbruken.

GETA-

GETA-RYGGARNE kallas af resande (*) de många åsar, som här skilja Småland ifrån Skåne; Af deßa hade wi först Råshulta ås, på hwilken Landswägen gick ½ quart långt.

TALLEN *Fl.* 788. begynte nu släppa sit han-miöl, sedan safwen stannat och Tallstruntarna blifwit längre än fingrar; Således begynner Tallen at ryka några dagar senare än Enebusken.

RÖTE *Fl.* 105. kallas här Qwickroten, (pag. 35) som i Småländska åkrarne gör mästa olägenheten och swårligen kan bårtränsas, fast åkren köres 3 gånger och 2 gånger harfwas. Jag skulle hålla före, at Finska gaffel-plogen skulle bättre rena åkren ifrån deßa skadeliga rötter, än någon annan plog. Här såg man deße rötter hopsamlade i stora högar, och lagde på alla stenar i åkren at torkas til nästa år, då de aldeles förwißnade åter utsprides på åkren i stället för gödsel, och således anwändes sjelfwa skadan til nytta. Wåra hushållare äro allmänt af den mening, at man icke bör ringa swinen eller åtminstone icke skåra dem, med mindre de kunna rota, hälst som qwick-roten är swinens bästa föda, och at swinen således genom sit rotande i åkren tilfoga Landtmannen mera nytta än skada, hwarföre ock åtskillige ogillade det sätt at præparera swinens tryne, som jag framställt i Wästgöta resan pag. 95. När jag här såg de stora högar af qwick rötter, som öfwer alt woro hopbragte på deße åkrar, frågade jag bönderna, hwarföre de icke gifwa dem åt swinen, at föda och göda dem dermed; men alla påstodo at swinen icke äta dem, hwarföre jag lät i Gemöen hopsamla en stor hop swin på gården, för dem lät jag utkasta en myckenhet af röte från åkren, så af det som dagen förut war hopkastadt, som äfwen af det, hwilket uptogs af jorden, medan jag här stod, då jag med förundran såg, at swinen icke rörde det; men i denna qwick-rot woro några knylige rötter af Stachys *Fl.* 490. dem upsökte swinen noga och åto dem med behag. Således blef hos mig afgjordt, at qwickroten icke är swinens mat, och at deras tjenst i åkren

(*) Bar. HÅRLEM. Dagb. p. 21.

är ganska ringa, der icke Stachys tagit öfwerhanden, som dock på få ställen märkes. Böra altså swinen ringas eller skåras, som icke wilja äta Qwick-roten.

MYROR kallas i Swerige allmänt sådana kärr, (pag. 33) som bestå af Rödmoßa *Fl.* 864. bewuxna öfwer alt med tufwor, och undertiden med låg Tall, samt täckte med Hjortron *Fl.* 413. Andromeda *Fl.* 335. Tranris *Fl.* 315. Eriophorum *Fl.* 445. Vaccinium maximum *Fl.* 312 och Scirpus *Fl.* 42. Sådana myror hade wi sedt åtskilliga i Småland och woro deße nu de onyttigaste orter för en Landtman, hwaråst boskapen ofta förolyckas i den djupa dyen; men just de samma äro de platser, af hwilka en idog hushållare i senare tider lärt sig at göra största båtnad. Den stora Tagel-myran, emillan Gottåsa och Dio, låg ännu onyttig, och här, emellan Äsköa och Gemöen samt Sannaböka, låg öster om landswägen en mycket stor myra, som kunde, om en förståndig cultur anwändes, gifwa Landtmannen mera hö eller säd, än halfwa eller snarare hela Socknen nu kan åstadkomma. Här nedre har Landtmannen begynt ansenligen at föröka sin åker; men jag räknar detta myckna åkerbruket mindre, så länge gödsel fattas til åkrens föda, hwilken gifwes icke här å orten, deråst Landtmannen ej griper til myrorna; här til fordras dock någon konst, och borde Noblesse och Präster förelysa Landtmannen i denna wetenskap, som ej hwar Bonde förstår. Jag har altså ment mig göra mina Sockne-boar en tjenst, om jag föreställer det sätt som brukas i Upland, hwarpå jag sedt besynnerliga prof hos Hr. Vice-Præsidenten Baron BJELKE på Löfstad och Professor IHRE wid Sandbro, deråst saken på följande sätt practiceras: En stor graf slås twärt igenom hela myran, genom hwilken watnet afledes på den sida, som aflopp bäst kan ske. Hela myran rot-hugges och tufworne afskåras, samt kastas i högar at rötas, hwilka då de brunnit tilsamman et par år, blifwa den härligaste gödsel på åkren, så at den, som har mager åker och tufwor i sina kärr, han må skylla sig sjelf och icke naturen. Sedan myran således blifwit ren, afdelas den samma med twär-

diken i åkerfält til 6 alnars bredd, medelst twärdiken af 2 alnars bredd och 1 alns djup til det minsta; Härpå sås korn första året, och åfwen korn eller hafra andra året, sedan stannar gemenligen fruktbarheten, och Moßan samt Ljung begynna åter inrota sig, då man upförer med plogen deße åkerstycken och göder dem, at bära gräs. Ibland gräsen som här frodigast och med största båtnad sås och kunna wäxa, äro förnämligast Ängkaflen *Fl.* 52. Gren-rör *Fl.* 100. Ållon-märke *Fl.* 304. Då twär-diken grafwas, får man ofta Lera, så tärning-lera som kalk-lera, och undertiden en Sand, hwilken bör kastas på deße åker-stycken och blandas, at dy-jorden får någon fastighet: ärnar man på deßa ställen så råg, bör den sås om hösten. Således fortfares at upköra jorden, så ofta gräswallen moßar sig, då sjelfwa moßan och torfwen, som blifwer sönderkörd, rutnar til gödsel för jorden; ty när torfwen blifwit wänd, rutnar hon på et år, så at hon andra året, då hon åter röres, förwandlas til fin mylla; således får jorden efter några års wändning förmultna til fin matjord, och syran afföras genom de många diken; ty orsaken til moßan är endast syran, hwarföre man så sällan ser moßa på wißa orter, såsom på Skåne slätt, Wisingsö, Öland etc. der ingen syra är i jorden, ty mossans föda är förnemligast et surt watten, hwilket bewises af de rön man får i orangerier, der wäxter äro planterade i krukor, i hwilka, då watnet surnar, straxt en slemmig wätska utswettas på sidorna af krukan, och jorden täckes med en moßa; hwaremot om grof moßa lägges på sidan af krukorna, förr än de fyllas med jord, upsuper den all syran, och örten som deruti är planterad, trifwes bättre. Således kunde denna Äskö a myra lätteligen afdikas och anwändas hel och hållen til åker och äng med en otrolig båtnad för Landtmannen. Denna samma myra ligger nära in til sjön Möklen och ganska högt emot watnet, har ock wid Gemöen sjelf gjort sig et litet utlopp genom stenraset, der Bönderna i Gemöen satt et par Sqwalt-qwarnar, som drifwas af Wår- och Höst-floden; om detta utlopp uprögdes och gjordes djupt, wore

 här

här, med ringa möda, afledningen för watnet aldeles tilräckelig. Felices agricolæ bona si sua norint. Men med alt detta, då jag ser på efterkommande, lära de icke tacka oß, at wi i otid uptagit den jord och förmon, som naturen årnat gömma til dem, och en naturlig okunnighet nyttigt sökt fördölja.

MÖCKLEN är en siö, af några mils längd, emellan Stenbrohults, Piätteryds och Agunnaryds Socknar. Wid denna siö såg man den skada, som Inbyggarne ledo på sina ängar, af det watnet som i siön öfwersvimmade dem, då siön Möklenes aflopp wid Bywarma dämdes, deråst et åle-siske skal wara anlagdt, så at största delen af de Inbyggare, som ligga omkring denna siön, måste lida på sin hö-bärgning för några ålars fångande wid Bywarma. Jag skulle hålla före, at ålarna utan dämning lika wäl kunde fångas, om åle-kistorna der inrättades på samma sätt, som wid Lärckesholm, om hwilket framdeles.

* ELMHULT quart. 5.

FROAFÄLLE-moße låg jämte wägen 1 quart från Elmhult, öster om wägen, och Slätthulta-moße låg mycket djupare wäster om wägen, så at Froafälle-Moße, med minsta omkostnad kunde göras til äng, på förenämde sätt.

WINTER-RÅGEN, som sällan fins här i Småland, förutan på swedjor, der ingen Wår-råg gerna sås, begynte först i dag wisa sina ax.

TJÄR-HYGGET sågs här på Tallarna jämte wägen, der Furorna på endera sidan, 1 eller 2 quarter öfwer jorden, woro först huggne, at man fått deraf en spån så stor som en hand. Här utwittrade kådan, som sedermera årligen afhugges i tunna spånar, så at en Furu, som således blifwit mjölkad i 10 år, ändteligen war huggen hela 3 alnar upåt, dock allenast på ena sidan. Wid Tjäru-werkningen märkes, at kärnan på Furen lemnas orörd och convex, emedan kärnan ej gifwer mycken kåda såsom ytan, och styrker deßutom trädet, at wädret ej så lätt afbryter det samma. Går-Tallar och andra lösa

Tal-

Tallar tagas icke härtil, utan endast Furor. Denna tjär-huggningen tyckes mig ej skada så mycket skogarna, som man sig allmänt föreställer: ty fast än några trän afblåsa, så är dock båtnaden för Landtmannen och Landet ansenlig, hälst på deße orter, der skogen är mer än tilräckelig, och endast eljest anwändes til swedjor. Blåst och storm afbryter ej så mycket deße tjär-furor, som man allmänt tror, om de inrättas i täta skogar; ändteligen ock, då man räknar den winst Landet får af Tallarnes årliga mjölkning i många år och tider, är den ansenligare än någon annor nytta, som kan hämtas af en illa wuxen furu, hälst då Landtmannen förbjudes hårdeligen, at ej skada Mast-trän eller timmer-skogen. Det är lika, på hwad sida och på hwad tid Furun således hugges, allenast det icke sker om wintertiden; ty winteren läker såret utan skada. Detta rön lärer Trägårds-Måstare at klippa sina Granar, Taxer, Cypresser och andra plantas resinosas om winteren och icke om sommaren. Sedan tjäru-weden samlats af Furorna, föres den tilsammans flöfwetals, och sedan han wål är torr, brännes til tjära. Tjäre-Milan är anlagd på en sluttande backa och utgrafwen med en lång däld neder åt backen, i hwilken några smala störar läggas parallelt på botten, at tjäran må räka wägen; Härpå fylles tjäru-weden til et par alnar högre än jorden, och först täckes med moßa eller Hypnum, som wäxer i Boke-skogarna, då roten af moßan wändes neder åt, täckes sedan med 3 twärfingers tjock mo, at icke röken må tränga sig ut. När således är tilstäldt, öpnas och itändes den samma öfwerst, straxt täckes denna öpningen igen, och et par pustar, som blåsa genom et hål och drågas såsom i en smedja, gå högst i 2:ne dygn utan uppehåll. På nedersta sidan af tjärumilan ställes en ho och der nedan före en håla, hwaråst Tjäran samlas. I denna håla blifwer med tiäran mycket surt Tjäre-watten, om weden icke är wäl torr. Första gången man bränner en sådan tjäru-mila, lägges granbarr på botten, at jorden icke skal supa, men sedan hon en gång är satt, behöfwes det icke mer.

BECK kokades af tjäran på följande sätt: En kettel inmuras i jorden så tätt, at icke lågan kan spela omkring sidorna och således antända koket och alt upbränna; Här uti fylles tjäran och kokas, röres ständigt med en sked til deß det blifwer affudet, som merendels går ut på et dygn. Under kokningen måste tjäran wäl aktas för rägn, ty elljest pöser hon öfwer. När tjäran således blifwit fullkokad, öses den uti dertil gjorda skrufwar af granbark. Merendels får man et pund beck efter et klöf tjär u-wed.

SKÅNE.

GETABÄCK, quart 2 ifrån Elmhult, in emot Loshult, skilde Småland ifrå Skåne (*).

LANDET blef strax mildare med flatare kullar, mer sand och mindre antal på sten, samt sällan några höga branta bärg såsom i Småland.

LOSHULT, första byen i Skåne, är artigt belägen, har ock i urminnes tider haft förmögna Bönder. Här är en marnads plats, som för 1 par år sedan först blef anlagd at hållas den 4 Januarii och 1 September, der oxar och hästar förnämligast säljas.

QWARN-STENAR af SAXO *duro: particulis quartzosis pellucidis*, brutne wid Hör, neder emot Lund, lågo här i stor myckenhet, at föras up åt Småland, en så lång wäg.

VERONICA Spicata *Fl.* 7. wäxte ömnogare på Loshulta ängs-backar, än på något annat ställe i Swerige.

SIGFRIDS-kulle öster om wägen, kallades en brant och conisk backa, den jag lemnar Antiquariis.

KONGS-DAMMEN sågs utan för Loshult, jämte wägen, på östra sidan, hwaräst fordom en bred och stark wäll warit anlagd, at dämma watnet. Här låg en urmodig gammal qwarnsten af SAXO *micaceo quartzoso cum granatis*; denna war uthuggen på öfra sidan med en twärhands bred och 3 twärfingers hög kant.

BAC-

(*) B. HÅRLEM. Dagb. p. 21.

BACKARNA här i Gyinge Härad woro öfwerwuxne med ljung-ryar, hwilka esomoftast afbrändes, at gräset måtte wäxa. Enebuskarne afhögges icke förut, utan stodo bara til et bedröfweligt spectakel, och likson af fiende-eld härjat. En artig Methode at få gräs utan möda, om eljest så gagnelig. Den som förstår vegetations lagarne och Oeconomien, kan rysa wid en sådan hushållning. Här wäxer öfwer deße backar intet annat än idel Ljung och Enebuskar, ty jorden är nu bara gruset, sedan all mat-jorden så ofta blifwit bårtbränd, och genom bränningen kan jorden aldrig blifwa bättre. De små Björkar, som årligen så sig, ödeläggas straxt genom deße grufwelige eldar, at inga löf få föröka mat-jorden. Sedan **Ljungen** bårtbränts, upkomma några små gräs, hälst **Pipe-hwenen** *Fl.* 59, af hwilka Landtmannen har några år båtnad, in til deß Ljungen åter tager öfwerhanden, och denna lilla winsten är just den, som förhindrar efterkommande en full skörd (*). **Fåren** åto den spåda Ljungen efter bränningen, men icke den gamla.

* MARKLUNDA quart 8.

MAN-GÅRD och Ladu-gård woro i Skåne tilsammans bygde i fyrkant, omkring en fyrkantig gård, och alla täckte med halmtak; äfwen sjelfwa wånings-rummen.

GÄRDESGÅRDARNA begynte straxt skilja Skåne ifrån andra delar af Swerige, och woro deße af åtskilliga slag:

SKED-GÄRDE woro gjorde på det sättet, at manshöge Ene-störar sattes i kors utan hank, alternatim med hwarandra, hwarpå, emellan hwar stör, lades twänne roder, hwaraf det öfre rodret war gammalt. En-störarna lutade ock något litet emot rodret.

FLÄT-GÄRDE af uprättade Ene-störar, emillan hwilka horizontelle Ene-spön woro tätt flätade, men öfwersta Ene-spröten woro wridne såsom rep om hwarandra.

(*) B. HÅRLEM. Dagb. p. 22.

WASA-GÄRDE med lösa Ene-qwistar twärt före lagde, af hwilka stjälkarne wändes utåt; derpå lågo öfwerst tunga trän, at nedtrycka ene-qwistarna. Deße Gärdes-gårdar af Flät-gärde och Wasa-gärde kunna stå hela 30 à 40 åren, allenast de blifwa wäl upstödde på sidorna, at de icke blåsa omkull.

ÖRTE-NAMN woro här följande; Trollius *Fl.* 474. kallades **Änge-knappar.** Caltha *Fl.* 473. **Kabbelek.** Anemone *Fl.* 450. **Widewier.** Ulmaria *Fl.* 404. **Mjö-ört.**

BÖKE-SKOGAR sågos på ömse sidor om wägen; deße woro höga och skuggerika, samt af naturen liksom qwistade, at man allestädes kunde gå under qwistarna obehindrad, liksom i Virginiska skogarna. Jorden war här i Böke-skogarna betäckt med torra boke-löf; Aldrig et enda stånd Ljung sågs i Böke skogen eller nära in til Böken, ehuru allmän Ljungen war utom kring, hwilket wisar en synnerlig antipathie emillan Bökens exhalationer eller osynliga rägn och ljungens attraction. **Slynnen** *Fl.* 313. war den endaste wäxt, som trifdes i Böke-skogen. Många uråldriga rör sågos i deße gamle Böke-skogar, som bewitnade, at då här i fordna tider warit ömnogare inbyggare, hafwa deße Böke-skogar warit åker-fält. Alla bökar woro i år mera gjorde än i manna-minne. Han-blomstren kallades **Mell** och Hon-blomstren **Hjortar.** *Flosculi masculi* Perianthio monophyllo, piloso, exsucco, campanulato, fere sexpartito: laciniis lanceolatis. *Filamenta* 12, capillaria, calyce duplo longiora. *Antheræ* ovatæ. Flores hi Masculi in spicam ovatam digesti, insidentes Pedunculo solitario, axillari petioli, filiformi, pendulo. *Flores fœminei* ex ala superioris folii. *Calyx* subovatus, clausus, quadrifidus, biflorus, tectus filis rubris longis. *Flosculus* singulus constat *Germine* magno, triquetro, terminato *Perianthio* villoso, minimo, sexfido, intra quod stylus filiformis, tripartitus, *Stigmatibus* recur-

recurvis, canaliculatis. På hwar qwist woro många Han-blomster, men et Hon-blomster.

LICHEN *crustaceus albus, tuberculis farinaceis albis*, utan några peltis concavis, täckte alla Boke-stammar; denne hade inga blader, ej eller någon swart kant. Således är märkwärdigt, huru sjelfwa moßan röjer och utwisar det, på hwilket hon wäxer; ty Sten-måßan *Fl.* 946. wäxer på grå-stenar, men ej på kalk-stenar. Kalk-moßan *Fl.* 937. wäxer på kalk-hällar, men icke på grå-bärg; Äfwen så hafwe wi tilförene wist en Lichen Geographicus (pag. 47), som täcker och röjer stammen af Afwen-boken och nu denna, som altid täcker Boken.

BONDE-stugorna woro bygde af sågade stäckar, at Landtmannen måtte få af en stäck flera. I de gamla stugor sågos fenstren på södra sidan af taket, fast än det bestod af halm, men i de nyare stugor war fenstret på södra wäggen; ty det gamla modet, at sätta fenster på taket, har redan begynt efter hand bårtläggas. Ladugårds-husen woro alla bygde med skiften.

HUMLE-STÄNGERNA, med hwilka humlen upstöddes i Humle-gårdarna, woro dels af Björk, men dels och mäst af Afwen-bök *Fl.* 786, som här wäxte i största myckenhet, at den, som åstundar *Cherme* til häckar i trägårdarna, kan lättast här, ifrån Gyinge Härad, få frön och buskar, som lättare wäxa i wåra trägårdar, än om de hämtas ifrån Frankriket, som ofta skedt.

BONDE-QWINFOLKEN här på orten brukade, efter gammalt Götiskt maner, rida grensle, då de redo til Kyrka eller annorstädes.

HÖJENE-BRO låg öfwer Helige-å, quart 1½ ifrån Marklunda. På norra sidan om broen och öster om wägen war en gammal skants, som i förra seculo blifwit anlagd.

SUR-ÄPLEN *Fl.* 402. wäxte i stor myckenhet wid Glömminge och kringliggande Byar; de stodo nu präktige, täckte

täckte med hwita blommor och gofwo merendels årligen en myckenhet frukt, men upätes måst af swinen, emedan Landtman icke förstod anwända dem til nytta, utom det at folket kokade någon del af äplen med watten och mjölk til wälling. Det är skada, at ingen här förstår präßa äple-must och deraf tilreda cider, en så härlig dryck, som närmast går up emot win, och som här lätteligen kunde fås til största myckenhet.

* BROBY quart 6½; här begynte landet få et mildare climat. (*)

CALMUS *Fl.* 277. wäxte i Broby damm i oändelig stor myckenhet.

KYRKORNA i Skåne äro til större delen täckte med bly-tak, det man sällan ser i de öfra Provincier.

GRAFWARNE på Kyrko-gårdarna sågos beströdde med blomster af Trollius *Fl.* 474. Caltha 473. Ulmaria 405. &c. De aflednas fränder hafwa merendels för plägsed wid stora Högtids-dagar, såsom Pingest och Midsommar, at strö blomster på sina afledna anhörigas grifter.

TRÄGÅRDAR sågos på alla ställen anlagde wid Byarna här på orten, och mer än på något annat ställe i Swerige, hwilket icke ringa pryder och gagnar denna ort.

NATTEN kommo wi til Sinclairs-holm, quart 6.

Majus 18.

SINCLAIRS-HOLM en Sätes-gård, Herr Majoren och Riddaren CARL SCHYTTE tillhörig, bestod af 3 Hemman och 14 underliggande innom Rå och Rör: denna war wäl belägen wid Alma Å, som wid Knislinge conjungerar sig och går in i Helge Å. Bygnaderna woro af trä, öfwerstrukne med HJERNERS trä-balsam, som luktade lik swafwel; då denna balsam war uptorkad, borde den upspädas med Lin-olja och icke annat; torde altså trä-balsammen wara en solutio sulphuris, efter den med oleo expresso kan uplösas; Då Solen sken

(*) B. HÅRLEM. Dagb. p. 22.

sken på wäggen, gaf wäggen ifrån sig en stark swafwel-lukt. Genom denna trä-balsam bewaras hwad som är af trä til långa tider ifrån förrutnelse och luftens sträng-het, åfwen som husen i Falu-Stad, hwilka genombet-na af swafwel-röken, som upstiger ifrån grufwan, blif-wit hårdade, at de til flera Secula kunna uthärda, utan at rutna och utan at lätteligen brinna. Samma trä-balsam skulle jag recommendera til Fenster-påster och Kitt-bogar på stenhus, at de ej så snart af luften anstuc-kos. Denna gården war omgifwen med artiga trä-går-dar af hwarjehanda fruktbärande trån til myckenhet, så-som **Borstorfe-åplen**, **Drufwe-åplen**, **Bergamotter**, *Boncretiener*, *Lamberti*ska **Nötter** och **Tyska Slån**, hwilka senare smaka wäl, och ej beswära magen, som andra Plommon. **Walnöte-trån** hade wäl affrusit 1740, men åter upwuxit. *Staphylæa*, *Sabina*, *Lavendel* stor och i myckenhet, *Ruta* som planterades för fåren, at bewara dem för sjukdomar, wäxte alla mycket frodigt, fast än de om wintern ej det minsta wårdades.

SPANSKE FÅREN, hwilkas Gumsar lätt skildes ifrån andra, medelst hornen, som woro bögde in spiram, och mycket åt sidorna utdragne, trifdes här wäl. Deße får klippas ej mer, än en gång om året; ty emot wintren tåla de ej klippningen för kölden skul.

SKOGS-ÖK kallades här wilda håstår, som bönderna tilförene haft i myckenhet, men woro nu få, sedan war-garna ödelagt de måsta. Deße håstar, som födde sig måst på boke-skogarne, höllo sig mycket rena och smärta; men woro derjämte så wilda, at bonden, som dem ägde, måste anlita sina nästa grannar, då de skulle fångas, utom det at de tämdes ej utan största möda, och behöllo dock sedermera, ehuru de tämdes, nog mycket af sin wildhet och yrhet.

MAL *Fn.* 291. en sällsynt fisk i Swerige, fångades i Skyinge sjö och Gyinge-härad, genom hwilken heliga å löper, och just i natt, medan wi woro här: Denna fisk finnes förnämligast i de sjöar, genom hwilka Helige-å lö-

per

per ifrån Wexiö til Christianstad, men fångas ganska sällan, så at wi här hade tilfälle första gången at se denna sällsynta fisken och rätt beskrifwa honom. Han war en af de största fiskar, som fångas i sött watten; ty han war 2 alnar lång och wog 1½ L:p.; hans gap war ganska trubbigt och stort, så at det wäl är troligt, at han kan swälja de största Braxnar. *Membrana Branchiostega* radiis 14. *Opercula* branchiarum glabra, pinguia. *Pinnæ Pectorales* rufescentes, prope branchias sitæ, radiis 18: quorum primus simplex, rigidior, muticus, dorso denticulis duris carinatus. *Pinnæ Ventrales* rotundatæ, radiis 12: quorum duo primores simplices, breves & molliores. *Pinna Ani* radiis 88: hæc pinna margine quasi carinata est, sive margine tenuiore aucta. *Pinna Caudæ* cohærens cum pinna ani, radiis 17: *Dorsum* nudum, præter *Pinnam Dorsalem* minutissimam, latitudine digiti unius, altitudine vero duorum, constans radiis 4, mollibus & inermibus, quorum primus simplicissimus. *Maxillæ* quasi bifidæ sive antice emarginatæ, scabræ denticulis minutissimis numerosissimis. *Os* amplissimum gulâ subtus prominente. *Narium* foramina utrinque quasi duo. *Cirrhi* supra os, utrinque solitarii, subulati, spithamœi; Cirrhi alii quatuor, tenuiores, breviores, sub maxilla inferiore. *Oculi* parvi. *Caput* fuscum. *Corpus* plagioplateum, molle, lividum maculis fuscis, nudum absque squamis. *Abdomen* ventricosum. *Cystis* fellea maxima. Jag har fört denna, efter wår stora Ichthyologus, ARTEDIUS, honom ej uti Systemet inrollerat, til *Genus Gadi*, emedan denne mycket liknar det slägtet til utwärtes anseendet; men som fisken har icke uti sin Membrana branchiostega sex strålar utan 14, och på ryggen icke 2 eller 3, utan en enda fena, så bör den skiljas, och af honom inrättas et nytt genus under namn af SILURUS, hwars character blifwer, at han är en piscis malacopterygius, membrana branchiostega rad. 14, pinna dorsali unica, cirrhis ad os plurimis.

STA-

STARAR *Fn.* 183. bodde i myckenhet under tegeltaken, och förde stundeligen til sina ungar mat, hwilken bestod af larvis Papilionum och Phalænarum, dem de flitigt samlade i trägårdarne och gjorde derigenom sin hyresman mera tjenst än skada, fast dem oskyldigt tillägges, at de taga åmnet til frukten och föra det på en wiß tid om sommaren til mat, åt sina ungar, hwilket de dock näppligen lära göra, deråst icke maskar redan innåstlat sig i frö-åmnet, så at et sådant åmne ändock blifwer fruktlöst.

MULLWADAR *Fn.* 27. woro här nog allmänna i trägårdarna, hwarigenom wi hade tilfälle, at underrätta oß om deras art. Mullwader och Sorkar hållas allmänt före wara et och samma djur, som äro dock helt åtskilde, ehuru de bägge lefwa under jorden och upkasta högar, men Mullwaden har öfwer alt hwaßa tänder och är et rof-djur (Fera), deremot Sorken *Fn.* 29. är en gnagare och har tänder såsom en Råtta. Mullwaden söker allenast Mete-maskar och dem bårtplåckar; men Sorken åter hwarjehanda slags rötter, och gnager barken af rötterna på träden, hwarigenom de omsider förderfwas; Således är fuller Mullwaden ofta förtretelig med det han upkastar gångar och sångar, men Sorken för trägårdarna alldeles fatal, som deßutom förderfwar rötterna.

ÅKREN sås här måst med twåsäde, och brukas af Bönderna hälst Wår-råg, fast än Herrskapen nu mera så ofta winter råg; Korn-åkren, som blifwer sådd hwart annat år, gödes allena.

RÅGEN, som blifwit sådd i Höstas, stod nu med härliga ax, och altså wiste i dag rätteligen Erics-mäßo axen. Wår-rågen sås här wid Tiburtii dag eller den 14. Aprilis, men kornet sås ej förr än Urbani dag eller den 25 Maji, altså wäl en månad senare än i Upsala; fast än det här nästan samma tid, eller litet senare skäres, följer dock, at säden wäxer senare i Upsala, fastän sommardagen der är längre, hwilket förekommer mig så mycket sällsammare, som kornet wäxer fortare i Lappland än i Upland,

land, hwarom kan ses min Flora Lapponica proleg. 29.

BÖNOR sås med Ärter och Wicken förr än Rågen sås, men Bönorna fordra fuktigare och surare jord, och tåla ingalunda en torr jord. Böndernas bästa föda äro kokta bönor, dem de merendels äta hwarannan morgon til dafwer eller frukost; ty de gifwa en stark föda, som fördras til starkt arbete.

HÖR (Lin) hölls före göda åkren, åfwen som Ärter eller Wicken; men jag skulle tro, at sådant säde gör wäl med sin skugga jorden lös, men icke fetare, ty hwad som upätes af wäxten, det är altid förloradt.

ORD: Uyswadt, ögadt. Bålslag, alla slags Ref. Ljorda, Lördag. Uka, Wecka. Sterna, se stint på en. Pjälta sig, kläda sig.

HÄLLEBERGA BACKE låg nästan en fjerdedels quart ifrån Sinclairs-holm, war tämmelig hög, täckt klädd och beprydd med de härligaste löfträn af Bok, Ek, Afwenbok, Lind, Björk och Haßel. Et kärr likt en damm, låg nästan midt uppå bärget, at man undrade, huru watnet här kunde samlas; men dock märktes, at något land omkring war ännu högre än detta kärr, hwarifrån watnet nedrunnit.

JERN-STREK war öpnadt på östra sidan af Helleberga backe, der stenen war en *Minera Ferri fuſca particulis micaceis impalpabilibus* helt seg, och hölt knappast 14 Procento, hwarföre han ock war lemnad.

GALEOBDOLON *Fl* 497, en ört af Genere Leonuri, som jag tilförene icke råkat i Swerige, wäxte på östra sidan af Helleberga backe, emillan de tätaste och skuggerikaste trän. Facies Lamii *Fl.* 493. *Folia* cordata, inæqualiter ſerrata. *Verticilli* floribus ſex, involucro tetraphyllo ſive foliolis utrinque duobus. *Calyx* quinquedentatus: Lacinia ſuperiore magis patula. *Corollæ* galea fornicata, ſub qua ſtamina; Labium inferius minus trifidum, ſubæquale, absque denti-

denticulis lateralibus; Color Corollæ flavus sed laciniæ intermediæ labii saturatior.

ALSINE *serrata Fl.* 371. wäxte i myckenhet på bärget emellan buskarna och stod nu i sin bästa fägring; är sällsynt utom Skåne, och wäxer endast i skugga, som wärörterne pläga göra.

CHERMES FAGI, et slag små Insecter, dem jag aldrig tilförene sedt, ej eller äro af någon annor beskrefne, suto i myckenhet på undra sidan af Bok-bladerna; deße liknade mycket Chermes Alni *Fn.* 698. öfwerdragne med en hwit ull; När man afströk denna ull, hade de riktiga wingar, woro altså fullkomligare än Alens Chermes, som icke hafwa wingar, så länge de draga ull. Detta kräk höllt sig ad ramificationes vasorum hopetals på undra sidan af bladerna, och emellan dem låg likſom wattu-droppar.

HALM-TAK lägges i Skåne bättre än på andra ställen; Raften äro häftade wid bjälkarna längs åt taket, halmen lägges härpå jämt och paßas wid nedra kanten med Täcke-dragan, (et smalt aflångt bräde, som har et widhäftadt handtag); på halmen lägges spröt, som på 3 ställen med en björke-widja hophäftas om Raften, och sammandragas at hålla halmen fast.

KLÄDEDRÄGTEN, som här på orten brukades af Bonde-folket om Högtids-dagar, war följande, den bästa och allmännaste:

MANFOLKEN buro en Räck af blå-grått kläde, som räckte til knäet, med tagel-knappar ifrån halsen til byxorna, och med fyrkantigt upslag kring armarna; skörtet på denna räck är baktil klufwit up til byxe-linningarne med 3 par blinda knapp-hål öfwerst; Alla knapp-hålen äro sydda af brunt Kammel-garn. Inga fickor eller krage är på denna räck, men 4 fållor i sidorna och skörtet. Skjortan är sömmad om armarna med tjock söm; kragen bred som en twär hand, wäl stickad och sydd, samt med egna spetsar utsirad. Skin-böxorna med sprunn,

bundne utan wid knäet med brokuga wippor; Lomma på sidorna; Ficka jämte sprunnet på wänstra sidan. Stöflarna räcka til knäet med helt små kragar, äro rundade wid täerna och försedde med röda klackar. Hatten upbunden något kullrig; skygget står rundt omkring något up, at det ej kan horizontelt nedfalla, med rödt band omkring hatten. Wantarna äro blå, stickade med fingrar af ull-garn. Piska i handen med trä-skaft, och handtaget med skinn öfwerdragit.

QVINFOLKENS klädedrägt är följande: Håret på Pigorna är skedt midt i pannan, baktil tippadt med rosiga silkes-band och sammets borda, som twärtföre äfwen täcka håret innom tippningen med en Gull-galon, hwilka band sedermera alla nedhänga til skuldrorna. Tröjan är af swart kläde med kraga af borda, bredare än et finger; Lifwet släpper på ryggen skörtet högt up; Sido-sömmarna gå alt närmare och närmare på ryggen tilsammans; Fem par silfwer-maljor med små skål-like silfwerlöf äro täftade på en basis af rödt kläde, der tröjan plägar hophäftas fram för bröstet: nedan för maljorna är tröjan borderad med en swart borda; Tröjan räcker neder til sätet, och är hophäftad med små hakar; Armarna på tröjan äro upwekna med små fyrkantiga röda upslag. Kjortelen består af Lifstycke och skört tilhopa-sydde: Lifstycket är af sammet, til färgen merendels grönt och skurit i rosor, stämdt i sömmen öfwer axlarna och omkring armarna med silfwer-glitter-band, äfwen på ryggen med twänne parallela och perpendiculera glitter-band utstofferad; Detta Lifstycke är så stackot som bröstet, frammantil något öppet, och prydt med 5 par silfwer-maljor. Sjelfwa Kjortelen är merendels grön, och räcker ned til skona, är äfwen stämd med en swart borda et quarter ofwan kanten. Förklädet är blått, lagdt i paralelle hwaßa fållor, stämdt på kanten med rödt band och 1 quarter öfwer nedra kanten med silfwer-glitter-band; Lista af rödt kläde omgjordar lifwet, hopknuten på högra sidan; denna är stämd i kanten med röda band; på yttra

sidan

sidan sydd med rosor, och ståmd med i kors lagde glitterband wid åndarna, som åro kantade med swarta fransar. Strumporna åro grå. Skona åro rundade tofflor, målade med röd kant och beströdde med röda puncter. Upblöten har en twär hands bred krage, som år stickad och med spetsar utsirad, samt rynkad och sydd omkring lifwet, åfwen som omkring armarna. Torrklådet år et linne armklåde, wid kanterna genombåradt och sydt samt med spetsar kantadt och med wippor i hörnen utsiradt. Handskarna om sommaren af skinn med röda klådes-kanter kring armarna. Silfwer-kådja kring halsen utom kragen, med en förgyld medaille eller et kors, som hånger på bröstet med tre uthålkade silfwer-löf. Hustrurna hade öfwer hufwudet en linne-klut, af hwilken de twå contraire hörnen, som gingo på sidorna, woro föröktе med jåmn-breda listor eller åndar, hwilka slutades med spetsar och hopbundos öfwer tippningen. En sådan klut brukas på intet stålle i Swerige ofwan Skåne, så at Skånska qwinfolken merendels med denna lått skiljas ifrån alla andra.

Majus 19.

RESAN ifrån Sinclers-holm til Christianstad quart 8.

SÄLJEN (*Fl.* 811.) hade nu redan mogen frukt med flygande fröen, så at intet trå i Swerige mognar tidigare, hwaraf låtteligen ses orsaken til det, at i Lappland och besynnerligen Lappska Fjällen wåxa flere slags Salices eller Wide, ån i någon annor bekant ort i werlden, men deremot få andra trån; ty de trå-slag, som i Lappska Fjällen ej få blomma förr ån wintren afgår midt i Junio, måste hafwa frukten fårdig och sådd förr ån frost-nåtterna ansåtta uti Augusti, om de eljest dår skola få fritt wåxa.

VALERIANA *dioica* (*Fl.* 31.) en rar swåxt, som icke synes ofwan Skåne eller Gottland, wåxte på magra sidlåndta ångar öfwer hela Skåne-slått med Primula minor (*Fl*, 162); altså gifwer denna lilla Valeriana Landt-

 mannen

mannen tilkånna jordmånens art under Grönswålen, som år en sur jord eller kalljord kallad, hwilken jord altid föder sina egna wäxter, som måstedels wära låga, såsom PINGVICULA *Fl.* 21. CYNOSURUS *cæruleus* 82. AIRA *cærulea* 71. ULMARIA 405. ASTER *salicinus* 696. COMARUM 422. Således kan Landtmannen genom Botaniquen känna jordmånen.

MEHL-BLOMSTER (Mjöl-blomster) kallades här af Skåningen, med et artigt namn, PRIMULA *minor* (*Fl.* 162), hwilket namn gifwer tilkånna, at bonden märkt det fina mjöl, som sitter på blom hylsan; ty calyx är altid på denna örten mjölig.

EK (*Fl.* 784.) låg wid wägen i går afhuggen, at wi altså tämmeligen tydeligen kunde på den afhugna stammen räkna ringarna, och deraf dömma så hennes år, som de kalla wintrar hon uthärdat, dem wi funno närmare in til hwarandra wid de åren som äro uttecknade med †, men wida skilde ifrån hwarandra der o äro tilsatte. Således räknades ringarna och åren tilbaka ifrån barken 1748; ty i år 1749 hade hon ännu icke kunnat sätta någon ring, och war hon accurat 100 år gammal.

1648	1661 †	1674 o	1687
1649	1662	1675 o	1688
1650	1663	1676 o	1689 †
1651	1664	1677	1690
1652	1665	1678	1691
1653	1666 o	1679	1692 †
1654	1667 o	1680	1693 †
1655	1668 o	1681	1694
1656	1669	1682	1695 o
1657	1670	1683 o	1696
1658	1671	1684 o	1697 †
1659	1672	1685	1698 †
1660 o	1673	1686	1699 †

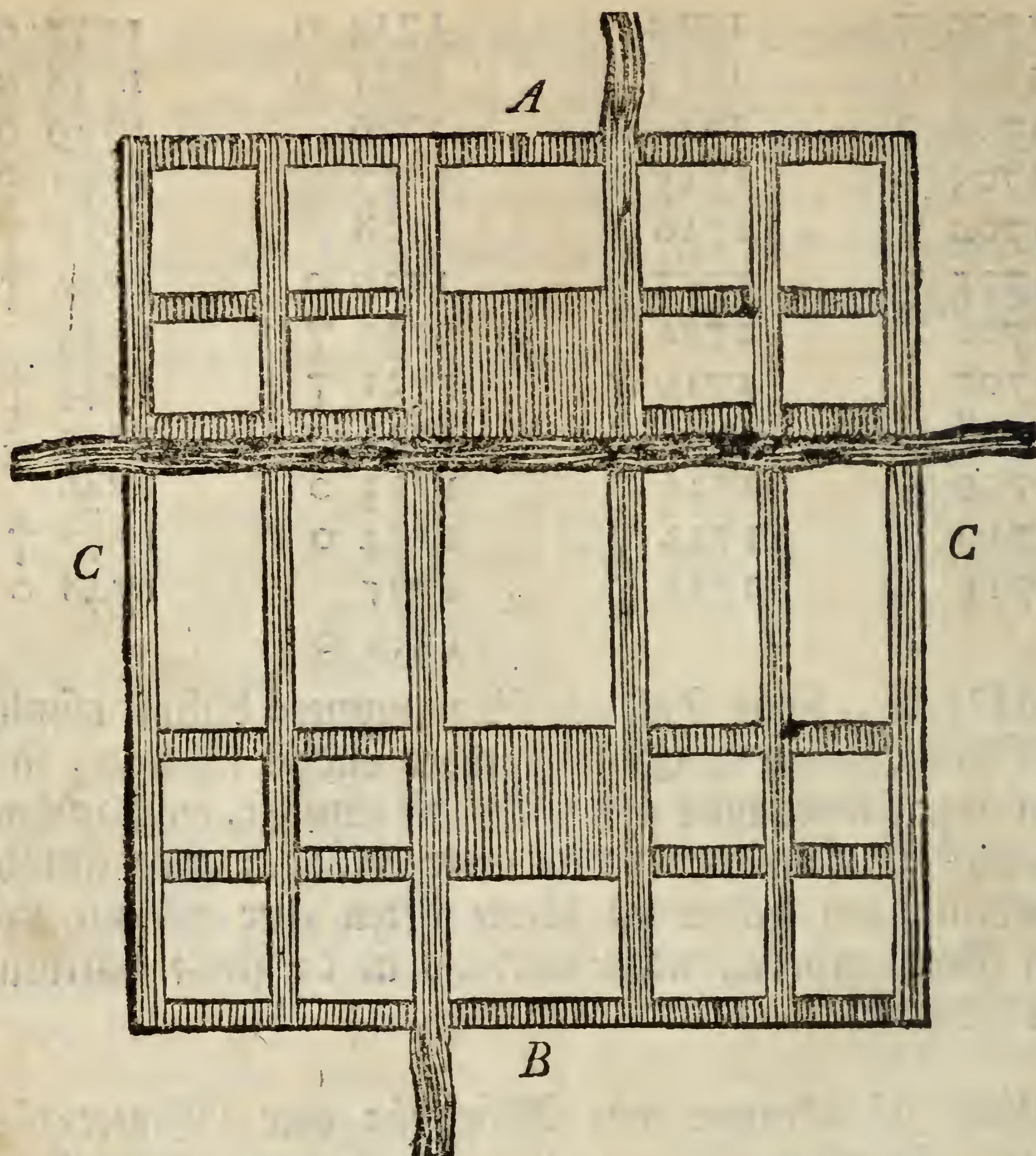
1700 †	1712	1724 o	1737 o
1701 o	1713	1725 o	1738 o
1702 o	1714 o	1726	1739 o
1703 †	1715 o	1727	1740 †
1704 †	1716 o	1728	1741 †
1705 †	1717 o	1729 o	1742 †
1706 †	1718 †	1730 †	1743
1707	1719 †	1731 †	1744 †
1708	1720 †	1732 o	1745 †
1709 †	1721 †	1733 o	1746
1710	1722 †	1734 o	1747 †
1711	1723 †	1735	1748 o
		1736 o	

TRÄDEN, sedan Tall och Gran numera blifwit osynliga åt södra tracten af Skåne, woro endast löf-trän, så at alla ängar woro intet annat än Eke-lundar, emillan hwilka buskar af andra löf-trän woro strödde; Här tilstadde Landtmannen träden stå jämte åkren eller ock uti sjelfwa åkren orörda, utan fruktan, at de skulle bårtbränna säden.

SÄDEN på åkrarna war Wår-råg eller Winter-råg, Ärter, Wicken, Bönor, Hör och Hampa, utom Korn, som war ännu intet sådt.

HUSEN blefwo nu mera af korswerk, dels med tegel, dels med lera på flätning hopslagna.

GYINGE Härad slutades med sina behageliga Ängs-lundar, då man fick et stort öpet fält mot Staden Christianstad.

* CHRISTIANSTAD är en Stapel-stad, som ligger några mil ifrån Blekingen, wäl befästad och mycket regulairt indeldt med 4 gator, som gå i norr *A* och söder *B*, af hwilka de medlersta äro de största, åfwen så fördelas ock Staden twärtföre med 4 twärgator, af hwilka 2 och 2 löpa ifrån hwardera torget; utom deße går en gata på alla fyra sidor om Staden in wid sjelfwa wallen. Twänne torg äro i Staden, och en upmurad graf eller grackt *CC* stryker twärt igenom Staden jämte södra sidan af norra torget. Husen äro måstedels af kors-wärke, täckte med tegel-tak, snygge och wäl afputsade. Luckorna på husen för fenstren hänga icke på hakar, utan nedslåppas uti falsar under fenstren. Små Hökare-bodar äro merendels bygde under fenstren wid gatan

gatan på Tyska sättet. Floden, Helige-å, går jämte Staden och med sit watten kringränner den samma; et sidländt fält, af en half mils bredd, omgifwer Staden, hwilket om höst och winter öfwerflödas af watnet, at Staden då ser ut som låge han uti en sjö, men om sommar tiden är detta en grön och täck betes-mark. Landswägen, som på norra sidan går til Staden, är ganska hög och kostsam, äfwen som Höga-bro på södra sidan om Staden, öfwer Helige-å, är mycket hög och lång, at de ej af watnet måga öfwersimmas. Här är en Borgmästare och Borgare emillan 150 och 160. Af deße woro 25 Handlande och wid paß 100 Handtwerkare. Här war Hallrätt och Stapel; Ylle- och Linne-*Fabriquer*; Kläde-Manufactorie; twänne Ylle-och Siden Wäfwerier. *Retour*-waror, som här ifrån exporterades, woro förnämligast Pottaska (*), Beck, Alun och något litet Klappholts til Pipe-ståfwor. Pot-askan, som war tilredd af Bök, såldes här til 3 mark Silfmt pundet. Tobaks-*plantagen* hade wackert stigit, så at här såddes år 1749 tunneland 25 och 1748 tunnel. 24.

WINRANKOR wäxte här wid wäggarna af husen, äfwen som wid Sinclairs-holm och updrogos til fenstren i andra wåningen, der de gåfwo sina mogna drufwor och wittnade om Climatets ansenliga mildhet emot de öfra provinciers; men om wintertiden lades deße merendels neder, och täktes med någon häste-gödsel.

FÄNADEN i Staden släptes om sommaren i det ut på de låga fält, som omgifwa Staden. Här dö fä-kreaturen årligen til ansenligt antal, at Staden wäl mister hwart år 50 à 60 fä-kreatur och deröfwer. Inwånarena mente, at här skulle wäxa *Cicuta aquatica*, som dem blifwit wisad af fordom Provincial Medico Doctor ROSLIN; men jag kunde icke finna igen Cicutam på deßa fält, utan war Doctor ROSLINS Cicuta sjelfwa Phellandrium; med detta Phellandrium hade Doctor

(*) B. HÅRLEM, Dagb. p. 25.

ROSLIN skolat anstält försök på et få-kreatur, som den åtit och dödt; detta såg för mig nog olikt ut; men som marken ännu war nog wåt, måste jag upskjuta undersökningen til återresan.

NIDA INSECTORUM stora som plomon, flata på öfra sidan, rundade på undra sidan, öfwerdragne liksom med papp, hwita och hwaßa i kanten samt fulla af maskar, som stodo helt tätt perpendiculert och parallelt, flöto på watnet i pussarna, på den widlyftiga och sidländta betes-marken Adjuncten wid Lunds Academie Mag. BURMEISTER lofwade och påtog sig, at utkläcka deßa sällsamme masknästen, och sedermera sända mig Insecterna, då de fått sin rätta skapnad, at man måtte få weta, af hwad art deße sälsynte boen månde wara, eller om icke deße torde wara de samme, som här på orten döda koerna, hwilket man dock gißar, hälst deße äro så sällsynte på andra orter, som sjelfwa boskapsdöden.

CHINESISKA SVIN (*Westg.* 62.) woro myckeet allmänne i Christianstad, och der planterade af Hr. Borgmästar SCHULTÉN; de woro synnerliga deruti, at de ej hade på ryggen någon borst, utan woro öfwer kroppen mäst nakna, beständkta med tunna kårta borst utan något ludd, hwaraf de ej blefwo om wår-tiden slarfwige, som wåre allmänne swin. Buken på de gris-fulla suggor släpade nästan ner på jorden, och hade suggan ofta 16 grisar, fast man ej såg mer än 14 spenar. Ryggen är på deße swin långt mera flat än på wåra Europæiske. Deße kreatur sades icke rota eller besöka månniskors afträden. Den afkomma, som war blandning med wåra allmänna swin, berömdes såsom den blefwe snarare och mera fet. Borgmästaren hade märkt, at de Chinesiske äro mer renliga än andra swin, så at under den tiden suggan har grisar, har hon altid et wist ställe, der hon afbördar sig sin orenlighet, åfwen som grisarna hafwa tilsammans et annat, så at man kan se huru grisarna stå och wänta på hwar andras afläßning, at de på rätta stället måge

aflägga

aflägga sin gödsel, och icke orena öfwer alt. Således i ackt tages renligheten äfwen hos de osnyggaste djuren.

Majus 20.

BURMEISTER, Philosophiæ Adjuncten wid Lunds Academie, wiste oß et wackert Herbarium, som han samlat på sina resor, hwaräst jag besynnerligen hade tilfälle at märka följande twänne örter, som äro mindre bekante för Botanisterna:

YUCCA foliis margine filiferis. *Yucca* foliis lanceolatis acuminatis integerrimis: margine filamentosis. *Gron. virg.* 152. Denna hade blad lika den almänna Yucca, men uti hwardera margine, i stället för serraturer, hängde 4 trådar.

ORNITHOGALUM foliis cordato ovatis, den COMMELINUS afritat in *Hort. Amst.* 2. *T. pag.* 175. *Tab.* 88. hade 6 stamina, hwilka alla med filamentis woro hopwuxna in cylindrum. Stigma simplex.

RESAN stäldes med Hr. Borgmästaren SCHULTÉN til Åhus landwägen quart 8.

BETES-MARKEN omkring Christianstad war utan moßa, hwarföre den såg ut härlig och grön, samt gaf et tätare och tilräckeligare bete; Inundationen kring om Staden, på de fält som endast om sommaren blifwa torra, förtog wäl moßan, men en annor, och oß ännu obekant orsak, hindrade äfwen moßan på de mera högländte ställen, der watnet icke kunde stanna.

LANDET emillan Christianstad och Åhus, norr om floden, war det härligaste, och bestod af de största åker-fält som åndades med synen, hwaremellan präktiga ängar under tiden lyste.

ÅKRARNA woro så litet ryggade, at det näppeligen kunde märkas, och utan diken, emedan här war sand-jord.

OGRÄSEN, som skadade åkrarna, woro på denna tracten THLASPI *arvense Fl.* 530. i winter-rågen. Björnbär *Fl.* 410. som stod såsom buskar i åkrarna.

WÄLLUKTANDE FÄLT emellan Christianstad och Åhus, berättades allmänt, gifwas om sommartiden, på de sandfulla betes-marker, som lågo föga öfwer ½ mil ifrån Åhus; Folket sade, at denna ljufliga lukt märkes förnämligast wid Midsommars-tiden, och hälst om aftnar och mårnar; de trodde ock, at här skulle wara både Rosenmarin och Lavendel, såsom på Spanska fälten; ty woro wi nyfikne, at få se, hwad som här fägnade lukten. Då wi kommo på orten, funno wi all denna lukten hårröra af blommorna på en Neglika, som wi aldrig sedt up i landet, men råkade den sedermera här i Skåne på alla sandfält, och besynnerligen ibland flygsanden, så allmänt, som det gemenaste ogräs. Örten är nämnd DIANTHUS *caulibus unifloris*, *squamis calycinis ovatis*, *corollis multifidis*, *foliis linearibus* (*Fl. Sv.* 343. *it. Gottl.* 318). Denna ört får en djup rot och mycket stjälkar, som ligga på jorden; men bladen äro ganska kårta, och stjelkarna föga längre än blom-hylstren, och lukten märkes endast om mårgon och afton; eljest är Dianthus *Fl.* 344. ganska nära slägt med denna, dock skild dermed, at den senare wäxer hela qwarteret hög ibland buskar, och har flera blommor på samma stjälka; ja, hit kommer ock uti nära slägt den Neglikan, som allmänt planteras i wåra trägårdar: DIANTHUS *floribus subsolitariis*, *petalis multifidis basi canaliculatis* (*Hort. Upsf. pag.* 105). Der denna sista wäxer i trägårdarna, der får man samma lukt igen, som här på Skånska fälten mårgon och afton, så wäl som hela natten. Til at garnera rabatter, wore ingen af deße tre neglikor tjenligare än den Skånska, som wäxer mycket tätt wid jorden, och mindre utsprider sig; derföre planterade jag den förleden höst i Upsala trägård, men den Skånska har redan begynt, at blifwa lik med den sista eller trägårds neglikan, så at jag snart skulle komma på den tankan, at alla tre ofwannämde neglikor äro af en och samma extraction, och endast förändrade af jordmånen, hälst jag finner några små hår strödda wid halsen af blom-kronan, på alla deße tre. Roten på denna lilla Skånska neglikan war utanpå rödbrun;

brun; de många stjälkar, med hwilka hon täcktes, woro ej längre, än et finger, och bestodo af twå eller högst tre leder; Bladen, som måst täcka wid roten, woro linearia, och ej större, än barret på En-trädet; Blommorne woro sönderskurne uti små rimsor, likſom fjädrar, til färgen hwita, och sällan midt uti något grå. Efter nu denna endast wäxer i sand, så följer, at Trägårds-mästarna, som med henne wilja garnera sina sängar, böra nödwändigt lägga sand omkring rötterna, annars wäxer hon högre och oredigare.

ÅHUS, som tilförene har warit en Stad, är nu en By; men har öfrigt sit Torg, Gator och liknelse til Stad, fast den nu är allenast en lastage-plats för Christianstad; ty den ligger wid sjelfwa utloppet af Helige-å, på des norra sida; Härifrån föras warorna antingen lands-wägen, som är 2 mil, eller genom floden, som är 3 mil, eller först til lands och sedan til sjös åt Christianstad; ty floden är på många ställen så grund, at hon ej förer mer, än 5 fot watten. Hamnen ligger nog öpen för haf-wet; men har god ankar-grund, och wåga icke skeppen nära landet, för sand-grunds skul. I Åhus hafwa Köp-männerna i Christianstad sina Packhus, utom Sjötulls Staten, och Bönder som här bo. Kyrkan war gam-mal; i henne såg man under Altare-taflan följande skrift:

Ahr 1636 haffuer Erlig oc velbyrdig mand Steen Beck till Forslöff K: Maj: Rentemest: Dom-Prouibst i Lunde Capitel oc Patron offuer Ahus Kircke ladit oppsette oc staffire denne Altertaffle aff Kirckens indkomst oc uaar dend tid, Doctor Niels Fosz Canick i Lund, oc Medicus i Skaane, hans procurator M: Peder Pedersſön SögnePrest i Ahus oc Prouist i Willands herrid. En nyckel hängde i Kyrkan up under taket; Historien dertil berättades, at en Gumma strax efter Reformation skaffadt sig Kyrcko-nyckelen och med blod smort Crucifixets sår, hwarigenom hon satte alt folket i oro medelst mirakel och åtrå til Catholska Religionen.

NAT-

NATTEN hwilade wi hos Pastoren i Åhus, uti Kongs-Kammaren, der Högstsalig Kong CARL d. XI, då Han i Danska kriget blef inspärrad och af Pastore gömd, så at fienderna sökte honom förgäfwes; hwarföre denne Pastor RUNNOW fått af Konungen til tacksamhets tecken, at hans Familia skulle conserveras wid Pastoratet, så länge någon i Theologien studerad wore at tilgå, förutan Säteris-frihet på et par Rusthåll. Hwad tid detta händt, kan någorlunda slutas af det Epitaphium, som stod i Kyrkan: Mag. Casten Runnow, Pastor i Ahus anno ætatis 26 blef Probst i Halmstad anno 1682 och Probst i Örebro anno 1687 och död 1691.

Majus 21. *Helge Trefaldighets Söndag.*

RESAN ifrån Åhus tilbaka til Christianstad. Wi blefwo beledsagade af Handelsmannen FISCHERSTRÖM landwägen ifrån Åhus til Hammar quart 5, och derifrån öfwer sjön Hammar-wiken til Christianstad 1 quart, altså närmaste wägen.

WALNÖTE-TRÄN sågos et par wid Åhus, som uthärdat wintrarna 1740 och 1741, hwarigenom de buro witnesbörd om denna ortens milda Climat.

FLYG-SAND låg i myckenhet på bägge sidor om floden wid Åhus uppå de högländte fälten, dock mäst på den södra. Sanden är helt hwit, klar och fin; ty om några gröfre particlar eller grus äro med honom blandade, blifwa de qwar liggande, sedan den finare förflugit. Wädret förer flygsanden ofta hela $\frac{1}{4}$ milen, hwilket bäst skönjes om wintertiden på snön; således gör sanden floderna grundare samt åkrarna och marken sandfulla; Der denna flyg-sand fått luft, hade wädret affört honom på hela tracten (som wid Smör-hålan), ofta af några 1000 stegs diameter, och gjort landet på samma ställe 1 eller 2 fot djupare, at så mycken sand genom körsel näppligen kunde på $\frac{1}{2}$ seculum utföras. Hwar som hälst någon Ene-buske, Kråkeris-buske eller Pile-buske fants här på backar-

backarna, war den med sand öfwerguten, såsom en stor tufwa, at allenast yttersta spetsarna af qwistarna syntes. Man såg på många ställen, hwar Mar-gräset (*Fl.* 102.) wäxt, hade det gjort stora kullar eller små backar, genom det, at sanden här war samlad ibland deß halm; men åter, när detta gräset en gång förswunnit, märktes, at stormen brutit hål på sidan och af samma bäcke bårtfört några 100 laß. Äfwen så sågos på andra ställen af stormen sönderbrutna kullar, med åtskilliga strata af twärfingers tjock swartmylla, til et tydeligt tecken, at deße tilförene ombyts; Således spelar den aldrig hwilande naturen: nederrifwer, upbygger och förändrar all ting stadigt. I flyg-sanden funnos Flint-stenar, men af gröfre art, små Bernstens styckn, *Belemniter* och andra små *Petrificater.*

ÖRTER begynte wäxa på flygsanden der som fälten stadgat sig, och ehuru deße fält woro torra och magra til utseendet, gåfwo de dock det härligaste bete för fåren; wi uptecknade derföre alla de örter här funnos på sanden, at deraf döma, hwilka woro för fåren nyttigast. *Serpillum* (*Fl.* 477.) *Stœchas* citrina (674.) *Anserina* (415). *Potentilla* adscendens (419). *Artemisia* campestris (668) *Galium* luteum (116). *Pilosella* uniflora (632). *Locusta* (32) *Polytrichum* vulgare (868). *Lichen* niveus (958.) *Cerastium* viscosum (379). *Cerastium* pentandrum (382) *Arabis* annua (567). *Myosotis* (149). *Viola* canina (716). *Empetrum* (832). *Festuca* ovina (95). i stor myckenhet. *Pulsatilla* reflexa (447) wäxte allmänt här på fälten, den jag icke sedt i Swerige, utom Öland, hon hade både mindre och mörkare blomma och blomstrade senare. *Lichen* islandicus (959). wäxte smal som trådar, at den bästa Botanicus funde förtaga sig på honom. *Carex* arenaria (749) wäxte med rötterna under sanden i långa och råta refwor til många famnars längd, och wid hwarje led upsatte et par skott af en twär hands längd under jorden. *Saxifraga* tridactylites (353). *Sedum* acre (389). *Geranium* cicutarium (579. *Leontodon* (627). *Millefolium* (705).

Lo-

Lotus (609) i myckenhet. *Poa* media (78). *Anchusa* (153). *Pimpinella* (246) woro de allmänna örter på flygsands hederna.

MYOSOTIS *Fl.* 149. wäxte rätt mycken på sandhederna och såg man här några 100 får, som skalade bårt alt grönt; men denna örten stod för dem privilegerad.

HÅL, helt små och oändelig många och nästan öfwer alt, med liten kringspridd sand, sågos på sandhederna, och liknade nog de hålen, som Daggmaskar förorsaka i fet och saftfull jordmån.

GRÄSHOPPE-ungar, grå, bruna, gula och af åtskilliga färgor hoppade för fötterna som damm eller som mygg i Lappmarken, och hade ej ännu fått några wingar, at deras species kunde utstakas; Bönderna berättade, at desse förgripa sig på sjelfwa säden, då torra somrar infalla, som nu nögde sig med sandfälten.

ÅKRARNA stodo härliga af allehanda slags säd, och blefwo hwart annat eller hwart tredje år gödda, eller, som det här kallas, gynnade; men Bönderna uptogo äfwen sandfälten hwart 7de eller 8de år, och sådde dem twänne år å rad, sedan lemnade dem åter til betesmark, utan at göda dem, hwarigenom gräswäxten näpligen kan fästa sig.

GASSA-RÅG kallades den rågen, som upwäxte på fjolåkren efter spillningen; sådan sågs här mycken, på hwilken hästarna tjudrades, och hwarest den fattige kunnat uphämta hela tunnan säd.

BOHWETE-skalen efter malningen bårtkastas såsom onyttiga: Bönderna sade, at korna äta halmen, men ej hästarna, och at fåren blifwa deraf sjuka.

WICKEN-ÄRTER (*Fl.* 601) såldes så dyrt som rågen, och blandades af Bonden til hälften med rågen, som derigenom blifwer spissammare och drygare til bröd.

KROPP, kallades EPILOBIUM (*Fl.* 304) och war detta i rågåkrarna wid Rinkaby det swåraste ogräset.

TÅNG

TÅNG bruktes ej til de sandige åkrar här på orten.

SALIX (*Fl.* 803) wäxte i buskar, som kröpo på ängarna til några famnars bredd; men knapt 1 alns högd, hade *Folia* lanceolata, integerrima, subtus vix manifeste villosa aut sericea.

HAMMAR, et Säteri Rusthåll, Assessor NORDENADLER tilhörigt, der tilförene Hammarhus-Slott stått, på hwilket Kong CHRISTIAN IV gifwit Christianstad sina Privilegier; af deß rudera syntes, at det ej warit synnerligen stort, och grafwen, som gått i fyrkant omkring det, stod ännu full med watten.

Majus 22.

KYRKAN i Christianstad är pråktig, uti henne ses tio märkwärdige Pelare, af en karls tjocklek, huggne merendels af en enda sten, eller Saxo qvartzoso-spatoso, hwilka til större delen räcka i et stycke ifrån foten up til kronan wid hwalfwet. Predik-stolen är af swart Marmor, med Alabaster-bilder utsirad. Altare-taflan är mycket hög, och måstendels af swart Marmor.

SJÖ-FÄNAD eller Sjö-kor, berättas af dem gamlom finnas på hafsbotten, åfwensom på landet, och jag wet icke hwad kreatur den gamla godtrogna werlden icke trodt sig finna på haffens djup. Hit til Staden hade en sådan för någon tid sedan blifwit införd, som warit funnen död wid stranden, utan för Åhus, af hafwet upkastad; folket höllo den straxt för en kalf af sjö-korna, och stormade tilsamman, at se detta underliga djuret, hwaraf Hr. Landshöfdigen och General-Majoren BERNEKOW blef föranlåten, at taga kalfwen och låta den upstoppas, der jag ock fick se honom. Kalfwen war stor som et ungt rådjur, hade kårta röda hår, hwit stjerna i pannan, smala fötter, til skapnaden som en hjort. Wi sågo noga igenom hwirflarne på kroppen, framtänderna nedre i munnen med mera, och funno deraf, at Skaparen icke gjort detta djur at wistas

stas på hafsbotten, utan på det torra, och at han ej annat war, än en kalf af en Ko, som i otid framkommit.

BLACKE på Blacke-ma, wid Majors Boställer Lillö, besöktes, som låg wäster om Christianstad, och war kringflutit. Blake war en kulle på denna stora kulla, som war omgifwen med en stor fyrkantig graf; men denne graf war nu så igenwuxen med Sparganium och andra wattu-örter, at man med möda kunde komma in på kullen. Öfwerst på denna kulle, hade fordom warit et fyrkantigt Slott, af 50 stegs längd, och 17 stegs bredd. Af detta stenhus stod ännu muren på wästra sidan til en del qwar, til ansenlig högd. Om detta hus kan HVIDFÅLDTS Chrönica läsas, och huru det warit i flor wid Kong Christian I:s. tid.

TRÄGÅRDEN, som fordom warit anlagd omkring detta hus, war nu förwandlad til en wildmark; ty såg man ock här en hop örter wäxa wildt, som eljest icke äro allmänne här omkring; Plomon, Körsebär, dubla Rosor, swarta och röda Winbär, Humle, Kyrfwel hade sått sig sjelfwa, och äfwen Palsternackor stodo öfwer alt, werkeligen wilda. Satyrium scanicum (*Fl.* 733) war här wid Lillö först i Swerige upfunnen af Professor LECHE.

HYLL (*Fl.* 250.) som i Skåne wäxer så oförlikligen lätt, kunde aldrabäst på slätten anwändas til häckar.

JORDMÄRG, som ingen märkt tilförene wid Christianstad, sågs i stor myckenhet på östra sidan af wallen, der leran war upkastad; äfwen dylik togs på södra sidan af Staden utom grafwen.

JÄMSJÖ-STEN, war en slags sten, som kom ifrån Jämsjö församling, och af Stadsens handlande utskeppades til Dantzig och Curland, hwarifrån han säldes til Påland; men hwartil han brukas utomlands, wiste Christianstads boerne wäl icke sjelfwa. Stenen war merendels bruten ½ aln lång, fyrkantig; men ej tjockare än det smalaste af armen; han war en SAXUM *micaceum, cotaceum, substriatum, incarnatum*, bestående ex particulis micaceis,

ceis, nitidis, oblongis, albis, parvis, mixtis pulvere impalpabili cotaceo; när han refs med knifwen, gick han til et fint mjöl, som kalk, och när han brändes, wardt han en strö-sand, tjenlig til strö-böſor.

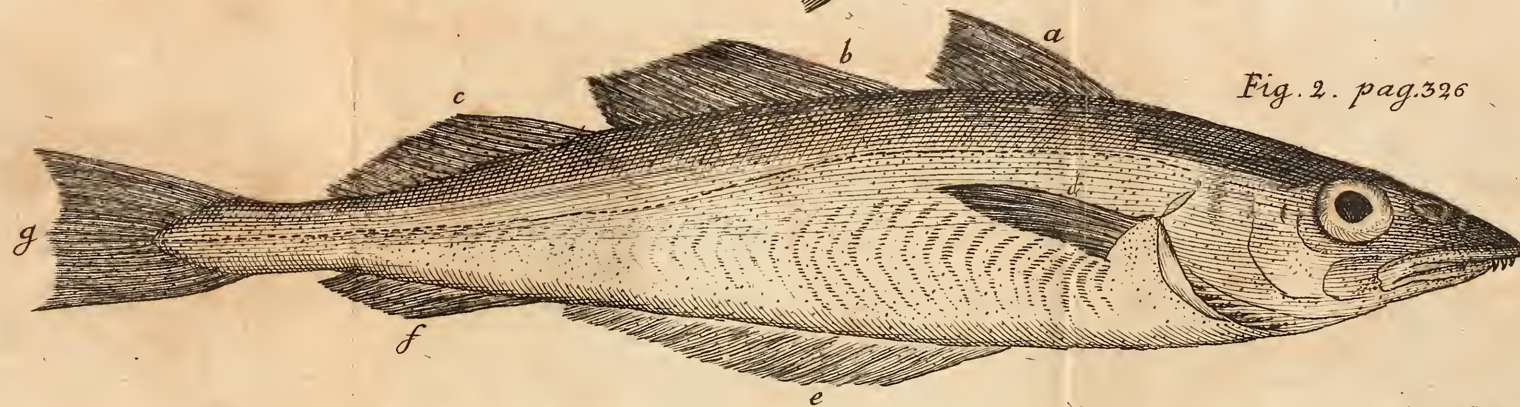
SKER-KNIF, är en fiſk, som wid denna tiden på året fångas utan för Christianstad i Helige-å, men elljest fås den icke. Jag bör tacka Herr Borgmästar SCHULTÉN, som ſkaffade mig honom denna tiden, då han började förſwinna. Fiſken är sällsynt och så rar, at jag honom aldrig tilförene sedt, och ofelbart en af de raraste fiſkar i Europa, hwarföre jag ock här gifwer hans figur. Samma fiſk finnes äfwen wid Dantzig, där han kallas Ziege, och är nämd af KLEIN *hiſt. piſc. miſſ. 5. p.* 47. der han fått et namn, som är längre än sjelfwa fiſken och kallas Lucius dorſo a roſtro ad caudæ extremitatem in linea fere recta velut regula ducto, ſenſim ex ore ventrem verſus curva linea decreſcens, poſt branchias in ultimo ventre latiſſimus, ab ano verſus caudam rurſus lente decreſcens; toto corpore inferiore cultellatus lateribus ſenſim depreſſis, lato dorſo, quodammodo ferrei coloris; ceterum totus piſcis argenteus; oculis magnis, pupilla nigra, iride lata argentea; pinnis omnibus ex argenteo umbratilibus Tab. XX. fig. 3. Denna fiſk är en hwit-fiſk, och liknar nog en Sik, men hela hans rygg är rät, som en lineal. Längden är ordinairt mellan 1 och 2 quarter. Hans Bröst-fenor äro i proportion längre, än på någon annan Swensk fiſk. *Linea lateralis* eller side-strimman är ganska besynnerlig på denna, i det hon går mycket när til nedra sidan på fiſken ifrån stjerten framåt, der hon litet uphöjes emellan gump-fenorna och buk-fenorna; men emellan buk-fenorna och bröst-fenorna går hon ned til sjelfwa fiſkens buk, doch så snart hon kommer in mot bröst-fenorna, gör hon en bukt, och stiger up öfwer Gältäcket. En annan synnerlig egenskap har ock denna fiſken, at deß buk är ganska hwaß, så at ingen Hwaßbuk kan wara hwaßare. *Linea interſtitialis* märkes myc-

ket litet, ifrån hufwudet til midt på sidan; men sedan fisken är fjällad, är denna linea mycket djup. Munnen utan tänder wetter mycket upåt, och nedersta käken är på hwardera sidan med 7 à 8 puncter stungen. Näsborорna äro helt små och upstående. Bröst-fenorna äro ganska spetsiga, äfwen som stjärten, hwilken är djupt klufwen. Strålarna äro i Ryg-fenan 8, Bröst-fenan 16, Mag-fenan 8, Gump-fenan 30, Stjert-fenan 19, men uti membrana branchiostega eller Gjäl-täcket 19. Af första påseendet skulle man lätteligen hålla denna fisken före, at wara af Sillslägtet, emedan hans buk är hwaß, och han rygg rak; men Secreter KLEIN håller honom före en art af Gädda, emedan han har 7 fenor, och Rygg-fenan långt bårta på ryggen. Jag skulle gerna följa denna nyaste Auctorn, om allenast fisken hade tänder i käken, och wore en Rof-fisk; men som man icke må kalla et Får någon Räf, derföre, at det har en lång och tjock swants, så törs jag icke föra denna til Gäddorna. Efter nu denna fisk har uti membrana branchiostega allenast 3 strålar, och är deßutom en piscis malacopterygius eller hwit-fisk, utan styfwa spetsar och taggar i fenorne, så bör han ofelbart höra til Genus Cyprinaceum, och icke til clupeæ, mindre til Esocis, och kan han kallas CYPRINUS *pinnæ ani radiis XXX, linea laterali declinata, ventre acutissimo.* Figuren af denna fisk hafwer jag gifwit uti Tabellen fig. 1.

ASPREDO cirrhis longitudine corporis, pinnis dorsalibus duabus. Denna fisk fick jag af Mag. och Adjuncten JOH. HINDR. BURMEISTER, bewarad i spiritu vini, tagen i Indien, och lär ofelbart wara den första BAGRE hos *Marcgravium Brasil.* 173. Fisken ser ut som en lake och utan fjäll: han har i öfwersta käken 2:ne cirrhos eller tömmar, hwilka äro så långa som kroppen; men i nedre käken fyra tömmar, som icke äro längre än hufwudet; han har twänne Rygg-fenor, som sitta när wid hwarandra, af hwilka den första fenan har

Tab. II

Fig. 1. pag. 82

C. Bergquist sculpsit.

har 7 mjuka strålar, i hwilken den första strålen är odelt; den andra Rygg-fenan är längre, fetare och något sågad, men i henne synas inga strålar. Bröst-fenorna bestå hwardera af 9 strålar, af hwilka den förste är stårtare, hård, styf, sågad tilbaka på bägge sidor. Mag-fenan hafwa 5 strålar; Gump-fenan 10 strålar, och Stjerten wid paß 16 strålar, hwilken är hel.

Majus 23.

RESAN ifrån Christianstad åt Råbelöf, Torsebro, Åby til Åsum.

THLASPI *arvense* (*Fl.* 530.) hade intagit Hwete-åkrarna, som i år woro eländiga, och gjort dem aldeles hwita.

RÅBELÖF Gods och Sätes-gård, låg quart 2 norr om Christianstad, bestod af 40 hela hemman, och war hoplagd med Odensberga Gods. Trä-gården wid Råbelöf witnade nogsamt om deß milda Climat; ty i den wäxte Drufwor, Mulbärs-trän, Walnöte-trän, Laburnum, Lavendel omkring alla qvarteren, hwita Liljor i största öfwerflöd, sköna och präktiga Buxboms-ritningar, och äfwen stor Buxbom. Walnöte-träden hade gått ut wid wintren 1740, och Buxus arborescens tålte här wintrarna, när ingen extraordinaire köld infßll, den Allmogen hölt före komma hwart tjugonde år.

SPARIS, som war planterad wid Råbelöf, war namnkunnig, för deß storlek och löshet, hwilket Trägårdsmästaren tilskref ostron-skalen, som woro blandade med Sparisen.

ÅL-FISKET i Råbelöf-sjö, som låg en mil öster ifrån gården, war det rikaste näst Bäckaskogs; det berättades ej wara sällsamt, at fånga 200 à 300 ålar om morgonen.

ÄTTE-HÖGAR, stora och ansenliga, lågo ute på åker-fälten; på en af dem wid Kyrkan belägen, war en så stor graf-sten upförd, at den ej kunnat dit komma utan största möda.

FLINT-KLAPUR war öfwer alt strödd på åkerfälten; men af grof art.

BRASSICA *perfoliata* (*Fl.* 546.), en ört som icke syns up i landet, war här i Råg-åkrarna det allmännaste ogräs, och wäxte som åker-senap. Således har hwar ort sina egna ogräs, som utmärgla åkrarna, hwilka fordra en särskildt handtering i åkren, om de skola utrotas; Så at sielfwa ogräsen på hwar och en ort äro ofta grunden til hwar och en orts egna åkerbruk.

SVENSKA Hö-fröet (*Fl.* 620.) wäxte på alla renar helt frodigt.

MAJADE, blefwo alla Kyrkor här på orten om högtiderna, Pingst och Midsommar, det är med löf och blomster inuti utsirade; Graf-stenarna beströddes här på orten af de framlednas qwarlemnade med allahanda slags blomster.

ÖRTE-NAMN woro här Hedden-blomster, Gnaphalium *stœchas Citr. dictum* (*Fl.* 674). Ilåna trå, Opulus (*Fl.* 249). Tusend-godt Glechoma (*Fl.* 483). Körne Prunus spinosa (*Fl.* 397).

BROTT-STUFWOR, uti hwilka Landtmannen torkar, bryter, skäktar och häcklar sit Lin och Hampa, woro här i Skåne på de mästa ställen bygde långt ifrån gårdarna, emedan wådeld aldrasnarast och lättast genom dem uptändes. De woro här artigt bygde såsom Bad-stufwor; men ned i sielfwa jorden, såsom en Is-källare, merendels på sidan wid någon backe, at man ingen ting kunde se mer utanpå, än dörren och ingången. Denna artiga inrättning med Brott-stufwor har 3-dubbel förmån; nämligen, at de hålla längre wärman, at wådeld i dem döfwes, och at den icke kan skada hus och hem.

BALS-BERG eller Fläske-grafwen (*), låg en quart norr om Råbelöf, der Landet blef bärgaktigt, och war denna på et lågländt ställe uti en däld mellan bärgen. Här war en graf af et par famnars djup och några famnars

(*) Mons Baldri. Act. Upsal. 1729. p. 559.

nars widd, wid södra sidan af bårgs-roten, der en öppning gick under klippan, at man med möda kunde krypa under henne, hwarinnom sågos hwalf och öpningar innom hwarandra til en oåndelig widd och långd, under de höga bårgen och fålten, som lågo ofwanpå. Doctor RETZIUS, som gjorde oß sällskap, förtälde, huru som han blifwit hit skickad i sin ungdom af Salig Archiater STOBÆUS, at söka petrificater, och under de 8 dagar han här wistades, försäkrade heligt, at han här gådt in hela fjerdedels milen, och at hogen til petrificater hafwer drifwit honom, at gå denna mörka och faseliga wäg; han hade haft i följe med sig en gammal och förfaren Lots, med trå eller filum ariadnæum samt twänne lyktor, at om et ljus skulle slockna, det då af det andra kunde itändas; han berättade äfwen, at derinne wore mycket kalt, fast ej fruset, at här wore klart och smakligt watten, men på wänstra sidan en bråstupa, som ingen mätt, och då man här kastade en sten, hördes den långt derefter sqwalpa i watnet; Men jag lemnar denna Doctor RETZII beskrifning på denna Dædali konstgång, som wida öfwergår BAUMANS Höhle i Tyskland och Labyrinten i Creta, om denna slår in med samma beskrifning. At alt detta är människowärk, få wi framdeles se af dylika andra, fast mindre anläggningar; ty skynde wi oß ifrån detta människors arbete, til den konst som Skaparen här nedlagt, då wi få se stenarna tala, om alt annat förtege förra werldenes skick, och denna ortens landning. Detta bårg bestod öfwerst af så stora gråstenar, som med möda kunde föras af människo-magt derifrån; härunder låg et stratum eller flo af klapur med grus, hwarinunder följde mo, hwilken med klapuren wid ingången gjorde par famnars högd. Under alt detta låg det rätta bårget, som war en lös klippa, af en blek gulaktig kalk. Denne kalksten låg någorlunda horizontelt, och bröt sig horizontelt, war måstedels så lös, at han med händerna kunde söndergnuggas, dock på djupet något fastare, än ofwantil. Stenarten är nog sällsynt i Swerige, utom Skåne; men i Tyskland och Spanien

mer allmän. De måste murar i Cadix äro uphugne af samma stenslag. Då man noga ser på denna sten, består han helt och hållit af skölp-grus, af muslor, snäckor, Coraller, eller af sådant grus, som plägar hopkastas wid råflarna i hafwet, och på wißa orter wid stranderna, så at hela detta kalk-bärg är intet annat, än en graf-plats af så många dödade djur, som sand-korn finnas i flygsanden. Således kommer detta Bärg närmast öfwerens med skahlbergen wid Uddevalla, dem jag beskrifwit i Wäst-Göta resan (p. 197.), med den åtskilnad, at wid Uddevalla ligga skahlen mer hela och helt lösa, der de här äro mer söndermalne och hopwuxne. Men i detta bärg äro helt andra slag af **Mußlor**, **Ostron**, *Milleporis*, *Glossopetris*, *Lyncuriis*, Testis & radiis *Echinni* præsertim papillosi, lapidibus *Judaicis*, *Balanis*, *Pectinibus*, *Haliotidibus*. Sällan syns här någon Cochlea eller Turbinata, om icke då och då någon Nautilus. De besynnerliga Petrificata, som wi här funno, woro *Glossopetræ* med släta kanter. OSTREÆ PLICATÆ *Gvalt. ind. t.* 124. *fig. E.* och deße imbricatæ, samt hela twärhanden tjocka, och af dem präktigaste specimina i werlden. PECTINES i oändelig myckenhet. HALIOTIDES *parvæ læves non perforatæ*, LYNCURII de största och klaraste, wid basin utgrafna med et djupt coniskt hål och waßa kanter. NUMMI BRATTENBURGENSES (*Fn. Sv.* 1347.), som i werlden icke äro sedde utom Ivö i detta Villands Härad wid Bäckaskog och wid Egeneberga i Gyinge Härad, där samma slags Kalk-Petrificater och hål finnes under jorden. Et slags CONCHÆ *læves*, som med en margo gå in horizontelt. Här är en theater af Naturen; Under, som kunde sysselsätta den största Physicus i lång tid, och äfwen lika så förnöja en Lithologus, som hade hog, at samla hwarjahanda Petrificater och sällsynta Ostrocodermata, hwilket jag nödgades lemna åt dem, som hade tid, at längre här på orten uppehålla sig. Då wi nu widare betänke, huru så många främmande djur kommit här at begrafwas, som denna tid näpligen mera synas i Europa,

pa, möter et nytt argument, som icke mindre fordrar nog omhugsan. Testacea eller alt Mußel-slägte, som är inqwarteradt på hafs-botten, fördelas uti Littoralia och Pelagica. Skölp-samlare kalla de mußlor och skahl-kråk Littorales, som icke hålla sig på djupet, utan endast når intil landet, så at deras skahl upkastas til stranderna, så snart de dö och förgås, hwaraf deße skahl äro allmänna i Natural-Cabinetter. Pelagici deremot äro de Skahl-kråk, som hålla sig ute på hafsens djup, och aldrig komma når in til stranderna, hwarföre ock deras skahl så swårligen kunna fås. Hafsens djup är måst sterilt, och betäckt med sand eller Coraller, utan mycken fisk, kråk eller wäxter, ty där som inga wäxter äro, där finnas sällan några maskar eller fiskar, som bägge af dem lefwa skola. Wi hafwa således ej mer än en enda wärt, som kan wäxa på största hafsens djup, hwilken kallas Sargazo, och är ingen annan ört i werlden i större myckenhet. Denna flyter på watnet, och fäster sig tilsammans, at hafwet på långt håll ser ut som en grön äng; under denna hålla sig de sällsyntaste kråk och mußlor eller Testacea pelagica, hwilka, såsom de efter hand tilwäxa, äfwen så efter hand dö bårt, då deras skahl falla ned på bottnen, och den upfylla. De måste Testacea i wårt omtalte bärg äro Pelagica, och måste tilwuxit der, som et Sargazo wuxit; men huru som de kommit hit på landet, är en swårare knut at uplösa. De måste påstå, at skahlen blifwit hitförde i Synda-floden, och at de således äro witnen af denna undersamma jordenes förändring. Men de, som sådant yrka, tyckas för mig wara mycket litet hemma uti Mathematiquen; ty huru skulle wäl et upwällande watten kunna kasta skahlen några tusende mil bårt på et wißt ställe, och på dem lägga de andra jordhwarfwen i så jämn ordning? Betänker man deße phænomena noga, måste man nödwändigt widgå, at jorden stådt under watten och haf, och at här på orten då warit Sargazo, under hwilket deße kråken lefwat och dödt; hwarpå ändteligen, sedan watnet aftagit, och Sargazo fördrifwits, grus blifwit upkastadt af wågarna, på

den nya råfweln och stranden, hwilket ihopwuxit til sten. Således ser man här de raraste skahl i största myckenhet; de tydeligaste rön af landningar; huru många sinom tusende Lif Naturen har måst framalstrat, innan han kunnat upfylla denna lilla trakten; Hwad oändeligt arbete förra tidsens människor ha måst gjort sig, förr än de kunnat, som mullwadar, genomgräfwa detta bärg? Nu för tiden har man åter begynt, at bryta kalk-sten der, och at bränna densamma til kalk åt Fästningen i Christianstad; kalksten brändes uti Råstugnar med Bokwed, då han gaf god kalk, men den war något golaktig, lik stenens färg, hwilken fådt sin gula färg af järn-watten.

IBERIS (*Fl.* 536.) wäxte här omkring öfwer alt på de skallota bärgen, som woro täckte med Ljung-jord eller myllig mo, och så ofruktbar, at nästan ingen annan ört kunde uti henne trifwas; hon wäxte altså på samma sätt som Draba, hwilken hon ock mycket liknar på långt håll.

OSSEA (*Fl.* 131.) en buske, som icke gerna synes up i Swerige, wäxte öfwer alt i ängarna ihop med OPULUS, den hästarna gerna åto.

KRUT-BRUKET, Tåßebro eller Thorsbro, låg quart 4 norr om Christianstad, på et mycket stenigt land; här sågo wi Saltpetter-lutringar, som kokades och skummades i stora koppar-kitlar, och i dylika anskötts saltpettren ifrån sidorna, samt torkades på hyllor i trä-lådor; wi sågo huru köksaltet samlades i det sista, som senast anskötts, hwilket war cubiskt och sprakade på elden. Directeuren berättade, at det Skånska saltpetret hade mera köksalt, och war altså sämre. Här besågos krut-stamparna, som woro af Afwen-bök, och sjelfwa siktningen.

KRUT-KÅLEN brändes af Al-wed, som skalades rå, klyfdes i långa splitter, och sedan alla grenar och all kärna war bårthuggen och förkastad, torkades och brändes uti en dertil upmurad ugn. Ugnen war upmurad ned i jorden,

den, så at öfwersta kanterna stodo jämt med Jord-brynen; han hade en skapnad af en kista; ty han war murad af tegel i fyrkant, 2 alnar bred, 3 alnar djup, 5½ aln lång, och jorden hel tätt packad til muren på alla sidor, så at ej det minsta drag måtte wara uti honom; han skulle ock stå på et sådant ställe, der jorden war torrast; här lades weden stratum supra stratum, itändes öfwerst, brändes och kringwändes tils alt war upbrändt; åter fyldes han med wed, brändes och således förnyades, til des han med kål nästan war full, ändteligen til-täptes ugnen med et trä-läck, som med lera ströks tilsamman, at elden således måtte aldeles qwäfwas på otta dagar. Af Torste (*Fl. Svec.* 194) togs wed til det bästa Reffel-krut, hwilken wed på lika sätt skalades, til qwistar och kärnan bårtskars och brändes.

SALTPETTER-Ladors bästa anläggning blef mig communicerad af Herr Directeuren CHRISTIAN DANKVART.

Platsen til Salt-Petter-Ladorna måste wara högländt, hwaraf rägn- och snö-watten på alla sidor kan affalla, icke eller nära til någon sjö eller sumpig ort. Grunden försökes med jord-bärr eller järn-spett; ty om här finnes käll-språng, gåsjord, sten eller lera, så är denna grund aldeles otjänlig; efter de twå förre bårtröfwa större delen af Saltpettret, stenhällen kyler, och leran kan icke utan största swårighet utlakas. Finnes här sten-grus eller klapur, så måste den upkastas til den djuplek man gropen hafwa wil, och föras utur wägen. Skulle mull-blandad sand, hwit-grå, gul, blek-gul eller röd sand finnas aldeles fri ifrån större och mindre sten, så måste fuller rummet upgrafwas til 2 à 3 alnars djup, dock detta ej så långt afföras, at en ju wid tilfälle må kunna betjäna sig deraf. Detta är ock nödwändigt, at man icke har långt til brunnar eller dammar ifrån ladan, uti hwilka senare watnet om sommaren är warmare än i de förra; ju starkare sommar-warma watnet har, ju kraftigare werkan hafwer det at utlaka Saltpetret; men watten med

eld upwårmt, til starkare wårma ån Sol=wårman gifwer, år betånkligit. Til en Lada af 60 alnars långd och 15 alnars bredd, fordras 22 stycken stolpar af Ek, eller kårnfull Furu; deße stolpar swedjas i åndarna til ½ aln, och bestrykas med wål kokad het tjåra, nedgrafwas 1 quarter djupt och stållas der på någon sten 10 alnar ifrån hwarandra. Då nu 20 stolpar på sidorne åro nedsatte, blifwa 2 öfrige, af hwilka en nedsåttes midt uti hwarje gafwel, at hwardera har 7½ aln på hwardera sidan, håruppå låggas bjelkar, som swara emot ladans bredd, hwilka inhuggas uti stolparna, och förbindas med starka öfwertrån, hwarpå takresningen sedan upsåttes och tåckes med halm eller bråder. Ifrån bjålke=laget beslås gaflarna med bråder, eller tilflåtas med Eneris; dock lemnas på hwarje en öpning af 1½ aln i fyrkant, hwartil måste wara luckor med gång=jårn. Wåggarna flåtas ock af Eneris, bågge gaflarna på Ladan kunna jåmwål tilflåtas, allenast på hwarje lemnas en öpning af fyra alnars långd, hwarigenom boskap, håstar och swin måga hafwa fri til= och utgång På denna Ladan lemnas icke gerna någon öpning til kreaturens gång på norra eller östra sidan, eller om sådant ej kan undwikas, böra portar såttas för deße öpningar, hwaraf den östra om wintern stadigt står öppen för kreaturens gång, då den norra år tilsluten, och twårt om tilslutes den östra om sommaren och den norra öpnas; men sedan sommar=hettan år förbi, få bågge portarna stå öpna, at wådret må obehindradt spela. Sedan byggnaden år upsatt, måste all den odugliga jorden upgrafwas, högst til tre alnars djup; ty då kokningen i Ladan skal ske, år icke görligt, at upkasta den til utlakning åmnade jorden på större djup; i den förra jordens stålle måste annor til Saltpetters wåxt och kokning tjenlig jord införas i Ladan. Båsta Saltpetter=jorden tiltagas och beblandas af spån=dynga, hålst af Bok, Ek, Björk, Asp, Ask med flere dylika tråslag, samt de spådare grenar med löf af deße slagen, dock icke för mycket af Ahl; detta blandas med gatsopor, eller der de ej fås, med swartmylla; medan denna

synes

synes för sen, upblandas den med hwitgrå-blek-eller gul-sand eller jord-märg, som förut frusit mör, åfwen swin-dynga, höns- och människo-träck, utlutad aska, bränd och sönderslagen tegelsten til nötters storlek; fyllning, som ligger närmast gålfwet, när gamla hus rifwas ned, besynnerligen under gamla och otäta logar; detta alt blandas och lägges i gropen at rutna. Af detta får man efter några år frukten; dock betalar icke första kokningen så wäl mödan, som sedermera, då jorden efter några års hwila åter blifwer utlakad. At twänne portar äro på Ladan, det sker derföre, at kreaturen uti owäder och hetta må här gå in, at fritt aflägga sin dynga och urin. Skulle man wid första utlakningen finna jorden wara förmycket fet eller mager, torr eller wåt, så bör sådant hjelpas: En alt för fet jord upblandas med sand och björke-löf samt des små qwistar. Den magra jorden bättras med gödsel och foderwrak utur bås och spilter, samt med mat-jord under wånings-rum, brygghus eller ladugårdar. Är jorden för torr, blandas den med ale-löf och ale-ris, samt befuktas med urin. Den wåta jorden uttorkas med oduglig halm, som länge legat på taket, samt med smått björke-ris och des löf. Wid blandningen bör man ganska wäl akta sig för alt, som innehåller något främmande salt, eller någon seg fetma, hwarigenom lakningen blifwer beswärlig, Saltpettret oartigt, och Krutet wått; sådane äro olutad aska, gips, kalk-band, kalkstens-jord, kött- och salt-laka, hwilka gifwa främmande salt; men en fet jord förorsakas, när döda as nedgrafwas, åfwen af feta örter, ale-ris och löf, fina och sega ler-arter. Man får icke upblanda jorden med gråsten, ej eller med spån af En, Furu eller Gran, som har kåda uti sig. Såltan kan ej beqwämligare hjelpas, än under beständig skumning, då luten kokas.

CHINESISKA Ankor (*Faun.* 98.) woro här tame. En röd bar ring gick omkring ögonen och ögne-läcken, hwilken drogs fram til nåswet; Hanen luktade starkt perfume, men icke så honan.

PLAN-

PLANTE-HAGE af Bök, sågs emot Fläskegrafwen; men wid Tåßebro af Tall. Den som wil anlägga Plante-hagar, får i förstone, likſom med spåda barn, mycket beſwär; ty om Boſkapen tilſläppas afbita de de ſmå telningarna, och förtrampa dem, eller om Boſkapen aldeles afſtänges, förqwäfwas deße ſmå wäxter af ogräſen.

ÅBY Sur-brunn war nyligen uptagen af Provincial-Doctorn RETZIUS, en quart från Tåßebro i söder, på Araslöfs ägor. Han låg på en liuflig ort, ſom war omgifwen med de härligaſte löf-trän, utur hwilka Näktergalarne nu utan återwändo ſpelte. Jorden war blandad af ler och mo, och anſenliga diken afſtängde alt främmande watten. Surbrunns-watnet war klart, hade ſin bleckſmak, war lättdruckit, gaf ſin rätta ſurbruns lukt, täcktes med ſin blå hinna och ſatte på botnen ſin gula ockra. Wi anſtälte förſök med alla ordinaire Sur-bruns-prof, och funno detta watnet äga alla egenſkaper af en god brunn, och icke wara på något ſätt ſkadeligt. Således är denna brunn för Chriſtianſtads-Stad och de kringliggande Herrſkaper en ſtor förmon.

DOCTOR RETZIUS, Biſkop AND. RYDELII Syſterſon, lärde Latinſka Språket, efter ſin Mor-Broders förordnande, på et ſynnerligt ſätt; När pilten war 7 eller 8 år, antogs en Student til Informator, ſom war god Latinus, hwilken förſta året lärde honom endaſt gloſor, ſedermera afſtängdes han twänne år ifrån alt converſie, der Latin icke talades, då han på tredje året war i ſtånd at på Latin tala hwad honom behagade, ſedermera läſtes åtſkilliga Auctorer, ſåſom Ciceronis Epiſtlar, Curtius, Barclajus &c. Således ser man, at ynglingar ſå ſnart kunna lära Latinen, ſom en Fröken Franſöſkan; ty är det eftertänkeligt, huru wår ungdom anwänder ofta tälf à fjorton åren wid Scholor och Gymnaſier, utan at kunna ſkrifwa en rad god Latin; der jag ſjelf war witne wid Lund, at denna Doct. RETZIUS, ännu helt ung, talade ſin Latin, ſom en Eloquentiæ Profeſſor; Kunde wår education wid Latinſka Språ-

ket

ket finna någon genwåg, så lindrades omkostningarne för ungdomen, och rätta tiden kunde anwändas til Wetenskaper. Jag har ännu icke sedt något Rike, der ungdomen måste anwända så mycken tid på Latin, som hitintils skedt hos oß. Jag skulle lätteligen tro, at om Studenter och Informatorer, uti allmänna lefwernet, wid Lärostället och i conversie allmänt och mera talade Latin, at detta Språk då lättare skulle läras, såsom det sker wid utländska Academier, dit folk af alla Tungomål samlas, och man märker, huru swårt en owan talar Latin, ehuru han ganska wål kan skrifwa det samma.

FERLÖFS Kyrka ½ quart ifrån Åby; här stodo på åkerfälten många höga och smala stenar upreste, och på åtskilliga ställen woro de i aflånga ringar upstälte; Deße woro ofelbart minnes-märken efter de gamles grifter.

ARASLÖF, et af de största gods i Skåne, sågs på wänstra handen.

KARPE-LUND en täck Eke-skog, Araslöf tilhörig, gällde nu om aftonen öfweralt af Näktergalar.

MELILOT (*Flor. Sv. 619.*), som mycket brukas i Apothequen, men sällan fins i Swerige, utom Skåne, wild wäxande, stod på ömse sidor om wägen i stor myckenhet.

ÅSUMS Kyrka 5 quart ifrån Tåßebro.

Majus 24.

TRÄ-GÅRDEN, som Pastor RISBERG i Åsum hade anlagt, bestod af de utwaldaste frukt-trän, såsom sommar- och winter-BonChretiener, Bergamotter, Renetter, Cavilier, Peppingar, klara Astracaniska äplen, Stetinska äplen med många andra slag, utom Mulbärs-trän och Mandlar.

MANDEL-TRÄDEN, som stodo wid wäggarna, och hade uthärdat wintren 1740, buro årligen frukt, som dock war något bitter.

TOBAK planterades i Fernlöfs och Åsums Socknar, i sådan myckenhet af Bönderna, at wäl 16 Tunneland i hwardera af deße Socknar förledit år warit med Tobak planterade.

KYRKAN i Åsum hade utan för dörren twenne stänkelse-fat af sten, stälde på pedestaller, hwilka stodo ännu qwarę alt ifrån Catholska tiden; af deße war det på högra handen wid, ingången djupare, men det på wänstra war på yttra sidan genomboradt med så stort hål, at lillfingret derigenom näppeligen kunde trädas. Runstenen i Kyrkogårds muren hade följande skrift:

ᚴᚱᛁᛋᛏ: ᛘᛆᚱᛁᛆᚾ: ᛋᚢᚾ: ᚼᛁᛆᛚᛒᛁ: ᚦᛁᛘ:
ᛆᚱ: ᚴᛁᚱᚴᛁᚢ: ᚦᛁᚾᛁ: ᚴᚢᚦᛁ: ᛆᛒᛋᛁᛚᚮᚾ: ᛆᚱ-
ᚴᛁᛒᛁᛋᚢᛒ: ᛆᛋᛒᛁᚮᚱᚾ: ᛘᚢᛚᛁ:

Krist. Marian. Sun. Hialbi. Dim. Ar. Kirkiu. Dini. Gudi. Abſilon. Arkibiſub. Asbiorn. Muli.

Detta illuſtreras af Saxone Grammatico p. 196. *Rex* (Canutus) *lacu luſtrari jusſit merſorum corpora uncis & everriculis capta, apud Aſylum continuum amni oppidum, ſupremis procuravit officiis.* In eundem locum *Stephani obſerv.* 211. Aſylum, Ahuſia, olim oppidum fuit præclarum, multorum inſignium & fortiſſimorum militum ſepultura nobilitatum, jam vero fatali rerum viciſſitudine, ad pagi mediocris redactum anguſtias.

FÄLTET omkring Risberga war ganska widlöftigt, och såddes hwart åttonde eller nionde år, emedlertid låg det nu för fäfot, och så magert, som hade det samma år blifwit lagdt i träde. Denna jord war en mo-sand, som hade ganska liten mylla uti sig, war altså mycket lös, så at han af wädret något blåste, hwarefter man såg wid gärdesgärdarna den förfiugna sanden ligga, som små snödrifwor; ty som sanden ej war fästad med något lerhaltigt, utan strax torkade af solen, wäder, luft, så kunde

kunde ej eller några wäxter så rota sig, at de täckte marken. De mästa örter, som här wäxte, woro annuelle, såsom *Polygonum* (*Fl.* 322.), *Myosotis* (149.), *Cerastium* (379), *Draba* (523.), *Chenopodium* (213.), *Androsace* (160.), *Acinos* (478.), *Bursa Pastoris* (532.), och *Sedum acre* (389.), *Pulsatilla minor* (447.), *Jacobæa vera* (690.); altså war denna betes-marken föga nyttig för andra, än endast åt får.

JACOBÆA *palustris* (*Fl.* 687.) wäxte på de sidländte ängar, och stod nu i blomma. Detta är en wäxt, som utom Skåne hit intils förgåfwes blifwit eftersökt i Swerige; ty betraktade wi henne så mycket nogare, och funno at hon orätt blef förd til Genus Solidaginis. Des *Calyx* war simplicissimus neque imbricatus, neque auctus squamis minoribus, sed divisus ad basin in segmenta plurima æqualia. Således bör denna ört owedersägeligen stå under genus OTHONNÆ.

POTAMOGETON *Crispum* (*Fl.* 142.), åfwen en mycket rar ört i Swerige, wäxte i dammarne, hade *Folia* lanceolata, obtuse acuminata, undulata, acute serrata.

LERAN i dammaren undersöktes, som war ganska fin, fet och skifrig, och då hon försöktes med skedwatten, gäste hon, war altså af mergel-art.

LANDET, som öfwerfors, under resan ifrån Risberga genom Köping åt Maltesholm, war likt de förr omtalte fälten kring Risberga, nämligen magert, uttorkadt, beströdt med små flintor, och lågo fälten mycket litet convexa och åtskilda med små bäckar; liknade altså Flandren, om här allenast warit så mycken lera som här war sand.

JORDMÄRG eller mergel-lera war altså det endaste, som man skolat önskat af naturen på thenna ort til at fästa lösa sanden med; ty försökte wi öfweralt med jord-boret och funno under jorden, der dälderna skilde fälten ifrån hwarandra, en fin lera, som gäste med skedwatten, och

war

war en rätt jordmärg. Den samma lera fans äfwen, der fälten woro högre, men der låg hon något djupare, så at jord-märg fins på denna ort öfweralt, och naturen här tycks gjort alt, så at ingen ting mera fattas, än en försigtig Landtman. Genom lera fästes äfwen sanden, men blir wid torkningen förhård och spricker, men deremot i wäta warder hon seg. Jord-märgen deremot faller sönder i wätan, och blifwer icke så seg, men i torka förfaller til et mjöl. Således gör denna jord-märg icke sanden hårdare, dock täpper porerna, at jordmonen får längre behålla wätskan; På detta sätt uphjelpes et tort land med jord-märg, så at jag aldrig tror, at jord-märgen göder marken; men gör dock, at jorden blifwer fruktbärande, då hon warder gödd, och behåller mycket längre sin fetma och must, som nu stadigt förtorkas och förflyter. Häraf har jag orsak, at råda Landtmannen här på orten, upgräfwa jord-märgen wid dälderna, der han snarast fås, och utbredas til prof på et halft tunneland, der han bör få ligga et år at torka och frysa sönder, sedan bör jorden gödas och köras et par år, då ofelbart lär följe, at en sådan jord efter några års körsel skal komma i det stånd, som den bästa åkerjord. Bestyrkes således denna theorie med förfarenheten, blifwer sedermera tilfälle, at förwända hela denna utmagra slätten til den präktigaste jordmon, med otrolig förmon för Landtmannen och landet.

KÖPINGS Kyrka quart 2 ifrån Åsum.

UGERUP til Ugerup war här i Kyrkan begrafwen, och på särdeles sätt balsamerad. Då jag war här för 20 år sedan, såg jag hans kropp ännu efter 200 år oskadd, förutan skägget och hären, som woro affalna. Detta lik war inemot 4 alnar långt, men så lätt, at man med en hand kunde lyfta det samma: buken war upfyld med humla, och kroppen war balsamerad eller saturerad med alun, som utwitrade af des superficies; på kistan stod då en mäßings-plåt, som nu war uphångd i Kyrkan, med följande inscription:

Her

Her ligger begrafven erlig oc velbiurdig mand Arrild Uggerup til Ugerup, som vor H. Axel Ugerups til Ugerup oc F. Anna Trollis sönn, hand hafde tvende hustruer, thend forste F. Gissil Podebusk, thend anden F. Thale Tott hands efterlefverske, oc döde hand på Helsingborgs Slott thend 5 Februarii år efter Guds bird MDLXXVII, hwis siel Gud hafver,

HALM-TAK tåckte hår på orten alla husen, så wål på ladugården, som mangården.

GÄRDESGÅRDARNE woro dels hopslåtade af Eneris, dels hoplagde af kuller-stenar, men som deße stenar fås allenast små och runda, är en jord-wall upkastad emot murens inre sida, at derigenom gifwa honom styrka.

BI förwaras hår på orten måst i kupor, och sågo wi i Köping hos Prosten MANDORFF öfwer 40 kupor; Honungen blef hår på orten brun, fast ingen Ljung wåxte hår, utan bien draga sin måsta honung af Bohwete blomstren, och något af Serpillum. Som Bohwetet gifwer bina mera honung, ån någon annor ört, så borde de som åga bi, då tilfålle gifwes för dem, så Bohwete.

DIANTHUS *Scanensis* (*Fl.* 343.) sågs i dag wåxa öfwer alla sandfålten, och besynnerligen på de sandiga wågar, der hon prålade med sina många hwita, tåcka, och i små remsor refna blommor. En del af deße blommor hade umbilicum subcinereum.

PULSATILLA *reflexa* (*Fl.* 447.) som icke låtteligen ses i Swerige, utom Gottland och Öland, wåxte hår allestådes på åkrarna och trådes-fålten.

PINGVICULA (*Fl.* 21.) kallades hår Kråk-ört.

MOSSA sågs intet hår på fålten, hwarigenom detta betet, ehuru ringa, dock war fett. Skulle Moßan på andra orter i Riket abstraheras, som der tåcker all jorden, så skulle wål marken se så mager ut, som hår; och det wi kalle fett grås, bör förstås så wida, det består af örter utan moßa, som moßan icke åtes af Boskapen.

HERRE-GÅRDAR hade wi i dag sedt omkring Christianstad lysa öfweralt; ty ingen ort i Riket är derutinnan pråktigare än denna, emedan de största och måsta gods i Skåne, besynnerligen anlagts här på orten, så at inom 2 mil ifrån Christianstad ligga Araslöf, Råble, Hwidsköfle, Kasholm, Wammås, Ljungby, Malthesholm, Ugerup, Åkesholm, Sinclairsholm, Hanackskog, Örtorp, Åråpp, Bæckaskog (Öfwerst-boställe), Lillö (Majors-boställe).

Majus 25.

MALTHESHOLM, en pråktig Säteś-gård, Herr RAMMEL tilhörig, quart 4 ifrån Köping. Det stora Stenhuset med twänne flyglar och et torn i fronten, war på alla sidor omgifwit med en stor fyrkantig damm och winnbrygga, beprydd med sköna Trä-gårdar, som på wästra sidan stego up i högden, uti hwilka sågos de skönasta Alleer af de wackraste löf-trän, och de täckaste häckar af Afwen-bok eller Charme. I denna Trägård upsprang en rinnande källa, som gaf et klart watten til dammarna. Följande skrift låstes i Maltheshölm på den aftagne prospecten af huset.

MALTHISHOLM
ad Hospites.

Ante annos quatuor, si forsan quæris amice,
Quid fuerim? fateor locus horridus, asper, opacus,
Declivis, præceps & aqua stillante palustris,
Nec aditu facilis, saxosus & umbra perenni.
Pervia vix Phœbo, vix perspirabilis ipsi
Æolo & Agricolis incommoda mansio tribus.
Mutabam Dominum simul & mutabar ab ipso
MALTHÆO JULIO mea qui penetralia lustrat.
Quid fieri passim perpendens, captus amore
(Pollebam hoc uno naturæ munere) aquarum,
Quas vitreas grato & nunquam cessante susurro
Defundo, parare vias incepit & agros,

Pascua,

Pascua, Piscinas & quas nunc cernitis Ædes
Ad latus acclivis vallatas flumine montis
Deque suo tandem largitus nomine nomen.
Quid Domino referam tanto dignatus honore?
Nempe hoc ut rebus mundi feliciter actis
Tandem suppeditent dulces, quas sera senectus
Optabit latebras, vallatas pace, meoque
De Fundatoris post fatum nomine testor.
Sic dum læte inaugurabar cecinit

J. M. HUPFAUFF,
Medicus.
In feriis Pentecostes Anno MDCXXXVIII.

SITUATION af Maltheshol̄m war ganska präktig, och låg på de i går omtalte fälten, såsom et widlöftigt berg, hwilket upsteg småningom en half quart up åt Sätes-gården. Nedra delen af detta berget war täckt med höga, widlöftiga, täcka och kylande Böke-skogar, innom hwilka åkerfälten instängde Sätes-gården, från hwilken man hade den ljufligaste utsigt öfwer det kringliggande nakna landet, ända bårt til Christianstad och Åhus.

STEN-MURAR inemot 2 alnar breda, fasta och starka, woro hoplagde omkring Maltheshol̄ms ägor, hwilka uthärdade hela 100 åren, utan at förändras det minsta, om icke de något litet sjunka.

HEDERA täckte wästra muren på Sten-huset til femton alnars högd, såsom en den skönaste Tapet, med en beständig grönska. Hon fördärfwade aldeles icke muren, ehuru man allmänt tror, at hon det skulle göra. Bären woro nu nästan mogna, gröna och klotrunde; inuti hade de 4 à 5 frön, och utan på, något öfwer medium, syntes likson en förnött ring med 5 puncter, warandes bären inom ringen mera glatta, och liksom operculata, hwaraf följer, at på Hedera går calyx in fructum mer än pistillen.

BÖKEN hölt nu på at sätta sin frukt; den starka torkan och hettan förledit år (1748) hade förorsakat mera blom-

mot på Boke-skogarne, än wanligt warit, och den torka, som wi hitintil i sommar haft, hade ej fördärfwat frukten, hwaraf man tydeligen ser, at Boken tål mycken wärma, derföre hon ej eller up i Swerige så wäl trifwes; men huru frosten deremot skadar Böken, har hwar och en sig bekant. At Bok-skogarne stodo nu likſom half-swedde, då måstedels hwart blad war til tredje delen brunt och förtorkadt, härrörde hwarken af köld eller hetta, utan af vermiculis subcutaneis, som kröpo emellan öfra och nedra ytan på Boke-bladen, och upåto bladens saft.

CHRYSOSPLENIUM (*Fl.* 317.), det wi icke sedt, sedan wi woro på häl-wägen (pag. 16.), wäxte här i Boke-skogarna, och hade nu mogen frukt, hwilken liknade frukten af Bursa pastoris, ty deß pistiller stodo nu ut på sidan horizontelt, sedan capsula dilaterat sig emellan stifterna. Frön woro små, rödbruna och glatte.

RAMSK kallades här Gottländningens Rams eller Wadstena Sanct. Brittæ löf (Allium *Fl.* 263.), som wäxte i Boke-skogen wid källe-suget, och stod nu i full blomma.

MERCURIALIS *perennis* (*Fl.* 823.) wäxte äfwenså i Bok-skogen til öfwerflöd. Det berättades öfwerallt, at om Boskap blifwa hit köpte ifrån Slätten, sjukna de i förstone, men om det kommer af Mercurialis eller Anemone, kan jag ännu ej för wißo säga.

STRUTHIOPTERIS (*Fl.* 841.), som up i landet så wäl som öfwer hela Europa är mycket sällsynt, wäxte wid bäckarna, som runno genom Boke-skogen, i största myckenhet.

CONVALLARIA *verticillata* (*Fl.* 275.), en lika sällsynt ört, wäxte på samma ställe, men mera sparsamt.

SKUGGA fordras af många wäxter så oumgängeligt, som andra älska öppet fält. De örter, som wäxa i skuggan, blomma alla måstedelen om wårtiden, bewaras genom de tätt wäxande löf-trän, ifrån solenes brännande hetta, och

och om hösten åfwen skyggas ifrån frost; så at skugg-örterna rätt så snart brännas af de kalla höst-nätter, som någonsin de Indianske wäxter, det jag med förundran sedt i Upsala Trä-gård, åfwen på Lappska örten *Jerja* (*Fl.* 644.) och andra. I skuggan under de täta och löf-rika trän, blir altid en lös mylla, som jämt hålles i sin fuktighet, hwilket til största delen härrörer af de myckna löfwen, som årligen nedfalla och täcka jorden, at hon ej får evaporera, hwarigenom sker, at andra örter förqwäfjas, då skugg-örterna här allenast och endast trifwas; således funno wi här i Bok-skogarne de sällsammaste skugg-örter, såsom *Ramsken* (*Fl.* 263.), *Chrysosplenium* (317.), Myska (115.), *Galeobdolon* (497.), *Impatiens* (722.), *Pulmonaria* (156.), *Alsine nemorosa* (370.), *Thalictrum canadense* (452.), *Mercurialis perennis* (823.), *Convallaria verticillata* (275.), *Struthiopteris* (841.), *Cardamine stolonifera* (560.), Blåbär (313.), *Orobus vernus* (595.); Men wi saknade *Dentariam* (565.), *Squammariam* (518.), *Saniculam* (202.), *Milium* (55.), *Hederam* (190.), hwilka äga samma egenskap med de förra.

SÅNINGS-TIDEN för kornet war här på orten d. 25. Maji, hwaraf man såg, så i går som i dag, Landtmannen i fullt arbete. På andra ställen är sånings-tiden i Skåne d. 18. Maji, men på Ystad sidan den 1. Maji. Mången torde föreställa sig, at denna sånings-tiden torde härröra af en gammal sedwänja, eller ock, at den borde wara öfwer alt en och den samma på en så nära ort; men at det icke går an, wälja tiden efter egit godtycke, derpå hafwa upmärksamme Landtmän i Skåne tagit dryga läro-penningar. Min mening om rätta sånings-tiden har jag grundat på försök i Academiska Trä-gården med åtskilliga wäxter, och jag finner den, som alt annat, wara utstakad af naturen. Solens wärma arbetar på jordens superficies och des fuktighet, hwilken hon gör mogen på samma sätt, som saften uti et bär. Det frö, som befuktas med regn-watten wid sånings-tiden, eller

med et källe-watten, fast bägge läggas på et och samma ställe, gro ganſka olika; dock detta oaktadt, kan torka eller regn falla in, ſom ändrar någorlunda denna uträkningen; med et ord: den, ſom tager ſånings-tiden utur Allmanachan eller ſtjerne-hwalfwet, han bedrar ſig ſå ſäkert, ſom den wisligen uträknar ſamma tid efter trän, ſom de ſlå ut ſina löf; ty ſom ſolen maturerar wätſkan och mognar jorden, på ſamma ſätt ock upqwickna rötterna på träden, at de ſlå ut ſina löf; altſå bör hwar och en dömma om ſånings-tiden af wärterne. Plögning ſker här allenaſt med et litet åder, ſom har en liten bill.

REGN, ſom ſå länge efterlångtats, ſnart hela månaden, föll i natt anſenligen.

Majus 26. *Andra Bönedagen.*

KLÄDERNA, ſom Allmogen brukar här i Kyrkan, woro ſådana. MANFOLKEN drogo ſwarta Walmars tröjor med en twärfingers bred ſlik öfwer axel-ſömmen, hwilken war ſtämd med brun kant. Byxorna något wida, af ſwart walmar eller ſkinn. Hatten hade concavt ſkygge, ſåſom en trä-ſkål; behöfde altſå intet upbindas. Skjorte-kragen war tjock och tätt ſtickad af en twärhands bredd kring halſen. QVINFOLKENS kläder: Kjortelen war et med lifſtycket, hwilken betäcktes med en blå fris-tröja. Lintyget gick omkring halſen med en bred tjockt ſtickad krage. Hufwudet täcktes med en linne-klut, ſom war hopbunden wid hjäßan och nedhängde med parallelt ſkurne ändar alt neder til axlarna. På fötterna buro de tåfflor i ſtället för ſkor.

FLINTOR funnos öfweralt på ſlätten, men på Maltheſholm, ſom låg ſå anſenligt högt öſter om ſlätten, funnos flintor ſå ſällſynt, ſom de på ſlätten woro allmänna. De woro på Maltheſholm ſå ſmå, at der ſällan fans någon ſtörre än en wal-nöt, hwilket är et märkeligt rön för dem, ſom om landningen och watnets aftagande ſpeculera.

RE-

RESAN ställtes ifrån Malthesholm til Hwitsköfle öfwer östra Slätten.

SLÄTTEN här i Gårds Härad, som följt oß alt ifrån Krut-bruket, och sträcker sig ifrån Åhus, jämte östra hafs-sidan, åt Cimbrishamn, är helt och hållen sandig, samt fördelt i mycket litet kulriga och stora fält med små bäckar. Gårdarna ligga i stora byar, der bäckarna skilja landet; hwilka märkas på långt håll genom träden, som blifwit planterade wid Gårdarna, besynnerligen Pil och Ask, hwilka trän både pryda och suckta gården om Sommar-tiden; men utom Gårdarna synes intet tecken til något trä. Åkerfälten äro delte i treskiften med winter-råg, litet wår-råg och korn, utom tredjedelen som hwilar til boskapens föda. Det sidländtare är äng, men ringa och har ingen proportion mot åkren. En sådan slätt går i norr och söder, längre än ögonen räcka: innestängd på östra sidan af hafwet, och på wästra sidan af et högt skogaktigt land, såsom en hög ås.

ÅKERFÄLTEN hwilade hwart tredje år, och besåddes första året med råg, andra med korn; men tredje året hwilade det; dock hälften af det som hwilade, besynnerligen på den sidan af slätten, som stötte in närmast til wästra skog-landet, besåddes med Ärter, emedan Allmogen hölt före, at Ärterna gödde åkren.

SYRA, *Rumex lanceolata* (*Fl.* 296.), wäxte på den hwilande slätten, at åkerfälten stodo helt bruna af des blommor; ty den täckte dem aldeles, så at wi aldrig sedt så mycken Syra, som på sand-slätterna i Skåne; håraf man lätteligen skulle tro, at mjölken, som kommer af et så syrligt bete, snarare skulle surna än på andra ställen, om jag icke sedt, at korna gå henne aldeles förbi, så länge de kunna få något annat til födo; deremot, som Syran ätes af fåren, äro deße fälten för dem en tjenligare föda.

AIRA *radice jubata* (*Fl.* 72.) är et gräs, som icke syns up i landet förr än man kommer hit. Wi sågo nu et gräs på de hwilande åkrar upsticka helt tätt med små

 blader,

blader, som borst, men så bleka, at de nästan woro ljus-grå; altså war detta endast af fårgen wida skildt ifrån alla andra gräs. Det hade ännu icke upstuckit sin stjelk, at wi af deß blommor kunde dömma om deß familia, men framdeles funno wi, at det war förenämda Aira.

ÄTTE-PLATSAR måst låga, kullriga, och ofta med stenar kringlagde, så wäl som uprättade stenar och i ring lagde, sågos öfwer alt på åkerfälten åt Malthesholms sidan. Deße lemnades orörde af bönderna, at hwarken stenarne bårtfördes eller högarne planerades, ehuru de lågo på åkerfälten. Wid Bårestad-By lågo et par ansenliga och höga ätte-stenar, på hwilka en pråktig prospect gafs åt slåtten, ut öfwer de gröna fälten.

ANTHERICUM *foliis planis*, *caule simplicissimo* (*Hort. Ups.* 83.), *Phalangium non ramosum* (*Lob. ic.* 48.) wäxte brede wid wägen, jämte åkerfälten, på Bårestads-ägor, jämte andra mil-pålen ifrån Malhtesholm. Denna ört har aldrig tilförene innom Sweriges gräntsor warit funnen wild wäxande: *Folia* radicalia quinque, lævia, canaliculata. *Scapus* spithamæus, nudus, parum contortus, simplicissimus. *Flores* hexapetali, campanulati, nivei. *Petalis* lanceolatis, patenti-erectis; flores hi sparsi, pedunculis brevissimis insidentes, magnitudine & facie Ornithogali pyrenaici. *Filamenta* simplicissima, alba. *Antheræ* luteæ, oblongæ, a casu pollinis revolutæ. *Germen* subrotundum, trigonum. *Stylus* albus, filiformis, declinatus. *Stigma* obtusum, trigonum, adscendens.

IBERIS (*Fl.* 536.) wäxte öfwer alt på trädes-fälten.

TJÄR-ÖRT (*Fl.* 365.) kallades här Viscaria, som nu begynte blomma. En härlig lukt steg up af fälten, strax förr än wi om aftonen framkommo til Hwitsköfle. Denna lukt kom af de många Sand-någlikor (*Fl.* 343.), som här blommade i sanden.

NÄCTERGALERNA spelade hela aftonen wid Hwitsköfle.

Majus

Majus 27.

HVITSKÖFLE är et präktigt Gods, bygdt likſom et Slott, med en mur, ſom på alla fyra ſidor omgaf gården, förſedt med twänne rundelar, utom den wida och djupa grafwen, ſom omgaf man-gården, war ock ladu-gården äfwen ſå med graf inneſtängd och med twänne winn-bryggor förſedd. Denna war nu Grefwinnan ASCHENBERG tilhörig. Öfwer porten ſtod följande ſkrift inhuggen:

JONS BRADE HER AXEL BRADS Sön Kragholv.	Frue ANA Her Eſkebilles Doter af Svanholv.

Viſköfle gardt lodt jag Jens Oerade opbigge oc min Fader han var Kong Frederik till eidom kiofte. Gud giffve han ma her lange ſta oc aldrig fran rette arfvinge ga. Anno 1553.

TRÄ-GÅRDARNA wid Hwitſköfle hade täcka och ſköna häckar af Afwen-bok. *Apricoſer*, *Perſiker*, *Quitten* och Winrankor, upleddes wid murarna och wäggarna. *Lilium album* och Iris bulboſa wäxte hoptals. Buxbom gjorde de artigaſte ritningar, och wäxte här frodigt; ty hwit flyg-ſand upfylde inſkärningarna, på hwilka BELLIS *flore pleno* lyſte med ſina röda blommor.

HEDER (*Fl.* 190.) wäxte up för Slotts-murarne helt tätt och fäſtade ſig ſjelf; man ſåg muren på några ſtällen ſkadad, der hedera ej wuxit, men icke ſå under hederen, dereſt hon icke alt förſent begynt fäſta ſig wid det angrepna teglet, då hon utdrog hwad ſom löſt war; eljeſt blef muren under henne förwarad för det ſtarka ſlagregnet.

GÄRDES-GÅRDARNA, ſom woro horizontelt flätade, upſtöddes med Eke-ſtör, hwilken på nedra ändan war ſwedd, at längre uthärda.

PILAR wäxte här alleſtädes lätt, ſå på hög, ſom ſumpig jordmon. De woro här ſatte wid gärdes-gårdarna, dem de

de beständigt stödde, och gåfwo lugn från landet, at hwarken sanden fick taga öfwerhand, eller den fina swartmyllan bårtflyga. Wore önskeligt, at detta allmänt practicerades både i Skåne och på andra slätter.

ALLEER woro här anlagde de måsta och präktigaste, såsom af Linder, grön eller gemen Pil, hwit Pil, Popel-Pil (*Fl.* 821.) och Popel-trän (*Fl.* 820.).

BYEN Hwitsköfle låg et stycke från Slottet, war en af de ansenligaste, och liknade en liten Stad. Han bestod af 11 hela hemman, hwardera delt i 4 gårdar, som lågo särskilde, at hwardera hade sin trä-gård och sina små täppor. Alla hus woro af kors-werke, gatorna woro stenlagde, och Kyrkan mycket täck.

LOGARNE här i Skåne, på hwilka säden tröskas i ladan, ligga på sjelfwa jorden, der gålfwet är af hård sammanpackad lera; emot fuktigt wäder och regn, fuktar sig denna botten liksom gålf-stenen.

BI funnos här i myckenhet; honungen war hwit i de unga kupor, men brun i de gamla, hwilket förmentes komma af Bohwete-blomman.

RESAN ställdes åt wäster til Skoglanden, förbi Degerberga Kyrka.

PLANTERINGAR af Tall, men besynnerligen af Bok, sågos på många ställen på Hwitsköfle gods, hwilka alla wäl lyckades.

SKOGS-BYGDEN låg en quart i wäster, der landet i anseende til slätten blef mycket högt och fick strax en hel annan art; ty här wäxte mycken Bokskog; här war mycken Ljung med kärt Renmossa, som ej fants på Slätten. Sjelfwa jorden war ej mera af flygsand, utan en mullblandad mo eller ljung-jord. Här sågos nu mer inga flintor såsom på slätten, men deremot war landet här mycket stenigt med gråsten, som ej fants på slätten.

FOR-

FORSSA-KAR kallades et högt fall, som föll neder utur skogs-landen, et godt stycke förrän floden kom utur skogs-landen neder på slätten. Floden hade grafwit sig så djupt, at sidorna stodo branta och höga som Kyrko-murar; denna forß gjorde först et högt och hastigt fall; dernäst, efter et bößeskotts löpande, åter et annat högt bråstupa fall, der watnet föll ned uti botnen likson uti en fyrkantig kummer eller kar, hwarutur allenast litet watten bårtrann, då det tyckes mist en stor del deraf.

STRATA af skogs-bygden sågos tydeligast här jämte Forßa-kar, der strömmen afskurit landet: under moen bestod landet af en SAXO *pallido: particulis quarzosis albidis & rubris, mixtis mica minutissima*; denna sten-art bröt sig mycket kantig.

WÄXTERNE wid Forßa-kar woro *Melica* (*Fl.* 56.), *Impatiens* (722.), *Galeobdolon* (497.) och *Thalictrum canadense* (452.).

BÖKARNE, som woro afhugne och inuti något muskna, utwisade först, med sina breda års-ringar, at de fort skjuta sedan de kommit i wäxten, deßutom hade de ofta uti sig swarta wågor likson med bläck ritade, och således föreställde en Land-Charta twärt för stammen.

ÄNGEN är allmänt här i landet ringa emot åkren.

ALFVARSTEN af det slaget som slipas til gålfstenar, huggen i fyrkant til 1½ alns längd och bredd, bruktes wid Degeberga, at täcka Kyrko-gårds muren i stället för spån eller tak-tegel.

SAND-FÄLTEN få ej tilfälle, genom det de ofta köras, at walla sig tilsamman. Landtmannen har ej råd, at låta dem nog länge draga torf, som den här nog sent wäxer. Inemot skog-landet blefwo sand-landen mera wågiga och backiga; der deße backar blifwit brutne, syntes, huru gamla tiders omskiften lagt dem genom åtskilliga hwarf af flyg-sand. Denna flygsand war här up i landet mästedels gröfre än wid hafwet, der flygsanden är hel fin, hwilket kommit dels deraf, at fina sanden hopgyttras

gyttras til fint grus, dels ock deraf, at den fina sanden bårtblåst, då den gröfre blifwit qwarliggande, at tåppa sin egen hola.

GRODORNA söngo om aftonen, hade dock något annat låte, ån wåre allmånne Swenske grodor; de sades leka wid Midsommars-tiden, då wåra allmånne leka så snart isen gådt bårt.

NATTEN kom på med Torndön, blixt och regn, ty skyndade wi oß åter til Hwitsköfle.

Majus 28. *Söndag.*

SAND-FÄLTEN öster om Hwitsköfle besöktes för Gudstjensten, och derefter anståltes resan til Raflunda.

FLYG-SANDEN hölt sig förnåmligast öster om Hwitsköfle; hår war en Lund af Tall, som fordna werlden låter planterat, at dermed dåmpa sanden; öster om densamma woro stora sand-fålt, och, ånnu långre öster, liksom åsar af flygsand, de der hopbragts genom det en gårdes-gård blifwit upståld emellan norr och söder, wid hwilken sanden stannat såsom snödrifwor; ty den måsta sanden blås ifrån öster och wåster.

ASTRAGALUS *pedunculis folia villosa adæquantibus, floribus erectis, caulibus procumbentibus. Astragalus incanus parvus nostras, Pluck. Alm.* 59. *Raj. Syn.* 3. *p.* 326. *T.* 12. *F.* 3. (mala). *Glaux montana purpurea nostras. Raj. Hist.* 1. *p.* 939. En ört, som ingen tilförene funnit i Swerige, fant jag på deße flygsands fålten emellan Tall-lunden och sand-bergen wåra öfwer alt och allmånt, men hwarken tilförene eller sedermera på något annat ställe. Bönderna kallade henne Foula-wecker: Hela örten war litet luden, som Anthyllis eller Stœchas citrina. *Radix* profunde descendens. *Caules* spithamæi, decumbentes, teretes, articulati. *Stipulæ* ad genicula caulis, extus coadunatæ. *Folia* pinnata: foliolis sæpius novem, angusto-lanceolatis, canaliculatis, pilosis. *Pedunculus* ex alis foliorum, nudus.

Flores

Flores subspicati. *Calyx* villosus, striatus. *Corolla* purpurea, striata: alis emarginatis. *Antheræ* fulvæ. *Germen* villosum. Således liknade denna Skånska Astralagus, til storlek och skapnad, den Astragalus som wäxer i Lappska Fjällen (*Fl.* 593.); men blommorna woro på den Skånska mera upråte och långre. Dessutan åro blad och stjelkar på den Lappska glatta och gröna; men på denna Skånska mera ludna och nåstan hwita, såsom på den Öländska (*Fl.* 594.). Huru denna kunnat kommit ifrån Ängeland hit til Hwitsköfle, år mycket swårt at uträkna.

PHLEUM *spica ovata*, *caule ramoso. Hort. cliff.* 23. Et gräs, som allmänt wäxer på Holländska Duynerne, stod ock här på samma ställe, och blef i dag en ny recrute för wår Swenska Flora. Detta gräs år ej långre ån et finger, och har et ax, som år mycket tätt, och skapadt som et ägg, som består af glumarum carina ciliata; men sjelfwa glumæ åro icke emarginatæ. *Stamina*, som ej woro långre ån sjelfwa gluma, hade hwita antheras.

SERPYLLUM *ciliatum* (*it. Gottl.* 257.) fans åfwen här på Hwitsköfle sand, och såg man tydeligen at den war en förändring af Serpyllo *vulgari* (*Flor.* 477.), då des capitula icke woro naturelle, utan framdrefne af en sort små och nåstan osynlige insecter, på samma sätt som Veronica (*Fl.* 12.) plågar allmänt blifwa monstreus.

STOECHAS *citrina* (*Fl.* 674.) år en Apothecare-ört, som icke fins up i landet, men wäxte så här, som öfwer hela Skåne så allmänt, som up i landet katt-fötter, så at wåra Apothecare oförswarligen förskrifwa den samma ifrån främmande länder. Denna ört sågs dock ingenstädes, utan der som sandslätter woro.

FLYGE-SANDS Örterna, som wäxte der ingen annan jord ån endast flyg-sand fans, woro de förenämde: *Astragalus scanensis*, *Phleum spica ovata*, *Stoechas citrina*, *Serpyllum*, *Dianthus scanensis* (*Fl.* 343.), Fårgräset (*Fl.* 95.), *Galium luteum* (*Fl.* 116.), *Androsace* (*Fl.* 160.).

AL-

AL-BUSKAR wäxte ock på det aldrabrantaste af sandbergen helt frodigt, hwilka, som de icke trifwas utan fuktig jordmon, gåfwo tilkänna, at sanden drar fuktigheten af luften, och håller sig ståndigt fuktig nedre uti, och at Al altså kunde sås, at dermed dämpa flyg-sanden.

SORGE-DRÄGTEN, som Bonde-qwinfolken här på orten brukade, sågo wi i Kyrkan; swarta Kjortelen, som är gjord at häftas om lifwet, fick ej sitta på sit ställe, utan skulle nu mera hängas öfwer axlarna, och Lifstycket, som altid är fäst i et stycke med kjortelen, slokar fram öfwer hufwudet och skyler mästa ansigtet, hwarigenom armhålen, genom hwilka armarna trädas på lifstycket, swarade numera mot öronen. Således gå stackars folk och sörja sina anhöriga hela året, och bruka den seden större delen öfwer Skåne och en del af Halland, wärde både löje och medömkan; ty hwad kan icke modet inbilla människorna?

BI woro wid Hwitsköfle i myckenhet, alt i kupor; här sågo wi öfwer 50 kupor på et ställe, som gåfwo sin ägare öfwer 50 plåtars interesse; Inwånarne tilstodo äfwen här, at Bien hämtade sin mästa honung af Bohwetet.

JORD-MÄRG fans jämwäl kring Hwitsköfle allmänt i dälderna och war äfwen blandad med sjelfwa flygsanden på de sidländta ställen; men icke på de högländta.

OGRÄSEN, af hwilka åkrarna här på orten plågades, woro icke någon åkersenap, utan i deß ställe twänne andra gräs af samma slägte, som icke finnas up i landet, dock föga bättre för åkren, nämligen BRASSICA *perfoliata* (*Fl.* 546) och RAPHANISTRUM (*Fl.* 568).

RAPHANISTRUM (*Fl.* 568) war öfwer alt scabrum pilis rigidis, men perianthii basis war glabra & hians och de fyra längre stamina med Pistillen, woro längre än ungues corollæ.

RANUNCULUS *repens* (*Fl.* 468) tilslöt sina blommor medan det regnade, men Ranunculus polyanthemos (*Fl.* 467.) tilslöt dem icke, utan allenast sloka-

de

de eller lutade med blomstren, at regnet icke måtte suckta des blom-doft.

TALL-PLANTAGIER sågos jämte wägen en quart söder om Hwitsköfle, som här blifwit på sandlanden anlagde af Befallningsmannen LANGGREN; de hade ansenligen wuxit och woro nu ej mer än fjorton år gamla; man såg årskotten af tre quarters långd, det man näppeligen finner up i landet; detta är et öfwertygande prof, at Tallen lätt wäxer i Skånska sanden der hon blefwe sådd; hwarföre Landtmannen borde här i Provincen mera wara omtänkt på så nödigt utsäde, at han ej må så mycket sucka både öfwer skogs-brist och sandens flygande.

SKOG-LANDET, som genomrestes mer än twå quart från Hwitsköfle, war mycket högländt och fick strax en hel annor art; här blefwo åkrarna fulla af klappur; ängarne upfylde med stenar och buskar; inga flintor sågos här mera; wägen blef fast och moblandad; en myckenhet Enebuskar begynte wisa sig; Ask och Hyll wäxte här mera. Af detta alt sluter man, huru högden förändras til jordmonen och til wäxterna; Man har skäl at tro, at högden endast är skilgaktig ifrån de sidländta landen medelst långre tider, på hwilka landet stådt ofwan watnet.

BOK-SKOGAR stora och widlyftiga genomrestes; här sågo wi stormens werkan på deße trän, dem han icke kullkastat med updragne rötter, såsom annor skog, utan afbröt sjelfwa stammen midt uppå. På Boken märkte wi 4 slags egna Insecter, som icke finnas up i landet, och näppeligen äro tilförene beskrefne.

CURCULIO *Fagi*. De måste bokbladerna woro ytterst likssom bårtswedde eller bårttorkade af en liten matk (Larva subcutanea) som dem upätit inuti, utan at skada under eller öfra ytan; wi märkte huru fröet til denna matken blifwit insatt på sidan af bladets rachi och at matken, som af fröet blifwit utkläckt, först gjort en smal gång emellan costas laterales folii til des han kommit ut emot kanten, då han gådt i fält och utwidgat sit bord. Ännu

woro

woro deße kräk ej utflugna, utan fant man inom bladet puppas uti en folliculo ſericeo globoſo inneſlutne. Wi bewarade deße pupper, ſom efter fem a ſex dagar blefwo förwandlade, då den war en CURCULIO *niger*, *antennis pallidis*. Denna Curculio war ſtor ſom en loppa och åfwenſå hoppade; deß ſnabel war lång och bögd inåt bröſtet.

CHERMES *Fagi* til färgen grön, lopp på undre ſidan af bladen, och liknade nog Chermes Ulmi; men hade ännu icke fådt några wingar.

LARVA *Geometrica ſ. bacilliformis Fagi* med tie fötter, war brunaktig och hade på hwardera ſidan en liten blek punct.

PHALÆNA *ſeticornis ſpirilingvis naſuta Fagi* fans i mindre quantitet på Boken. Denna war ſå wacker, at om hon warit ſtor ſom andra Fårillar, hade hon i fägring öfwergådt alla andra Europæiſka; men hon war icke ſtörre än en mygga. *Os* flavum. *Antennæ* ſetaceæ, nigræ, apice albo. *Alæ* ſuperiores nigræ; diſco flavo, oblongo, exarato lineis argenteis: unica transverſali & duabus longitudinalibus, parallelis; punctum argenteum ad extremitatem lineæ utrinque longitudinalis, & punctum etiam argenteum unicum ſupra baſin lineæ longitudinalis.

SLÅBÄRS-BUSKAR afhuggna och genomtrådda med perpendiculaire ſtörar woro på många ſtällen i Skåne de almännaſte gärdesgårdar, öfwer hwilka ingen kunde klifwa; altſå den ſäkraſte ſtängſel i landet.

ÅKRAR ſågos på många ſtällen af de ſandige bärgen ſå branta, at wi icke nog undrade huru de kunde köras; dock fördes de på ſidan, at jorden altid ſtjälptes nederåt. På deßa ſåddes Bohwete.

ÖRTE-NAMN woro här på orten: BRYONIA (*Fl.* 790) kalladesTyſka Roſwor, BONUS HENRICUS (*Fl.* 208) Stålt Henrick, hwars blader lades på tåßebett ſ. Paronychia. ASPERUGO (*Fl.* 159.) Drabinga.

GRO-

GRODORNA spelade i kärren mot natten med et oupphörligt kaklande, det de continuera hwar natt intil Midsommar, der de hos oß sluta sin lek med frya wårtiden. De hade et helt annat låte här på orten, och smattrade som Gäß eller Ankor, och måste altså wara et helt särskildt slägte ifrån de Swenska, och som jag tyckte på utspråket af twänne slag.

GÖKEN gol här in på natten, det wi icke hört up i Swerige.

Majus 29.

RAFLUNDA Kyrka låg mycket högländt, omgifwen med de härligaste fält, som sluttade på alla sidor, och ändteligen likson instängdes med de skönaste skogar; altså hade hon den härligaste situation, som man i landet finna kunde. Pastor Loci Mag. ANDERS THOMÆUS, en man af mycken lärdom och politesse, gaf oß här all handräckning.

RÖKSTUFWOR eller wåningsrum utan skorsten bebåddes ännu på åtskilliga ställen af bönderna, dem gammal häfd handhade, fast icke nya lagen dem nu tilstäder. Husen woro af korßwerke, flätade emellan stolparna och med lera igenslagna; stolparna hos de fattiga stå på stenar utan syll, der de hastigt förrutna. Innerst i förstufwan är en grufwa eller hwid spis nedre på jorden, hög som en karl, och i stället för skorsten hafwa de tak innom huset af bräder, som lutar up och inom winden, som icke är högre i huset, än at man kan räcka dit up med handen; Taket är af halm, så at alla wipporna eller axen hänga inåt winden såsom en luden björn-hud; bårt på taket, men långt ifrån spisen, är en liten fyrkantig horizontel öpning, at den öfwerflödiga röken, som passerat winden, må ändteligen gå ut, och rägn dock icke falla i spisen; gaflarna på winden äro här som alleståde på orten flätade med horizontelle spöd, at luften kan draga igenom dem. Bräderna eller taket öfwer spisen är med sot så öfwerdragit, som wore det med 2 à 3 twär-

H fingers

fingers deck öfwerstrukit, och hela winden är med sot, som fästat sig i halmwippen, så intagen, som den tjockaste laf på gamla trän; så många anläggningar äro här til wåd-eld, som dock sällan yppat sig i manna-minne, der likwål hos oß de fastaste stenhus ofta itändas, då en enda gnista fastnar i sotet af en skorsten, som dock för en månads dag blifwit sotad; af hwad orsak, wet jag så litet, som jag det högt önskade weta, så at här är wist HErren dårars förmyndare. Jag tror icke, at Assecurance-Contoiret skulle wilja assecurera deße hus för 99 pro Cent, om det sågo dem. I denna förstufwu-spisen är en fyrkantig öpning på wäggen in åt stufwan, der en kakelugn står inuti rummet; denna är cubiik murad med tegel utan skorsten, i honom inkastas eldglöden efter eldningen uti förstugan, at wärma stufwan. Leret, som här grofs, gäste med skedwatten, åfwen som den fina undra sanden; af detta leret slogs tegel tusende stycken för 24 öre S:mt, hwilket wäl torkades, men ej brändes, och bruktes innom huset, der det förmentes göra samma nytta, som brändt Tegel.

ÅKERBRUKET här på orten är detta: man göder et tunneland åker ganska wäl, hwarefter det ej får någon gödsel, mer än hwart tionde år: efter gödslen sås korn, andra året råg, tredje året hwilar åkren, om icke ärter då sås; ty de landen, på hwilka ärter sås, hwila eller gödas aldrig, utan, som säges, göder sjelfwa ärte-stubben jorden. Gödslen utföres wid denna tiden och utsprides på åkren, der den blifwer liggande til nästa år, då kornet sås; man skulle tro, at gödslen på detta sätt både bårtdunstade af Solen och bårtfluge genom wädret, ehuru landtmannen påstod, det några försökt, at strax nedplöga gödslen, och at det mißlyckats. Larsmäßo-råg sådes här sällan, och slog aldrig felt, fast han mera utmärglade åkren, än annor säd. Utjord war här wid Raflunda mycken, denna uptogs hwart tionde år, på hwilken första året säddes bohwete, andra året råg, och sedan icke mer; om denna utjorden sås hwart 6:te, 7de eller 8:de år,

år, blifwer hon aldeles utmärglad, at hon bär ingenting, ja icke en gång ogräs, utan ser ut, som en bar sand-hed. Rågen, som wäxer på deße torra land, blifwer mager, men gifwer ganska hwitt mjöl.

ÅKER-KÅL (*Fl.* 546.) wäxte oändeligen mycken i wårsådet. Åker-renarna, som altid äro brandta och torra, men dock altid feta, woro här betäckte med Swenska Hö-fröet (*Fl.* 620.), *Cichorium* (650.), *Echium* (158.), *Anchusa* (153.), *Carduus nutans* (655.).

CHÆROPHYLLUM *geniculis tumidis* (*Fl.* 244.) wäxte här wildt.

CICHORIUM, (*Fl.* 650.) som är sällsynt utom Skåne, wäxte på åkerrenarna endast och allena; men hade ej ännu utslagit sina blommor.

MALVA *major* (*Fl.* 581.) en ört, som sällan ses utom Skåne, wäxte här kring Raflunda Kyrka.

LEONTODON *hispidum* (*Fl.* 628.), den wi tilförene sedt i Wäster-Götland, wäxte öfwer alt i ängarna. Som denna blomman icke ännu blifwit examinerad til tiden, på hwilken hon öpnar och tilsluter sig, hwilken egenskap är besynnerlig ibland TOURNEFORTS semiflosculosos, altså utwakades blomman af en sjuk man wid sängen, och blef detta slutet, at hon öpnar sin blomma hwar morgon emellan 3 och 4, men sluter den tilsammans kl. 3 efter middagen.

VERONICA *folio hederæ* (*Fl.* 18.) fans emellan buskarna wid Gästgifware-gården.

ÖRTE-NAMNEN woro här följande: Hyoscyamus (*Fl.* 184.) Höns-bale, Trollius (474.) Buller-ört, Crista galli (503.) Skäller, Serpyllum (477.) Backtimjan, Calendula (712.) Solswickor; dennas blomkrage torkades och brukades i dubbel dosi mot Saffran at färga med.

KULLAR, lika ätte-platsar, lågo åtskilliga öfwerst på högderna omkring Raflunda Kyrka, midt i sädes-fälten; om deße äro rätta Ätteplatsar, eller om de förorsakats af Åkermannens förande kring backen, då jorden altid stjäl-

pes neder-åt, och det höga eller branta blifwer qwarſtående och ännu brantare, är ſwårt at ſäga. Men den höga kullen, ſom war rund, lik et halft klot och låg wäſter om Präſte-gården, war med otrolig möda hopbragt af ålderdomen. En gammal ſägen är här om denna, at ſjöfarande i hedenhös uprättat högen til Neptuni ära.

STORA-TING kallades en kulle af klappur ſöder om Raflunda; om denna warit graf til Danſke Kung HALFDAN den Swarte eller någon annan ſkal gör mig lika.

SWÄRTING-KULLE war en annor dylik hög af ſamma art, ſom ej låg långt ifrån den förra; folket berättade, at en Konung Svart här ſkolat blifwit begrafwen.

STENAR til gamla minnes-märken woro, många uprättade på et fält ſudoſt ifrån Raflunda.

CARDAMINE *amara* (*Fl.* 560. *W. goth.* 26.) wäxte wid den ſköna källan, ſom utflyter med dubbelt lopp ſöder om Raflunda.

SCARABÆUS *friſicus* (*Fn.* 551.) et ſällſynt inſect up i Swerige och halfparten ſå ſtort, ſom en ordinaire Torndyfwel, war allmän på de ſandige fälten här i Skåne.

PAPILIO *Argus dictus* (*Fn.* 803.) fans parad: honan ſkildes ifrån hannen med fläckarna, ſom ſutto wid kanten af undra ringen, hwilka woro på hannen brand-gula, men på honan bleka.

ORMAR äro ganſka ſällſynta wid Raflunda.

HAFWET låg en qvart ifrån Kyrkan åt öſter. Sjömiſt kom flygandes, ſom en tjock rök ifrån hafwet.

MARSWIN (*Faun.* 266.) fångades i hafwet med nät, ſom utlades på djupet, der deſſe hwalfiſkar pläga hålla ſig: näten woro af en dubbel trå, tjock ſom ſegelgarn: hwar maſka war 7 quadrat tumm; tennelen war et ſmalt rep, tjockt ſom lill-fingret; hela nätet war ſexton famnar långt, och några ſådana nät håftades tilſamman i en länk. Marſwinen följa ofta Sillen, den de äta och hop-

weckla

weckla ofta nåten för Fiskarena. Marswinen som bestå måstedelen af fett, kokas til tran för Lampor, men köttet förkastas merendels.

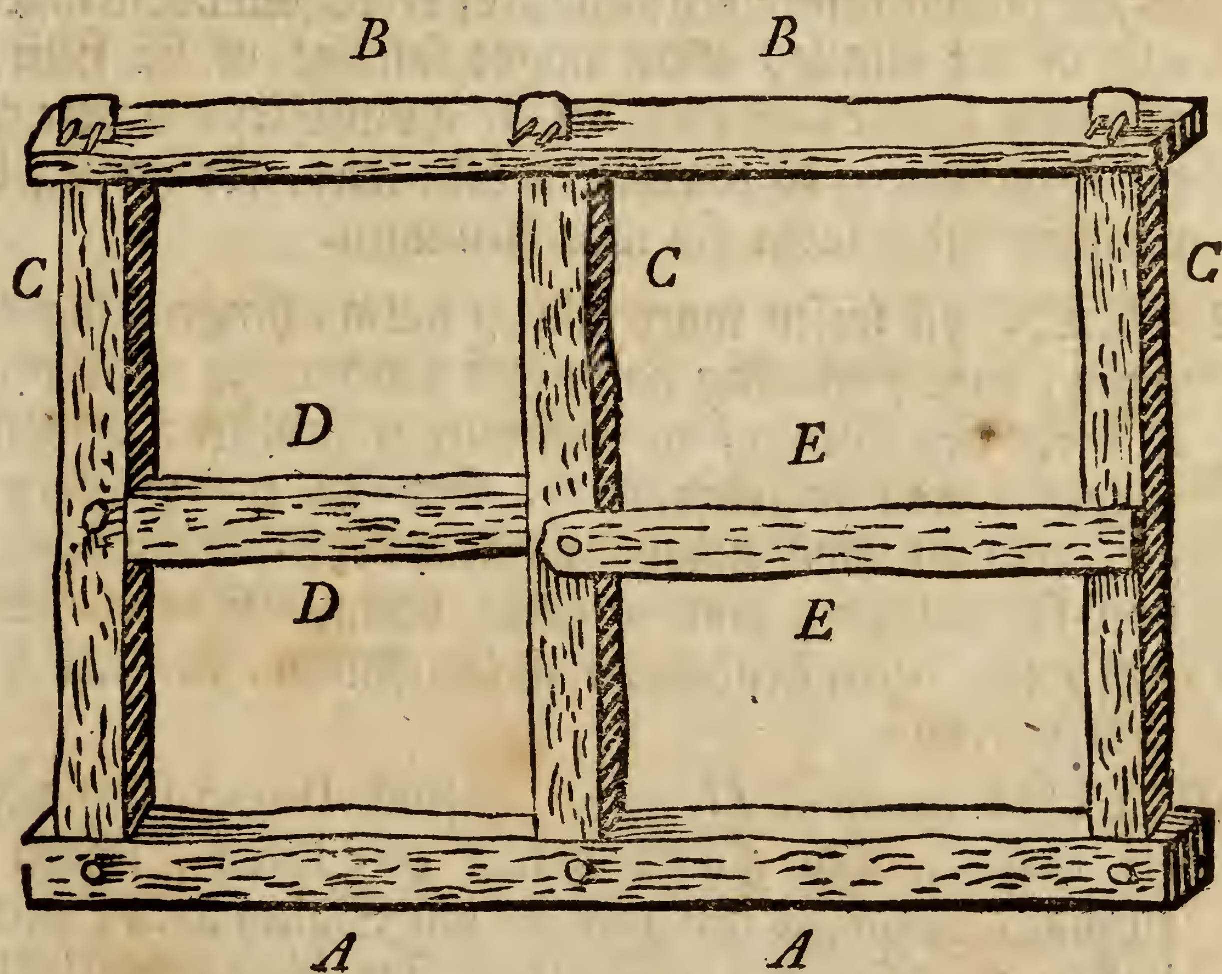
FORELLER funnos i myckenhet uti floden, som gick ifrån Andrum til Raflunda Gåstgifware-gård.

ÅL fångades wid hafs-stranden på wissa ställen uti Augusti och Septembris månader, med dertil gjorda håfwar, och det i otrolig myckenhet.

ALBO-HÄRAD kallades denna trakten, som fått sit namn af ål, hwilken på Danska heter Aal, för den myckna och stora ål som här fångas.

RAF eller Bernsten fins här wid hafs-stranden i små stycken, hwaraf Raflunda ofelbart fått sit namn.

ORA kallas här på orten höga backar med skog öfwerwuxne. Emellan Söljesborgs ora och Stenshufwud går en wik in åt landet til Åhus. Ifrån Raflunda sågs Söljesborgs ora i nordost.

HUSEN woro här på orten öfwer alt bygde med kors-werke och hopslagne med ler; hwart och et trä i wäggen hade må-

 stede,

stedelen sit egit namn, som bör wäl förstås af Härads-Höfdingar och Synesmän; understa stäcken, som war i stället för syll, kallades fot-trä *AA*: öfwersta stäcken, som låg under tak-foten, kallades öfwer-trä *BB*. De stäckar, som stodo perpendiculaira på fot-trädet och uppehöllo öfwer-trädet, kallades stålpar *CCC*; deremot kallades löshult *DD* de twär-stäckar i wäggen, som gingo midt på wäggen, och woro i bägge ändar inhuggne uti stolparna, som allmänt sker uti mangårds-husen; men listo-trä *EE* heta de samma twär-stäckar på Ladugårds-husen, som icke inhuggas i stålparna, utan fastnaglas utan på; Snestyfwen kallades stöden i wäggen, som gingo ad angulum acutum ifrån fot-trädet til stålpen, nedan för löshultet. Allt detta wirket bestod merendels af Ek. Emellan denna byggnad woro perpendiculaire stakar eller käppar insatta, emillan hwilka halm eller spö inflätades, mäst af Haßel, wid hwilka leret på bägge sidor tilslogs, samt då detta torkats och något spruckit, öfwerströks andra gången med ler, at blifwa tätare och jämnare; Leret, som härtil tages, är icke af det fetaste, utan något sandigt af sig sielft, och icke med sand blandadt; det är qwinfolkens arbete at klena wäggarne, då manfolken älta leret, för hwilka det är oanständigt befatta sig med kleningen.

TAKEN på husen woro alla af halm, hwartil tages råg-halm, men finna-råg-halm eller Lars-måßo råg-halm war til taken den sämsta, ty han rutnar snarare; öfwerst på ryggåsen rida wårdträden, som äro et par alnar långa, twå och twå tilhopa häftade i kors, et qwarter nedan för spetsen, hwilka hålla halmen tilhopa, emedan torf, som dertil brukas på andra ställen, kan icke här på slätten ernås.

BRYUM *rurale* (*Fl.* 900.) hafwa Botanisterne kallat en moßa, som gärna wäxer på taken, likson små tufwar, denne ser helt torr ut om Sommaren; men om hösten grönskar och kröker han sine blad tilbaka med et hår i ändan; När en sådan moßa up i Swerige begynner wäxa på halm-taken, rifwes den bårt af idoga hus-

hålla-

hållare, hålst som de mena, at hon röter taket; men här i Skåne täckte denna moßa esomoftast hela halm-taken, hälst på norra sidan, och då taken blifwit gamla, wardt hon ofta lång som et finger, at man ej såg minsta tecken til halm; Bönderna påstodo med en mun af en långsam förfarenhet, at de tak, som således woro med denna mossa öfwerdragne, warade ganska länge, och blefwo beståndigare, hwilket tyckes så mycket mera sannolikt, som wädret eller Sparfwar då icke kunna skada dem, och moßan upsuper all wäta, hwaraf röta kommer.

KLÄDERNA, som folket brukade här på orten i hwardags lag, woro för manfolken swarta walmars-tröjor, lin-byxor och trä-skor; deras skjort-kraga war något stickad. Qwinfolken gingo i särken med grått förkläde och trä-skor, samt hade ofta en list om lifwet.

ÅKRARNA sudwäst om Raflunda Kyrka woro ler-blandade och gäste med skedwatten; altså bestodo de af jordmårg och sand. J deßa wäxte kornet bättre och frodigare, men rågen, som älskar sand fram för annor jordmon, war föga bättre än på andra ställen.

BI gåfwos äfwen här, fast icke i den myckenhet som wid Köpinge och Hwitsköfle, ehuru här såddes nog Bohwete; men inwånarne trodde, at denna ort ej kunde draga så många kupor, och at hwar ort kan föda et wist antal med Bi, men icke mer. Honungen här i Skåne är mera wattenaktig, mindre söt, och altså sämre än i Småland. Wåsper (*Fn.* 987.) inställte sig wid biståckarna at röfwa honung, och Bolgettingarna (*Fn.* 988.) fångade bien, som höken hönor. Men utom denna olägenheten gifwes ofta rof-bi, som flyga ifrån grannarnas biståckar, at röfwa eller stjäla andra biens honung, det man dock icke märker af de Bi, som ligga på et ställe. At förekomma et sådant tjufweri, sades wara practicerad, at man på en dag inställer sina Bi i stockarna med pennar för ingången, at bien hafwa wäderwäxling, och sätter wid biståcken gäst med fint arsenicum hopblandadt, då tjuf-bien komma på rof, suga de gästen, föra den

hem, dö sjelfwa och döda sina ungar, hwilket itereras några gångor om året. Men om detta är lagligt eller icke, lemnar jag til Juris Consultis.

WÅNINGS-RUMMEN öfwer alt på Skåne slätt, der kors-wercks hus brukas, äro mycket qwalmige och fuktiga, så at alt, hwad som ställes under sängar, bord och bänkar, blir hastigt mögligt, faståån landet består här af fin sand, til et klart tecken, at altid denna sanden håller sig dåfwig, då han är hoppackad.

RESAN til Andrarum quart 4 ifrån Raflunda.

Majus 30.

ANDRARUMS Alun-Bruk Fr. Grefwinnan PIPER tilhörigt, har blifwit inrättadt år 1637; des situation war den samma, som allmänt här i Skog-landen, hög, kullrig, afskuren med långa smala dälder, som bestodo af sand, under hwilken på 3 à 6 famnars djup låg rena Alun-skifren, som gick så djupt, at man ännu ej i honom funnit botten, fast försök sades wara gjorda med 200 alnars schakt: det är ock troligt, at all denna trakten, som är lika situerad, ligger på lika skifwer.

SKÄRPNINGEN war i dalen på norra sidan af backen, der torfwen först afrögdes, sedan kastades den öfwerliggande sanden nederåt, då rena skifwer-klyften låg qwar, som ej bröts så mycket på djupet, som på längden, hwilket redan gick til några tusende alnars fält. De höga warpen af utlakad, lif-färgad och rödaktig skifwer-jord, gofwo denna grufwan anseende. Sjelfwa Alun-skifwern war nog fast, helt swart, fräste icke med sked-watten, lemnade swarta characterer när man skref på honom; ibland honom funnos inga synnerliga bärg-arter, utan Swart-bållar, Kjes, Kalck, *Ochra*, *Petrificater*, *Spat*, *Alabastriter*.

KULE-STENAR, ARSENICUM *schisti lenticularis atri*. (*Syst. Nat.* 6. *p.* 170.) som på Öland kallas Swartbållar, (Öland. 78.) woro här nog många ibland Alun-

Alun-skifwern. De hade storlek ifrån en Haßel-nöt til några skeppunds tyngd, til skapnaden som linser eller globi compressi, beck-swarta, uplöstes af luften til mylla, men senare än de Öländska, då man såg dem bestå liksom en rödlök af lameller eller hinnor, fastän de woro til consistencen ganska hårda och compacta. Merendels fants uti dem, mot deras centrum, någon pyrites ferri, som gick strimwis; i elden gingo de sönder med småll och då luktade de; men förkastades såsom oduglig malm.

KIESARNE woro dels utan figur, hwilka höllo jern och swafwel, gåfwo eld mot stålet, fast de woro mera gula, som en koppar-kies; dels fant man ock kiesar, som woro helt runda, til et tecken at de höllo arsenicum.

ALABASTRITES eller *Marmor fixum, filamentis perpendicularibus parallelis* (*Syst. Nat.* 6. *p.* 125.) war ej sällsynt emellan horizontella skifwer-stenen, och stod perpendiculairt med sina *fibrer* och gäste med skedwatten.

SELENITES *spatoso-gypsea rhombea.* (*Syst. Nat.* 6. *p.* 162.) war en fin spat, som låg på skifwer-lamellerna såsom et salt, och war rhombisk samt genomskinande som et watten.

KALK fans här i Alungrufwan af twå-handa slag, en hel swart, som skimrade i brottet med swarta spat-tårningar, och gäste med skedwatten; denna kalken war här och der blandad ibland skifwern; men uti wästra delen af grufwan låg under sjelfwa skifwern en stor häll, som war grof, ljusgrå, dunkel, tät och hård, som wid bränningen gaf et blekt kalk-mjöl.

PETRIFICATER funnos så i den gröfre eller sist omnämde kalken, samt mäst och besynnerligen i sjelfwa skifwern; deße petrificater woro endast af twå slag, ganska allmänne och ofta så många, at man kunde tycka, det hela skifwern på wißa ställen af dem endast och allenast woro hopsatt. Det ena slaget liknade insecta coleoptrata, som woro intryckte i skifwern och dels med kies-strimor utritade,

ritade, dels och likſom med et hwitt ſkal öfwerdragna; Deße petrificater kallas LAPIDES *fissiles nigri aluminares insectorum vestigia & figuras varias exhibentes, collecti in celebritissima lapicidina aluminaria Andrarumensi in Scania.* (*Act. Upsaliensia* 1729. *pag.* 494. *Tab.* 496. & 497.) Artigt af Sal. Archiatern BROMELL framſtält. Här på ſjelfwa rummet betjente wi oß af tilfället, at utranſaka figuren noga och tydeligen, då wi funno, at deße petrificater, ehuru de ej woro ſtörre än ſtora coccioneller, äro dock de ſamme, hwilka jag tilförene framſtält och afritat i Öländſka reſan 147. & *it. West.* 87. & 88. och det ſå ſäkert, at ingen af efterwerlden bör derpå twifla; ty des corpus articulatum med des pedes och striæ naturales äro aldeles de ſamme, ſom i Öland och Wäſtergötland, faſt der ſå ſtora ſom handlogen, men här i Andrarum ej ſtörre än flugor. Det andra ſlags petrificatet här i ſkifwern liknade hopkrammade ärter med ſit hilo eller nåf, hwilket åfwen är artigt afritadt af Archiater BROMELL *in Act. Upsal.* 1729. *p.* 527. Men det war mig omögeligt at determinera intryckningen, hwilken ſer ut nåſtan ſom en håſt-ſko, inom hwilken en convex, oval intryckning med en twär-linea märktes. Detta petrificat fans här i myckenhet, dock mindre allmänt än det förra, och war ej ſtörre än en ärt.

TOPHUS *aluminalis griseus* fäſtade ſig ſåſom en winſten på inra ſidan af lut-kiſtan, ſamt ſatt emillan lak-karet, uti hwilket watnet, ſom utſupit Alunen, ſamlas och qwarhålles. Denna war et finger tjock och ſå hård, at han knapt kunde brytas med fingrarna, han ſåg ut ſom et petrificerat trä och gäſte ej med ſkedwatten.

TOPHUS *aluminaris coctus* war en ſten, ſom wäxte i botten på Alun-pannorna, der Alun-luten kokades: denne hade faſthet och utſeende, ſom en marmor, war grå, inuti något ſpräcklig, kantig i brottet, och gaf ingen eld mot ſtålet.

OCHRA

OCHRA *flava* war det flamm, som uptogs på botten af kyl-faten, der Alun-watnet efter kokningen swalade och deponérade sit sediment; detta uptogs, bårtfördes, decanterades och brändes til en skön röd färga.

ALUNEN crystalliserades sist i stora fat, lika som winfat. Sedan Alunen war crystalliserad, afslöges gjordarna på fatet; då kimmarna bårttogos, stod en ofantelig stor Alun-Cylinder qwar, ofta til 400 lispunds tyngd, hwilken inuti war något hålig och upfyld likson med stalactiter på alla sidor inåt wände, der man inuti ser de aldra tydeligaste cryftaller. Deße slås sönder, då man får merendels 17 lagliga tunnor, af 17 Lißpund tunnan. Fyra à fem tusend tunnor tilwerkas hwart år, hwardera räknad til 22 à 24 daler Silf:mt tunnan.

Processen med lutning, lakning etc. hade sig alt på samma sätt som wid Alun bruket Multorp, se *it. West.* 68.

STEN-GÄRDESGÅRDAR begynte nu mer anläggas häromkring, sedan Alun bruket begynt köpa af Bönderna deras brott-gärdes-gårdar, och derföre gifwa Bönderna 8 styfwer laßet, för hwilket köp Bonden kan sätta up sten-gärdes-gårdar, som äro långt beständigare.

UTGÅNGS MÄRRAR eller häst-freatur, som här gå hela wintren ute, äta af buskarna och föda sig sielfwa.

KLÅ-STEN kallades här på orten quartzum.

KORN-GRODORNA skreko mot aftonen likson man hade på långt håll och halfwa milen bårt ringt med stora kläckor, fastän de woro nog nära i pußarna. Det faller mig helt sällsamt före, at detta djurets läte skal höras likson långt bårt ifrån. Om man om sommar-tiden hwälfwer et ämbare öfwer hufwudet, och i en sjö drar sig neder under watnet och då ropar i ämbaret, höres det på samma sätt långt ifrån. Sicilianska Poeten berättar om Herculis dräng Hyla, som gick ut at taga sig et ämbar watten i källan; men Nympherna, som blefwo kära uti honom, drogo honom ned i källan. Hercules begynte ropa efter drängen, som war så länge, då

han

han swarade med så dum och swag röst, at han trodde honom wara hela 3 quarten ifrån sig, der dock kållan war in wid honom, åfwen som wåra korngrodor. Bönderna kalla detta slaget af grodor, korngrodor, emedan, då de begynna höras, kommer rätta sånings-tiden för korn-sädet.

NATTEN kom på, och wår hederwärda Pastor som ledsagade oß til Alun-bruket, följde oß ock tilbaka til sit Raslunda.

Majus 31.

RESAN ståltes ifrån Raslunda just då Pilosella uniflora (*Fl.* 633.) tilslutit sina blommor, men förrän Pilosella multiflora (*Fl.* 634) dem igenslöt.

LUNDEN, af hwilken Raslunda fått sit namn, låg öster om Raslunda Kyrka inemot hafwet, men war nu så tom på trän, at han föga liknade någon Lund; här wäxte *Jacobæa* (*Fl.* 688) *Behen album* (360) *Statice* (253) *Stoechas citrina* (674)

SILENE *viscaria* (364) wäxte här så på östra, som wästra sidan af Raslunda, mer än jag sedt på något annat ställe i werlden och gjorde hela fälten blodröda med sina blommor.

FLYG-SANDEN förderfwade fälten när intil hafwet.

SVENSKA HÖFRÖET (*Fl.* 260) wäxte ganska skönt och frodigt, der flygsanden förderfwat fälten; Häraf ses, at denna ört tål de torraste land och sjelfwa flygsanden; ty blifwer en ny speculation med denna nyttiga ört, at så den på sandfälten i Skåne, der intet annat wäxer, hwarigenom de kunde blifwa så nyttiga för Landtmannen, som den bästa gödda åker, då man den besår med wäpling. Som Swenska hö-fröet här wäxte så frodigt i bara sanden, ser jag ingen orsak, hwarföre det icke skal lika wäl kunna wäxa på andra sandfält, om des tunga frö blifwa ditförde. Detta recommenderar jag til försök för den som älskar Oeconomien och det allmänna.

ALBUSKAR wäxte här och der, åfwen här på orten, helt frodigt i flygsanden. HAFS-

HAFS-STRANDEN, som war af hopkastad flygsand, dånade, då man gick på honom, liksom dån hade hördts af et hjul; det kom deraf, at flygsanden, som låg hoppackad, hade ofwanpå antagit en skårpa af torkan, war altså skarpare och nötte mot skorna. Denne strand war på några alnars bredd ifrån hafswatnet, långs åt hela stranden, liksom genomstungen med några tusende käppar. Jag undrade, hwad som förorsakat deßa hål, och då jag grof i sanden, fant jag under hwart hål et slags kråfweter, som ej woro större än en mygga och kallas PULEX *fluviatilis* (*Fn.* 1253. it. Oeland. 42) hwilken låg här nedergrafwen under sanden så djupt, at hon kunde wistas der sanden war stadigt wåt; samma kräk fans ock under tången wid stranden upkastad och hoppade som gråshoppor. Kalladesderföre af Inbyggarena Sandharar.

RAF eller Bernsten, af hwilken Raflunda fått sit namn, efterfrågades här wid Raflunda strand: då folket begynte leta ytterst på stranden och bårtrögde den upkastade Tången, funno de åtskilliga små stycken, som nyligen woro upkastade ifrån hafwet. At Bernsten här finnes, faller mig ej så sällsamt; men at han finnes midt up i Skåneland wid Byringe Kloster, om hwilket Friherrinnan W. STAEL VON HOLSTEIN icke allenast munteligen berättade mig, utan ock sedermera skickade mig åtskilliga nog ansenliga stycken, och at den ännu dageligen finnes uti norra lergrafwen wid Södra Byringe By, dock ej förrän tre alnar neder i jorden, der likwål i anseende til jordmonens högd, rummet är belägit wål 16 *a* 20 alnar högre, än den et *Canon*-skott derifrån belägne sjöns *superficies*, och följakteligen ännu många gångor högre i anseende til sielfwa hafwets belägenhet; de som ej noga alt betrakta, kunde af detta enda skål finna sig öfwertygade om watnets årliga förminskande och hafwets större högd för några tusende år sedan, hwilka bägge delar wid wåra *Parnasser* så ohemult bestrides. De Bernstens stycken, som öfwerskickades med föregående berättelse, woro

ro til största delen lika all annor Bernsten; men et par af dem woro til consistancen så grynige och lösa, som hade de warit hälften kåda och hälften Bernsten, hwilket gifwer dem mycket anledning, som gå in uti generationen af Bernsten och påstå, at Bernsten äfwen af kåda kan genereras.

HAFS-ÖRTER, som wäxte här på stranden, woro *Eryngium* (*Fl.* 220), *Salsola* (206), *Elymus* (106), *Glaux* (199), *Tripolium* (697), *Arundo arenæ mobilis* (102), *Arenaria maritima* (375). Det är märkwärdigt, at deße endast wäxa på stranden wid hafwet, och icke wid strander af sött watten, ej eller wäxa de uppå landet, fast samma sand ligger der i samma myckenhet, som der de wäxa på stranden; således ser man icke allenast at deße fordra öpet wäder och blåst, utan äfwen sälta och en stadig fuktighet nedan ifrån. Den som wil rätt förstå huru en wäxt bör planteras, måste nödsakeligen weta hwad climat henne framalstrar; hade wi det noga bekant på alla wåra kökswäxter och sädesarter, wore deras ans mindre beswärsam, men säkrare.

TOBIS-NOT låg wid stranden; armarne woro långa som på en allmän not, men allenast twå alnar höga; maskorne woro så stora, at fingret kunde trådas igenom dem, men närmast kalfwen så små, at knapt spetsen af lillfingret kunde trängas derigenom: Kalfwen war af hwit linne-wäf hopsydd som en säck, ty fisken söker altid efter det hwita, och då han märker sig wara i osäkerhet, löper han sjelfmant in uti hwita kalfwen.

TOBIS-SÄFVA war en sump, knapt en famn lång, bygd aldeles som en båt, dock med läck uppå, samt på alla sidor igenomborad med hål så stora som skrifpennor; då fiskarena fingo mera Tobis, än de kunde rensa, bewarades han lefwande i denna säfwa, som låg i watnet.

KIFVIKS - FISKELÄGER låg söder om Raflunda wid östra hafs kanten och war en stor By, der de måste woro fiskare. Detta war et af de ansenligaste fiskeläger i Skåne

Skåne. Här fångades Torsk, Flundror, men besynnerligen Sill och Ål i myckenhet.

ÅL hade här nyligen fångats af tre personer för 900 daler Silfwermynt.

ÅLE-HÅMER, som här bruktes, woro af följande skapnad. Håmnan war några famnar lång och bestod af 26 maskor i omkretsen, som blefwo alt smalare och smalare mot ändan, men maskorna wid ingången woro allenast 24 och större. Armarna woro af nät med 23 maskor i högden; wid öfra tåmelen war flarn och wid undra sten; af deße armar war den ena, som utsattes ifrån landet rätt ut, fjorton famnar lång, men den yttra armen war ej mer, än tre famnar lång.

RUDERA efter et Capell stodo ännu qware med några murar, til et tecken, at detta fiskeläger fordom warit folkrikare.

PENNINGE-GRAFVEN, eller en kulle söder om Kifwik på Målby ägor, besågs; här war et grafställe inrättadt för den gamla werlden; sjelfwa grafwen war lagd med stora stenar jämt med jorden, på sidorna och mot ändarna woro stora hällar lagde, så at sjelfwa grafwen war lång 5 alnar, bred 2 alnar, djup 1 ½ aln. Sedan grafwen således blifwit bygd, war hon täckt med 2 a 3 stenhällar, och sedermera war här öfwer kastad stor och grof klappur til en högd af ordinaire Ättekullar. Altså war denna graf aldeles lik Hjelmars rör wid Falköping (it. Westg. 81) om allenast klappur eller jord hade warit hopbragt til kulle öfwer grafwen i Wästergöthland; det är äfwen troligt, at då wi finne sådana stengrafwar på bara jorden, at de då warit ärnade och bygde af någon til lägerställe, som dock icke der kommit at ligga, eller ock at senare Inbyggare bårtfört den öfwerkastade klappuren eller sanden.

ÄSPER ÖN låg wid landswägen, när intil hafwet, på en artig ort, som hade fyra fält eller affättningar trappewis och nog twärt afskurne såsom wallar, nästan på samma sätt, som

som Kinnekulle, om man förliknar möß med Elephanter. Här begåfwo wi oß ifrån landswägen til Stenshufwud 1 quart, genom en låg och widlöftig haßelskog.

ALUNSKIFVER sågs wid hafsstranden, så snart wi passerat Asperön, wid Owasa. Denna skifwer war swart och gaf ännu swartare bokståfwer när man skref på honom; skifwern war här i myckenhet på de nedrigaste ställen af marken, hwilken hel och hällen häraf bestod och gick åfwen skifwern neder och under sjelfwa hafwet, fastän stranden war upfyld med så stora kullerstenar, at de knapt kunde röras af dragare. I denna skifwer satt mycken Pyrites cubicus ferri och liksom kesspikar warit slagne igenom skifwer-lamellerna.

FÅREN hade här warit mycket sjuka i hufwudet, med hwilket de slokat ned til jorden och åndteligen dödt. Folket, som dem öpnat, hade stannat i förundran, när de funnit brömßar in i hufwudet. Deße brömßar äro nog allmänne i Lappmarken på Renarna; har först funnit VALLISNERIUS dem i Fårens hufwud och beskrifwit dem i Italien. REAUMUR i sit werk öfwer Insecterna Tom. IV. Tab. 35. har noga beskrifwit och artigt afritat dem; det är Nosmasken, hwilken jag uti Swenska Fauna framstält under namn af Oestrus (1026. 1027); Denna fluga, eller rättare sagt styng, flyger in i näsebororna på de idislande kreaturen och der lägger sina ägg, hwilka strart utkläckas til maskar och lefwa sedan in sinu frontis fram för hjernan, hela wintren, med kreaturens ganska stora olägenhet, och ehuru deße wäl icke komma in til sjelfwa hjernan, dock suga, röta och sticka de ofta så hinnor och nerver deromkring, at kreaturet ofta dör deraf. De, som icke deß bättre förstå Anatomien, kunna snart tro at deße ligga in wid hjernan, efter de ligga inom hufwudskålen. Då Lappen hårdt kjört sin Ren om winteren, fnyser han ofta hela göpnen maskar ut på snön, hwilka äro af samma slag som deße.

HYPE-

HYPERICUM wäxte i sådan myckenhet på de hwilande åkerfält öster om Asperöd, at jag aldrig sedt det i sådan mängd; ty hela fälten woro nästan endast med denna ört täckte, så at Apothecare här kunde få henne i största myckenhet.

STENS-HUFVUD är et högt berg, som ligger in på sjelfwa hafs-kanten til en nyttig landkänning för de sjöfarande. Detta promontorium är fuller högt, dock ingalunda at förlikna med Wästgöta bergen Hall eller Kinnekulle, utan snarast med Ålleberg i anseende til högden, fastän Stens-hufwud är mindre widlöftigt ofwanpå; det är brandt och stenigt at klifwa upföre, och på nord-wästra och östra sidan nästan brandt-stupa. Sjelfwa berget består öfwerst förnämligast af tre kullar, af hwilka en ligger i wäster, en i öster, och en norr om den östra, och har denna nordesta ofwanuppå et fält af några och tjugu steg. Berget bestod af en SAXUM *cotaceum flavescens micis minutissimis nigris.* Hagtorn wäxte ganska mycken och stor emellan sjelfwa spetsarna af berget. Örter funnos icke några synnerligen sällsynta, emedan berget ligger för fåfot, utom *Sedum rupestre* (*Fl.* 388.), *Geranium lucidum* (574), Cardamine impatiens (561) som aldrig wäxa utom bergsidorna och *Sanicula officinarum* (222) wid bergsroten.

JASIONE (*Fl.*713) är så allmän nedre i Skåne, som hon är sällsynt up i landet: af denna funno wi et ständ af dubbel blomma, som aldrig tilförne blifwit märkt. Naturen fyller blommorna på olika sätt, alt som de äro af olika slag; altså war det desto mer angenämt för en Botanist at se denna blifwa flore pleno; blomhufwudet är en concentrerad och coarcterad Spica depressa, som är omgifwen med sit perianthium universale, och har emillan hwar blomma et helt fjäll eller palea, som icke äro en femtedel emot folia calycis communis, och skedde här plenitudo endast dermed, at paleæ upwuxit til den storlek som sjelfwa folia calycina.

ALM-TRÄDEN, som wäxte wid Stenshufwud, hade i myckenheten, på sina löfs öfra sida, upstående ovale käggslor, som wid basis woro hopdragne och smalare och nästan et twärfinger höga; Uti deße låg en Chermes med sine ungar; modren war blyfärgad abdomine subgloboso, ano albido; men Ungarna woro nästan grå.

SVABS-HOLM, Ryttmästare-Boställe, hade en wäl bygd Ladugård och en stor Trägård, uti hwilken wi sågo den största Apel.

RÖRUMS Gästgifwaregård efter 7 quarts krokwägar.

Junius 1.

STUFVORNA här på orten hafwa innantil horizontelt tak med fönster på södra sidan. Et stort tjockt Ekebord står twärs för framwäggen: Bänken emellan bordet och främsta wäggen kallas frambords bänken: på norra sidan är norra och på södra, södra bänken, likssom i Småland; alla deße bänkar äro upfylde med halm, alns höga, samt täckta med långa dynor eller Wästgöta täcken, på hwilka folket ligger om nätterna och sitta om dagen, som sällan hafwa någon stol i stufwan, ej eller någon annor säng. I det ena bärtra hörnet af Stufwan är ugnen, uti hwilken om wintertiden dageligen eldas, då röken går ut genom dörren, ty här brukas ingen skorsten, och glöden efter eldningen utsopas på lergålfwet emillan några stenar jämte ugnen. Således blifwer här mycket hett med ganska mägtig wärma. I andra hörnet, på andra sidan om dörren, äro hyllor för köks-sakerne. Talrikarna, som här brukas, äro långa smala höflade bräder, så at hwardera sådan talrik räcker til för alla, som sitta på en sida wid bordet. Alla husen, som höra til mangård och ladugård, hänga tilsammans i Skåne omkring en fyrkantig gård, så at icke en hund slipper ut eller in när porten är stängd, mycket mindre oartigt folk; men deremot, då eldswåda här uppar sig, måste hwart hus i gården stryka med. Gästkamrar, så wäl som andra kamrar här på landet, äro utan

spis,

spis, utom sjelfwa Stufwan, der ugnen är antingen i bärtra wrån eller eldstad i förstufwan. Inga andra gälf äro här, än lergälf, så at den, som här nödgas resa om sena hösten eller wintertiden, saknar mer än mycket de sköna eldbråsor och warma rum, som stå enom til tjenst ofwan för slätten. Dunbäddar brukas här til sängtäcken i alla sängar, så beswärliga om sommartiden, som gagneliga om wintren.

WÄGG-BI flögo som biswärmar jämte lerwäggarne och särlade likſom när bien swärma, at jag näppeligen wågade mig til wäggen, af fruktan at blifwa af dem stucken, men sedermera fant jag, at de icke hade någon gadd; lerwäggarna woro af deße bien genomborrade med många hundrade hål, hwardera så stort, at biet kunde fogeligast inkrypa. Wäggbien woro nästan så stora som ordinaire bi och nästan af samma färg: *Frons* alba; *Oculi* & *Antennæ* nigræ; *Corpus* lana ferruginea vestitum; *Abdomen* versus anum nigricans; *Lingva* longa, nigra, sub pectus inflexa. Ibland deße bien flögo ock några röda Stenhumlor, som äfwen hade sina bo i lerwäggarne ibland de förra, men hålen, uti hwilka deße inkröpo, woro utbögde wid ingången likſom med en kårt osteocolla.

RÖDSJUKAN (Dysenterie) gick ännu här i Rörum, som förledit år skößlade bårt oändeligen mycket folk i Skåne, besynnerligen af allmogen: alla undrade hwad orsaken månde wara, at denna sjukdom på några år tilbaka blifwit här så allmän; de mästa trodde at inländska Tobaken, såsom mindre mogen än den utländska, skulle kunnat förorsaka sjukdomen, emedan den i synnerhet yppat sig, sedan tobaks-plantagierna blifwit allmänna; men at skylla tobaken för denna sjukdom lärer wara fåfängt; ty en smitta, som en gång anstuckit et land, utrotas icke så hastigt som den kommer. Men at säga orsaken hwaraf den först är upkommen, har jag icke tilräckeliga rön; I Indien få Båtsmännerna sjukdomen af mycken frukt, sedan de länge warit den förutan; I Holland af plommon, då det icke rägnar på flera weckor; I Ungern af det man

ligger ute om nätterna; På andra ställen af omogen eller unken säd och annorstädes af rutit kött, med mera. Nu woro här i Byen allenast twänne anstuckne, och up emot Gyinge härad war äfwen et hus angripit, utan at man hörde sjukdomen wara på andra ställen. Det arma folket war icke want wid hus-curer. Grannarne, som hade bort afhålla sig ifrån de sjuka, besökte dem alt för flitigt; så at hela landet kunde snart uptändas, och många tusende människor sätta lifwet til, der det eljest på kårt tid kunde utrotas, om Medici och medicamenter woro straxt tilreds. En af deße sjuke kastade straxt up alt hwad som kom i magen, hwilket merendels plägar wara et olyckeligt tecken.

SVART färgas här med albark. Albarken skalades af rå al-grenar, torkades sedermera i solen och kokades med swart dy, som togs i kärren; härmed blef grått och hwitt walmar färgadt til swart på följande sätt: torra alebarken blöttes et par dagar i watten, kokades sedermera en half dag, då han derefter uptogs och bårtkastades; härpå slogs swart färgedy, som finnes här på orten i kärren, och slogs i det watnet, som barken kokat uti; när detta alt war upkokadt, lades det garn eller walmar, som färgas skulle, i kittelen, utan at koka; et låck lades öfwer kittelen och ställdes til den andra dagen, då garnet åter skulle uptagas, färgen åter kokas, och garnet efter kokningen åter inläggas. Om slipstens-mjöl utur slipstens-hoarna tages och slås härtil, blifwer färgen starkare och bättre. Under kokningen röres flitigt wid botnen, så wäl som när garnet är inlagdt. På detta sättet färga Bönderna hwitt, grått och swart ullgarn och walmar med hög swart färg. Medicinæ Professoren Herr Doctor Harmens berättade för mig, at i östra och wästra Gyinge Härader skal en sådan swartbrun fet dy på åtskilliga ställen uptagas i al-kärr, med hwilken bönderna färga yllna tyger beck-swarta, då dertil skaffas Eke- och Ale-bark i den proportion, at af den förra tages dubbelt emot den senare, hwilken bark med någon victriol utkokas, hwarpå tyget, som skal swartas, lägges

lägges uti den rengiorda osen och wäl blötes samt omwändes; sedermera uptages det, afsköljes i rinnande watten och uthänges at torkas. Samma Profess. berättade åfwen, at i norra och södra Asbo samt Bjära Härader sker samma färgning något annorledes: et slags swart jord, kallad jordswärta, finnes i somliga moßar och kärr ganska fet, men något blackaktig til färgen, uti hwilken, sedan den är sammanblandad med Victriol, Alun och Smedjeslagg, färgas allehanda yllene tyger swarta, men läggas tillika och på en gång i kittelen til at koka på elden. Denna jord-swärta kan med olja eller kokter lut blandas, sedan den först i elden blifwit så bränd, at han blifwer helt röd, at färga stenmurar med.

LANDET gick med flata och mindre spetsiga backar i fält, bart och öfwer alt ojämt; der som backarne woro brutne, sågs en fin sand hafwa lagt det mästa landet, och at flygsanden här i fordna tider giort deßa fälten, och således hafwet förorsakat detta landet. Stenshufwud woro wi komne förbi, då landswägen stötte nära intil hafwet, der wi sågo Stenshufwud långt ifrån göra en angulum obtusum in åt hafwet, den haffens wågor icke kunde bårtnöta.

LANDTMONEN war bar utan skog och andra trän eller buskar, men på högderna war något stenigt och tämmeligen med ljung öfwerwuxit. Det är märkwärdigt, at ständigt se huru högden strax förändrar den milda jordmon til en skarpare; således se wi huru tiden åfwen gör sielfwa jorden torrare, skrynkligare, ojämnare; ty rägn sköljer stadigt af, blåsten afförer, luften hopbinder.

GÄRDESGÅRDAR woro nu mer inga andra, en enkla stengärdesgårdar af 2 alnars högd, at jag undrade, det blåsten icke dageligen kastade i kull dem, ty då man kom aldrig så litet wid dem, ramlade hela famnen omkull, ja ofta mera; Landtmannen föregaf altid en rolig orsak, at deße swaga murar woro bättre, än de faste dermed, at när Boskapen wille twinga sig öfwer, ramlade stenarne ner och

och slogo dem på benen och fötterna, så at alla kreatur äro rädde at komma nära til dem; dock står det fast, at fasta murar äro långt nyttigare.

SYRA (*Fl.* 296.) gjorde de wida trädesfälten, på de största trakter, helt bruna, som hade här intet annat warit sådt än syra.

KÖRNDALA-LUND låg 2 quart söder om Körum, emillan landswägen och hafwet, och war en af de skönaste lundar jag sedt i Riket; Hafwet låg på den östra sidan, den steniga stranden war utsirad med den röda *Centaurium minus*, hwarpå stranden war omwallad med en hwit fin klar sand, här ofwanföre wäxte den blåbladiga Elymus (*Fl.* 106.) såsom såd i en åker; i denna Neptunii åker war Arenaria maritima (*Fl.* 375.) ogräs; när stranden således war slutad, kom et horizontelt fält af 2 bösseskots diameter, täckt med de skönaste blomster, Orchides, Silene nutans (339), Veronica spicata (7.), Trifolium lupulinum (617.). Härpå upsteg en hög backe utan sten, så brandt afskuren, at man med möda kunde arbeta sig der upföre; denna bergwäggen war täckt med buskar, at icke minsta plats stod bar; wid roten af berget wäxte Ossea (*Fl.* 131.), Rhamnus (193.), Prunus spinosa (397.), Rosa (406.); men bättre up wäxte buskar af Ek, Hassel, Lind, ibland hwilka stod Orobus vernus (595.), Galeobdolon (497), Mercurialis (821), Alsine scanica (371), Polygonatum verticillatum (275), Pulmonaria (156), som alle fordra skugga. Öfwerst på berget, der det gick i fält, woro buskarne mer åtskilde och en stor Ekeskog gjorde denna lund, uti hwilken wäxte Scorzonera (647.), Polygonatum multiflorum (274 β.), Astragalus major (592); så at löfbuskar med löfträn och de fagraste blomster af de raraste örter gjorde denna lund mer än angenäm.

OREOSELINUM (*Fl.* 228.) är en ört, som jag aldrig sjelf tilförne fått plåcka i Swerige, den jag fant här ofwan på detta berg och i denna lund såsom den allmännaste;

ste; bladen gingo med sina smågrenar mera tilbaka bögde ad angulos obtusos, än som man ser på någon annan planta umbellata utom Phellandrium, och dertil med war hwar och en petiolus partialis arcuatus; wid hwar ramification af bladen woro allenast twänne auriculæ eller foliola retrospectantia. Foliola woro lika Persilja apicibus callosis; örten luktade och smakade som morot och åts af får och hästar, men korna wille icke smaka henne. Deße blader hafwa nyligen begynt brukas i Tyskland kring Leipzig och andra orter i stället för Thée; skulle wår nation smittas med samma smak, så stå bladen til tjenst i landet.

MOGG kallades här en häste-sjukdom, som i Wästergötland kallades Sprit (*It. W. goth.* 38.).

BORNEHOLM sågs uti hafwet söder om Glasax, fyra mil ifrån landet; Ön är 3 mil lång och en mil bred, dock består hon af 100 hemman, och är Dannemark tillhörig; på denna ö är godt fårbete, hwarföre wåra Hanskmakare köpa der en stor myckenhet af skinn til sin klipping.

GLASAX Kyrka 4 quart ifrån Rörum. I denna Kyrka sågos Epitaphier af sten utarbetade så artigt, som hade de warit gjorda af gips, woro dock af simpelt folk uthuggne uti en sten, som icke långt derifrån brytes. På Predikstolen stodo några Adelige wapen aftagne, såsom A. S. (Sinclairska?) wapnet, et Skepp med öfwerskrift: alibi sperata supersunt. Et annat K. K. (Knut Krabbe?) med en röd sparre i wapnet och följande gåta derunder:

	7.	17.	12.	115.
	8.	5.	19.	10.

STENFLISOR lågo helt horizontelt under fälten, nästan på samma sätt, som på nordostra sidan af Gottland, de skifrade sig horizontelt med långa hwarf, gjorde åtskilliga afsättningar och åtskilde fält; remnade ifrån norr til söder perpendiculairt med sina sprickor och äfwen sprucko ifrån wäster til öster med gröfre sprickor, och altså mäst i qua-

quadrat; bergarten war en SAXUM *quarzosum, subarenaceum, album, subdiaphanum, particulis spatosis.*

BLYGLANTS med silfwer hade yppat sig på östliga sidan om Kyrkan, der man för några år sedan gådt med en skärpning några famnar in på sidan af berget; en annor skärpning war öfwerst på berget, för långa tider sedan arbetad. I brotten lyste den hwita Spaten, hwaraf stenarten bestod.

FÅREN sägas allmänt skadas af Törne och deraf mista ullen, hwilket låter fuller mycket theoretiskt; men i dag hade jag tilfälle af sjelfwa praxi se det samma bestyrkt. De taggige Slånbuskar wuxo omkring förenämnde grufwa och stodo med sina grenar på alla sidor ludna af ull, som de många får, hwilka betade här på fälten, låtit qwistarne kamma af sig. Folket berättade eljest huru Fåren dö bårt, då de ej få tilräckelig wäderwäxling i Fårhuset, och at de Bönder sköta sina Får orätt, som stänga dem in uti et qwalmigt rum, innanför Fähuset; utan böra Fåren hafwa et gallerfönster på wäggen och twänne dörar på Fårhuset, den ena öfwer den andra, af hwilka den öfwersta bör öpnas så ofta klart wäder gifwes. Huru Får skadas af en qwalmig luft, är mig berättadt af en trowärdig man, som hade en kammar besmittad med wägglöss och blef rådd, at på en natt låta fåren der ligga, då alla wägglößen skulle dö; men lyckades ej bättre, än at alla Fåren lågo döda om morgonen och qwäfde i kammaren, hwilket gifwer tilkänna huru Fåren skadas af qwalmig luft.

FLYG-HAFRE (*Fl.* 97.) wäxte öfwer alt på trädes-åkrarna. De trodde at den kunde bäst utrotas genom Larsmäßoräg och den myckna körningen, som härpå anwändes.

GÄSS, som här woro många, sades dö til stort antal, då de i norra gärdet efter Midsommarstiden insläppas, hwilket förmentes komma af en förgiftig ört, som upwuxit sent på sommaren; ty bör då efterses, om Æthusa eller något Apium wäxer i samma gärde. Junius

Junius 2.

RESAN ifrån *Glasax* til *Cimbrishamn* quart. 2.

FÅREN gingo på fälten inemot Cimbrishamn, nåstan i större myckenhet, än jag sedt på något annat ställe, och woro de både af bättre, och sämre art. *Cimbrishamns* Stad allena hade 500 gamla Får och 500 unga, och få Ångelska Gumsar, deremot hade Glasax ännu flera Får, och flera Ångelska Gumsar.

LUTEOLA (*Fl.* 439.) en skön färgört til gul färg, hwilken årligen förskrifwes utifrån under namn Wouw, wäxte wildt wid Glasax, Cimbrishamn, Lund, Helsingborg och andra ställen i Skåne; dock planteras hon icke i Skåne, der hon kunde lättast wäxa.

* CIMBRISHAMN är en liten Stad, som ligger på syd-östra kanten af Skåneland, bygd med korswerk och tegeltak, har något irregulaire gator, består af 100 Borgare, af hwilka woro 17 Handlande, som mäst handlade med säd, Kramhandlare 2. Tobakshandlare 1. Krögare 1. *Oblat*-Bagare 1. Bagare 2. Smeder 2. Guldsmeder 2. Kopparslagare 1. Skräddare 4. Skomakare 9. Bildhuggare 1. Stolmakare 1. Swarfware 1. Stenhuggare 1. Krukomakare 1. Sadelmakare 1. Remsnidare 1. Slagrare 1. Fällberedare 1. Hanskemakare 3. Murmästare 1. Snickare 1. Glasmästare 1. Linnwäfware 1. Bokbindare 1. Peruquemakare 1. Färgare 1. Tunnebindare 3. Timmermän 2. Sjöfolk 28. Wagnmän 7. Arbetsfolk 7. Staden hade ofta warit lagd i aska af wådeld, hwarefter flere rudera sågos; men nu sedan Tegeltak mera begynt brukas, torde han blifwa säkrare. Rudera efter et Capell stodo ännu öfriga wid Allegatan; detta Capell sades warit Tyskt, äfwen som Kifwiks Capell (p. 127.), hwilka bägge blifwit upbyggde af Lybeckarne den tiden de årligen hulpo oß at fånga Sillen. Staden war på landsidan omgifwen med högländta och sandiga fält. Kyrkan war funderad på sjelfwa hällen under jorden,

den, ty flisan går här måst under hela landet, hwarföre ock liken i Kyrkan längre conserveras, emedan den ofwanliggande sanden super til sig all fuktighet och dem torkar.

HAMNEN war nog utstäld för nordost, men Rikſens Högloft. Ständer hafwa på Landshöfdingens föreställning samtyckt til des i stånd sättande; Hamnens nu warande swårighet gör, at skeppen nödgas om hösten söka säkrare winterläger i Carlscrona eller Carlshamn, hwaraf händer, at skeppen om wårtiden komma hit försent, at exportera Spannemålen, då de således komma til Residencet, sedan främmande anländt med säd, hwarigenom denna ort, som här i Höfdingedömet utskeppar den måsta Spannemålen, ansenligen lider. Eljest är hamnen, på södra sidan, af naturen wäl anlagd och botnen på norra sidan är mindre djup; sielfwa stranden består af flisor och sådan qwartsaktig Sandsten, som beskrefs wid Glasax (p. 136.), hwilken här gick under sielfwa Sjöbotten och af hwilken gafs den tjenligaste sten til hamnens reparerande. I öfrigt war stranden täckt på det torra med den aldrarenaste Mursand, som war slipad och rundad likſom pärlesand, men grof, smutsade ej eller händerne då han emillan dem gnuggades. Jämte stranden sågs et wackert stenhus, på Landshöfdingens tilstyrkande upbygdt af denna sten för Mälte- och Packhus, til et artigt exempel på en skoglös ort. På södra sidan af hamnen war en skants upkastad år 1700 af Fältmarskalken STENBOCK, der stycken ännu lågo qware.

TEGEL-BRUK war anlagdt norr om Staden, genom hwilket redan måsta delen af Staden blifwit täckt med tegel i stället för halm: Weden til Tegelbränningen hitköptes ifrån Blekingen. Murteglet gjordes af en lera, som nog gäste med skedwatten, men takteglets lera war finare och gäste nästan aldeles icke; Sanden til teglet upgrofs in wid Tegelbruket i en backe och war af fin flygsands art. Således hade Inwånarne godt tegel; men måste likwist hålla sig wid korswerke i brist af kalk, som wäl kunde finnas och brännas, om icke orten wore wedlös; ty Staden har

har ingen skog på sina ågor, får ej heller köpa från nästa skogar, dem Alun-Bruket nyttjar.

WALNÖTE-TRÄN wuxo här i Staden 17 styckken som måst alla woro äldre, än 10 år; altså uthårdat de hårda wintrar emillan 1739 och 1741. Der som Walnöteträden kunnat bestå i deße wintrar, det är rätta orten til deras plantering. Af deße trän måtte jag et, som war mer än 3 alnar i omkretsen och ungefärligen 15 alnar högt; et annat war inemot 30 alnar högt; men deße woro ock de största.

MULBÄRS-TRÄDET, som wäxte uti Herr Borgmästarens FRIEDRICH WETTRINGS Trägård, hade ock uthårdat förenämnde wintrar.

TOBAK planterades icke wid Cimbrishamn, hwartil en enda orsak föregafs, hwilken war så god som tjugu, nämligen at all Tobak fordrar lugn, eljest sönderrifwas bladen af wädret och Tobaksplantorna fördärfwas; här wid Cimbrishamn är fält på alla sidor och starka stormar, när wädret kommer ifrån sjön; är altså denna ort minst tjenlig för Tobaks-plantagier, förrän häckar blifwa planterade; ty granruskar, plank, och alt hwad som är af träd, blifwer här för dyrt.

KUMMIN war allmänt sådd i täpporna, hon upbruktes til en stor del på brännewin och något litet blandades i bröd wid bakningen; men den mästa såldes til Carlscrona för 30 a 40 dal. Silfwermynt Tunnan.

KYRFVEL (*Fl.* 242), som allmänt sås i Trägårdarna, wäxte öfwer alt i säden här i Staden, helt wild.

Junius 3.

CIMBRIS-LUND, fast utan träd, ligger söder om Staden, strax utom ängen, en quart til längden. Lunden bestod nu af intet annat, än låga och knapt alns höga buskar af Ek, Linn, Haßel, Hagtorn, Offea, Rosa (*Fl.* 406.) Rubus maximus (409) och andra sådana trän, som årligen

årligen af människor och fänad hindrades i wäxten. Denne Lund hade i fordna tider warit en af de präktigaste; men när Snapphanarne här i Skåne blefwo wid år 1679 eller 1680 drefne i trängsel, retirerade de sig hit åt denna trakten och fattade sista posto wid Stenshufwud. En del kommo öfwer til Borneholm, sedan de röfwat båtar wid Kifwik och andre omkringliggande fiskelägen, hwarföre Cimbris-Lund, på en skoglös ort, under skäl at snapphanar ej här måtte uppehålla sig, måste kullhuggas.

FLISAN öfwer alt här wid stranden, war af samma art som wid Glasax, och bestodo stranderna af höga hällar, som lågo upstaplade wid landet såsom en tjock mur. Denna flisan syntes ofelbart wara genererad af flygsand, ty sådant bewitnar des gry, klarhet, hwithet, läge, klyft, ort och des öfra yta, som war skroflig och liksom med foglefötter ingröpt. Samma flisa sades äfwen wara den sten, af hwilken Borneholm består. At säga hwarföre sandsten är hård på östra sidan af Skåne och lösare på wästra sidan, dertil kan wara en ringa blandning af någon synnerlig lerart, det jag måste lemna andra at nogare utröna.

QVARN-STENAR, som wi sedt brukas i Skåne, woro mäst af det slaget, wi funnit wid hela Cimbris strand, hwilken klyfwes horizontelt, lättast formeras och såsom sandsten beqwämligast hugges, men derjämte är han fast, af en hård sandsten, nästan som quartz.

BLY-GRUFVAN wid Cimbrishamn, som wid pass för mer än 20 år sedan blifwit uptagen, låg här nedre mot hafwet och torde kanske wara af samma strek, som wiste sig wid Glasax (p. 136.).

HÄSTARNA gåfwo wi at äta några örter til försök, nämligen *Raphanistrum* (*Fl.* 568.), *Statice* (*Fl.* 253.) och *Arenaria maritima*, (375) som alla höllos til goda; men Kon wille icke äta någondera.

CIMBRIS är en Kyrke-by, som ligger en quart i sydwäst ifrån Cimbrishamn. Här i Kyrkomuren på södra sidan stod en runsten, som således begyntes.

ᛁᛏ...

ᛁᛏ··· ·ᚱᛏᛁᚴᛅ· ᚴᛏᛅᛁᛅ· ᚦᛁᛅᛅ· ᛂᚠᛏᛁᛦ· ᚱᛅᚠᛂ
ᛒᚱᚼᚦᚢᚱ· ᚴᛁᛅ· ᚴᚢ····

KEJSER-KRONOR måste wåxa här frodigare, än på något annat ställe i Riket; ty de woro satte på hwar enda stol i Kyrkan wid Pingesthelgen, så at hela Kyrkan war dermed majad. Cimbris kan en gång blifwa, som Harlem för Holland, i Swerige den tjenligaste ort för allehanda Lilier och Lökwäxter af Tulipaner, Hyacinter och andra blomster-saker, om nationen en gång skulle få samma smak för detta kram, som utlänningen.

NUMMULARIA (*Fl.* 168.) wäxte i fuktiga ängar och wid diken helt wild, så at Apothecarne icke behöfwa förskrifwa henne utifrån.

VERONICA *hederæ folio* (*Fl.* 18.) wäxte allmänt i åkrarna ibland säden.

PLANTE-HAGAR woro anlagde wid Cimbris af idel Pilar, der käpparne nedsattes at wäxa och at sedan utplanteras kring Byarna, på denna skoglösa ort. Utom sådana plantagier lida inbyggarne oändeligen myckèt, men hafwa häraf at hoppas med tiden både lugn och warma.

KLÄDEDRÄGTEN, som Bönderne här brukade, kom mycket öfwerens med den Danska. Hufwudet täcktes dels med runda hattar, dels med kullriga mössor, dels med swarta Carpuser, som liknade båtar. Tröjan war swart och mycket kårt med karm om armen wid axlen, samt nedantil hopdragit bakstycke; kanten på tröjan, med hwilken hon frammantil hophakades, war merendels röd. Under denna tröja hade de en annan, som war något längre, och altså lyste den med den nedre kanten under skörtet. Stora swarta Byxor, som ej hopknäptes wid knän och under dem merendels Lin-byxor. Små stöflar på fötterna.

TOBIS (*Fn.* 303.), en quarters lång och genomskinlig fisk utan fjäll, fångas här i största myckenhet; des Gältäcke

ke bestod af strålar 5; ryggfenan af 50; bröstfenorna 12. gumpfenan 26; stjertfenan 15 strålar, men inga bukfenor woro på denna fisken.

TOBIS-NOTEN war bunden som en annor not, men med finare maskor. Hwardera armen war 11 famnar, men hwardera tåget 120 famnar; kalfwen war ej här af lakan eller wäf, utan bunden som en notkalf, fast stubbig mot ändarna, med så täta maskor som et rekel.

TOBIS-SÄFVAN bruktes af Fiskarena til at föra den Tobis uti, som de skulle sätta på krok, til agn för större fisk.

LANDSHÖFDINGEN och General Majoren Herr BERNEKOW hade icke allenast i Christiansstad gifwit oß all anledning, utan främjade jämwäl här wårt ändamål.

Junius 4. *Söndag.*

RESAN ifrån Cimbrishamn til Tomarups Kyrka quart 3 och sedermera til Gårdsnås quart 1.

SLÄTTEN eller det land ifrån Christianstad til Cimbrishamn, som låg på östra sidan af Skåne jämte hafssidan, war måstedels en slätt, som bestod af mycket sandig mark, emedan flygsanden upkastas och upwallas på denna hafssidan, hwarföre ock åkermannen här merendels betjenar sig af åder, och får en wacker Råg, fast något tunn; men sedan stenflisan wid Cimbrishamn begynner wara strand, och landet rundar sig åt söder, får det måstedels en annor art af slätt, som wäl hänger ihop med den förra, men har annor jordmon, hwilken är blandad af mylla, litet sand och lera; denna sträcker sig alt bårt til Malmö eller wästra sidan, utom Ystads trakten, som är något mera sandig. I dag reste wi öfwer de härligaste åkerfält, som warade så långt, som ögonen kunde räcka.

ONOPORDUM (*Fl.* 653) kallades här SEMPERTIN.

SYNO-

CYNOSURUS cristatus (*Fl.* 81.) wäxte i myckenhet kring Cimbrishamn.

HUFWUDSKALLAR tre stycken stodo i Tomarups Kyrka, i fönstret på Choret; om deße skallar hade wi på resan af åtskilliga hört mycket berättas, huru de skulle wara ofanteligen stora, och at deße altså bewiste, at i forna tider warit större människor; men då jag mätte dem, woro de aldeles lagliga och sådane som denna tiden allmänt finnes hos wårt folk. Rätta orsaken, hwarföre deße skallar här bewaras såsom en antiquitet, wiste ingen at gifwa; widskepeligt folk trodde at de warit tre Renegater af Lutherska läran, som dödt Catholiker, hwarföre de ej kunnat rutna i jorden; men om detta stode fast, hade de Catholiske Kyrkogårdar långesedan blifwit högar af bara skallar.

STENBROTTEN, sydwäst om Tomarups Kyrka, lågo emellan åkrarna, knapt et par alnar under jorden och gingo wid paß 6 alnar djupt; här bröts en kalkaktig Allfwarsten eller gålfsten, sådan som på Öland och Kinnekulle, dock fastare, icke kotig och swartaktig; altså kom han närmast til skifwer, men gåste med skedwatten, hwar och en horizontel flisa war högst tre tum tjock, och då man slog på henne, delte hon sig merendels i twänne lika lameller; här brötos de wakraste Likstenar, Trapstenar och Chadons-stenar, men inga gålfstenar slipades på denna ort. Då en skref på deßa stenar, gåfwo de hwita Characterer. Brotten stodo fulla af watten, hwilket utöstes af arbetarne wid arbetet, ty de hade icke råd at skaffa sig någon machine. Stenen såldes här efter alnemått til 24 öre Silf:mt alnen, utan at förhöga mer än proportionelt på de större stenar, altså hade deße stenhuggare ännu icke lärt sig at förstå Öländska stenalnen. En ordinair Likstén af 13 quarters längd och 9 quarters bredd såldes här för 13 a 14 daler Silf:mt. I de wästra brotten war stenen mera grå och tunn.

SKIFWER efterfrågades, om ock icke den skulle finnas under den förra kalkstenen, hwilket blef nekadt. Wi hade sedt,

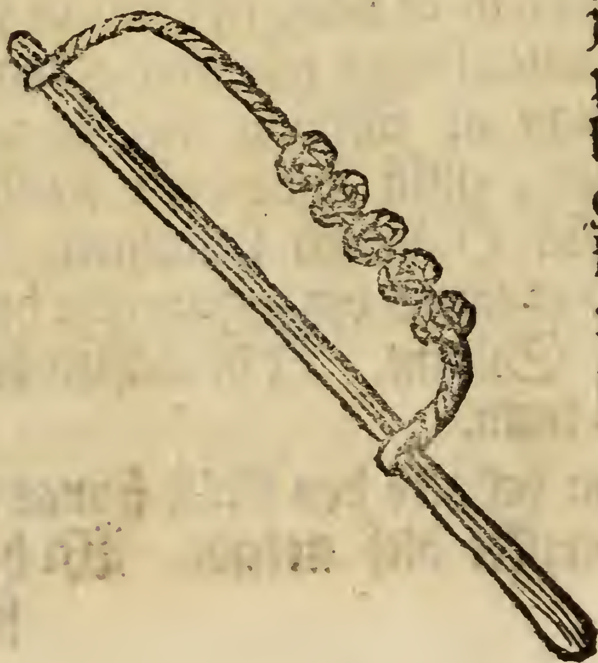
sedt, at sandsten låg under alt wid Cimbrishamn, och som denna orten låg högre än Cimbrishamn, samt hade under sig en kalkslisa, fast utan petrificater, så borde följa, at skifwer skulle finnas emellan kalkflisan och sandflisan efter de rön wi gjort i Wästergötland (Wåstg. R. 77.); Då wi kommo et litet stycke härifrån til floden, som rann emellan stenbrottet och Kyrkan, der landet war brutit, funno wi den swarta skifwerstenen, så at de förra rön och de slutsatser, som deraf äro gjorda, bestyrkas med denna ortens läge.

BELLIS (*Fl.* 707) wäxte öfweralt i ängarne på hela slätten i Skåne, behöfdes altså icke hämtas utifrån af wåra Apothekare, fast hon icke wäxer up i landet.

THLASPI (*Fl.* 530) war förnämsta ogräset på denna orten och wäxte på de hwilande åkerfält, som hade det der warit sådt. Jag märkte emellan Glasax och Cimbrishamn, at ehuru fåren gnogo bärt alla örter, rörde de dock icke denna ört, utan lemnade henne åt korna som åto den, dock märktes icke här någon osmak på mjölken eller smöret.

HYRAR eller Herdar gingo här med fänaden och hade merendels en sadlad häst, som gick i bet bland korna, på hwilken Herdarna redo och förde Boskapen tilsammans, at de ej skulle skingras, då de blefwo jagade af styngen. Hyrarne hade i handen en ringstaf, den de skakade och skramlade, at derigenom drifwa boskapen, hwilken war för den så rädd, som hästen för hästeskärran.

RINGSTAFWEN är af en half alns längd och består af en käpp eller et träskaft med en järnten, som är wriden och fäst på halfwa och yttra ändan af käppen; på denna järnten hängde 5 stycken järnringar, hwilka skramlade, då de ristades emot den jämna järntenen och stöttes emot hwarandra.

SE-

SELAR brukas i Skåne helt särskildte ifrån dem up i landet. De äro så allmänne öfwer hela provincen, at ifrån första dagen wi kommo in i Skåne, fingo wi inga andra Selar se hos Bönderna. Deße Selar äro flätade af bast och mer än en twärhand breda, af hwilka det ena bandet ligger för bröstet och det andra öfwer manken, så at deße twå äro med en järnring bakom bogen (wid armhålet) på hästen hophäktade, at fästas wid wagnen; ofta brukas en liten puta på hwardera sidan om manken, at Selen ej så mycket skal spänna hästen. Af deße Selar skulle såkerligen wåra hästar uppe i landet qwäsjas; ty här är hwarken trä på sidorna eller ofwanuppå, och måste hästen icke allenast draga med bröstet, utan också med manken, nästan som en oxe, hwaraf de Skånske hästar gerna få lutande hufwuden. At rätt utstaka den punct på hästen, uti hwilken deß styrka egenteligen concentreras, samt huru det instrument bäst kan tillämpas med hwilket han skal draga, är en sak så swår som nyttig; ty på Skånska sättet med Bast-selar täppes andedrägten och halsen blifwer lutande på hästen; med loker eller sel-trän på sidorne tryckas bogarne, som böra gå lösa i arbetet, om de skola äga fullkomlig styrka och med trä-selen tryckas musclane til bogarne, som derigenom förlora en del af sin kraft.

Junius 5.

GÄRSNÄS fordom Gäsnäs, en Sätesgård Fru Baronessan Christina Beata Adlersten tilhörig, låg en mil från Cimbrishamn i sudwäst.

TRÄGÅRDEN frambragte den skönaste Buxbaum, hwita Liljor, Lavendel, Citron melissa, som i Skåne öfwer alt i trägårdarne präktigt wäxa. Här i Trägården sågos 27 Walnöte-trän, men ej ännu synnerligen stora; ty wintren för 10 år sedan hade mycket skadat dem.

LANDET häromkring war stora slätter, som något litet woro convexa, hwarpå man knapt såg annat än åker-

fält. I dälderna emellan deßa fält, der landet war fuktigare, lågo sköna ångar. Här sågos inga trän förutan några få wid byarna. Kornet stod härligare på denna slätten, än på den östra.

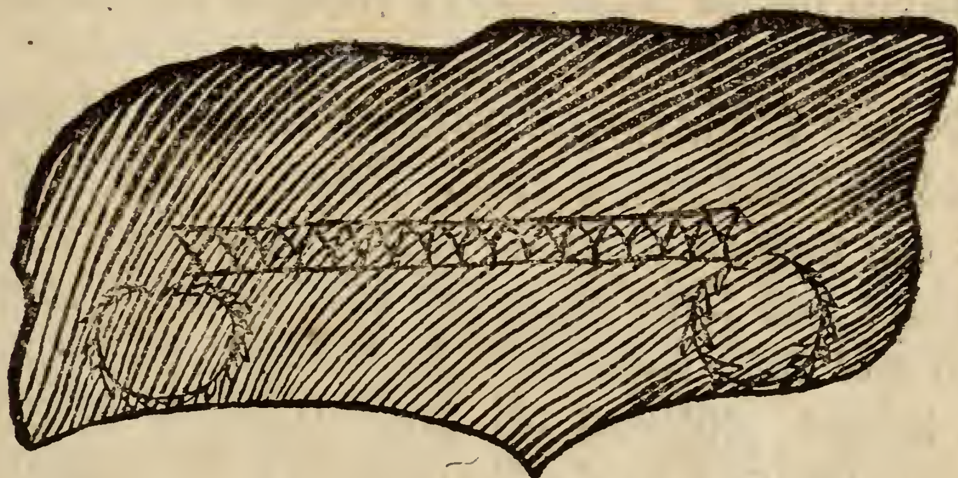
RÅGEN, som här såddes, war mäst winter-råg, sådd på sena hösten, men Herrskaperna hade i senare åren infört Larsmäßo-råg, hwilken wäxte oförlikneligen härligt, så at då winter-rågen war föga öfwer 7 quarter, war Larsmäsſo-rågen 9 quarter lång; at rätt utröna åtskilnaden emellan Larsmäßo-rågen och winter-rågen, tog jag några hundrade ax af hwardera slaget på åtskilliga ställen, at söka et medium af axens drägtighet; då fant jag, at på winter-rågen hade hwardera sidan tolf par blommor, altså tilsammans 48 blommor, häremot hade Larsmäßo-rågen på hwardera sidan 19 par blommor, således in alles 76 blommor i hwardera axet, så at winter-rågen har sig mot wår-rågen som 48 mot 76; altså inemot dubbelt. Det är wäl möjeligt, at några blomster i hwart ax, icke hwar gång gifwa sit sädesfrö, som de borde efter naturlig drift; men den samma orsaken, rägn eller annat, som skämmer fröet i den ena rågen, kan ock altid fördärfwa råg-kornet i den andra, så at Larsmäßo-råg kan af et olyckeligt blommande icke gifwa mer än 48 kornet, men winter-råg kan aldrig af naturen drifwas deröfwer, då nämligen, när man räknar efter ax och icke efter strå, fast än äfwen Larsmäßo-rågen wida mera buskar sig, än winter-rågen.

BY-BJÄR (Bysberg) war en ansenlig och aflång kulle, som låg sudwäst om Gårsnås, bärt mot Herrestads Kyrka, på hwilken man hade en oförliknelig prospect af det präktigaste åkerfält, der man 13 Kyrkor räkna kunde, utom sjelfwa Borneholm. Denna kullriga backe war til hälften och öfra delen af hel annor materia, än den undra, nämligen af grus, hwilket öfwerst täcktes med et sandhwarf, uti hwilket Sandswalorne hade gjort sina boen, men i nedre delen af backen war en grop af klappur, hwilken, då han sönderslogs, skifrade sig och bestod af skifwersten.

Här

Häribland funnos hwita Kritbållar stora som barnhufwuden, hwilka bestodo af en grof hård krita, som gäste med skedwatten. Märkwärdigt war, at deße bägge strata icke åtskildes horizontelt, utan war det undra stratum inåt likså kullrigt som det öfra; detta lägger oß för ögonen, hwad en hafsstrand fordom gjort.

PETRIFICAT eller en graptolitus, af en sällsam art, sågs uti skifwer-klappurn då han sönderslogs, hwilken i den grå stenen med swarta characterer liknade en linea, hwilken warit af kanten på et mynteteckben inpräglad, och gick ofta uti en smalare spiral ända.

OREOSELINUM (*Fl.* 228.) fans åter på wästra sidan af denna backe, så at hon intet wäxer på slätta fälten, hwaraf Apothecare böra lära, om de skulle få hog at plantera henne, och Medici få lust at bruka roten, at aldrig plantera henne sidländt, utan altid på högländt fast jordmon.

ÖRTE-NAMN efterfrågades af Landtmannen.

Nymphæa (*Fl.* 426.) Åkanna. *Lotus* (*Fl.* 609.) Refwor. *Arctium* (*Fl.* 651.) Borrar. *Ranunculus* Smörört. *Rhinanthus* (*Fl.* 503.) Skaller. *Euphorbia* (*Fl.* 436.) Mjölk-ört. *Chenopodium* (*Fl.* 212.) Mälldre. *Hieracium* (*Fl.* 639.) Rolanabber. *Menyanthes* (*Fl.* 163.) Bocksblad. *Herba Britann.* (*Fl.* 292.) Dynaskråppor. *Typha* (*Fl.*

(*Fl.* 772.) Dynamau. *Equisetum*, Räckor. *Pteris* (*Fl.* 843.) Brågen. *Polypodium* (*Fl.* 846.) Mågen. *Thlaspi* (*Fl.* 530.) Hwit Algerkål.

RÅKOR (*Fn.* 70.) flögo och skreko i trän omkring Herrestads Kyrka, som de wärsta Kajor; deße finnas icke up i landet, och göra på den nyß utsådde säden stor skada här på slätten.

SPARIS wäxte wildt ned emot hafsstranden.

FLIS-STEN kallas här den mörka gälfstenen, som i går beskrefs wid stenbrotten, och här bröts wid Komstad, 1 quart ifrån Gärsnäs, af hwilken stenflisor woro utbrutne såsom oslipade gälfstenar, hwarmed hela Trägårds-muren i Gärsnäs, utom andra stenmurar, stenhus och ladugårdshus woro til en stor del upmurade.

HUSEN eller **Wånings-rummen** så hos Bönderna, som ofta hos Ståndspersonerna, äro merendels här på orten fuktige och med en sällsam qwalma upfylde, dock är densamma starkare hos Bönderna der korswärke är med lerwäggar och icke med tegel; hwilka wäggar på denna trakten äro de uslaste, emedan uti hwar quadrat af wäggen stå perpendiculaire störar, et quarter ifrån hwarandra, utan at wara hopflätade med några horizontele spån, wid hwilka leret slås på ömse sidor. Således, utom lergälfwet, fukta ock wäggarna sig mot wätwäder, hwarföre Bönderna hafwa små flätade halm-mattor, hwilka de ställa och häfta rundt omkring wid wäggarna, så wäl at de icke skola smutsa, som ock at de ej må wäta. Bakugnarna i Bondestugorna stå med hwalfwet utom huset, fast eldstaden är inne i stugan, hwilket sker at spara rummet. Et par små fönster äro på södra wäggen och icke på taket. Skorstenarna, som nu stå på stugorna, äro här et nytt mode och nu tämmeligen wedertagit, då röken tilförne måste stryka ut genom dören.

KLÄDERNA, som qwinfolken här hade, äro en kjortel, der lifwet är gjordt af tyger, såsom et lifstycke, efter allmänt bruk här på orten; men sjelfwa kjortelen eller skörtet är en päls af lamskinn, utantil beredt, dock innantil ludet, och detta

skinn

skinn är af twänne slags färg utanpå; nämligen et quarters bredd röd omgång är midt på kjortelen, utom det at kjortelen nederst är utantil stämd med rödt kläde til et quarters bredd; således är kjortelen nedanifrån et quarter röd, sedan et quarter hwit, åter et quarter röd, ändteligen öfwerst något mer än et quarter hwit, så at han ser nog prålande ut med den röda omgången af skinnet. Med denna kjortel gå qwinfolken både winter och sommar, fast han är luden.

ARM-KJORTEL är et annat mode på kjortel, som är gjord af tyger eller kläde med armar, dock så smala, at qwinnan aldrig kan träda armen uti dem; denne kjortel brukas som kappa, hwarföre han ock är öppen helt och hållit som en natträck; öfra delen paßar efter lifwet, men modet wil icke tillåta at han brukas på gement sätt, utan bör han hängas öfwer axlarna, som en kappa, at gjordan, der bröstet och skörtet äro hopsydde, går omkring halsen öfwer axlarna, hwarigenom sker, at det, som skulle täcka bröstet, kommer nu at täcka hufwudet, och de smala långa nedhängande armar föreställa liksom så långa nedhängande öron, dock wäl til förståendes, at denna kjortel icke brukas i hwardags lag, utan endast wid stora Solenniteter e. g. då offrande skal ske eller ock då Bondhustrun skal tagas i Kyrka.

SPATT, hwaraf håstarne i Skåne woro mycket beswärade, sade Bönderne kommit af Danska Hingstar, som wid Helsingborgs action blifwit tagna, genom hwilka håste-slaget mycket blifwit skadadt.

WIN-BÄRG hade för lång tid sedan blifwit anlagdt wid Gytebo, quart 3 från Gärsnäs och samma Herrskap tilhörigt. Winrankorna hafwa warit planterade på södra bergssidan jämte sjön, men ändteligen af efterkommande för mer än 20 år sedan ödelagde; icke desto mindre lefwa och wäxa ännu på samma berg åtskilliga winrankor helt wilda, utan at wara ödelagde af de starka wintrar, til et tydeligt prof af detta climatets mildhet. Rankorna båra merendels årligen några drufwor, men helt sura, ty de hafwa blifwit wilda likſom stammen.

Junius

Junius 6.

WÄDERLEKEN warade ännu på tredje dagen med kalt rägn och blåst från nordan, som hade det warit på sena hösten. Sådant wäder, som här blandar sig med den fagraste sommar, plågar icke gästa oß up i landet, wid denna tiden; wi kunne häraf föreställa oß, hwad obehagelig höst lärer här som oftast följa på den ljufligaste sommar.

STORKAR sågos här i Skåne mäst wid byarna, der de bygdt sina boen som de största reßel, i de högsta trän. Inbyggarena räknade för godt märke, at denna fogel hölt sig wid husen, och derföre, at ännu mer beqwäma honom at logera hos sig, hafwa de esomoftast huggit tuppen af det högsta trä wid husen och deruppå lagt et wagnshjul, at foglarna härpå måtte kunna bygga. Storkarne fara bårt hwar höst; om de fara til de warma länder eller om de hwila på sjöbotten med swalorna, är ännu owist, men de komma igen hwart år och bygga på samma bo, som ändteligen blir ganska stort af risqwistar. Nu sutto de små ungar i boet och den ena storken stod på sidan af boet, at likſom öfwer ungarna hålla wakt, medan den andra war ute på wärf. Storkarna gjorde ingen skada, utan snarare gagn, med det de pläckade bårt alla Ormar och Grodor der på negden. Storkarne wåga sig sällan högre up i landet, än der Skånes mildare climat slutas, hwilket är et stort prof om climatets difference i Skåne, och at foglarna äfwen som trän och wäxter hafwa sina landamären, öfwer hwilka de sällan få skrida. Hela tjogen af sparfwar hade innästat sig under sidorna af storkens bo, at der bygga och utkläcka sina ungar emillan qwistarna, dem storken ädelmodigt läßade sig icke se, emedlertid underhöllo de en ständig musique för honom och hans ungar.

TRÄDEN wid Gårdarne woro merendels Hyll, Alm, Ask, Pil.

TYSK-PIL (*Fl.* 813.) kallades här på orten Korg-Pilen, som war allmän wid alla gårdar, och wäxte här större, än jag sedt henne på andra ställen; jag såg henne

15

15 alnar hög, och tjock som en karl, der hon war tjockast. Hon brukades så til at flåta gärdesgårdar utaf, som til halmtaks binningar.

SCORZONERA (*Fl.* 647.) wäxte mycket i ängarne, men jag såg aldrig någon äng, der denna ymnigt wäxte, som icke i lika proportion war af swin upgrafwen, hwilkas smakeligaste mat dennas rötter äro; är altså ingen förmon för Landtmannen at hafwa denna wäxt i sina ängar, om han eljest wil hålla swin.

ÅKER-SENAPEN gjorde äfwen här korn-åkrarna på flera ställen helt gula.

LANDET emillan Gärsnäs och Tunbyholm war wäl slätt, men som det mer gick up åt landet, så fick det flera kullar på sina fält; wid Listarum, 1 quart förrän wi kommo til Tunbyholm, gjorde landet en högre affättning och blef mera ojämt. Söder om denna affättningen, som med sin utsida liknade en brant ås, war en torr moßa, der folket skuro sin torf i kärret, på de stället, der deras fäder fordom metat sin fisk. På denna tracten, alt ifrån Cimbrishamn der flisan begyntes, hade wi föga sedt någon flinta på marken. Bönderna sådde här på åkrarne icke mera, några Bönor, sällan Ärter, Wicker eller Bohwete, så at denne slätten är nog åtskild ifrån den förra. Ju längre man kommer in åt landet, ju mer blir det stenigt, och ju starkare murar bruka Bönderna til gärdesgårdar.

FROSSAN hade warit ganska sällsyn i wår på denna orten och Cimbrishamns tracten, fast han gådt i swang i Stockholm, nästan mer än i mannaminne, oansedt at alla stugor här på orten äro unkna, qwalmiga och fuktiga, at man skulle tro, det hwar människa, som låge här en natt, skulle få froßan.

ÅKER-BRUKET här på orten sker således: Åkren hwilar hwart tredje år, då han efter hwilan wid Michels-mäßan, upristas långsät, sedan han förut om sommaren blifwit gödd; om wåren derpå twäras (snedas) denne åkern ad angulum acutum, harfwas: Efter åtta dagar, om någon gröda

 wär-

märkes på åkern, föres han åter på annat sned och harfwas: härpå sås korn, hwilket yrkas neder med aldret, harfwas, och sedan rullas med wälten, åtminstone på lerjord. Om hösten, sedan kornet är bärgadt, plöges åkern om Helgomäßo-tiden, och sås med winter-råg, och sedermera harfwas. Gödningen sker om sommaren, förän kornsädet året derpå sås, då gödslen wid denna tiden begynner utföras, och utspridas på åkren, hwarest han får nog utlakas, utblekas, och bärtblåsa til's hösten kommer. Plog brukades här icke til kornsädet, om icke jorden länge hwilat, och är icke alt för mycket hopwuxen af Ljungpinnar, och Käringtarmar. Plogen i Skåne är en ofantelig Machin, för hwilken Bonden spänner 4, om icke flera par dragare; då man frågar Bonden, hwarföre han brukar en så tung plog, och ingen lättare, kastar han skulden på åkren, som så starkt blifwit igenwuxen af förenämnde sega rötter.

LJUNGPINNAR (*Fl.* 622.) hafwa de segaste rötter, så at plogen med alla sina dragare måste ofta stanna, och Bonden nödgas fram med yxan at hugga dem af. Rötet (*Fl*: 105.) lägger sig här för harfwen ofta til några famnar, hwilket torkas som i Småland och sedan utsprides följande året, såsom gödsel (p. 51.). Plogen går djupt, wänder jorden, torkar, och fördärfwar deßa rötter; men det samma sker i Bergslagen med en liten plog, och et par hästar, sedan risten gådt förut, der de upköra lindarne, som hela 10 åren wallat sig. De som jämnföra Skåningens och Bergsmannens olika plog, stanna i förundran öfwer Skåningens; men de känna intet rätt käringtarmarne och ljungpinnarne, hwilka i alla tider kallats Ononis och Resta Bovis, icke utan orsak.

KALINGATORMA (*Fl.* 410.) (eller Käringe-tarmar), hwilkas ört äfwen här på orten kallas Blåbära busken; deße rötter äro föga bättre än Ljungpinnarne, krypa längre under jorden, och ganska swårt utrotas; jag har mycket litet sedt dem i åkrarne up i landet, utom något litet i Roslags åkrarne, men Ljungpinnar wäxa aldeles icke i åkrarne ofwan Skåne.

SATY-

SATYRIUM *scanense* (*Fl.* 733.) wäxte mycket i ängarne kring Tunbyholm, och stod nu i full blomma; denna ört är så rar, at jag aldrig sedt henne tilförene wildt wäxande. *Caulis* simplicissimus, spithamæus. *Folia* quinque vel sex, quorum inferiora ovata, superiora lanceolata. *Spica* florum terminalis oblonga. *Flores* albi, parvi. *Petala* tria exteriora erecta, ovata; interiora duo ovata, conniventia; *Nectarii* barba parva, trifida: laciniis lateralibus acuminatis; intermedia majore, obtusiore. Nectarium pone obverse ovatum, seu Calcar obtusissimum.

AIRA *lanata* (*Fl.* 67.) wäxte wildt i ängarne.

LOTUS floribus umbellatis, siliquis pendulis, caule erecto *Hall. helv.* 571. wäxte ibland buskar i lundarne, och kunde man tydeligen se, at ehuru densamma war mycket större och uprätt wäxande, förändrades hon dock ifrån den andra (*Fl.* 609.) endast genom rummets art.

MYAGRUM *monospermum* (*Fl.* 542.) fans allmänt på åkerrenarne, så at ehuru denna endast tilförene warit funnen wid Stockholms åkrar, bör hon dock räknas för Swensk, ty hon war på många ställen allmän i Skåne.

ÖRTE-NAMN woro här på orten:

Scorzonera (*Fl.* 647.) Ringorma-ört. *Anemone* (*Fl.* 450.) Hwitläck. *Arnica* (*Fl.* 684.) St. Hans blomma. *Hepatica* (*Fl.* 445.) Blåläck. *Cyanus* (*Fl.* 710.) Dufwe-stohl.

WICKEN (*Fl.* 601.) sås här sällan, men i Villands Härad wid Christianstad i myckenhet, der Bonden tager 1 Skäppa Wicken, 2 Skäppor Korn, och 3 Skäppor Råg til sit bröd (pag. 78.).

HÖR eller Lin sås här något, men det mästa och bästa wäxer i Gyinge Härad, i Stoby, Sandby, Gumlösa och Sörby Socknar, der det brötas på et artigt sätt, då Gubbar och Käringar rida bröten och styra bakom.

BÖNDERNA uti Gyinge Härad äro ibland Skånska Bönderna, efter mit tycke, de starkaste, idogaste, tiltagsnaste och muntraste.

DIÆTEN förändrar oändeligen mycket inbyggarena i et Rike; en Norländisk Lapp lefwer endast af kött, Fisk och Fogel, blir deraf liten, mager, lått, wig; en Bonde deremot i Sweriges södra Provincer, på Skåne slätt, som äter Ärter, mycket Bohwets gröt, och hwars mästa föda består ex vegetabilibus farinaceis, blifwer stor, grott, styf, stark, sen, tung.

BRÖD brukas här endast i stora Limpor, hwarföre Bonden måste baka hwar wecka, at Limpan ej skal möglas eller torkas, hwilket är nog beswärligt.

MJÖLKNINGEN af Koerna sker här på orten 3 gångor om dagen, morgon, middag och afton; men Fåren mjölkas allenast om mornarna; ty lammen afskiljas ifrån mödrarne om aftonen och om morgonen efter mjölkningen tilsläppas de hela dagen.

FÅREN, som gingo här på fälten i bet, lemnade en hel hop wäxter åt annor Fänad, ehuru de noga bärtpläckade alla andra örter; de som af dem lemnades woro förnämligast: *Thlaspi campestre* (*Fl.* 531.), *Arenaria multicaulis* (*Fl.* 373.), *Viola tricolor* (*Fl.* 721.), *Potentilla argentea* (*Fl.* 417.), *Cerastium viscosum* (*Fl.* 379.)

Junius 7.

TUNBYHOLM, Cammar-Herren Herr Baron ESBIÖRN REUTERHOLM tilhörig, war oförlikneligen wäl belägen, på en liten kringfluten holme uti en liten sjö, som hade 13 små holmar, bewuxne med skog såsom lundar; denne sjö hade tilförene warit et kärr, ifrån hwilket den, igenom dämningar på några ställen, blifwit gjord til sjö. Den Ön, hwarpå mangården låg, war icke större, än at Stenhuset, med en dertil nödig gård och mindre hus rymdes derpå, hwarifrån en wäg war fyld til landet, der en stor och grundmurad Ladugård war uprättad; skogen war nödtorftig, mulbetet oändeligt, åkrarne sköna, och som här på orten märkwärdigt war, wäl dikade, så at detta war en härlighet, om icke 10 Ryttare, 2 Trässdrängar, med 12 Hästar dageligen gjort någon afkärtning.

GÄR-

GÄRDES-GÅRDARNE woro af Cos quartzosa punctis lacteis, altså af den ordinaira flisan, som fans altifrån Cimbrisham; ofwan på deßa sten-murar woro qwistar lagde, som sparryttare, at afhålla kreaturen. Den nu warande ågaren hade begynt at upsätta fasta och 2 alnars höga murar efter Swenska sättet, som kunna uthärda i långa tider, dem han årligen fortsatte med mycken drift: han hade ock många här på orten nog paradoxa processer i Oeconomien, såsom at jämka åkrarne, at dika dem, at instänga hagar, at proportionera betet mot åkren, at köra åkren flere gångor, med mera.

KORNET, som i fjol såddes den 10 och 11 Maji, skars moget den 26 och 27 Augusti, mognade altså på samma tid som i Upland, fast det senare såddes, nämligen på 108 dagar.

LARSMÄSSO RÅGEN begynte först i dag något litet at blomma.

JORD-ÄRTSKÅCKOR (Helianthus *tuberosa*) hade warit planterade på en åker, för några år sedan, med Potatoës (Solanum tuberosum); samma åker hade sedermera ofta blifwit körd, och wäl rensad ifrån Potatoës, men Jord-ärtskåckorne kunde icke utrotas, utan wäxte helt höga ibland säden, hwilket gifwer nog tydeligen wid handen, at Jord-ärtskåckorne bättre tåla climatet än Potater; jag skulle ock hålla före, at de woro både smakeligare och hälsosammare.

POTATOëS hade ock wuxit tämmeligen wäl här på orten, men jag wet icke hwarföre tjenstefolket, icke allenast här på orten utan snart sagdt öfwer hela Skåne, så nödigt gå på at äta dem, som jag märkte öfwer hela landet, der de likwäl hwarken förstå Diætetice eller Botanice at pröfwa om deras kraft, utan döma, endast efter lukt och smak. Wi läto hela hopen Swin föras in på gården, och för dem utkastades en ansenlig hop af Potatoes rötter, som i sand uti källaren hela wintern blifwit wäl förwarade, at göra försök om Swinen skulle äta dem,

dem, hwartil PAN SVECICUS gifwit mig anledning. Men de stygga Swinen fingo icke af sig at äta en enda, utan upsnokade Bröd och andra mutor, som kastades ibland rötterna; men kunde åndå icke förmås, at tugga en enda rot.

BOSKAPS-SJUKAN sade Baron REUTERHOLM sig tämmeligen dämpat med Flott af Fläsk, Ättika och Malört, då man blandat och gifwit det åt Koerna, så snart de blifwit sjuka.

SPANSKA GUMSEN, som kliptes wid Tunbyholm, gaf nio marker ull dock otwättad, ty ullen hade så mycken fetma, at Pigans händer som klipte honom woro så feta, som hade de warit doppade i olja.

HEJDEN-BLOMMOR (Stoechas citrina *Fl.* 674.) rökte folket sig med uti bröstwärk.

RESAN stäldes ifrån Tunbyholm til Sanct Olof.

KALK brändes af den mörka Kalk stens arten, som beskrefs wid Tomarps Stenbrott (pag. 143.), hwarpå här gafs godt förråd. Brända kalken bärtfördes uti grafwar, som på botten och sidor woro stenlagde, der kalken släcktes, och ju längre han der fick ligga inneslnten, ju starkare blef han och på slutet grå.

TORF skars i myrorna til bränsle, och fick ägaren af slåboen 1 ½ daler Silf:mynt för hwar spade (Person) hwarmed torfwen skäres om dagen. Det tyckes wara en ståtelig upfinning, at kunna anwända kärren til wed, och dermed skona skogen; men en skog kan upwäxa flera gångor på et Seculum, då et kärr icke fylles med torf i flera Secula; om någon, som mist lukten, skulle taga sig före, at til sparande af skogen, upbränna sin dynge-stack i stället för wed, kunde wäl hwar en tro, at denne äfwen mistat et af de inwärtes sinnen. Torfwen består af dy, dyen är en grof mylla, som bewaras i kärren af naturen så grof, som hon är; all matjord är intet annat än den finaste mylla, som är den endaste födan för wäxterna; grof jord eller dy uplöses til fin matjord, igenom luft, sol, regn, torka,

torka, frost, och aldrasnarast af förrutnelse. Upkastad torf, tätt hoppackad, förmultnar til fin jord, men ännu snarare om hon blandas med färsk gödsel; den som äger eller wunnit en så fin mylla, antingen af boskap eller kärr, han äger en skatt för sin åker och äng, och en rätt gödsel. Lyckelige Bönder, som förstå sin egen nytta. Naturen sköljer dageligen utaf högderna det som stannar i wattnet, den tyngre och onyttiga jorden sjunker och fyller holarne, men den nyttiga myllan blifwer til dy; så mycket som hafwet sjunker undan, så mycket mera blir landet högre, kallare och sterilare, då strander och dälder upwallas til et nytt land; Således blifwa ändteligen fjällar med beständig winter, der fordom warit den härligaste gråswärt, och de härligaste åkrar warda ändteligen på de djup, der man nu med noten samlar Fiskar. Naturen fant mindre af nöden, at de snöbetäckte fjällar skulle onödigt täckas med swartmylla, utan lagt den afskölgd i fjällens dälder, hwarifrån hon ändteligen, dageligen och stundeligen nedföres med watnet til de sidländtare länder, och warmare climater.

BÖKARNA woro til största delen öfwerst afhuggne och toppade, ty när Slåttboen kommer at skaffa sig bränsle, klifwer han up i trädet, och hugger ned skatan, som mindre beswärligt kan paßas til laßet, och behöfwer mindre wåldsamt klyfwande; således saknas träden mindre, men Boken skadas mer än andra topphuggna trän.

AFVENBOK war den allmännaste buske i den skogen, som omkring Tunbyholm åt St. Olofs sidan war ansenligen widlöftig, så at jag aldrig sedt på en gång mera Afwenbok än här; dock bestodo de mästa af buskar, dem Boskapen klippa om wintertiden.

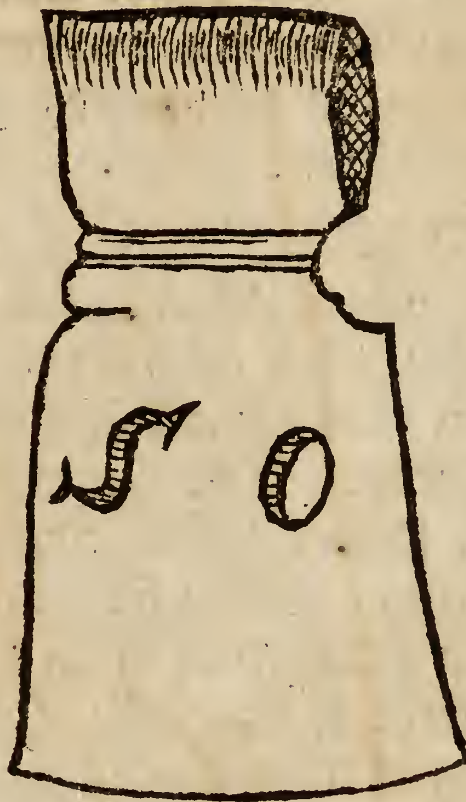
LANDET åt St. Olof bestod af mycken klappur och kullersten, ängarne woro gula af *Pilosella uniflora* (*Fl.* 633.), brandgula af *Leontodon Taraxaconoides* (*Fl.* 628.) och röda af *Silene viscaria* (*Fl.* 364.).

Sanct-

SANCT OLOF är en tämmelig stor och fastbygd Kyrka, som ligger in åt landet. Kyrkogården är kringplanterad af Aske=trån. Catholikerne hafwa giort St. Olof til denna Kyrkans Skydds=Herre, den de ock låtit uthugga uti

uti en bild af 5 qwarters högd, och 2 quarters bredd, der St. Olof sitter med sitt skägg, krönt med sin krona, omgjordad med fyra Crania eller Skallar, har i wänstra handen en kalk, och i högra en liten yxa af silfwer, med en Sphinx under fötterna, och en liten Spelman med sin violin står wid hans högra axel. Yxan, som han har i handen är af silfwer, et par twårfinger bred och 3 twårfinger lång, med et quarter långt tråskaft; på sidan af yxen äro Bokståfwerna S. O. utstuckne. Bilden, som är ståld i norra sidan af Choret, har tilförene warit målad, men är nu så afnött, at man knapt kan se at kläderna warit förgylta. Sjelfwa Kyrkan war sällsamt indelt med twänne rader bänkar uti et långt Chor, men med tre rader bak uti Kyrkan. Utom det stora altaret, och des altartafla, woro äfwen 3 små altare, det ena midt i Kyrkan föreställte Gud Fader och den korsfästa Christum; det andra bakom södra Kyrko-dören, Anna, som hade i sit knä Jungfru Maria, och Jungfru Maria Christum. Det tredje altaret stod gent emot Predikstolen, med sina bilder. Efter Catholiska tiden hafwa wåra hederwärda Theologi lyckeligen afbögt Helgonens åkallande, och til den ändan afskaffat deras bilder, at de enfaldige ej af dem måtte påminnas om en gammal och skadelig inbillning; men det fattiga folket, som här ligger, liksom något mer in obscuro, och långre skildt ifrån Medicis, har trägnare hållit uti med sin widskeppelse, och förment sig, efter Catholske dikterne, af St. Olof kunna få någon hjelp i sin nöd och sjukdom, ty hafwa de tilförene kommit hit, at få stryka sig med hans yxa, och lemna honom något; hwarföre man också såg honom öfwer alt behängd

med

med strumpeband af sjuklingar. Den förnämligaste fästen är St. Olofs dag, då folket stormar hit til stor myckenhet ifrån aflägsne orter, at afhöra predikan, och at offra. Här är det minsta Pastorat i Skåne. En kläcka, som skulle bära årtalet 1444, hängde i tornet, men at stiga dit up war halsbrytande wågspel. Söder ifrån Kyrkan war den sköna St. Olofs källa, der de nödlidande drucko eller twåttade sig, samt tilförene offrade. På östra sidan om Kyrkan woro några Rudera, kanske efter något Capell. Här kunde man tydeligen se, hwad möda Theologi måtte haft, at rensa Fäderneslandet ifrån Catholikernas widskeppelser, som nu lyckeligen skedt måst öfwer hela Riket.

SLAG-RUTA är et underligt uptog, med hwilken man wil inbilla folk, at rutan skal säga hwarest metaller ligga förbolde. Min Secreterare tog esomoftast en qwist af Hassel, som war jämt delt i twå grenar och med den förnögde sit sällskap. Det samma skedde ock här, då den ena gömde sin silfwer Tabaquier, den andre sit ur här eller der i buskarna, hwilka Secr. tämmeligen lyckeligen upletade; jag som aldrig trodt rutan, och icke welat höra henne nämnas, förtröt at slagrutan skulle recommenderas, och föreställte mig at min Följeslagare och Secr. förstodo hwarandra til at inbilla sällskapet; ty gick jag afsides på et stort och högt fält norr om Ladugården, skar der up en liten torf och lade dit min lilla penninge-pung, täckte sedan med samma torf så noga, at ingen människa skulle sedt minsta tecken derefter; mit märke war en stor Ranunculus (Fl. 467), som stod strax derwid och ingen annor hög ört war mer på hela fältet. När så war beställdt, går jag ner til mit Sällskap, berättar at jag gömt min bourse på det fältet, bad Secr. med sin slagruta upleta ducaterna, så wille ock jag tro henne; ty jag war säker, at ingen dödlig mer än jag wiste, hwarest penningarne lågo. Secr. war nögd, at han fått et tilfälle, genom hwilket han kunde förmå mig til mildare tanka om rutan, som jag altid talt om henne med åtlöje; Sällskapet war ock nyfiket at se rutans mästare-

prof.

prof. Secr. sökte länge och wäl hela timan, då jag med mit wårdfolk hade nöje at se rutan arbeta förgäfwes; altså, som godset intet kunde fås igen, blef rutan wårt löje. Jag går sedermera at sjelf uptaga min pung, men när jag kommer bårt på fältet, hade wåra rute-gångare genom sit peripateticerande nedtrampat alla gräs, så at ej minsta tecken sågs efter någon Ranunculus, och jag måste söka efter mina Ducater med samma owißhet som rutan. Jag hade icke lust gå 100 ducaters wad om rutan, ty sökte wi alla, men förgäfwes, både med löje och förtret; åndteligen måste jag gifwa saken förlorad, då Baronen och Secreteraren bådo mig utnämna rummet ungefärligen hwaråt jag tyckt mig nedlagt pungen, det jag ock gjorde; men den fula rutan wille intet slå, utan drog rutan åt en hel contraire sida, och åndteligen sedan både Secr. och wi alla woro trötte wid rutan, och jag wid henne måst ledsen, stante Secr. på en hel annor sida af fältet, sägandes at om pungen icke wore der, så wore ogörligt för honom säga stället. Jag böd icke til at söka derefter, emedan det icke war detta håll, derest jag tyckte mig lagt pungen, men Bar. OXENSTIERNA lade sig likwäl på jorden at söka, då han fick ned et finger och drog up den lilla torfwen, under hwilken ducaterna lågo. Således slog rutan rätt den gången och skänkte mig de penningar, jag eljest förlorat. Detta är res facti. Får jag se några stycken dylika exempel, så måste jag wäl tro, det jag icke wil; ty det är helt annat med magneten och attractionen emellan järn och järn, men at en haßelqwist skal säga mig rikare metaller, det samtycka hwarken wåra utwärtes eller inwärtes sinnen, så at jag wäl ännu icke tror rutan, dock wil jag icke flera gånger gå med henne wad om lika många ducater.

Junius 8.

RESAN ifrån Tunbyholm (der ägaren wist på oß all hospitalitet) åt Lund.

LANDET, här på den södra-Fliseflåtten, liknade ganska mycket situationen af Waxala gårde, ofwanpå backen, förrän man reser neder åt Upsala Tå; men östra Sandslåtten liknade Pålacks-backen söder om Upsala, deremot wästra Lerslåtten eller Flinteslåtten liknade Slottsgårdet wäster om Upsala Slott.

ÄNGARNA, som woro sidländta, stodo denna tiden bruna af Brun-hwen (*Fl.* 1038.) och gula af *Ranunculus acris* (*Fl.* 466.). *Anthemis arvensis* (*Fl.* 704.) war här det allmännaste ogräset i Rågen. Cichorium (*Fl.* 650.) wäxte allmänt på renarna wid wägen, men hade än icke slagit ut en enda blomma, ty solståndet war icke ännu förbi. Papilio *brassicarius* (*Fn.* 799.) flög allestädes i otrolig myckenhet ute på fälten, at jag undrade hwarest så många tusende matkar skulle fådt tilräckeligen kål til sin föda, men jag fant, at de lefde af twänne nog allmänna ogräs ibland Rågen, som icke wäxa up i landet, nämligen *Brassica perfoliata* (*Fl.* 546.) och *Raphanistrum* (*Fl.* 568.).

TRANÅS Kyrka, quart 3 ifrån Tunbyholm; wid ingången af Kyrko-dören stodo stänkelsekar af sten på högra handen, och på wänstra handen en inmurad människo skalle, på hwilken främre delen war bårttagen, at den åfwen så kunde tiena til stänkelsekar. Kläckan war mycket gammal och påskrefwen med Munkstyl.

STORKAR med deras stora bon sågos i träden, och många små sparfwar logerade hos dem; den ena Storken hölt wakt öfwer sina 5 ungar, medan maken skaffade födan, såsom ormar, snokar, ålar, grodor. Storkarna fades årligen anlända den 24 Martii, men fara bårt wid Larsmäßo tiden.

KARRUSSER kallades Rudorna här på orten.

TYSK PIL (*Fl.* 813.) war allmänt planterad kring trägårdarna, och wäxte frodigt.

ASPERÖD quart 1 från Tranås; här woro i Trägården artige Liguster-häckar, konstigt klipte i figurer.

POP-

POPPEL-PIL (*Populus nigra Fl.* 821.) wäxte här mycket stor; efter detta trädet är segt och låter swårligen klyfwa sig, war det mycket tjenligt til Bösse-stäckar; men efter som det war mycket lätt, så köptes det af Fiskarena til flarn på deras garn, dock besynnerligen den tjocka och lätta barken, hwilken åfwen af dem utifrån förskrifwes. Emedan detta trä ganska lätt och fort wäxer af nedsatte käppar och blifwer mycket stort, så wore det mödan wärdt, at allmänt plantera det samma i Riket wid byarna för lugn, til wed och annor nytta.

ÖRTE-NAMN här på orten woro: *Equisetum arvense* (*Fl.* 833.) Poggräcker. *Orchis palmata* (*Fl.* 729.) Wår Herres hand. *Rumex lanceolata* (*Fl.* 296.) Kråke-syra. *Polygala vulgaris* (*Fl.* 586.) Fogle-ört. *Asparagus hortensis*, Asparis.

NATTEN kom på sedan wi ifrån Tunbyholm haft skogen norr om oss och slätten åt söder, och ändteligen slöts resan med en stor Bökeskog wid Sjöbo.

Junius 9.

MO-SLÄTTEN begyntes åter wid Sjöbo, som sträckte sig til 6 quarts längd och 4 quarts bredd. Denna slätt bestod til större delen af röd mo och flygsand, hwarföre den ock war den magraste. Flygsanden war här gröfre, än den wi förr sedt. Der flygsanden war ren, fans han til et par twärfinger nedre i jorden fuktig, hwarföre man såg en eller annan Björkbuske i honom wäxa frodigt; denna slätten war den magraste och helt åtskild ifrån de andra slätter i Skåne, hwilket förorsakats af flygsand, som icke i tid blifwit hämmad. Bohwete sådes här på de sandigaste fälten och winter-Råg på åkrarna; bonden sade, at Larsmässo-Rågen aldeles utmärglade jorden, hwilket wäl är troligt; ty såsom Fänaden förtärer alt grönt på marken och som boskapen förtwinar på magra orter, åfwen så gör ock strid säd på mager åker, som lefwer af den ringa swartmylla deruti finnes, och den upäter, ty äro folket här

i landet mycket rådde, at för mycket föra och så en mager och sandig jord, emedan då myllan blifwer upsupen af sådens rötter hel och hållen, ligger bara sanden qwar, som sedermera mycket flyger af wädret och icke på många år derefter kan sättas i stånd. Huru mager denna jorden är, kan tydeligen slutas af de örter, som wäxte i de hwilande åkerfälten, hwilka här woro de uslaste, nämligen Fårgräset (*Fl.* 95.), Musöron (*Fl.* 633.) och Knafwel (*Fl.* 348.); men då deße fält ännu långre fingo hwila, täcktes de med Ljung och Renmoßa.

LADANUM (*Fl.* 492.) war det allmännaste ogräset i deße magre åkrar.

OREOSELINUM (*Fl.* 228.) fans nu på tredje stället uti Wåfweryds äng, der *Arundo montana* (*Fl.* 101.) och *Jasione* (*Fl.* 713.) woro allmänne.

SCABIOSA *gottlandica* (*Fl.* 111.), en ört som wi endast sedt i Swerige på Gottland, wäxte på de afbrutne backar.

CULEX *lanigerus*, *alis aqueis*, *oculis virescentibus*. Denna fluga flög på blomstren af Serpyllo, och pep som et Bi; under det hon sög honung af blomstren, hwilade hon icke med föttren på blomman, utan flög ständigt, såsom honungs-foglen (Trochilus) i America. Hon war wäl så lik en *Culex lanigerus alis semifuscis* (*Fn.* 1119.), at man snart hade hållit henne för den samma, der icke denne Skånska warit halfparten mindre. Rostrum *longum*, *porrectum*. Corpus *nigrum vellere subcæsio*. Alæ *aquei coloris absque nigredine*. Oculi *virescentes*. Pedes *nigri*. Sedan wi nu fått flere species af denna structuren, följer ofelbart, at et nytt genus af dem bör inrättas.

MUSCA *alba villosa*, *oculis virescentibus*, fans äfwen på samma ställe, och blir en ny recrute för wår Fauna. Magnitudo *media*. Antennæ *nigræ*. Frons *alba*. Oculi *virides*. Thorax *cinereo-albicans*. Abdomen *tenue*, *villosum*, *niveum*. Alæ *immaculatæ*. Pedes *longiusculi*, *albicantes*.

EKAR stodo wid Wåfweryd til myckenhet i säden, som hade säden warit sådd i Eklundar; ty Herrskapen tilstädja icke Bönderna, at hugga'ned sina trän för åkrens skul. Jag märkte ej eller, at Ekarne här bårtbränt säden, som up i landet.

GÄRDES-GÅRDARNE, på och kring förenämnde slätt, woro af egen art, de woro bygde med Alle-stafrar, der hwart par störar stodo allenast 3 quarter ifrån hwarandra. Emellan deße stafrar war en tunn gärdesgård, lagd af en famns högd, der i stället för roder woro allenast smala al-qwistar. En sådan al-gärdesgård måste hwart annat år få nya stafrar, ty al-stören rutnar i jorden på tu år. Til annat gärdsle war ej tilgång på denna orten.

RAMMELE-KLINT låg en quart ifrån Wåfweryds Kyrka. Här blef landet efter hand uphögdt och war med grön betesmark på alla sidor betäckt. Berget war helt brant på norra sidan och hade skog på östra. Allmänna stenarten i Rammeleklint war just den samma, som i Norrby knyl uti Medelpad, nämligen SAXUM *quartzosum subspataceum albicans, mica squamosa auricolore. Syst. Nat. 6. p.* 186. På öfwersta kullen af Rammeleklint är den härligaste prospect ut åt slätten, så på östra, som besynnerligen på sudwästra sidan; ty åt öster låg den Moslätten wi nyß öfwerrest, på hwilken sågos Kyrkorna

Blentorp, *Äfverlöf*, *Ulstorp*,
Åhsum, *Sallagra*, *Wåm*,
Wåfveryd:

I söder och wäster låg Lerslätten eller Malmö slätten, hwarest sågos

Köpenhamn, *Lund*, *Malmö*,
Hälleſtad, *Hammarlanga*, *Söderåckra*,
Hallösa, *Genarp*, *Gollöf*,
Hogby, *Häddinge*, *Biellarp*,
Råby, *Hare*, *Biera*:

Skogarna, som skilde eller betäckte lerslätten, woro på söder TOTTENska Skaffjö, SILFVERSCHIÖLDska Heckebiera, PIPERska Biörstorp. På norra sidan afstångdes

denna slått med Hallestads och Dalby skog. På ryggen af Rammele-klint eller på des norra och östra sida war Wåswetyds skog.

ACARUS *Fagi*, et slags ganska små insecter, sutto hopgyttrade på undra sidan af Bokbladen, ganska allmänne i Wåswetyds skog.

LANDET ifrån Rammele-klint eller Wåsweryd til Dalby quart 4, war nog stenigt och åtskilde den lilla moslåtten ifrån den stora lerslåtten.

HJULEN, som Bönderna bruka på sina wagnar i Skåne, woro måst öfwer alt oskodde.

DALBY quart 9 ifrån Sjöbo. Här war en stor och gammal Kyrka, på hwilkens wästra sida en liten och djupare krafts-Kyrka war bygd, uti hwilken stora gamla Tråbilder, Munkestolar och andra Påfwiska reliquier bewarades; här woro Pelare af fast cote quartzosa eller flisten. På sidan af denna Kyrka sades gången wara igenmurad, hwilken går hwalfd och murad under jorden til Lund hela milen, men jag skulle tro, at han ginge genare wäg til den strax norr om liggande Kongs Ladugården, der Munkarne ofelbart haft sit residence. Altaret i Kyrkan med de derjämte stående pelare woro af marmor. Funten war stor och pråktig af cote quartzosa uthuggen på gammalt sått med följande skrift: *Jam res declarat, quid unda significarat, Jn cruce productus, Christi de vulnere fluctus.* Wid östra sidan af Kyrkan stodo ännu rudera af et gammalt Kloster. På östra sidan af Kyrko-gården låg en famns lång, 3 quarter bred och kullrig sten, som förmentes warit Kong HARALDS sten, ty HVIDFELDT i sin Krönika berättar, at HARALD war SVENS äldsta Son, som dog 1080 och begrofs i Dalby.

SLÄTTEN, som sträcker sig åt Lund, Malmö och Trelleborg, begyntes här wid Dalby och förestålte et Canaans land, betäckt med de härligaste åkrar och den skönaste jäd, så långt ögonen kunde se.

PI-

PILARNA (*Fl.* 812.) som stodo planterade wid husen och wallarna, hade mist alla sina blan, at icke et enda war öfrigt, genom skråpukar af en Nattfårla (*Fn.* 822), hwilka nu sutto i puppor inom sina nåt.

GRÄS-MATKEN (*Fn.* 826.), som 1749. 1748. 1747. gjort höet så dyrt i Upland, at et laß, som för 7 år sedan såldes för 9 daler kopparmynt, nu såljes för 42, eftersöktes öfwer hela Skåne; men jag fant icke en enda. Så ser man, at landsplågorna icke komma af torka eller wåta om sommaren eller af wintrens beskaffenhet; ty det ena landet har sig proportionelt emot det andra, men at en ohyra, som en gång sig inrotat, kan ej så lått utödas.

LUND quart 4 ifrån Dalby.

Junius 10.

* ACADEMIEN i LUND hade så ansenligen blifwit båttrad de et och tjugu åren, sedan jag hår studerade, at jag nåppeligen wille kånna henne igen, hwilket hon har myc-ket at tilskrifwa sina stora Cancellerer, GYLLENBORGARNE.

LUNDA-GÅRDEN, som framan för Academien war anlagd af wår makalösa Öfwer-Hof-Intendent Herr Baron HÅRLEMAN, war oförlikligt pråktig med de många slags trån han war prydd; utom det at han war omgifwen med en fast mur och stångd med tre wackra jårnportar. Norr om Academien war et stort fålt til Stallgård, der Observatorium åfwen war tilårnadt. Emellan Academien och Stallgården war et skönt fålt, af 155 steg i långden, til Academiæ Trågård, kringstångdt med en 4½ aln hög och fast mur af tegel, och gatorne deromkring wål stenlagde. Uti Academien besågs *Consistorium* med Konungarnas och Cancellerernas portraiter, ofwanpå war *Anatomie*-Sal, samt twånne rum för *Museum* och öfwerst en ganska pråktig *adparatus Instrumentorum Physicorum*. MUSEUM Academicum bestod til stor del af Salig Archiater KILIAN STOBÆI samlingar, måst uti Lapideis, utom åt-

skilliga wackra stycken, som Salig Riks-Rådet Grefwe CARL GYLLENBORG ditskänkt, under den tiden han här war Canceller. BIBLIOTHECA *Academica* war fördelt i tre rum; i det Theologiska rummet stodo Procancellerernas Portratiter:

P. VINSTRUPE.	B. OELREICH.
K. HAHN.	CHRIST. PAPKE.
Æ. SUENONIUS.	JON. LINERIUS.
AND. RYDELIUS.	C. PAPKE.

Andra rummet war Medica och Mathematica, här stod ROSTIUS.

I yttersta och största rummet, som war Philosophica, hängde Contrefaiterne:

K. STOBÆUS.	A. MÖLLER.
M. HÆGGARDT.	C. QUENSEL.
AND. STOBÆUS.	SAM. PUFFENDORF.
O. BAGGER.	M. NORDEMAN.
G. HÖRLING.	G. G. VON DÖBLEN.
N. LAGERLÖF.	D. MENLÖS.
D. NEHRMAN.	

Här säges åtskilliga stora werk såsom: HARDUINI *Collectio Conciliorum*, MONTFAUCONS *Antiquité expliquée*, GRÆVII och GRONOVII *Thesauri*, *Corpus historiæ Byzantinæ*, LYNIGS Reichs-*Archivum*, MEJERI *Acta Pacis Westphalicæ*, *Corps Diplomatique*, BARONII *Annales* och *Centuriatores Magdeburgici*. Derjämte wistes ock et wackert pergaments manuscript af VIRGILIUS med stora guld initial bokstäfwer, som förmentes wara mycket gammalt, af 7 a 8 Seculo. Et präktigt manuscript af ALKORAN i sammet inbundit. Et i Venedig tryckt exemplar af AUGUSTINUS de *Civitate Dei* in folio år 1470, som prydes med stora förgylte Initial bokstäfwer, papperet war regalt och trycket ganska nitid. LIVIUS vol. 2 in fol. med lika tryck och guld-bokstäfwer af år 1470. JULIUS CÆSAR tryckt på samma sätt år 1469, hwaruti ses äfwen en handskrefwen illuminerad

Land-

Land-Charta öfwer Orbis Romanus; förutan CRESCENTII *opus ruralium* Argentor. 1486 i fol. Bibliothecarien berättade sig ock hafwa under arbete en recension af alla i detta Bibliotheque befinteliga böcker ifrån år 1440 til år 1540, som med första skulle göras allmän. Mynt-*Cabinettet* bewarades hos Professor BRING, war en wacker och ansenlig samling.

PROFESSORERNE wid Lunds Academie woro denna tiden många hederwärde, lärde och namnkunnige män; utom Biskopen och Pro-Cancelleren S. S. Th. Doct. ENSTRÖM woro

Theologi

WESTRING (AMBROS.) Præpositus och Theol. Doct.
WÅHLIN (JONAS) Theologiæ Doctor
- - - - - - vacabat.

Juridicus:

NEHRMAN (DAV.) K. Revisions Secret. och J. U. P.

Medici:

HARMENS (GUSTAV.) Medic. Theor. & Physices.
ROSÉN (EBERH.) Medic. Practices. Pr.

Philosophi:

STOÆBUS (Nicol.) Eloquentiæ & Poëseos Prof.
BRING (SVENO) Historiarum Prof.
NELANDER (JOHAN) Moralium Prof.
LIEDBECK (Laur.) Mathematices Prof.
MUNTHE (SVENO) Orientalium Prof.
LAUREL (LAUR.) Metaphysices Prof.
CORYLANDER. Bibliothecarius.
JUNBECK. (E.) Secretarius.

Junius 11.

HYRARNE blåste wid alla byar och städer på slätten i sina horn bittida om morgonen och skramlade med sina ringstafrar; Pigorna utsläpte Boskapen, som på en gång mottoges wid husen och utfördes af Hyrarna til fäladen i det, så ordenteligen, at det war nöje at se. En inrättning, som wore nog nyttig wid de mästa Städer uppe i Swerige.

 FLO-

FLORA *Lundensis*, som för 20 år sedan gifwit mig så mången angenäm stund, besöktes nu på de förfallne wallar omkring Staden, der jag såg hwad förändring hon undergådt på så få år.

PULICARIA (JNULA *palustris* *Fl.* 693.), som i min tid wäxte allenast på et par ställen i Staden, war nu allmän wid wallarna.

CARDUUS *nutans* (*Fl.* 665.), den jag icke sedt utom Gottland, war äfwen allmän på wallarne, såsom den förra.

ANAGALLIS (*Fl.* 169.), som ej eller fins up i landet, wäxte både på wallarna och de hwilande åkerfälten allmän. Hon öpnade alla sina blommor kl. 8 om morgonen, och tilslöt dem efter middagen.

LA VOUE (*Luteola* *Fl.* 439.) är en ört, som mycket förskrifwes årligen ifrån Frankrike, såsom ifrån Cette, Rouen, Bayonne, Bourdeaux, emedan wi icke gerna få henne i Swerige jämn mogen, och hon dock är oumgängelig wid Färgerierna til gul färg, wäxer årligen af nytt frö och något litet kröker spetsarna af sina ax mot solen den hon följer hela dagen. Denna ört har jag sedt wild wid Calmare, Cimbrishamn, Helsingborg och på et par andra ställen, dock et eller annat stånd. Jag sökte henne förgäfwes på wallarna wäster om Lund, der hon för 20 år sedan bodde; men fick henne fast, norr om Staden, på wallarna wid Thomæ-gap, der hon stod för fåfot i myckenhet, priviligerad för kor, getter, hästar, swin. Efter denna örten tål alla fyra Elementerna kring Lund och wäxer der mera wild, än på något annat ställe i Swerige, samt fordrar en god swartmylla, och tål ei gerna leran, och som Lunds Stad har inom sina wallar 2 a 3 alnars djup swartmylla, så tyckes mig, at Tobaksplantorne borde gifwa Luteola rum och idel Voue planteras, så länge den samma skal förskrifwas utifrån; ty ingenstädes kan en ört lättare planteras, än der hon wäxer wildt, och ingenstäds wäxer hon i Swerige begärligare än wid Lund.

SCAN-

SCANDIX *seminibus ovatis hispidis* (*Fl.* 241.), som wäxer på Öland, Gottland och Göteborg, stod här öfwer alt på gödselhögarne.

XANTHIUM (*Fl.* 778.) wäxte något litet utom söder Tull, der jag såg henne för 20 år sedan, och lär icke på många flera ställen i Swerige finnas.

CENTAURIUM *palustre minimum*, *flore inaperto* Vaill. paris. 32. Tab. 6. Fig. 2. wäxte på södra fäladen, men sällsynt.

CREPIS scanensis, en ört som jag ej tilförna sedt innom Sweriges gräntsor, fants allmänt på wallarna ibland det tjocka gräset; hon liknade så mycket Crepis (*Fl.* 640.) som hon med henne war nära slägt, men war dock twå gångor större, och hade fyra gångor större blommor. Caulis *erectus*, *angulatus seu sulcatus*, *pedalis*, *adspersus villis albidis*, *sulcorum marginibus purpurascentibus*. Folia *fere Dentis Leonis*, *pinnatifida*, *dentata denticulis fuscis*, *scabra utrinque pilis erectis albis*. Pedunculi *in paniculam digesti*, *terminati* Calyce *duplicato*: *exteriore squamis erectis*, *lanceolatis*, *concavis*, *nudis*, *interiore erecto*: *limbo patente*, *squamis lanceolatis*, *longioribus*, *dorso setis nigris exasperato*. Corolla *flava*: *corollulis quinquedentatis*. Denna ört finner jag uptecknad hos Auctores Botanicos, som skrifwit om Tyska och södra Europæ örter, under namn af *Hieracioides foliis variis glabris*, *caule ramosissimo Hall. helv.* 757. *Hieracium*, *chondrillæ-folio*, *glabrum. Bauh. pin.* 127. Således är denna åtskild ifrån wår allmänna Crepis (*Fl.* 640.) med större blommor; med bladen wid roten, som äro mer häriga; med fjällen i yttre calyx, som äro längre och bredare.

RESAN ifrån Lund til Malmö.

FLINTOR förskrifwas årligen i myckenhet så af de Franske, som de Lybske. Hwad de Franske angår, så lemnar jag dem til widare (se Skanör); men de Lybske flintor, som äro mörka och klara, finnas allmänt på denna

wästra

wästra slätten och de aldrabästa af dem fant jag ifrån Lund til halfwa wägen åt Malmö; de woro här både grå och bleka, samt tillika durksigtiga, men helt swarta med en tjock hwit kritskårpa omgifne, hwilka senaste gåfwo den starkaste eld. Den hwita kritskårpan kläder flintan som en bark, så at jag ej tyckte at flintan uplöstes til krita, utan at flintan blifwit af krita. Deße flintor funnos i den myckenhet, at wi icke behöfde gå öfwer ån efter watten, ty de äro här tilräckelige, allenast wist folk blefwo tilsatte, at rätt bryta och slå dem, samt at de få straxt afsättning, då inga utifrån afhämtas.

GÄRDES-GÅRDAR emellan Lund och Malmö äro alt wallar, upkastade så höga, som en karl kan räcka; på yttra sidan äro wallarne nästan perpendiculaire med en graf bredewid, men på inre sidan sluttande, at ogräs kan wäxa derpå; denna lerwall förfaller om wintren, då kålen går ur jorden, måste altså årligen förnyas i April månad; händer så, at någon stark regnskur kommer om sommaren (såsom förleden Pingestafton skedde), så sköljes wallen mäst bårt, at folk å huse måste ut til wallarnas i stånd sättande, hwilket är et otroligt arbete för Landtmannen. Wore Inbyggarne wande wid Utlänningarnes häckar, som här lättare, än på någon annor ort i Riket kunde anläggas, och fylde dem med sina wallar, så sluppo de mången tröttsam stund. Nedre mot hafssidan woro wallarne upkastade af Tång, som låg krithwit, sedan hon i flere år blifwit blekt af solen.

ÅKER-BRUKET i Skåne, då det anses af oß, som bo kring Stockholm, på långt håll, faller det oß så obåkeligt, som deras plog är lång; wi se en Bonde spänna 4 a 6 par dragare för en plog, som wäger så mycket et par hästar kunna draga, och huru Bondens folk skrika, sjunga och köra foren ofta af hela ½ milens längd och huru de så sin råg dagarne för Jul, och ändteligen på slutet få derefter fjerde eller sjette kornet uti det härligaste climat; men Bonden i Skåne är så trägen wid sina förfäders sätt, som wår tids ungdom är promt at den förändra: De

hälla

hålla sig så fast wid gammal förfarenhet, som wåra wid nya projecter: De äro så säkra på dem, som wi osäkre om wåra. En swår sjukdom häfwes aldrig, utan af lyckskott, om icke Doctoren gör sig noga underrättad om sjukdomens art; jag har budit til at upteckna sjukdomen, få se sedermera, om så tilräckelige som nye projecter kunna hjelpa honom.

α) Ägorne eller landet på slätten är deld i treskifte, i Kornwången, Rågwången och Fäladen; deße tre byta så om, at endera delen hwilar hwar sit år, och då kallas Fälad.

β) Fäladen, eller den hwilande åkren, är det endaste betet för Boskapen om sommaren, och utom den intet.

γ) Hwardera wången är stor för twå a tre Kyrko-soknar, som ligga tilsammans, at spara det oändeliga arbetet med wallar och gärdesgårdar.

δ) Som wintrarna här äro ganska lindriga, så födas kreaturen mycket litet inom ladugården, altså blifwer här ingen gödsel.

ε) De omtalte rötterna, Ljungpinnar och Käringetarmar, binda sig så tilsamman, at alla Bondens dragare och span för plogen ofta måste stanna för en enda rot.

ζ) Hästarna i Skåne, som på alla låga slätter, äro wäl mycket stora, men hafwa mycket swaga krafter; orsaken är, dels deras ringa bete om sommaren, dels at de med halm endast om wintren måste stillas, så at då jag i Upland kunde föra wagnen med twå resna kampar, som jag icke i Skåne från Gästgifwaregården utan fyra rustgilla hästar.

η) Bonden, som har mycken åker, får mycken halm, men har föga hö. Halmen måste anwändas til foder åt Boskapen, som wäl gifwer swag föda, men dock tilräckelig åt många; altså måste Bonden hålla många kreatur, om han skal få tilräckelig gödsel, och ej bårtkasta halmen. Nu som fänaden blifwer swag af halmfödan, låter han många lisa hwarandra wid plogens dragande. Eljest är försökt wid Lomma, der starkaste leran är i Skåne, at det är

möjligt,

möjligt köra åkern, med et par dragare efter Tyska sättet, men detta är altså ingen lisa för Landtmannen.

Af detta följer, at om Bonden här skulle så Larsmåßo-råg, som många Herrskaper lyckeligen begynt, finge han wäl 15de a 30de kornet i stället för 4de, men då måste först landtmätaren åtskilja Bönderna ifrån hwarandra; sedan måste en wiß tract läggas til ständig betesmark, ty om fäladen nu skulle köras til Larsmåßo-råg hela Sommaren förut, hwad skulle då Boskapen lefwa utaf, som nu icke äger det minsta mer än fäladen? Böndernas största arbete, som är wallarne eller diken, skulle då fördubblas hundrade falt. Winter-rågen, som de nu bruka, gifwer en mildare halm för Boskapen, än den hårda Larsmåßorågen, med hwilken de näppeligen kunde stilla kreaturen, utan tilsats af hö. Hwar skal man få hö til dragarena om wåren, då träden skulle köras? Deßutom så magrar Larsmåßo-rågen åkren, så mycket mer, som han gifwer mera säd; ty så mycket man tager af en ting, så mycket måste det mista. Jag märkte ock wäl, at jorden icke war segare här, än up i landet, der Bärgsmännerna köra sin plog med et par dragare; men at Skånske Bonden brukar här sin widlöftiga plog, det gör han at köra djupare, på det han må wäl uprycka de skadelige ljungpinnarna, som eljest intaga hela åkren: och at han sätter så många par för plogen, det gör han, at spara sina dragare, ty han sätter icke sin heder deruti, at han med et stort laß kan spränga sina hästar, utan deruti, at han kan lindra dem. Då en Bonde kommer körandes med 6 a 7 par för plogen, sätter han handen i sidan, och tycker sig wara större djur, än en Herre som åker med äfwen så många hästar, och med samma skäl, som man kan råda en Herre, at allenast bruka twå hästar för sin wagn, så kan man ock få en Bonde dertil. När Bonden kör med många par, så ropar han högt, och hans grannar hafwa aktning för honom; men när han kör med et par, höres han mycket litet på åkern; utom alt detta, har ock denna dårskapen sin nytta, ty derigenom

fås

fås oxar til stallning, som drager årligen en ansenlig summa penningar til landet.

ÅKERBRUKET på Lunda tracten är detta: sedan åkerfältet hwilat, föres det om wåren 2ne gånger med ålder, harfwas 2 a 3 gångor, sås wid den 10 Maji med korn, nedplöges, och rullas, ändteligen skäres wid den 24 Aug. eller 14 dagar efter Larsmäßan; men til Rågen föres samma åker 3 weckor efter Larsdag, med plogen, som drages af 4 par oxar, och jorden harfwas icke, utan torkas i 14 dagar, då Rågen sås wid Michaelis nedanet, som straxt nedharfwas. All säden måjas här på orten, och ligger på slag et par dagar, förän hon bindes i stora kärfwar med band af samma slag. Kornet gifwer merendels 10de och rågen mästedels 4de kornet. Wid tilfrågan hwarföre icke mera Larsmäßo- eller sommar-råg säddes, föregafs måstadels orsaken, at landet war för sankt, det man kunde tro så mycket mer, som intet dikande brukas i Skåne wid åkrarne. Hos oß up i landet, så snart som wattnet ej får aflopp, blifwer det straxt surt, och intages af moßa och tufwor, men här på orten äro hwarken moßa eller tufwor, ehuru bägge wäxa af qwarhällit watten i jorden.

HAFRAN sås i April, på sur jord, der ingen annan säd kommer, och gödes aldrig; jorden hwilar hwart 3dje år, och föres en gång i April, förän hafren sås, som sedermera nedharfwas; i hafre-jorden wäxte mycket Ljungpinnar, men i den andra säden sällan, ty frågades, hwarföre plogen skulle föras med 4 dragare, och hwarföre icke en liten plog, såsom i Fahlun, brukades, hwilken kunde drägas med et enda par; hwarpå Bönderna försäkrade, at jorden wore för hårdförd, fast wi hwarken sågo stenar eller rötter, eller seg lera, utan war kring Lund en god ljungjord med litet sand och litet lera. Jag skulle til en stor del kasta orsaken på de swaga dragare; ty här är ganska litet hö, och ser man inga andra ängar än några helt små dälder mellan åkerfälten, som intaga alt det torra; ty måste Landtmannen måstadels stilla alla sina kreatur om wintern

med

med halm, agnar och wippor, hwarföre dragarena blifwa swagare, så at det Skåningen för med 4 par, kan altid Upländningen föra med et, hwaraf sker at sällan någon här synes åka med öfwertäckt wagn, utan 4 hästar. Rågen sås altid tunnare än kornet, så at helt annat är et tunneland korn, och annat et tunneland råg; ty på en åker, der 4 tunnor råg sås, der sås altid wid korn-sädet 6 tunnor.

HARFVEN, som här brukas, består af 2 par smala stäckar, som hwardera äro genombårade med 11 hål; harfwen är 2 alnar och 9 tum lång; 2 alnar 20 tum bred; hwar tagg är 9 tum lång, 1 tum tjock, och sitter myckct litet lös i hålen.

WEDEN är här på orten dyr, och måste hämtas långt up ifrån skogslandet, der laßet af Bök eller Ek betalas med 12 eller 16 styfwer, då Bonden sjelf måste föra den hem hela 4 eller 5 milen.

SLÄTTEN kring Lund och Malmö är mera jämn än någon af de förra, och synes på de fälten, som altid äro utlagde til Boskap, inga tufwor och ingen moßa, hwilket är en underlig egenskap, hälst som deße twå förderfwa alla wåra ängar up i landet. Jag finner ingen annan orsak, än at här äro inga trän eller rötter i jorden, på en slått, som i flera Secula icke haft några wäxande trän; ty hwar som trän eller rötter ligga döde under jorden, der taga de an mögel och förruttnelse, hwilken som en syra inficierar jorden, och så snart syran fådt inrymme, så wäxer moßan, och af den tufwor, utom det at trädet ocksa frysser om wintren, och uplyfter gräsrötterna. At så är, derpå har jag experiment i Trägården; en kruka fyldes med god jord, och deruti planterades et litet trä, och några örter, så länge som trädet war friskt, och jorden god, så länge hölt krukan sig ren och torr utanpå; men om Trägårdsmästaren sätter denna krukan om wintern på et ställe, som är mer än nog warmt för trädet, öpnar det sina knoppar i otid, förwäxer och blifwer sjukt, hwarpå det icke

kan

kan tilräckeligen upsupa wätskan, utan dör; rötterna rutna och smitta jorden, hwarpå krukan utanpå blifwer slemmig, och ändteligen möglig, strax begynner mossan wäxa på jorden i krukan, och de andre örter, som wäxa i samma kruka, wantrifwas. Det samma sker esomoftast, då Trägårdsmästarne sätta i sina örtkrukor någon liten käpp, at stödja örten, hwilken käpp ändteligen rutnar ned i jorden, tager an mögel, och inficierar hela jorden, på samma sätt, som då en enda punct af mögel kommer på en Citron, hwilken ändteligen utwidgar sig och fördärfwar hela Citronen. Af detta experimentet böra Trägårdsmästare lära, at icke, utan högsta nöd, sätta käppar i krukorna, som äfwen af detta experiment kan slutas, huru mossa och tufwor få mer eller mindre anledning at wäxa på marken. Se mera härom pag. 2. 7.

ÖRTE-NAMN här på orten woro: *Viola tricolor* (*Fl.* 721.) Fogletungor. *Vicia Cracca* (*Fl.* 605.) Foglawicker. *Thlaspi arvense* (*Fl.* 530.) Skall. *Sinapi arvense* (*Fl.* 548.) Åkerkål. *Persicaria amphibia* (*Fl.* 318.) Pilört. *Chenopodium viride* (*Fl.* 213.) Mell. *Echium* (*Fl.* 158.) Klåkuntor. *Cyanus* (*Fl.* 710.) Blåört. *Cotula fœtida* (*Fl.* 703.) Balsebro. *Chamomilla vulgaris* (*Fl.* 710.) Kommenteblommor. *Convolvulus arvensis* (*Fl.* 173.) Drabinda.

SINAPI *arvense* (*Fl.* 548.) gjorde alla hafre-åkrarne gula, at man af gula färgen kunde allestädes på långt håll skilja dem; ty i kornet wäxte han icke här, och allenast några få stånd i Rågen.

ANTHEMIS *arvensis* (*Fl.* 704.) wäxte i åkrarne ibland rågen, men besynnerligen på trädes-åkrarne, som woro instängde, och der i sådan myckenhet, at fälten deraf stodo helt hwita. Denna bör noga skiljas af Apothekarne ifrån Chamæmelum vulgare (*Fl.* 702.), hwilken senare bör samlas til Medicine, och icke den förra; den senare luktar hel och hållen, är til färgen grön, och har inga fjäll (paleas) emellan småblommorne, såsom den förra,

hwilken är til färgen grå, och luktar allenast til blommorne, dock swagare.

SENAP (*Fl.* 549.), eller den swarta Senapen, wäxte öfwer alt, och i myckenhet, wildt wid alla åkrar emellan Lund och Malmö.

MYAGRUM monofpermum (*Fl.* 542.) wäxte på Lunna-slätt likaledes wild wid åker-renarne, åfwen som RAPHANISTRUM (*Fl.* 568.), och BRASSICA *perfoliata* (*Fl.* 546) i åkrarne.

CARDAMINE *scanica* (*Fl.* 562.) wäxte mindre allmänt ibland gräset på fuktiga ställen, och war nu mäst förbi med sina blommor.

ONONIS *spinosa* (*Fl.* 623.) war allmän på hafreåkrarne, men icke så uti korn- eller råg-åkrarne.

RUBUS *cæsius* (*Fl.* 410.) wäxte här något i åkrarne.

ECHIUM (*Fl.* 158.) och CICHOREUM (*Fl.* 650.) wäxte wid alla wägar.

KUMMIN (*Fl.* 245.) såddes mäst wid alla gårdar i täpporna, och såldes här en skäppa för 3 daler Silfwermynt. I Upland och Norrland, der denna wäxer wildt, och lättare kunde fås, samlas hon nästan icke; kan ock wara lika, emedan hon är en öfwerflödighets wara, då hon endast brukas til brännwin.

HAMPA såddes här mycket wid gårdarna, men hon borde icke wäxa nära intil husen; ty hon gifwer en stark och skadlig lukt ifrån sig.

LINET öpnade här först i dag sina blommor, åfwen som HYLLEN.

WINTER-RÅGEN hade just nu wändt igen at blomstra; han hade åfwen här allenast 48 blomhölsor eller korn. Denna rågen stod frodigare på Malmö tracten, än på Lunna-slätt, ty Malmö slätt är sandigare.

GÄSS

GÄSS sågos i en otrolig myckenhet på deßa slätter, der hwar inhyses Gumma åfwen har sina gäß, och är det allmänt, at gäßen trifwas bättre på slätten, än i skogländta orter.

ORD, som brukas besynnerligen i Skåne: kelen är det samma nästan som klemmig (effeminatus). Ke wid någon ting, är at wara ledsen wid något.

UGNARNA på husen stodo allmänt med buken utom wäggen, och woro täckta med ler, och derpå torflagda.

ÅKARPA-HÖG midt emellan Lund och Malmö, wäster om wägen, och inwid wägen, war en ättehög af jord, och tämmelig stor; han hade en öpning på norra sidan och den så trång, at man med möda kunde inkomma; härinuti war en kula 2 ½ aln hög, 3 alnar bred, 5 alnar lång, hwilken blifwit gjord af 5 stora stenar til wäggar och 2 stora hällar til tak; då en kommer in i kulan, är på wänstra handen en kammare eller liten gång 4 alnar lång, 5 quarter bred och 1 ½ aln hög; alt detta är öfwerhölgdt med mycken jord til en kulle.

ANCHUSA (*Fl.* 153.), med helt blodröda blommor, wäxte wid wägen.

BELLIS *officinarum* (*Fl.* 707.), som öfwer alt wäxer på slätten i Skåne, tilslöt hwar afton sina blommor.

SEJE-FLOD öfwerrestes en quart förän man kom fram til Malmö, wid henne wäxte Odontites (*Fl.* 517.), Lepidium Osyris (*Fl.* 534.) och Nummularia (*Fl.* 168.).

LANDET emot Malmö war mera sandigt, och hade nästan ingen annan klappur, än endast flintor, men något små; Hafwet, Dannemark och Köpenhamn sågos mäst hela wägen åt wäster ifrån Lund til Malmö.

HVARFVET, eller husen som woro bygde utom Malmö wallar jämte wägen, hade öster om wägen et stort kärr, der myckenTYPHA (*Fl.* 772.) wäxte, men emellan denna ört och landet wäxte idel CALMUS (*Fl.* 277.)

med POA *gigantea* (*Fl.* 73.), Herba Britannica (*Fl.* 292.) och Jacobæa maritima (*Fl.* 687.) hwaribland stod så mycken Ståkra (*Fl.* 238.), at jag aldrig sedt mer på et ställe.

Junius 12.

* MALMÖ Stapelstad ligger wid wästra hafskanten af Skåne slätt, gent emot Köpenhamn, 4 mil öfwer Sundet, och är en af de ansenligaste Städer i Riket; har stora hus, mäst af korswerke och tegeltak, utom 40 grundmurade hus, och breda gator. Torget är et af de största i Riket, 200 steg i längden, och lika i bredden, på alla sidor planteradt med höga trän af Lind, Häst-Castanier, och Walnötte-trän. På Torget är ock bygd en wattukonst, gent emot Corps de Guardie; hit ledes färskt watten in i Staden ifrån Pildammen, ½ quart söder om Staden, medelst rännor under jorden genom sielfwa grafwarna, och ifrån wattukonsten ledes watnet widare igenom pipstockar til de mästa gårdar i Staden.

RÅD-STUGAN är wacker, uti hwilken de Danske Kungars portraiter bewaras, såsom:

WALDEMAR IV.	CHRISTIAN II.
MARGARETA.	FRIDRIC I.
ERICUS Pomeranus.	CHRISTIAN III.
CHRISTOFFER af Bejern.	FRIDRIC. II.
CHRISTIAN I.	CHRISTIAN IV.
HANS.	

KNUTS-SALEN är gent emot Rådhuset, under samma tak, mycket widlöftig och stor, utsirad med många, så Kongliga som Furstliga portraiter. Här ses 2ne stora silfwer-pocaler och en stor silfwerbägare, at dricka Knuts-broders skål med, utom en silfwer-Pappegoja, som med en stor silfwerkädja hänges öfwer halsen på den, som til Knuts broder emottages.

BORGERSKAPET i Malmö stiger til 350 personer; förutan 2ne Borgmästare äro:

Han-

Handelsmän 32. Färgemän 6.
Handtwerkare 164. Wågemän 9.
Bryggare 26. Arbetskarlar 6.
Krögare 15.
Östre Wärnboar 15. Södre Wärnboar 60.

KYRKORNA äro twänne, en Swensk och en Tysk, utom Barnhus, Garnisons och Hospitals Kyrkorna.

SVENSKA KYRKAN hade en wacker Predikstol af Marmor. Bakom altaret war et afstängdt rum med gamla Cathedral Munkstolar, på hwilkas pulpeter lågo 47 stora Volumina, hwardera med järnkädjor fästade i Stolarne; deße woro dels Theologica, dels Chronologica, dels Lexica. En Pelare stod här inne, wid hwilkens fot en människo-skalle war inmurad, der allenast os frontis war bårta, at iholigheten kunde med handen ransakas, hwilket ofelbart warit gjordt til et stänkelsekar. En likstén med inlagda mäßings bokstäfwer låg framför altaret, som war NICOLAI MARTINI Ecclesiastis Malmogiensis, som dog 1527, ætate 76; på denna stod:

Fuimus quandoque quod estis,
Quod sumus, hoc eritis.

EPITAPHIUM står fram wid altaret, som Professor CASPAR BARTHOLINUS, Thomæ Pater, der låtit upsätta öfwer sin Fader:

Rever. Opt. Doctissimoque Viro
D. BARTHOLO CASP. BIGUMIO-*Cimbro.*
Verbi Divini olim Malmogiæ Ministro, seniori & propagatori, voce scriptisque fido, sincero, constanti, ob doctrinæ vitæque puritatem omnibus bonis caro. Hic in D. Petri æde ad sinistrum aræ chorum honorifice tumulato; nec non pietate & virtutum sexus hujus omnium coronæ, ornatissimæ Matronæ
ANNÆ ERASMIÆ TINCHELIÆ
Unici Mariti Unicæ Conjugi,
Parentibus meritissimis desideratissimis memor incredibilis beneficiorum cumuli & amoris descendentis, in tesseram vicissim

cissim ascendentis filialis, *monumentum hoc marmoreum Anno* ∞*IƆCXVII. P. C. primogenitus* CASP. BARTHOLINUS *Malmogius*, *Medicus & Philos. Doct. Regiæ Academiæ Haffniensis Professor Publicus.*

SLOTTET emellan Staden och hafwet war åfwen som Staden mycket wål befåst, med wallar, dubbla grafwar, Batterier, etc.

GUARNISONEN war Herr General Majoren HAMILTONS Regemente, det han sielf upsatt, och med hwilket han hölt ganska wacker Discipline.

LANDSHÖFDINGE-åmbetet öfwer Malmö-hus Lån, som innefattar sudwåstra delen af Skåne, hade hår sit Residence.

BARN-HUSET hölt 126 barn af bågge könen, hwilka hår upfostrades med en artig inråttning för fattiga barn, alt ifrån det de woro små, at de något litet kunde sköta sig sielfwa, intil deß de blefwo 15 a 16 år. I ena Skolan lårde de låsa Swenska, i en annor Latin och Cathechesen, i en annor råkna och skrifwa, i en annor sy, spinna och knyppla. Hår war en liten och snygg Kyrka, med en wacker Trågård, i hwilken en myckenhet Lavendel wåxte til en alns högd, der ock winrankorne, som tåckte wåggarna, buro mogna drufwor; på deras bladers undra sida sågos stora hwita fläckar, som förorsakats af Insecter.

Junius 13.

STÄKRAN år allmånt bekant i Swerige, fast ej alla weta hwilken ört den år; i Wåstergötland (*It. W-goth.* 46.) lårde jag först at Ståkra war Phellandrium (*Fl.* 238.), hwilket sedermera på många stållen i Upland blifwit bekråftadt. Som jag i går såg öster om norra hwarfwet mera Ståkra ån på någon annan ort tilförena, frågade jag om icke håstarne, som få åta det höet der bårgats, dö hwarenda af Ståker-sjukdomen, eller Paraplegia;

gia; men folket kände ej namnet, mindre werkan af Ståker-sjukdomen, och som experiencen icke stämde in med theorien, hade jag lust, at anställa försök; Hr. Borgmästaren BORG war benägen at främja et nyttigt rön: gjorde mig altså sällskap til hwarfwet, lät afslå en stor hop Ståkra, och föra den hem af en Forman: när wi således fådt hem Ståkran på Borgmästarens gård, utpläckades så mycken ren Ståkra eller Phellandrium, som en karl kunde taga i famnen, hwilken efter Borgmästarens befallning kastades för Formannens hästar, som altsammans upåto med största appetit, dock med försäkran at om hästarne dogo, skulle de blifwa af Borgmästaren rikttigt betalte. Som nu ingen häst, den der dödt af Ståkra, någonsin kunnat fådt så mycket Phellandrium uti sig som deßa, så gåfwo wi hästarne förlorade; men måste sedermera förnimma, at hästarna lefde, och lefwa ännu rätt så friska, som någonsin tilförene, at jag snart trodt, det alt, som talas om Ståkra, wore en updiktad fabel af Bönderna; men huru noga man bör umgås med försök i naturen, som är oändelig i sin inrättning, kan man se af denna ört. Sedan jag fådt känna Ståkran i Wästergötland, war jag bekymrad huruledes egenskapen af Ståkran rätt måste blifwa utrönt, emedan den icke war til sin werkan bekant utomlands, der dock så wäl i andra länder både hästar gifwas och Phellandrium wäxer som hos oß. Derföre anmodade jag en Studerande wid Upsala Academie, som hade mycken hog för Botaniquen, och ägde en tämmelig insigt deruti, wid namn ANDERS FORNANDER Smolandus, at han wille besynnerligen taga sig före Phellandrium, ex professo beskrifwa och utröna den samma. Under det, denna unga karlen esomoftast uptager stjelk och rot af kärren der hon står, och härpå anwänder mången tröttsam stund, får han se, ibland annat märkwärdigt, några insecter hänga wid rötterna af Phellandrium, merendels som Puppor innom sina runda och något aflånga piller, eller hinnor, dem han utkläcker, och får deraf Lepturas deauratas (*Fn.* 509.), hwilka wi lemna för denna gången; men då han ofta ransakar

Ståkran inwårtes, at se des byggning och Anatomie, finner han der et annat insect uti sin Skråpuke, hwilket håller sig måst i nedre delen af stjelken, så at det ej går långre up, ån til wattubrynet, förån det skal förwandla sig til Puppa, då det förfogar sig långst up i stjelken, at der afbida sin förwandling, på det, at når förwandlingen år skedd, insectet ej må drånkas, sedan det genombårat stjelken, och skal flyga ut at förlusta sig i werlden. Herr FORNANDER war widare trågen, at få weta, hwad fullkomligt insect månde framkomma, sedan denna Skråpuken aflagt sin masque, och derföre med mycket tålamod och noga efterspanande afwaktade förwandlingen, då han fick se et insect, som jag framstålt i wår Swenska Fauna under N. 1. af Curculio, eller CURCULIO *subfuscus oblongus*, *elytris rectis acuminatis* (*Fn.* 445.). Denna Curculio har han sedermera funnit så allmånn uti Phellandrium omkring Upsala, at nåppeligen någon stjelk warit utan detta insect, då örten blifwit sönderklyfd. Han har ock funnit det samma nog allmånt uti SIUM (*Fl.* 235.). Wi böre altså tilskrifwa honom början til kunskapen om detta insectets hemwist, föda och förwandling, som dock år ringa emot de slut, man håraf draga kan. Sedan försök woro gjorda i Malmö på de twånne omnåmde håstar, som ofelbart skulle dödt, om håstar annars dö af Phellandrio, men dock undsluppo utan minsta gravation; begynte jag at tånka mer på Herr FORNANDERS sats, som påstod, at deße Curculiones woro de som dödade håstarne; jag öpnade ock wid Malmö några tusende stjålkar, men fant i dem aldrig en enda Curculio, så at der som Phellandrium skal skada håstarna, der måste dessa insecter hafwa sit tilhåll; men deremot, hwarföre icke deße Curculiones finnas på alla stållen, der som Ståkra wåxer, år för mig så omöjeligt, som at såga hwarföre Gråsmatken ej så wål finnes i Skåne, som på Uplands ångar, eller hwarföre Spanska Flugor icke finnas så wål på Öland, som i Skåne. Når håstarna blifwa sjuka af Ståkran, få de en Paraplegie eller slag på bakdelen, så at de ej kunna stå på bakfötterna. Alt slag kommer af ner-

nerverna, och nerverna af hjernan eller ryggmärgen: skadas hjernan, der nerverna utgå, blifwer slag och bårttagelse öfwer hela kroppen, men skadas ryggmärgen, til exempel midt på ryggen, så blifwer slag i bakdelen: liksom om man sticker en råtta i ryggen med en nål, at udden går in i ryggmärgen, får hon en Paraplegia, och kan ej gå mera med bakfötterna. Således är åfwen beskaffadt med hästen, at hwad som skal hos den förorsaka Ståkre-sjukdomen, det måste nödwändigt angripa ryggmärgen. Huru någon ört detta skulle kunna uträtta, som skal komma i magen, upsupas i blodet, och delas öfwer hela kroppen, likwäl icke röra kreaturet mera, än endast midt på ryggen i ryggmärgen, kan icke af en sund Pathologie inhämtas. Alla Curculiones hafwa et bensnyte och en skarp mun, med hwilken de kunna söndergnaga Askar, Stockar och annat hårdt; ty det är lått at föreställa sig huru denna mask, som ligger hela wintern innom stjelkarne på Phellandrium, då stjelkarne warda af hästen sönderskurna och kastade i magen, måste söka, åfwen som uti sin stjelka, upåt, altså stanna emot hinnor och köttet, dem de lått sönderfråta, och då de komma til ryggmärgen, skada åfwen honom, hwaraf hästen får Paraplegie. Frågas nu hwarföre icke koen så wäl lider af Ståkran, som hästen, så är det wist, at koen under idislandet noga söndermal alla particlar; men jag will allenast bruka kårtaste skälet, nämligen, at hon aldrig smakar Ståkran. Åter då det frågas, hwarföre Ståkre-sjukdomen icke är bekant utomlands, så har jag ej något at swara, utom det endaste, at denna Curculio så owist finnes hos dem, som jag är wiß på, at detta insect är af ingen utlänning afritadt, beskrifwit eller nämdt. Efter nu denna mask utom Phelandrium åfwen fins på Sium, så är icke underligt, at allmogen warit oense, af hwad ört hästarne dogo, och af gammal förfarenhet almänt påstådt, at mer än en Ståkra gifwes. Si så debitera wi ofta saken orätt, då wi säga, at Floræ alster skadar hästarne up i landet och koerna wid Christianstad, der det likwäl är Faunæ undersåtare som göra denna åwerkan på bägge orterna.

LIGUSTER-HÄCKARNE, besynnerligen i Borgmåstar Hæggardts Trågård, hade blader i kanten liksom sågade, hwilket kommit af något insect, som på det sättet i kanten åtit dem; då wi ristade buskarne, rågnade insecterna neder på jorden, hwilka wåro Spanska Flugor.

SPANSKA FLUGOR eller *Cantharides* officinarum, åro et slags insecter, som wi i alla tider låtit Apothekarne köpa ifrån de warmare länder, emedan wi aldrig wetat, at wi sjelfwe ägt dem; men wi funno dem här, i Ystad, och på hela tracten emellan Malmö och Ystad i otrolig myckenhet, icke allenast på Liguster (*Fl.* 4.), utan ock på Asken (*Fl.* 830.), Caprifolium (*Fl.* 191.), och Hyll (*Fl.* 250.). Deras skapnad kom nåra öfwerens med Cerambyx, och deras bröst eller *Thorax* hade, på sidan framåt, en liten prominentia, men icke spetsig som på Cerambyx. Deras *Elytra* eller skal woro mjuka som på Genus Cantharidis, och åfwen, som hela kroppen, gullgröna, eller gröna på gull stötande, men deras mage eller *Abdomen* hade inga papillas laterales då den tycktes. Deras skapnad kom mycket öfwerens med skepphwarfs flugan (It. W.-goth. 152. tab. 2.); ty Thorax war icke något flatt scutum, utan rundadt, och Elytra woro wål trubbige, men icke afhugane, såsom på Leptura. *Antennæ* woro helt swarta; då insecten kramades, gåfwo de genom mun och Thorax en gul stickande saft. Således hafwe wi åter fådt en ny recrute för wår Swenska Fauna, och et officinale för wåra Apothekare, det wi ej behöfde mer köpa utom lands, om wi låte samla det i Skåne, eller plantera det up i landet, der man icke är rädd om förenämde trän. Samma flugor funnos ock något litet på wår allmänna Asp (*Fl.* 819.).

FISK-MÅSAR til färgen swartgrå (Sterna Faun. 128.) flögo mycket kring Staden, och bodde i wattugräset.

GÄSSEN lödjas här aldrig, derföre ser man öfwer alla fälten, besynnerligen der som Bellis wäxer, hwilken ört båst trifs på gås fälten, at fjädrarne ligga tappade, som kunnat conserveras.

SWA-

SWANOR summo wid Staden. Swanjagten anställes i slutet på Junii månad, då denna fogeln hafwer sina blodpennar, och kan swårligast flyga; när Swanan eftersättes med båten, söker hon genom simmande at rädda sig, och och om hon icke ser sig förmå simma fortare än båten, måste hon wika inåt; då swanorne fly, sätta de up wingarne, at wädret må hjelpa dem i deras fart. Om de skjutas emot fjädern, träffas de sällan, der icke kulan råkar halsen. Af halsskinnet göras kragar, sedan fjädrarne äro wäl afpläckade, men dunet qwarlemnadt, då skinnet wäl beredes; deße kragar äro snöhwita, ganska mjuka, och likson af djurs skinn, men när man trycker på dem, äro de inuti knagglige med oändeliga piggar; sådana säljas tämmeligen dyrt up i landet, men här nedre bäras de af få, och mäst föraktas. Swandun är wäl skönt, mjukt och hopwalkas ej så lätt, dock går det ej up emot Ejderdun; det brukas til sängkläder, och åfwen til stoppningar i kläder. Då Swanorna, som summo häromkring Staden, skulle skynda sig, sades de föra sina ungar, dem de här utkläckt, på ryggen, och de begåfwo sig icke til hafwet med ungarne, förr än ungarne blifwit flygfärdige. Öfwer-Commendanten har endast frihet, at jaga deßa foglar, och får merendels årligen några hundrade.

STÖR (*Accipenser Fn.* 271.) är en så stor som sällsam fisk i Swerige. En sådan fångades här af 3 ½ alns längd. Hufwudet gick ut med et långt snyte, under hwilket fyra tömmar eller Cirrhi quatuor, subulati, æquales, transversim paralleli nedhängde. Under hufwudet sågs en mun, som war rund, fållad, gapande, och kunde föras ut och in: Gäl eller Branchiæ woro likson på andra fiskar täckte med operculis, men utan Membrana branchiostega. Strålarne uti fenorne woro:

Ryggfenan 31.	*Magfenorna* 19.
Bröstfenorna 30.	*Gumpfenan* 24.

Stjertfenan war klyfd och nästan perpendiculair, men den nedra fliken war stackigare.

QWABB-

QWABB-SUGGA och STENBIT, kallas här en och samma fisk, med den åtskilnad, at den större gemenligen kallas Qwabb-sugga, men den mindre Stenbit; och är denna fisken den samma, som på andra ställen kallas Sjuryggfisk eller *Cyclopterus* (*Fn.* 275.). Den som af deßa war stor som en Abbore, såldes här merendels för 2 öre Silfwermynt: Fisken war mycket lös och bukig, så at han dalrade; han hade på hwardera sidan tre rader tjocka fjäll, såsom Stören, och emellan bägge ryggfenorna, twänne små rader af dylika fjäll; hans hud war naken, med många skarpa punkter. Under buken, i stället för magfenorna, satt en utwidgad ring, med 14 papiller i omkretsen, medelst hwilken fisken lär kunna suga sig fast wid stenar, såsom en wåt rund skinlapp, då han uppdrages i Centro. Membrana branchiostega bestod wid paß af 4 strålar.

Ryggfenan, den förra, hade wid kanten många taggar, men war så fet, at strålarne ej kunde räknas.

Ryggfenan den andra hade strålar 11.
Bröstfenorna strålar 20.
Gumpfenan strålar 10.
Stjertfenan strålar 9.

PIFVARE kallades här den samma fisken, som i Ängeland kallas Turbott, och är *Pleuronectes Hippoglossus* (*Fn.* 303.).

LEPTURA (*Fn.* 507.) fans, som war et skönt insect, men förändrad ifrån den allmänna deruti, at en gul linea gick öfwer Thorax, och figura arietis war midt på bruten.

MONSTRUM *humanum* född af Fiskaren SÖFREN HJERPES Hustru den 19 Martii 1746, och dog samma dag, gafs mig afcopierad af Justitiæ Borgmästaren H. BORG. Det war et Flickobarn, som blifwit födt, utan hals, och nästan utan hufwud; högra ögat war alt för stort, men det wänstra litet; munnen, som war har-mundt, hade

hade ofwan til 2ne stora framtänder En stor köttflik häng- de wid nacken; högra armen war utanpå luden, och den wänstra armen hade et krokigt och utbögdt lillfinger.

OLJE-SLAGERIET war af JOHAN HÆGGARDT inrättadt i Malmö Stad, det wi beſågo.

OLJE-QVARNEN bestod af Stamp, Äß och Präß: Stampen drogs med hästar, och war bygd som en annor Stamp, bestående af 6 Stamphålor: hwardera Stamphålan war rund, ½ aln djup, och mer än 1 quarter bred: Stamparne i hwardera hålan woro 2nne, cylindriska, på hwardera ändan breda, och der beslagne med järnbleck, hwilka uplyftades hwardera särskilt eller skiftewis med axelen. Äßet war en kopparvanna, inmurad i en spis, hwarpå en spada af järn, så bred som handen, och krokig som et Romerskt S, wreds af et hjul, som drogs med handen; på pannan wärmdes de stampade frön, som afstängdes ifrån elden medelst murningen, och sedan stadigt wändes med spadan eller Äßet. Oljopräßen, en stor fyrkantig stock, utgrafwen med et stort fyrkantigt hål, hwilket war på botten beslagit med järnbleck och försedt med et litet hål; här war et fyrkantigt järn, som inuti gjorde en fyrkantig area, uti hwilken de stampade och upwärmde frön lades innom en hår- eller tagelduk, och med starka träknubbar på sidorna präßades, då wiggen inslogs wid ryggen; men at wiggen åter lätt måtte utdragas, wordo de slagne på et up och ned wändt sätt, med en stor hängande trähammare. Kakorne, som blifwa qware efter präßningen af Linfröet, gåfwos åt hästarne, at äta, som deraf blifwa mycket feta; men kakorne af Rapsat anwändas til eldens underhållande under Äßpannan.

RAPSAT hade blifwit sådt af JOHAN HÆGGARDT wid Malmö ifrån år 1737 årligen til 4 a 5 tunlands utsåde, hwilken ock lemnade mig följande beskrifning häraf: Jordmånen är häldst god swartmylla, dock kan äfwen sämre jord dertil brukas, när hon blifwer gödd, upodlad och dikad. Jorden bör 4 a 5 gångor om året köras, at hon warder wäl myllig och fri för ogräs. Sämingen sker emel-

lan

lan den 25 Julii och den 10 Augusti, då 6 kappar Rapsat sås på et tunnelands åkerfält. Wäxten står wintren öfwer, bör derföre hela året fredas; hon skjuter up öfwer en aln högt för wintren, dock förrutnar alt hwad som är öfwer jorden, så at om wårdagen allenast de små hjertbladen synas, hwilka åter så hastigt wäxa, at stjelken wid Maji månads slut utblomstrat, och i början af Julii månad, eller som hettan är stark til, bär mogna skidor, och kan afskäras, samt sedermera torkas, på 6 eller 8 dagar. Sedermera uttröskas frön på stora dertil gjorda täcken af wåf eller bulldan och rensas, då 4 karlar om dagen kunna tröska 9 a 10 tunnor. Af 4 tunneland, på hwilka 24 kappar frö warit sådda, har han merendels bekommit 65 tunnor frö, af hwilka altid lika många ankar olja utpråssas; och har det inländska altid gifwit mera olja efter tunnan än det utländska. Så snart Rapsaten blifwit inbärgad, upköres jorden til winter-råg, och följande året sås korn, då han bekommit 16 a 20 kornet, men ej mindre än 12 kornet, då i denna negden, eljest, ej ordinairt mer wankar än 6te kornet; så at de, som fatta hog til denna plantering, ej hafwa orsak at ångra mödan, när de således få uphämta en rik belöning af en wäl upodlad jord. Denna Staden äger til Fälads mark eller mulbete 1320 tunlands jord, deraf nu hwar huságare wet sin andel. Något litet, dock ej 13de delen deraf, brukas til Tobaks plantage, och 50 tunneland wid pass til Lin och Himmelskorn. Alt det öfriga, undantagande inhägnaden der Rapsats planteringen är, som in alles består af 18 tunlands jord, nyttjas allenast til spannemåls utsåde. Utom förenämde är ännu wid Staden 1020. Tunland, som dels äro privat folks, dels Magistratens lönings-jordar. Ponerar derföre, om allenast af förenämde jord årligen 150 tunneland skulle brukas til Rapsat, skulle den importera öfwer 65000 daler Silfwermynt. Hwad årlig winning skulle icke det almänna hafwa, om flere Städer i Riket, som dertil äga tjenlig jord, wille bruka detta sädet? Den här redan tämeligen högt bragte Tobaks planteringen, hwaraf 200 Skeppund årligen

bärgas,

bärgas, skulle icke det minsta häraf lida. Detta alt har Herr HÆGGARDT lemnat mig, som med så mycken drift som nytta för landet först anlagt detta Oljeslageri. Af 3 skeppor Rapsats frö fås merendels 8 pottar olja, men af 3 skeppor Linfrö, fås föga mer än 10 pottar olja, hwar pott räknad til ⅓ kanna. Rapsaten är Napus sylvestris (*Fl.* 547.) calyce semipatente, eller Gottländska åker-rofworne (*Fl. Gottl.* 240.), som är ogräs på östra delen af Gottland, och fördärfwar der kornåkrarne, som åker-Senapen hos oß; hwar skulle wäl någonsin i werlden Rapsat lättare och frodigare wäxa, än der den är ogräs? huru skulle icke Gottlänningen blifwa fet af oljan, som nu torkar bårt, som åkren, då han qwäfwes af Rapsat? hwad kan wara omänskligare, än at det skal fördärfwa åkern, som kunde tio-falt betala den bästa årswäxt? Felices Agricolæ, si sua bona norint!

KRAPP (Rubia tinctorum) wäxte frodigt hos Trägårds-mästaren CHRISTIAN MÜLLER, utan at täckas om wintern; jag kunde icke se annat, än at det wäxte här så frodigt, som jag det någonsin sedt i Frankriket eller Flandern; ty wore här wißerligen tilfälle, at anlägga Krapp-plantagier i Skåne, emedan roten så mycket årligen införskrifwes och consumeras af Färgare.

SPARIS wäxte här på orten, ibland den största i Riket.

THYMIAN wäxte i alla Trägårdar mer än quarters hög, och bärgade sig lätt öfwer wintern, den wi up i landet måste så, såsom en årlig krydda.

CAPSICUM wäxte här stor och frodig, samt mognade under öppen himmel. Denna Spanska Pepparen köptes af folket och lades på swagt bränwin, at det måtte blifwa skarpare, och smaka starkare, hwilket war et bedrägeri på wißt sätt.

ÄRT-SKIDOR hade redan för 3 dagar sedan begynt at säljas på torget.

MELO

MELONER åto wi i dag helt mogna hos Herr General Majoren Baron HAMILTON; så bittida drifwes alt här i proportion.

CYTISUS Laburnum dicta, stod i FALKMANS Trägård, mer än 6 alnar hög, under öppen dag, och full af fruktklasar. Jag wet icke, hwarföre folket så här, som annorstädes i Skåne, hålla detta för Coffe-trädet, der likwäl emellan Laburnum och Coffe är så stor åtskilnad som emellan Bönor och Lagerträ.

STAPHYLÆA wäxte i stora trän, och bar mycken frukt.

WIN-RANKORNE täckte wäggarna liksom Hedera, utan at täckas eller nedläggas om winteren.

CLIMATETS mildhet här på orten kan derföre af föregående wäxter nog tydeligen inhämtas, och at det här ej det minsta är sämre än i Holland, så at alla de färgörter och alla de Apothekare-örter, som planteras och säljas til oß ifrån Holland, kunde så wäl wäxa här, som någonsin der, hwarpå wi sågo de tydeligaste prof hos Trägårdsmästaren MÜLLER, som til sådana plantager war ganska tjenlig.

FÄRGAREN JOHAN MUMBER hade i sin täppa Anemoner, Ranunculus tuberosus, Persikor, Aprikoser, och en myckenhet Liljor: Winrankorne hängde på tak och wäggar med stora drufwor, men det sällsammaste, som mig föreföll, woro de äkta Tuberoser (Polianthes), som wäxte på Melon-sängar under öpna dagen, utan fönster, hwilket gaf det starkaste witne om detta landets milda Climat.

WALNÖTTE-TRÄN wäxte här i Staden 50 stycken, fruktbärande och ofta större än någon kan famna derom, dock hafwa de i starka wintrar, til en stor del, lidit någon skada. Om hösten säljas här Walnötter i stor quantitet. Det tyckes likwäl, som Walnötteträden i Lund wäxte något bättre än här. Walnötskåp sågos gjorda af inländskt

Wal-

Walnöttetrå, som i alla delar hade så wackra flammor, som någonsin af det utländska. Walnöteträden hades sällan bära frukt, då de upwuxit af kärnar, derest de icke blifwit rothuggna.

MULBÄRS-TRÄ af swarta slaget funnes der och hwar i Trägårdarne, men de hade mera gått ut, i de starke wintrar, än Walnöte-träden. Hwita Mulbärs-trän, som wäxte tilsammans med de swarte Mulbärs-träden uti Herr Borgmästar HÆGGARDTS Trägård 1740, frööso icke bårt, då alla de swarta Mulbärs-träden fördärfwades öfwer jorden, hwilket är et tydeligt prof, at de hwita Mulbärs-träden, som äro tjenligast för silkes-maskar, tåla bättre wintrarne, än de swarta. Deße samme hwita Mulbärs-trän hade icke burit någon frukt, hwilket föll ägarena sällsamt, men jag fant en enda nog tilräckelig orsak, nämligen, at alla woro honor, men ingen han.

CORNUS *sativa*, kallad Mas, wäxte af et par famnars högd, och bar årligen frukt wid Borgmästar HÆGGARDTS hus i Staden.

MANDEL, som wäxte här i Trägårdarne, war alt bitter Mandel. Här såges Mandel-trän, som woro 10 alnar i högden, och 1 i omkretsen, hwilka buro ymnig frukt.

SNÖBÅLLE-TRÄDET, eller Opulus flore globoso, stod nu i sin bästa blomma.

TRIFOLIUM *purpureum* (*Fl.* 615.) war sådt af Factoren HÆGGARDT tillika med kornet om wåren; det wäxte första året helt kårt, så at det icke kunde slås; men andra året war det redan en aln högt och kunde slås 3 gångor. Det wäxte bäst på sank jordmån.

WINTRARNE äro på denna orten merendels lindrige, dock är ej utan, at kölden åfwen här undertiden om wintrarne nog sätter an, såsom förleden winter 1749 den 1 Januarii, då frööso twänne stora Lindar, som stå wäl klipte med stora och skuggfulla kronor på hwardera sidan om Corps de Guardie. Bägge deße sprucko ifrån kronan

neder til jorden med en stark smäll, at sprickan war et twärfinger bred, som nu hade gifwit sig tilsamman och begynt at läkas. Detta skedde altså, när den starka kölden war i Ryßland, och så många människor fröso ihjäl i sina egna rum. Hos oß war denna wintren mindre stark än i Ryßland, och warade allenast et par dagar, då han war wäl nog sträng, men man märkte ej deraf, at Trägårdarne tagit någon synnerlig skada, såsom 1741, då wintern kom bittida medan träden ännu hade sina gröna blader; då bärtfruso här alla Mulbärs-trän, men icke så mycket Apricoser och Persikor, fast alla skadades, ännu mindre Walnötter, dock stodo de måste Walnöts-träden derefter hela et eller tu åren liksom torra, hwarefter Walnöts-träden slogo ut telningar wid kronan, och kommo sig före igen, med deras ånger, som emedlertid hastat sig at bärthugga sina döda trän. Men Mulbärs-träden efter denna wintren utslogo sällan någon telning, hwarken af kronan eller roten.

WÄDRET war nu kallt och genomträngande liksom om sena hösten, med stark blåst och litet rägn.

Junius 14.

BEK-JORD är en slags jord, som hwarken naturkunnige eller Oeconomi hafwa sig för detta bekant, och finnes så wäl på några andra ställen i Skåne, som besynnerligen på några åkrar söder om Malmö Stad. Jorden blir mycket hård, när hon torkas, nästan som en pinmo; har i brottet swarta glänsande punkter, såsom af järn, til färgen helt swart, emellan fingrarne sträf och fin; med Skedwatten pöser hon något litet, men knapt gäser, och Skedwatnet insupes af henne med et wäsande: tyckes närmast komma til en humus ochracea. Bekjorden låter sent tilreda sig om wåren, plöges derföre sedan alt watnet är bårta; hon kubbar sig mycket i hårda klimpar, som måste med klubban sönderslås, om icke rägn faller, då kubborne gå sönder af harfningen, därest jorden strax harfwas; denna

na jorden skadas både af stark torka och stark wåta, annars gifwer hon en härlig säd.

KALK-BRUKET Limnhamn låg inemot en half mil wäster om Staden. Ugnen war bygd på et owanligt sätt i Swerige, nästan som en Masugn, men inuti liknade en conum inversum apice truncato, war wid paß 5 famnar djup, 3 a 4 famnar bred, hade hål wid botnen på 3 sidor, men ej wid den 4de, at det ej måtte draga för starkt; deße hålen woro halfrunda, af 3 quarters diameter, igenom hwilka den brända stenen uttogs nedre i ugnen, sedan han mäst kalnat; ty här continueras med bränningen hela tiden med nya floder af kol och kalksten, som ständigt tillägges ofwanpå, at ugnen ej får slockna, hwarigenom kolen sparas. Således kunna här tilwerkas om dagen 150 tunnor kalk. Bröderna Hr. Ernest och Niclas Suell woro ägare til detta bruk.

STEN-KOL bruktes til detta Kalkbruk, på en skoglös ort, i stället för wed, och köptes de ifrån Angeland, emedan det föregafs, at Angelska kolen woro klarare i brottet, som et beck och fetare; men de Swenska dunkla i brottet, mindre feta samt swafwelaktige, och at man här skulle kunna bränna med en tunna Angelska Stenkol 5 tunnor kalk, men med en tunna Swenska Stenkol allenast 3 tunnor. Bönderna längre up i landet bränna merendels 1 laß wed til en tunna kalk, de få 3 mark Silfwermynt för et laß wed, då de föra den til Stads, och åfwen 3 mark för en tunna kalk, at åtskilnaden endast består uti forlönen, då 4 tunnor kalk kunna föras på et laß wed.

KALK-STENEN, som här brändes, bröts under fälten wäster om Malmö på ängar och betesmark, hwaraf jorden war mycket ojämn. Strata woro här först et quarter swartmylla, sedan grus af 3 famnars djup, hwilket war kritaktigt, och smutsade händerna hwita, här och der upfyld med någon flint-klappur, samt ibland med stora flintstenar. Sedermera fick man några hwarf af stora kalkstenar, som sönderslogos til storlek af hufwuden,

och bestodo af en mycket grof krita, hwilken färgade händerna hwita, och war likson sandig, samt gäste med Skedwatten. I denna sten fans åfwen esomoftast något litet flinta; detta war den kalkstenen, som här brändes; wid hafs-stranden fans en dylik kalksten, och tycktes mig, som kalkflisan gick i brotten under jorden parallelt med sjelfwa hafwet. Det berättades, at då kalkstenen legat i luften et år, det han sedermera lättare brändes; åfwen ock försäkrades, at der tilförene warit kalkgrufwor, der hade nu efter långa tider kalkstenar åter genererats af gruset, som alt tycktes wara kalk- och kritaktigt, just sådant som man ser i Ängland, och gäste detta starkt med Skedwatnet. Kalken, som här brändes, blef hwit til hwitlimningar, men tycktes något mera smutsa än annan kalk; til bruk war han mycket god, men exporteras swårligen, emedan wid Malmö är långgrunt, och altså ingen hamn.

MURARNA i gamla husen uti Malmö woro icke upmurade med tegelsten, utan med en naturlig sten, hwilken warit huggen som en tegelsten. Denna stenen war en hwit, grof, och något sandig kritsten, eller massa cretacea, som förmenes fordom warit hitförd ifrån Dannemark. Han liknade mycket den stenen, af hwilken husen i Paris och norra Frankriket äro bygde. Sedan wi sedt kalkstenen, som bröts wid Limnhamn, som är föga eller litet åtskild ifrån denna, finnes mera troligt, at sådan sten brutits här i landet. Denna sten fuktade sig icke i wätwäder: slog altså icke ifrån sig leret eller bruket, som Ölands Alwarsten; i bränningen gick han aldeles til kalk.

GIPS sades finnas wid kalk-bruket uti små springor, men som rägnet öste neder, kunde jag sjelf ej finna minsta tecken dertil, ej heller de följande dagarna, som jag här fördrögde endast för Gipsen skul. Somlige berättade at Gips skulle finnas inunder den första kalkfloden wid Limnhamns kalk-brotten, och somliga sade at Gipsen fans der i myckenhet; men jag wet ej hwad fatalitet låg mig i wägen, at jag hwarken kunde finna sielf något stycke deraf, ej heller förmå folket wid kalk-bruket skaffa mig et enda stycke.

stycke. Jag fick wäl et par små stycken god Gips af Herr SUELL, som sades i förstone wara ifrån Limnhamn, men sedermera föregafs at han war utländsk. Bönderna sade, at Gipsstenen bärtkastades, emedan han ginge igenom ugnen obränd och icke lät läska sig. Efter Gips är högt angeläget för Fäderneslandet, så torde wara mödan wärdt, at en Bärgmästare sändes dit med några grufdrängar, som här gjorde skärpningar, och sluppo at dependera af folks berättelser och wälbehag, utom hwilket medel man icke på en hast kan winna någon säkerhet härom.

GIPSADE Tak sågos icke allenast i Håkanstorp (som warit giorde af kritleran ifrån Tullstorp), utan ännu wackrare hos SUELLERNE, hwilkas tak blifwit gjorde af Gips ifrån Kalkhamn, men som substancen af denna Gips smutsade, likasom krita, synes tydeligen, at denna Gipsningen är af kritart, med alla des löfwerk.

SAND finnes hel fin och hwit i hafwet wid Malmö, der han gör stranden mycket lång-grund; den tid torde jämwäl komma, at flygsand äfwen här yppar sig, sedan watnet affunkit.

BLYARTS-PENNOR sågos hos Herr Borgmästar BORG af en mindre almän art, komne ifrån Ängland: de läto icke formera sig med knifwen, utan skulle göras spetsiga wid wärma eller ljuset, då de hopkramades med fingrarne, och luktade som lack, hwilket gaf tilkänna, at det war en composition af Blyarts med mycket litet harts; Detta wore nyttigt för oß, som äga så mycket förråd på Blyarts, men ännu så mycket litet af fin Blyarts, som läter såga sig til Blyartspennor.

Junius 15.

HORDEUM *murinum* (*Fl.* 107.) wäxte öfwer alla wallar wid Malmö i stor myckenhet.

SCORDIUM *officinarum* (*Fl.* 476.) wäxte wildt, så här på Commendants-ängen, som wid Håkanstorp och

Anarp; eljest en rar ört i Swerige, den jag icke sedt utom Öland och Gottland.

TYPHA, som här kallas Dynema, och i Bohus ej olämpeligen Krutlåskare, är af Auctores gjord til 3 eller flere species, utan at de utstakat gränsorne emellan slagen. På Commendants-ängen hade wi tilfälle at se 2ne slag, och deraf utleta åtskilnaden dem emellan, hwaraf slöts, at *Typha palustris minor* C. B. 20. är all den Typha, som wäxer up i landet, men *Typha palustris major* C. B. wäxer mäst här nedre i Skåne; åtskilnaden emellan deße twå består förnämligast deruti, at den större har gemenligen blad, så breda som Iris (*Fl.* 33.), men det mindre slaget har smala blader lika som Scirpus lacustris (*Fl.* 40.) wore klyfwen midt i tu. Deßutom äro axen på den större tjocka, som den aldratjockaste manstumme, och hänga han-axen ihop med hon-axen; deremot äro axen på det mindre slaget föga tjockare än en Swanpenna, och han-axen äro skilde ifrån hon-axen, til et twärfingers bredd, så at deßa twå kunna med alt skäl skiljas til åtskilde species.

MALVA *rubra* (*Fl.* 581.) wäxte med Echium och Hordeum murinum på alla wallar.

ANNE-MAT kallas här på orten all Lemna.

SERIPHIUM (*Fl.* 671.) wäxte wid Kalkhamn i myckenhet och luktade härligen; en ört, som jag icke sedt wildt, sedan jag war på Gottland.

CORONOPUS (*Fl.* 126.) wäxte jämte Salicornia, men på landet, der nu war tort, och hwarest watnet om wintern flödat öfwer.

ARENARIA *maritima rubra* (*Fl.* 376.) war äfwen här almän.

SALICORNIA (*Fl.* 1.) wäxte wid yttra grafwarne i stor myckenhet, så at den, som wil göra försök med örten til salt, antingen för Glasbruken eller för Chymien, kan här få henne, besynnerligen wid yttra grafwens ytra sida åt Slotts-sidan, i sådan myckenhet, at hon täckte alla stränder,

der, men war ännu ej i blomma, och allenast fingers lång.

SALSOLA (*Fl.* 206.) war mindre allmän, dock sågs hon wid stranden, på den Tången, som der war upkastad, i ansenlig myckenhet.

CAKILE (*Fl.* 569.) wäxte här på hafsstranden. *Planta* annua. *Folia* pinnata, linearia, denticulata, carnosa. *Calyces* tetraphylli, parum hiantes. *Petala* 4, obverse ovata, purpurascentia. *Stamina* extra tubum prominentia. *Stigma* orbiculatum, absque stylo.

ATRIPLEX *caule erecto herbaceo, foliis omnibus linearibus integerrimis. Roy. lugb.* 218. wäxte i en otrolig myckenhet på alla hafsstrander, och varierade med röd och hwit blomma. Denna hafsört skiljes ifrån wår almänna Atriplex angusto oblongo folio *Bauh. pin.* 119. dermed, at denna senare almänna örten utwidgar sig på bredden, men den förra eller hafsörten wäxer på högden; på den förra kommer en större och en mindre gren utur hwar axilla, men utur hafsörten allenast en enda gren; i den gemena slutar et ax hwar gren, men i hafsörten äro många eller Spicæ paniculatæ. Stjelkarne på den allmänna äro fyrkantiga; men på hafsörten sexkantiga. Grenarne på den allmänna stå ner wid roten horizontelt, och oppositi, men på wår hafs ört äro merendels inga grenar nedre wid roten, och om de skulle finnas, så gå de tämmeligen rakt up. Bladen på den allmänna äro nästan ovata, och merendels hafwa wid basin på hwardera sidan en kant; men bladen på hafsörten äro lancett-lika och smala. Så många egenskaper åtskilja deßa twå örter.

LEPIDIUM *diandrum* (*Fl.* 534.) täckte de yttersta wallarne, och luktade skarpt på långt håll.

CARDUUS *nutans* (*Fl.* 655.) wäxte på alla sidor om Staden och utslog i dag sin första blomma, til et tecken, at solståndet war redan förbi.

CONIUM (*Fl.* 226.), den de gamla hållit före wara Cicuta, wäxte i otalig myckenhet, 4 alnar hög, så wäl på sielfwa wallarne omkring Slottet, som emellan wallarne och hafwet, at om någon åstundar henne i quantitet, kan han få henne tilräckeligen; det wore underligt, om icke en så grön ört skulle dåga til grön färg.

HAGTORNS-Trän (*Fl.* 399.) stodo wäster om Slottet på wallarna, af owanlig storlek, 1½ aln i omkrets och 10 alnar höga.

ATRIPLEX *hortensis*, eller den Mälla, som sås til kål, wäxte med gröna blader på wallarna, närmare Slottet, och på sudostra sidan rätt myckenhet: det tycktes, som mällan har kommit ur trägården, och begynt få Burskap på detta stället.

PIHL är hos oß uppe i landet allenast et slags träd; men i Skåne hafwa de almänt 2ne slags stora Pilträn, nämligen den så i Skåne kallade gröna Pilen SALIX *folio longo latoque splendente fragilis. Raj. syn.* 3. *p.* 448. och den de kallade hwita Pilen, SALIX *vulgaris alba arborescens. Bauh. pin.* 473. Ehuru den senare icke tyckes wara inländsk i Skåne, är hon dock likwäl så allmän och lätt at plantera, som den gröna, hwarföre wi ock sedt henne wid de mästa byar. Här hade wi tilfälle, at se bägge Pilarne tilsamman, och således lätt, at åtskilja dem: Den hwita Pilen war til storlek och skapnad lik wår allmänna Pil, men mindre bräckelig. Bladerna woro på den hwita mindre, smalare, och på bägge sidor med fina hwita hår beströdde, hwaraf de ofwanpå synas gröngrå, men inunder blekgrå: kanterna woro på denna så fint sågade, at man knapt kan märka serraturerna, deremot har den gröna Pilen både längre och bredare blader, som i kanterna äro groft sågade, ofwanpå helt glatte och gröne, men inunder glatte och gråaktige eller glauca. Af hwita Pilen hade Herr Borgmästar HÆGGARDT anlagt en allée emellan Staden och sin Trägård på södra hwarfwet 1735, hwarest de hwite Pilar nu stodo 15 alnar höga, inom 14 år, så at den hwita Pilen wäxer rätt så fort, som den gröna.

CUM-

CUMMIN sås här gemenligen med rågen, ty hon bär ingen frukt första året, utan det andra och tredje, och säldes skeppan för 3 daler Silfwermynt.

SERRATULA (*Fl.* 660.) eller Ängskäran, säldes här torr för 16 öre Silfwermynt Lispundet. 3 Lispund grön ört gifwer merendels 1 Lispund sedan hon är torkad. Merendels säldes örten grön af Bönderna för 4 öre Silfwermynt Lispundet. Färgaren klagade, at Borgaren uphandlade af Bönderna denna färgeört, och utskeppade den til Dannemark och andra utländska orter, förän andre inländske Färgare fådt nog, hwarigenom priset stiger på örten; och det icke så illa, ty det war icke länge sedan, wi sjelfwe köpte henne utifrån, fast wi sjelfwe hade henne då, äfwen så mycket som nu.

NÖTTER (*Fl.* 787.) hafwa härifrån warit utskeppade hela Skeppsladdningen til Holland, hwarest skalen skola brukas til swart färg.

WAUW eller Luteola (*Fl.* 439.) bruktes här icke så mycket til gul färg, som Serratula, fastän Luteola gifwer högre färg; ty gula färgen hos oß kommer mäst på groft kläde til underkläder åt Soldaterna, hwartil Serratula är tjenligare.

Junius 16.

KÅL bewaras öfwer wintren bäst på det sättet: at en graf, af 4 eller 5 alnars djup, gräfwes på et tort ställe, häruti nedläggas kål-hufwuden up och ner wände, en twärhand ifrån hwarandra, sedan de gamla blader och stjelkar blifwit noga afskurne, hwar emellan sedermera fylles med sand. När gropen således blifwit fyld med kålhufwud och sand, til des allenast en famn återstår, kastas hon tilsamman med jord, at hon blifwer kullrig, som en annor graf; när wintren kommer, kastas häröfwer någon halm eller bräder, at watnet må afrinna. Således kan man om wåren hafwa frisk kål til kok eller sallat, och til frö; et sätt som är på andra ställen mera allmänt bekant.

GERANIUM *columbinum* (*Fl.* 575.) bruktes här rätt mycket af folket, at bota frossan med; gröna örten sönderskars, bands i en linneklut, och hängdes wid maggropen. Åtskilliga berättade sig härigenom blifwit hulpne, det jag lemnar i deras tro.

SYLTA, som tages af räntan, twättas af dem som äta sådan mat, ej utan stort beswär; men här hafwa de påfunnit et sätt, at hastigt få den helt ren. De togo watten uti et käril, slogo deruti en näfwe osläckt kalk, och rörde omkring, medan de skölgde tarmarne, hwarigenom de fingo dem hastigt renade.

KLIPPINGS-SKINN, mäst til handskar, förfärdigades de aldrabästa i Malmö, ibland alla orter i Swerige, så at Malmö Klippings-handskar äro begärliga öfwer hela Riket, för deras mjukhet och egna lukt. Fårskinnen, som tagas härtil, fås i Skåne, Borneholm och Dannemark, hwaribland Borneholms skinnen hållas för de bästa, dock gifwa icke de fetaste fåren de bästa skinnen. Skinnen tilredas med Sälge-bark, och ej med Pilbark, hwilken bark kokas med bärman eller gästen och rent watten til des materien blifwer wäl kokt.

PLOGAR säges af en art, som hölts före wara bättrad, der konsten allenast bestod uti hjulen, dymedelst, at det ena hjulet war några twärfinger längre än det andra, at det högre hjulet går i djupare fåren, och det lägre hjulet på den oförda åkern.

BOND-DRÄNGARNES Lön är här ofta dryg, och stiger undertiden inemot 100 daler Silfwermynt, i så måtto, at de hafwa sin lott i åkren; men som sådant långt för detta är förbudit, torde det med tiden ändras.

GÄRDES-GÅRDAR woro mycket upkastade af sådan jord, som här fins; och sågo ut som wallar. De woro om sommartiden tämmeligen bewarade för rägnskurar medelst Tång som war kastad öfwer dem, men då wåren upbrast med sin tjäla, föllo de mycket sönder. På et ställe sågo wi Pihlbuskar planterade uti dessa jordwallar til häckar,

kar, de der wärte artigt, at man deraf kunde se, huru wäl och lätt häckar kunde practiseras i Skåne.

TÅNG eller Fucus med Zostera, som här ofta äro upkastade til Gärdesgårdar, multnar ändteligen til en skön jord, som sedan utföres på åkern och den göder. Eljest brukar icke Landtman här, at föra någon Tång på sin åker, emedan han tror, at Tången gör åkren sur, hwartil han har mycket skäl; ty Tången liksom Lafwen (Lichen) blifwer sur af wäta, och håller fuktigheten länge qwar; hwarföre ock Gottlänningen förer Tången allenast på sina sandiga åkrar, ty på lerjord tjenar han icke. Eljest bruktes Tången här af idoge hushållare, at dermed täcka dyngstacken, hwarigenom gödslen skulle mindre utdunsta och förflyga.

ALMARNE (*Fl.* 209.) hade på sina blader stora wårtor eller papiller, höga som et twärfinger, och stodo i myckenhet på bladens öfra sida. De sågo ut, som Oxelbär, släta, gröna, och ihålige, utan öpning, om icke någon liten öpning sågs på undra sidan af bladet, hwilken dock måst war igenläkt. När deße blefwo äldre, öpnades et rundt hål på sidan, nedre emot bladet. Aphides eller en hop små kräk, som woro mörkaktige, och hade en grå ull wid stjerten, hwilken skylde kroppen, inneslutades häruti. De hade inga horn bårt mot stjerten, och deras Antennæ woro nog korta; de hoppade ock icke. När sådane hölsor sönderbrötos, förän de fådt den nyßnämnda öpningen, funnos i dem inga kräk med wingar, men några af dem fingo wingar just på den tiden, som öpningen skedde på deras hus, då wingarne woro klare, längre än kroppen, och hade en röd kant nedantil.

GARN eller Nät trodde somliga kunna twättas utan såpa och salt, så rent, som någonsin med det samma, om det allenast lades 8 dagar i blöt, och sedan klappades med et twärträ, som hade många skuror, och åter uptwättades.

MIGRAINE (Hemicrania) höst mig wid sängen, min wanliga tid, af det jag i går smakade et glas Slåbärswin.

win. Denna Passion, som et par år plågat mig, fast sällan, hade jag i förstone swårt at rätt förstå, och hon kan tjena androm til efterrättelse. Jag fick denna passion sällan af annat än köld med blåswäder, surt dricka, Pounce, och win som warit i gåsning. Jag kunde dricka, som en annor, några glas win, utan at deraf få minsta gravation, men fick jag et win, som warit i rörelse (pendulum), måste jag betala det alt för dyrt; och har jag på åtskilliga ställen märkt, då jag knapt fådt et halft lod rördt win i magen, har jag dock måst kännas wid min Migraine, fast lindrigare, än om jag druckit ut hela glaset. Så snart kroppen fådt et sådant gift uti sig, märkes intet synnerligen på 12 timar, mer än allenast, at sinnet blifwer mera hoglöst för arbete; men så snart de 12 första timmarne äro förbi, förswinner all matlust, med Catharr eller förstoppning i hufwudet, halfwa hufwudet eller högra sidan blifwer tung, med en trubbig och twingande wärk, hwilken stiger och tiltager; ändteligen blifwer det hwita på högra ögat rödt, och på slutet rinner et hett watten utur ögat, så mycket, som kan gå uti en fingerbor; hwarpå rödnaden i ögat förswinner och hufwudwärken aldeles förgår, at jag således kunde säga förut klåckslaget, då jag skulle blifwa frisk. Häraf synes tydeligen, hwad första graden af Crystallisation i winet gör; hos mig wisade det sin effect i Migraine, hos en annor i Hypochondrie, hos en annor i Podager &c. Häraf följer, huru win wäl gör Podager, men icke alt win lika, och huru noga Podagrici böra wälja win. Detta har lärt mig at icke lätteligen smaka win på främmande ställen, der jag icke är desto säkrare om et godt win. Wi klaga ofta på winet, men skilja icke et godt win ifrån et skämdt.

Junius 17. *Söndag.*

RESAN efter middagen ställdes ifrån Malmö til Hinby, Tullstorp, och åter tilbaka til Malmö.

FLIN-

FLINTOR slogos och säldes af OLOF FÅLLE, den wi sökte förgäfwes, emedan han nyligen hade flyttat bårt; de swarta flintorne, som allmänt här finnas, gifwa wäl den starkaste eld, men äro något spröda, at de icke så länge uthärda, eljest kunna de sättas för de Franska. De gråaktige och beständige flintor finnas här i Skåne endast wid hafsstranden, som til utseende, eld och beständighet, mycket likna de Franske.

LANDET hade den härligaste åker, så långt man kunde se, och tycktes intet fattas utom weden, som är dyr; hwarföre Landtmannen ansenligen tilgriper torf-måßarne, och får Bonden ofta betala 3 daler Silfwermynt om dagen för jernet eller spaden, eller så mycket en Person kan upgrafwa.

KRITA hade wi icke funnit i Skåne, men wid Tullstorp, på södra sidan om gården, war en högd, der folket plägade hämta hwit lera. Denna leran war en riktig kritlera, och liknade bleke, men war aldeles krithwit, långt segare, något torrare och ren ifrån sand. Bönderna hwitlimade med denna lera sina wäggar, der hon stod fastare än bleke. I samma brott funnos ock stora stycken af ren, klar, god och äkta krita, men i ringa quantitet, och likssom några kullerstenar. Wid Kalkhamn war jorden grusig och kritaktig, så at troligt synes, det krit-jord går under hela jorden här på tracten, men twärt öfwer hafwet, wid Stevens och Möen i Dannemark, äro de största krit-bärgen.

HUMLE-GÅRDAR äro sällsynta neder på Skåne slätt, ty humlestängerne äro så dyra, at de ej kunna fås, under 3 a 4 styfwer stycket. Wid Håkanstorp sågo wi en artig hummelgård af mer än 3000 stänger. Humlen war lagd i långa och famns breda sängar, täckte med halmstrå; hwar gång emellan sängarne war lika bred med sjelfwa sängen, at wädret måtte lättare spela ibland humlen, och tre rader stänger woro allenast på hwar säng.

KLÅ-

KLÅKUNTOR (*Fl.* 158.) wäxte på de sluttande fälten i den myckenhet, at jag aldrig sedt des like, hwaraf ock skedde, at deße fält på långt håll lyste med en så präktig och högblå färg, at jag aldrig sedt något fält, som i fägring häremot kunnat förliknas.

Junius 18.

KLÄDES-FABRIQUEN, som war inrättad af Herr Borgmästar HÆGGARDT, bestod af 5 grofwa Stolar, och 2 finare, utom Sonens, JOHAN HÆGGARDTS, som hade 3 grofwa Stolar, 2 Tygstolar, och 2 Strumpestolar. Här såg jag den mästa ull, jag någonsin sedt på et ställe. Mången karl går klädd i fint kläde, som aldrig drömt, huru många præparationer en ull undergår, innan hon kan blifwa en klädning; hon måste ju

1. Klippas,	13 Spinnas,	25 Öfwerskäras,
2. *Transporteras*,	14 Harklas,	26 Noppas,
3 Wågas,	15 Lobinas,	27 Färgas,
4 Upbringas,	16 Kättingas,	28 Anslås,
5 *Sorteras*,	17 Limmas,	29 Tilstrykas,
6 Twättas,	18 Torkas,	30 Inpapperas,
7 Torkas,	19 Anknytas,	31 Pråßas,
8 Plyssas,	20 Wäfwas,	32 Praleras,
9 Flakas,	21 Noppas,	33 Återhallas,
10 Smörjas,	22 Hallas,	34 Utsäljas,
11 Skrubbas,	23 Walkas,	35 Krympas,
12 Kardas,	24 Rugas,	36 Tilskäras,
		37 Sys.

WARFVEN, så det östra, som wästra wid Malmö, med de härpå liggande gårdar, hade aldeles den situation, som Holland.

HAGTORNS-HÄCK, af 6 alnars högd, sågs i HÆGGARDTS Trägård, af 50 års ålder, och lärer wara den präktigaste i Riket.

Junius

Junius 19.

RESAN ifrån Malmö åt Trelleborg.

LANDET emellan Malmö och Trelleborg war det härligaste i werlden, och liknade merendels Flandern, ty det war en slätt, utan bärg, backar, stenar, floder, sjöar, trän eller buskar; det gick småningom uti helt jämna convexiteter, af hela quartens längd, som knapt kunde märkas; alt war denna tiden betäckt med den härligaste säd af winter-råg och korn, samt några trädesfält för mulbete. Det war märkwärdigt, at se de många kor och hästar, de många får, och hwita gäß, med swin kunna föda sig här på fälten, som så litet woro gräslupna, och der säd warit i fjol. Men om man skulle up i Swerige, subtrahera på marken alla trän, buskar, ris, stenar, klippor, tufwor och moßa, så tror jag wäl, at den skulle wara lika naken. Här och der emellan fälten woro helt små fuktige parker, som buro något gräs, och på deße woro merendels pußar, der forna tiders inwånare upgrafwit torf; i deße pußar begynte några tufwor at wäxa, och likasom at läka igen detta jordens sår, hwilka tufwor endast woro hopwuxne af et enda gräs, som kallas Tufstarr (*Fl.* 767.) Byarna lågo mäst i deßa aflånga dälder, hälst om der war något källsprång, och midt i byen war merendels en grund damm upgrafwen, hwarest fänaden, jämte gäß och ankor måtte få sin dryck. De mäste gårdar hade sin Trägård, och wid gårdsgårdswallarne war hwit Pil planterad: Hyll wäxte ock här allmänt omkring gårdarne. De största Almar wäxte här äfwen wid gårdarne, som borde planteras än mer, ty den wäxer här både lättast och störst. Omkring wägarne wäxte Echium (*Fl.* 158.) i största myckenhet, och prydde orten på det härligaste, intil Cichoreum (*Fl.* 650.) fick framträda med sina blomster och afloßa Echium.

FLINTOR woro de mästa klappurstenarne, fast ej så ymnige som wid Lund; de woro inuti helt swarta och gåfwo en frisk eld.

MO-

MONORCHIS (*Fl.* 740.) wåxte i stor myckenhet, med sina små, gula, och Deßmans-luktande blomster, på de sidländte ängslappar ibland åker-fälten.

HÖGSTE-BACKAR woro et par backar, som lågo jämte wägen på wästra sidan, då man reste emellan Malmö och Trelleborg, på hwilka wäxte några örter, som sällan finnas i Swerige utom Skåne, såsom:

SCABIOSA *gottlandica* (*Fl.* 111.) wäxte på de torraste backar, der wattnet ej kan stanna.

ALYSSUM *fruticosum* (*Fl.* 528.), hwilken äfwen war allmän jämte wägarna. Denne är ännu näppeligen funnen utom Skåne. Hon har, såsom de andre af sin art, en liten tand wid basin af de twå kårtare stamina, at ehuru hon är nog olik de andra af samma genere, är hon likwäl ofelbart et slag af Alyssum.

CERASTIUM *foliis lineari-lanceolatis acutis, corollis calyce majoribus* (*Fl. Sv.* 381.) wäxte äfwen här på backarne til stor myckenhet; det liknade Alsine serrata (*Fl.* 371.) til stjelk, blad och blomma, men war lägre och hade stora hwita blommor, hwilkas kronblad, som woro dubbelt större än blomhölstret, woro hwita och til hälften delta i twänne delar, samt strimmige; på pistillen woro 5 stifter. Fröhuset liknade et ko-horn, och öpnade sig i spetsen med 10 tänder. Stjelken och blomhölstren woro något litet härige och hären utsilade et slem. Denna örten är präktigt afskildrad af VAILLANT uti deß Botanico Parisiensi. Tab. 30. f. 4.

PAPAVER *capsulis hispidis* (*Fl.* 429.) eller ARGEMONE *capitulo longiore. Bauh. pin.* 172. *Lob. ic.* 276. wäxte blandad med *Papaver erraticum* (*Fl.* 428.), ifrån hwilken denna (*Fl.* 429.) skildes medelst stigmata 5, som woro swartaktiga, der de uti den andra äro 7 gula; Filamenta woro uti denna (*Fl.* 429.) swarta och lancettlika, men uti den andra (*Fl.* 428.) röda och jämntjocka som här. Mjölet war i denna blått, men uti den andra gult.

gult. Blombladen woro wid basin mer swarta, och deßutom helt röda, der de uti den andra äro bleckröda.

SCLERANTHUS *perennis* (*Fl.* 349.) wäxte ock allmänt på deßa sandiga backar, och skiljes ifrån den annuella (*Fl.* 348.) medelst blomman, som är hwitaktig, och mindre, samt har et purpur färgadt Receptaculum, derefwen annuella (*Fl.* 348.) har grönhwita blommor, och wäxer lösare.

ANAGALLIS *rubra* (*Fl.* 169.) wäxte allmänt i åkrarna.

MELAMPYRUM *arvense* (*Fl.* 511.) wäxte här och der endast i Råg-åkrarne.

SENECIO *Jacobæa dicta* (*Fl.* 688.) wäxte här långt ymnigare än up i Swerige.

OTHONNA p. 95. eller SOLIDAGO *palustris* (*Fl.* 687.) wäxte allmänt i pußarne, der som i forna tider torf blifwit upgrafwen, och war så sankt, at hwarken folk eller kreatur dit lätteligen komma kunde, och utmärktes på långt håll derigenom lätteligen, at hon på samma stjelke hade gula blomster och hwita utspärrade ludna fröhufwuden.

ÅKER-SENAPEN (*Fl.* 548.) kallades här Åker-kål, och skadade nog korn-åkrarne, fast han hwarken wiste sig på beresmarken eller fäladen; han wäxte frodigare på torr åker än sank, och der kornet såddes bittidare, fick han swårligare öfwerhanden, än der det såddes sent; han åts i kål af fattigt folk om wårtiden, at denna skadeliga wäxt altså kan anwändas til nytta, hwilket tilförene icke warit bekant, och kan tjena mången nödlidande til tröst i hungers-nöd.

CREPIS *scanensis* (p. 171.) wäxte här och der på ömse sidor om wägen, och den öfwersta blomman öpnade sig aldraförst.

HYPOCHOERIS *pratensis* (*Fl.* 631.) och CENTAUREA *maxima* (*Fl.* 708.) sågos först i dag, med utslagna blommor, hwilka bägge altså gifwa Landtmannen til-

såmma, at solståndet år förbi; igenom flitigt anstålde rön skulle wi wara i stånd, at af blomstren så noga se månader och tider, som någonsin af Almanachan.

IRIS *palustris* (*Fl.* 33.) med BELLIS woro nåstan de endaste örter på detta fålt, som stodo orörde, sedan Boskapen upätit alla de andra.

BELLIS *officinarum* (*Fl.* 707.) wåxte öfwer alt på fålten, altså behöfde wi wål aldrig håmta den årligen ifrån Tyskland. Hon åts hwarken af Kor, Håstar, Får eller Gåß.

MEDICAGO *nostras* (*Fl.* 620.) wiste först i dag sina blommor, och wåxte på ömse sidor om wågen, åfwen som Bellis altid på öpet fålt, men aldrig i skugga.

CHRYSOMELA *aurata*, *antennis nigris*, *elytris brevibus*, war et nytt insect för wår Fauna, som fans i myckenhet på blomman af Hypochoeris pratensis (*Fl.* 631.).

FLINTOR woro de måste klappur-stenarne, dock ej så ymnoge som wid Lund; då deße sönderslogos, woro de inuti merendels helt swarta, och gåfwo en frisk eld.

MÅNS-TORP, Ryttmåstare boställe, quart. 7. ifrån Malmö, war omgifwit med graf och höga wallar, hade altså i förra tider warit befåst. Den forna osäkra tiden för röfware-partier och snapphanar, hade nödgat Herrskapen hår i landet, at förskansa sig med wallar och grafwar, och at bygga sådana stenhus, som en dylik fiende i hast icke kunde öfwerrumpla, innom hwilka de med sin familia tryggt kunde hwila om nåtterna, och i hast om dagen sig retirera, hwaraf man ån i dag ser de måsta Herrgårdarne i Skåne med grafwar omgifna. Sådane hafwa åfwen Bergquara (p. 27.) warit i Småland, och Stenhusen på Gottland (It. gottl. 254.).

ÖRTE-NAMN woro hår på orten: Bromus vulgaris (*Fl.* 84.) Gaße. Arctium (*Fl.* 652.) Dynaskråppor. Centaurea maxima (*Fl.* 708.) Storhufwud. Crista galli (*Fl.* 503.) Katte-stöflar. Plantago media (*Fl.* 103.) Kåmpar. Cotula foetida (*Fl.* 703.) Ballingsbro.

bro. Melampyrum arvense (*Fl.* 511.) Bäckasfägg, hwilket icke gärna åts af Fåren. Bursa pastoris (*Fl.* 532.) Lumme-gräs.

HUSEN woro öfweralt på landsbygden med kors-werke och ler-wäggar, utanpå hwitlimmade med kalk, at leret genom en hårdare kalk-skorpa längre kunde uthärda, och sjelfwa trädet i wäggen bewarades äfwen af kalk-skorpan ifrån röta. Luckorne för fönstren woro alla skåttluckor, som nedsläptes uti en fals under fönstret, at derigenom spara jernhakar, och at det starka höstwädret ej måtte rista dem. Bakugnen stod allestäds med sin buk utom wäggen, wäl täckt, antingen med tjockt ler, eller med torf, eller med et löst brädtak. Öfwerst på Ryggåsen, at fästa halmen, war antingen lång torf twärtföre lagd, eller ock Sten-tång (Fucus, ej Zostera), som ditlades rå, at bättre foga sig efter taket.

TÅNG bruktes här på orten i waggorne i stället för halm; på taken i stället för torf; til gärdesgårdar upwalladt, at dermed stänga; i leret intrampadt, at göra det segt til wäggar.

TEGEL slogs här allmänt af hwar bonde ute på marken; Leret, som blifwit upkastadt af hålan, trampades med hästar, slogs i former, torkades på öpna stället, och utan at brännas, bruktes til murning under tak, dock mäst wid eldstäder.

PLANKEN omkring gårdarne woro bygde nästan som korswerks wäggar, med flere stolpar, mäst skiftewis stälte, dem en stock ofwan tilhopa häftade; emellan stolparne woro sprööt beslagne med ler, men på öfra stocken lågo twärpinnar, hwilka gingo et quarter utom stocken på hwardera sidan. På deße twärpinnar lågo smala bräder, hwilka formerade en takfot, och ofwanpå alt detta låg ler til form af en half cylinder, och här ofwanpå war lång torf lagd twärsföre, som räckte ifrån den ena sidan til den andra, at deße planken härigenom fingo liksom sit egit tak, och derigenom bewarades i långa tider.

KYRKORNE stora och lilla *Slågerup*, som lågo 2 mil ifrån Malmö, stodo så nära intil hwarandra, at jag twiflar om i hela Swerige någonstäds, på landsbygden, finnas twenne Kyrkor, så nära intil hwarandra; ty der war allenast en liten åker som skilde dem åt, så at säkert ej 4 bösse-skott woro emellan båda Kyrkorne.

PFLUGHT (JOHAN) Pastor i Gylle, war den curieusaste ibland alla Präster, som wi besökt på denna resan; han hade gjort en samling af åtskilliga naturalier: Fyrfotade djur, Foglar och Fiskar, dem han hängt i sin sal under taket, öfwer alt. Han hade desutom en täck samling af små mynt, utom Conchylier och en stor hop af Artificialibus.

ANAS *Tadorna dicta* (*Fn.* 93.) är nog sällsam i Swerige, af hwilken jag beskrifwit honan (It. gottl. 214.) på Gottland, men icke fådt se hannen förän här. Då jag fant, at den Fogeln, som Professor CLUSIUS i Leyden fordom beskrifwit uti sina exoticis p. 368. under namn af *Helsingegaas*, war en och samma med denna Fogel. Jag beskref honom således: *Corpus* album. *Rostrum* rubrum: caruncula compressa, cristiformis, ad basin rostri. *Caput* nigro-azureum. *Remiges* primores nigræ; secundariæ 12 extrorsum cupreæ, at harum interiores extrorsum ferrugineæ. *Humeri* ferruginei, ad latera nigri. *Pectus* ferrugineum. *Abdomen* subtus nigrum. *Rectrices* albæ, apce nigricantes. *Regio ani* flavicans. *Femora* supra genua nuda.

BOSKAPS SJUKAN, som för et par år sedan gått öfwer hela Europa, hade åfwen härjat detta landet och efter Pastor PFLUGHTS berättelse dödat här i Skåne 1746 wid paß 32584 fäkreatur. Ibland farsoterna på fäkreaturen är denna den gruligaste, som inom några dagar kan utsopa det största fähus, och kännes dymedelst, at hon är en Dysenteria febrilis, ty Boskapens heta andedrägt och röda ögon gifwa febren nogsamt tilkänna, såsom de tunna excrementerna Diarrhœen och Dysenterien. Undertiden wisar sig på ryggen, bärt wid korset, et Emphy-

physema med rakare hår, och någon mjukhet då man tager derpå. Aljest är ock en annor smittsam sjukdom, som sporadice ofta gör ända med boskapen, och smittar starkt, men hel särskild ifrån denna, hwilken bör kallas en Phthisis epidemica, nogsamt känd igenom Boskapens starka hosta, och de många bölder som finnas i Lungorne, sedan kreaturen blifwit upskurne; denne senare smittar ej så grufweligen, som den förra, och lemnar merendels några wid lifwet, då den förra näppligen spar 2 af 100.

LUND-HÖG låg straxt SW. utom Gylle Kyrka, på hwilken wi sågo och räknade en stor hop Kyrkor öfwer slätten, såsom:

Trålleborg.	*Hammarlöf.*	*Annarslöf.*
Magderup.	*Wennerlöf.*	*Bösarp.*
Tomarp.	*Boderup.*	*Simminge.*
Falsterbo.	*Fuglige.*	*Åby.*
Skanör.	*Lilla Slårup.*	*Gisslöf.*
Siægene.	*Stora Slårup.*	*Dalköping.*
Regn.	*Wästra-Alstad.*	*Köping.*
Åslöf.	*Frue-Alstad.*	*Gylle.*

GYLLE-HÖGAR woro 5 stycken, och lågo i S.W. ifrån Gylle Kyrka, men längre bårt.

LINDHOLM, låg mer än 1 quart ifrån Gylle Kyrka; här har tilförene warit et Slott, som nu endast lemnat sina Rudera; platsen är utom grafwen 100 alnar lång, 80 bred. För 30 år sedan, stod här en mur af 30 alnars högd, som nedtogs, då Tyska Kyrkan i Malmö skulle byggas; år 1383 slog Margareta Kung ALBRECHT, och satte honom med sin Son på Lindholms Slott, der han satt i 7 år.

MANDEL-TRÄD stod hos Befallningsmannen Aspelin i Köping med ymnog frukt. Den frukten, som wäxer på Mandelträden i Skåne, blifwer merendels bätsk; ty brukas han omogen til insyltning, då bätska smaken icke förmärkes. Bittermandel har sig til söt mandel, såsom sura drufwor til söta, eller såsom sura äplen til söta, at de allenast äro förändringar af et hårdare Climat.

SKATTEN eller årliga utgifterne efterfrågades på et Frälsehemman, i anledning af Herr Öfwer-Directeuren FAGGOTS Tankar ingifne til Kongl. Wetenskaps Academien 1741. p. 22. n. 140. Bonden sådde årligen korn 11 Tunnor, råg 8 Tunnor, hafre 6 Tunnor, ärter ½ skeppa, hö och hampa 2 skeppor, och deß utom bärgar årligen 8 laß hö. Deß utgift til Herrskapet woro

Korn 5 tunnor
Hafre 1 tunna
5 Ackor, 5 daler Silfwermynt.
Tröskarelön. Råg 2 skäppor.
Malt 2 skäppor
Korn ½ skäppa
1 Dal. 10 öre Silf:mt
Lamb 1.
Gås 1.
Höns 2.
Ägg 20.
Hafre 1. Tunna til Frälse-fogden.
10 Dal. 8 öre Silfwermynt til Kronan, utom personelle utgifter.
Roteskatten 2 dal. Silf:mt.
Präften Lamb 1.
Gås 1.
Råg 3. trafwar
Korn 3 trafwar a 60 Nekar hwar trafwa, som gör ungefärligen 12 skäppor Råg och 12 Korn.

HORDEUM *pratense* kalladt GRAMEN *spicatum secalinum minus. Tournef. inst.* 718. *Scheuchz. hist.* 17. *Vaill. paris.* 83. *t.* 17. *f.* 6. et gräs, som icke tilförene funnits i Swerige, wäxte i ängen söder om Köpinge Kyrka och war mycket nära slägt med *Hordeum murinum* (*Fl.* 107.), men långt smalare, mindre gult, och mindre stråft; det hade sina flosculos hermaphroditos et masculos laterales pedicellatos, just på samma ställe, som Hordeum murinum. Jag examinerade detta noga, och fant ingen wärkelig skilnad ifrån Hordeum murinum (*Fl.* 107) mer

mer än den allenast, nämligen at involucra flosculi hermaproditi äro uti Hordeo murino lanceolata et ciliata, men på detta setacea et minime ciliata, så at Hordeum pratense måste ofelbart wara en förändring af Hordeo murino, ehuru olik den tyckes wara af första påseendet.

NATTEN blefwo wi i Köping efter en behagelig och warm dag, sedan wi saknat sommar-wärman hela långa tiden.

Junius 20.

HÖST-WÄDRET lärer uti detta härliga land icke wara det bästa, derpå wi hade i dag et tydeligt prof, då här rägnade starkt och blåste kalt, at wi fröso, som om sena hösten, med et krällande emellan hull och skinn, som gaf tilkänna, huru de kroppar supa fuktigheten, som äro wande wid fast, tort och kalt climat. Holländarne undrade på mig, de wintrar jag wistades hos dem, at jag, som warit upfödd i kallare climat, kunde frysa mer än de, hwilket härrörde af den fuktiga luften. Här i Skåne märktes huru ler-wäggarne i husen gåfwo en unken, qwafd och oangenäm lukt för dem, som dermed icke desto mer woro wane, och denna ånga blef starkare emot rägnwäder. På slätten fick man känna, hwad förmån wi äga up i landet af sköna eldbrasor, wid hwilka wi torka kroppen i kuligt och fuktigt wäder.

HYLLEN (*Fl.* 250.), som nu blomstrar wid alla gårdar i största myckenhet, gifwer här i Skåne årlig frukt, ty är det oförswarligt, at wåra Apothekare hämta Fläderfaft ifrån Tyskland, der de likwäl kunde få inom Riket många tusend gånger mer Fläderfaft, än hos oss consumeras.

BESLAGNE hjul bruktes nästan aldrig här på orten af Bönderna, och hästarne woro sällan skodde, i synnerhet på bakfötterna.

GÖDSLEN utkördes i går och i dag på åkren öfwer alt, och straxt utspriddes, fastän den ej nedkördes förän nästa år; altså får hon nog uttorkas af solen, bärtdunsta af luften,

luften, skingras af wädret, utlakas af rägnet och til största delen fördärfwas. När jag frågade orsaken härtil, blef mig swaradt, at höst och wår syßelsätter folket i det andra åker-bruket, at de då ingen tid hafwa öfrig til gödslens utförande.

* TRÅLLEBORG war en lång smal by med en stor gata, låg utsträckt efter södra hafssidan af Skåne land. Trålleborg har tilförene warit Stad, och på alt sätt äfwen ännu hade skapnad af Stad, uti hwilken et stort antal af Handtwerkare bodde, såsom:

Skomakare 25.	Garfware 6.
Skräddare 16.	Glasmåstare 2.
Grofsmeder 3.	Sadelmakare 3.
Klensmeder 3.	Repslagare 1.
Fällberedare 1.	Bagare 2.
Hanskmakare 2.	Slaktare 2.
Hattmakare 1.	Köpmän 3.
Snickare 5.	Fiskare 10.
Timmermän 3.	

TÅNG, *Fucus vesicularis* (*Fl.* 1002.) samlades på stranden, då hon färsk blifwit upkastad och torkad; den brändes af de fattige i stället för wed, men osade wärre än kodynga.

DATURA (*Fl.* 185.) wärte här wildt.

PHALÆNA seticornis nasuta nigra, maculis quatuor ferrugineis transversalibus. Detta insectet fans i husen i Trålleborg, och är icke tilförene upsört af wår Fauna. Det war något större än en mygga och wingarne lågo temmeligen flatt; kropp och wingar woro swarte, men på hwardera öfre wingarna woro twänne bruna puncter eller fläckar, så ställde, at alla 4 tilsammans lagde formerade en angel, som pekade bakåt.

STAF-STEN låg en quart ifrån Trålleborg i wäster, neder emot hafsstranden. Denna ort är namnkunnig deraf, at Högstsalig Konung CARL XII, efter sit härtowarande i Turkiet, här kom i land d. 13. Decemb. 1715.

1715. Stafsten war något högre än en karl, smal och nästan fyrkantig; här togo wi et minnesmärke på watnet, at efterwerlden må kunna dömma, om antingen watnet stiger eller faller: wid närmaste hafskanten, söder om Staf-sten, ligga twänne nästan lika stora stenar eller klippor uti O. och W. som nu nästan stodo et quarter ofwan watnet. Eljest låg på sjelfwa hafsstranden något öster om den linien, som går rättast ifrån Stafs-stenen intil stranden, en gråstens håll, som är til färgen nog hwit, wid paß 1 ½ famn lång, och nästan en famn bred; denna klippa, eller flisa, har i SW. twänne hörn, af hwilka det hörnet, som ligger mera åt W., skilde denna tiden accurat hafs-watnet ifrån det torra; ifrån Staf-sten til watubrynen wero 357¾ aln.

TAPETER sågos i husen, tätt hopwäfna af stickor, som hwardera war mer än en tum bred, och som deße stickor, woro dels hwita och ofärgade, dels färgade röda eller swarta, sågo Sticktapeterne ut som en brokig dräll.

ULVA *tubulosa* (*Fl.* 1013.) är en ört, som wäxer på hafsens djup, och upkastas derifrån til stranderne. Om jag skulle säga, at denna wärte på Skåningarnes tak, skulle hwar Botanist tro, at det antingen wore et tryckfel eller uppenbar osanning, ty hwilken hade någonsin hört, at de salte hafsörter skulle kunna wäxa på de torraste tak? Alla gamla halmtak, här på orten, woro liksom med en grön moßa helt och hållne öfwerdragna, och all denna moßan war ej annat än idel Ulva, som här kallades Bunkie, och wärte smal som en trå, så at Botanici här få på taken söka den ört, som de eljest borde söka på hafsbottnen. At samma Ulva wäxer på taken, kommer deraf, at ryggåsen täckes med Fuco eller Tång (p. 211), hwilken ditlägges frisk utur hafs-watnet uptagen, på hwilken frön af Ulva i hafwet blifwit strödde, som här afsköljas af rägnet, och således blifwa sådde på sidan af taket; som nu halmtaken på N. sidan merendels hålla fuktigheten qwar, så upwäxer här Ulva, men mycket mager och små.

STEN-DOSOR lågo twånne i N. och en SW. om Magderups by; hwardera stendosan war en stor klippa, som nåppeligen af dragare kunde dånflyttas, lagd på twånne famnars långa parallela stenar, som lågo et par alnar ifrån hwarandra; wid bägge åndarne woro gaflar af sten; en stenring af små stenar war lagd et par famnar utom denna. Altså woro deße stendosor til sin structur, aldeles de samma, som de gamlas grafstållen under åttehögarne; men hwart sjelfwa jordhögen tagit wägen, och om han blifwit bårtförd, bårtblåst, bårtskölgd, eller aldrig förfärdigad, har jag mig icke bekant.

GÄRDES-GÅRDARNE woro måst af flintor hopkastade, hwilka stodo helt hwita af krit-skorpan.

SANDSTENS-FLISOR upbrötes af bönderne wid hafsstranden under watnet: Flisorne bestodo af en så lös och fin sandsten, at han nåstan kunde skåras med knif, til des han en gång blifwit torr, då han wardt mycket hård: uti flisan på öfra sidan lågo många flintor, som med stenen woro blandade och hopwuxne. Här såg man tydeligen, at denna stenflisa nyligen genererats af hafs-sand eller flygsand.

LANDTBORG eller en strand, som war något högre ån sjelfwa landet, utsträckte sig efter hafsstranden ifrån Trälleborg til Fredshöga quart. 2. Den samma war bredare på strandsidan, och wid paß från sit högsta til hafwet 60 a 100 steg; denna war 2 alnar högre ån landet, men merendels 6 alnar högre ån hafwet, på denna orten.

LANDET, som wi i dag öfwerreste, war med sina fält nåstan horizontelt som et gålf, och icke som i går kullrigt; de högste toppar af Almtråden syntes fjerran ifrån såsom buskar, och gåfwa til kånna hwarest som Byarne lågo i dålderne; och inga trån mårktes på andra stållen, ån wid Byarna. Flintklappur war strödd öfwer alt.

WÄDER-QVARNAR woro wid de måsta Byar, ty på slåtten år sållsamt at se någon ström.

GÄSSEN woro allmånt större hår på slåtten, besynnerligen nedre mot hafskanten, ån up i landet.

LAM-

LAMBEN, som gingo i det med sina mödrar, hade en capson eller grima, som war bunden om nacken och under hakan, dock icke i munnen, men fram öfwer nosen stodo spetsiga Spetor stälde i korß, med hwilka de stungo mödrarne, då de wille di, och således afstångde sig sjelfwa ifrån mjölken. Somlige brukte til samma ändamål et Igelkotte-skinn, och satte det som en kägla på lammens nos.

FÅRMJÖLKEN anwändes måst til Fårost. Osten war hwit och mycket smakelig. Waßlen efter osten upkoktes sedermera til Walle, som åts af folket. Mjölken upkoktes undertiden och åts söt. Insyltad Fårmjölk blef då söta mjölken upkoktes och saltades wäl, sattes sedermera at surna, rördes hwar dag et par gångor omkring, och kunde således bewaras halfwa året.

MJÖLKNINGEN af korna sker här på slåtten ifrån första Maji til Michaëlis hwar dag 3 gångor, men den öfriga tiden om året allenast 2.

SÅNINGS-TIDEN med kornet begyntes här midt i Maji, och warade til slutet af Maji, men om hösten sås Rågen ifrån Denismäßo eller d. 9. October alt in til Helgamäßo. Hafren sås för kornet. Härpå tracten såddes inga Ärter, Bönor, Wickor eller Bohwete.

SKÄGG war än i bruk här på landsbygden, icke allenast hos de måsta Bönder, utan ock de måste drängar, hwilka ifrån 17de året woro barbati, likwäl rakade på kinderna, så at skäggborsten endast täckte hakan.

SYRA, Rumex hastata (*Fl.* 296) gjorde de hwilande tracter emellan åkerfälten helt rödbruna.

HÄSTARNE åto begärligen Bromus (*Fl.*74.), Centaurea (*Fl.*708); mindre begärlig war Anthemis arvensis (*Fl.* 704.), men Echium (*Fl.* 158.) lemnades af dem aldeles orörd.

COCHLEARIA danica (*Fl.* 538.) wärte med sina foliis tricuspidatis på hafsstranderne, som eljest är nog sällsynt i Swerige. Jag sådde henne uti Upsala Trägård, der hon fick rundare blader och nästan femkantige, men hölt

sig

sig mycket liten, och war wål 4 gångor mindre än den ordinaire Cochlearia.

FREDSHÖG quart. 5. ifrån Köping, war en af de täckaste Bondgårdar til deß inrättning, belägenhet wid hafwet, och tarfweliga inbyggare.

Junius 21.

KÅLGÅRDEN, som nämdemannen i Fredshög inrättat, war täck, med den myckna Ruta, Buxbom och Lavendel som fants deruti, utom hwita Liljor til stor myckenhet; här råkade jag en ört planterad, den jag icke förmodat, at någon skolat ägt i en Swensk Trägård, mer än jag i Upsala Academie-Trägård, nämligen ORNITHOGALUM racemo longissimo, floribus patentibus, filamentis dilatato-linearibus acuminatis, capsulis erectis. Ornithogalum spica longissima, filamentis triangularibus. *Hall. helv.* 294. Ornithogalum angustifolium majus, floribus ex albo virescentibus. *Bauh. pin.* 70. *Rudb. elys.* 2. *p.* 134. *f.* 3. Ornithogalum pyrenæum. *Clus. cur.* 21.

ANIS hade Bondqwinnan sådt i denna Kålgård på et par sängar, der han redan war 3 quarter hög, och så frodig, at jag icke sedt deß like utomlands. Jag önskade at sådan Anis warit sådd på alla de ställen, der kumin är sådd i Skåne, at wi måtte slippa hämta utifrån Anisen, då han wäxer hos oß härligare än hos utlänningen. Det wore mödan wärdt, at åtskilliga, som bo här nedre wid hafssidan, åfwen wille så denna örten, som så wål här trifwes.

TÅRSKEN, som här fångades, war til färgen grönagtig, med mörka characterer målad, och hade en liten cirrhus under hakan; deß magfenor slötes i en smal spets, såsom en Cirrhus. Denne Gadus är Callarias barbatus, lineis maculisque fuscis varius &c. *Klein. miss.* 5. *p.* 6. *t.* 1. *f.* 2. På denna räknade wi strålarne således:

Rygg-

Ryggfenan A 15
B 19.
C 17.
Bröstfenan 18.
Magfenan 6.
Gumpfenan A 17.
B 16.
Stjertfenan 24.

SILL fångades här, som war 1 quarter lång.
Gällfenan 8.
Ryggfenan 18.
Bröstfenan 18.
Magfenan 9.
Gumpfenan 17.
Stjertfenan 18.

SEDUM *acre* (*Fl.* 389.) bants i kransar, och uphängdes under taken öfwer bordet, der han wärte hela sommaren in til hösten, som en uphängd Aloë. Härutaf ser man, huru Skaparen gifwit örterna, som wäxa uppå bergen, myckenfetma eller saft, at de måtte kunna lefwa på hullet, och icke försmäkta uppå sina magra klippor om sommartiden, då den mycket torkande och twinande hettan infaller.

ÖRTENAMN här på orten gro följande. Dianthus barbatus Jungfruer. Papaver rhoeas (*Fl.* 428) Ugersilke. Delphinium segetum (*Fl.* 440.) Fogletungor. Melampyrum arvense (*Fl.* 411.) Skälla. Cynoglossum vulgare (*Fl.* 154.) Prästelöss. Erica tetralix (*Fl.* 310.) Kopattar. Empetrum nigrum (*Fl.* 832.) Låpperis. Vaccinium maximum (*Fl.* 312.) Böljon. Chelidonium majus (*Fl.* 430.) Sönnerdönnes. Sedum acre (*Fl.* 389.) Röleka. Agrostemma segetum (*Fl.* 383.) Klint. Convolvulus (*Fl.* 173.) Drabin.

KLINTEN går fram under kastningen i sädesbingen, och gifwer bröd, men gör det starkt til smaken.

KAMPINGE-BY låg wid SW:ra hörnet af Skåne land, och war nu mycket plågad af flygsand, som kastade sig in

in i byen, såsom stora snödrifwor, och fördärfwade böndernas ägor.

PILARNE, som här blifwit planterade omkring Byen, hade wid starka wintren 1741 tagit skada, men dock kommit sig före igen; icke desto mindre hafwa de sedermera årligen falnat med några grenar, så at ehuru trädets lif återwunnits, kan det dock aldrig mer winna sin rätta hälsa.

APIS *parietina* af hel annor art, än den wi tilförene (p. 131) beskrifwit, fans här i wäggarna: *Corpus* nigricans. *Caput* et *Thorax* villosa, grisea. *Abdomen* nigrum, acuminatum, incisurarum quatuor marginibus flavis: primo interrupto. *Antennæ* nigræ.

LANDET ifrån Kåmpinge utsträckte en udde åt W. af en mils längd, och ¼ mils bredd. Detta landet är slätt och lågländt, at det om höstetiden til stor del inunderas, så at yttersta udden, emellan Mats-mässan til Jul, blifwer likssom en ö. Denna marken kallas allmänt Ljungen, är mager, och öfwerhopad med flygsand, som upkastas ifrån hafwet, så på den N. som S. sidan, hwarigenom hela denna tracten är beströdd, likssom med små ätteplatsar af sand, hwilka mästedels öfwerst äro sönderbrutne af blästen, och icke kunna läkas tilsammans. Det förnämsta, som här wäxer, är små och knapt synlig Ljung (*Fl.* 309.); Marwide (*Fl.* 806. It. gotl. 206.) hwilket slog ut långa rötter och fäste sanden med qwistarne; Kråkebärs ris (*Fl.* 832.) bandt också sanden; Pors (*Fl.* 817.) war här rätt mycken, men *Tetralix* (*Fl.* 310.) mera sparsam. Detta land slutar sig på W. sidan, och gör likssom et par uddar, den ena åt N. den andra åt S. och blifwer emellan dem mera högländt. På denna högd äro Städerne Skanör och Falsterbo belägna, nämligen Skanör åt N. udden, och Falsterbo på S. udden, bägge inemot wästra hafssidan.

PORS, *Myrica* (*Fl.* 313.), bruktes här än i dag på öhl i stället för humle; men härtil togs allenast frukten. Ölet blef

blef deraf bittert och twårt, och gjorde mycken hufwudwårk.

SKUR-SAND fans hår på heden eller Ljungen den aldrawackraste.

HAFS-MYGG, Tipula (*Fn.* 1135.) flög hår på ljungen öfweralt, likſom biſwårmar, aldeles ſom på Öland (It. Oeland. 40.).

GRYLLE kallades Charadrius (Fn. 159.), ſom hår flög i myckenhet.

* SKANÖR år en liten Stad, ſom förut ſåges warit anſenlig och ſtor. Han år belägen et par böſseſkott ifrån wåſtra hafwet, och har på N. och S. ſidan öpna åkerfält. Huſen åro täckte med halmtak. Gatorne åro krokige och ej ſtenlagde, ty ingen ſten finnes hår på tracten, til en ſådan förnödenhet. Hår åro twånne ſtora Torg. Rudera efter et Slott ſynas ſtraxt N. om Staden uti en hög, med dubbla grafwar och en wall omgifwen. Köpenham ſynes hår tydeligen öfwer Sundet. Skanör år full planterad med hwita Pilar: beſtår af 85 Nummer; Borgmåſtare 1. Rådmån 4. *Notarien* eller Klåckaren 1. Borgerſkapet med Handtwerkare 78. ſåſom Snickare 2. Skomakare 3. Skråddare 5. Handſkmakare 1. Sadelmakare 1. Smed 1. Staden år icke inſtångd, utan ligger öpen på alla ſidor, ſom en by, ej eller år hår någon Tull. Hår gåfwos denna tiden inga Handlande, och inga Krögare, utan hwad, ſom behöfdes af win, brånwin och dylike perſedlar, måſte håmtas ifrån Trålleborg. Landswågen hit til Staden ifrån landet kan nåppeligen ſynas, utan förer man hafsſtranden, då watnet år utfallet, ifrån Kåmpinge, eller ock öfwer ljungen igenom biwågar. Ingen ordinair Påſtgång år inråttad til denna Staden nårmare ån ifrån Malmö; Utan den ſom wil ſöka ſig en ſtilla retrait, kan nåppeligen få den i Swerige tyſtare ån hår, ty hår bo inga Ståndsperſoner, utom Kyrkoherden, Borgmåſtaren, och en Strandridare. Ingen by år utom Staden på hela milen. Borgerſkapets förnåmſta handtering år fiſkande.

All

All stranden omkring Skanör är befästad med fin sandgrund, så at man här ofta kan wada ut hela ottondels milen, då watnet knapt stiger til knäs. Emellan N. udden och östra Skåne land är en ståtelig hamn. Då något wid Skanör skal transporteras til skeppen i hamnen, föres det med hästar långt ut i watnet til båtar, hwilka föra waran om bord. Inbyggarena äro här mycket wane wid wadande, och at håfwa Räkor, Ål och annor fisk. Torf och gödsel, som om sommartiden faller af hästar och kor, med halm, äro inwånarnes bränsle och wed på denna aldeles skoglösa tracten.

GÄRDES-GÅRDAR och PLANK äro här uplagde, som en mur af grön torf, merendels famns höga och breda, så at man kan beqwämligen spatsera ofwanpå dem. De måste ock på fleste ställen göras så täta omkring åker och äng, at höstfloden från häfwet icke må tränga sig igenom och bårt skölja åkern. Igenom denna torfwen, som är oumgängelig til gärdesgårdar, flås betesmarken, som förut är mycket mager och sandblandad, så at hon icke kan mera bättras.

TORFVEN, som skars på betesmarken til gärdesgårdar, war i yttra kanten 3 a 4 twärfinger tjock, men i närmaste helt hwaß, hwaraf jorden efter torfskärningen såg ut som trappsteg; men torfwen, som lades på taket, nämligen öfwerst på ryggåsen, ofwan på Tången, war jämtjock.

ÅKER-BRUKET på denna sandiga tracten är helt särskildt ifrån andra orters, ty när ängen icke mera wil bära gräs, gödes hon, och wändes med en plog, härpå sås korn, som nedharfwas; hösten derefter wändes samma torfwen med samma plog helt jämt, utan at rifwas sönder, och sås häruti winter-råg; hon twäras aldeles icke, at torfwen ej må blifwa oredig. Således continueras med denna torfwens aktsamma wändande i 4 högst 5 år, til des hon icke mera kan bära säd; twingar man åkren för länge med säd, bär han sedermera icke ens gräs. Således köres åkren allenast en enda gång om året til säden; när åkren lägges til äng, så är det mästa gräset nästan alt

Qwick-

Qwickrot (*Fl.* 105.) med någon Aira lanata (*Fl.*67.), men följande åren intränga sig andra örter, och Qwickroten förgås.

Junius 22.

ÖRTER wäxte af många slag omkring Skanör, som icke äro allmänna i Skåne, dem wi i dag upsökte och uptecknade.

LEPIDIUM Osyris (*Fl.* 534.) wäxte wid Gärdesgårdarne i största myckenhet, och större än på andra ställen, at man wäl kunde bruka det i stället för Krassa.

PLANTAGO linearis maculata (*Fl.* 127.) war allmän här på marken.

PLANTAGO Coronopus dicta (*Fl.* 126.), som är en af de raraste Swenska örter, war här helt allmän.

SENECIO af et sällsamt slag, wäxte mycket wid wallarne eller Gärdesgårdarne, Norr om Staden inuti ängarne; men des blommor woro ännu icke utslagne, så at jag kunde utstaka til hwad Species hon hörde; hon luktade något twärt, men hon war icke slemmig; stjelken war alnshög; Blomhölstren woro cylindriska, rätt många och stälde in corymbum. Bladerne woro stora, nästan som på Artemisia off. icke glatta på öfra sidan, något ludna på undra sidan, och stjelken war öfwerst luden. At denna är Jacobæa altissima foliis Erucæ Artemisiæve similibus & æmulis *Rupp. jen.* 164. derom är intet twifwel; hwaraf jag dömmer at blommorne måste wara radiati.

COCHLEARIA danica (*Fl.* 538.) wäxte öfwerflödigt blandad med Lepidium.

HYPOCHOERIS foliis serrato-sinuatis, caule ramoso nudo, pedunculis squamosis *Hort. cliff.* 386. Hieracium, dentis leonis folio obtuso, majus. *Bauh. pin.* 127. Hieracium longius radicatum, *Lob ic* 238. Örten, som jag tilförene icke sedt i Swerige, wäxte här allmänt på ängarna; man hade lätteligen kunnat taga henne för Leontodon Chondrilloides (*Fl.* 629.) om hon icke redan warit i blomma och om bladen warit glatte, och om

roten warit afbiten. Denna liknar ganska mycket Hypochoerin Chondrilloidem *Hort. Upf.* 240. n. 2. ifrån hwilken hon dock är et särskildt species, och känd af blommorne, som äro fyrdubbelt större på den skånska; på bladerne, som icke äro glatte på den skånska, ej eller hade denna pappum fessilem uti flosculis exterioribus. *Radix* longa. *Folia* omnia radicalia digitum longa, utrinque ferrata: dentibus retro spectantibus, latere utroque pilis albis adsperfa. *Caules* juncei, glabri, obsolete striati, pedales, fistulosi, superne ramosi, interdum simplicissimi, versus calycem dilatati, & squamis aliquot vagis instructi. *Calyx* oblongus, squamis imbricatis, apice carinatis: carina ciliata. *Corollæ* discus flavus, diametro policis. *Pappus* omnis seminum stipitatus. *Paleæ* longitudine pappi. Denna blomma slöt sig dageligen tilsammans klock. 3. efter middagen.

AIRA foliis planis, vaginis angulatis, floribus paniculato-spicatis, flosculis basi aristatis. Gramen minimum, spica brevi habitiore, nostrum. *Scheuchz. hist.* 219. Gramen parvum præcox, panicula laxa canescente. *Raj. syn.* 3. *p.* 407. *t.* 22. *f.* 2 *Pluk. alm.* 177, *t.* 33. *f.* 9. Detta war et af the minsta gräs, som wäxa i Swerige, hwilket jag icke sedt, sedan jag war i Frankrike, der det allmänt wäxer. Här fans det öfwer alt på torra och magra ställen wid wallar och wägar, fast det redan war tort och mogit. *Radix* annua. *Culmi* vix pollices duos transversos alti, unico articulo distincti. *Folia* plana, fere setacea. *Panicula* in spicam secundam coarctata, pedunculis brevibus; *Flores* biflori, flosculis singulis Arista curva calyce longiore, basi inserta, instructis.

AX-SVINGEL eller *Festuca* (*Fl.* 92.) wäxte åfwen mycket här på ängarna; deß stjelkar lågo nästan full, och blad e hölstren woro ofwanpå med hwita hår beströdde. Panicula simplicissima, pedunculis unifloris. Calyx war så lång, som sjelfwa axet, hwilket sällan bestod af mer än 3 flosculis.

JASIONE (*Fl.* 713.) wäxte här aldraömnigast i Swerige

ge, så at hon ofta gjorde de igenlagde åkerfälten öfwer alt helt blå; ja hon wäxte ock på sjelfwa torfmurarna, der de andra örter af torfan bårtbrändes. Bien besökte des blomster helt flitigt, så at de altid surrade ibland dem. Deße blomster kallades här Munke och Cyanus kallades Blåkorn.

LINUM Radiola (*Fl.* 256.) wäxte wid dammen på Rådmans-ängen.

NARDUS pratensis (*Fl.* 47.) kallas Stårgrås, och blommade nu med långa filamentis.

ÄNGLÖK (*Fl.* 265.) wäxte myckeet i ängar och åkrar, der han blandade sig med säden, war förtretlig för mölnaren, och gjorde en hög smak på brödet; men med denna lök war äfwen en annor lök, som är sällsynt, blandad, som icke gaf denna efter til myckenheten.

ALLIUM caule planifolio bulbifero, spatha mutica, vaginis teretibus, staminibus tricuspidatis. Porrum planifolium, staminibus alterne trifidis, umbella bulbifera. *Hall. jen.* 154. *t.* 2. *f.* 2. Allium montanum bicorne latifolium, flore dilute purpurascente. *Bauh. pin.* 74. Denne lök är lik Räckenbåll, men mindre: har i axet blå lökar, och violette eller blå blommor, som upsticka emellan lökarne, de der sitta på sina blomskaft. Stamina äro något längre än Corolla och af dem är hwar annor delt i 3. trådar.

AIRA radice jubata (*Fl.* 72.) war äfwen här allmän åt sidan af Falsterbo, på långt håll känbar af sin bleka färg; nu hade gräset först fått blommor, med mörkbruna Antheræ, och bägge flosculi woro wid basin aristati, likssom den lilla föregående Aira.

SALSOLA (*Fl.* 206) och SALICORNIA (*Fl.* 1.) wäxte öfwer alt på stranden.

ALYSSUM fruticosum (*Fl.* 528.) war allmän.

SCIRPUS *culmo nudo setaceo, spica laterali subsolitaria sessili.* SCIRPUS *culmo nudo setaceo, spicis pedunculatis, Roy. lugdb.* 49. SCIRPUS *foliaceus humilis. Dill. giss.*

 158.

158. *Raj. syn.* 3. *p.* 430. SCIRPUS *omnium minimus capitulo breviore. Tournef. inst.* 528. *Scheuchz. hist.* 358. JUNCELLUS *omnium minimus. Moris. hist.* 3. *p.* 232. *s.* 8. *t.* 10. *f.* 23. Detta lilla gräset wäxte på stranden, der wattnet stått öfwer wintren. Stjelken war knapt 2 finger hög, och nedan för spetsen klyfd på ena sidan, likso m en spatha, utur hwilken framkom et enda ax, sällan twå, hwilka woro tätt intil fästade utan skaft: nedan för axen war ej något litet spetsigt blad, som stod neder åt. Bladerna woro kårtare än stjelken, och med sina hölster klädde stjelken wid basin; de samma blader woro på undra eller yttre sidan kulltiga och på inra sidan flata.

JUNCUS *cespitosus.* (*Fl.* 282.) wäxte på sidländta ängar.

LACERTA *cauda verticillata*, (*Fn.* 1352.) lopp här allestädes wid torfmurarna; deß yttra del af stjerten war mycket hopdragen.

SVANOR (*Fn.* 88.) summo hela tjogen uti Norra wiken och prydde watnet. De hålla sig mer här än på något annat ställe i Skåne; då de fält sina wingfjädrar uti Julii månad, blifwer jagt på dem anstäld, endast af Landshöfdingen å orten, til hwilken ända Jägare och Fiskare få ordres, på en gång at segla ut om dem, och föra dem i Hammar-wiken, der de blifwa skutne, då ofta händer, at et par hundrade kunna fås uti en sådan jagt. Wingpennorne, som Swanorne fälla, flyta hit til stranderne, upplockas af poikarne och säljas til resande för 8. styfw. Snesen; de hafwa artigt indelt pennorna i 3. fläckar: uti spetsar, kronpennor och slätnackar. Spetsar kallas de pennor, som sitta först i wingen, en i hwardera, och äro mycket smala på yttra sidan af fjädern. Kronpennar äro de följande Remiges primores, som sitta utom yttra leden på wingen. Slätnackar äro Regimes secundariæ, som sitta emellan wingleden och sjelfwa kroppen. Af alla deße räknas kronpennarna för de bästa, och slätnackarne de sämsta.

WIPOR (*Fn.* 148.) flögo här i en förskräckelig myckenhet, altså kunde wip-ägg samlas mera här, än på någon annan

nan ort, men ingen smakar dem i detta land; i Holland äro de en delice, betalas dyrt af de förnämare och ätas kokta.

SKATOR bygde här icke, och ganska sällan sågs någon skata flyga förbi. Om så händer at en skata kommer at här uppehålla sig någon dag, tror folket at thet betyder Skepsbrott.

ÄGG uti ÄGG äro beskrefne af åtskillige Auctorer, såsom under i Naturen, och et dylikt är nyligen af Wetenskaps-Academien framstält. At ägget får sitt skal dagen för än det wärpes, och at det skalet wäxer på ägget af foglens urin, är allmänt bekant; och just för then orsaken skul synes det omöjeligt, at et ägg innom thet andra skal kunna få skal; men at ägg med skal likwist gifwas innom andra ägg, är med så många wittnen bestyrkt, at wi icke få twifla deruppå. Pastorskan Corvin upwiste åfwen et litet klotrundt ägg, stort som en musquet-kula, det hon tagit i et annat ägg, då äggen åtos wid bordet uti flere witnens närwaro. Wi öpnade detta lilla ägget, och funno at thet war fullt med hwita eller Albumen, men utan Vitello eller gula.

RÅTTOR finnas inga wid Skanör, men wäl mögg, och trodde folket at denna jord, förd på annor ort, skulle fördrifwa Råttor, hwilken tro, på flera orter, är lika antagen, och lika osäker.

ÅLAR ljustrades med et qwarters bred ljustra, som til dem war endast inrättad.

SKÖNHET är en egenskap som lättare afskildras än beskrifwes, och lättare begripes än demonstreras; woro wåra ögon Microscoper, så skulle hwar människa se ut, som en masquererad Skråpucke, så at sjelfwa storleken, utom alt annat, förtar skönheten. En hygglig hustru här i staden hade för flere år sedan fallit i barnsäng, och der blifwit så deformerad, at hon nu ej kunde åskådas utan aversation för könet, endast derföre, at alla hennes lineamenter i ansigtet blifwit så grätta och grofwa, som på en människa då hon ser sig i bränspegeln, åfwen så hade knokarne på fingren blifwit tjocke, och sjelfwa målet groft.

Junius 23.

*FALSTERBO är en ännu mindre stad, som ligger S. om Skanör, nästan en fjerdedels mil affkild, och ser ut som en öppen Bondby; men igenom det, at här äro planterade hwita pilar öfwer alt på gator och wägar, liknar det en wacker lund. Flygsanden har kastat sig öfwer alla gator och wägar. Denna staden är ⅓ utaf Skanör, och lyder under Skanörs Magistrat. Han består nu af 25. Borgare, men inga handlande, krämare eller krögare funnos här; de mästa äro fiskare eller Sjöfarande, såsom uti Skanör. Staden ligger åt S. sidan af landet, 3 a 4. bösseskott ifrån wästra stranden, är icke instängd eller med Tullportar försedt.

LYCKTAN står inemot södersta udden för de Sjöfarande, at de ej må stranda på refwet, som löper hela milen under wattnet uti SO; Refwet syntes här och där kora utur wattnet; förut har wuxit derpå mycken ZOSTERA (*Fl.* 1137.) och Sjöfoglarne hafwa i otrolig myckenhet deruppå lagt sina ägg, men är nu mästadels bårtskölgd af wattnet, och wid blåswäder inunderas. Lycktan är en korg af järn, som hänger på en hög stolpe, lik en Brunswind, uti hwilken Sten-kol brännes om nätterna. Samma lyckta står wid pass ⅛ mil S. om Falster, och Rudera efter et Slott, som nu äro hög, synas et litet stycke N. O. från lycktan, och altså directe i S. ifrån Falster. Rudera efter Lybeckska Bodarne synas N. om Slottet, såsom små uphögda åkerfält, der Lybeckarne fordom skolat haft sina fiskeläger. En kritö, hwita Möen kallad, syntes ifrån lycktan åt S. och Ståfwen i W. som bägge höra til Dannemarck.

YTTERSTA UDDEN, der refwet löper ut åt hafwet, war upwallad af drifsand, Zostera och Fucus. I denna sanden sågos artiga strata af hwit och violett färg; den hwita war af ren flygsand, men den violetta af en swart och röd sand tilsammans blandad, aldeles af samma slag, som tages wid Pommern i Tyskland, den man ser i Stock-

holm

holm af deras barlaster. Strax wid ändan hade Naturen formerat en Damm nog stor och anseulig, hwilken rödnade på botten af den solverade Tången. En smal holme gick ifrån S. udden förbi Falsterbo, på W. sidan hårtåt Skanör, der en annan holme låg likaledes på wästra sidan om Skanör, bägge helt smala, utsträckte ifrån N. til S. wid paß 4. bößeskott ifrån landet, til hwilka man kunde wada. Blå Mußlor och helt små flintor lågo ströddc på Stranden.

RAF pläckades wid Stranden, besynnerligen på W. sidan, af pojkarne, i många men merendels små styccken, så at i hela Swerige finnes på intet ställe mera Bernsten än här.

ULKER (*Fn.* 280.) skola finnas här i myckenhet, dem jag dock icke såg.

BARN såge wi i Falsterbo rätt många, ofelbart deraf, at kopporna icke så tätt hårtryckt dem på en aflägsen ort.

CARDIACA (*Fl.* 496.) är en ört, som mycket brydt Botanisterna, hwilka warit sysselsatte med indelnings=werket, då de ej wäl wetat om de bort föra henne til samma Genus med Leonurus, eller ock af henne göra et särskildt Genus. De förre Botanici hafwa lemnat henne et särskildt Genus, men jag har ej kunnat utstaka råmärken emellan henne och nästa anhörige, tilräckeligen; hwarföre jag nödgats hopfoga henne med Genere Leonuri, som är Phlomis granne. Här kom jag af en händelse at kokfa på Antheræ i Blomman, då jag fick se et kännemärke, som aldrig tilförene blifwit nämnt af någon annor Botanist, och är tilräckeligt at skilja henne icke allenast ifrån de Africaniska Leonuris, utan ock ifrå alla andra örter i werlden. Det består deruti, at Antheræ hafwa på bägge sidor 3. 4. eller flera små klotrunda, krithwita puncter, som med microscop lättare än med blotta ögonen kunna skönjas; altså är Character essentialis af LEONURUS Antheræ punctis globosis notatæ: at således wår Cardiaca får kallas LEONURUS foliis palmato-incisis. Til detta Genus hörer också följande species, hwil-

hwilka äga samma kännemärke. II. LEONURUS foliis ovatis lanceolatisque inciso-serratis. Marrubiastrum foliis cardiacæ. *Bocc. mus.* 2. *t.* 98. III. LEONURUS foliis tripartitis laciniatis, calycibus villosis. *Hort. ups.* 171. Sideritis foliis tripartito-multifidis. *Hort. cliff.* 313. IV. LEONURUS foliis tripartitis multifidis linearibus obtusiusculis. *Hort. ups.* 170. Men Leonuri Tournefortii böra indelas under Phlomidis art.

FÄNKÅL eller Fœniculum fructu ovato *Hort. cliff.* 106. wäxte här i Trägårdarna mycket frodigt, uthärdade wintrarne, och sådde sig der sielf, hwilket gifwer tilkänna det milda Climat, som är wid Skanör, der icke allenast belägenheten åt Söder och det kringflytande hafwet, utan ock sand-jorden, som är warmare än annan jord, bryter kölden. Hos oß uppe i landet sås Fänkål hwart år och förgås hwar winter, utan at någonsin bära frukt; Ja, jag märkte, at den Fänkålen, som nu i sommar 1749 war sådd i Upsala Trägård, emot all wana och plägsed uthärdade den följande wintren, emellan 1749 och 1750, som i mannaminne war den lindrigaste, stod qwar år 1750. och upkom af sina förra rötter; men ehuru behagelig sommaren war 1750, och gaf den bästa Sädes-wäxt i Swerige, som någon nu lefwande kan ärindra sig, kunde dock icke Fänkålen i Upsala bringa fram mogna frö; så at en simpel sommar i Skanör kan frambringa det, som icke twenne år i Upland kunna mogna. Efter som Fänkålen behöfwes så mycket til wåra kök och Apotheker, och efter som wi nödgas köpa Fänkåls-frö uti stor quantitet utifrån hwart år til säde och til medicine; så borde Skanörs boarne tilhållas, så för det allmännas som sin egen nytta, at plantera Fänkål til stor quantitet.

CLIMATET i Skanör, är det mildaste til köldens häftighet, af alla de orter jag wet i riket, men i anseende til sin

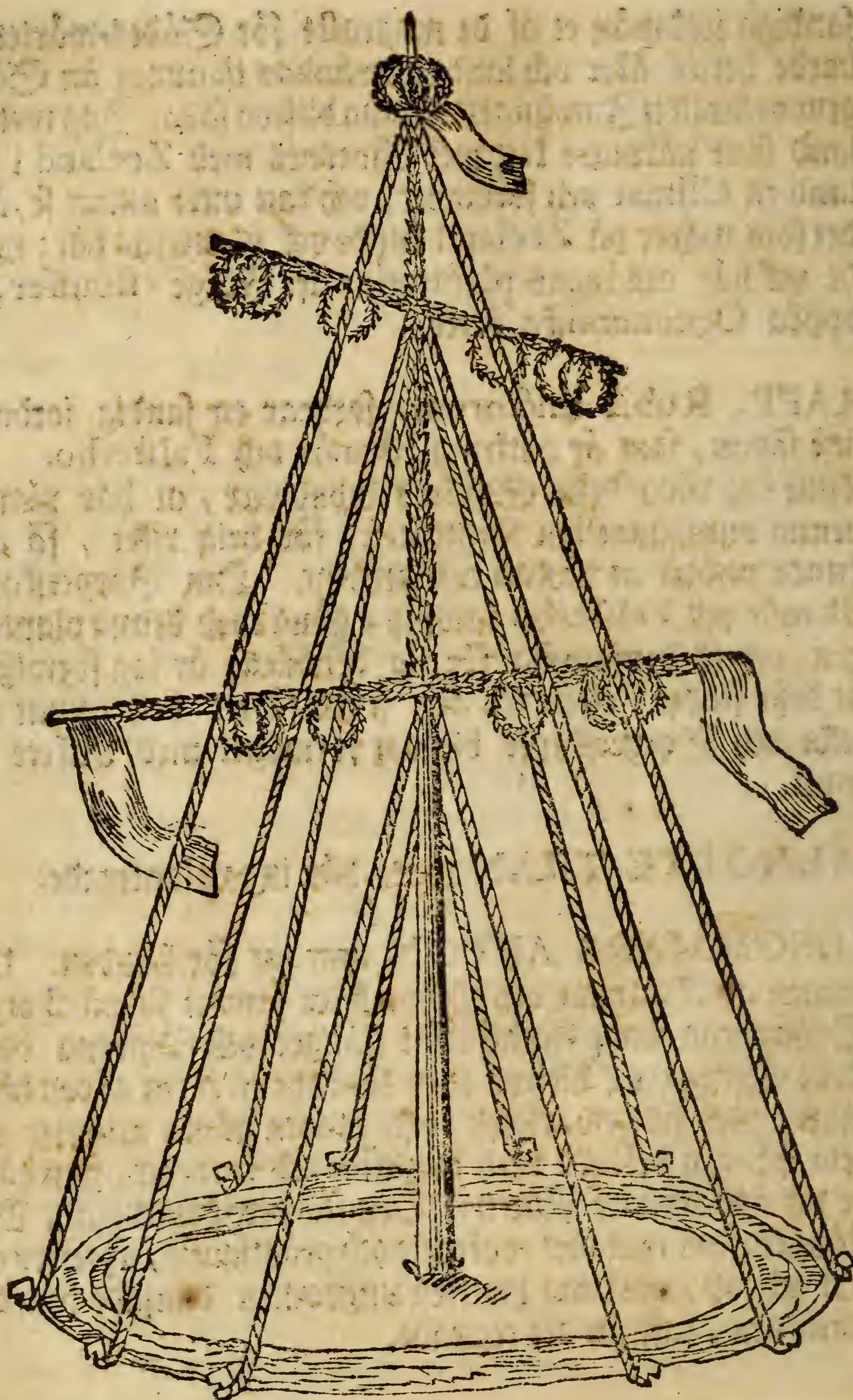
san,

sandiga jordmån et af de magraste för Sädes-wäxten, ty borde deras åker och land anwändas til annat än Säd, igenom hwilket Inwånarne kunna blifwa sälla. Jag wet intet land som närmare kommer öfwerens med Zeeland i Holland til Climat och jordmon, och kan intet annat se, än at det som wäxer på Zeeland kunde ock planteras här; ty borde ock här anläggas plantagier af Färge-stouffer, och dylika Oeconomiska örter.

KRAPP, Rubia tinctorum, fordrar en sandig jordmon, just sådan, som är omkring Skanör och Falsterbo. Ty skulle jag råda deße Städers inbyggare, at här plantera denna oumgängeliga färgeroten, för hela riket, så at wi kunde undgå at hämta den utifrån. Om Borgerskapet i Skanör och Falsterbo komma i gång med denna planteringen, och få densamma för sig behållen, är jag förwißad, at deße städer, efter 20. år, skulle få ett helt annat utseende och Borgerskapet blifwer förmöget med Rikets förmon.

WALNÖTTE-TRÄN woro här inga planterade.

MIDSOMMARS AFTON war nu för handen. Ungdomen af Drängar och Pigor hade samlat sig på Torget; Drängarna hade framskaffat stänger och Pigorna blomster; Stängerne blefwo ihop länkade til form af den högste mast, med sina twärspjut, och innom några minuter war hela stången beklädd med blomster och krantsar, som hängde på ändarna af spjuten; Den således förfärdigade Majstången. som war den wakraste och prägtigaste, upreстes med skri och rop, omkring hwilken ungdomen dansade hela denna natten, fast än det regnade.

Junius 24. *Midsommmars-Dag.*

LEKAR, som brukades af the gamla Romare, woro ännu här i bruk. J Fastlagen taga Drångarne en Tunna, bå=

båra på henne hål, tråda derigenom et rep och hånga henne up emellan twenne hus öfwer gatan, sedan the förut inuti tunnan inneslutit en eller twå lefwande kattor; när detta är beställt, rida de til rings, eller förbi tunnan med störar, och den som af dem kan slå henne sönder blifwer kallad, mera ofkyldigt än djerft, kung, som derpå prydes med krantsar, och får taga af pigo-skaran, hwilken han behagar til Drottning; härpå dansas med andra menlösa nöjen. Efter et par dagar anställes en annor lek med **Löpande**, målet utsättes, och en Dräng certerar i loppet med några Pigor, han är starkare, men de lättare, då pigorna löpa i särken. Den som winner målet och wadet, prisas, kringföres och blifwer fägnad med sina sponsores. Detta är ej annat än en del af de gamlas Ars gymnastica, och det Certamen, som hos dem kallades Cursus Olympicus eller Pythicus, som war inrättadt at göra ungdomen qwick och färdig.

OFFER sker årligen wid Midsommars dagen i Falsterbo-kyrka, ty reste wi dit, at göra wår devotion. Fram wid altaret stod *St. Göran* på golfwet in effigie. Derjämte stod *St. Christoffer* uti et skåp såsom en altartafla, och hade på skulldrorne Frälsaren. Fram emot altaret stod bäckenet på hwilket ofrades. Kyrkodören öpnades bittida om morgonen, och stod öppen in til aftonen. Folket kom dit ifrån fjärran orter, och tilförene hade myckct folk kommit ifrån Danmark. De lade sina penningar uppå bäckenet, och somlige hade flera doses af penningar, som warit med dem skickade af frånwarande, hwilka på god tro kastades på bäckenet, hwarmed continuerades för, under och efter Gudstjensten, utan all procession, och utan någon widskeppelse med bilderna. Kyrkan kunde således få emellan 100 til 300 daler Silfwermynt, til reparation, som eljest skulle lätteligen förfalla. Det arma folket, stadde i nöd, sjukdom, bräckligheter, eller ömme om sine anhörige, som segla til sjös, göra detta officium pietatis.

GRAFVARNE sågos i dag beströdde med blomster.

KLÄDEDRÄGTEN, som Bönderna här buro, war en

en swart walmars tröja, utan på den blå Friströjan, hwilken inre tröja räckte några twärfinger ned om den swarta. Swarta och wida Böxor; Stöflar med hel små kragar.

KORNET wiste i går och i dag först sina ax.

BUNKIE eller Ulva (*Fl.* 1013.) wäxte åfwen här på taken.

RESAN anstäldes ifrån Skanör til Ystad.

LJUNGEN eller den magra betesmarken emellan Skanör och Kämpinge öfwerfors åfwen i återresan. Här wäxte ganska låg Ljung öfwer all denna milslånga betesmarken, som war dels utmärglad af flygsand, som kastade sig öfwer gräset och det förqwäfde, dels ock deraf, at folket här hugger helt tätt sin tunna, runda och platta torf, hwilken de wända up och ned, torka i solen och föra hem til bränsle, at här hwarken kan blifwa örter eller swartmylla.

FLINTOR funnos på denna Ljungs-tracten, der flygsanden mäst war upkastad af wädret och lemnat gropar, mäst och förnämligast midt på denna Ljungen. Deße Flintor woro wäl icke af de största; men dock icke så glaslike som de allmänne, ej eller så spröde, och sågo ut som de warit smorde. Jag hade öfwer hela slätten med all flit sökt efter Flintor, som til art och egenskaper kunde gå up emot de Franske: men på intet ställe funnit dem så jämngoda som i deßa hålor på Ljungen. Deße så oumgängelige flintor kunde fås ofelbart öfwer hela denna Ljungstracten, om de här eftersöktes och upgrofwos. Så at Franska Flintor, Bernsten och Swanpennor äro de producter, som den magra Skanörs tracten sielfmant af sig kastar; men ibland deße 3, äro dock de Franske Flintorne för Riket de oumgängeligaste, emedan de årligen måste införas och köpas til stort antal. Der som flygsanden blifwit bårtkastad af wädret, lemnas det större gruset qwar i hålan, som icke kan bårtflyga, och ibland det finnas flintorne lättast och utan möda.

AIRA *minima* (p. 226.) wäxte på ömse sidor wid wägen, så allmänt, som det allmännaste gräset. En ört, som en gång

gång är sedd och känd af en Botanist, kan näppeligen passeras, med mindre hon skal skönjas; men deremot en ört, som icke är sedd eller känd kan 100de gångor undfly synen för den starkaste örtkännare, som alle Botanister måste medgifwa af egen experience.

DROSERA (*Fl.* 257. 258.) wäxte rätt myckeh på Ljungen med sina ax, som woro hoprullade likson Cyclamen, för än de utslagit sina blommor.

FOGLARNE på Ljungen woro CHARADRIUS (*Fn.* 159.) i stor myckenhet. Wipor (*Fn.* 148.) flögo öfwer alt. HÆMATOPUS (*Fn.* 161.) språng på alla stränder, och Swanorna summo på wattnet.

MARVIDE (*Fl.* 806.) gjorde tufwor i flygsanden, likson Margräset, och wäxte med owanligt långa qwistar, der flygsanden, som af buskan qwarhölts, sökte qwäfwa Marwidet, hwilket wäxte frodigare, ju mera sand det fick.

* KÄMPINGE quart 4.

TÅNG eller *Zostera* (*Fl.* 1137.) war i murarne omkring kålgårdarne, lagd emellan stenarne, såsom måssa på andra ställen.

STARAR (*Fn.* 183) flögo 1000de tals i hopar.

RUKOR (*Fn.* 70.) flögo äfwen i stora skäckar ibland träden kring byarna.

KAJOR (*Fn.* 72) kallades här Alicker.

FLYG-HAFRE (*Fl* 97.) wäxte på wissa åkrar, mästedels i kornet, men litet i rågen, och kunde icke öfwerwinnas; fast åkren här kördes 3 gångor och hwilade hwart tredje år.

LANDET emellan Skanörs udde och Ystad blef af samma situation och art, som emellan Malmö och Trålleborg.

ALM (*Fl.* 219.) wäxte wid alla Byar ganska stor och frodig, dock häraf allenast några trän. Intet trädslag wäxer lättare här på slätten än detta. Wåra allmänna kronträn äro Alm, Lön, Lind och Ask. Ibland alla desse är

är Almen den förnämsta, som icke allenast lätt formeras och klippes, utan ock ändteligen och ofta blifwer til det aldraftörsta trä, som af flere famnar icke kan omfattas, deßutan är det ock det aldranyttigaste trädet, hwilket längst står emot röta, hwarföre intet annat trä längre uthärdar til Kölar på Skepp; at förtiga det wår Swenska Alm gifwer de skönaste bräder, som i fägring gå up emot Walnötträdet. Til Manglar är intet trä tjenligare, emedan det är både hårdt och slätt. Til Qwarnhjul, Axlar, Präßsar, utwäljes detta fram för alt annat, såsom segt och hårdt. Det gifwer en grön krona, skön skugga, och skadar icke gräswäxten, så at jag kan räkna Almen ibland wåra wackraste och nyttigaste trän. Efter Almen är det nyttigaste för Hushållare, och wäxer lättast på slätten, så får jag råda Slåboerne at plantera detta mera ömnigt wid alla sina gårdar och byar, til sin egen båtnad.

ÄLFDANSAR ganska många, sågos wid wästra Warlinge, men woro icke mägre och uttorkade inuti, såsom på Öland, och bestodo af åtskilliga örter; dock förnämligast af Täkt-tåtel (*Fl.* 63.), som här kallades Hargräs.

FILIPENDULA vulgaris (*Fl.* 404.) kallades af Böndernа Lillekonwalle för luften skul på blommorne, emedan Lilium convallium icke wäxte här på tracten, men några mil härifrån, då Lilium convallium åter begynte wäxa, fick han behålla sit namn.

PINGBORRAR kallades *Scarabæi solstitiales* (*Fl.* 346.), som kommo flygandes i stor myckenhet omkring hufwud och ögon på oß, just som solen gick neder.

ÄTTEKULLAR sågs många, af 5 a 6 famnars högd, lika Gylle-högar (pag. 213). Af deße lågo 2:ne stycken wid Willinge-by i lilla Slågerups Socken, som hwardera hade öfwerst en aflång uprest sten, så tung, at tre personer med möda kunde kasta honom omkull och rätta honom up igen.

BYAR-

BYARNE luktade på långt håll, sedan Solen war nedergången, af Torfrök, Hampa och Fläderblomster.

DIKEN woro på åtskilliga ställen wid åkrarne oumgängelige, men icke werkstälde, wid hwilka Landtmannen förebar den swårigheten, at om diken skulle göras, så måste broar anläggas öfwer dem wid sådens bärgningen och wid wägarne; at stockar icke finnas til sådane broar, om man icke skulle köpa dem hela 8 a 10 milen derifrån, då de om wintern skulle bärtstjälas på en skoglös ort, der wed är en Clenod. At lägga broar med sten, fans den swårigheten, dels at inga andra stenar finnas utom små flintstenar, dels at stenarne wid kåldraget nedsjunka i leran.

* KLÖRUP. quart. 4.

Junius 25. *Söndag.*

RESAN ifrån Klörup til Dybeck.

PILAR af bägge slagen, nämligen gröna och hwita, dock mäst de senare, woro planterade wid byarne med Hyll och Alm. Framledne Generalen och Landshöfdingen BENNET hade förmått folket härpå orten at plantera trän här wid gårdarne; woro önskeligt, at det continuerades. Gärdesgårdarne eller wallarne, som äro upkastade omkring ägorna, kallas här i landet diken, och icke sjelfwa grafwen, utur hwilka wallen är uptagen. För Skåne slätt wore en hufwudsakelig ting, at alla diken blefwo planterade med pilar och andra löfträn, wid inra sidorna af wallen, som deraf fingo ansenlig styrka, och hwart tredje år kunde qwistarne afhuggas samt flätas i små Gärdesgårdar, som ställas här allmänt på wallarne, hwilka, sedan de gjort tjenst i tu år och förfalla, kunna anwändas til bränsle det tredje året, då gärdet eller wången bör utläggas. Utom alt detta skulle sådane trän ansenligen pryda landet, och skygga ifrån blåst, som uttorkar landet, och uti et osynligt damm bärtförer den finaste matjorden och således dageligen utmärglar jorden. Man

ser

ser ju allestädes gräswäxten på öpna fält wara låg och mager, deremot finner man at de ängsplatser, som äro kringstängde med buskar och trän, hafwa den frodigaste gräswäxten. När åkren om wåren är körd, dammar han om Sommartiden, då wädret blås, hwaraf den aldrafinaste Swartmyllan, wäxternas egenteliga och förnämsta föda, bårtblås, och detta nästan osynliga dammet stannar wid gärdesgårdarne, liksom flygsand eller snön om wintren; hwaraf händer, at gräswäxten är altid frodigast wid gärdesgårdarne. Et det härligaste damm blåser således bårt, då det ligger öppet för alla wäder. och stannar ofta icke för än det wräkes i hafwet. Således har det skedt med Ölands Alfwar och många andra orter.

ORTENAMN här på orten woro följande:
Sedum acre (*Fl.* 389.) Stenört.
Arnica (*Fl.* 684.) St. Hans blomma.
Myagrum sativum (*Fl.* 541.) Döra.
Euphorbia solisequia (*Fl.* 436.) Kattepatter.
Geranium cicutarium (*Fl.* 579.) Kambar.
Myosotis palustris (*Fl.* 149.) Fansögon.
Plantago vulgaris (*Fl.* 122.) Wäswaredsblad.
Ranunculus acris (*Fl.* 466.) Smörört.
Caltha palustris (*Fl.* 473.) Kabbelök.
Rhinanthus (*Fl.* 583.) Gyinge Böxor.
Bellis officinarum (*Fl.* 707.) Futteldjus.
Rubus idæus (*Fl.* 408.) Hinbär.
Ribes rubra (*Fl.* 196.) Rips.
Ribes nigra (*Fl.* 197) Solbär.
Urtica (*Fl.* 773. 774.) Nälla.
Primula vulgaris (*Fl.* 161.) Kärringetänder.
Leontodon Chondrilloides (*Fl.* 629.) Mjölkört.
Filipendula vulgaris (*Fl.* 404.) Jordgalter.
Convolvuli flores (*Fl.* 173.) Jungfrusärkar.
Lufwor aliis.

BRUNSKÄR, *Bidens vulgaris* (*Fl.* 663.) samlades då hon war mogen och gul, at dermed färga gulbrunt.

OTHO-

OTHONNA *paluſtris* (*Fl.* 687) wäxte allmänt i wångarna, der det war kärr, uti hwilka torf fordom blifwit ſkuren, och ſå djupt, at Boſkapen icke kunde räcka henne; hon hade uti radio mer än 20 floſculos, och alla floſculi hade Pappum ſimplicem, ſeſſilem.

TUF-STARREN (*Fl.* 767.) ſågs hela dagen, der torf blifwit tagen eller kunde tagas. Man kan ockſå för tämmelig ſäkert och ofelbart tecken taga denna ſtarren til torf, ſå at hwar ſom hälſt denna ſtarren wäxer til ſkapnad af tufwor, der är den underliggande jorden torfjord.

TORF-GRAFVAR ſågos åtſkilliga och många i de ſmå dälder emellan de ſtora och widſträckta åkerfälten, der watnet ſamlade ſig. Många hundrade år hafwa afſkölgt med rägn, och affopat med blåſten ſwartmyllan, och förderfwade particlar af wäxter, ſåſom en dyrbar gödſelſtack, til efterkommande Barns förnödenhet, ſom kommo at uptaga denna torf, låta henne uplöſas af luft, regn och wärma och dermed göda de åker-fält, ſom blifwit utmärglade af tiden och många års ſtadiga börd åt förfäderna. Nöden twingar nu inbyggarne, ſom icke äga wed, och den hwarken planterat, eller wela plantera, at gripa til det capital, ſom naturen ärnat til arf för ſena barnabarnen. Swedjandet på en ort, ſom icke är idel ſten, är en landförderflig hushålning; men at upbränna en torf är tjugu gånger ſtörre ſkada, ſom en ſkog kan 20. gånger upwäxa innan en ny och lika god torf. På några ſtällen ſåg man then finaſte dyen uti torf-grafwen ſönderhackas och föras på åkren, at dermed göda åkren, ſom war mera nyttigt.

RICCIA *ſegmentis lineari-filiformibus* fants uti en Torfgraf uti Frue-Allſtads ſocken, der hon wäxte på de perpendiculaire ſidorne, uti Torfgrafwarne, ofwan för wattnet. Denna Riccia war delad per dichotomiam uti korta, ſmala, jämbreda trådar; men när hon kom ned til wattnet och begynte flyta, blef hon utdragen til hela qwarters långden uti fina trådar ſåſom Myriophyllum. Jag ſkulle hållit före, at denna warit någon varietet af någon Riccia Michelii, om jag endaſt funnit henne ſå ſmal och

på wattnet flytande; men sedan jag åfwen fant henne ofwan wattnet wara långt smalare än någon annan bekant Riccia, så wågar jag icke blanda henne med någon annan. Denna lär ofelbart wara LICHENASTRUM *aquaticum fluitans tenuifolium furcatum. Dill. musc.* 213. *t.* 74. *f.* 47. och Hepatica palustris dichotoma, segmentis angustioribus. Vaill. paris 98. t. 10. f. 3. Sjelfwa substancen af wäxten liknar aldeles Riccias, at jag ej wågar föra henne til Jungermannias. Den som får se blommorna på denna wäxten, kan säkrare utstaka deß Genus.

AGRIMONIA *officinarum* (*Fl.* 394.) wiste först i dag sina blommor, tillika med *Hypericum*.

CREPIS *scanensis* stod på ömse sidor om wägen, och slöt sina blommor igen straxt efter kl. 3.

FLÄDER war allmän wid alla gårdar.

CICHOREUM (*Fl.* 650.) åts aldeles icke af hästarne.

TRIFOLIUM *lupulinum perenne* (*Fl.* 618.) war allmän öfwer hela slåtten. Vexillum, som inneslöt fruften, war nedbögdt och på sidorne hopkramadt, men icke flatt, som på det allmänna Trifolium Lupulinum (*Fl.* 617.), altså formerade en strobilum laxiorem.

HÄSTARNE stodo här och der på marken och näppade eller gnogo hwarandra på halsen, öfwen som hundar och kattor pläga loppa sina ungar.

MARKINGE Säteś-gård, som låg wid wägen, hade i Trägården åtskilliga unga Walnötteträn. Här såg man ock Liguster-bladen wara på kanten åtna af Spanska flugor.

BIEN swärmade wid Gårdarne, och Bondfolket ringde för dem med Mortare.

* ANNARSLÖF quart. 4.

EPITAPHIUM sågs i kyrkan efter N. WOLF STERNBERG Professor och Biliothecarius i Upsala 1679, som afsidit år 1694. den 6. November.

TUSSILAGO vulgaris (*Fl.* 630.), som icke är allmän här på slätten, fans här, men efter thes art, på intet annat ställe än i ler-jord. Man kan merendels wara säker, at

hwarest

hwarest denna Tussilago wäxer uti någon quantitet, der är ock jorden blandad med ler.

OENANTHE *aquatica* (*Fl.*236.) är en ört, som jag icke funnit wildt på 21. år, wäxte wid landwägen i diken och små kärr wid Hönsinge uti Brunby socken. Caules *pedales*, *striato-angulati*, *maxime fistulosi*, *ex infima axilla foliorum exserebant* stolones *repentes procumbentes*. Folia *pinnata*: *foliolis linearibus parvis*; at folia infima *duplicato-pinnata*. Umbella universalis *trifida nuda*. Umbellularum discus *multiflorus capitatus*, *radio laxo sub purpurascente*. Flosculi *omnes hermaphroditi*, *at vero flosculi radii germine destituti stylis longioribus instruuntur*. De twå eller tre första Umbellæ universales äro allenast bifidæ eller trifidæ, men alla de sednare Umbellæ universales äro multifidæ och stå ofwanför de andre, och hafwa icke eller något Involucrum universale. Som thenna örten är en af de giftigaste i Swerige, frågade jag om icke for eller hästar dödde af henne; men som ingen wiste derom at berätta, kastade jag henne för både kor och hästar, som ingendera wille smaka henne. Jag bar henne i handen under starka hettan och fick ondt i armen liksom med en stickande domning: jag wet icke annat, än at det kom af örten, men det förswan ock strax, då jag henne bårtkastade.

LEONTODON *Taraxaconoides* (*Fl.* 528.) liknade Hypochoerin scanorensem til blad och blomma, men Blomman war mera gul eller saturatior flava, utan paleis.

JORDBERGA-Sätesgård låg wid wägen; här war en skön Ladugård upbygd af Gråstensmur, 2. alnar bred, och 90. steg lång. Walnötte-träden stodo i Trägården. ANIS och FÄNKÅL wäxte här frodigt: COLUTEA *Vesicaria* wäxte under bar himmel, mer än mans hög.

BUPHTHALMUM *tinctorium* (*Fl.* 698.) fans ej på hela slätten, fast än denna ört endast wäxer på fält. *Hypochæris scanorensis* förswan med Skanör, men *Jacobæa* (*Fl.*688,) och *Crepis scanensis* woro allmänna med sina gula blomster.

ÅKERTISTELN (*Fl.* 662.) wäxte wäl litet här och der i åkrar-

krarne, men hade ingenstädes så tagit öfwerhand at qwäfwa kornet, som i Upland, ehuru åkren här mindre brukas.

HYLL-BUSKE wäxte öfwer porten och i sielfwa muren wid Jordberga, men aldeles i migniatur; hela buskan war ej mer än 3. quarter hög, och qwistarne i proportion, dock frambragte han 13. blom-klasar. På samma sätt ser man, at då Trägårdsmästare twinga sina trän innom tränga krukor, som gemenligen är deras plägsed, så förhindras träden i wäxten at skjuta up i stjelk, men icke så at skjuta blommor.

OGRÄS kallas de wäxter, som mer och lättare wäxa i åkren, än wi dem åstunda. Historiska kundskapen om Ogräs är ännu icke utredd, utan lemnad af Oeconomisterna. Här på tracten woro förnämligast 4. slags ogräs i åkrarne, näml. Melampyrum *arvense* (*Fl.* 511.) i Rågåkren; SINAPIS *arvensis* (*Fl.* 548.) i Kornåkren, Flyghafre (*Fl.* 97.) i båggedera, och Döra (*Fl.* 541.) i Hören. Underliga äro Senapen (*Fl.* 541.) och Skålran, (*Fl.* 511.) som endast framkomma med sin Säd, näml. Skålran med Rågen och Senapen med Kornet, och sedermera hwila för hwarandra; en ganska dråpelig inrättning af naturen. Jag har sedt at frön af *Melampyrum* ligga 2. år i jorden förr än de gro, men Senapen upwäxer första året.

HVITAX sågs här och der några få i Rågåkrarne; jag såg efter om de förorsakats af någon köld, såsom det ibland sker uputi landet, och besynnerligen hände 1750 i skogsbygden; men merendels låg någon liten mask innom bladhölstret, som upätit strået och lefde af den tilflytande saften innom hölstret: på några strån, der jag icke fant tecken til en sådan mask, och der ingen köld skadat, undrade jag at somliga blomster i axet woro aldeles hwita, hwilken gåta sedermera Herr Eric Eklund för mig uplöst, som utrönt, at de förorsakats af et litet Insect, som kallas *Thrips* (*Fn.* 726.), hwilket här lägger sina ägg.

SÄDES-PUMPOR kallas Klock-grodorne, som så wäl wid Jordberga, som i nästgränsande byar hördes, men woro här högmältare än tilförene, at jag i förstone ei annat kun-

kunde höra, än at några klockor ringde tilsamman, efter det war söndag. Jag kan undra, at ingen planterar deße up åt landet, at höra denna naturens samman-ringning genom Grodor, derest man icke är öm om sina dammar; ty det berättas, at Grodorna hämnas på fisken, och åta up hans romm, åfwen som fisken upäter dem.

RUNSTEN stod wid Wämmenhögs kyrka, midt för Dybeck, jämte landswägen och war högre än en karl. Densamma war skrefwen med 2. rader, på hwilken den sednare raden kunde låsas, men den förra war aldeles förwuxen med Spatgryn som upfylt bokstäfwerna. ᛋᛏᚾ· ᚦᛁᛋᛅ· ᛒᚱᚢ-
ᚦᚢᚱ· ᛋᛁᚾ· ᚾᚱᚦᛅᚴ·

LER-VÄGGARNE woro på några Gårdar öfwerstrukna med blågrå färg, hwilken gjordes endast med kohl som blandades i kalken.

DYBECK, en af the ansenligaste Sätesgårdar i Skåne, låg nära intil wägen, sedan wi paßerat Wämmenhögs-kyrka; här bodde Öfwerst-Lieutenanten JNGELOD, som mycket förbättrat denne Gård. Byggnaden war gammalmodig och fast, med Torn; Gården omgifwen med grafwar. Här woro åtskilliga Trägårdar och många dammar. J Trägården wäxte de mästa hwita liljor jag har sedt, med mycken Ruta och Lawendel, hwilka örter här i landet äro allmänna Trägårds-örter. Walnöte-träden, som här wäxt för år 1741, fördärfwades af wintren, men uplifwades ändteligen efter twå år. Det faller mången underligt, at Walnöte-träden skulle efter starka wintern få löf andra sommaren och icke nästa sommaren derefter; men den, som är hemma i wäxternas natur, lärer mindre derpå undra, än om träden utslagit blad på första sommaren. När wintren fördärfwat knopparna, så har han fördärfwat bladen, som innom dem skulle bewaras för winterens stränghet. Et löf, som en gång är fördärfwadt eller bårtfallit, kan aldrig återställas; utan då så händer, at löfwen utkomma på Trä, som samma sommare förlorats, måste naturen frambringa i otid de blader, som han år-

årnat til nästföljande år. Öpnar man en knopp, så finner man de inneslutne löfwen för nästa sommar, och innom deße löf små puncter at åtskiljas, som äfwen äro knoppar med löf för andra året derpå följande; när nu den stränga wintren förbränt de yttra blader, som skulle komma följande sommar 1741, men dock icke så långt penetrerat, at han angripit de inre knoppar för år 1742, följde nödsakeligen, at Trädet ej borde få löf förän år 1742, derest icke en owanlig wärme twungit fram löfwen i otid.

MULLBÄRS-TRÄDEN förgingos här samma winter, utan at få lif igen.

IBELLER kallas et slags Plommon, som här wärte i Trägården med mycken frukt, och woro et medium emellan Tyska Slån och Krikon.

CAPRIFOLIUM non perfoliatum klädde artigt lusthusen.

CICUTA (*Fl.* 239.) wärte nog i dammarna; men deras diup förhindrade Boskapen, at af henne taga sin död. Här stod ock mycken *Typha major* (*Fl.* 772.) och POA *gigantea* (*Fl.* 731).

PILAR woro planterade wid alla Gårdsgårdar, och gjorde icke allenast en stor prydnad, utan ock mycken nytta. Pilplanteringen är et af de nödigaste för Skåneland, utom hwilken det näpligen i framtiden kan bärga sig.

HYRAR (Herdar) woro här öfwer alt för Boskapen, at de ej måtte få wane at göra wåld på the eländige Gårdsgårdar; här woro hyrar för hwardera slaget af kreaturen, hwilka kostar Landtmannen at underhålla; deße hyrar kunde icke blåsa på horn, som eljest gifwer så angenämt ljud ibland landtlefwernet, och uplifwar skogarne up i landet.

SÅDEN är här allmänt winter-Råg, men Öfwerst-Lieutenanten hade sådt 4. Tunnor och 1. Skäppa Lars-mäßo-Råg, och fått derefter 130. Tunnor. På et land der en Tunna Larßmäßo-Råg sås, der sås tre Tunnor Winter-Råg. Efter Winter-Rågen får man sällan öfwer 6te kornet, altså på et Tunneland, som är besådt med 3. Tunnor

nor Winter-Råg, får man 18. Tunnor såd, hwarföre ock om Larsmäßo-Rågen skal löna mödan, bör han gifwa 20:de kornet, ty åkren måste til honom långt mera arbetas, utom det, at halmen blifwer mindre god för kreaturen, hwartil ock kommer, at Larsmäßo-Rågen fordrar mera gödsel, om han sås efter gödningen; men Winter-Rågen sås efter kornet, som blifwit gödt. Winter-Rågen gifwer gröfre, swartare och tyngre korn; men Larsmäßo-Rågen gifwer grannare och hwitare korn, samt åfwen hwitare bröd. Larsmäßo-åker föres med ålder och et par oxar, den tiden Landtmannen har mindre at syßla. Larsmäßo-Rågsådet recommenderades med dikningar och stenbroar öfwer diken, såsom det nyttigaste öfwer hela slätten. Då swårigheten förestältes med Larsmäßo-Rågen, som på fäladen förtog betet, blef swaradt, at mera jord borde utläggas til bete, der som hemmanet har sina ägor tilsammans.

ÅKER-FÄLTEN utsträckte sig ifrån Dybeck neder til hafsstranden, som låg $\frac{1}{8}$ mil i S. Diken woro här lagde kring åkrarna. Winter-Rågen stod rätt wacker, fast han icke buskat sig wid roten, som Larsmäßo-Rågen.

Junius 26.

STRANDEN söder om Dybeck war bar utan Skär, upkastad af sand och beströdd med kullerstenar. Landskanten wid stranden war upkastad med kläppur, sand och tång, flodwis, hwilka formerade en liten landtborg, ifrån hwilken stranden nedföll i hafwet på et bößeskotts bredd.

HÖRTEHAMN låg här wid stranden, der Lybeckarne fordom haft sit uplagshus, hwarefter ännu Rudera synes, men denna hamn är nu mera grundad. Watnet faller ut i denna hamn merendels emot wädret, och stiger då wädret kommer ifrån landet, som tyckes wara emot naturen. Wi märkte detsamma då wi reste ifrån Skanör, at den norre stranden, som wid framresan war bar, och äktes, som en landswäg, stod wid återresan betäckt som en sjö, fast wädret i framresan war N. och i återresan

sån S. Mån detta kan komma af watnets strömmande och wädrets drift i Sundet?

BEDINGE LEJE eller Fiskeläger låg i SW. ifrån Dybeck, der landet skjuter ut; här fiskades Sill, Torsk, Flundror, Ål, Lax.

SALSOLA (*Fl.* 206.) wäxte ganska frodigt på stranden, hon åts ej af hästar och knapt af kor.

RUMEX *floribus hermaphroditis: valvulis dentatis, foliis linearibus Lech. scan.* 26. LAPATHUM *aquaticum angustissimo, acuminato folio. Bocc. mus.* 2. *p.* 142. *t.* 104. LAPATHUM *aquaticum, luteolæ folio. Tournef. inst.* 504. Denna utom Skåne sälsama ört wäxte allmän wid stranden. Örten har jag fört uti Fl. suec. til en varietet af Lapatho acuto (*Fl.* 293.), men jag kan nu ej annat se, än at hon måste wara et särskildt slag, emedan bladen äro smalare, mera gula, mera wågige, och hela örten har sit egit utseende. Roten är dessutom helt röd twärtigenom. Det är ingen twifwel, med mindre Medici skulle finna i denna rot et oförlikneligt Medicament uti blodsot, sura ben, och andra evacuationer, som wida skulle öfwerträffa både Radix herbæ Britannicæ, och Rhabarber, om hon wore införd i Apotheken. Örten sielf är mera gul til blader och alt, än någon annor Swensk ört, och mer än sjelfwa Luteola eller Wouv, hwilken hon utan blommorna ganska mycket liknar, at det wore ganska sällsamt, om icke denna kunde blifwa en färg-ört, til hög och gul färg.

SKOG hade icke synts på hela slätten, förän wi kommit til Dybeck, der en ung skog Öster om gården, nästan 3. qwart i omkrets, war infredad. Här war mycken Ask och löfträn af de mästa slag, med *Osea* (*Fl.* 131.) och *Hedera* (*Fl.* 190.), som wäxte under buskarne. *Scorzonera* (*Fl.* 647.) och *Valeriana dioica* (*Fl.* 31.) woro här allmänne.

CNICUS (*Fl.* 711.), en osynlig ört up i landet, wäxte här i skogen på östra sidan jämte diken. Örten ätes af Ryssarna såsom kål, låter lätt plantera sig i kålgårdarna och, då hon en gång inkommit, får hon sig lätt sielf.

BROMUS *paniculæ ramis conjugato-binatis* (*Fl.* 88.) eller Lång-Losta är et gräs, nästan så sällsamt som den förra örten, med hwilken det wäxte på enahanda rum och jord-

jordmån. Det war dock här ej öfwer twå alnar högt, och buskade sig nog litet.

OENANTHE (*Fl.* 236.) wäxte både här i Skogen och omkring Skiwarps Gästgifwaregård på sidländta ställen nog mycket.

BLOD-PISS få Fäboskapen, då de komma från slåtten til någon Skogsort eller hage, der som är skog, såsom wid Dalby, Hjelmshult och här i Dybecks skog. I Wäster-Götland fingo Boskapen Blotsot, då de fördes ifrån andra orter til Kinnekulle (*It. w:goth. p.* 38.) eller Billingen. (*It. wg.* 64.). De gamle Rei Rusticæ Scriptores tala om en ört, den de kalla SANGVINALIS HERBA, hwilken gör och förorsakar sådan blodgång hos fänaden, den alla Commentatores hafwa med mycken möda eftersökt, men icke kunnat utreda, hwad de gamlas Herba sangvinalis månde warit för en wäxt. At Boskapen, som här äro hemma, icke få någon sådan sjukdom, utan allenast de främmande, dertil har man klara exempel wid Ståmshögen straxt wid Falun, hwarest Aconitum (*Fl.* 442.) wäxer wildt, der Boskapen, som är wand derwid, merendels bärgar sig, men blifwer en främmande ko tilköpt, råkar hon merendels straxt at sätta lifwet til. Kalfwarne wälja mer än korna, hafwa ock ofelbart såsom yngre granlagare smak, och förtaga sig mindre på det, som är ampert, och då de en eller annan gång mått illa deraf, agta de sig mer och nogare, än en glupsk ko, som wräker uti sig hwad som förekommer, då hon förut ei lärt at wäja en obekant ört. Jag war altså nyfiken at här i skogen få se de gamlas Sangvinalis, den ock folket allmänt kände, och kallade LUCK. Jag sökte med all flit efter Mercurialis, men fant henne icke här. Men *Luck* wäxte här nog under buskarne, som intet annat war än ANEMONE *nemorosa* (*Fl.* 450.), hwilken icke wäxer på slättbygden, så at det är mycket troligt, at Boskapen af denna skarpa örten få sjukdomen.

BRUNS-WATTNET i Öllöf hölt wäl Mineral, men war icke nog starkt til Surbruns-watten.

GIPS-TAK gjordes på många ställen hos Herrskaperna i Skåne utan Gips, så fasta och wackra, at de trotsade wåra nymodige Gipstak, som ofta eländigt spricka, fast de äro bygde med dyrt köpt Gips: Under Bjelkarne i taken inskäras och widspikas spjälar, hwaremellan ler, ältadt med halm, inwrides och intränges, göres sedermera slätt, på undra sidan, torkas och hwitlimmas med kalk, då det blifwer starkt och wackert, som något Gips-tak.

RESAN från Dybeck åt Marsvinsholm. quart. 6.

BI brukas mäst i kupor öfwer hela Skåne. Kupan bör hålla så mycket, som en skäppa, ty är hon större, swärmar hon icke. När kupan är fullsatt, bör hon wäga så mycket som en skäppa Råg, men när hon wäger mindre, är hon i aftagning, och bör då slagtas; ty hon tager sig sällan, sedan hon en gång kommit i aftagning.

ÅKRARNE på slätten äro ganska litet ryggade; på högländtare ställen bredare, men på sidländte smalare, at watnet bättre och lättare må aflöpa. Hwar rygg består mästadels af 14. fåror: Fårorna kunna räknas med fötterna, ty hwar fåre är merendels så bred, som skon är lång. När ryggen skal högas, begynner den, som kör i åkren, midt på ryggen at stjelpa inåt; men när ryggen skal utläggas, begynner han at köra på sidorna. Åkren kullrades mera til Rågsädet, at watnet om wintertiden mer måtte aflöpa, och at Rågen om sommaren måtte stå torrare, som älskar mera tort; deremot utlägges ryggen til kornsädet, som älskar fuktigare jord och ej står öfwer wintren. Ryggen är sällan öfwer et qwarter hög.

LERAN, här på slätten, är mäst öfwer alt märgelbandad, och gäser med skedwatten.

BRÖDET, som brukas på Skåne slätt hos Almogen, är alt stora, syrade Limpor; ty måste de, som icke äro wane wid hårdt bröd, baka hwar 8de dag, då de uppe i landet om Wårtiden baka sit bröd til hela halfwa året.

TOUT-HÖGAR woro 3. stora kullar Norr om wägen.

*SKIWARP quart. 1. från Dybeck.

SA-

SAPONARIA *officinarum* wäxte wildt och ymnogt i Trägårdsmuren emellan stenarne; men jag wågar dock icke räkna henne ibland de Swenska wäxter, emedan hon ofelbart hitkommit utur Trägården, och sägs på intet annat ställe.

SEDUM *Telephium* (*Fl.* 386.) kallades här *S. Hans* ört; hon uphängdes undertiden af Bönderna under taket, med så många stjelkar, som folk woro i huset, der hon wäxte och grodde, som en Aloë. Folket hade den widskepelsen, at så många stielkar som falnade, så många skulle ock dö i huset af de der boende.

ÖRTE-NAMN woro:
Arctium (*Fl.* 651.) Dyneskräppor.
Asperula odorata (*Fl.* 114.) Musika.
Lilium Convallium (*Fl.* 273) Lille konwalle, men Bladen Glise-blad.

CHRYSANTHEMUM *segetum* (*Fl.* 699.(, som icke gärna fins i åkrarna ofwan för Skåne, stod så ömnig i korn-åkrarna wid Nible-kyrka, at hon gjorde dem helt gula; hon kallas här gulle-blommor; alla blomster wända sig efter solen färdigare än någon annan sol-blomma.

MYAGRUM *sativum* (*Fl.* 541.) gjorde Linåkrarne gula.

MYAGRUM *monospermum* (*Fl.* 542.) wäxte öfwer alt i kornåkrarne.

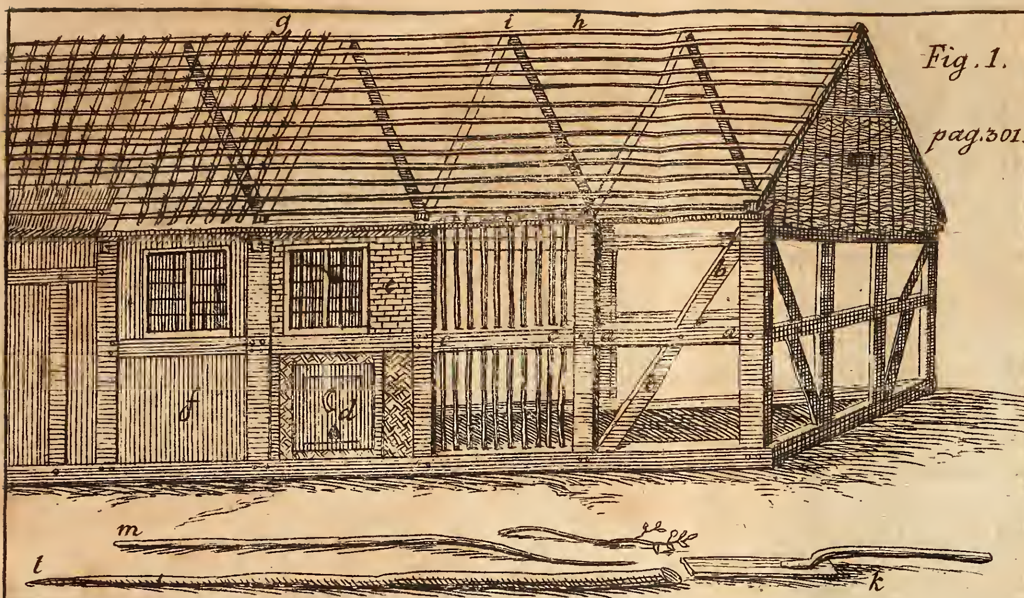
AVENA *nodosa* (*Fl.* 98) wäxte rätt mycket ibland Slåbärs-buskarne, som stodo på backarne, inemot Mars-Swinsholm; Calycis gluma bivalvis: valvula flosculo mutico subjecta eundem æquat; altera valvula flosculo aristato subjecta dimidio brevior est.

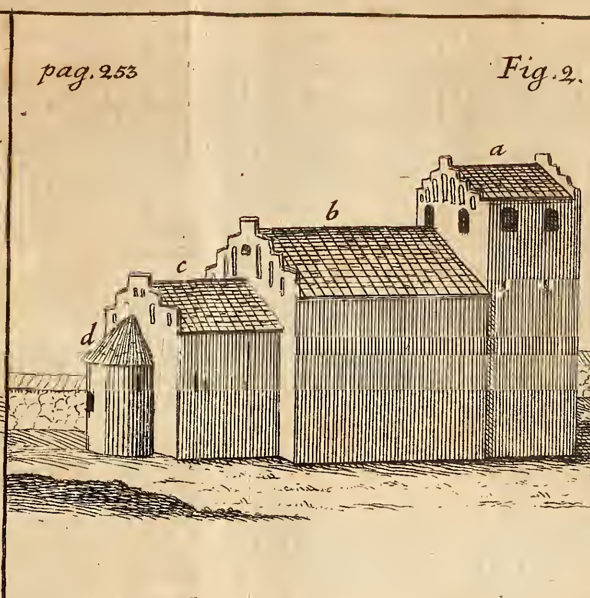
LATHYRUS *latifolius* (*Fl.* 1139) täckte Slåbärs buskarne på backarna. Folia lanceolata, trinervia, caule angustiora; margines caulis & petiolorum scabri; stipulæ utrinque acuminatæ. Corolla extus livida, intus purpurea; alæ obscuriores.

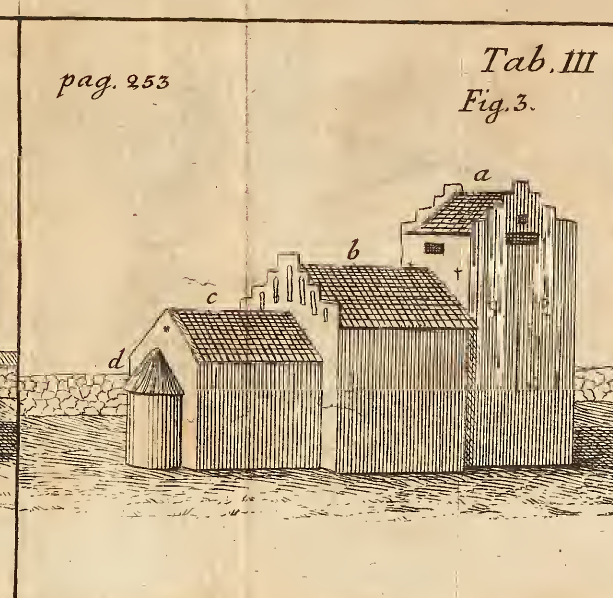
HALMTAK lades på Sparrarna af taket långt fastare och beständigare än up i landet. Raft woro de käppar, som lågo

långs åt högden af taket; **Kull-käppar** lågo twärtföre taket; **Täckewänder** lades twärt öfwer halmen. **Legnar** lågo under taket. **Wegrar** woro de widjor, med hwilka taket bands och häftade kull-käpparne fast wid halmen. **Anaxabor** woro knappar under takfoten, alternatim utgröpte, emellan hwilka widjor woro inflätade, at uthålla halmen ifrån takfoten. **Windskår** kallades bräderna wid ändarne af taket. **Wär-träden** äro de trän, som ligga kors öfwer ryggåsen på halmtaken, men **Husbråen**, de som sitta wid båda ändarne af taket. Alla gaflarne på slätten woro flätade af spö och ej lerslagne.

TYSK-WIRA, och på andra ställen RÖD-WIAR, kallades en sällsynt Salix, den jag icke tilförene sedt i Swerige, hwilken war här planterad i kålgårdarne, emedan landtmannen fick af henne de bästa och starkaste wegrar, at binda taken med, fast han allmänt betjente sig af Salice fœnimesſorum (*Fl.* 805.), ty Pil-qwistar äro mera bräckelige, besynnerligen af den gröna Pilen. Tyska Wiran wäxer äfwen wildt på många ställen i Skåne, ty bör den, som en ny recrute inrolleras under wår Floræ armée, och få det namnet: SALIX *foliis lanceolatis serratis utrinque glabris: inferioribus oppositis. Salix, folio longo subluteo, non auriculata, viminibus rubris. Raj. syn.* 3 *p.* 450. Det är en buske, som wäxer föga högre än en karl, och merendels upprätt, med grenar som äro ganska röda, skinande och nästan genomskinande. Bladen äro lancett-like, på bägge sider släta, utan hår och gröna, men på undra sidan något gråblå, och i kanterna ganska fint och spetsigt sågade, men förnämligaste känneteknet, hwarmed denne skiljes ifrån de andra Salices, består deruti, at de mästa blader och besynnerligen de nedersta äro opposita eller stå twå och twå emot hwarandra, der bladen på andra Pilar äro strödde eller alterna; Deßutom har ock denna buske et annat märke, som icke Salices allmänt äga, om man endast undantager dem som wäxa på fjällarne, hwilket består i knoppen eller gemma, den der är univalvis, och innesluter trenne blader, som icke ligga med flatan åt grenen, utan stå med kanten åt qwisten.

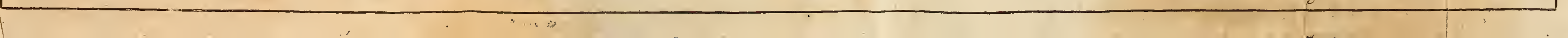
pag. 258

Fig. 4.

Fig. 5.

I. Gane del.

C.B. sc.

KYRKORNE här i Skåne (Tab. I. fig. 2. 3.) woro allmänt bygde på ett sätt och täckte med blytak, allestädes af sten upmurade. Klockhuset Lit. a. som står på wästra sidan twärtföre, är något bredare och nästan dubbelt så högt som sielfwa Kyrkan lit. b., med gaflar som äro något högre än sielfwa taket, och gå trappwis utan torn. Choret lit. c. war lägre til wäggar och tak än kyrkan, och Sakerstian lit. d. ännu lägre, öster om kyrkan, såsom en half cylinder bygd. I Skåne brukas sällan något Torn på kyrkorne, sedan åskan för tornets skull upbrändt så många kyrkor, och bragt så mycket folk om lif och egendom.

HAFWET sågs på S. sidan om Ystads-wägen, och Marswinsholm låg på N. sidan.

Junius 27.

MARSWINSHOLM, fordom Börsö eller Börsiö, är en stor Sätes-gård, Öfwer-Ammiralen och Landshöfdingen Baron SJÖBLAD tilhörig. Huset är upmuradt efter gammal Architectur, och fast med fyrkantige torn, wid nord-wästra och sud-östra hörnet. Alla skorstenar äro dragne til wäggarna, at ingen står midt uppå taket. Huset har 4. wåningar, men tornen 5, af hwilka alla wåningar i tornen äro hwälfde. Hela huset är bygdt på bok-pålar, och omgifwit på alla sidor med et bög-skotts bred damm, som går in til wäggarne, at huset står likasom på sielfwa wattnet. Öfwer ingången i Stenhuset är följande Öfwerskrift uthuggen i Sten: Hielp alt Gud ald som Mæchtigste.

A. 1644. ær dene gaard, som nu heder Marswinsholm, udi JEsu nafn opbygget af Erlig och velbyrd. Mand Otte Marswin til Dybeck daa Kongl. May:ts Befallningsmand paa Dronningborg slått med sin kärre Frue Erlig og velbyrd. Frue Mette Brahe. Den Alt som Mächtigste gode Gud ske lof och ærre för en lycksalig begyndelse og framgang, at altingest maa ske og komme Hans Allerheligste nafn til lof

lof og ærre og deras liefsarvinge till lycke, gafn og gode hær timelig og våre kærre Föreldre, at de siden ma bo udi himmelrig til evig tid.

1648. Amen, Amen.

Förut har Gården stått wid sjön, som ligger i S. W.

KARPDAMMAR woro här de måste och ansenligaste i riket wid paß 40. styckem, fulla med Karp och Rudor, som här wål triswas. Tilförene hade wid Marsvinsholm warit 99. dammar, och den 100. på taket, då taket warit täckt med en horizontel Bly-Reservoir, hwarefter nu mera ej något tecken sågs, utom några stenar öfwerst i muren. Det wore icke ringa båtnad för riket, om flere här i landet anlade Karp-dammar, der Karpen så wål fortkommer.

LADUGÅRDEN bestod af et fastmuradt Fåhus, med 7. qwarters tjock mur, och inemot hundrade steg långt, ofwanpå med Sädeslada; deß utom war en Stall-räcka nästan lika lång; i stallet sågos Trånslar, som nästan woro trekantige eller ryggade inåt, och på samma sidan något sågade, med hwilka bång-styrige hästar tucktades. 1737. d. 10. Januarii kom om aftonen en stark Orcan, som gjorde stor skada på muren af det grundmurade Fåhuset.

TRÄGÅRDAR woro här twenne: den större Trägården war af 8. Tunnelands widd, hwilken på N. sidan hade pråktiga häckar af Afwenbok, på S. sidan af Lind, och midtuti af Hagtorn. Deßutom sköna Alléer af Lind, Lön, häst-Castanier, och en liten Allée af 21. Walnötteträn, och deßutom sågos 5. höga Walnötteträ. Här wäxte MESPLAR, som under öpen dag båro mycken frukt. WINRANKORNA stodo i sin bästa blomma. Spanska flugor hade sågat bladen på Ligustern. Här wäxte *Persikor*, *Aprikoser*, Qwitten, och *Iris bulbosa* i myckenhet. Här war ock et litet Orangerie. En ört war planterad wid gången, som nog liknade en virga aurea americana, men bladen woro mera sågade; jag mins mig icke sedt henne tilförene, och hon gaf ännu icke tecken til blomma. Hr. Öfwer-Ammiralen sände mig henne med rö-

da

da Wiran til Upsala Trägård, der bägge wäxa frodigt; men örten har ännu icke, då jag denna Resan utgifwer, igenom blomma wisat mig, hwilken hon är. I den andra Trägården, som war instängd med en 2. famnars hög Afwenboks häck, likfom innom en mur, sågos äkta Castanier i blomma.

BRUSHANAR (*Fn.* 145.) gingo i huset hemtamde med sina under halsen lösa och långa fjädrar, alla olika til färgen, så på fjädrar, som pennor och näf.

PASSER *domesticus* (*Fn.* 212.) framgafs helt och hållen perle-färgad eller hwitagtig.

BOKSKOG wacker och ansenlig låg i SW. ifrån gården.

ALSINE *altissima nemorum* CB. wäxte til stor myckenhet i Boke-skogen, och hade i blommorna stylos tres.

CIRCÆA *lutetiana Lob.* den jag tilförene endast funnit på Hunneberg (*it.* wgoth. 213.) och der mycket ringa, stod här i Bok-skogen W. om wägen, emellan wägen och kärren, til största myckenhet.

GÄRDESGÅRDARNE woro här på orten mäst af Slåbärs buskar uplagde, och altså mycket swåra at klifwa öfwer.

GROPAR, af en Cubic aln, woro grafna på ömse sidor om wägen, der som wägen löper igenom någon åker, at dermed hindra de resande, at köra in på åkern.

CONFERVA (*Fl.* 1023.), som eljest endast wäxer i watten, wäxte allmänt på norra sidan af halmtaken, besynnerligen nederst. Hwem skulla leta efter denna wattuwäxten uppå sjelfwa taken? Bönderna trodde, at om halmtaken täckas i nedan, så sprider halmen sig ut och får ingen mossa; men om de täckas i ny, så reser sig aldrig halmen wid ändarna, utan täcker sig med mossa.

SJÖRUPS Kyrka quart. 2. ifrån Marswinsholm. Här blefwo wi öfwer natten hos Past. Jacob Brock.

Junius 28.

BRUMNEN wid Nibla kyrka besöktes om morgonen, den åt-

åtskilliga drucko. Wattnet kom utur trenne kållor, af hwilka twå allenast höllo Mineral; jag profwade både dem och wattnet ifrån Gunnarslöf, med Lacmus, Coccioncll, Violsirup, Stink-Spiritus, Bly-Salt, och Galläple. Wattnen hade ingen oart, höllo bägge Jern-mineral, såsom wåra rätta surbrunnar up i Swerige, men woro dock något swagare.

BECKJORD (pag. 194) fants i kringliggande Soknar på åtskilliga ställen; hon bär härligt korn, då tjenlig wäderlek infaller, men icke gärna Råg.

RUDORS (*Fn.* 322.) och andra Fiskars ålder är mycket litet utrönt. Pastor Håfgård hade sielf sedt en Ruda som en Bondgåße tagit wid Marswinsholm, med watten uti en Tråsko, och planterat henne hos sig wid Ma i Swenskôps Socken, uti en kålla, som der lefwat til deß Bondgåssen för 10. år sedan dog 80. år gammal, så at samma Ruda säkert lefwat öfwer 70. år. Rudan hade mycket litet wuxit, och icke warit öfwer 1. qwarter lång och mycket mörk på ryggen. Det magra källe-wattnet lär icke kunnat gifwit henne tilräckelig föda.

LIND (*Fl.* 432.) wäxer icke gärna på betesmarken, utan mäst i ängar, der skogsbygd är. Om henne wißte de som bodt på bägge ställen at berätta, hwad werkan deß löf hafwa på smöret. Jag såg i min barndom, at då korna efter bärgningen insläptes i ängar, blef deras mjölk widrig til smaken och seg, då grädden gjorde bublor på den sura mjölken. Folket tilskref denna egenskapen de många swampar, som wid samma tid upwäxa och af korna ätes, hwilka otwifwelagtigt åfwen mycket skämma mjölken. Pastor Hörlin wißte här med flera andra at berätta, at då korna få äta Lindelöf, blifwer smöret hårdare, hwitt som Talg, smakar illa, och dåger föga til wintersmör, hwilket stämmer in med den förfarenhet jag äger, at der mjölken blef ändrad af kornas insläppande i ängen, der wäxte ock mycket Lindbuskar.

OREOSELINUM (*Fl.* 228.) wäxte neder emot hafssidan och stod nu i full blomma. Corolla albida. Petala inflexa, æqualia.

Ci-

CICUTA, (*Fl.* 239.) wäxte i kärren wid Sjörupp, stor och mycken.

HYPOCHOERIS *scanorensis* wäxte när wid hafssidan.

ANTHERICUM *ramosum* (*Fl.* 269.), den jag endast sedt då jag war på Gottland, wäxte öfwerflödigt i Sanden emellan Rörums och Wigs fiskeläger.

ORCHIS *ustulata* (*Fl.* 726.), den jag sedt på Gottland och i Öland, wäxte nedan för Sjörup, wid hafsstranden i Sunnerreds skog.

ANTIRRHINUM *corollis acaudatis, calycibus corolla longioribus. Hort. Ups.* 176 *Antirrhinum arvense majus. Bauh. pin.* 212. är en ört, som wi årligen sått i Trägårdarna, men icke wetat tilförene, at hon wäxer wild innom Swerige. Denna blef funnen i Sandåkrarna in wid hafwet nedan för Snörestad.

RUNSTEN wid Sjörup NO. om kyrkan, N. om backen, war huggen på en grof sten med följande text:

ᛋᛅᚴᛋᛁ: ᛅᛏᛁ: ᛋᛏᛁᚽ: ᚦᛅᛋᛁ: ᚼᚢᚠᛏᛁᛦ: ᚠᚢ:
ᛒᛁᚢᚱᚽ: ᛋᛁᚽ: ᚠᛁᛚᛅᚴᛁ: ᛏᚢᚴᛅᛋ: ᛋᚢᚽ: ᛋᛅᛦ:
ᚠᛚᚢ: ᛅᚴᛁ: ᛅᚽ: ᚢᛒᛋᛅᛚᚢᛘ: ᛅᚽ: ᚱᛅ· ᛘᛅᚦ:
ᛅᚽ: ᚢᛅᛒᚽ: ᛅᚠᚦᛁ·

ÄTTLATS låg i söder och inwid Småstads kyrka, hög och rund som et halft ägg, som war helt täck.

KALK förmentes blifwa starkare, då han icke släcktes efter bränningen, utan osläckt nedpackades i jorden, at der släcka sig sielf långsamt.

KLÄDERNE, som Bönderna bruka här på orten, äro merendels 3. Tröjor, af hwilka kanten på den inre städse lyser under den yttras. Orsaken har ofelbart den wätkalla luften, som här är om Sommartiden, warit til många Tröjors bruk. Böxor brukas flere par af Bönderna, af hwilka det inre paret altid är af linne. De hålla dem så nödwändiga, som Fruentimren flere kjortlar.

BARKARE-kyrka war liten och täck; i den stodo alla Apostlarne wäl uthugne i trä, uti fullkomlig storlek, och satte

te omkring wäggarne. Här stod et Epitaphium öfwer Fred. Wllfeldt til Borsholm, som dog på Borsiö 1596. med des Fru Berätte Marswin, som dog 1629.

GUNNARSLÖF, en Sätesgård, Hr. Baron SJÖBLAD tilhörig. I Trägården wäxte wid paß 15. stora Walnötteträn, och många lågstammiga Aplar, hwilkas kronor woro skurne, såsom korgar, at luften måtte spela i kronan.

HERRSHÖG låg jämte landswägen, emellan Gunnarslöf och Ystad, på hwilken en fyrkantig lång sten war uprest. Här ofwanpå war en skön prospect.

PLOGEN (Tab. I. F.4.) drefs i åkren af Bönderna, som hade 3. a 4. Spann för hwardera, af hwilka Oxarne altid gingo närmast til plogen, och hästar woro merendels främsta paret. Oxarna spändes wid den långa drägten med Oket, som fästes wid Slåerna h. i. k. och hästarne wid Skaklarne med rep l. l. m. Plogskåret b. gick helt trubbigt och nästan horizontelt och Knifwen e. ristade förut. Bonden hölt uti Handwidjorna d. d. Xren war insatt i åsen a, at dermed slå kilarna up och ned, at ställa Plogskåret up och neder. Goßen som körde hästarna ropade och siöng, så at han måtte blifwa heser, sin egen melodie med et ändeligt häitande.

ÅRET (Fig. 5.) som brukades på slätten och sågs på åtskilliga ställen, war nästan så bygt, som Plogen, men hade sällan mer än 3. par af hwilka det drogs.

OKET, som bruktes til Oxarne, så wid Plogen som Året låg öfwer halsen, och hophäftades under halsen med o. p, men Ringen n. fästes wid drägten h. k. De många Lederna på drägten wore gjorde at wändningarne wid slutet af fåran måtte beqwämligare ske. En, som är owan at se detta widlöftiga fördon, stannar i förundran, så öfwer skriket, och den obändiga drägten, som öfwer sjelfwa plogskårets trubbiga inrättning, hälst alt detta kunde ske med långt kärtare begrep; men en antagen plägsed, förfädernas Auctoritet och wana ifrån barndomen, gör at sådant icke märkes af Inwånarne sjelfwa.

LANDET in emot Ystad war på sjösidan sandigt, och hade flygsand wäster om staden, men än mera flygsand på östra sidan, som sträckte sig långt bårt.

ORD

ORD i Skåne och egna märktes följande:
Limme Qwast Klittiker Toflor
Sters Brughus.

STEK bruktes hos Bondfolket at speckas med Thymian och öfwerläggas med honung, som smakade tämmeligen wäl.

GRÖT är här på landet Bondens mästa föda, den han mäst äter både morgon och afton, då gröten kokas om afstonen och om morgonen upstekes eller upwärmes.

Junius 29.

*YSTAD ligger nästan midt på Södra sidan af Skåneland mäst utsträckt efter stranden, går merendels i trekant, och är ungefärligen så stor som Malmö. Husen äro bygda af korßwerke med Tegel och Tegeltak. Tullportar äro 3. Östra, Wästra och Norra, alla grundmurade i fyrkant med bomfria hwalf, och styckegluggar. Det tycks ock som wallar i forna tider warit omkring staden. En lång Brygga går ut åt hafwet på södra sidan, der en öpen och otilräckelig Hamn ligger täckt allenast på östra sidan, hwarest staden utskjuter landet; men som denna udde sluter sig med grund, som går twärt åt wiken, är desein at låta bygga och förbättra hamnen efter grundet uti hafwet. Här ifrån afgår en Jagt hwar wecka til Stralsund i Tyskland fram och tilbaka, som här är allmänna farten emellan Swerige och Tyskland, dit man ofta på 7. a 8. timmar kan öfwerkomma. Gamla Hus äro rätt många här i staden som kan skönjas af årtalen, hwilka stå öfwer dörrarna uthuggne på dörpåsterna, såsom på Östra-gatan No. 71. står en skrift med Munkstyl, och årtalet 1530. Eljest är på samma gata åtskilliga andra gamla hus med deras årtal 1575. 1582. 1590. 1595; men på et hus stod numret 77, hwilket säkert måtte wara upbygdt 1577, som jag sluter af skrifarten och bokstäfwernas öfwerensstämmelse, utom Architecturen af bilder samt hwar och en wånings utbyggning öfwer de andra. Det äldsta huset är skrifwit med Munkstil, men alla de öfriga med Romersk stil, til et tecken at Munkstilen blifwit bårtlagd emellan 1530. och 1575. Desutom är lätt at sluta af de många gamla hu-

sen, at wådeld mycket spart denna staden. Små hökare-bodar åro bygde i staden under fönstren, på samma sätt som i Tyskland och andra Skånska städer. Här i staden åro twenne Kyrkor, Stads-kyrkan och Kloster-kyrkan eller Hospitals-kyrkan.

APOTHEKET besågs med Material-kammaren; I staden woro twånne Chirurgi, men ingen Medicus. Det år ingen ringa förmon för en Province, at Apotheken blifwa flitigt visiterade af Medicis. I Apotheket sågos följande djur bewarade:

CERAMBYX *subcærulescens, fascia maculisque quatuor nigris. Robert. icon.* 8. *Jonst. ins. t.* 15. *f.* 5. Denna sades wara tagen lefwande wid Ystad, at han således blifwer en Recrüte för wår Fauna. Corpus *cinereo-cærulescens:* Magnitudine *Cerambycis rustici Fn.* 479. Antennæ *corpore duplo longiores, cæruleæ; articulis clavatis: nodis ad apicem atris.* Thorax *cæruleus, mucrone utrimque armatus, & basi a tergo macula nigra inscriptus.* Elytra *minime sulcata, dilute-cærulea, fascia lata transversali in medio, & macula majuscula nigra in singulo elytro versus basin, nec non macula alia minima nigra in utroque elytro versus apicem.* Pedes *cærulei.* Os *nigrum.* Denne år en af wåra wakraste Insecta coleoptrata.

OSTRACION *polyodon tetragonus, abdomine pone bicorni.* År en Indianisk fisk, som har på bågge sidor wid anum en tilbaka stående hwaß och starck tagg. Han bör icke kallas trigonus emedan han år aldeles fyrkantig, och flatan på ryggen gör på bågge sidor en kant, fast densamma år smalare ån magen.

Pinnæ Pectorales *radii*		10.
	Dorsi	14.
	Ani	9.
	Caudæ	7.
	Ventrales *nullæ.*	

OSTRACION *maculatus, abdomine muricato.* Denna Indianiska Fisken har swarta fläckar på kroppen, och i stället för nåseboror en Pelta på bågge sidor genomborad. Hufwudet står ut ofwan til.

Pin-

Pinnæ Pectorales *radii*		20
	Dorsi	12
	Ani	12
	Caudæ	plurimi.
	Ventrales *nullæ*.	

Hon kommer mycket öfwerens til staturen med *Ostracion cathetoplateo-oblongus, ventre tantum aculeato & subrotundo*, den jag beskrifwit uti *Museo Principis. N.* 40. *Amoen. Acad.* 310. men är stor som en Ruda, med många starka taggar på buken, och åtskild med numret i taggarna.

MULLBÄRS-TRÄ stod på torget wid norra sidan, full med swarta bär inemot 14. alnar högt, och så tjockt, at det knapt af en karl famnas kunde; war altså det största wi sett i Skåne, och som uthärdat wintren år 1740. och 1741, då mäst alla andra Mullbärsträn här i landet frusit bårt. Det wore en önskelig sak, om Mullbärsträn här nedre mera planterades, at Apothekarne åtminstone kunde få veritabel Mullbärssaft, som i hetsiga sjukdomar så mycket läskar, och så mycket förskrifwes, at icke Apothekarne nödgades gifwa quid pro pro, och icke i stället för Mullbärssaft taga Björnbärssaft. Af detta ena Mullbärsträdet följer dock icke, at Mullbärsträn allmänt kunna planteras här på orten til silkes skötsel. Ty detta trädet står i Ystad, altså när intil hafwet, som altid bryter winterkölden och den upsuper; sedan står det på södra sidan wid de högsta hus, som afhålla det kalla nordanwädret, utom det at höga hus på sidorne af torget skyla för köld och blåst. Wi hafwe wäl af senaste winters experience wid 1740, at Mullbärsträden frysa bårt här i Skåne, men sådana wintrar hända sällan, utom hwart 19de a 20. år, då Mullbärsträden här mäst frysa bårt ofwan jorden, och ofta sedermera upkomma i buskar. Til Silkes-planteringen fordras förnämligast Mullbärsbuskar, som här kunna sås, så mycket som åstundas. Desutan har man af förfarenheten wid sidst omtalte winter, at de hwita Mullbärsträden stått qwar, p. 193. som äro tjenligast til silkes-maskarne, då de swarta gådt bårt; at jag ej ser, hwarföre Silkes-

plantering icke skal kunna anläggas med båtnad här på orten.

TOBAK war planteradt omkring Ystad på jämt land, utan djupa gångar wid sängarna, och utan häckar omkring plantagien.

PLANTAGIER borde här nedre anläggas, på detta milda Climatet, af hwarjehanda Färgegräs och Medicicinal-örter, som up i landet icke så wäl fortkomma.

FÄRGE-GRÄSEN, som borde och kunde planteras, woro besynnerligen:

Weide	*Isatis.*	Glösen	*Genista.*
Wouw	*Luteola.*	Safflor	*Carthamus.*
Krapp	*Rubia.*	Saffran	*Crocus.*
Kardor	*Dipsacus.*		

MEDICINAL-wäxter, som här kunde fortkomma, och som eljest måste förskrifwas utifrån äro, förnämligast

ANNUÆ de som mäst hwart år böra sås.

Canarie-frö	*Chamomilla rom.*	*Cicer.*
Milium	*Chamæpithys*	*Fœnumgræcum.*
Anisum	*Coris*	*Ervum.*
Ammi	*Horminum*	*Perfoliata.*
Cyminum	*Nigella*	*Elaterium.*
Botrys	*Piper indicum*	*Psyllium.*
Camphorata	*Sclarea*	

PERENNES eller de som uthärda år från år äro:

Betonica	*Fœniculum*	*Asarum.*
Scordium	*Meum*	*Arum.*
Verbena	*Peucedanum*	*Cyclamen.*
Calamintha	*Galega*	*Dictamnus alb.*
Chamædrys	*Liquiritia*	*Mandragora.*
Melissa	*Aristolochia rot.*	*Soldanella*
Lavandula	*Iris florentina*	*Scolopendra.*
Marum verum	*Ruscus*	*Gratiola.*
Pulegium	*Uvularia*	*Helleborus albus.*
Salvia	*Parietaria*	*Helleborus niger.*
Stoechas arab.	*Ruta*	*Doronicum.*
Behen album	*Ageratum.*	

Hwil-

Hwilka alla kunna tola detta landets wintrar, allenast ringa skötsel tilkommer; om härtil utsäges en plats, som läge emot Solen, och den samme med höga och lefwande häckar blefwe instängd och fredad ifrån storm. Sjelfwa landet sluttar emot söder: jordmonen är sandig och drifwande: gödselen är tilräckelig, och ligger uti stora och widlyftiga högar utom Staden uti flera år digererad. Magistraten är ock redebogen til sådana för Riket nyttiga plantagier.

TIGGARE, som ofta finnas hopetals i Städerna, syntes här icke til någon enda; Herr Borgmästar BOBERG hade utom åtskilliga andra artiga inrättningar jämwäl afskaffadt dem, då Staden sammanskutit til de fattigas föda et wist underhåll, och dertil satt 4 Upsyningsmän, som straxt taga dem fast, der de skulle finnas tigga i Staden, hwarigenom de genast mista sit underhåll, och förwisas Staden.

SPANSKA FLUGOR finnas äfwen mycket här, hwilket syntes på Askarna, igenom det at bladen woro ätna i kanten.

MANNA-GRYN, samlade här i landet, sågos hos Herr Cammarherren LINDCRONA, så wackra och klara, som någonsin utländska.

TÅNG *Fucus*, (ty *Zostera* fins mycket litet på södra sidan af Skåne), som i myckenhet upkastades wid stränderna, gaf en stark lukt och stank hela dagen, hwilket folket sade betyda rägn, fast himmelen war klar hela dagen; men at de spådde rätt, intygade rägnet, som kom om aftonen kl. 10 med blixt och dunder.

KLOSTER-KYRKAN är nu Hospitals-kyrka. Fram i Choret stodo de gamla Munkars Cathedrals-säten med Vigilierna och deras namn: Provinciæ *Angliæ*, *Calabriæ*, *Zelandiæ*, *Romaniæ*, *Aquitaniæ*, *Burgundiæ*, *Arragoniæ*, *Bohemiæ*, *Austriæ*, och årtalet 1267.

HOSPITALET war bygdt jämte denna Kyrka, och innehölt inemot 20 fattiga, men få eländiga, ibland hwilka

war en piga om 40 år, som hade *Polysarchie*, och war blåaftig både öfwer magen och sina swulna fötter.

WALNÖTTE-TRÄN i Ystad räknades til 50 stora och 27 små; uti H. Prosten RUNBECKS Trägård war et Walnött-trä 32 år gammalt; det war 14 alnar högt och 6 quarter omkring stammen, hwaraf man kan se, huru fort Walnötteträden wäxa här på orten.

WIKEN, som går in åt landet öster om Staden, och öster om refwet, sträckte sig så långt man kunde se, öfwertäckt med flygsand. Innan för refwet tilltager landet årligen och ansenligen af sand, som upkastas med Tång, hwilka walla sig tilsammans och göra land. Landtborgen syns på wästra sidan högre än landet, men på östra sidan mindre.

BETESMARKEN uptages i torf til gärdesgårdar, på samma sätt, som wid Skanör, hwarigenom betet utmärglas och årsättes icke på hundrade år; ty sanden ligger qwar helt bar, fast än de, som bårtföra torfwen, äro tilhållne at derpå stänka litet gödsel. Tallskog kunde på denna östra betesmarken beqwämligen sås, som skulle gifwa lugn ifrån hafwet, och afhålla flygsanden, fast han icke är här af synnerlig Consideration.

VULVARIA (*Fl.* 216.) wäxte på gatorna i Staden.

CARDUUS *nutans* (*Fl.* 655.) wäxte i största myckenhet, men endast på de fetaste ställen, och der som gödseln war utkastad af Staden. Denna ört wiste i dag på denna orten sina första blommor. CAMPANULA *flore magno* (*Fl.* 179.) DAUCUS *sylvestris* (*Fl.* 223.) och PTARMICA (*Fl.* 706.) wäxte wilda i ängarna.

AIRA *minima* (pag. 226.) wäxte på betesmarken öster om Staden, alt ifrån Ritte-buske in til Refwet.

SURBRUNN war uptagen af Apothekaren norr om Staden, och utsirad med wackra Alleer. Wattnet hade en frisk åder, war lättdruckit, och hölt et temmelig godt Surbruns-watten, hwilket pröfwades med allehanda alterantibus och befans ej hålla någon oart.

JORD-

JORDMONEN är måst sandblandad, och på norra sidan något lerblandad. Norr om Staden är en kulle, som torde fordom warit en Skants, på hwilken hela Staden artigt åskådas.

Junius 30.

RESAN ståldes ifrån Ystad til Lund.

LUTEOLA (*Fl.* 439.) wäxte strax utan för Staden.

BENVED kalladés *Evonymus* (*Fl.* 123.) men HÅRDVED war *Xylosteum* (*Fl.* 192.)

CHÆROPHYLLUM *geniculis tumentibus* (*Fl.* 244.) war allmän på Skånska slätten wid byarna.

DÖRTRÄD kalladés här Upgåfle, nämligen det, som står ofwan dörren, men Görne det som står på sidorna.

GJÄRDSJÖHOLM en Sätesgård, war bygd på alla fyra sidor grundmurad, med en liten Gårdsplats, och omgifwen med en graf. En täck bokskog omgaf honom på alla sidor.

TRÄGÅRDEN hade wackra ritningar af Buxbom; många små Franska Dwärg-aplar klipte som korgar; wackra häckar af Afwenbok; åtskilliga Walnötte-trän. Helleborus *niger flore roseo*; Solidago *canadensis. Hort. ups.* 1. och Snöbollar wäxte här frodigt.

ANIS war sådd til ½ Skålpund på en sång. Den samma gaf sedermera om hösten 4 Skålpund mogna frön, fast än torckan denna sommar honom mycket utmattat, hwilket Fröken PALMCREUTZ igenom bref täcktes berätta.

SPANSKA Flugorne, som nu woro förbi, hade sågat bladen på Asken, Liguſtren och Lonicera (*Fl.* 191.) som här war planterad i trägården.

SNOKAR lågo hoptalts i drefbänkarna, så här, som på Krageholm.

CICUTA (*Fl.* 239.) wäxte i grafwen kring Gjärdsjöholm rätt frodig, för hwilken Boskapen bör noga aktas.

PSITTACUS *viridis brachyurus*, *alis cæruleis* eller en li-

ten Pappegoja, stor som en skata, sågs i huset, tamd och helt grön, utom *Remiges*, som på yttra sidan woro blå, och den kårta stjärten, som wid basin war röd; *Area oculorum* nuda alba. *Cera* pilis rubris adsperfa.

SLÅTERMANNEN sågs först i dag wara ute med ljan på de sidländta ställen.

HERACLEUM (*Fl.* 231.) har här et fult namn hos Bönderna, och kallas Tåpperöf, ty hon brukas af dem allmänt emot Dysenterie, det Medici ännu icke lärdt.

CHRYSANTHEMUM *segetum* (*Fl.* 699.) wäxte nu mer än tilförene; de hwilande åkerfälten i wången woro betäkte med en brun Syra (*Fl.* 296.) och de gröna kornåkrarna woro likfom beströdde med gula glimmande stjärnor af CHRYSANTHEMO, som med mera nöje åskådades, än nyttjades. Andra fäldt lyste här ibland af högblå färg, som prålade af ECHIUM (*Fl.* 158.)

KRAGEHOLM, en stor Sätesgård af 10 Hemman och 40 Hemmans gods innom Soknen, Fru Grefwinnan och RiksRådinnan PIPER tilhörig, låg en mil ifrån Ystad öster om wägen. Här war en liten Sjö, wackra Trägårdar och artiga dammar. Huset war bygdt på 3 sidor om gården med 3 wåningar, och öpnades gården åt norra sidan emot Lustgården. Rummen i huset woro präktigt och dyrbart meublerade. En Graf omgaf mangården med ladugården. Här war Karp-sjö och Karp-dammar, med en liten updämning, som nu formerar en sjö. Watnet leddes fjärran ifrån, medelst canaler och pumpstockar til Fontainerna i Trägården, til ladugården, til Köket och andra förnödenheter. Grafwen får friskt watten, så ofta man det behagar igenom en liten ström, som rinner jämte henne wäster om gården. Här war et stort och skönt Stuterie, och alt artigt och präktigt inrättadt. En täck Bokskog ligger på bägge sidor om gården. KYRKAN i huset war updragen af 2 wåningar, och hwit gipsad: dess stater stodo på sidan och woro på kan-

terna

terna förgylde, hwilket gjorde at Kyrkan blef den tåckaste man se kunde. Sköna Skilderier sågos i alla rummen, samt Silfwerbord, Silfwerspeglar, och Silfwer Gelidoner.

LUST-TRÄGÅRDEN norr om huset, war ansenligt stor, fyrkantig, omgifwen med dubbla håckar af Afwenbok, emellan hwilka en allée af sköna håst-castanier liksom tåckte gången. Denna Trägård är en af de pråktigaste i Skåne med sina sköna ritningar, Espaléer, små dwärgeaplar, Labyrinther, Tax-pyramider, och Fontainer; han war insångd på Holländskt sätt med graf i stället för gårdsgård.

FRUKT-TRÄGÅRDEN, söder om gården, war på slått-sidan tåckt med en hög Almhåck, som skygger hela Trägården för storm; här war en skön allée af Lind, ganska hög och lång och wäl tilsluten ofwantil, hwilken gaf en angenäm swalka om sommaren, utom det han, genom sin längd och högd, altid wisade sig i perspectiv. Här woro oförlikneligt många Apel- och Päronträn, planterade i en quincuncem, ibland hwilka och funnos Renåtter utaf hwarjehanda slag.

MÄLTHUSET hade under Måltlafwen en kakelugn; altså blef det malt som här tillagades, det renaste och ej det minsta rökt.

Julius 1.

RESAN ifrån Krageholm til Ryssegård. quart. 5.

LANDET war i dag som i går slått, dock mera backigt än på andra slätten, och Bokeskogar wid Herregårdarne.

HUNDKAXE (*Fl.* 243.) Blommorna bruktes här på orten til gul färg, helt färska och kokades med alun. Folket

år

är eljest här i landet mycket litet want wid inhemiska färg-gräs.

GILLBAGGAR eller utskurne Gumsar, blefwo mycket feta, gåfwo et smakligt kött, och dågde slagtas uppå 3dje eller 4de året, då man fick merendels utaf dem 12 à 14 marker Talg.

ÖRTERNA: ASTRAGALUS *diffusus* (*Fl*. 592.). CUCUBALUS *dioicus* (*Fl*. 361.) och BEHEN *album* (*Fl*. 360.) wäxte allmänt i ängarna. CICHOREUM (*Fl*. 650.) war allmän öfwer hela slätten i Skåne, besynnerligen på åker-renarna och jämte wägarna. Det begynte nu at blomstra.

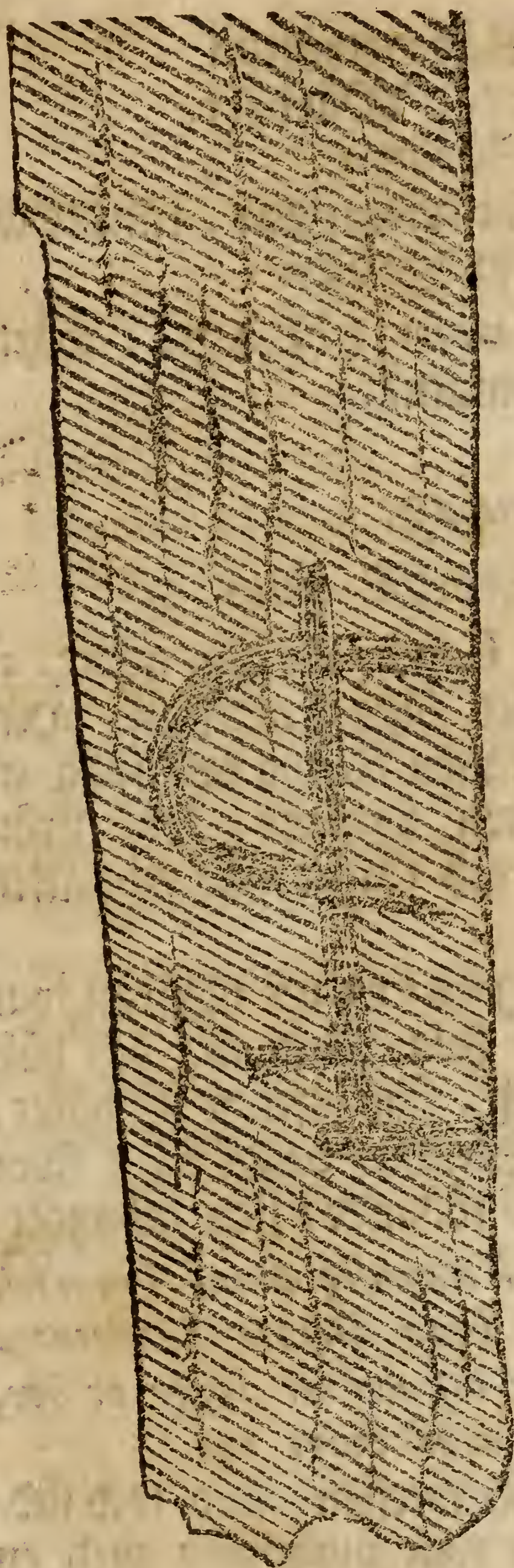
FÄLTEN sågos pråktigt målade och liksom öfwerdragna med de aldraskönaste tapeter; på somlige ställen stodo de höggula af Chrysanthemum (*Fl*. 699.); på andra ställen högblå af Echium (*Fl*. 158.); på andra ställen helt bruna af Rumex (*Fl*. 296.) och på andra, helt hwita af Anthemis (*Fl*. 704.)

GALLÄPLEN suto wid ändarna på qwistarna af Ekebuskarna, och hade uti sig åtskilliga *Cynipides*, som woro ovatæ och hopkramade, men icke ännu mogne.

BRYUM *rurale* (*Fl*. 900.) täckte halmtaken här på orten, så på norra, som södra sidan.

RYSSEBERGA Sätesgård, Herr Assessor HALLENBORG tilhörig, låg på et angenämt ställe, emellan några små Bokskogar på östra, wästra och norra sidan, men i söder war den skönaste prospect öfwer fälten; en liten Sjö låg nära in til huset på norra sidan.

MÄR-

MÄRKE af en synnerlig figur hade Assessorn funnit uti et kluswit Boketrä, som förmentes wara et inwuxit bomärke. Detta war liksom skrifwit på bägge sidor af klyften med en brun färg, som gjorde substancen något lösare. Jag skulle lätteligen tro at något Insect, såsom Skepswarfsflugan, här gjort sig gäng, och at gången sedermera blifwit ihopläkt.

SPANSKA FLUGOR hade äfwen här på orten sågat Aspelöfwen.

WALNÖTTE-TRÄN, 15 stycken, stodo i Trägården, med en skön Winranka, hwilkens drufwor begynte nu på at rödna.

ALSINE *aquatica major. Bauh. pin.* 150. wäxte jämte Dammarna, och wiste sig helt särskild ifrån *Alsine altissima nemorum*, dermed, at hon hade stärkare stjälkar, som woro nästan viscidi. Folia omnia sessilia & minime petiolata. Flores minime corymbosi, sed solitarii e dichotomia caulis: pedunculo extrorsum flexo, Fructu nutante. Så många egenskaper skilja denna ört ifrån Alsine altissima nemorum, at hwar Botanicus skulle hålla henne för särskildt species.

ÖRTENAMN här på orten woro:

Virga sangvinea (*Fl.* 131.) Galenbära-trä.
Centaurea maxima (*Fl.* 708.) Jernört.
Scabiosa vulgaris (*Fl.* 110) Bårsmän.

Ver-

Verbascum mas (*Fl.* 186.) Råfwerumpa.
Ranunculus flammula (*Fl.* 458.) Wårtört.
Galium luteum (*Fl.* 116.) Sötört.
Filipendula vulgaris (404. Galteknappar, råttare än Jordgaltar.

RANUNCULUS *lanceolatus major.* (*Fl.* 457.) wäxte här och wid Söfdeborg i Dammarna.

Julius 2. *Söndag.*

RESAN från Ryssegård til Everlöf. quart. 6.

LANDET ifrån Ryssegård til Landt-Rygen quart. 3. war mera backigt, och fullt med låga Enbuskar. Här blef en hel annor jordmon: åkerfälten blefwo helt fulla af sand, och på åtskilliga ställen ren flygsand, som ifrån Söfdesjö upkastades åt landet och formerade moslätten öster om Rammele klint.

SÖFDEBORG, Riksrådet MEIJERFELDT tilhörigt, war en stor Sätesgård af inemot 80 hela hemman, och hölt in emot 3 Ryttare, då Ågerupp, som äfwen hit hörer, tillägges. Huset war et stort Stenhus bygdt på 3 sidor om gården. Öfwan porten stod följande i sten inhugget:
Anno Domini 1597 *lod Erlig oc Velbyrdig Mand Fredrich Lwnge til - - - oc hans kærre Frue Dortte Lindesnow opbygge dende gaard, Gud unde oss der at bygge oc boe, adt vi i Himmelric maa haffe dend evige roe.*
Et stort rundt Torn, täckt med skifwersten, stod wid sydöstra hörnet af huset. Gården war omgifwen med en bred graf; Ladugården war en af de täckaste i Skåne, stor, fyrkantig, upbygd af Tegel på 3 sidor, såsom et hus.

GIPSNINGEN, i stora salen på Söfdeborg, war et mästerstycke, och fast han stått i 100 år, hade han ej förlorat minsta finger. Figurerna i taket af människor och andra ting, som med armar och lår liksom swäfwade i luften, föreställte åtskilliga historier såsom: *Diogenes* i sit kar, med en skinande Sol och Kung Alexanders ankomst

komst och suite. En qwinna som kastar en karl i en brunn, då han ser efter godset. En öfwerste Präst, som med nyklar möter en Konung. En *Camillus*, som låter piska bårt Præceptorn, då han wille öfwerlemna barnen. En *Æneas*, som utbär en gammal Anchises ifrån Trojaniska elden. En *Regulus* uti Spiktunnan. Et *Ptolomei* hufwud, som öfwerlemnas til Julius Cæsar. En *Marcus Curius* med sina frukter, då han anmodas at antaga Romerska sakerna. Et *Babylon*iskt Torn med Kamelerna, som upföra byggmaterialierna. En *Croesus* bunden wid pålen, at brännas i Cyri närwaro, med orden o Solon! Solon! En *Tamerlan*, som stiger til häst på Bajazet. Et *Cyri* hufwud, afhuggit uti Drottning Tomiris närwaro, som doppas i blodkärillet. Fyra Konungar spände för Ægyptiska Kung Sesostris wagn, af hwilka den ena ser tilbaka på hjulet. Fyra Elementerna särskildt föreståldta.

UHR stod wid wäggen, hwilket war gjordt af Buxbom och kokadt i Olja för beständigheten skul, på hwilket satt en artificiell Gök, hwilken hwar gång det slog, gol så många gångor, som slagen woro, och det så likt, som en lefwande Gök der suttit.

GREFVE MEIJERFELDT, Riksrådet och General-Gouverneuren, hade här satt sig ned, sedan han genom dygd, flit, wett, tapperhet och ära, upbragt sig til största hederstrappan; sedan han följt Konung CARL XII. i härfärder; sedan han i flera år Gouvernerat Pomern, och sedan han nu ändteligen öfwerträffat alla höga Rikssens Män i år och lefnad: at här hwila de få öfriga dagar. Han hade ännu god maga och tämmelig hälsa, fast den högsta äldren förswagat ben, utspråk och nerver, men afsomnade icke långt derefter.

TRÄGÅRDEN låg afsides och bestod af idel sand, hwarpå fördes Torf utur de bredewid liggande kärren, til quarterens anläggning.

APRICOSER stodo jämte norra planket.

ME-

MELONERNAS mognad dömdes af det de sprucko ifrån blomskaftet, och af deras angenäma luckt; men här til kan ock läggas det förnämsta kännetecknet, at med tummen trycka wid Umbilicum fructus, der blomman suttit fast, ty han swicktar och mjuknar med Melons mognad.

Å, eller en Bäck flöt förbi Söfdeborg.

KARP (*Fn.* 317.) fångades den största i Söfde-sjö.

SPANSKA FLUGOR hade här äfwen naggat Aske-löfwen.

KLOCKE-GRODOR woro wid Söfdeborg i myckenhet.

GÄRDES-GÅRDARNE woro af inflätade Enespön innom hwarandra, såsom flätade korgar.

SPARTIUM *procumbens* (*Fl.* 589.) en af de raraste Swenska wäxter, som Professor Leche upletat här och wid Ifwetofta. Buskarna stodo på Söfdeborgs äger wäster ut ifrån Gården, när wid sjön, omkring en liten backe och där i temmelig myckenhet. Buskerna woro allenast en aln långa, och hade mjuka qwistar, men de gamla qwistarna woro alla torkade, til et klart tecken at denna wäxt, som knapast uthårdar wintrarna i Skåne. Rami *juncei*, *angulati*, *pentagoni*, *sulcati*. Folia *inferiora petiolata*, *ternata*; *superiora simplicia sublanceolata*. Legumina *margine pilosa*. Blommorna woro redan förbi. Busken wäxte besynnerligen bredewid diken på den torraste sandjord, nedre wid Söfde-sjön. Han åts ej af kor.

ÖRTENAMN woro här:

Serpillum (*Fl.* 477.) Swarthö.
Euphorbia (*Fl.* 436.) Silfwerdyna.
Galeopsis (*Fl.* 491.) Hampeört.
Galium luteum (*Fl.* 116.) Sliekred i. e. concubina.

RUBUS *niger* war af twå slag: *Maritimus* 409. och *Cæsius* 410. Bägge deße äro hwarandra så lika, at de ofta swårligen skiljas åt. Den förra kallas här Björnbär, wäxer mer än til en mans högd wid Gärdesgårdarna; den senare däremot är helt låg, wäxer på åkrarna, och kallas

Kår-

kärringetarmar. Båren på den senare hafwa en blå dagg öfwer sig, men icke så på den stora: Stjelkarna uti den förra äro något kantiga, men i den senare aldeles runda. Bladen äro i den förra merendels ofwan på glänsande, men på den andra gröna, dock icke skinande.

HÄSTARNA stodo artigt i solhettan, twå och twå, och lade hufwuden på hwars andras länder, wiskade stadigt med swantsen, och således afhöllo brömsar och flugor ifrån hwarandras hufwud, som i dag mycket oroade; ty hetan war starkare, än någon dag warit uti denna sommar i Skåne.

STORA KREATUR äro här på Skåne-slätt öfwer alt. Hästarna äro här nedre allmänt större, så at wi upp i Swerige få wåra mästa Ryttare-hästar och Wagns-hästar här ifrån. Boskapen woro här nedre mycket store för än Boskapssjukan utsopade Fähusen. Gässen här nedre äro större besynnerligen emot hafssidan. Fåren äro ock större på slätten än i skogslandet. Men Oxarna äro rankiga, och hästarna magtlösa. Föras Oxarne til Småland, och hästarna här ifrån upp til Swerige, blifwa de der köttfulla, täta och muntrare. Alla kreatur besynnerligen hästar blifwa på sidländta slätter större, som WILLUGBY observerat (*), men på Ölands härda Alwar blifwa hästar de minste (*Oelandi equi* ex Gothici maris insula totius orbis minimi, sed perdociles. *Jonst. quadrup.* 20.). Altså kommer ofelbart staturen icke allenast af tilräckelig bete, utan ock af lösare örter, som blifwa Boskapens föda. Der, som en djup och lös jordmon är, blifwa merendels alla kreatur större, än på en hård och bergaktig.

KLÄDE-DRÄGTEN för Bönderna är här den Götiska. Qwinfolken bruka sin kjortel med stackigt lif, pryd med Maljor utan armar, smala förklädeu, breda hals-linier och stickade, åfwen som omkring armarna, hufwudet täckt med klut och Pigorne tippade. Men här på orten hade alla Qwinfolken Bröst-lapp af Sammet, Plys, Gyllenduk eller Silkes-näsduk, som tilsnöras helt löst och skrynk-

S ligt

(*) *De Schotiæ & Walliæ Equis, Bobus ac Ovibus testatur montanas minores esse: præ iis, quæ in planis pascuntur & vallibus.* Willugb. Ichth. 20

ligt med et bredt band igenom maljorna, hwilken bröstlaps så mycket deformerar deras drägt, som den skiljer sig ifrån Götiska enfaldigheten. Öfwer alt här på slätten gå Qwinsfolken äfwen i heta sommertiden med sin ludna fårskinskjortel, det ludna inåt wändt, och utsidan midtpå målad med en quarters bred röd ring, då nedersta kanten är stämd med et rödt kläde. Bönderna hade swarta tröjor, stämde i kanten med rödt kläde.

BOSKAPS-SJUKAN, då hon för några år sedan gick här öfwer landet, wisade sig först hos Boskapen, som blifwit smittade, dermed at de sjuka korna gingo hem ifrån de andra och at ögonen runno på dem.

LANDET ifrån Ryßegård skött ut mera bårgaktigt, alt mer och mer mot norden, in til det stante med de högsta bårg wid Rammele klint, och war detta land helt skildt ifrån det, som låg på bägge sidorna, dermed at det war ganska magert, betäckt med Ljung och Enbuskar, och änteligen med skog. Öster om detta land, låg den tilförene sedde Mo-slätten, men wäster om Lunna-slätt, eller Ler-slätten. Resan följde nu Östra-sidan förbi Efwerlöf til Wåfwered, wid Rammele klints norra hufwud, och sedermera bögdes tilbaka på wästra sidan åt Heckebärga och Tåppegård. Denna natten blefwo wi i Efwerlöf.

Julius 3.

LINDEWALL (*Mårten*), Probsten i Efwerlöf, hade fått mycken smak för Medicin, hwarföre han ock läst åtskilliga Auctores, såsom SENNERTUM och deß Epitomator Danska SCHMIDT, med flere äldre Auctorer; emedlertid hade han igenom inländska örter sökt biträda sina Sockne-boer, då de warit stadde i siukdom och wånda, med enfaldiga husmedel, som undertiden lyckats, hwarigenom han wunnit renommée för sin emperie i fjerran liggande Socknar. Wi sågo under hans tak, de mästa inländska officinal-örter torkade, til ansenlig quantitet, hwilka han utdelte til de sjuka, som sökte honom, at de altså fingo läkemedel för lätt pris, och sluppo blan-

blanda många saker, som ofta sker af Medicastris, emedan de största curer hafwa altid skedt med simple Medicamenter, som uti nog dosi och länge blifwit brukade. Den fattiga Landtmannen flyr för Apotheket, der ofta lifwet säljes dyrt: är rädd för Medicis och Chirurgis, dem han ej wet åtskilja och wälja: har största förtroende til sin själesörjare, och rådför sig gerna med honom i nöden. Det wore en stor sak för Riket, om de måste Präster på landsbygden förstodo at curera de allmännaste sjukdomar, som årligen bårtrycka så många tusende af allmogen, och som merendels lättast botas, såsom Dysenterie, Skörbjugg, Rosen, Sura ben, Bränsjukan, Frossan. Hela denna wetenskapen wore lätt lärd af de studerande, då de ännu äro wid Academien, högst på åtta dagars tid. Huru lycklige wore icke Inbyggarne om Prästerne förstodo, at bota deße sjukdomar med den medicine, som wäxer utan penningar för hwars och ens dör? hwad förmon wore icke detta för Riket? hwad nöje och heder wore det icke för dem sjelfwa?

SJUKDOMAR mäst gängse här på orten woro Dementia, Dysenteria, Hydrops, och Menstrua supressa.

PES ELEPHANTIS är en nog allmän sjukdom i Indien i Coromandel, Malabar, Japan, China och flera orter, dock förnämligast i Malabar, den de Europeiske Medici näppeligen känna til namnet. De Christna hafwa om denna i Indien en widskeppelig berättelse, at den skulle kommit der af, at St. Thomas önskat ondt öfwer landets inwånare, hwilken önskan skulle drabbat på deras afföda. Wid Staden St. Thomas, som ligger wid stranden af Coromandel är denna sjukdom anmärkt af *Lindschott. ind. orient. Tom.* 2. *cap.* 15. och *Olear. in Mandelsloh. itiner. orient. l.* 3. *p.* 196. och *Thevenot* har sett samma sjukdom wid Cochin jämte Malabar, som kan ses af hans Resa *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 1. Just samma sjukdom hade jag tilfälle, at se här i Efwerlöf på en Piga, ock som denna passion är af få Medicis i Europa sedd eller uptecknad, håller jag för nödigt den här at be-

skrifwa. En Piga om 27 år, swulnade om benen, då hon emellan sit 14 och 15 år första gången fick sin rening, hwilket skedde med smärta; hon blef då rådd, at lägga Wåtarf om fötterna, då det gick hål på wänstra benet, och utrann mycket watten och blod, änteligen förgick swulsten i andra benet, som allenast swulnade neder emot fotbladet, med en Oedemateusisk swulst, dock så ringa, at han knapt märkas kunde; men wänstra benet blef ifrån knäet neder til fotbladet jämntjockt såsom en kärna, och inemot 3 quarter i omkretsen, uti hwilken en metastasis inpackat sig så hårdt, at huden glänsade, war dock Oedemateusisk och lemnade gropar, då man tryckte derpå med fingren. Et weck lade sig frammantil, der fotbladet fästes wid benet; och twänne weck wid fotleden ofwan hälen, hwardera af deße woro 1 a 2 tum djupa, och med hwaßa kanter likſom de warit inskurne med en knif; huden inom deßa weck war ganska tunn, och såg ut såsom det warit Cuticula, utan någon derunder liggande Cutis, likſom på läpparna: ofwan på alla tårna syntes likſom et öga, eller begynnelse til Liktorn: en Pulpa likſom hopgyttad af talg, då den tages utur kreaturen, betäkte alla tårna, så at de icke syntes; men denna pulpa war dock klädd med sin Cuticula; hela yttre sidan af benet beströddes likſom med sand, eller små grå skrofliga torra fläckar, hwilka, woro skarpnade och lika huden på wårtor; det jämntjocka benet, de djupa fållor eller weck framman och bak wid fotbristen, den skråfliga huden, och de fördölgda tår inom den klunsiga foten, och deß pulpa liknade aldeles en Elefants-fot. Pigan får ofta likſom phlogoses, hwilka stiga up åt kroppen med smärta, wärk i hufwudet, swidande och röda ögon, besynnerligen tempore menstruationis, ty denna rening går för henne ganska beswärlig, och har altid gått med mycken sweda och litet, hwilket kommer af orificii uteri mala conformatione & perverso situ. På wänstra sidan af halsen der Parotis sitter, syntes ärr efter suppurationer: körtlarne indureras ofta i kroppen, i halsen, under armhålen, i ljumskan, och urinen swider, dock utan

tan all suspicion af Siphilitide. *Pedarthrocaces* Kæmpf. amœn. 561. är samma sjukdom.

FÄRG-GRÄS bruktes inga andra i Skåne, än dem jag beskrifwit i Gottländska Resan, såsom:

Björkelöf til Gult.
Ängskära (*Fl.* 660) til Gult.
Wädd (*Fl.* 112.) til Gult.
Äplebark til Gult.
Björkebark til Brunt.
Brunskära (*Fl.* 663) til Brunt.
Koning (*Fl.* 480) til Brunt.
Wärrentorns-bär (*Fl.* 193); så snart saften går i bären, gifwer den en Rådbrun färg.
Wärrentorns-bär (*Fl.* 193) då de äro mogne färga Grönt.
Rödtuppor (*Fl.* 615) gör Grönt.
Gaße (*Bromus vulgaris Fl.* 84.) samlades i stor quantitet och fördes til *Ystad*, der de färga med honom Grönt.

ÖRTE-NAMN woro här på orten:
Pedicularis (*Fl.* 505.) Jernört. Cuscuta (*Fl.* 138) Skorf. Chrysanthemum (*Fl.* 699.) Fattigmans tryßel. Rhamnus (*Fl.* 193.) Wärrentorn. Centaurium minus (*Fl.* 205.) Arun.

ÖRTER märktes här förnämligast:
Veronica rutæ folio (*Fl. Sv.* 19.) i Åkrarna. Veronica spicata (*Fl. Sv.* 7.) som nu wiste sin blomma. Cnicus (*Fl.* 711), som wäxte wid kärrbräddarna. Centaurium minus (*Fl.* 205.) wäxte på åtskilliga ställen i Skåne, besynnerligen uti Färs Härad. Ängeltorn eller Rosa med luktande blader, dock med röda blommor, wäxte wid Wång och Sölfåkra. Hyoseris (*Fl.* 630.) wäxte på Fäladen wid Simontorp 1 quart ifrån Åfwerlöf åt wäster.

RESAN från Efwerlöf åt Häckebärga quart. 6.

MÅLET eller Dialecten, som allmogen här talar, stötte mindre på Danska, än wid Skanörs-sidan.

NASTURTIUM *aquaticum* (*Fl.* 552) wäxte norr om Östarpa Torp, och inwid landswägen, helt tätt och stor, som en hamp-åker, halfannan aln hög, jämte watnet, der det öfwerflödar då det rägnar. Denna örten är uti alla tider räknad såsom den förnämsta emot Skörbjugg, hwarföre hon ock dageligen föreskrifwes af Medicis; men som Apothekarne up i landet, sällan kunna skaffa henna, taga de i det stället Äng-krassan (*Fl.* 559) eller någon annor ört, som smakar likt krassa, och det med patientens mindre fördel, och läkarens föga heder. Apothekarne kunna här få tilräckeligt frö, och mycket lätt så den på sanka ställen i tilräckelig quantitet, om de wilja göra sig mödan; ty aktar jag för nödigt, at gifwa beskrifning på örten, på det at Medici må desto bättre känna wäxten och icke låta sig gifwas quid pro quo. Stjälken, der han wäxer frodigt, är tjock som et finger, alns hög, kantig, uprätt och ihålig. Folia *pinnata*; foliolis 7 *five* 9, *subovatis*, *obtuse serratis*, *basi exteriore magis gibbis*; foliolo impari *majore*. Calyses *tetraphylli*, *erecti*; Petala *alba*, *subovata*, *parva*, *longitudine Calycis*. Antheræ *luteæ*. Filamenta & styli *post ejaculationem pollinis purpurascentia*. Siliquæ *teretiusculæ*, *declinatæ*, *incurvæ*: pedunculis *retro spectantibus*. Bladen äro lösa, smaka som krasse eller Cochlearia, men mildare, at man kunde äta dem som Sallat. När denna örten wäxer på torr jord blifwer hon liten och knapt fingers lång, då hon endast bär folia ternata.

VERONICA *Beccabunga foliis oblongis*. (*Fl.* 10) wäxte med Nasturtium aquaticum 2 alnar hög, och altså större än wi sett henne på någon annor ort.

EUPATORIUM (*Fl.* 665.) wäxte med de twå föregående på et rum och ställe.

OREO SELINUM (*Fl.* 228) sågs nu på ängarne wid haßlemylla i full blomma med hwita blomster, halfannor aln hög.

STOE-

STOECHAS citrina (*Fl.* 504.), som samlas af Apothekarne, wåxa så allmänt på alla sandslätter, som Kattfötter up i landet.

OENANTE (*Fl.* 236.) wåxte ganska mycket i et kärr norr om Ularp.

STENAR til 40 stycken, upreste, och lagde i en oval af 57 steg i längden, och 14 i bredden, hwardera 1 eller 2 alnar höga, stodo in wid Ularps gård, och norr om gården. Denna Sten-ovalen liknade ganska mycket Odens flisa på Öland (*It. Oland.* 158.).

HÄCKEBERGA Sätesgård Herr Præsid. SILFWERSCHÖLD tilhörig, låg täckast ibland de gårdar wi härintils sett på Skånska Resan, och war bygd med grundmuradt Stenhus på tre sidor, hwilket hade et stort rundt Torn på Syd-östra sidan. Denna gård war kringfluten af en liten sjö, försedd med bro och windbrygga. Alla strander omkring sjön woro upstigande, och täkte med bokskog, samt andra löfträn, at wikarne emellan stranderna och öarne, med de trän som wäxte derpå, gjorde en formerad utsigt, som de warit med konst klipte på sidorna. Åtta små, kullriga, men ofwanpå flata öar, lågo här omkring i sjön, äfwenledes täckte med de skönaste löfträn, af hwilka den närmaste ön war gjord til Trägård, och omgifwen på alla sidor med stora löfträn, såsom en hög mur, hwilka afhöllo wädret. Ibland dem wäxte wilda körsebär, och mycken Mercurialis fans wid deras rörter. Sjön war rik på Fisk, besynnerligen på stora Rudor. Det renaste echo swarade ropen och walthorns-klangen. Naturen hade wid denna gård, så mycket sjelf uträttat, at konsten omöjeligen kunde något bättra deruti.

APRICOSE-TRÄN, det största wi sett i Skåne, wäxte wid södra wäggen af Stenhuset.

CAPRIFOLIUM (*Fl.* 191.) wäxte här wildt i myckenhet, och stod nu i sin bästa blomma. Blomstren woro hwita, men då de begynte wißna, blefwo de blek-gula. Denna busken war öfweralt planterad i Skånska Trägårdarna

darna och trotsade Caprifolium perfoliatum, både til sin storlek och fägring.

HUMLE (*Fl.* 818.) hängde här wild öfwer de mästa gårdesgårdar.

NUMMULARIA (*Fl.* 168.), som brukas i Apotheken; wäxte allmänt wid Håckebärga sjö-strander.

PYRUS *sylvestris* (*Fl.* 401.) wäxte här och der wildt i ängarna.

ALSINE *scanica* (*Fl.* 371.) som endast wäxer under buskar, hade redan släpt sina frön, medan hon är en planta vernalis.

ASARUM (*Fl. Sv.* 392.), en nödig ört för Apotheken, har här warit funnen af Herr Professor LECHE. Jag sökte länge efter henne, och fant häraf allenast et enda stånd i södra wången under haßelbuskarna.

HIERACIUM (*Fl.* 631.) MYOPHORUM (*Fn.* 950.) sådan, som Heucherus afritat uti sin horto Wittenbergense, fans här af mig andra gången i Swerige. Utaf den andra axilla folii, der en gren skulle utwäxa, sågs et corpus ovatum, stort som et ållon, täckt på alla sidor med utstående hwita hår; men wid spetsen fjälligt med små ämnen til blad, hwilka blefwo ju mer inåt, desto mindre; altså fordras en god imagination, då detta skal föreställa en skapnad af en liten Råtta. När jag öpnade det, war det innan til beskaffadt, såsom et Galläple på Glechoma (*Fn.* 949) och hade uti sig många små och ofullkomliga Insecter, som knapt kunde synas med blotta ögonen.

Julius 4.

RESAN ställtes ifrån Håckeberga, då Prenanthes (*Fl.* 645.) öpnat om morgonen sina blommor (fl. 8.), och wä-

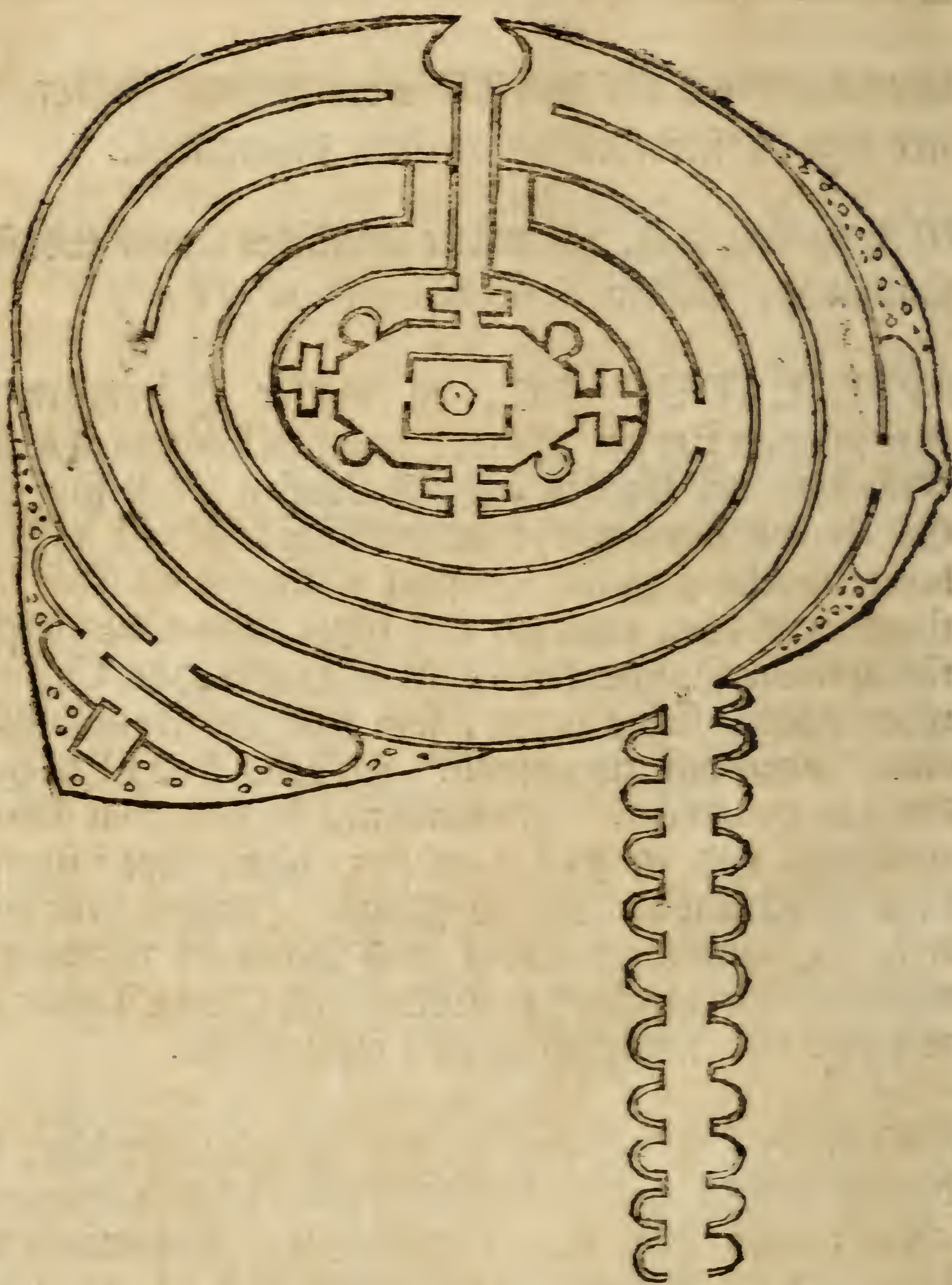
wägen togs förbi Tåppe Ladugård, och stora Råby åt Lund. quart. 8.

GÖDELÖF och GENARP woro twånne Kyrkor, som icke lågo en fjerdedels quart ifrån hwarandra.

AIRA *pallida.* (*Fl.* 72) wäxte allestädes, men endast på sandfälten, likasom Stoechas citrina (*Fl.* 674.)

TÅPPE LADUGÅRD, en wacker Sätesgård Fru Grefwinnan PIPER tilhörig, war märkwärdig af en skön Trägård, uti hwilken Trägårdskonsten wisat sina prof. En Beurse föreståldes igenom Trägårdskonst midt för huset, mycket prägtigt. Et stort fyrkantigt quarter innestängdes af höga jämt och tätt klipta Afwenboks häckar, såsom en mur, innom hwilka twänne rader Häst-Castanier woro stälde, såsom pelare, som med sine kronor tilsammans wuxit och gjort hwalf. Alt detta stod på bägge sidor om quarteret. Frammantil, så wäl som bärtom quarteret stod en skön Liguster-häck, klipt i figurer, så wäl ofwanpå, som på sidona. Innom denna omkrets war quarteret fördelt med Boxboms ritningar, emellan hwilka låg sand af åtskillig färg; klipta Taxer woro stälde wid kanterna på sina rätta ställen.

LABYRINT eller en irrgång war anlagd uti et kärr, som blifwit upfyldt wid Trägårdens södra sida; han war 65 alnar i diametern, med 6 omgångar af Afwenboks häckar. In uti formerades inskärningarna af en Ligusterhäck, och midt uti stod et åttkantigt Lusthus, der stolparne eller hörnen woro af wackra Lindar; wäggarne af klipt Almhäck, samt under fönster-gluggarne Liguster-häckar; midt uti huset stod en Lind, som gjorde taket.

HÄCKAR woro öfweralt här i Trägården af Afwenbok, Haßel, Lind och andra löfträn.

TRÄ-SKOLAN war widlöftig af allehanda slags Äplen, Påron, Qwitten, Walnötter, Häst-*Castanier*, Alm och Linder, hwilka förnyttrades åt dem, som woro hogade för Trägårdar. *Persikor*, *Apricoser* och Winrankor woro updragne wid planken. QUIT-

QUTTEN woro små Äplar af et par alnars högd, som stodo med mycken frukt, hwilken här mognade wål, och war altid sessilis.

SPANSKA FLUGOR hade åfwen i denna Trågården sågat Ligufter häckarne.

SLÅTTERMANNEN gick nu i sin swett, och qwinfolken strängade strapt det afslagna gräset, der som det låg tunnt, men om det war tjockt, wändes det allenast twå gångor om dagen, sedan daggen war afdunstad, och når det war blifwit tort upsattes det uti mans höga stackar, dår det blef ståendes, efter wåderlekens beskaffenhet, i 8. eller 14. dagar.

HUSEN wid bonde-gårderna woro måstedels med Skor-stenar försedde; men på somliga stållen sågos skorstenar endast af bråder, och lägre än sjelfwa halmtaket, ofwan-på försedde med et hwarf af torf, som öpnade sig på bägge sidor; åndock wille elden ej itånda dem: In uti woro spi-sarne och skorstenarne likssom tjokt bekade af sot, som glån-sade och war helt fast, men icke gerna ludit, som hos oß, hwilket lårer wara orsaken, at det här så sällan tar eld i sotet. Ugnen står allmänt utom huset, at spara rummet; men jag såg ännu en större besparning, der sången stod utom huset och wäggen war utbygd lika som en bred ugn; at fuktigheten här icke skulle skada dem, som lågo i sången, woro halm-mattor inom wäggen stålde rundt omkring sången, hwilka ock redan til stor del bårtruttnat. Såle-des war man mera rädd om rummet än hälsan.

HÄSTARNE hade warit tjudrade på några torra ängs-lappar, och dår bårtätit alt, hwad åtas kunde, icke de-stomindre lyste samma platser af prålande blomster; ty här stodo *Filipendula Fl.* 404. *Agrimonia Fl.* 394. *Ci-choreum Fl.* 650. *Ononis Fl.* 623. *Galium Fl.* 116. i sin båsta fägring, dem Naturen privilegerat för håsten at han icke fick röra dem.

WICKEN (*Fl.* 601.) stodo på åkrarne i full blomma med röda blomster, dels sådde med hafran, dels ock för sig sjelf-wa.

wa. Wicken sås på hafre-jord, gödas icke, och handteras wid såningen som kornet, mogna åfwen med kornet. Halmen af wicken är behageligt foder för håstar.

MELILOTUS *lutea* (*Fl. Sv.* 619.) wäxte allmänt på åkerrenarna.

ÄNGSKÄRA eller *Serratula* (*Fl.* 660.) samlades wid Sunnantorp och såldes derifrån til stor quantitet: detta war qwinfolkens endaste handel, med hwilken manfolken icke befattade sig. Hwar hustru och piga hämtade häraf et helt lass och for dermed til Malmö, der det såldes rått, och qwinfolken köpte för penningarne, hwad dem behagade. Wi råkade en gåsse, som bar hela famnen full af *Jacea* (*Fl.* 709.), den han gaf ut för Ängskära, med hwilken hans moder skulle färga gult. Denna ört, ehuru hon aldeles icke är Ängskära, gifwer likwäl wacker gul färg. (*It. Westrog.* 273.).

Julius 5.

* LUNDS Stad bestod af 196. Borgare.

VALNOTTE-TRÄN, som i Lund uthärdat wintrarne 1740. och 1741. woro 45. styckten.

ANIS såddes nu mera icke i Lund utan i Malmö, der potten eller skålpundet köptes för 16. styfwer.

SNÄCKOR eller *Cochleæ nemorum* (*Fn.* 1295.), af allahanda slags färgor, hade Hr. Borgmästaren skaffat sig ifrån Malmö, och planterat dem på Alplarne i sin Trägård, såsom han sedt dem brukas i Malmö, at hålla Trägårdarne rena ifrån mossa och Aphides eller Löss. Detta war en artig invention, at efterfölja naturen, allenast det blifwer utrönt at desse Snäckor icke skada bladen eller blommorna.

KRAPP eller *Rubia tinctorum* war planterad af Herr Professor HARMENS i dess wackra trägård, hwilken wäxte här frodigt, och trefs wäl.

GLÖSEN eller *Genista tinctoria* war förskrefwen torr ifrån Pommern, med hwilken Fruntimmern här färgat garn högt ljusgult.

WEI-

WEIDE (*Fl.* 543.) hade Herr Professor ROSÉN fått och præparerat, som tämmeligen lyckades.

Professor ROSÉN gaf mig sina observationer circa plantas rariores Scaniæ, som nu woro under trycket, i hwilka han beskrifwit en wacker hop örter, dem han sjelf i Skåne upletat, såsom Species af *Verbascum*, *Crepis*, *Centaurium minus*, *Vicia*, *Sison*, *Stachys alpina*, med flere sällsynta slag.

Professor LIEDBECK hade uti sin trågård infört allehanda slags willa trän, et af hwardera.

OSTRACION *conico-oblongus, aculeis undique longis teretetiformibus imprimis in lateribus. Arted. gen.* 60. *syn.* 86. eller *Hystrix griseus. Clus. exot. p.* 137. blef mig skänckt tillika med en stor samling af hwarjehanda naturalier af Hof-Apothekaren GUNTHER i Köpenhamn. Fisken war aflång och på alla sidor betäckt med starka taggar, som på sidorne woro längst, men inga synnerliga taggar stodo öfwer ögonen.

Pinna	Dorsi *radiis*	14.
	Pectorales	22.
	Ani	14.
	Cauda	9.
	Ventrales *nullæ*.	

PAPPEGOJA eller PSITTACUS *viridis, vertice colloque flavo, remigibus margine, rectricibus tribus extremis basi sangvineis.* Hon war stor, som en hök, blå i pannan, och hade icke någon lång stjärt. Denne sågs i Hr. Professor BRINGS hus.

Herr *Biskopen* ENGSTRÖM berättade om åtskilliga hushålsrön, som han nyligen sedt hos Öfwersten Baron LIEWEN, hwarföre ock blef beslutit at til honom anställa resan.

Academie-Secreteraren JUNBEK wiste mig de åtskillige märkwärdigheter, som woro här wid Academien at åskåda.

Julius

Julius 6.

RESAN ifrån Lund stäldes genom Swenstorp til Bärsebäck, hwilka lågo i en triangel.

ÖRTERNE på ängarna emellan Lund och Swenstorp woro denna tiden förnämligast *Scorzonern.* (647.), *Arnica* (*Fl.* 684.), *Hypochoeris* (*Fl.* 631.) och *Trifolium montanum* (*Fl.* 611.); Ängen war allestädes, der Scorzonern wäxte, nödwändigt uprotad af Swin.

INSTINCTUS Naturæ hos alla djur bör noga märkas af Natur-Skribenter, emedan Skaparens allwisa inrättning uti den så härligen lyser. Wi sågo, at då hunden jagade Gåß eller Får på Fäladen, retirerade de sig in til korna eller hästarne. Då hunden kom at råka någon Bondehund, af hwilka är ganska godt förråd i Skåne, och nästan mer än på något annat ställe, lekte de båda förtroligen, men om den främmande hunden begynte jaga något swin, blef det genast förswaradt af den hemmawarande hunden. Då något Swin jagades af hunden, secunderades det strax af de andre swin, som samlade sig at bårtdrifwa fienden, och at undsätta det nödlidande; Likasom då et Swin sitter i klämman, komma alla andra glossande til hjelp; men Hundarne hafwa intet medlidande med sit slägte, utan bestorma den nödlidande, och då en Warg blifwer biten eller skadad, hjelpas de andre åt at upäta den skadade, likſom Naturen icke wille hafwa mycket medlidande med Rof-djuren, at de icke måtte blifwa för många. När hunden wille förfölja något föhl, wred alltid stoet sig emellan hunden och föhlet. När Kalfwen förföljdes wände han hufwudet emot, likſom at stångas, fast han ännu icke fått horn: men naturen hade lärt honom i hwilken hand han skulle hålla gewäret. När Hönan fick se Höken, skriade hon med särdeles låte, då alla hönsen som hörde skriet, åfwen lupo i sina gömslor. Då en främmande Tupp kom til andra Höns, blef han strax angrepen af hem-Tuppen, och mäst alla hönsen hjelptes åt at hata honom.

SVANS-

SVÄNS-TORP; en ansenlig Sätes-gård, som håller 2 Håstar, Fru Generalinnan GYLLENKROK tilhörig, låg 3 quart Norr ut från Lund, instängt med graf och windbrygga. Stenhuset hade kantigt Torn. Fönster-öpningarne uti nedersta wåningen woro med sandstens-kors fördelte til 4. fönster? Gålfwen woro inlagde med Alm; Huset war prägtigt meubleradt med sköna Skilderier, ibland hwilka et föreställde Frälsaren, då han befalte Barnen föras til sig, i hwilket en stor Måstare wist sin konst år 1538. I nedersta wåningen wistes en kammare uti hwilken twenne Konungar på en wecka logerat, för och efter d. 4. Decembris 1676. Öfwer Porten stod uthuggit:

Detta hus låt Erlig oc Velbyrdig Fru Beate Hwittfeld, salig Knud Wllfedts efterlefwerske bygge ahr 1596.

TRÄGÅRDEN som myckel slutade uti Öster, war afwägd med 4 à 5 alnars höga afsättningar, utsirad med Afwenboks häckar, och midt i Trägården en af de skönaste Wattukonster, som tilförene kastad wattnet 24. alnar högt; dit watnet leddes långt ifrån slätten emellan Lund och Svånstorp, där landet war högre. En annan wattukonst war på Ladugården uti en rund damm.

KRAK-PORCELLAIN af 200. års ålder igenkändes af sina gammalmodiga figurer, då konsten ännu icke stigit hos Chineserne så högt, som i senare tider.

SVÄRTAN, med hwilken Bönderne här i landet swärta sit Walmar, så swart at ingen swart färg kan göra det swartare, är tilförene beskrefwen (pag. 132.) men Hr. Professor HARMENS, som gjorde mig sällskap til Svånstorp, berättade, at Färgarena icke willja antaga denna process, emedan samma swärta, skal göra fina kläder sköra. Det stodo dock at försöka, om icke det swarta watnet, där sådan swart gyttia tages, skulle wara tjenligare, än annat watten til swart färg.

SKIF-

SKIFFER fans på Svåntorps ågor nog mycken, åfwen som wid det täcka och blomsterrika Foglasång, 1. mil öster om Lund, och åfwen så långt ifrån Lund wid Sandby, så at skiffer finnes allestädes, där detta sidländta fält stryker öfwer landet ifrån wästra til östra hafssidan, hwilken här och där hela wägen wisar sig i dagen. I denna Stenen funnos samma figurer, som wid *Andrarum* (pag. 122.) och emellan deß lameller liksom petrificerat Salt, eller Selenites, som är idel Gips-Cryftaller. Det är troligt, at skifwerstenen stryker måst under hela slätten, ifrån Cimbrishamn sidan til Landscrona sidan, emellan kalken och Sandstenen, fast han på östra sidan håller Alun, och på wästra Stenkohl.

HÄCKAR äro owanliga Gärdesgårdar i Swerige, som i wåra steniga provincier med mycket beswär, och ofta aldrig med båtnad kunna anläggas; men Skånska slätten deremot, där ingen sten eller klippa förhindrar, är den aldratjenligaste orten til lefwande häckar, så at hwar man kan undra, huru denna så oumgängeliga nödwändigheten här kunnat upskjutas til wåra tider, på et skoglöst land, som är utstått för all blåst och där sjelfwa matjorden måste nyttjas til stängsel; ja uti et så härligt land der inbyggarne äga alt, utom bränsle och lugn, och där Gärdesgårdarne gifwa dageligt arbete. Här på Svånstorp, wäster om gården, bårt emot Ättehögen, har fordom en häck warit anlagd af Pil, hwilken wäxt härligen, fast det war fel i processen, at Pilarne blifwit planterade på en hög wall och fått slå stamm. Den som här i Skåne will lättast och hastigast anlägga häckar bör taga Pil-störar, sätta dem bittida om wåren eller på sena hösten, ½ aln neder i jorden, på slätt, efter det utstakade målet, då de utslå sina qwistar upåt. Efter 1. eller högst 2. års förlopp upkastas diket utanföre, och wallen på sidorna och inuti de upwuxne Pilbuskar, som derigenom ännu mera buska sig wid roten. Hwar som hälst någon öpning wisar sig på denna häcken, der nedstickas antingen

nya

nya störar, eller kullböjas qwistarne åt öpningen, eller planteras Nypon buskar, Björnbärs buskar, Berberis, Slåbärs-buskar, etc. Då detta är skedt, står häcken och gärdesgården, om han rätt häfdas, hela hundrade åren, och behöfwer ej det årliga dikandet: ja, häcken gifwer då årligen bränsle af sådant, som hwart år bårthugges. Jag håller före, at detta är en af de nödigaste inrättningar för Skåne land.

GÄRDES-GÅRDAR sågos hela dagen af Torf-diken, eller grön torf hoplagda som murar, nästan på samma sätt, som wid Skanör. Wid denna stängning wore följande at i akt taga:

a. Torfwen upskars af gröna betes-marken.

b. Torfwen war 6. quarter bred, nämligen så bred, som gärdesgården.

c. Gärdesgården, som kallades dike, war 2. à 3. alnar hög.

d. Flod eller hwarf af torf woro 10. à 16. til en så hög gärdesgård.

e. Waraktigheten af en sådan gärdesgård är 2. högst 4. år.

f. Torfwårten til deß generation eller återwäxt, sedan hon är bårttagen, är 15. à 20. år, alt som jordmonen är sämre eller bättre.

Om man nu tager en plats i quadrat, som är på alla sidor 1000. alnar bred, och innehåller et fält af 1000000. alnar, och man wil hafwa denna instängd på 15. à 20. år, så fordras härtil följande quadrat alnar af Torf: hwar sida af denna fyrkant är 1000. alnar, som gör 4000. i omkretsen; hwar torf är 6 quarter bred *b*), altså blifwer 6000. quadrat alnar torf; tager man medium af högden *d*) til 12. flod, så blifwer 72000 quadrat alnar; Denna gärdesgård skal förnyas hwart 4:de år *e*), altså 4. gånger på föresattan tid, hwilket gör 148000. altså måste en plats, så stor som 5:te delen af det, som bör instängas, ödeläggas, endast för stängslen skull, och der som är mindre fält, måste ännu mer fält tagas i propor-

tion til stängslen; ty Area har sig ad peripheriam altid in ratione dupla. Wi ömme oß up i landet, ej utan skäl, då wi nödgas taga skogen til stängsel, som dock icke tjenar til föda för boskapen, eller är en matjord för wärterna; wi ömme oß ock, då wi se Landtmannen hugga sin torf på betesmarken, at dermed täcka sina tak; ty kunne wi icke utan ängslan åskåda denna torf-skärningen uti et så härligt land; men denna bedröfweliga nödwändigheten til oumgängeligt stängsel, kan icke häfwas utan genom häckars planterande. Genom flitig torf-skärning kan et det fetaste och härligaste land blifwa bragt til det aldra uslaste. Swedjande och torf-skärning äro för jorden de swåraste päster; dock är torf-skärningen merendels wärre.

ÅKERBRUKET här på orten kom öfwerens med de föregående. Efter hwart 3:die år, då åker-jorden hwilat, ristas eller skrädes hon om Hösten med ålder, om wåren harfwas, twäras, åter harfwas, sås korn, yrkas neder med åldret, harfwas. Hösten derpå följande plöjes samma åker med plog och sås Råg som nederharfwas.

* KÅFLINGE quart 6. ifrån Lund.

HUSEN i mangården äro alla hwitlimmade hos de Bönder, som må någorlunda wäl, at lerwäggarne icke allenast af kalk-skorpan må lysa, utan ock at leret må fästas och blifwa waraktigare.

TÅNG blandades ibland leret, af hwilket huset bygdes, och i brist deraf togs halm.

STENAR i åkrarne ses här sällan, om icke på något ställe kan ligga någon stor sten. Här wid hörde jag en artig *Casus Juridicus*, som icke långt bärta händt, hwilken ock sällan lärer yppa sig i andra Swenska provincier, och der som är mera förråd på sten. En otrefwen Bonde hade et par sådana stora stenar i sin åker, men gjorde sig icke den mödan at bryta och bärtföra dem. Grannen borar, spränger, bärtför och nyttjar deßa stenar, blifwer derföre lagförd af ägande Bonden, såsom den der gripit

til

til en annans egendom, fast den ägande hade årligen sjelf mistning, så länge de låge i åkren.

SVALORNA flögo för-middagen ned åt jorden, och på sjelfwa häst-excrementerna, bebodande dermed det owäder, som wi efter middagen och hela följande natten fingo röna med kalt höstwäder, storm och slag-rägn, som up i landet är owanligt denna tiden.

BI-SVÄRMARNE som komma efter Midsammaren, gör man sig här på orten föga hopp om; de mästa bien, denna tiden, sades wara wid Torups Herregård, som icke ligger långt ifrån Heckebärga med en prägtig situation, der Bien skola stiga öfwer 100. kupor.

SITUATIONEN af landet war en slätt, med flacka convexiteter. Inga Stenar sågos utom små Flintor.

NATTEN kom och wi begåfwo oß til Barsebäck quart 4.

Julius 7.

BARSEBÄCK, en ansenlig Sätes-gård, som utgör 2. Adels-Ryttare, och är General Majoren, Herr Baron HAMILTON tilhörig, låg belägen $\frac{1}{4}$ mil ifrån hafsstranden. Gården war omgifwen med Graf, Trägården och Ladugården likaledes, at der altså woro 3. grafwar, I Trägården woro nyligen Häckar, Cabinetter och dammar anlagde, Walnötter planterade, ock flere blomster-saker sådde, än man allmänt såg i de andra Trägårdar.

BISTORTA *Officinarum* wäxte i Trägården, til större quantitet, än jag någonsin sett henne tilförene; kunde altså här på orten lättast planteras til alla Apotheker.

HAFS-STRANDEN, jämte den i förra kriget upkastade Skantsen, war upwallad af flintor och kalksten i stor myckenhet och betäckt med *Cakile* (*Fl.* 569.) och ATRIPLEX *maritima, foliis linearibus* (vid. pag. 199.)

SVENSKA HÖ-FRÖET (*Fl.* 620.) wäxte på gruset ned wid Stranden uti oändelig myckenhet, hwarifrån frö

kunna hämtas af en så nyttig wäxt, som gifwer det härligaste foder i den magraste jord.

FLÄCK kallades PHALARIS *arundinacea* (*Fl.* 48.), hwilket wäxte uti en hage wid et Torp, när in til hafwet, såsom sädd uti en åker. Då detta gräset afslogs 2. gångor om året, blef det finare och smakligare för Boskapen, men då det en gång slogs, war det ståteligt at täcka tak med.

ALOPECURUS *erectus* (*Fl.* 52.) war et rart gräs öfwer hela Skåne.

OENANTHE (*Fl.* 236.) wäxte mycket i kärren närmast hafwet.

HARARNE höllo sig mäst ibland Porsen här på tracten, och wid de mästa Herregårdar på slätten såg man Windt-Hundar; ty Herrskapen jaga hararna med perforce-jagt sedan säden är afslagen.

KORN-LÄRKOR (*Fn.* 206.) sutto här allmänt på diken eller wallar; de äro til sit genus veritable Emberizæ, af hwilka Figuren är framstält uti Tabellen.

ÅKERBRUKET förbättrades här dageligen; de store **Stenar** upgrofwos och bärtfördes: **Diken** och **Hufwuddiken** sloges, som gofwo watnet fritt aflopp; ny **fördelning** afmättes på åkren, at Bönderna icke måtte ligga teg om teg med sina små remsor, och at de små **ryggar** måtte kunna läggas tilsammans uti breda och något convexa fält, emedan man hade sett på de små ryggar huru säden wäxer öfwerst frodigt, men emellan ryggarne eländigt. Bönderna, som treskades wid den owanliga åker-dikningen måste, då de skulle göra dagswerken i Herregården, slå diken wid sin egen åker, och det under upseende. Här bruktes rätta **mullkösor**, dem jag tilförene icke sett i Skåne, at jämka åkren med, på det at inga dälder i honom måtte få rum. **Gödslen**, som nu war utströdd på åkren, måste Bonden, emot all plägsed strax köra neder, at den stränga blästen ifrån hafwet icke fick föra honom bärt. Så många här i landet paradoxa,

men

Tab. IV

Fn. 206.

C. Bergqvist sculpsit.

men up i landet af de starkaste hushållare antagne sätt at uphjelpa åkern, werkställdes af Herr General-Majoren HAMILTON, som på alla sätt genom god Oeconomie förbättrade denna egendom, mer än jag sett på något ställe tilförene.

RÖD-VIGRA kallades här SALIX *pentandra* (*Fl.* 792.) eller Jollstret, och war helt annat än den röda Wiaren (pag. 252.); qwistarne af denna woro i stort pris hos Bönderna, at dermed binda halm-tak, emedan de woro mycket sega, så wäl färska som torkade, och de mjuknade i watten, fast de i 3. år warit torkade. Bladen på denna busken hade wid basin liksom 3 par fördublade förtlar, och med bladen färgade bönderna gult.

PÅRS eller *Myrica* (*Fl.* 817.) färgade åfwen gult med bladen.

FÄRGE-ÖRTER woro altså här twänne, om hwilka wi icke allmänt haft någon kunskap up i landet. Wid färgningen, så med bladen af Pors som Wigran, bruktes, sedan garnet war betadt, at bladen tillades rå och icke torkade.

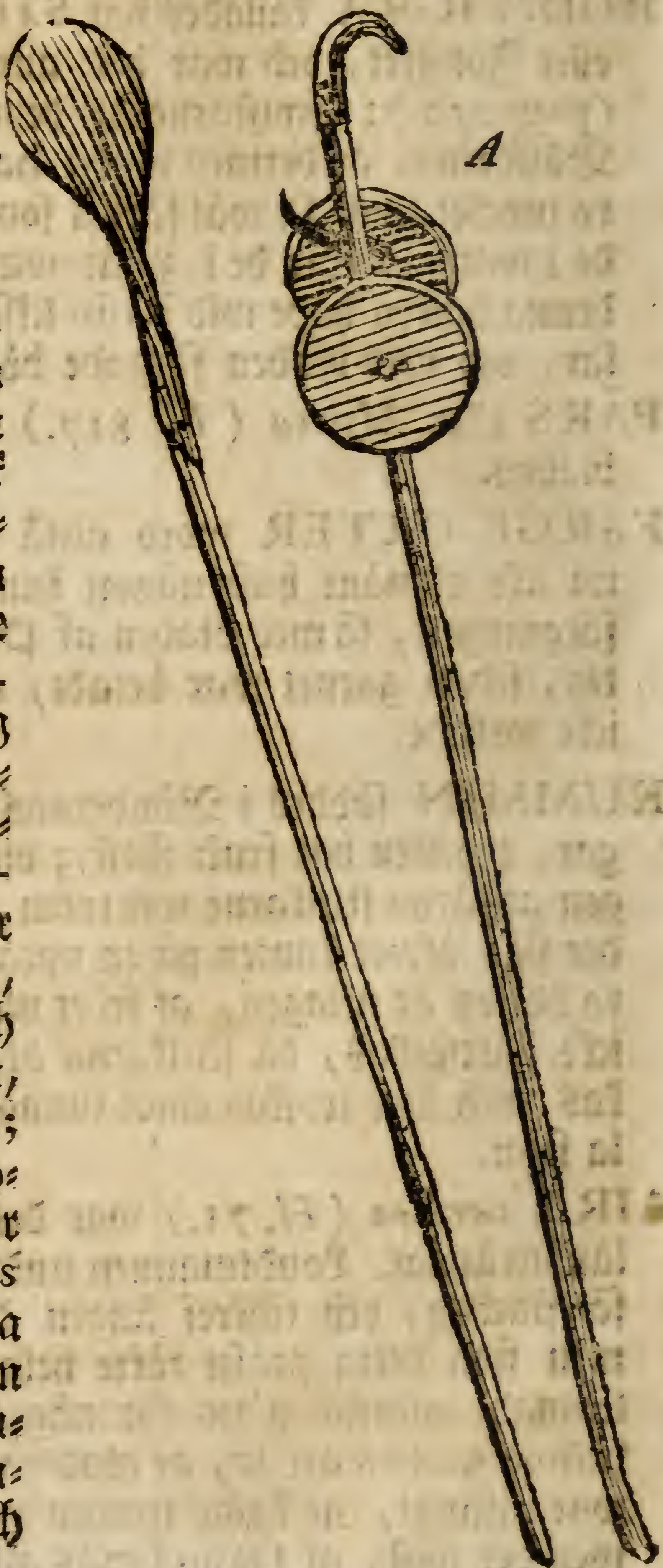
KUMMIN såddes i Böndernas tåppor, gårdar eller hagar, hwilken bar frukt först 3:die året. Då örten är mogen afskäras stjelkarne wid roten, och några stjelkar i sänder slås öfwer kanten på en uprätad tunna, hwilkens öfra botten är uttagen, at fröet må falla inuti tunnan och icke bårtspillas, då stjelkarna åter utbredas i solen at torkas, och åter tröskas emot tunnan, til deß de lemnat alla frön.

AIRA *cærulea* (*Fl.* 71.) war det allmännaste gräs i sidländta ängar. Landtmannen undrade at gräswäxten war så stackug, och tilskref ängen det, såsom sur eller kall; men som detta gräset täkte hela jorden, och näppeligen lemnade minsta plats för något annat gräs; och som sjelfwa gräsets art är, at altid wara lågt på bladen; så war fåfängt, at kasta skulden på jorden. Dock är åfwen det wist, at samma gräs altid wäxer på mager torf-

 jord;

jord, och sällan på någor annor, at wi måstadels af detta gräs kunne döma om jordarten inunder.

KAPPUNERNA liknade Hönor på hufwudet, men Tuppar på stjerten. De boro i pannan den sporre, som de förut haft på benet, hwilken icke allenast war widwuxen, utan ock werkeligen wäxte som en ymp, så at detta simpla hushåls-grepet är et tydeligt exempel af *Chirurgia curtorum*.

TORF-SKÄRNINGEN til flat torf, som lägges öfwer ryggåsen på halm-taken eller ock brännes på elden i stället för wed, förrätta des här med twänne tjenliga instrumenter. Det ena war en lång stång, hwilket på spetsen hade et derpå fästadt ko-horn: et quarter ifrån ko-hornet war en afbruten lia insatt, hwilken med spets och ägg wände sig framåt, til et quarters längd; bak om denna knif woro twänne hjul eller trissor om 1 quarters bredd. Medelst denna machine skar Bonden och ristade torfwen i rutor, då han förde stången med händer och kropp ifrån sig. *A.*

Den

Den yttra machinen war en rund jern-skyffel, något mer än quarters bred, och på alla kanter hwaß som en knif, med et krokigt och kårt jern-skaft, uti hwilket et långt tråskaft war håftadt, med hwilken den utristade torfwen upskyflades eller loßades ifrån jorden. *B.*

TVÄGOR kallades små kåppar, af tre quarters långd, tjocka som lill-fingret, flata åt halfwa yttra åndan och bögde i krok. Deßa brukades wid fiskerien, med hwilka orenligheten slogs ifrån nätet.

RESAN ifrån Barsebåck til Landskrona quart. 8, då wi hade til Saxtorps Gåstgifware-gård 1. mil, och sedan 1. mil til Landskrona.

FLORES SPECIOSI eller de högsta och måst-prydande örter på Skåne-slått woro följande, af hwilka de tre sista icke finnas up i landet:

1 *Verbascum Fl.* 186. 187.	4 *Echium. Fl.* 158.
2 *Lythrum Fl.* 393.	5 *Malva Fl.* 581.
3 *Epilobium Fl.* 304.	6 *Cichorium Fl.* 650.

SENAP (*Fl.* 549.), af råtta och swarta slaget, wäxte wild wid alla gårdar, som hade han där warit sådd: då frön blifwit mogne, samlades de af folket til köks behof.

RAPHANUS *arvensis* (*Fl.* 568.) gjorde korn-åkrarne gula, lika som annorstädes åker-senapen.

HÖREN eller Linet hade nu i åtta dagar rånsats eller lukats af Bond-qwinnorna ifrån Dodra och annat ogräs, hwarefter det låg nedtrampadt och hopweßladt, likſom efter storm och slag-rågn. Underlig ört, som dock kan utreda sig sjelf utur en så stor confusion, och efter några dagar, öfwer hela åkren, stå jämn och rak.

BOND-KOJER sågos endast tåckte med zostera och torf.

FLYG-SAND eller en fin hwit sand, samlade sig på marken der som torfwen war skuren, så at der man en gång tagit torf til gårdesgårdar eller eldning, fick man icke mera grön torf eller gräs på et halft seculum.

HELIARPA-Å ſkar af lands-wägen ifrån Saxås ½ mil för än man kom til Landskrona.

TRIFOLIUM *album* (*Fl.* 612.) och ANSERINA (*Fl.* 415.) woro de endaste blomster på betes-marken.

* LANDSKRONA Stad låg nästan på en udde wid hafwet. Denne Stad hafwer wid paß 150. Borgare. Han är belägen öster om fästningen, men nu lades sten-gator ut i sjelfwa hafwet, på S. W. och W. sidan, emellan hwilka quarteren skulle fyllas, byggas och Staden funderas, på det skeppen skulle kunna lägga in wid skeps bryggan jämte husen, uti en säker hamn. Detta war et werk, som liknade Herculis, och icke af andra än Konungar och Potentater kunde imiteras. Där Saxån löper ut i sjön, böjer hon sig åt Landskrona, och gör i sjelfwa sandbotnen en djup ränna, som kan emottaga de största skepp til 12 famnars djup (*). Detta werk, med Stadens och nya Fästningens anläggning fortsattes med ogemen drift af Öfwersten Herr Grefwe LIEWEN. Slottet låg närmast wid hafwet, war wäl befäst och omgifwit med tredubbla grafwar.

STOR-KYRKAN, som nu skulle reduceras för Fästningens anlägning, war wacker. På predikestols-taket och des front stod en Trä-sko uthuggen i migniatur. Historien wille säja, at en Köpman skänckt til Kyrkan denna Predike-stol, hwilken begynt med Trä-skors fabricerande och handel. Under Orge-werket stod en wisare, på hwilken Numrorne III. IV. VII. woro aldeles ändrade af åskan, som här nedslagit, så at 3. blef IIII, 4 IIIV, 7. VVV, men wisaren war icke, som allmänt berättades, omwänd med numrerne. Jag skulle gißat, at samma wisare måste twå gånger warit öfwerstruken och förändrad, men at senare färgen affallit, om icke wår ledsagare öfwer Staden, Herr Hof Secreteraren HAMMAR försäkrat oß annat. Uti en lik-kista i en graf här i kyrkan, låg en död man med en gammal Psalmbok i handen, uti hwilken bok står mycket artigt skrif-

(*) Herr Bar. Härlemans Dagbok 30.

skrifwit: Lad mig ligga i fred, ty Herren haaf-ver kaldet mig. hwilket läsits af Magister Burs.

BITTER-SALSO, *Lepidium Verum* (*Fl.* 533.) wäx-te wildt uti stor quantitet på Slotts wallarne åt hafs-si-dan, så wäl som wid stranderna, wid alla grafwar om-kring Slottet, såsom den allmännaste ört.

ONOPODIUM (*Fl.* 653.) wäxte på wallarna, mer än på något annat ställe, men war redan bärgat af de fatti-ge, som brukte det til bränsle, sedan det blifwit tort.

LUTEOLA (*Fl.* 439.) eller Färge-örten la Wou wäx-te wildt, icke allenast på stora kyrko-muren, utan ock på Slotts-wallarne, til et tecken at hon här mycket lätt kun-de planteras.

TISTEL af et särdeles slag, hade wisat sig öfwer hela landet, alt ifrån Christianstad hit in til Landscrona, wid Byarna och Städerna nog allmänt wäxande, den wi merendels tagit för Carduus nutans (*Fl.* 655.), men jag wet icke hwad som lyste uti denna tisteln, och gjorde, at jag ofta wille hålla honom för Carduus crispus (*Fl.* 658.), in til deß wi kommo hit til Landscrona och fingo betrakta honom i fulla blommor, då jag fant at han war en Ti-stel som jag tilförene icke haft tilfälle at åskåda i sin wäxt. Denne Tistel är beskrefwen af Auctorerna i Ängeland, Frankrike och Tyskland: CARDUUS ACANTHOIDES. Bauh. hist. 3. p. 59. Vaill. paris. 29. CARDUUS *spino-sissimus capitulis minoribus*. Raj. syn. 3. p. 194. CAR-DUUS *polyacanthos, capitulis longioribus & tenuioribus, fo-liis albicantibus*. Moris. hist. 3. p. 153. CARDUUS *foliis laciniatis subtus tomentosis ex margine spinosis, capitulis ses-silibus congestis aculeatis*. Hall. helv. 677. Han wäxer här i Skåne wid hus och gårdar in locis ruderatis, liknar nog Carduum nutantem til sin wäxt, men Car-duum crispum til blomstren, fast de woro mycket me-ra taggiga. *Pedunculi* woro tomentosi, och på alla sidor spinosissimi, och icke på ena sidan allenast spinosi, så-

som Carduus crispus. *Folia* woro icke subtus villosa, såsom Carduus crispus. Ifrån Carduus nutans skiljes han foliorum margine decurrente ad proximum folium aut ramum, nec desinente in medio itineris, såsom på Carduus nutans. Calyces woro långt mindre, hwarken så mycket taggiga eller så öpna, utan woro deß fjäll nästan subulatæ. Radix *annua*, *albida*. Caulis *viridis*, *erectus*, *bipedalis vel tripedalis*, *inferne villo rariore adspersus*, *sulcatus*. Rami *caule breviores*, *superne sulcati*. Folia *pinnatim sinuata*: *lobis alternis*, *sinuatis*, *margine spinosis Spinis majoribus & minoribus*, *albo-flavescentibus*; *supra viridia & glabra*, *excepta costa*, *subtus itidem glabra*, *sed costa villosa*; *margine valde crispo spinoso & quasi interrupta*, *decurrentia ad proxime subjecta folia*. Calyces *ovati*, *imbricati*: *squamis subulatis*, *laxis*, *terminati spina longitudine calycis*: *interioribus squamis brevioribus*. Corollulæ *purpureæ*. Antheræ *niveæ*. Styli *purpurei*, *flosculis longiores*, *cincti margine annulari*. Stigma *bifidum*.

CAPRIFOLIUM *non perfoliatum* (*Fl.* 191.) planterades här mycket i Trägårdarne, och wäxte så stor, som Caprifolium perfoliatum. Blomstren, som woro på ytra sidan purpurfärgade, gofwo en angenäm lukt.

LIGUSTER-HECKAR artigt klipte och formerade til Cabinetter och Angiporter eller Bogegångar sågos i SEGNHOLTZ Trägård til 4 alnars högd.

APOTHEKET war til simplicia och præparata det bästa jag sett i Skåne. Lapis Bezoar wisades af Apothekaren SCHARMWEBER, och pröfwades på det sättet, at et papper gneds med krita, hwarpå sedermera et stycke af *Bezoar* gnuggades, då stenen tingerade med en blekgul färg. Åfwen lades et litet stycke af Bezoar i spiritu Vitrioli, då solutionen blef blek, och præcipiterade et grått pulfwer. *Oleum Pimpinellæ* war högblå.

SCHOENANTI FLORES wiste klart, at de woro et species Laguri af den familien, som Hr. Professor van ROYEN kallar Andropogon.

Julius

Julius 8.

RESAN från Landskrona til Bålteberga, quart. 5.

QVARN-STENAR (*) lågo utan för bägge Tull-portarna i stor myckenhet, at säljas så i landet, som utom. De woro tagne ifrån Hör och Stranstorp wid Ringsjön, och bestodo af en Cos quartzosa alba. Den största stenen ifrån Hör är 11 spann, men efter wårt mått 12 qvarter, och säljes för 100 Dlr. stycket. Bönderne måste där drifwa denna lefnads-art, ty åkren är swag, få dock icke här, som wid Orsa, någon lungsot. Herr Major BECK-FRIES äger mästa delen af detta brottet.

TOBACK war sådd på åkrarne utan för Landskrona, men hade här ej hunnit öfwer ½ alns högd: Deremot sågo wi wid Lund Tobaken til mans högd. Denna Tobaken war satt sist i Maji-månad; men at han här icke kunde wära högre, lärer wädret wara orsaken til; ty at plantera Toback utan lugn, är at plantera Karder uti lugn.

KALKBRUKET låg ¼ mil Norr om staden jämte hafsstranden. Ugnen war byggd på samma sätt, som i Limhamn wid Malmö: Muren war 6 alnar tjock, och öpningarne nedre wid sidorne af en alns widd och hwälfde. I deras hwalf wäxte Natrum murorum, såsom en hwit ull, hwilket smakade kalt och salt. Kalkstenen togs ifrån Stems s. Stevens i Dannemark, och war aldeles den samma stenen, af hwilken de gamla stenhusen i Malmö woro upbyggde. Kalken brändes med Ängelska stenkol; til en famn sten togos 5 tunnor kol, som upsattes en gång om dygnet, och man drog eller uttog genom hålen den brände stenen 3 gånger om dygnet.

CARDUUS *acaulis* (*Fl.* 656.), en af wåra sällsammaste Swenska örter, wäxte här såsom den allmännaste, på tufworne i Fäladen, emellan landswägen och kalk-ugnen.

HVEN, en ö i Sundet, om 1 mils längd och ½ mils bredd, låg midt utan för kalk-ugnen, ½ mil ifrån landet. Den-

(*) B. Hårlemans Dagbok 31.

Denna ö är namnkunnig af det Observatorium Uranienburg, som den widtberömde Astronomen TYCHO BRAHE här fordom anlagt. Den starka stormen förhindrade mig i dag, at segla dit ut. Denne stora Astronomens TYCHO BRAHES lysande förtjenster och heder för deß fädernesland kunde dock ej upwäga emot en Angelsk Dogg, som gjorde, at han fick onåd wid sit hof, måste fly både denna sin ö och sit fädernesland, och uti främmande länder siunga den klago-wisa, hwars Echo höres i alla tiders Historia literaria:

Dania, quid merui: quo te, mea patria, læsi
Usque adeo, ut rebus sis minus æqua meis?

Hwilket THOM. BARTHOLINUS de Medicina Danorum domestica pag. 56. som det kunde hafwa sig bäst bekant, intygar.

HVIT PIHL står bättre emot blåsten, än den gröna, hwaraf ses tydeliga prof, där bägge stå tilsammans åt hafs-sidan.

ÄGG ätos af Bönderna helt hård-kokte, och ansenligt många, utan at de kände sig deraf någon gravation, hwilka kunnat stoppa och förstoppa den, som gät i mindre starkt arbete, och sätta honom i största äfwentyr. Jag påminte mig Herr Borgmästar BORGS berättelse om Doctor BLOCK, som åt et tjog hårdkokade ägg om aftonen och om morgonen fans död på sängen, och Præsidenten DRAKES om en Student af Jämtlänningarne, hwilken år 1702 i Upsala, på wad, åt ihjäl sig af 18 hårdkokta ägg.

HUSBYGGNADEN här i Skåne på slätten sker merendels på det sätt: Först timras hela huset, så mycket som är af trä, och hugges til på marken, at sedermera på en gång upresas. Syllerne, som äro merendels af Ek, kallas Fottrå, och äro fyrkantiga. Härpå uprättas Stolpar, äfwen fyrkantiga, 10 quarter ifrån hwarandra, så at hwart Wägg-rum blifwer 3 alnar. Här ofwanpå läggas Läjden, som äro af Fur, och Stolparne huggas in i bägge ändarna, som kallas näckas in. Hwart

wägg-

Tab. V.

wägg-rum afdelas och hophåftas midt uppå med Löshult a a. och på ändarne inglyggas li som stolparne i fot-trädet. Snedskyfwar b b. gå slutt i diagonal uti wägg-rummen wid hörnen, fästade i hörnstolpen öfwerst, infalsade uti Löshultet på deß inra sida, och inhuggne i fot-trädet, at huset icke skal draga sig. Stafrar eller Störar, tjocka som smala armar, klufna af Bok-wed eller Al, fördela wäggrummen perpendiculairt, öfwantil inborrade i låsden och löshultet, och nedantil fästade med en ränna uti fot-trädet. Men i städerne, och där som skal wara bättre byggnad, brukas inga stafrar, utan upmuras wägg-rummen med Tegel e. Leret trampas med oxar eller hästar, och blandas wäl med halm och sand. När leret således är ältadt, föres det til huset. Qwinfolkens göromål är, at klena wäggarne, och manfolken äro endast deras handlangare, då Qwinfolken taga up leret såsom deg, och läggat emellan stafrarne, packa det wäl tilsammans omkring stafrarne, och slättadt med händerna, då altid en Piga står innanföre och en utanom, at wäggen må blifwa jämn på båda sidor. Ugnen muras undertiden af tegel, men ock ibland af bara ler och halm eller sådant bruk, som nyß är omnämt. Sedan Ärillen eller bottnen af ugnen är lagd helt jämn och fast, upföres ugnen utanför huset af lerbruket utan sten; då manfolken med stora Tråswärd hugga bruket wäl tilsamman, samt lägga halm emellan hwar flod, och med swärdens arbetande få ugnen helt fast, hwilken straxt eldas och brännes hård. En Karl står merendels in i ugnen, at jämka så at han blir wäl uphwältder, då 4 a 5 stå utanföre (vide Tab.). Taket består först af Sparrar, som äro hopfogade wid Rygg-åsen, då de kallas Spännen. Hwart par af sparrar är ofwantil hophåftadt med en Hanbjälke, som går innom taket. Läckten i. h. ligga horizontailt utan på sparrarna, hwilka med dem faststpikas, och äro flata tälgde, merendels af Tall; de äro köpte Tolfte-wis af Gyingarne, där de wäxa. Men där som de icke hafwa läckten, där raflas taket g. hwilket sker med så kallad Rafwel l., eller långa och smala al-käppar

som

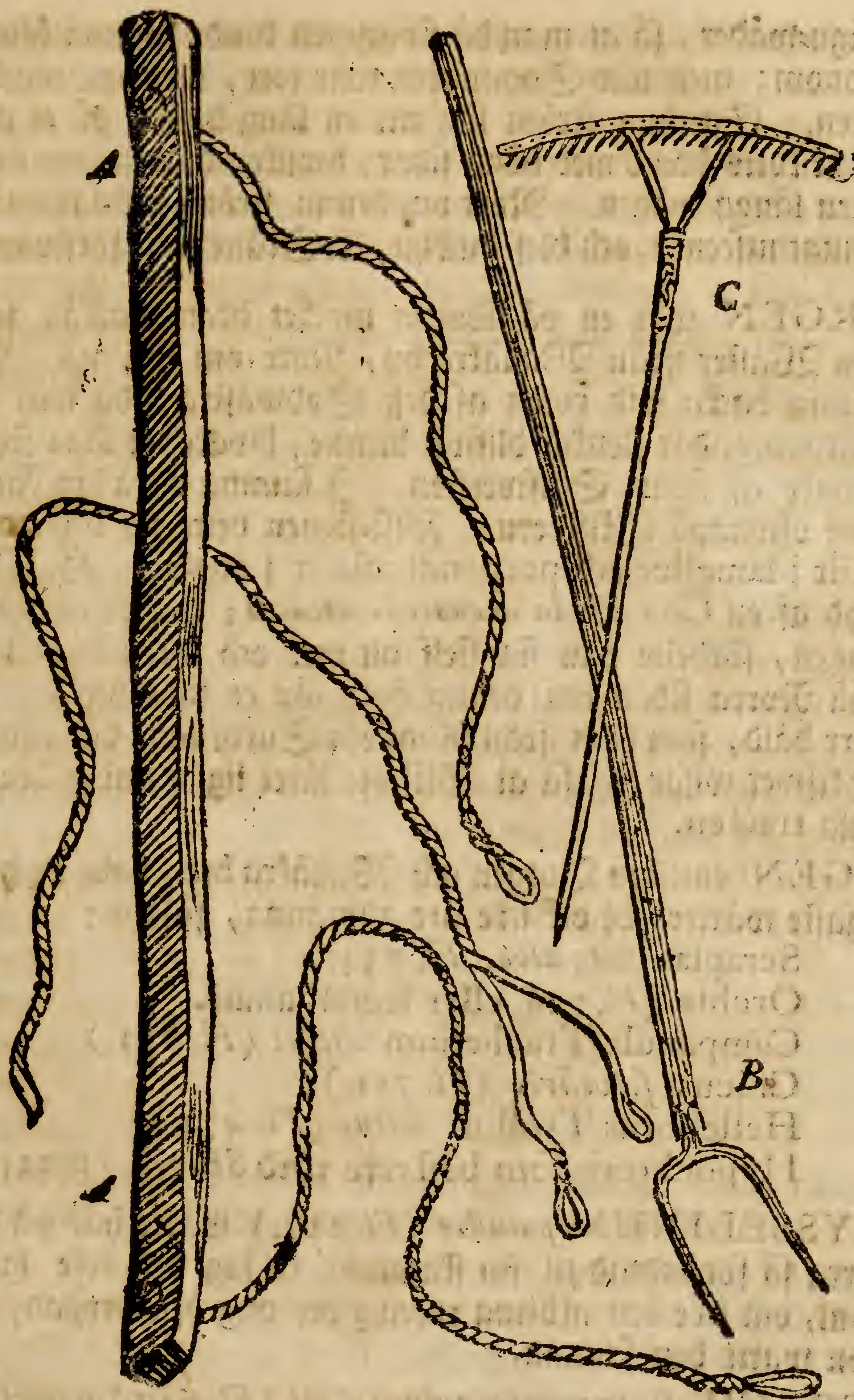
som hummelstörar, hwilka läggas längs och twärtföre på taket, och bindas ihop i hwart korß med widjor. Halm-taket lägges ofwanpå Rafwelen eller läcktet, då halmen utlägges hela stigen öfwer 3 wägg-rum, uti et lag i sänder, och jämkas nedan til, eller slås jämt med et bräde, som har handtag k. och är inunder räfladt. Här ofwanpå läggas Kasten, som är et långt haßelspö, hwilken på halmen bindes med widjor, som trädas igenom halmen innom läcktet eller Rafwelen, och bindas hårdt tilsammans, at halmen sitter helt fast. Wid hwilken täckning några Bönder äro mycket förfarne, hwarigenom här i landet göres de bästa halm-tak i hela Riket. Öfwerst på Rygg-åsen lägges lös halm, och derpå Torf af 6 alnars längd, eller ock Tång; men då måste korßträd eller ryttare läggas öfwer Tången. Gafweln under taket är merendels i Skåne af Ris, som är tagit af Gråwide. Lukorne för fönstren äro merendels Skottlukor, som nedskäppas under fönstret, förnämligast derföre, at rumet emellan fönster-öpningarne är så smalt, at luckorna icke kunna hänga på sidorna.

SLÄPA är en fyrkantig sparre, tjock som en fullkomlig arm, af en god famns längd, hwilken har i bägge ändar en repskakel. Härwid spännas 2 hästar; men i stället för skaklarne emellan hästarne är et rep med twänne ändar, som spännas emellan hästarne, och hålles i ena handen af den som förer, och tömarne i den andra. När nu höet är hopsträngadt på marken, ställer Pigan eller Poiken sig på släpan, at föra ihop höet med släpan, hwilket samlas frammanför Karlen, och drages tilhopa, til deß han stiger af: då blifwer höet liggande, och han begynner likaledes föra på en annan sträng, til deß han fått tilsamman et fullkomligt laß. Fig. *A*.

HÖ-TJUFVA är en jern-gaffel med långt träskaft, medelst hwilken säden upstickes, då sädes-laget blifwer högt. *B*.

RIFVA kallas Räffsan, hwilken är merendels gjord, som up i landet. Fig. *C*.

WALL-

WALLÅKRA-BÄCK war en liten ström, som gick ifrån Knutstorp hela 3 milen, förrän han nedföll i hafwet wid fiskelägret Rå, där et kalkbruk är inrättadt. Strömen öfwersimmade om Höst och Wår och wid rågn=

rågn-wäder, så at man då swårligen kunde komma öfwer honom; men när Sommaren war torr, blef han mycket liten. Samma ström låg uti en lång däld, af et par bößeskotts bredd med höga sidor, hwilken däld följde strömmen långa wägen. Norr om denna ström fick landet et annat utseende, och blef buskigt, då Skåne slätt förswann.

BORGEN war en på sidorna mycket brant backa, som låg Wäster ifrån Wallåkra by, Norr om strömen. På denna backa wid roten af deß Sydwåstra sida war en skärpning, där stenkol blifwit brutne, hwarefter lågo stora hwarp af swart Skifwersten. I samma bärg låg Flise-sten ofwanpå Skifwern. Flise-stenen delte sig horizontailt i lameller och perpendiculairt i anglar. Han bestod af en Cos *albida arenaceo-micacea*; när denna låg i dagen, fördelte han sig sjelf alt mer och mer i lameller. På Norra sidan om denna borg låg en smal och nästan torr däld, som kom ifrån Ramlösa Surbrunn, där åfwen Skifwer wisar sig, så at Skifwer lärer ligga under denna hela tracten.

ÄNGEN emellan Borgen och Wallåkra bro, hade de härligaste wärter, de ock icke äro allmänna, såsom:

Serapias *flore albo. Fl.* 734.
Orchis (*Fl.* 726. eller krutbrännare.
Campanula Trachelium *dicta.* (*Fl.* 181.)
Cnicus *sylvestris* (*Fl.* 711.).
Helleborus Trollius *dictus* (*Fl.* 474.).
Hypochœris som beskrefs wid *Skanör.* (p.225.).

THYSSELINUM *palustre* (*Fl.* 227.) wärte här på det torra så förändrad til sin skapnad, at jag den icke igenkänt, om icke den afbitna roten gjort mig öfwertygad, at hon warit den samma.

HIERACII *Pulmonaria gallica dicti* (*Fl.* 637.) varietas månde twifwels utan en ört wara, som här wärte allmänt, fast hon war helt olik sina anhörige. Caulis *sesquipedalis*, *obsolete sulcatus*, *adspersus setis fuscis apice albis*. Rami *pauci*, *e summitate caulis exorti*, *subdivisi*.

Folia

Folia *lanceolata*, *dentata*, *vix manifeste inter dentes sinuata seu repanda*; *quorum suprema amplexicaulia*, *minusque dentata*. Calyces *imbricati*, *subsquarrosi*: *squamis erectis*, *distantibus*, *patulis*, *carinatis Setis nigris*: Squamæ inferiores calycinæ *sparsæ descendebant per pedunculos*, *at* interior ordo squamarum *æqualis*, *florem arcte cingens*. Corollulæ *flavæ sed harum extimus ordo subtus fulvus*. Pappus *sessilis in disco nudo*.

LONICERA (*Fl.* 191.) wäxte wid stenkols brotten ömnigt, och bar nu de härligaste blomster. Caules *recentes purpurei*, Corollæ *albæ*, *extus incarnatæ*, *subvillosæ* at senescentes flavæ. Antheræ *rubicundæ*. Häraf följer, at alt det Caprifolium non perfoliatum, som wi sett uti de Skånske Trägårdarna är aldeles af samma species med denna och icke någon utländsk varietet.

BÅLTEBERGA Sätesgård, salig Generalen och Lands-höfdingen Baron BENNETS Enke-Fru tilhörig, låg öster om wägen, norr om Wallåkra ström, och hölt twänne Adels-ryttare. Gården war nyligen upbygd på 3 sidor, med grundmurade hus, mycket regulair, efter modern Architectur. Trägården, som på 3. sidor omgaf Gården, war af de ansenligaste, 300. steg lång, och 130. steg bred. Wid wäggarna stodo *Aprikoser*, *Persikor*, **Winrankor**, **Mandlar**, **Wallnötter**, **Mulbärs-trä**. Häckar af Afwenbok med artiga Cabinetter. Omkring gården woro Alléer planterade af **Poppel-Pil**. (*Fl.* 821).

EK-PLANTAGER stora och widlöftiga woro anlagde på högderna utomkring, som här wäl trifdes.

RIA war här anlagd, men fants mindre nyttig på denna ort, ty Rian torkar och röker halmen, hwarigenom han blifwer mindre nyttig för boskapen, som här hela wintern fodras med halm, utom dragarne, som endast om wårtiden få litet hö.

ÅKERBRUKET war här på Bålteberga gods följande: Gödslen, som blifwit utförd på åkren nedmyllades andra dagen; Första året såddes Larsmäßo-råg eller

Winter-råg, på samma tid som Larsmässo-Rågen; ty de twå slagen äro nästan et och skiljas allenast af sånings-tiden. Andra året såddes korn. Tredje hafra eller är-ter. Fjerde året hwilade åkern til inemot Midsommaren, då han åter fördes til råg.

Julius 9. *Söndag.*

RESAN ifrån Bålteberga, til Helsingborg, quart 9.

JORD til färgen högt rödbrun, men något grof, fans wäster om Bålteberga, der wägen går neder åt Wallåkra, och det i myckenhet. Denna jorden war et tecken til Skifwer, som förmodeligen ligger under hela denna tracten.

BOHVETET, som nu stod i sin bästa blomma, gjorde åkerfälten snö hwita.

CAMPANULA *flore conglomerato* (*Fl.* 182.) en eljest rar ört, blef nu allmän på de högländte ängar. Caulis *simplicissimus*, *teretiusculus*, *& fere triangularis ob foliorum bases decurrentes*, *pedalis*. Folia *Caulina* 12. *f.* 14. *ovalia*, *oblonga*, *& fere lanceolata*, *sessilia*, *obtusiuscule serrata*, *subtomentosa more Digitalis*; *Inferiora vero basi magis angustata*; Flores *e summitate caulis in fasciculum collecti*, *tres scilicet semper flores ex eodem puncto prognati*, *quibus adstant ubique bracteæ duæ oppositæ parvæ lanceolatæ ciliatæ*. *Flores superiores prius florent*; Rudimenta florum *inferiora ex alis foliorum emarcescunt*. Corollæ *campanulatæ*, *violaceæ sinubus villosis*. Altså skiljes denna Campanula ifrån *Campanula Trachelium dicta* (*Fl.* 181.) dermed at uti Trachelio är Caulis *pentagonus angulis magis asperis & scabris*; Folia *magis ovata & acutius serrata*. Jag fant föregående Campanula monstrosa utan Corolla, der Calyces gjort plenitudinem, som upwuxit til blad.

GALIUM *luteum* (*Fl.* 116.) fans här wid åker-renarna af en synnerlig varietét, ty det hade omkull liggande stjelkar med hwit-gula blommor, likssom det warit et medium emellan Galium luteum (*Fl.* 116.) och Mollugo (*Fl.*

(*Fl.* 117.) så at jag långe twiflade til hwilket dera det kom närmast.

* GLÖMSLÖF quart 3.

ALMEN wäxer på slätten fortare än Asken, men deremot wäxer Asken i Skogs-landen fortare än Almen.

HVITA PILEN stod allestådes med alla sina blader, då PHALÆNA *salicina* (*Fn.* 822.) i år ätit up alla bladerna på den gröna Pilen, som stod ömsom med den hwita. Den hwita Pilen war icke så bräcklig, som den gröna.

MELILOTUS *lutea* (*Fl.* 619.) wäxte allestådes wildt i ängarne.

HELSINGÖR sågs hela wägen, emellan Glömslöf och Helsingborg, samt alla de skeppen, som passerade Sundet.

FLYGSAND war något litet inemot Helsingborg, närmast emot Staden.

* HELSINGBORGS Stad ligger gent emot Helsingör, wid stranden och Sundet. Staden är smal och utsträckt efter stranden uti en hufwud gata. Östra land-sidan instängde Staden, såsom en ganska hög brant mur, på hwilken den nedanför liggande Staden helt artigt åskådades. Där jorden war bruten syntes denna Bergswägg bestå af en tunn Skifwer, som til sin art war en fin Cos. Helsingborgs Stad har företräde för de mästa Städer i anseende til deß belägenhet, jämte Sundet, och djupa farwatten åt Stads sidan, til och ifrån Öster-sjön; dock lider handelen här i brist af Retour-waror. Eljest har denna Staden en den härligaste prospect. Sällan har någon smittosam sjukdom sig hit insmygt, och sjelfwa Boskaps-sjukan, som nyligen härjade landet rundt omkring, lemnade denna staden orörd. Här är rätta far-wägen til utrikes orter, och om wintern den endaste, då jagterna emellan Ystad och Stralsund ej kunna komma fort. Här i Staden räknades nu för tiden 130. Borgare.

I KYRKAN fågs det Epitaphium, på Norra sidan jämte Choret, uti en i muren insatt Måßings plåt, hwilket TYCHO BRAHE uprest efter sin Dotter, aldeles som det af Herr: Baronen och Öfwer-Hof-Intendenten HÅRLEMAN i deß Dagbok är aftagit pag. 37.

Exuvias abiens tulit huc Kirstina tenellas,
Quæ Brahei olim nata Tychonis erat.
Illa quidem modicum mundi fuit incola tempus,
Interea modicis non tamen aucta bonis.
Ingenio sexum superavit, moribus annos,
Eloquii grata dexteritate pares.
Ergo hanc, quæ dederat subito natura recepit,
Consvetis malis ne quid adulta foret.
Vivit at illa tamen, naturæ obstacula vicit,
Pro modico æternum tempore tempus habet.
Ætherεisque potita bonis mortalia temnit,
Per Christum civis legitimata poli.

Obiit peste Anno Domini
MDLXXVI.
Septembris die XXIV.
Vixit annos II.
Mens. XI. dies XI. horas XI.
Mors
quo citior dulcior
quo serior amarior.

Kirstinæ dulciss. filiolæ naturali præter ætatem industriæ & moratæ. Pater, F. & P.

KÄLLAN i Helsingborg Norr om Staden, der landswägen går Öster åt, är en af de präcktigaste, som med et starkt och stadigt språng springer up genom en pumpstäck, högt öfwer jorden; wattnet, som är mycket rent, klart och behageligt, och kan i flere år bewaras oförändradt, föres här ifrån i Bouteiller til Stockholm och andra orter, at drickas wid måltiderna. Ifrån denna källa har ock Hr. Borgmåstaren PIHL låtit leda wattnet til en artig fontain jämte gatan midt för sit fönster. Det kunde ock ledas genom underjordiska canaler til torget, at där springa uti

uti en fontain. Detta hälsosamma och friska watten ger åt staden icke någon ringa förmån, som ej allenast härigenom kan få en hälsosam dryck, utan ock et godt menstruum til maten, ty af watnet dependerar wår hälsa til största delen; utom deß är det ej ringa förmån för en stad wid åkommande wådeld, at hafwa watten.

KÄRNAN är et fyrkantigt grundmuradt gammalt högt Torn, som står på Östra och höga landssidan in wid Helsingborg, 22 steg bredt i fyrkant, men et femkantigt torn eller Trappa, murad wid den sidan af Kärnan, som wänder sig åt staden.

LUTEOLA (*Fl.* 439.) wäxte på alla sidor om Helsingborg wildt; ändock planteras hon icke!

FLISA, en hård sandsten, som lät tälja sig och hårdnar i luften, sågs i præcipicen af bergen; och emellan denna Flisa lågo tunna skifwor af lös skifwer. Flisan låter klyfwa sig horizontailt, utom perpendiculaire twär-snitt. Af samma stenart lärer foten til Kyrkan warit huggen. Skifwren lades emellan sandstens-hwarfwen, då sandstenen wart flygsand och Skifwren mylla; men härtil fordras långa tider. Jag hisnar, då jag står på denna högd och ser neder för de långa tidehwarf, som förflutit liksom wågorne i Sundet, och lämnat efter sig så nästan utnötte spor af den forna werlden, och som nu endast äro i stånd at wiska, sedan alt annat tystnat.

Julius 10.

RESAN til Tomarp, 3 mil, i sällskap med Herr Baron HÅRLEMAN.

LANDET, sedan man passerat fältet Nord-Öst om staden, på hwilket Actionen stod 1710. emellan Danmark och Swerige, blef upfyllt med buskar och löfträn, som wäxte hälst och sjelfmant wid gårdesgårdarna, at minsta beswäret kunde här göra de härligaste häckar. Landet war så utsiradt med de skönaste löf-trän, at man icke täckare kunde sig föreställa.

RÖD VIAR eller SALIX *foliis oppositis* wäxte wildt jämte wägen, midt för Kropps Kyrka, som war märkt ifrån de andra medelst et pyramidiskt torn.

TOMARP, Öfwerste-boställe, som nu innehades af Herr Generalen DÜRING, låg wäl och hade en ganska stor betesmark.

CORNUS *mas*, stor af 6 quarter omkring stammen, wäxte i Trägården, och hölts för wild Oliva.

CARDUUS *acaulis*(*Fl.* 656.) wäxte allmänt wid wägarna.

Julius 11.

RAMLÖSA Surbrunn låg 1 quart. ifrån Helsingborg i Söder, på et så behageligt ställe, som Naturen kunde åstadkomma. Landet Norr om, som war klädt med den härligaste löfskog, afbröts perpendiculairt åt Söder med en hög sandstens-wägg, som war så mjuk, at hon kunde skäras och tälgas, hwilken genom et hål uppå sjelfwa wäggen utsläppte med et friskt språng detta wälsmakande och lätt-druckna hälso-wattnet. Det pröfwades:

Gallar. pulv. *purpurea.*
Coccionell. pulv. *Violacea saturata.*
Saturni facch. *Albida.*
Vitriol. spirit. *Turbabatur in fundo.*

Herr Archiater STOBÆUS, som wistats flere år wid denna brunn, hade pröfwat det, och funnit således, som Doctor STOBÆUS mig det här communicerade.

Violarum Syr. *violescit parum.*
Gallarum pulv. *nigrescit cum rubore.*
Theæ pulv. *nigrescit.*
☿ sublim. sol. *turbatur parum.*
Auripig. sol. *limpida persistit.*
Saturni facch. *sublactescit, obscuratur.*
Argenti solut. *opalescit.*
Tartari deliqu. *turbatur levissime.*
Saccharo *effervescit.*
Vino acidulo *effervescit.*

Sur-

Surbrunnen besöktes och dracks nu af många gäster, som kommit hit ifrån fjärran orter, och månge funno här sin hälsa af et watten, som är et af de förnämsta Surbruns watten i Riket, fast icke det starkaste til jernhalten.

STENKOHLS skärpningar hade warit uptagne emellan Surbrunnen och Staden, men lemnade.

APHIDES *Populi nigræ* (*Fn.* 1355.) sutto öfwer alt på bladen af Poppel-Pilarne, emellan Surbrunnen och Staden; Löfwen framburo liksom röda bär af åtskillig form, hwilka öpnade sig och framsläpte sina kräk.

LINDARNE, som först i går wiste sina blomster, stodo nu i full blomma, och gofwo en härlig orangie-lukt öfwer hela Staden.

BLOMSTER utwakades, at på dem se hwad tima de sig öpnade eller tilslöto och at dermed få i stånd det Horologium Floræ, på hwilket jag i flera år arbetat, och genom hwilket man må kunna på willa marken, fast under mulen himmel, säga så noga tiden som af något ur. Här tog jag för mig 2:ne örter som icke finnas hos oß up i landet, nämligen LEONTODON *Taraxa conoides* (*Fl.* 628.) och CREPIS *scanensis* som bägge wäxte här.

CREPIS begynte öpna sin blomma hwar morgon kl. 6. och alla blommorna woro kl. 6½ utslagna. *Leontodon* öpnade alla sina blomster emellan 6 och 7 om morgonen. CREPIS begynte om aftonen sluta sina blomster kl. 6½ och inemot kl. 7. woro alla tilslutne: men *Leontodon* tilslöt alla sina blomster emellan kl. 5. och 6. om aftonen.

RÖN anstäldes med samma blomster, som sattes i watten i et glas, och bewakades innom hus; då *Crepis* hade utslagit sina blommor kl. 6½, men *Leontodon* icke för än kl. 7. om morgonen.

Crepis tilslöt sina blomster om aftonen kl. 7. men *Leontodon* kl. 6.

GALIUM *luteum* (*Fl.* 116.) kallades åfwen här Sligefrö, eller Slige-ört, och gafs Boskapen uti Hæmaturia, då de kommo ifrån Slätten til Skogs-bygden och fingo blodpiß.

PANICUM *adhærens*. (*Fl.* 54.) wäxte wildt i åkrarne, som icke finnes up i landet. Wi betraktade här noga samma lilla gräs, hwars ax war en werkelig Panicula *floribus deorsum nutantibus*; Calycis *gluma bivalvis*, *oblonga*, *æqualis*, *linearis*, *compressa*: *valvula utraque terminata* Arista *æquali*, *triplo longiore*, häraf följer at detta gräs måste skiljas i genere ifrån Panicis.

MEDUSÆ funnos wid hafsstranden til myckenhet; de måsta hade 4 caviteter (*Fn.* 1287. *It. oel.* 160. *W:goth.* 172.) men somlige woro klot-runda såsom et ägg utan öpning, och somlige af dem hade en liten öpning såsom en mun.

KLÖLUS kallades et slags Krabbor, som funnos af et särskildt slag ifrån dem jag tilförene sett i Swerige. CANCER *brachiurus hirsutus*, *rostro bifido connivente*. Denna kräfweta är icke ibland de största. Hon är luden öfweralt med bleka hår, hwaraf hon ser buslig ut såsom en Spindel, då ler och gyttja fäster sig i håret, at hon altid är oren. Rostrum *depressum*, *acuminatum*, *bipartitum*, *apice connivens*, *subtus glabrum*. Thorax *convexus*, *inæqualis instar Ranæ*, *versus caput gibbus*. Orbita oculorum *sinuata*, *pone carinata*, *acute angulata*. Antennæ *simplices*, *pilosæ*, *breves*, *rostro vix duplo longiores*. Oculi *prominuli a tergo cincti margine piloso*. Manus *ovatæ*, *basi utrinque mucronatæ*, *pilosæ*, *pollice & altero digito lævi*, *albicante*, *æquali*, *albo*, *introrsum denticulato*; *reliqui pedes monodactyli*, *desinentes in digitum* s. *spinam acutam*. Tentacula *duo*, *reflexa*, *apice barbata*, *sub basi ipsius rostri sita*. Cauda *ovata*, *articulis sex*, *indivisa*, *subtus instructa quatuor paribus appendiculorum ciliatorum & geminatorum*. Area abdominis, *cui cauda adplicatur*, *concava*, *notata utrinque mucrone & in disco utrinque puncto pallido*. Denna, som jag ej såg större än högst en knytnäfwe, kallas allmänt af Auctorerna Hafs-spindel eller *Araneus marinus*.

Julius 12.

RESAN ifrån *Helsingborg* til *Wrams Gunnarstorp* 2 mil i öster.

GUNNARSTORP en gård, som hölt 2:ne håstar, Herr Capitain BERCH tilhörig. Stenhuset war bygdt på alla 4 sidor kring om en fyrkantig gård, af en JOHAN WILDT år 1635. Midt på gården upsprang en fontain, som der formerade en uphögd damm. Trägården omgaf huset på alla sidor, uti hwilken sågos häckar af Gran, Såfwenbom, Taxus, unga Buxboms-häckar 1 aln höga af 8 års ålder. Persikor, Apricoser, Quitten och Spanska-nötter upleddes wid murarne. De fruktbärande träden woro wäl skurne med iholiga kronor. Lusthuset bestod helt och hållet af Afwenbok, hwilken war klipt til wäggar, utom endast taket som war af trä, detta gaf en skön prospect på en kulle, der det war anlagt. Twänne ting woro i denne Trägården, som förnämligast drogo åskådarenas ögon til sig, nämligen en Berceau och en Buxboms Häck.

BERCEAU, Ambulacrum tectum, Angiportus vivus eller Bogegång kallas sådana häckar som formera gator, täckte på bägge sidorne, såsom en mur, då de ofwantil sluta tilsammans efter bogar lika som et hwälf: af detta slaget sågs en dylik af Afwenbok 100 alnar lång, 7 alnar hög, och 7 alnar bred, som på 12 år blifwit färdig, och så artigt täckte sig sjelf, at han icke jämnare kunde åstundas.

BUXBOMS-HÄCKEN sågs här i Trägården så präktig, at jag aldrig sett den härligare, så wida jag någonsin rest, och kan han wäl räknas för et af Sweriges sälsamma ting, som gifwer det tydeligaste prof af Skånes härliga Climat. Han war klipt af Buxus arborescens, 3. alnar hög, och 3 alnar bred, altså i 4 kant, men mycket lång, och war deßutan så tät, at icke den minsta öpning fans derpå.

SABINA eller Såfwenbom war här mycket planterad, såsom et ståteligt medicament för hästar emot qwarkan.

WINET, som pråßas af drufworne, måste först gäsa som allom är bekant. Et par Herrar berättade här, at wid Rehnströmmen skal wara i bruk, då winet efter pråßningen icke will gäsa, at deruti kasta färskt kött; (ja, fast det wore efter dödt creatur); då gäsningen strax skal höja och häfwa sig. Är detta experimentet säkert, så följer deraf åtskilligt, som förklarar flera phænomena i medicinen, nämligen hwarföre köttätande skadar en podagrico, och åfwen at putrefactio och fermentatio icke äro aldeles så contraire, som Medici allmänt trott.

OECONOMISKA Inrättningar woro här hwarjehanda; men som denna dagen ej war tilräckelig at bese dem alla, lemnades de til den 22 Julii, at nogare betraktas, och det så mycket mer, som Herr Capitain BERCH öfwer hela Skåne hade namn före at wara den största Oeconome.

PIPE-SAMLING sågs i Helsingborg, hos Tull-Förwaltaren Mejer, hwilken bestod wid paß af 250. Tobacks-pipor, alla olika fabricerade, efter tidernes bruk och mästarenes konst.

Julius 13.

RESAN från *Helsingborg* Strandwägen åt Kullen, då wi i förstone ej hade någon annan wäg, än sjelfwa Stranden.

LANDET på östra sidan om Stranden steg up med en branthet, så hög som den högsta kyrka. Hafwet och Cattegat låg på wästra sidan.

STENEN i brantheten af landet bestod af Sandsten, och der inunder Skifwer, åter nederst Sandsten. Skifwern ehuru han war swart utanpå lamellerne, war dock inuti fin Sandsten. Huggen Sandsten låg wid Stranderna, som förmentes wara reliquier af den Sten som fordom blifwit bruten til Crónoborgs slotts bygnad i Helsing-

Helsingör. Grotter sågos i nedersta Sandstens hällarne närmast hafwet, utgrafne af sjelfwa watnet, likſom orter i grufwor.

KRABBA kallades et Fiskare-Instrument, som låg öfweralt på stränderna. Et trä-korß af en alns längd, trubbigt emot ändarna och convext inunder, hwarpå en fyrkantig aflång sandsten, af 1 eller 2 punds tyngd, war uprättad emellan 4 sido-sprööt, som woro inborade i korset, och ofwanpå tilsammansflätade; wid deße fästades Åhla-ruskor och Åhla-hämer, då de i hafwet nedlades.

STAMPA-ORM war et fiske, at fiska maskar, hwilka på Danska kallas ormar. Här wadade halfwa tjogen personer wid hafsstranden up til knäs, så djupt de kunde se botten, at skönja, hwarest på bottnen woro likſom högar efter dagg-maskar; de hade i handen et långt träskaft, på hwilkens ända satt en raka, eller aflångt och half alns långt och et quarters bredt twärbräde. Detta förde de fram och tilbaka på lösa sandbottnen, intil deß de kommo så djupt i sanden, at maskarne lågo på sandbottnen bara; sedan hade de en kam af trä, hwilken war fästad wid en smal käpp, hwarmed de togo up maskarne, dem de lade uti et litet åmbar, som flöt på wattnet, och war bundit med et tog wid bältet.

ORM (*Fn.* 1270. *It. Westrog.* 189. *tab.* 3. *fig.* 6.) kallades den mask, som här fiskades. Hans främre del hade på ryggen 20 par borst, och wid hwar borst likſom något grumladt blod. Bärtra delen eller ändan war smallare och helt skallig. Det Viscus propendens, som jag afritat i Wästgöta Resan, sågs icke på deßa maskar, lärer altså wara deras romm; munnen i främre spetsen utwidgades med många små papiller och åfwen drog sig tilsamman efter maskens behag. Masken brukades til agn på kroken wid torsk-fisket.

SÄNNER brötes på landsidan in wid Helsingborg, alt bårt åt Kullen, och fördes af Bönderna omkring i landet, så wäl som up til Småland. De brukas til Henor åt Ljar, at hwäßa dem wid Slåtertiden.

MELI-

MELILOTUS *lutea* (*Fl.* 619.) wäxte här allmänt wildt. Jag skulle tycka, at den borde sås i åkrarne såsom wäpling, då åkren utlägges, at dermed föröka gräset, särdeles som ingen annan wäpling wäxer större och frodigare.

CHRYSANTHEMUM *luteum* (*Fl.* 699.) wäxte esomoftast rätt mycket i Kornåkrarne. Det faller mig underligt, at ingen brukar så höggula blomster til färg.

DROSERA (*Fl.* 257.) hade nu afgjort sin tredje blomma, och begynte utslå den femte, emedan den fjerde stod i sit bästa flor.

KULLA-GUNNARSTORP, Herr Hofjunkaren KUNO tilhörigt, låg quart. 2. Norr om Helsingborg, jämte stranden, der landet begynte draga sig mera åt Öster och utwidga Sundet. Mangården war bygd på alla sidor med grundmurade stenhus, hwilket på alla sidor instängdes med en fyrkantig wålmurad graf. Trägården emellan grafwen och huset gick rundt omkring gården. Mandlar, Aprikoser, Celler-Nötter, Spanska Körsebär, Apler och Päronträn upleddes wid murarne, och nästan aldeles täckte wäggarne, hwaribland Päronträden gåfwo mera frukt än Aplarne, och läto på detta sättet bättre leda sig; men de store Celler-nötterna klefwo up til tak-foten til 12 alnars högd, at jag näpligen i Skåne sedt något hus präcktigare utanpå klädt. I andra Trägården woro halfwa Aléer af Häste-Castanier och Walnötter; men Walnötte-träden in på sjelfwa gården woro de aldrahögste. Man såg här lusthus igenom espalie täckte med pumpor, som boro sin stora frukt bättre än på något annat ställe. Äckta castanier, som äro nog sällsynte i Skåne, wäxte nog i denna trägård. Unga almbuskar woro nedlagde med qwistarne, at allenast deras spetsar koxade öfwer jorden, då de togo rot, och på det sättet blefwo föröokte af en rot til många. Här war ock en hel almhäck planterad, såsom den der bäst trifwes och emotstår blåsten. Emellan hafwet och gården war en stor lund af hög Bok och Ek, som afhölt den starka stormen. Gården hade deßutom skog på Östra sidan.

STRAN-

STRANDEN blef bredare emellan affättningen af landet och hafwet; flygsand begynte ock där wisa sig.

VIGS Fiskelägre låg quart. 4. ifrån Helsingborg wid en liten hafs-wik, där en stor by war anlagd af fiskare. Siraterna wid ingången af husen woro bildhuggeri af olyckliga skeppsbrott, som här bifwit upspikade på wäggarne. Här måste wi hålla quarantaine til andra dagen i brist af hästar, såsom utom landswäg stadde hos et folk, som woro sjelfwe så litet wane at resa til lands, som mycket til sjös.

Julius 14.

RESAN från Wigen til Lycktan eller yttersta udden af Kulla, öfwer en beswärlig åkewäg jämte stranden, utom ordinair landswäg och Gästgifwaregårdar.

LANDET emellan Wigen och Kullen war slätt med flygsands-bottn, som öfwerwäxtes med Ljung och Kråkris. Kråkriset gjorde tufwor i lösa flygsanden, i så måtto, at riset hölt sanden qwar, och derigenom sjelf fortare wäxte.

LINUM *catharticum* (*Fl.* 255.) wäxer på intet ställe i Swerige mer än här, där det är den allmännaste ört, så at, om denna härliga medicinal-wäxten skulle blifwa antagen uti Apothekare-taxan, funde Apothekarne ingenstädes få henne lättare och ymnigare.

CENTAURIUM *minus* (*Fl.* 205.) wäxte äfwen här, men mycket låg.

SVINABÄCK, quart. ½ från Wigen. Här war den starkaste flygsanden updrifwen såsom de högste snödrifwor, i hwilken Margrås (*Fl.* 102.) och Sandhafre (*Fl.* 106.), som bägge äro skapade at hålla flygsand, wäxte sjelfmant nog mycket.

LANDET, som bestod af gräslupne fält, war här och där af wädret brutit, hwilket upkastat och bärtfört flere millioner laß af flygsand, då det lemnat i groparne det grofwaste gruset, och några brant afskurna tufwar, de der ofta syntes liksom små öar, som det

som det ännu icke förmått bärtföra; på deße bärs perpendiculaire sidor fans et eller twå strata af mylla hela famnen under sanden, til et tecken, at naturen i forna tider likasom nu bygt, nedrifwit, och åter upbygt landet.

SVINA-BOGARNE, et så farligt, som för de sjöfarande namnkunnigt grund, ligger utan för Swinabäck, där den myckna flygsanden upkastas och upwråkes ifrån hafwet. På denna redden wid Swinabogarne och Domsten, emellan Wigen och Kullarne, stranda och olyckas de måste skepp, hwaraf jämwäl i dag såges många wrak.

AIRA *cærulea* (*Fl.* 71.) eller Blåtåtelen, hwars halm war 1½ aln lång utan led, hade blifwit samlat af bönderna och bruktes til pip-rånsare.

HÖJANÄS, et stort fiskeläge, med den förnämsta hamnen, där mycken fisk fångas.

FISKE-REDSKAPEN på Höjanäs war följande:

Hummer- och Taske-garn,
Kolje- och Flundre-garn,
Slätte- och Torske-garn,
Planke- och Sille-garn,
Näringar- och Rödsputte-garn,

med hwilka åtskilliga slags fisk fångades, såsom Långor, Wakrar, Räckor, Lax-öringar med flere;

Ale-ruskor och Torskekrokar.

SILLE-GARNEN woro bundne af fin linträ; hwar maska war så stor, at twå finger kunde inträngas. Bredden af garnet war 84 maskor; Tennelen war tjock som en skrifpenna, wid manse-repet häftad, hwilket war tjockt som en tumm; de påbundne Flåren af Poppel-Pihls bark woro fästade med quarters långa hänkor, som sutto ½ aln ifrån hwarandra. Wid nedersta Tennelen woro stenarne häftade 1½ aln ifrån hwarandra.

KÅLJE-GARNEN woro bundne af ganska fin trå, hade 30 maskor i bredden, hwardera maskan så stor, at fyra finger kunde rymas deruti. Den öfwersta maskan, som är af dubbel trå twinnad, löper löst på tennelen, hwilken

ken är tjock som et finger; tolf lösa maskor äro emellan hwart flår af Poppel-Pihls barken. Stenarne wid nedra Tennelen äro under hwart fjerde flår.

KROKAR med Orm fånga Torsk, Kåljor, Flundror och ibland Ål.

POPPEL-PIHLS (*Fl.* 821.) Bark, som för deß lätthet, och för det den icke super watten, måste brukas af alla Fiskarne til Flår åt deras garn, köpes derföre i stor quantitet utifrån, ehuru Poppel-pihl, på åtskilliga ställen i Skåne, planterad wäxer fortare och större än något annat trä; ty wore nödigt, at Poppelpihl mera planterades i Skåne, at man ej behöfde köpa et naturaliseradt Swenskt trä ifrån främmande länder.

ÖRTENAMN woro här på orten:

Convolvulus *arvensis* (*Fl.* 173.) Wedbånde.
Thlaspi *arvense* (*Fl.* 530.) Skillingar.
Scabiosa *Succisa* (*Fl.* 112. Ängknappar.
Verbascum *nigrum* (*Fl.* 187.) Katterumpa.
Campanula *vulgaris* (*Fl.* 176.) Örnaklocka.
Galium *luteum* (*Fl.* 116.) Osämje-ört, Klammerris.
Hypericum *anceps* (*Fl.* 625.) Jordhumbla.
Caprifolium *scandens* (*Fl.* 191.) Kårringe-tänder.
Melampyrum *cæruleum* (*Fl.* 512.) Landsknecktar: et ganska artigt namn, emedan denna örten bär Swenska liveriet, med Näcken eller Bladerna som äro högblå, och Bröstet eller Blommorna innunder gula, liksom den fogelen, hwilken efter samma metaphora af Archiater RUDBECK kallades *Avis Carolina.* (*Fn.* 220.)

GENTIANA *Pneumonanthe* (*Fl.* 202.) wiste i dag sin första blomma, och dermed gaf wid handen, at säden borde skäras.

SÄDESBÄRGNINGEN begyntes i dag, då Larsmäßorågen först måjades wid Krapparp. Säden sattes på åkren i långa trafwar åt Norr och Söder, at Solen måtte skina på bägge sidor; 24 neckor sattes på hwardera sidan

dan emot hwarandra, som göra tilsammans 48. Både Råg och Korn måjas i Skåne på slåtten, så wål som öfwer måsta landet.

KRAPPARP s. Krapperup, som med underliggande gods hölt 2½ Adelsryttare, Hr. Capitain VON KOCKEN tilhörig, låg wid Wiken Söder om Kullen, där han skjuter ut i hafwet mot Wäster. Huset grundmuradt omgifwer gården på 3 sidor, och förmentes wara twåhundrade år gammalt. Et åttkantigt muradt torn stod wid Södra hörnet, och et dylikt på åndan af Södra flygeln. Gården war omgifwen med en djup graf.

TRÄGÅRDEN i Krapparp inneholt 300 styckeu fruktträn med en myckenhet af Lawendel och hwita Liljor. Lök såddes här rätt mycken, den fiskarena behöfde til sin fårska fisk. I denna Trågård sades et helt skålpund *Thymians*-frö wara en Wår utsådt, hwilket är en ibland de största Doses för en Trägårdsmästare. *Potatoës* wäxte här mycket wäl, men beklagades så här som på andra ställen, at folket icke gerna wille äta rötterna. Folket war nog pickhogadt at sätta denna wäxt, men hade deremot, at hon fordrade en god jord, där altid god säd wäxer, och at hon ej tålde minsta köld, ty på en enda frostnatt förderfwades stjelken, då rötterna sedermera icke tiltogo; men denna roten är just icke gjord för dem, som hafwa öfwerflöd af tilräckelig säd; ty man bör åfwen höra dem som lidit mißwärt, om icke roten smakar dem båttre, då hon friar från hungersnöd och död; och sedan Säden blef upfunnen, smakade ållonen båtska.

BRÄNNEVIN brändes af den omogna frukten, som nedblåste i otid i Augusti-månad, och legat tils hon först begynte ruttna; härtil lades gäst, då den gaf et godt bränwin.

GÖDSLEN blandades stratum supra stratum med Klöder och Tång uti en hög, då han brann tilsamman och blef ansenligen föröft.

HÄL-

HÄLSOKÄLLA kallades en källa, utan mineral och utan utlopp, som låg i Sudwäst om gården, på höga fältet. Folcket hade ifrån urminnes tider för sed, at komma hit Midsommars afton, och at dricka watnet för allehanda krämpor, då de kastade penningar uti källan. Men nu mera, sedan källan war uplagad, lades de uti en bredewid stående fattig-böſſa.

SVINEN wid fiskelägren gödde sig af fisk-hufwuden, hwaraf fläsket fick en obehagelig smak.

FÅREN, som Fiskarena äga, gå här ute med Getterna hela winter-tiden.

KÖRNE kallades här både *Prunus* (*Fl.* 397.) och *Rosa* (*Fl.* 406.) som bägge allmänt läggas på gårdesgårdarne, likſom Sparr-ryttare, at afhålla creaturen och nästan folket.

ÅLLONBORRAR af det större slaget (*Fn.* 345.) upåto löfwen på Ek och Appel. Den mindre sorten (*Fn.* 346.) håller sig mäst på slätten, och en liten Scarabæus (*Fn.* 351.) skadar här mycket Trägårdarna, besynnerligen Appel- och Körsebärs-trän, men icke Päron-trän.

GRYLLOTALPA (*Fn.* 619.) fans här nog i Trägårdarna, och skadade mycket Olera eller gröna köksſaker.

SÄNNOR finnes på Södra ſidan om kullen, under hafswatnet och säljes til 4 daler och 16 öre Silfwerm:t hundrade; eljest är Sännornas läge i bärget näst öfwer Sten-kolen.

PÅLSKA KRÅKOR (*Fn.* 73.) äro här allmänna och kallas blå kråkor. De sitta mäst på jorden eller på stenar.

ETTER-ÖRT kallades här *Chrysanthemum segetum* (*Fl.* 669.) hwilket är et Danſkt namn, och wäxte här både i Råg och i Korn. Det sades wäl, at qwinfolken färga gult der med; men wi kunde dock icke få härom någon tilförlåtelig wiſshet.

PLANTAGO *maculata* (*Fl.* 127.) hade gula Antheras, men Plantago *lanceolata* (*Fl.* 124.) har hwita Anthe-

X ras,

ras; altså kan icke den förra räknas för någon varietet af den senare, som kunnat kommit af hafs-watnet.

KULLEN består af en lång bårgs-sträcka med många rätt höga bårg och klippor, som komma til sin begynnelse ifrån Södra-åsen från Knutstorp, och wid kullen sträcka sig högst en mil åt Wäster, där de 1. quart gå ut i hafwet med en hög udde, som är med en djup däld skild ifrån den andra bårgs-sträckan.

HÅGEN kallades det högsta bårget af kullen, som ligger rätt Norr om Krapparp, och är den högsta landt-känning för de sjöfarande. För än rägn skal komma synes kring om kullen en dimma, hwaraf folket säger, at Kull-käringen brygger åt sig.

FYREN eller Lyktan står på den wästra högden af Kulla-udden at lysa om nätterna til de Sjöfarandes tjenst. Denna upmurades nu med fast mur, til en hög rundel af 15. alnars högd, at Elden ofwanpå måtte desto bättre och längre lysa, men innunder bewarades sten-kolen til lyktan uti stenhuset. På wästra hafs-sidan nedre wid stranden sågs den ordinaire sten-arten wara en SAXUM *cinereum: mica, quartzo albo & spato rubicundo* fint blandad; den samma klyfde sig perpendiculairt med twärspringor uti fyrkantiga stycken. Wid denna bårgs-roten och öfwer den nästan horizontella klippan, som ligger under hafs-stranden, stryker et alns bredt rödaktigt och rent Spat-strek til och igenom höga bårget, där en Stoll eller Grotta är i bårget uthuggen horizontelt af 12 alnars längd, 6 alnars högd, 1½ alns bredd, med nästan perpendiculaira wäggar, som gå in åt Öster, något litet bögda åt Norr; 3 stycken smale parallel skölar, med hwit spat, och något skimrig med Mica membranacea, gå på Södra sidan af stora Spat-strefet, wid paß et quarter ifrån hwarandra. Denna grotta eller skärpning kallas Silf-pickare-hålet, hwilken skolat blifwit drefwen uti de Danskas tid, i mening at här få silfwer, hwartil dock ingen anledning gifwes. Ifrån Fyren synes Helsingör i Söder, Hasle i Wester, och en obebygd ö, Torreko i Norr.

Coch-

Cochlearia wäxte i wäggarne af Grottan. Klippan som gick under hafs-watnet war swart, hade stora gula fläckar af LICHENE *imbricato fulvo*. Här woro springor på denna flata flisan nedre wid hafsbrynet, som upfyldes med kalk-ådror. *Larvæ* af et obekant Insect lupo helt hastigt och snält, nedre wid hafs-watnet, på klipporna til tusende tal: Corpus *griseum*, *punctis albis maculatum*, *magnitudine culicis*. Pedes 6. Antennæ *longitudine corporis*. Cauda *triseta*, *longitudine corporis*, *adscendens*, *lateralibus brevioribus*. Kupungar (*It. Westrog.* 169.) woro många i watnet, på hwilka då kreaturet kröp operculum lyste af hwit silfwer-färg. En TREMELLA *livida rotundata sub-imbricata* hängde fast wid klipporna under wattnet, liksom widklistrad, och såg ut, som öfra sidan af en Ek-swamp.

AIRA *minima* wäxte med Radiola emellan Fyren och Kulla-gård jämte wägen.

KULLA-GÅRD, et enstakadt Rusthåll, låg nästan en half quart Öster om Fyren, hwilken war omgifwen i Öster, Söder och Wäster med de skallige fjäll-lika Kullbärgen, innom hwilka en wacker och ren Bok-skog på alla sidor instängde åker och äng med gården, som låg öppen på Norra sidan åt hafwet och täktes allenast af bokskogen. Således war här en af de artigaste situationer, som uptänkas kunde, och folkets beskedelighet swarade emot denna behageliga ort.

IMPATIENS (*Fl.* 722.) wäxte här mer i Bok-skogarna än på något annat ställe i Swerige.

DOMHÖG war på Himmelstorpa bärg, ibland Kullabärg, hwilken består af en hop stenar, stälde i ring, och en midt uti.

FISKE-LÄGEN, Mölle-Läje och Arills-Läje, ligga på ömse sidor om kullen, der han skjuter ut i hafwet, af hwilka Mölle-Läje ligger Söder om kullen, in wid Krapparp, och består af 40 Rökar; Arillds-Läje, som ligger på Norra sidan om kullen, har också 40 Rökar eller

Fiskare, och fångar merendels mera fisk, än Mölle-Låje. Wid deße bägge Fisk-lägen, som höra under Krapparp, fångas den myckna fisken wid Kullen. En gammal saga är, at en Stjuf-fader, som haft twänne Stjuf-barn Arill och Thora, satt dem bägge på et skepp med sten-kol, och sändt dem til sjös med befallning til Skepparen, at itända kolen, och rädda sig sjelf, hwarigenom skeppet kom i låga; Men barnen, som kastade sig i sjön, skulle blifwit wräkte til Lands, hwarefter Allmogen har ännu en gammal wisa.

TORREKO, en ö, ligger midt för Halländska gränsen, kallas äfwen Hallands Wär-ö, wid hwilken är på landet et Fisk-läge. Denna ö har sit namn af Thora, som Arills-läje af Arill. Wid båda Cappellen ofra de sjöfarande för god lycka.

Julius 15.

FISKAR fångas här uti bägge Fisklägen wid Kullen, af ganska många slag, at en curieux här på orten kunde dageligen få hela året nya rön; ty utom de allmänne fiskar, komma ofta sådana förbi strykande at fångas, som man eljest i hela sin lifstid icke får se, så at denna ort kunde årligen skaffa Kongl. Wetenskaps Academien sällsamma fiskar, om de samma bewarades uti spiritus vini och upsändes, med hwilka Academien kunde pryda sina Handlingar och upbygga Natural-historien. Herr Capitain von Kocken gaf befallning i aftons, at en fisk, af hwardera slaget som i natt fångades, skulle föras om morgonen til mig, hwar af jag fick tilfälle at beskrifwa följande:

KULLA-SILLEN är ibland all Swensk sill räknad för den fetaste och bästa. Här hålles den medelmåttiga, som hwarken är rätt stor eller liten, at wara den förnämsta. På en fjerding af de medelmåttiga gå 4 a 5 hwalar: hwar hwal är 80 sillar. Denna sillen kommer 1. månad efter Midsommaren, och warar til efter Michaelis. Den fångade sillen ränsas, sköljes, lägges i saltlake

ke eller saltas, deruti hon ligger en natt, sedan uptages hon och afstrykes med handen samt insaltas uti fjerding. Sillen som här fångas emellan Wigen och Kullen, och derföre kallas Kulla-sill, säljes öfwer hela Göta-land, då folket kommer hit ifrån fjerran orter at afhämta henne.

KÅLJOR, Gadus (*Fn.* 297.) fångades i natt til den myckenhet, at 1400. föllo på en enda persons lott. Cirrhus *brevissimus sub mento.* Membrana branchiostega *radiis* VII. Corpus *parvis punctis adspersum.*

Pinna Dorsi	A.	*radiis*	15.
	B.	- -	20.
	C.	- -	19.
Ani	A.	- -	24.
	B.	- -	21.
Pectorales		- -	18.
Ventrales		- -	6.
Caudæ *bifurca.*			

FJÄRSING, Trachinus (*Fn.* 282.) Membrana branchiostega *radiis* VI. Fiskarena woro oändeligen rädda för denna fisken, och handterade honom med den aktsamhet, som hade de haft en huggorm. De påstodo at icke allenast förra Rygg-fenan med sina fem taggar, utan åfwen at taggarne på hufwudet stucko giftiga styngn; wi hade tilfälle at här tala med dem, som af denna fisk oförwarandes blifwit stuckne, då de uptagit nåten, uti hwilka den samma warit inwecklad; och då wi påstodo, at taggarne endast måste skada, såsom spetsige nålar, och icke som giftige, försäkrade de heligt, at deras experience med ½ års pina öfwertygade dem, at styngen woro giftiga, som ormstyng.

ULKA, Cottus (*Fn.* 280.) Membrana branchiostega *radiis* VI. Corpus *lividum*, *nebulosum.* Os *amplum*: *in fauce tubercula quatuor*, *scabra.* Opercula branchiarum *spinosa*: *inferius spina duplici*, *superius spina triplici*; *spinæ duæ ad regionem narium & duæ ad occiput.* Pinna dorsi anterior *radiis* 9, *subacutis*; posterior 16, *mollibus*; *hæc cohæret cum priore.* Pinnæ pectorales *radiis*

diis 16, *margine admodum serratæ.* Ventrales *radiis* 3. Pinna ani *radiis* 12, *maxime serrata.* Pinna Caudæ *rotundata*, *radiis* 12.

HVITLING, *Gadus* (*Fn.* 294.) fångas måst om Wåren. Membrana branchiostega *radiis* XVII. Corpus *albicans*: *punctis parvis nigris.*

Pinna Dorsi	A radiis	14.	
	B - -	18.	
	C - -	10.	
Pectorales	- -	20.	
Ventrales	- -	6,	acumniatæ;
Ani -	A - -	30.	
	B - -	20.	
Caudæ *æqualis.*			

SLÄTT-VAHR, (*Pleuronectes*) Membrana branchiostega *radiis* VI. Corpus *supra griseum*, *absque maculis.* Oculorum Iris *supra exserens limbum*:

Pinna Dorsi	radiis	76 *antice cristata*;
Pectorales	-	12 : 12
Ventrales	-	6
Ani	-	54
Caudæ	-	17, rotundata.

SKROBBA, (*Pleuronectes*) Corpus *supra griseum*, *maculis parvis*, *rubris* in Pinna Dorsi & Ani, *subtus album.* Membr. branchiost. *rad.* IV. Spina *ante pinnam* Ani.

Pinna Dorsi	*radiis*	54.
Pectorales	-	11 : 10.
Ventrales	-	6 : 6.
Ani	-	41.
Caudæ	-	17.

GNODING kalladés här *Trigla* (*Fn.* 280.), som eljest heter Knorrhann.

HÅ, *Squalus* (*Fn.* 269.) fås undertiden; men skinnet kastas bårt, som är råtta Chagrinet.

ÅHL, *Muræna* (*Fn.* 390.) kommer wid Michelsmäßo när (nedan), fångas i tre Når, som närmast följa hwarandra, men intet i Nyet; ty det är ljust.

HAFS-

HAFS-PADDA, Lophius *ore cirrhoso* (*Arted. syn.* 87. *gen.* 63.), som allmänt kallas *Rana piscatrix*, war här fångad, och wistes af Hr. Capitain VON KOCKEN. Denna war en ny fisk för wår Swenska Fauna; Han war tjock som en karl, och 2 alnar lång, utan fjäll. Rictus *amplissimus*. Labium superius *emarginatum*. *Maxillæ* dentibus *acutis validis*. Setæ *duæ*, *erectæ*, *filiformes supra nasum: quarum anterior pedalis*, *apice membranaceo*, *lanceolato*; *posterior semipedalis*, *filiformis*. *Pinnæ* ventrales *radiis* 5. *Pinnæ* Pectorales *in medio corporis & pone Ventrales radiis* 24. *Pinna* Dorsi *prope caudam*, *inermis*, *radiis* 5. *Pinna* Caudæ *æqualis radiis* 8.

MAJA, *Cancer*, (*Fn.* 1245.) war en rar Hummer här på orten. Corpus *depressum*, *una cum pedibus undique spinosum*; *margine* thoracis *spinis majoribus armatum*. Rostri *apex bifidus*, *oblongus: Spinis transversaliter oppositis*; *ad basin rostri spinæ duæ supra & una infra*. Chelæ *adspersæ punctis*, *e quibus fasciculi minimi setarum prodeunt*. Cauda *brevissima*, *arcte sub pectus inflexa*.

KÄYSER-HUMMER kalladès Cancer (*Fn.* 1248.). Chelæ *longæ*, *quadrangulares: angulis fere duplicatis & obtuse spinosis*. Rostri *apex elongatus*, *triplici denticulorum pari*. Antennæ *longitudine Corporis*. Cauda *elongata*, *sex articulis constans*.

KRYP-KUNG kalladès *Cancer* (*Fn.* 1250.): På denna sågs altid den högra Chela större, än den wänstra.

TASKA eller Task-Kråfweta (*Fn.* 1244. *It. Wgoth.* 173.).

HUND-KRABBA kalladès Krabban (*It. Wgoth.* 173.).

SEPIA (*Fn.* 1281.), på hwilken de 8 tentacula kalladès stjärtar.

BORRE, Echinus (*Fn.* 1289.) fångadès här allmänt och ofta så stor, som barn-hufwud, med brandgula taggar. Han war rund och icke hopkramad; då han mist strålarne, syntes deras vegistigia *digesta in areas* 5, *bifidas: punctis callosis adspersas*, lineisque transversis *hinc inde exaratas*,

tas, inter singulas majores areas minor areola *ejusdem structuræ.* Anus *in centro verticis pentagoni, apicibus puncto perforati.* Os *sub basi animalculi connivens quinque dentibus.* Detta Creatur åts icke här på orten, men utomlands åtes det mycket.

BRÄNN-VABEL kallades *Medusæ.* Då denne fäst sig på nåten och torkats i Solen til et mjöl, och fiskarena skulle taga neder nåten, nyste de som af prust-rot.

ASTERIAS eller *Stellæ marinæ* utsugade fisken på nätet.

KALK brändes af stevens-sten, som togs på Danska sidan, åfwen af Glattwiks-sten, hwilken tages wid Jutlands strander på 2 alnars djup under hafwet. Denna senare kalkstenen består af runda stenar, stora som et hufwud, inuti like en blek lera, men hårde, och äro aldeles af samma slag med den wi funnit wid Gårdsnäs (pag. 147.). Han gifwer den finaste kalk. Stämhufwud-sten är af lika art med Glattwiks-sten, men något sämre. Folket bruka här mycket kalk, såsom en oumgängelig nödwändighet til sina hus, at dermed hwitlimma lerwäggarne, på det de ej måtte bårtsköljas af rägnet, hwarföre de ock wid timande krigstider med Danmark hämta kalk långt upp i Gyinge-Härad. Nu hade Kalken blifwit dyrare för Landtmannen, sedan de som wilja hämta sten på Danska sidan, måste åtaga sig borgeliga onera.

RESAN från Krapparp til Wågeholm, quart. 8. wägen åt Engelholm, war god åkwäg, men utan gästgifware-gård. Wägen strök från Krapparp i Ost-Nord-Ost öfwer en steril och bar betesmark, snedt förbi Kullen, til Jonstorp, som ligger wid Norra wiken om Kullen.

SÅNINGS-TIDEN war åfwen här på orten Urbani dag, eller den 25 Maji til den 28 Maji för Korn-sädet, altså mycket sent såsom öfwer hela Skåne slätt, deremot wi i Upland tro oß aldrig få kornet nog bittida i jorden. Icke desto mindre mognar kornet i Skåne på en och samma tid som i Upland; ty det war här år 1748. inbärgadt til

til den 13 Augusti, för den heta Sommaren skul. Eljest går det ofta ut til Bartholomæi tid, eller den 24 Augusti, åfwen som i Upland. Hwar ort har sin sånings-tid. De som sådde nästledit år 1750. sin såd, då wintren i manna-minne gick tidigast bårt, uti Februarii månad, fingo ej skära mogen såd, förrän deras mognade, som i Upsala sådde säden uti April-månad. Hwar ort har ock ungefärligen en wiß tid til sädesmognaden. Ifrån kornet i skeppan til säden i trafwen, är merendels i Upland 112 dagar, i Skåne 88, i Lule Lapland 62; så at mognaden icke går fortare endast och allenast af solens långwaraktighet öfwer Horizonten, som många hitintils trott.

SANDFLISA, Cos *solidiuscula, particulis arenaceis quartzosis pellucidis æqualibus* (*Syst. nat.* 6. *p.* 147.) låg under hafs-stranden wid Swanehall, och strök under hela den stora betesmarken, som wi öfwerreste.

SVANEHALL ligger 3 quart ifrån Krapparp wid Norra hafs-sidan, där denna stenart brytes til Spisar och Skår-stenar. Jag fick et artigt experiment i denna sten, til at bestyrka den satsen, som någon tadlat, då jag sagt, at Ölands sten sprakade i elden och fuktade sig emot wått wäder, derföre at han innehölle salt, det han fått insupa den tiden han låg under hafwet, och blifwit blandad med de månge hafs-petrificater. Denna sandsten, som brytes under hafs-stranden, har samma lag, som Ölands Alfwarsten, at han fuktar sig mot wåt-wäder, så at intet bruk kan fastna wid honom; men inbyggarne hafwa här påfunnit medel emot denna egenskapen, at de låta honom ligga i bara luften et helt år, då han utskölјes af alla rägnskurar, eller ock at lägga honom et helt år i sött watten at utlakas.

GJÖRSE-KÄLLA, som begynnes wid Brunby Kyrka, ej långt ifrån Krapparp, löper i Syd-Ost, och faller i hafwet wid Tunnebårga-Bro, efter en mils lopp, och innestänger på ena sidan den stora, sterila och magra bes-

tesmarken, hwilken på andra sidan instänges af hafswiken åt Swanehals.

KÖLLER-FÄRGA, som här kallas Ocker-gäll, finnes i så stor quantitet wid Gjörse-källa, at hon säljes af Bönderne för en Skilling kakan, hwilken är stor, som en handloga, och ofta säljes hela laßet för 8 daler. Denna är så ren och gul, at hon brukas til kyllrar af Sämskmakarne i närmaste städer.

JONSTORPS Kyrka låg wid Halse-hamn, där wiken Norr om Kullen stöter in i Syd-Ost, och är mycket grund.

SVEDEBERG sågs 1. quart Syd-Ost om Halse-hamn, som et högt rundt bärg, öfwerwuxet med Bokskog, och syntes långt ifrån.

LANDET blef nu slåtare och sandigare, sedan wi öfwerrest Tönnebärga-Bro.

RADIOLA (*Fl.* 256.) stod wid dikena på bägge sidor om wägen med JUNGERMANNIA *hypophylla* (*Fl.* 930.)

FARHULT, moder-kyrka til Jonstorp, låg wid hafswiken, ½ mil ifrån Jonstorp. Utan för Södra kyrkomurs-porten stodo et par upreste stenar, 2 alnar höga och 2 alnar ifrån hwarandra, med en, dem emellan liggande, flisa. Et sladder är ännu qwar om deße stenar, at en Präst här skulle fordom warit, som altid brukat i Kyrkan läsa öfwer sin predikan in til sena natten, och at Prästens hustru, som detta mißhagade, sändt en dräng, öfwerhölgd med et lakan, at skräma Prästen wid hemgången, då Prästen, som befalt drängen säga hwem han wore, men ej fått swar, antydt drängen at sjunka först til knäs, sedan til naflan, sedan til lifwet, och sist til armarna, då drängen ändteligen ropat; men Prästen sagt då wara försent, hwarefter han nedsunkit, och at deße stenar blifwit upreste til åminnelse af et sådant under: Sed credat Judæus Apella.

CALMUS (*Fl.* 277.) wäxte här i otrolig myckenhet och tilräckelig för alla Apotheker i Swerige. Denna ört, som icke äts af något kreatur, hatades och söktes utrotas, men

men förgåfwes; ty hon hade tagit alt för mycket öfwerhanden.

MYR-ÄNG låg wid Pråstegården til en stor widd, och rögde sin jordmon med sit låga gräs, och til hö-bärgning nästan onyttiga örter af ERIOPHORUM *polystachion* (*Fl.* 44.) och THYSSELINUM (*Fl.* 227.), som altid gifwa tilkänna torf-jord och myr-jord; eljest war hela ängen täckt med AIRA *cærulea* (*Fl.* 71.), hwilkens blader näpligen woro 4 twärfinger höga. Denna widlöftiga ängen upstars til Torf, och fördärfwades för alla tider, som dock kunde göras til den härligaste gräs-wäxt, emedan hon lätt kunde utdikas åt nästgränsande haf; men Landmannen här nedre har icke ännu lärdt det nyttigaste medlet i Oeconomien, at förwandla myror til äng.

PULICARIA (*Fl.* 693.), som af andra blifwit förd til Erigeron, och af andra til After, wäxte wid wägen jämte Utwedinge, förrän man kom fram til Vegeholm. Jag examinerade med Microscop dess små blomster, och fant, at deras Antheræ hade wid basin smala långa och nedstående tänder, at hon utan all twifwel bör räknas under det nya Genus INULÆ (*It. Vestrog.* 271.).

VEGEHOLM, en Sätesgård, Herr Öfwersten CEDERCRANTS tilhörig, låg på skilnaden emellan Malmöhus-län och Christianstads-län, wid en å, hwilken meddelar sit watten til grafwen, som går omkring gården. Stenhuset war upbygdt år 1531. af THYGE KRABBE (den samma, som tog på wist sätt GUSTAVUM I:mum til fånga) med 10 quarters tjock mur, hwilket hus på alla fyra sidor instängde gården, med pelare åt insidan, liksom en Beurse. Öfwer denna THYGE KRABBE är följande Skrift wid hans graf här i kyrkan:

Anno 1541. *Lördagen näst efter Trinitatis Söndag blef under dende Sten begrafven Erlig Velbyrdig Mand oc strenge Riddare Herr Thyge Krabbe til Vegeholm, Dannemarks Riges Marsch, och Hans Hustru Fru Anna Rosencrants, öfver hvars siele Gud sig nådeligen förbarme.*

STEN-

STEN-KNÄCK, eller Kirsk-Fogel, kallades et slags Foglar, som begynt inställa sig uti den wackra Trägården, som omgaf huset på alla sidor, at der tractera sig med körsebär. Fogelen hade ej warit länge bekant i Skåne, men nu begynt i Trägårdarna här omkring, at fördärfwa alla körsebären, med det, at han kom bittida om morgonen, och pläckade ut stenarne i bären, dem han biter sönder och äter upp, men lämnar sjelfwa bäret qwarsittande, som derpå förwißnar. Jag fick här en sådan Fogel, som war nästan stor som en Sidenswants, grå och något på brunt stötande. Wingarne woro swarta med en hwit afläng fläck. Han liknade til storlek och skapnad Tallbiten eller *Coccothraustes* (*Fn.* 176.), och hans näf war äfwen så tjock, om icke tjockare; men färgen kom icke öfwerens, hwarpå jag dock icke gjort så stor upmärksamhet (hälst färgen plägar ofta uti Lociæ genere variera på honorna, och på ungarna första året) om icke Rectrices hade warit på Stenknäcken wäl swarta, men ifrån midt på til yttersta spetsarna hwita, där de på Coccothraustes äro öfweralt swarta.

Corpus *magnitudine Ampelidis*. Rostrum *pallidum*, *conicum*, *magnitudine fere Capitis*, *validissimum*, *maxillæ inferioris marginibus inflexis*. Lingua *carnosa*, *apice parum & levissime membranacea*. Caput, Dorsum, Thorax, Abdomen *cinereo-grisea*. Remiges *nigræ*: *primores latere interiore versus basin albæ*. Rectrices *nigræ*, *a medietate lateris interioris ad apicem usque albæ*. Macula *unica magna ovata oblonga alba in tectricibus alarum*. Pedes *pallidi*, *digitis læviusculis*.

Deremot är beskrifningen på COCCOTHRAUSTES (*Fn.* 176.). Rostrum *conicum*, *cinereum*, *crassum*, *apice superioris maxillæ longiore*, *incurvato*. Corpus capite, dorso, abdomine *fusco-purpurea*. Macula *duplex*, *linearis*, *transversa in tectricibus alarum*. Remiges & Rectrices *nigræ*, *immaculatæ*. Pedes *fusci*: *digitorum geniculis omnibus subtus verrucosis*, *protuberantibus*, *tuberculatis*. Häraf följer at wår Stenknäck kan kallas:

LOXIA *grisea, rectricibus nigris parte postica interiore albis.*

NUMENIUS *Arquata dictus* (*Fn.* 139.) eller dubbel Snäppa blef skuten. Magnitudo *Gallinæ*, Corpus *griseum, adspersum maculis fuscis, rhombeis.* Pectus *flavescens maculis linearibus fuscis.* Abdomen & Femora *alba.* Rostrum *nigrum, arcuatum, capite duplo longius, apice lævi.* Pedes *plumbei, Femoribus seminudis: Digito extimo magis cohærente cum intermedio quam interior.* Remiges *nigricantes, maculis lateralibus, quarum 2. & 3. magis nigricantes: rachi nivea.* Rectrices 12, *fasciis nigricantibus albisque, duodecies alternantibus.*

LARSMÄSSO-RÅG såddes på Wågeholm, och deras skäl drogs i betänkande, som yrkade på Winter-rågens säning, som skulle LarsmäsZo-rågen mera utmärgla jorden, så at korn-sädet efteråt blifwer sämre, emedan Lars-mäszo-rågen gifwer ymnigare säd; ty Larsmäszo-halmen ätes af Boskapen, då de icke hafwa annat, men största olägenheten woro på slätten den, at jorden är delt i 3 delar, och at 3. a 4. Kyrkosocknar hade sit säde innom en wall och stängsel; emedan hwarest Larsmäszo-rågen skal säs, der böra wara 4 wångar, eller jorden fördelt i 4 delar för betet skul.

Julius 16 *Söndag.*

RESAN ifrån Wegeholm til Engelholm igenom bar och sandig mark, med mycken flygsand.

POA *gigantea* (*Fl.* 73.) wäxte mycket omkring dammarna wid Wegeholm.

PORS *Myrica* (*Fl.* 817.) wäxte allmänt på låglända sand-marken, til et tecken, at Sand-moen hölt sig altid fuktig.

SAND-MOAR, syntes här tydeligen wara fordom lagde af flyg-sand, som efter många tiders förlopp blifwit mjölig. Huru Sanden förändrar sig och coaguleras til grus, grus til klappur, klappur til kullerstenar, kullerstenar til hällar, bärg och klippor, derpå hade wi dageligen

nya

nya spor, alt som wi mer och mer kommo ifrån slätten åt de bärgiga skogs-landen.

* ENGELHOLM, en liten Stad, ligger wid Norra hörnet af inre wiken, som stryker in ifrån hafwet Norr om Kullen, nästan ½ quart ifrån stranden. Staden består af 70. a 80 Borgare, har en enda gata, men ljus och täck, och är nyligen upbygd efter branden. Floden Röen löper jämte stadens södra sida, och böjer sig straxt efter deß wästra sida. Skeppen hafwa fordom skolat kunna gå up genom floden in til sjelfwa Staden, men flygsanden har täpt hamnen och farten i floden, at seglation intil staden icke kan återställas, derest icke floden tätt skulle pålas, då strömmen kunde sjelf twingas, at skära sig på djupet. Folket påstod, at staden fått sitt namn af Ängelsmän, och blifwit af Ängelsmän upbygd. De söka bestyrka det af et här wid Staden liggande Hospitals hemman som kallas Luntertull, hwilket skal wara ett Ängelskt ord.

SAND-FÄLT af Flyg-sand hade lagt sig på alla sidor omkring staden och kastat sig brede wid kyrkan samt inuti sjelfwa staden och jämmerligen öfwerswimmat all marken, sträkt sig til Skärpinge by i Sydost, och til Råfwenbärga kyrka i Nordost, der han gått intil kyrkan, alt ifrån hafwet och stads-sidan, så at flygsanden ingenstäds i Riket warit så ymnig, och gjort så stor skada som wid Engelholm.

FLYG-SAND är en fin, klar, hwit sand, som genereras på wißa ställen i hafwet. Hafwet är en moder til jorden, på ganska underligt sätt inrättadt af den oändeliga naturens Måstare. Hafwets watten utdunstar och gifwer moln med rägn, som fuktar jorden, då det mästa rinner åter neder i hafwet, men en del upsupes af jorden, och i den af de deri wäxande frön, som förena watnet med jord-particlarne och luften, at wända det til sin natur, och änteligen med sin undergång föröka swartmyllan. Detta är en orsak til jordens tiltagande och watnets förminskande. Då hafswatnet står stilla slemmas det

det, och sätter et sediment, som är Lera, hwilken går til botten, drifwes åt stranderna och hjelper til Landningen. Alla Snäckor och Muslor i hafwet, med deras Slägtingar, bygga sig af hafs-watnet skahl och hus, som äro intet annat än kalk, och efter deras undergång upkastas til stranderna. Ja, många hundrade små maskar måste hjelpas åt, at bygga en Corall eller kalksten, stor som handen, hwilken änteligen wräkes til stranden, at fylla och föröka landningen. Alla stillastående naturliga wätskor crystalliseras omsider til et fint grus, och en sådan crystallisation i hafwet kallas Flygsand, då den drifwes til Stranderna, och på slutet warder torr, då starka stormen, som altid är starkare ifrån hafwet, än ifrån landssidan, den där har mera skygd, drifwer up sanden, upfyller med honom dälderna, tilreder fält och högder, där han ändteligen med wäxter, fast sent, blifwer öfwerwuxen, får lugn, fästes, hopgyttras til grus, stenar, och bärg. Det händer ofta här i orten, at et fält, som för många tider tilbaka blifwit täckt, åter igen öpnat sig, då Landtmannen igenom mycket körande, för mycket utmärglat swart-myllan, så at sanden legat bar eller ock då han genom grafwande eller torf-skärande blottat sanden, ja ock at sjelfwa blåsten öpnat jorden, brutit hål på kullarna, sedan trä, skog eller andra skyggen blifwit ur wägen rögde, så at mången trott det sanden kommit ifrån landet, och icke ifrån hafwet, där likwäl en sådan sand, altid aflas af hafwet. När Flygsanden ligger upkastad har han de mästa egenskaper enahanda med snöen; ty han är hwit nästan som snö; han kastas af blåsten, såsom snödrifwor til ansenlig högd; men ej utan där, som är motstånd af gärdesgårdar, byar eller dylikt; då han lägger sig på bägge sidor om gärdesgården, men mäst och slättast på lä-sidan, får öfwerst en hwaß kant, som wänder sig åt wädret; han sopar jorden, och hwar som tufwor äro, lägger han sig i lång slutt på baksidan, men icke på framsidan. Han blifwer som snö ofwantil hårdare, och tager an skara, wisar äfwen ofwanpå helt små

kry-

krypande lineer, lik som snön. Sanden håller sig nederuti beständigt fuktig, så at, då man kommer en twärhand ned i sanden, är han städse dåfwen. Wädret och stormen, som stadigt blåser bårt den öfra sanden, så fort han torkas, kastar honom här hela fjerdedels milen ifrån hafwet, och flyttar honom ifrån det ena stället in til et annat, til deß han omsider stannar i i lugn, och blifwer hämmad af naturen eller konsten.

SAND-GRÄS som endast kan frodigt och lyckeligen wäxa i flygsanden, såsom i sin egen jordmon, är förnämligast af twänne slag, det den allwise Skaparen inrättat, at icke allenast göra en steril sand-öken fruktbar, utan ock at dermed fästa sanden til et beständigt land, at det må kläda på sig gräs och örter, antaga swartmylla och blifwa ifrån et wildt och onyttigt land til en nyttig åker eller skog för jordens inbyggare. Deße twå så märkwärdige gräsen, som wäxa där intet annat trifwes i bara sanden, kallas här på orten Margräs och Sand-hafre.

MAR-GRÄS, *Arundo foliis mucronato-pungentibus.* (*Fl.* 102.)

SAND-HAFRE, *Elymus foliis mucronato-pungentibus.* (*Fl.* 106.). Bägge deße gräsen, äro til utseende, hwarandra mycket lika, fast de til arten eller genus äro wida åtskilda. Bägge wäxa i rena sanden utan all matjord; bägge äro et par alnar höga; bägge hafwa hwita ax; bägge äga blader, som slutas med en hwaß spets, hwilken sticker en i benet, som små nålar, då man går i gräset, och bägges gröna blader äro på öfra sidan ljusblå, så at mången kunde tro, at det ena alstrats af det andra. Åtskilnaden emellan deße twå så lika gräsen är den, at Roten på Arundo går djupare, och wäxer mera upåt fördelad, som en qwast; men roten på Elymus kryper mera omkring, såsom en qwickrot; derföre Elymus hölts för bättre til plantering på sanden. Bladen på Arundo äro bögde långsåt, såsom en half Cylinder, och altså kullrige på undra sidan, men på öfra sidan reflade med 9 stycken upstående grofwa strimor, af hwilka den

4:de

4:de och 6:te äro något mindre; men Elymi blader äro flata, breda som bladen på rör, med ganska många och långt flere strimmor. Axet på Arundo är helt löst och delas uti en wippa eller panicula, nästan som på hafre; men axet på Elymus liknar någorlunda et korn-ax, och är hopsatt af små mindre ax, som sitta 2 och 2 på hwart ställe. Elymus mognar med Larsmäßo-rågen den 24 Julii, men Arundo wid den 3 Augusti.

Deße bägge wäxa endast i sand, och trifwas aldrahäst i flygsand, så at ju mer flygsand kastas öfwer dem, ju frodigare wäxa de, liksom andra örter af den fetaste gödsel. De hålla sanden qwarr, som blifwer liggandes emellan deras många blader, som komma af roten, så at sanden såsom förtjust icke kan komma undan, utan måste formera wid dem liksom en tufwa eller liten kulle, hwaraf de få en fördubblad kraft at wäxa, och at hålla mera sand, så at, då deße gräsen fått så och föröka sig öfwer hela sanden, så måste han ligga stilla, och tilstädja, at andra wäxter må få rota sig deruti, at täcka honom, och ändteligen at fästa honom med mylla. Detta är natursens lag, hwilken konsten måtte efterapa, om hon skal kunna göra några lyckeliga sandplanteringar.

SAND-PLANTERNINGAR äro anlagde i de mäste Riken, som gränsa til hafwet, och äro utsatte för flygsand, så at denna konsten är hwarken ny, eller egen här på orten. Holländrarne hafwa anstält dem på sina Duyner, och bruka der til de förenämde gräs, förnämligast den första, den de kalla Helm. Här omkring Engelholm woro åtskilliga och widlöftiga plantager anlagde, som til större delen wunnit lyckelig effect. Planterningen Söder om staden war lagd neder emot hafs-sidan. En gärdesgård war uprättad år 1742. af 7000 alnars längd, ifrån Norr til Söder, at dämpa den sanden, som upkastades ifrån hafwet, och gick hela fjerdingswägen til Skärpinge by. Gärdesgården war af perpendiculaire störar, emellan hwilka smått ris war flätadt, som en korg. När denna gärdesgården blifwit uprättad, måste flygsanden,

då han såsom en snö yrar af blåsten, lägga sig wid gärdsgården, liksom en snö-drifwa, til deß gärdesgården täckes af sand; härpå uplyftes denna gärdesgård, och sättes ofwan på denna nya sand-drifwan, at stå där intil deß, at sand-drifwan åter blifwit så stor, at hon täckt den samma, då han åter uplyftes, och continueras på samma sätt, til deß man fått en sand-ås, så hög man behagar. Här war nu sand-åsen genom denna gärdesgård samlad til 5 a 6 alnars högd, och til dubbel bredd. Förrän nu planteringen fick anställas, uprestes twänne mindre och parallele gärdsgärdar med den förra, nämligen en på hwardera sidan, och wid paß 1000 alnar ifrån den medlersta, at ingen ny sand måtte komma til den medlersta, ifrån hafssidan eller landsidan, utan stanna wid sides-gärdesgärdarne, hwilket ock så noga lyckades, at de fälten, som woro emellan gärdesgärdarne, lågo liksom sopade, och hade icke den minsta sand, utan allenast i läet bakom tufworna. Altså låg jorden, som förut warit af sand öfwerswimmad, hel swart, at nästan ingen ört eller gräs war uti henne, och liksom torfwen warit dragen af henne, utom twänne gräs allenast, som här och där begynt wäxa et eller annat stånd, at göra begynnelsen til jordenes täckning, sedan hon blifwit förloßad ifrån sanden. De samma gräsen woro en Carex och en Agrostis.

SANDSTARREN, *Carex arenaria* (*Fl.* 749.), planterade sina stånd efter lineer, på Trägårdsmästare-wis; ty roten kröp rätt fram uti en linea, och upstack merendels emellan hwart quarter en ny wäxt.

AGROSTIS stolonifera (*Fl. Sv.* 61.), eller Kryphwenen, war det andra gräset, som här wäxte, men så olikt sig sjelft, at det kunnat bedraga den starkaste Botanist; ty det hade så tiltaget i frodighet, at bladen gingo i wågor (undulata), och stjälkarne lågo kullkastade, på hwilka bladen wäxte kårtare, bredare, horizontailt utspärrande, och då Wippan (Panicula) kom utur sit tjocka bladhölster liknade den i förstone et ax, förrän den sedermera fick uplösa sig, och skilja sig åt. Så mycket kan tilräckelig föda

föda och fetma förändra wäxterna, hwarföre ock denna fått sit särskildta namn: GRAMEN *radice repente, panicula densa spicata spadiceo-viridi, locustis exiguis muticis.* Scheuchz. hist. 130.

PLANTERNINGEN anstältes på följande sätt öfwer den medlersta omtalte sand-åsen: Den lilla gårdsgården bårttogs; den hwaßa ryggen längsåt sand-åsen rundades med spadar; sedan tog hwardera karlen sin fyrkantiga blaggarns poßa, och hängde den såsom en Post-taska på bältet fram för kroppen, uti hwilken woro ax af Sandhafra och Margräs tilsammans blandade; ty denna säden tröskas icke, utan sås med hela axen. Sedan går hwar karl nedre ifrån sidan upåt med planterningen, stryker med bara foten, eller med hälen skrapar tilbaka i sanden, och gör et hål, med twänne strykande, at hålan derefter blifwer wid paß 3 tum djup, så at han kommer ned til fuktiga sanden, hwarpå han kaster 2 à 3 ax utur poßan i hålet, och med andra fotbladet sparkar eller stryker hålet tilsammans och med sanden således täcker axen; på det sättes fortfar han at så sina ax, då hwar håla blifwer wid paß en aln ifrån hwarandra. När nu säningen således är beständ, låter han samma dag utströ wåt och fuktig Tång af Fuco (*Fl.* 1001. 1002.) och Zostera (*Fl.* 1137.), hwilka framkörde i högar, frambäras med Bår, utbredas så tunt, som är möjeligt, dock så, at man icke kan se sanden, hwilket sker til den ändan, at sanden icke det minsta må röras af stormen, förrän de sådde frön fått rota sig och upwuxit. Denna planterningen sker hela Sommaren ifrån Aprilis-månad til hösten, och så länge folket kan gå barfota. Gräset af de sådde frön upkommer första året långt och smalt, som en trå. Gårdesgårdarne på sidorna förhindra, at icke ny sand får qwäfja planterningen, förrän hon wäl stadgadt sig med det planterade gräset, hwarföre de ock där lemnas qwar 6 à 8 år. Efter 3 år är merendels gräset wuxit så stort, at det kan slås.

Lieutenant L. SIVERS begynte år 1739. denna planterning wid Engelholm. Det berättas deßutom, at Konung

CHRISTIAN IV. åfwen låtit här plantera sand-gräs, fast nu mera knapt derefter synes något tecken. Planteringen emellan floden och Råfwelbärga kyrka hade så dämpat flyg-sanden, at alla backar sågos blågröna af Elymus, som wäxte frodigare sedan Arundo mist tilförsel af ny sand, hwarföre ock Elymus bar många ax, då Arundo sällan wiste något. Denna åsen, som låg inwid och Wester om Råfwelbärga kyrko-mur, war först planterad, och liknade nu den frodigaste åker, emedan Elymus der wäxte tätt som säd, til et par alnars högd, och wisade nogsamt, hurudana de andra planterade backarne i framtiden månde blifwa. På de andra backar der stånden ännu stodo tunnare, lågo de förwißnade blader, såsom halm, emellan stånden och täckte jorden. År 1749, uti Februario woro här 15. tunneland flygsand sådde och i stånd satte, samt 121. tunneland ingärdade men ej sådde, och 1547 tunneland resterade ännu af sandlanden. Lieutenanten hade arrenderat de med sand-gräs redan planterade sand-platser, för årligit arrende 50 daler Silfwerm:t, at anwända det afslagna gräset, såsom hö, til boskaps-foder. Jag såg at både kor och hästar, som woro wane der wid, åto detta höet af bara sand-gräs, dock är det ofelbart af sämsta slaget, men det gräset, som åfwen wäxer emellan backarne i dälderna kan upspäda detta skarpa höet, och någorlunda betala arrendet. Det berättades at Öfwerheten anwändt 20000. daler Silf-mt på den plantering, som redan war gjord, och altså dyrt nog betalt de tunneland, som redan woro dämpade, men detta är dock ringa at akta emot den skada, som en yr flyg-sand kunde widare förorsaka, om han lemnades odämpad, ty han kan gå än mycket längre at fördärfwa nästgränsande ängar, åkrar och byar. Det är, utom alt annat, wärdigt för et rike, at någonstäds sådan planterning idkas, at andra Inbyggare måge taga exempel och lärdom, samt experience huru de sig böra förhålla, när flygsand dem angripit, på det de i tid må kunna förekomma en skada, som förökar sig och fördärfwar landet, såsom

som en kallbrand. Holländaren planterar på sina Doynes sin Helm eller Arundo, utan gärdesgård, och utan at så honom, då han tager roten och fördelar den, samt nedsätter den samma i lösa sanden, en twärhand djupt, hwilken fattar rot, wäxer och förökar sig; det samma wore wärdt at här försöka, och at plantera denne längs åt stranden, där mästa tilförslen är af sand; ty jag skulle tro, at om sanden endast där stängdes skulle han dämpas, och stängas ifrån det öfre landet. Jag såg äfwen norr om staden några stånd, så af denna Arundo, som af Elymo, hwilka wäxte nedre emot watnet, der de fingo mera sand, at de wäxte dubbelt frodigare, så at, då bladerne af deßa sand-gräs på backarna woro föga mer än en aln långa, stodo de här nedre wäl 2 alnar långa. Det skulle wara en stor sak för planterningen, om gärdesgårdarne kunde sparas på denna skoglösa orten, där gärdesgården gör mästa omkostnaden.

SKUR-SAND hel fin och hwit finnes wäster om staden, på sand-fälten under jorden; denna sand består af hwita, fina runda kißelkorn, med några rödaktiga och några swarta particlar inblandade.

SAND-ÖRTER som wäxte på bara sanden öfwer fälten, der sand-gräsen woro planterade sågos förnämligast följande:
Jasione (*Fl.* 713).
Lagopus (*Fl.* 616).
Linaria (*Fl.* 501).
Serpillum (*Fl.* 477).
Erigeron (*Fl.* 691).
Hieracium *fruticosum* (*Fl.* 639)
Cakile (*Fl.* 569).
Scleranthus *perennis* (*Fl.* 349)
Viola *tricolor* (*Fl.* 721).
Galium *luteum* (*Fl.* 116).
Abrotanum *campestre* (*Fl.* 668)
Anthemis *arvensis* (*Fl.* 704).
Carex *arenaria* (*Fl.* 749).
Phalaris *arundinacea* (*Fl.* 48).

PHALARIS *arundinacea* (*Fl.* 48.) wäxte på sandbackarne, ehuru det war et gräs, som endast trifs wid stranderna, men kom dock wäl för sig, fastän sanden tycktes wara torr, emedan han är nedre uti altid fuktig.

CAREX *arenaria* (*Fl.*) 749.) sådde sig sjelf i dälderna emellan sand-planteringarna, och war där tilräckelig, at hålla sanden.

HIERACIUM *fruticosum* (*Fl.* 639.) wäxte här mer, än på något annat ställe, och kunde här aldralättast samlas til någon myckenhet. På denna ört slutar altid stjälken sig in umbellam, med pedunculis utur et allmänt centrum, men hwar och en pedunculus fördelar sig sedermera alternatim grenig. Stälken på denna ört war ofta gibbosus eller knylig, då knylen war tjock som en tumme, men slät, och hade uti sig många små maskar. APHIDES *fusco-virides pedibus albis* sutto tusendetals på stjälkarne: Denna örten är en af de förnämsta färgegräs til gul färg, som brukas mycket i Schweitz wid Färgerier, hwilket Herr Commercie-Rådet LAGERSTRÖM i Götheborg nyligen gjort bekant för wår nation.

EQUISETUM (*Fl.* 836.) kallades här Tapperäck.

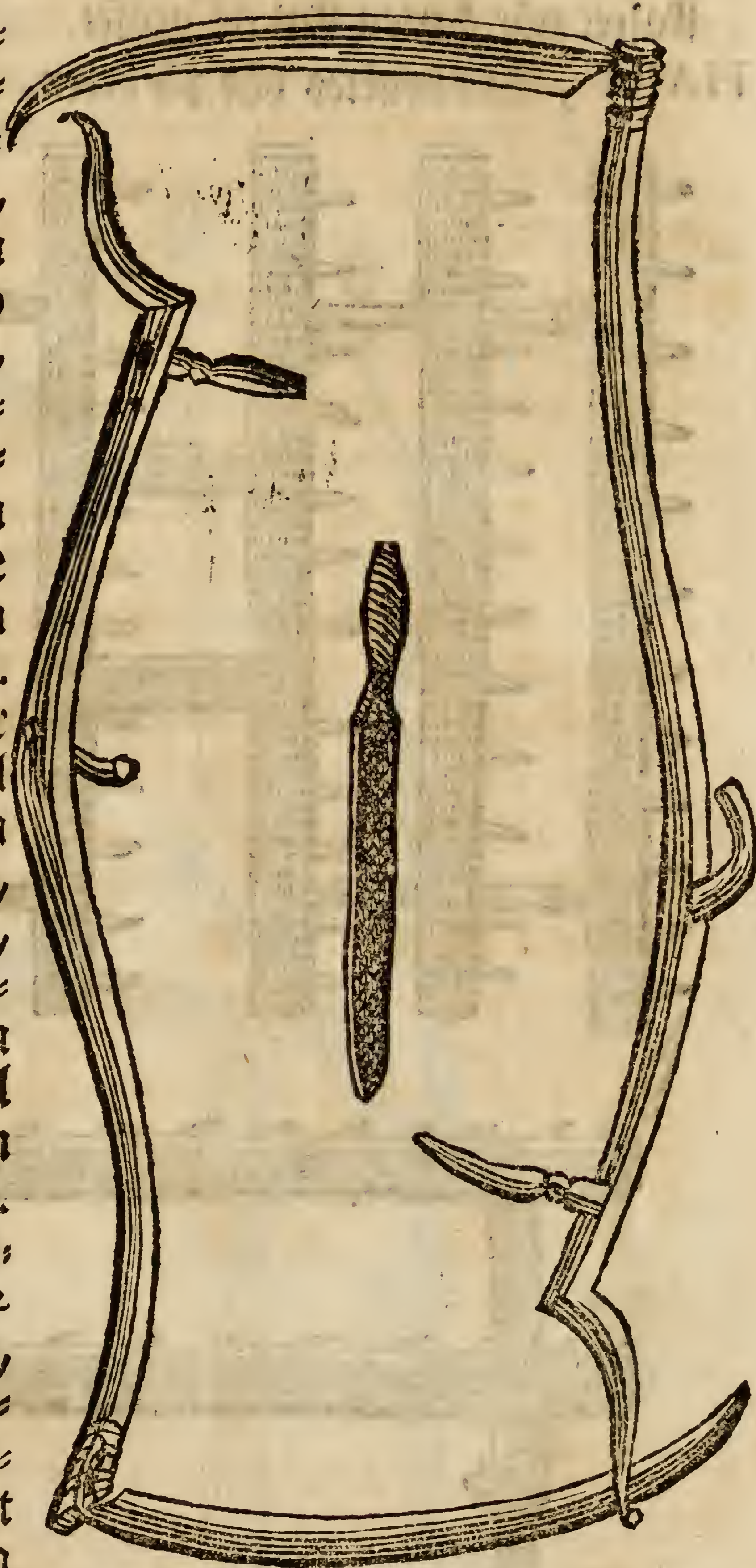
VÅR-RÅG war här sådd på åkrarna, emedan åkren för sanden skull är mycket mager. Axen på wår-rågen hölo 32 korn, då winter-rågen merendels hade 48 och Larsmäszo-rågen merendels 76 korn; war altså profiten långt mindre.

Julius 17.

RESAN ifrån Engelholm til Skillinge åt öster, quart 4.

TUFVOR betäckte nu på åtskilliga ställen betesmarken, hwilka warit sällsynte för oß på hela resan ifrån Christianstad, dock märkwärdigt på slätten. Orsaken til dem war ofelbart en vegetabilisk upfrysning, om hwilken wi talt tilförene (pag. 7. 8.) ty här wuxo små Enbuskar, som stadigt kuppas af folk och kreatur, til deß de änteligen förgås, då den qwarblefne roten ruttnar och upfryser, och gör sålledes

des tufwor; men alla deße tufwor hafwa icke blifwit födde i sjol.

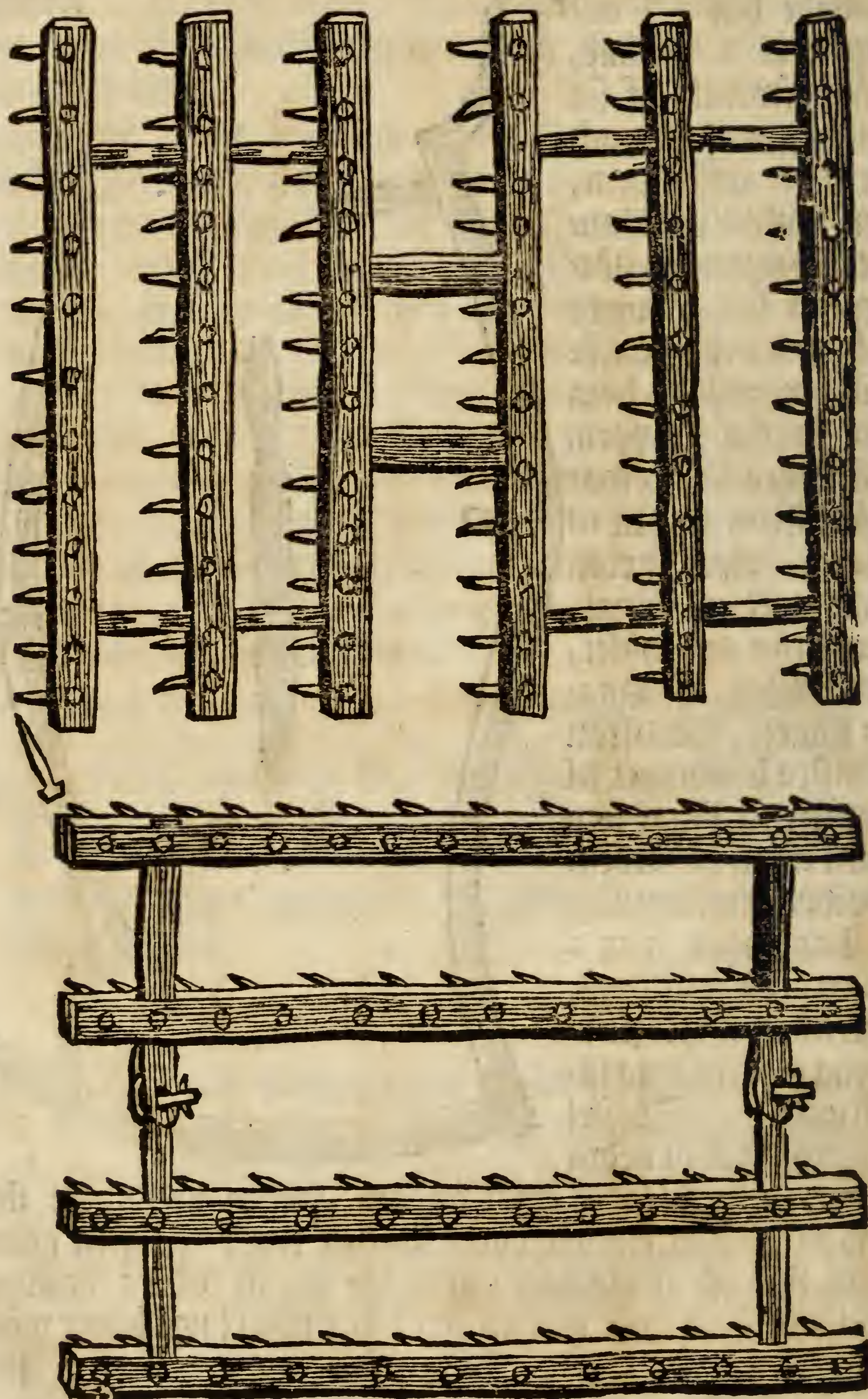

LIARNE, med hwilka gräset afslogs, woro både här och annorstädes i Skåne, måst öfweralt, af sin egen skapnad (*), och särskilde ifrån dem, som brukas up i landet, hwarigenom slåtterman fick gå mera rak, och behöfde icke wid hwart slag, böja och sträcka kroppen. Skaftets längd war mätit ifrån spitsen til högra eller nedra handtaget, så långt, som ifrån arm-hålet, til spetsen af längsta fingret; eller ifrån wänstra handtaget til spetsen, så långt som ifrån axeln til jorden. Bredden emellan bägge handtagen war 2 quarter, eller så långt, som twärt öfwer skullrorna med axlarna inräknadt. Skaftet bögdes i krok åt nedra sidan, men rättades emot ändan. Högra handtaget stod ofwan på lian framåt bögdt som en krok; wänstra handtaget stod på framsidan och bögde sig åt högra handen. Basis af skaftet går med en smalare ända i bugt öfwer wänstra

(*) Herr Baronen Hårlemans Dagbok 48.

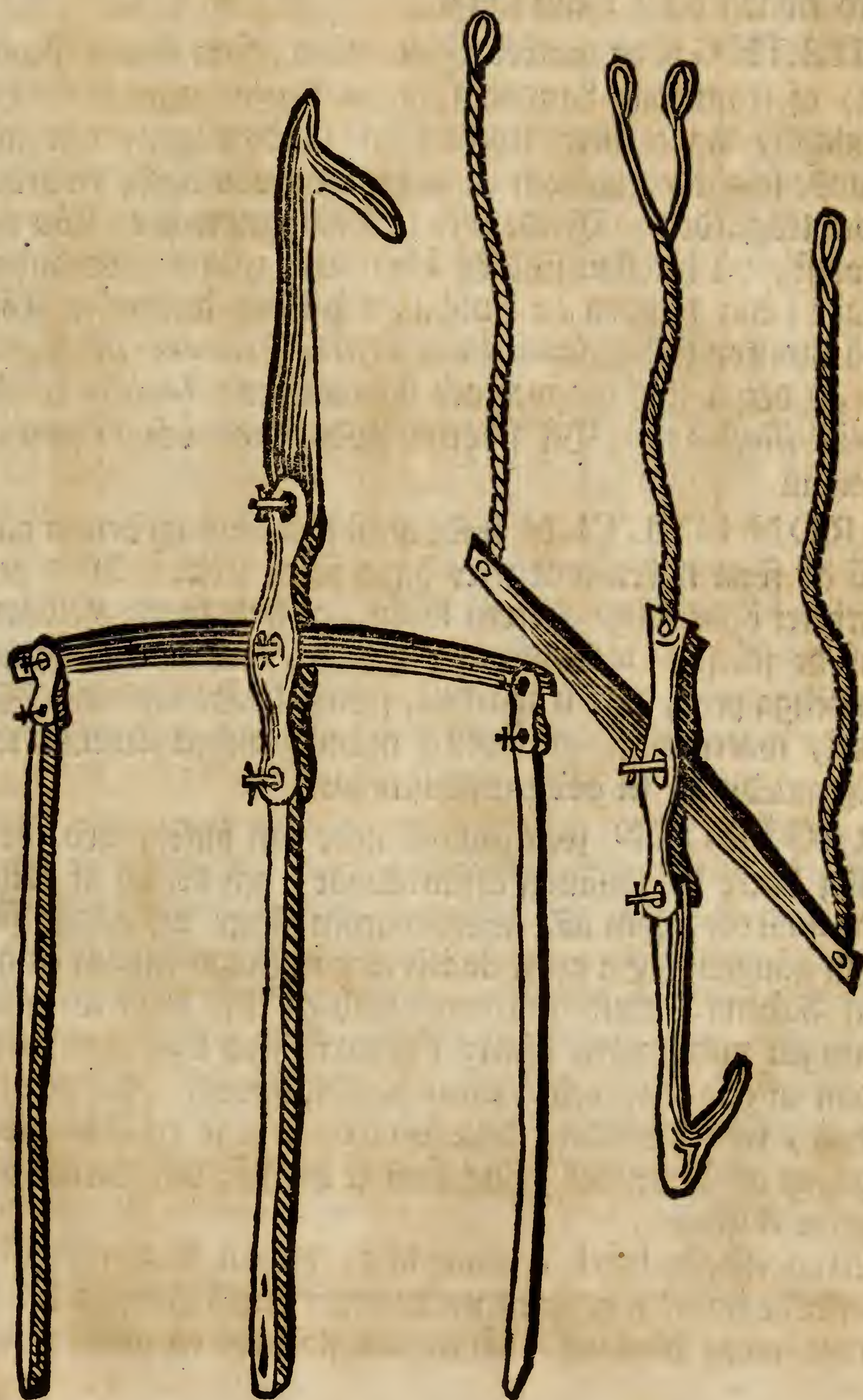
ſtra armen, ſom under ſlåendet något litet lyftas af wenſtra armen; ty wånſtra handen förer handtaget under ſkaftet når karlen ſkal ſlå gråſet.

HARF, ſom bruktes hår på orten, war hopſatt af 2:ne de-

lar:

lar: hwar del består af tre stockar, som äro huggne i fyrkant, och i hwardera stocken äro 8 tänder eller trä-pinnor, hwilka alla äro runda, quarters långa och löst insatte: andra harfwar sågos här hopsatte allenast af 4 stockar såsom figuren utwisar.

HARF-DRAGTEN, som här brukas war mycket beqwämlig för deß många leder, men kunde dock långt mera enkel inrättas. Kroken, som drog harfwen war 1 aln lång, twär-stycket bak efter håstarna 1½ aln, skaklarne 1½ aln, och det som emellan skakeln hophäftade kroken och twär-stycket 1 aln långt.

SKILLINGE en wacker Sätesgård, som hölt 2 Ryttare, af framledne Landshöfdingen Baron von HYLTÉN anlagd, låg et litet stycke från landswägen, där man kunde se gården igenom en genomgrafwen backe twärt öfwer trägården. Brede wid landswägen war en skön port uprest, på hwilken stod en Hercules uti sin lejon-hud och hade i ena handen en klubba, och i den andra en sköld, på hwilken stod: *Samuel von Hyltén Friberre til Skillinge*, (derpå stod wapnet, och därinunder) *Invidia & Inimici illustrant*. På sidorne stodo *Ceres* och *Hoppet* uthugna.

BARON HYLTEN hade måst å nyo anlagt denna gård, så at föga tecken war efter hans förra skick. Wid detta arbetet hade salige Herren wisat, at han warit ofelbart en af de största Oeconomer i Skåne, och häraf såg man tydeliga prof, wid trägården, stängsel, Holländerie, Stuteri, wattudrag, af hwilka många andra kunnat taga sig anledning til goda inrättningar.

TRÄGÅRDEN war anlagd norr om huset, ned för en hög backe med många afsättningar, och bestod af följande quarter, som alla woro parom stälte på bägge sidor om gången. En grön declivitet instängd innom en häck af Sabina. Lust-quarteret med en klipt gran uti afsättningen wid hwarje hörn; i Centro stod Pallas på ena sidan af gången, och Venus på den andra. På yttra sidan, wid hwardera deße quarter, war en skön bogegång af Afwenbok, klipt som et hwalf; och derutom en grön Bassain.

Afwenboks-häck 5 alnar hög, ofwan klipt i figurer, afskilde twärt före ifrån undre delen af trägården, det som war mera högländ. Härifrån sluttade en grön wall til en

en fyrkantig damm, med 4 höga gran-*pyramider* på hwardera sidan.

En mans hög Afwenbocks-häck afstängde trägården twärtföre, och en grön wall sluttade neder åt en fyrkantig damm, men Buxbom war planterad på sidan af wägen.

Öfra raden af 8 höga klipta Granar, med en grön wall, som sluttade neder til en grön aflång graf. Wid gången war en *statua* af Lejon.

Fyra horizontella widlöftiga *quarter*, omgifne med Buxboms kant; En wacker *Fontain* sprang up i Reservoiren men gröna bräddar; på sidorne åt gången war en Liguster-häck, men på hörnen åt fontainerne woro täcka niger af Afwenbok.

Nedersta *quarteret* war instängt med en häck och der utom omkring en hög Afwenboks häck.

Utomkring deße quarter låg en stor Graf eller damm.

Lindar inneslutade hela trägården, hwilkas blommor denna tiden gofwo en härlig lukt.

KÖKS-TRÄGÅRDEN låg högt och öster om lust-trägården, med många frukt-trän, der man utur et centro, som war omgifwit med de högsta trä, hwilka woro updragne som en hög mur, kunde se öfwer hela lust trägården, igenom 8 alleér, som alla lupo åtskilt från et centro.

VATTU-KONSTEN leddes ifrån en å, öster om gården, där en *Reservoir* war updragen, och omgifwen med en fastare wall, til et böße-skotts diameter. Härifrån leddes wattnet genom trummor och pump-stockar under jorden til den stora *fontainen* neder i trägården, som kastat wattnet 33 alnar högt. Ofwan på sielfwa gården war en *bassain* med en skön fontaine. På ladugården war en timrad kumer, 1½ aln hög, som altid blef full af friskt springande watten, där kreaturen kunde stadigt dricka. Afwen lopp detta wattnet til Stallen, Brygg-stufwan, Holländeriet och til en artigt anlagd Gåse-stiga.

HOLLÄNDERIET war inrättadt efter Holländska sättet, där kärnan drefs med wåg, såsom en gunga. Wån-

Wångar woro 9 styckẽn uptagne utur en stenig mark, hwardera til 50 tunnelands widd; de med oändeligt arbete undanrögde stenar anwändes til murar och stängsel. Således kunde betet för korna indelas, då de släpptes uti en ny wång, så fort de upätit den förra, som åter wäxte til, in til deß ordningen kom andra gången til den samma, sedan alla de andra blifwit utbetade.

STUTERIET war här wackert och ansenligt.

SANDSTENS-GENERATION af sand kunde aldrig tydeligare skönjas, än på ömse sidor om wägen, där backen war igenomskuren, emellan trägården och landswägen. Här sågos strata af den flygsand, som i hedenhös hopdrifwits, de der lågo helt klart för ögonen uti sina hwarf och blader interfolierade med fina och mörka twär-lameller, så at ingen ting fattades til sten mer än endast fastigheten, som på några ställen begynte fästa sandkornen; ja här wore ock sjelfwa twär-snitter, som skoro perpendiculairt, färgade med ockra, åfwen som sandstens-flisan. De swarta tunna strata woro emellan flygsands-hwarfwen, hwarföre om denna sandbacka skulle wändas til sten, så måste sandens strata blifwa Cos, men de swarta strata af mylla, efter sin natur, Skifwer, såsom wid Helsingborg ses uti höga branta bärget åt staden, hwilka äro af sand-sten interfolierade med Skifwer. Jag hisnar, då jag jämnförer Helsingborgs bärg med deßa sand-strata, och ser mig tilbaka långt bårt åt så oändeliga tidehwarf, som kunnat af flygsands blåsning och flere gånger med jords öfwerdragning, göra så stora och så höga ting.

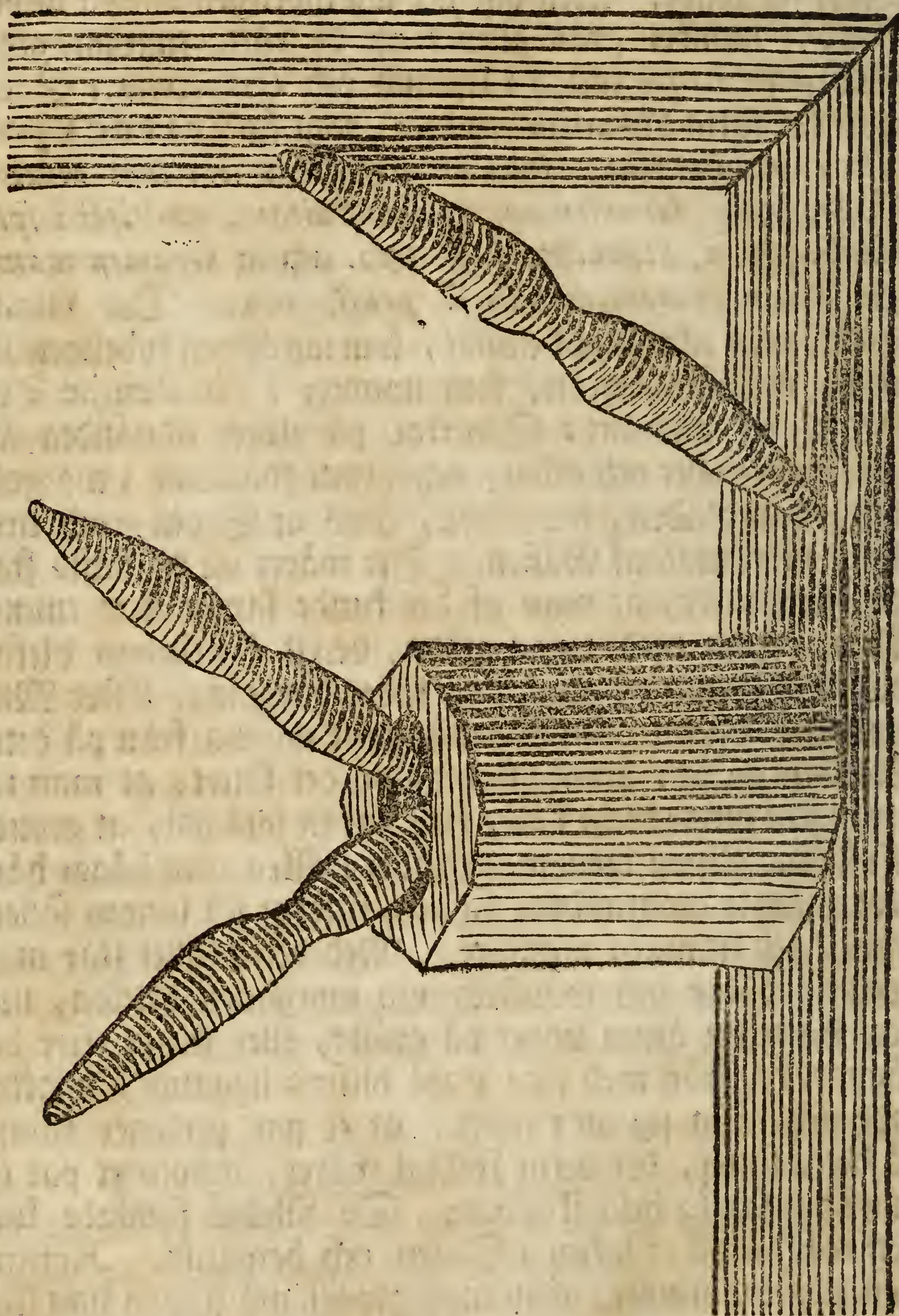
MANNA-GRYN samlades här årligen och bruktes til mat. De måste manna-gryn komma ifrån Polen, hwarifrån de säljas til Preußen, Leipsig och andra orter i Tyskland, och något litet til Swerige. Gräset, som bar deße gryn, är icke bekant i Botaniska wetenskapen, såsom sädes-gräs, så at wi icke ägt tilförlitelig kunskap om den plantan, som gifwit oß de Pälske Manna-frön. Ty lät jag för några år sedan igenom Professor Ludvig

i Lei-

i Leipsig förskrifwa frön, dem jag sådde i Upsala Trägård, då af dem et allmänt gräs upwäxte, det jag lätteligen kunnat tro, wara hopblandadt med de rätta frön af något förseende. Men här fick jag tydeligen blifwa öfwertygad, hwilket gräs gifwer oß de rätta manna-gryn. Swin-swingel kallas i Upland och Gåsgräs i Småland det rätta Manna-gräset, som är FESTUCA *panicula ramosa erecta, spiculis subsessibus teretibus muticis. Fl. Sv.* 90. *Gramen aquaticum fluitans, multiplici spica Bauh. pin.* 2. *Scheuchz. hist.* 199. och är *Gramen mannæ esculentum prutenicum Læs. pruss.* 108. Det samma gräset, men icke något annat, som jag äfwen tydeligen såg af de nyßnämde frön, som upwuxo i Academiæ Trägården, är allmänt i Swerige på stora sidtländta ängar, wid floder och diken, och jämte wägarne i mo-grafwar, där bladen, som flyta, ätas af Swin, och axen flitigt utkramas af Gäßen. Det wäxer på de fläste ställen, så mycket, at man af det kunde samla flere tunnor Manna-gryn med ringa möda, derest Nationen blefwe wan wid denna oß ännu nya sädes-bärgning. Efter Midsommars-dagen och i Rötmånaden mogna frön på detta Manna-gräset, hwilka samlas på det sättet, at man tager et fint alns-bredt säll, som har så små hål, at grynen icke kunna slippa igenom. Sället hålles med bägge händerna jämte hwarandra, så at 4 fingrar stå innom sällets karm, och tummen utanföre. Med detta sället slår man axen åt höger och wänster, om morgonen bittida, medan daggen ännu ligger på gräset, eller straxt efter det rägnat, då frön med sina skahl blifwa liggande, widklifsade och fästa sig in i sället, at et par personer kunna på detta sättet, der detta frodigt wäxer, innom et par timars tid samla hela skäppan. De således samlade kornen torkas på et lakan i Solen och bewaras. Reningen eller malningen, at manna-grynen må släppa sina skal och blifwa klara samt gula, sker uti en trämortare.

TRÄ-MORTAREN är en perpendiculair rund eller åttkantig Ekestock, 1½ aln hög, 2½ quarter bred, midt ofwan

wan uti uthålkadt med et rundt aflångt och neder uti smalare hål (cavitate convexa) af 2 quarters diameter, och 3 quarters djup.

STÖTARNA til denna mortel åro twånne stycken af Bök, som på bägge åndar åro runda och någorlunda spetsige, samt så tjocka, at man som knappast kan med de 2 första

sta finger gripa om dem; hwardera af deße stötar äro 2 alnar långa och midt på smalare, at man kan hålla om dem med bägge händer.

Stötningen sker, då man lägger en näfwa hackelse i bottnen på mortelen, och deruti en näfwa af de torkade frön, åter en näfwa hackelse, då twänne personer ställa sig at stöta alternative, så fort de kunna, dock ej hårdare, än at stöten updrages allenast utur halfwa hålet, at ej kornet må hoppa ut. Detta fullföljes så länge, at kornen ändteligen mista sina skahl eller glumas, då de sedermera rißlas och dröftas uti en wanna. Sedan man således fått dem tämmeligen rena, och de swarta frön på detta sätt wunnits, tages en näfwa hackelse och kastas i morteln, och en näfwa swarta frön, åter en näfwa hackelse och den andra näfwen swarta frön, ändteligen tredje näfwen hackelse, hwarpå detta stötes, til deß frön blifwa gula, då de rißlas eller dryftas. Skulle deße frön icke wara öfweralt gula, lägges en näfwa af frön återigen emellan 2 näfwar hackelse, då de stötte rißlas och dryftas, så at man har dem helt gula. Under stötningen aktas, at man stöter midt i bottnen, eljest stänka kornen på sidan och spillas, hwilket kunde förekommas, om en liten karm gjordes omkring öpningen och hålet på mortelen.

De gula frön bewaras sedermera, så länge en wil; af dem kokas ordinairt wälling, utan at de söndermalas, fast alla kornen äro hela. När man will koka et kannefat fullt med wälling tages dertil allenast 3 Thée-koppar Manna-gryn, hwilka kokas i mjölk $2\frac{1}{2}$ tima, röres wäl om, då man får en wälling, som är mycket smakelig, nästan som Sago-wälling. Efter en skäppa rånsade gryn får man merendels 2 kannor gula gryn. Jag skulle tro, at man i Swerige kunde få mera Manna-gryn, än som i Polen om man dem med lika flit samlade, och mången derigenom skulle umbära Sago-gryn, som begynt alt för mycket komma i bruk så fjärran ifrån deß ort, at man må frukta, det Europeerna snart torde äta up alla stammar af Palmträdet Cycas uti Indien.

SPAD-

SPARTIUM *procumbens* (*Fl.* 589.) wäxte här på några ställen, så in wid trägården, som äfwen ibland den häcken, hwilken tilförene blifwit anlagd i stället för gärdesgärd, på ena sidan af gärdet, hwarest hon på bägge ställen wäxte helt wild.

RÖD PIHL kallades här SALIX *foliis oppositis* (pag. 252.) hwilken wäxte rätt ymnog, wäster om trägården.

MUR war anlagd omkring ägorne hög och fast, och jämte honom woro Asspar planterade på inra sidan längs åt, alt omkring. Här wistes en åker af et tunnelands utsäde, som gifwit 45. kornet.

QVARNEN, en quart ifrån gården, war mycket konstigt anlagd. Här begynte landet blifwa mera skogfullt, och Gärpen hade fått namn af Pultava, Bender, Jassy, Bocherest.

Julius 18.

HALLANDS-ÅS sågs i norr, som går ifrån hafwet wid Båstad, är 3 quart. bred och sträcker sig åt öster 3 mil, består af bärg och backar, täckt med Bokskog.

ÅKERKÅHL, som här på orten orenar åkrarne, war af 3 slag: Sinapis *arvensis* (*Fl.* 548.), Brassica *arvensis* (*Fl.* 546.), Raphanus *arvensis* (*Fl.* 568.), af hwilka den sista war besynnerlig ömnig i hafran.

HYDROPICA, eller en Qwinna om 60 år, hade nu på 4:de året wattusoten, af det hon haft Rosen i benet eller flytande ben, hwilka blifwit af blinda ledare läkte, hwarefter det gått up i kroppen, och blifwit en Ascites, som så tiltagit, at magen war rundt omkring 9 quarter, och ifrån Scrobiculo cordis til Regionem pubis 5 quarter.

MULLVAD (*Fn* 17.) fångades. Hans kropp war swart som kol; men hans korta, breda och starka fötter woro alla hwita: Hela hans kropp war täckt med helt täta, stackiga och glimmande hår, at han såg ut som sammet. Stjerten war knapt en twärfinger läng och liksom afhuggen. Hans Snabel gick smal och läng fram öfwer munnen,

nen, och öfra läppen, som på sidorna war tunn, som en hinna, hade en djup fålla, längs åt snytet, på undra sidan. Tänderna woro frammantil i öfra käken 6 jämna, men i nedra käken 8 framstående. Betarna stodo tätt til hwar andra, på hwardera sidan ofwan och nedan, altid 5, af hwilka den främsta war större, besynnerligen ofwan i munnen. Klorna woro på hwardera foten 5, och woro framfötterna deruti besynnerliga, at de suto in wid axeln, utan arm.

LANDET emellan Skillinge och Ösjö war wäl slätt; men, utom fälten, bewuxit med löf-skog, så prägtigt, som en Carlbergs trägård och så täckt, at artigare kunde ej af önskan målas.

VIRGA *aurea* (*Fl.* 685.) begynte nu allmänt blomstras.

RADIOLA (*Fl.* 256.) war här en allmän ört.

ÖSJÖ beboddes af salig Lagman SILFVERSKÖLDS Enkefru, och hade en täck trägård, som war instängd med en hagtorns häck, hwilken blifwit planterad på en liten upkastad wall, och wuxit så tät, at intet kreatur kunde tränga sig in. Trägården war full af den utwaldaste och mästa slags frukt. Win-rankorna upleddes utan för wäggen up til takfoten, och mognade nästan bättre, än på något annat ställe i Skåne.

HACKARE-TIDENS minnes-märken[1] sågos i Bokskogarne emellan Ösjö och Rösjöholm, der Suecia antiqua, då hon war gentium vagina, hopkastat stenhögar, när folket nödgats hacka up alla skogar, at så säd til bröd, och åfwen at föra mull uppå sjelfwa klipporna til at skaffa sig åker, såsom Judarne fordom i Terra sancta, in til deß Diger-döden år 1350. gaf rum för skogar och fredade dem, som warat mästedels in til wår tid.

ORRAR höllo sig ännu i trän, men wid Olofs-mäßotiden mista de sina pänner och få blodpennor, hwarföre de då hålla sig mäst wid jorden, emedan de swårligen kunna flyga, och just wid den tiden mogna Blåbären deras smakeligaste föda, under hwilken tid de fångas i Norr-

lånd med Flakar. Om man då jagar orren, löper han rått fort, och har swårt at flyga up ifrån jorden. Ungarne deremot, som icke byta om fjädrar första året, flyga lått; så har naturen försedt dem båda.

SÄNG-KLÄDER hade wi alleftädes i Skåne haft de mjukaste och hårligaste, som wida öfwergå säng-kläderna up i Swerige. Täckenen woro merendels stoppade af Eider-dun, altså warma och lätta. Bönderna brukte sina dun-bäddar, åfwen midt i Sommaren.

RÖSJÖHOLM en sätesgård, Herr Landshöfdingen SILFVERSKÖLD tilhörig, låg inunder Hallands-ås, 2. quart ifrån Halländska gränsen, at allenast Rösjön skilde åt åsen och gården. Då denna Halländska åsen om Wår-tiden speglar sig med sina gröna Boke-blader uti Rösjön gifwer han för Rösjöholm den fägring, som ingen målare kan efterapa.

SÅP-SJUDERIE war här anlagdt, och upmuradt med Hollands Klink och coement, där Rösjön wid wästra sidan war updämd, at sjelfwa sjön blef damm åt hjulen. Pott-askan utlakades uti fyrkantiga Refervoirer eller aske-lankar, och rann neder genom et litet hål inunder i lut-bankarne til en wiß styrka; kokades sedermera uti en stor järn-kettel med olja, eller annat fett til grön såpa, som sades färgas med Indigo. Kättelen war på bottnen smalare och cylindrisk, under hwilken elden spelade. Såpan hade färg och consistence af gelée, och inpackades 60. skålpund i hwar fjärding, då hwar fjärding med såpan wog 72. skålpund och såldes för 9. daler Silf:mt.

OLJE-SLAGERIE war på samma sätt anlagt, som jag beskrifwit wid Malmö (pag. 189.), men här drefwos både stampar, warm-ugn, och preßen af wattu-hjul. Röraren, som wred omkring de stampade frön uti warm-ugnen, hade et rakt twärjärn, som icke liknade något S. Dukarne uti hwilka frön präßades woro wäfda af häste-hår och ko-rumpor. Kakorna efter preßningen gofwos allehanda slags kreatur, såsom kor, hästar, swin, gäß.

gåß. Frön af hwilka oljan pråßades, köptes ifrån Holland, och woro antingen Saisad eller Slagsad. *Saisaden* woro wål mogna frön, och tjenlige til såning, men *Slagsaden* woro mindre mognade frön til oljeslagerie; ty igenom mognandet blifwa frön mera torra och gifwa mindre olja. Då en tunna Slagsad wågde 60 a 70 lispund, sades man lida förlust på oljeslageriet, ty frön gofwo då förlitet olja, men wågde tunnan 80 a 90 lispund, kunde frön pråßas med båtnad.

TARTUFFEL med Potatoës wåxte i den täcka trågården, som med mycken möda blifwit anlagd wid Rösjöholm. Bägge örterne woro så lika som et par styfrar, men med den åtskilnad allenast, at Tartyffelen hade blå, men Potaterna hwita blommor, så at de helt wist intet åro annat, ån endast varieteter, såsom hwita och röda Bönor, fast roten på Tartyffelen merendels år rundare, blekare, smakligare, och har tunnare skal. På et par stållen i Skåne hörde jag, at örten brukades til grön-kål, hwartil jag, såsom Medicus, icke kan styrka, emedan hon, utom det hon år af Solani genere, åfwen har en odorem virosum.

RÖD-LÖKEN som war sådd förleden wår, bröts nu af ofwan roten och bögdes ned til jorden, at roten måtte wåra tjockare.

CURCULIO *Pyri* (*Fn.* 465.) war en mask, som satt på de måsta Påron-blader, och hade gjort på dem en brun fläck, med det han bårtfråtit endast öfra hinnan på bladen. Han låg ännu innom sin larva, som war slemmig såsom en liten Snigel, Corpore subfusco, subcylindraceo; Capite magno, gibbo, utrinque parum dilatato; Cauda adscendente; Pedibus plurimis. Samma kråk såg jag följande år i Upland i den myckenhet, at knapt något Påron- eller Körsebårs-blad war ifrån det samma fritt.

TOSSIE f. *Tossige* har fått namn af de 12 Sjöar, som hår i Sofnen finnas, liksom Tolfsjö kallad, såsom:

Röd-sjö, Ramn-sjö, Mar-sjö,
Wäster-sjö, Walpe-sjö, Swarta-sjö,
Lärke-sjö, Abborre-sjö, Halshults-sjö,
Hana-sjö, Kyrke-sjö, Stafwerhults-sjö.

Af deßa äro Röd-sjö och Wäster-sjö de största, och hwardera ½ mil långa, samt ligga med Hana-sjö och Lärka-sjö längs under Halländska åsen.

HALLANDS-ÅSEN är en Crono-allmännig, som begynnes 1. mil norr om Engelhom och bestått af Ek och Bok.

MYROR woro uptagne til äng: Jorden blef dikad, twärdikad, torkad, körd, sandblandad med fin sand, harfwad, sådd med hö-smål; et fint mjukt tjockt gräs täckte jorden och nästan låg kull, hwilket bestod mestedels af Brun-hwen (*Fl.* 1138.).

LIUNG-BACKARNE, som woro intagne til äng, hade warit plögde och sådde med Bohwete, sedan körde, twärade, med järn-harf sönderrefne, gödde, samt sådde med råg, och ändteligen lagde til äng.

WÄPLINGEN (*Fl.* 615.) stod nu här färdig til slätter, sedan han mist sin röda färg och blifwit brun.

AX-SVINGEL (*Festuca Fl.* 92.) wäxte mer på deßa backiga ängar, än man lätteligen finner henne i Swerige. Han stod hälst jämte wägarna, låg omkull med sina stjälkar och hade denna tiden mogna frön.

ÆGOPODIUM (*Fl.* 247.) kallades här "Trebening.

BJÖRKE-QVISTAR wistes af Herr Hofjägmästaren SILFVERSKÖLD uti en afbruten sandbaka wid Bruket, der en tunn flod af Björke-qwistar med deras löf låg wid paß 4 alnar djupt i backen. Det stratum, uti hwilket qwistarne lågo, bestod af en arena impalpabili eller den finaste mo, hwilken war blandad med litet ler, och låg under backen, som bestod af grof sand och klappur. Björk-qwistarna med bladen woro nu mera hwarken vegetabilia eller

eller lapidea, utan likſom en mörkbrun lös aſka, hwilken icke hade mera qwar af ſit förra wåſende, än endaſt figuren, ſå at då man kom wid dem, föllo de tilſammans, likſom Alexandri Magni lik, då Julius Cæſar rörde det. Sanden härjämte war den finaſte, och torde tjena til gjutſand. Här war altſå et klart wedermäle af forna ſtrander, och flygſandens förwandling.

WINTER-RÅGEN ſkars här på orten 3 weckor ſenare, än Larsmäßo-rågen.

SNARBINDEL förbjudes i Lagen Bygnings-Balken VIII: 24. at ſås i owännens åker, om hwilken wi uppe i landet ſällan hafwa något tydeligt begrep, där ſådant ogräs icke gör ſå ſtor ſkada; här och wid Engelholm ſågo wi Snarbindel wåxa mer än mycket på flera ſtällen i rågen, ſå at han drog axen med halmen neder til jorden, ſom hade en wält gått öfwer hela åkren. Samma gräs är CONVOLVULUS (*Fl.* 173.), ſom eljeſt kallas i Skåne Drabin. På nyßnämde ſtälle i Lagboken ſtär ock förbudit at ſå Skjerf-frö, ſom är *Orobonche* (*Fl. Svec.* 519.). Denna örten är ſå ſällſam i Swerige at alla Botanici knapt funnit i alla tider 20. ſtånd der af; Jag har ofta proberat at ſå den i Upſala trägård, men ej kunnat få den at wäxa, ehuru trägit jag budit til at plantera henne. Jag tror at ingen har än plicktat eller någonſin plicktar för det han ſått henna i Swenſka åkrar.

RÅKOR (*Fn.* 70.) finnas icke här i ſkogs-landen, utan bo och bygga allmänt på ſlätten.

KRÅKOR (*Fn.* 71.) uphackade ängen, at hon låg beſtrödd med ſmå torfwor eller toſſar af gräs, och beſynnerligen af *Nardus* (*Fl.* 47.) och Får-gräſet (*Fl.* 95.), när ſom maſkar lågo under deßas rötter, dem de likſom lukta ofwan jorden. Jag grof här der de mycket pläckat ängen, och fant ſtrax en hop fet-pölſor eller Larvas

Tipulæ. Då kråkorne gå på wåra åkrar, tro wi allmänt, at de pläcka korn, som dock torde låta åtnöja sig med de maskar, som äta de små rötter på säden, och altså göra oß större nytta än skada.

DORTMANNA (*Fl.* 714.) wäxte wid sjö-stranderna i myckenhet.

Julius 20.

RESAN ifrån Rössjöholm åt Ösjö genom Landsbygden til Gunnarstorp och Stenkålsbrotter. quart. 16.

FOGEL-HUNDEN dref up ung fogel i skogen, men swårast kunde han wädra up ungarne. Det är märkwärdigt, at den bästa fogel-hund näppeligen kan draga wäder af en kläckande fogel, fast han står straxt brede wid orrhönan som ligger. Likså är ock med de nys utkläckta ungar. Så har naturen welat bewara deße, som kläcka på jorden, ifrån de ströfwande rof-djur, hwilka eljest skulle utrota hela slägtet. Alla kläckande foglar få en starkare grad wärma i kroppen, liksom et hafwande och dräktigt djur, hwaraf utan twifwel den wanliga luckten förswinner.

LANDET war jämt afdelt af naturen med buskar och lundar emellan fälten, som woro högre eller lägre, men öfwer alt stenfrie. Ängarne stodo således utsirade med de wackraste löf-trän, Ek, Asp, Haßel, Sälg. Här fattades intet annat til åker än endast plogen. Härligare land kunde icke naturen afbilda, än det, som är här emellan slätten och skog-landen; intet land i Europa öfwerträffar denna ort i fägring och behagelighet, i mildt Climat och fetma.

LARSMÄSSO-RÅG säddes allmänt wid Ösjö, der winter-rågen sällan slår an. Landet war altså delt i 4, och icke i 3 delar, at åkren fick hwila endast hwart 4:de år; ty at

at landet skulle hwila hwart 3:dje, som på slåtten, eller ån mer hwart annat år, som upp i Swerige, det hölts wara oförswarligt.

* ÖSTRA LYNGBY från Rösjöholm quart 6.

RÖDVIGRE kallades SALIX *foliis oppositis* p. 252, hwilken wäxte wid Östra Lyngby, jämte en gårdsgård planterad långa raden bårtåt, likſom en häck: ingen häck på landsbygden kunde wara tätare, nyttigare, mera lagom hög, eller mera täck, än denna: med sina röda stjälkar och gröna blad. Af deß qwistar flätade folket här på orten korgar.

ROMMES-TORPE Lund låg Söder om wägen, men Wäster om gården och war med sin högd, löf-trän och blomster en af de täckaste. I honom wäxte Convallaria verticillata (*Fl.* 275.) öfweralt.

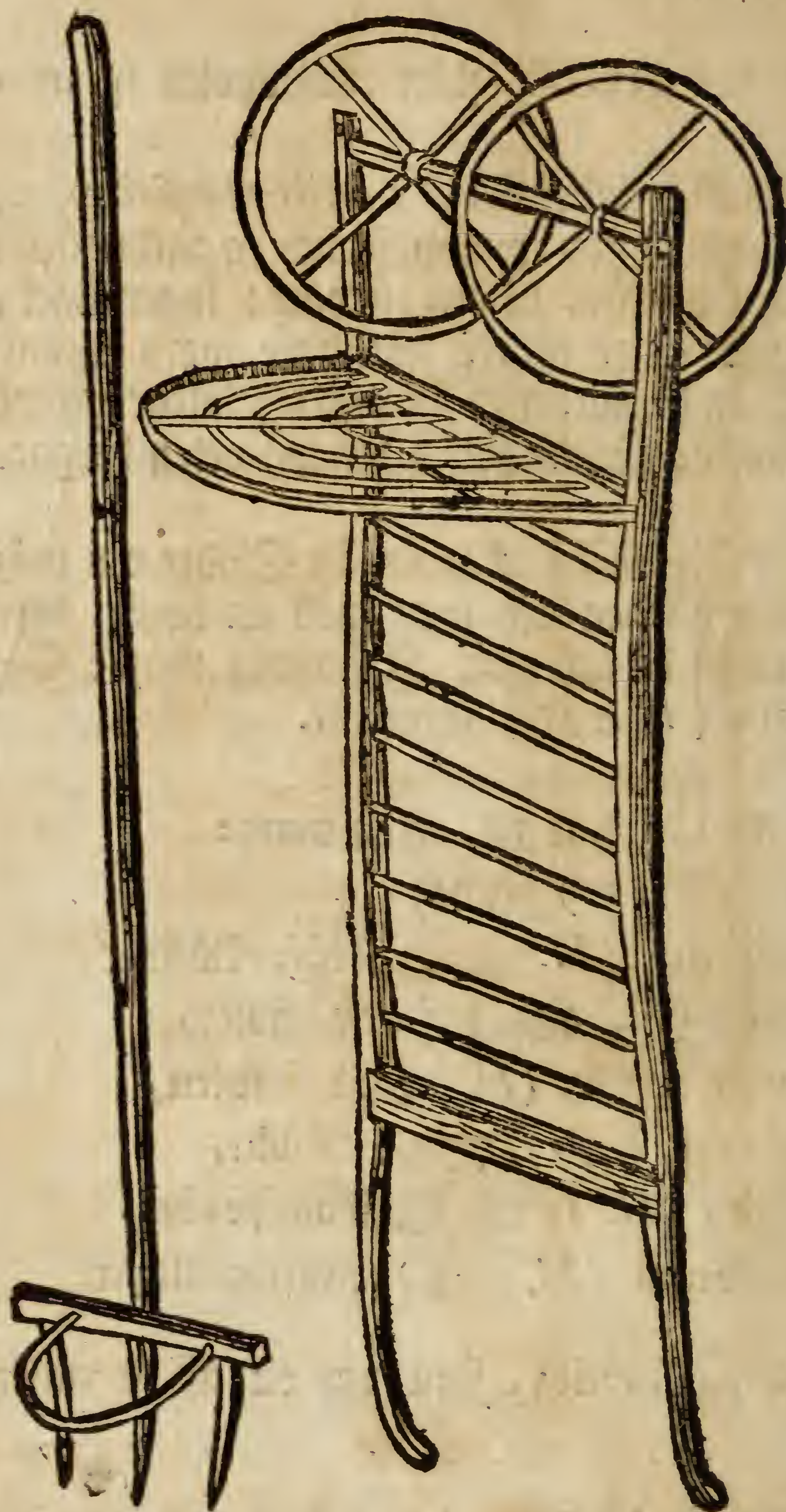
ÖRTE-NAMN här på orten woro:

Iris (*Fl.* 33.) Fläje,
Comarum (*Fl.* 422.) Kråke-klöfwer,
Arnica (*Fl.* 684.) Horsa-fibler,
Angelica sylv. (*Fl.* 234.) Tjuten,
Urtica (*Fl.* 773. 774.) Nålla,
Succisa (*Fl.* 112.) Blåknappe-ört,
Epilobium (*Fl.* 304.) Råfwerumpa.

FLODEN passerades, som war en af de ansenligaste i Skåne.

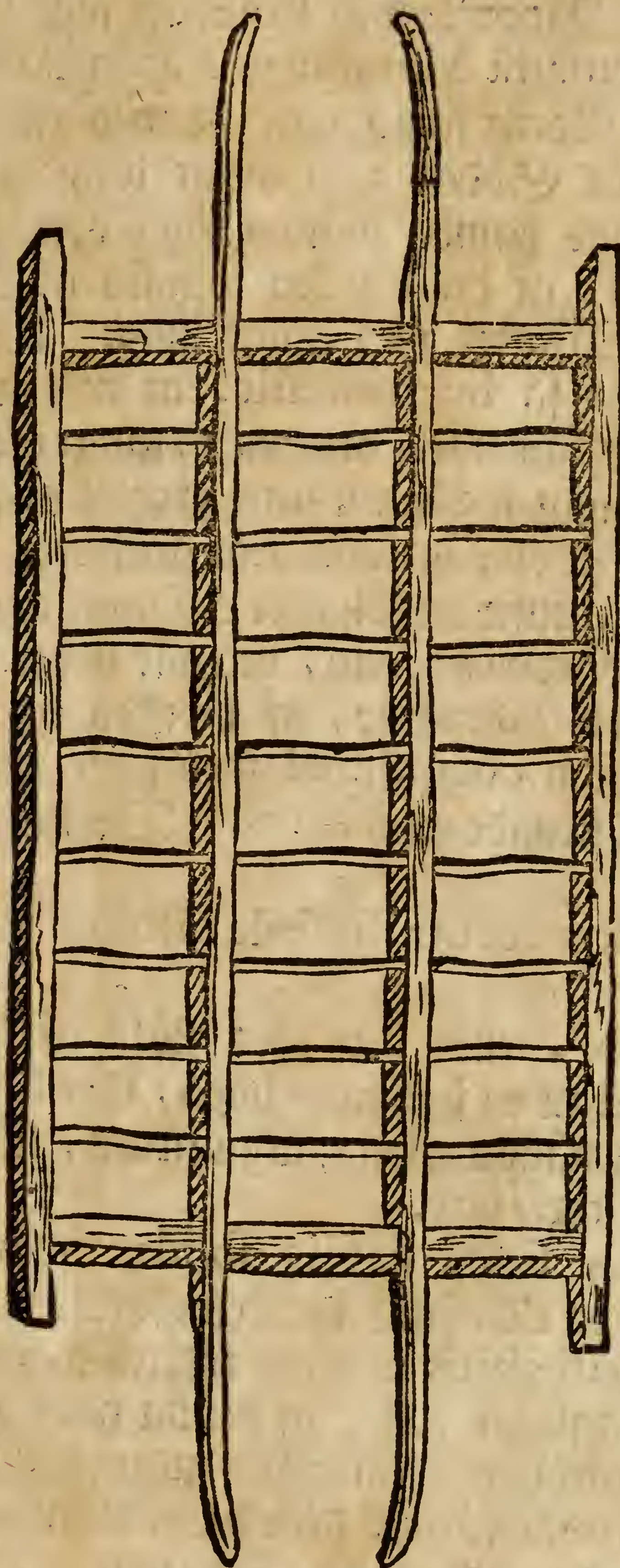
HÖ-BÅRDAR bruktes af 2:ne slag, mindre wanlige up i landet: den ena war en skått-kärra med lätta hjul, som woro hopsatte af en gjord. Denna kärra war 13. quarter lång, 7. quarter bred, 1. quarter hög, med Upstående bårt emot hjulen: handtagen bögdes något

tilsammans, så at emellan dem woro allenast 3½ quarter.

FLAT-BÅRD war gjord af 4 långsät stälde stakar, som twärt före genomborades af 8 a 9 spröt. De medlersta störarna woro 14. quarter långa; ty de skulle wid ändarne formera handtag, derföre ock sides-trän woro 7. quar-

quarter långa. Hela bården war twårtöfwer 10. quarter bred.

TOMARP, Herr General Baron DÜRINGS Öfwerste Boställe passerades åter med Tomarps stora slåta fält och betes-mark, som war ½ mil lång ifrån Sunnan-å til Södra åsen.

WRAMS-GUNNARSTORP låg quart 7. ifrån Lyngby, hwarifrån wi hade til Stenkols-brottet 3 quart.

Julius 21.

STENKOLS-Brottet wid Boserup war begynt at brytas af wår seculaira Metallurgiit Herr Assessor SWAB, som hade på Norra sidan gått in med en nåstan horizentail Ort åt Söder, 336 alnar lång; på ömse sidor om denna gingo ganska många låga orter åt Östra och Wåstra sidan, af hwilka den långsta åt Öster war 80 alnar, men i Wåster 160 alnar lång. Alla deßa mångahanda gångar lågo så horizontailt, at watnet kunde sielfmant utrinna ifrån sides-orterna til lång-orten, och ifrån lång-orten genom ingången utur grufwan, at man nåstan kunde gå torr-skodd, igenom hela grufwan. Strata woro i Stenkols-grufwan följande, då man begynner at råkna öfwerst wid jord-skorpan, och går neder åt flisan,

A. Sand med Klappur, af hwilken en stor del war Tophus likssom coagulerad med järn-ockra, och rödaktig, samt liknade en Ætites. Denna war ofta tjock 3. alnar.

B. SAXUM arenaceum friabile album vagum, tjock 15. alnar.

C. Lithantrax, eller den öfra flöts af Täckolen eller båsta stenkol til en half alns högd, eller 8 toll; dår stenkols-flötsen någon enda gång afskars, liknade den wid åndarne en torf-jord.

D. ARGILLA fusca fissilis solida: margine fusco; af hwilken de eld-fasta kårillen gjordes; tjock 3 alnar.

E. Cos impalbabilis cinerea tycktes wara en hårdnad lera af förra slaget (*D*); af denna hade Herr Assessor SWAB förfårdigat Bouteiller utan tilsats och åfwen håraf swarfwat kårill, dem han i elden gjort hårda.

F. Cos eller den allmånna Flis-sten. Detta med det föregående war 9. quart. tjockt.

G. SCHISTUS fissilis friabilis nigricans argillaceus.

H. LITHANTRAX eller andra flötsen af stenkol, som woro magrare och tunnare, samt ofta bestånckte med utwittrad Alun; tjock 5. quarter.

I. ARGILLA nigricans, hwaraf åfwen eld-fasta kårill kunde beredas; tjock 2 quarter.

K. ARE-

K. ARENA argillacea alba solidiuscula, in aqua demum solubilis, tjock 2. eller flere alnar.

Det berättas at Scottar warit de första, som här i Skåne på Hälsingborgs tracten upfunnit och brutit sten-kol. År 1663. har en Bergs Inspector, CASPAR SMIDT, brutit sten-kol omkring Helsingborg. År 1692. hafwa ännu sten-kol blifwit brutne i någon quantitet wid Helsingborg. Sten-kols flötsen är merendels tjockare in åt landet, än wid wästra hafs-sidan.

Assessor SWAB hade här wist med åtskilliga prof, hwad en solid wetenskap kan åstadkomma; han hade förfärdigat af leran (*D*) *Tutlar*, *Deglar* och *Blyart-Deglar* med tilsats af Blyarts, så wackra som någonsin de utländska, och woro alla deße de första som i Swerige blifwit gjorde. De söpo icke watten, då man slickade på dem; samma lera som här war i myckenhet, gaf också eldfasta Tegel.

Äfwen hade Assessor SWAB blött leran (*k*) och den samma slammat, och fått deraf en fin skarp sand, hwilken war en tjenlig tilsats wid de eldfasta kärlen. Af den samma ifrån sand slammade leran, hade han gjort durksigtiga kärill, som liknade porcellain.

TEGELBRUKET wid Glömslöf, emellan Landskrona och Helsingborg, war äfwen anlagt af Assessor SWAB, der 4000 Tegel kunde slås om dagen af en karl; leret bråkades utan Oxar, och piskades med slagor, samt brändes utan ugn. Han sade sig ock här kunna förfärdiga Klink eller Tegel, som står under wattnet.

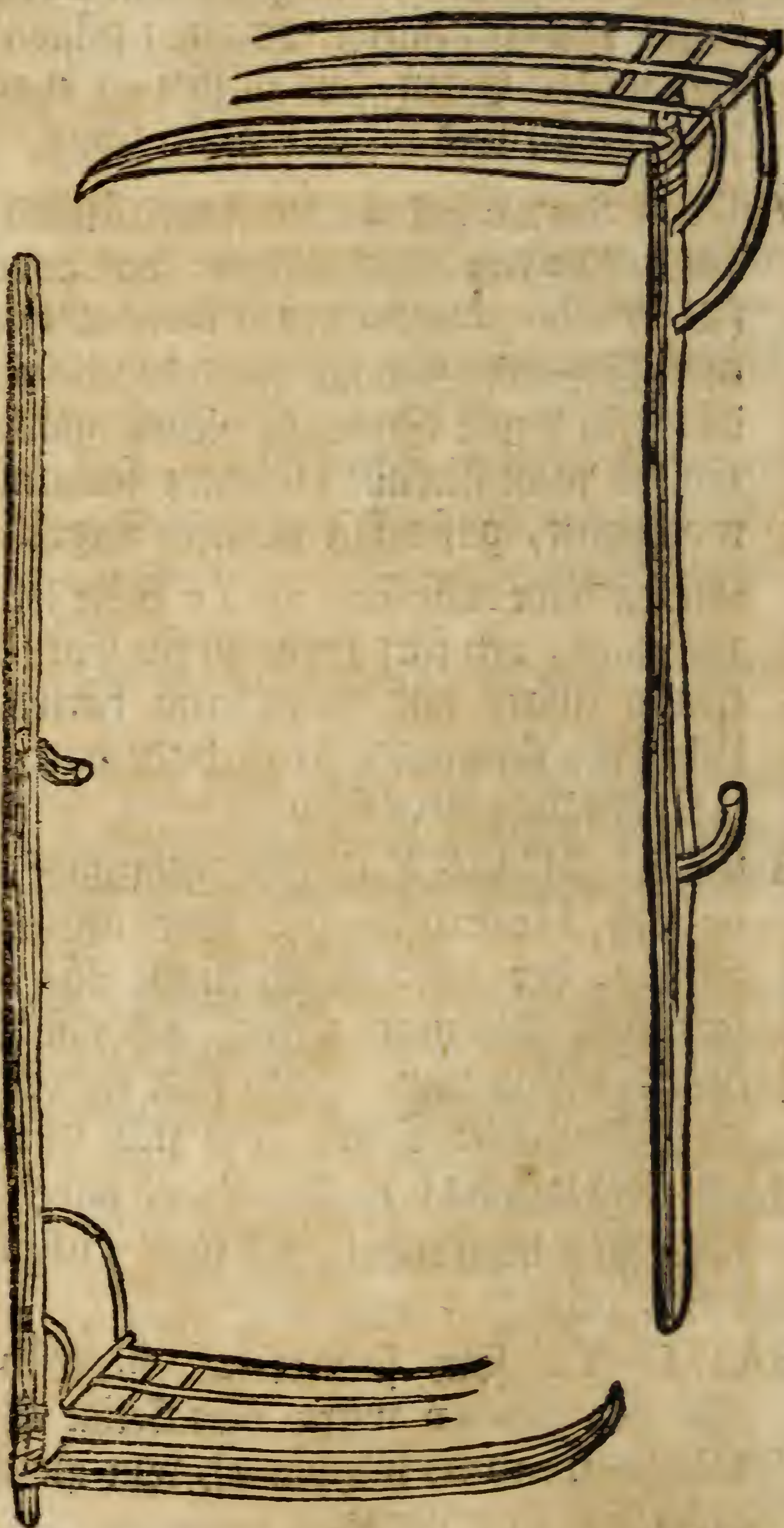
SAL MIRABILE Glauberi hade Assessot SWAB förfärdigat i myckenhet af Fuco vulgari per incinerationem.

SALTET, som samlas af Norrska hafswattnet, sade Assessor SWAB wara osmakeligt til mat, och at Alkali salis communis fås här af, rent qwarliggande, då nitrum cubicum detoneras.

EXPERIMENT om glas, som kan solveras, lärde wi af Herr Assessor SWAB, hwilket war mycket sällsamt; nämli-

nämligen om man tager Silex eller Flinta och Sal tartari, blandar och smälter det i en Degel, blifwer det til glas: men om detta sättes i en källare, solveras glaset och smälter; slår man här på Oleum vitrioli blifwer det til et gelée, men slår man derpå et Skedwatten, som uplöst något metall, faller Silex til botnen.

MÄJETYGET är en lia, med hwilken säden, råg korn och hafra afslås, skild ifrån andra liar med 3 mäjespetor, som lägga säden jämt och redigt; på skaftet är intet handtag för wänstra handen, utan tager hon inunder och omkring yttersta skaftet. Detta har Herr Baron HÅRLEMAN såsom alt annat tydeligast beskrifwit uti sin Dagbok p. 29.

TRÄ-SKOR brukas af Allmogen öfwer hela Skåne, besynnerligen på slåtten, så at man sällan ser dem med andra skor, utom högtidsdagarna, hwarföre de ock nog skramla i husen. Tråskorna göras måst i Norra och Gyinge Häråder der skogsbygd

bygd är med godt förråd på Ahl. Skorna äro gjorde nästan som Toflor, med lågt bakstycke, at foten kan fästa något innom bakstycket. De äro ock nog rumrika, at man kan lägga halm emellan skoen och strumpan, hwarigenom fötterna hållas warma på de kalla lergålfwen i hus och på loga. Et par skor säljas för 4 a 6 styfwer och kunna wara et eller ofta tu år.

SPICANT *Tragi* (*Fl.* 844) eller *Polypodium angustifolium folio vario. Tournef. inst.* 540. är den raraste ormbunke i Swerige, den wi funno i myckenhet ute på betesmarken, emellan Kalmare mölla och Stenkolsgrufwan; dess fructificationes lineares stodo icke wid marginem, utan wid Costam folii.

Julius 22.

RESAN ifrån *Kalmare-mölla* tilbaka til *Wrams Gunnartorp.*

CEPA *campestris* (*Fl.* 265) kallas här Kifwer, och pläckas om wåren til kål

CALMUS (*Fl.* 277), som mycket wäxte wid Wrams Kyrka, kallades Flägg, och icke Iris, dem Bönderna på åtskilliga ställen blandat til namnet.

SENECIO sylvatica (*It. West-Goth.* 115. 238) wäxte i murarna wid gärdesgårdarna.

WRAM kallades Kyrkan, som fordom hetat Bram, hwilket war at se af de gamla Epitaphierna i Kyrkan.

GUNNARSTORP besågs andra gången med de många nyttiga försök och inrättningar, som Herr Capitain BERG på denna gården anlagt; genom hwilka tydeligen kunde skönjas, at han med rätta bör räknas för en af de starkaste Oeconomer, som nu woro i Skåne. Capitainen sjelf Recommenderade hushålls wetenskapen såsom et oumgängeligt studium för unga Officerare, och at de böra allestådes efterse hushållningen, wid hwilken de merendels på slutet stanna, när de blifwa åldriga, då det de sett på främmande orter altid gagnar dem.

VAT-

VATTENKONSTEN war ledd til Ladugården och til dammen i Trågården, der hon allestädes gjorde fontainer, och i Bryggstugan gaf hon, genom rör, stadigt watten, då det behöfdes.

DAMMAR woro 23 anlagde, och en af dem war en liten updämd sjö, uti hwilken 10000 fiskar woro planterade

FISKEN fördes på det sättet i en fyrkantig kista, som war hopslagen af bräder, at i kistan nedsläptes några stycken låck med karm omkring, at låcken icke måtte komma för när til hwarannan, och woro deße låck med små hål igenom borade, häruti lades grönt gräs, derpå fisk, så låcket, hwarmed fortfors til kistan blef full, då fisken låg i mjuka gräset utan at kramas, och wattnades esomoftast, igenom det at låcken woro igenomborade. På detta sättet kunde fisk planteras ifrån aflägsne orter, och föras långa wägen.

DJURGÅRDEN wid Gunnarstorp war den ansenligaste til sin widd, och hölt nu 22 Hjortar. Han war omkring murad med sten och muren ofwanpå belagd med Törne. Här hade djuren skog eller lundar och fält, samt friskt watten. Käppar eller grenar af ung Asp, lågo til myckenhet inuti Djurgården, tätt skalade och til de finaste qwistarne bårtfrätne; ty deße gifwas om wintrarna åt Hjortarna, såsom en föda, utom annor mat. Hindarne eller Hjorthonorna hade inga horn, men i det stället en Caruncula eller wårta. På et artigt sätt wore Hjortarne här fångade. Hjortarne brukte här gå fram på åkrarna at äta säden, ty lät Herr Capitainen et litet stycke af muren, omkring den anlagde Djurgården, stå öppet, och innan för öpningen sådes någon säd, hwilken icke bärgades med den andra, hwarföre djuren mot wintertiden sjelfwe sprungo in i Djurgården at äta säden, hwarpå, så snart detta märktes, öpningen på muren blef igentäpt innom en dag, och djuren instängde.

DYNGSTACKEN war omgifwen med en ränna af sten, at intet watten ifrån gården eller kringliggande husen kunde rinna in på gödslen, mer än det, som kom perpendiculairt. Tufwor, ljung, med deß torf, som knapt hade en

en fingerstjock matjord, kastades flodwis i dyngstacken, at der i 2 år brinna ihop til en skön gödsel.

GÄRDESGÅRDAR af fasta stenmurar woro lagde utomkring ågorna. Häckar wore i Nybygge-wång således anlagde: först upläggas gärdesgårdar af torf: Torfwen lägges up 1½ quarter bred, 2 quarter lång, at wallen blifwer så hög, som til armarna, men hwar torf bör wara på ändan sluttande åt höger, så at torfwarne gå öfwer ändarna på hwarandra, at inga springor må blifwa. Denna torf bör tagas där dikningen utan för gärdsgården upgrafwas; sedan upkastas diket utan för gärdsgården, och jorden i diket lägges på inre sidan til en brant wall, dock så, at emellan gropen och wallen bör lämnas tre quarter grönswål, eller grön torf, at diket må kunna hopfalla utan at rubba gärdesgården; på denna wallen uplägges torfwen uti Februario eller Martio och bör på yttra sidan wara litet slutt, på det wallen må kunna blifwa grön och fastare. Utanför och intil denna gärdsgård, woro Pil- eller Asp-störar nedstötte, som tagit rot och skutit kronor, altså prydde de fältet, stödde gärdesgårdarna, och afhöllo blåsten; men deße woro icke täta häckar nedantil, såsom brukas i Tyskland, icke desto mindre woro åfwen de rätt nyttige och täcke.

HALMTAKEN, som Bönderna slagit i Skåne woro öfweralt bättre och beständigare, än hos oß up i landet.

ÄNGARNE woro här wackert uprögde ifrån buskar; men Böndernas ängar woro swagare och boro mindre gräs, hwilket förmentes komma deraf, at Bondens boskap trampar neder ängen, då den släppes bittidare om wåren på henne, och om hösten fick gå mycket längre derpå.

RIA war bygd på Lifländska sättet, med en wäl murad fyrkantig, 2 alnars hög ugn, täckt med klappursten; ofwan för ugnen war intet golf til andra wåningen, der rök och warman upsteg; under Ryggåsen war medelst panelning et rum frånskildt med 3 öpningar, at röken måtte inkomma, der kött och fläsk röktes.

SÄDES-

SÄDESBO war bygd på stolpar efter Bärgsslags sätt, at ej Möss eller Råttor måtte komma up til säden.

ÅKERN hade Herr Capitain BERG med mycken flit uplagat och bragt ifrån 60 Tunnor til 120. Diken, sällsynta i Skåne, woro upkastade wid sur åker, och lagde under jorden af sten, på samma sätt som i Bergslagen, hwilka taga emot den öfwerflödiga stenen, rensa åkren, upsupa fuktigheten och syran, samt otroligen bättra jorden. Åkren kunde så wäl drifwas i Skåne med et par Oxar, som någonsin up i landet, om Wästmanlands Plogen brukades, men nu fordras et par Oxar at allenast draga plogen, och som paren sättas långt ifrån hwarandra, blifwer plogen alt tyngre och tyngre, men Bonden föder igenom denna seden många Oxar, utom hwilka all stallning skulle förswinna i Skåne, då man af Bonden icke finge köpa Oxar. Up i landet är Bondens fel, at hafwa många hästar, och få eller inga Oxar, ty hästarne köpas dyrare än Oxarne och mistas med Capitalet.

OGRÄS både af Hwitrot (*Fl.* 105), och Snårjor eller Drabinda (*Fl.* 173) utrånsades i åkren medelst flitig förfel.

SÅNINGSTIDEN för kornet är här den 24 Maji; Herr Capitainen hade försökt at så bittidare, men det hade icke lyckats, eburu åkren här war dikad, jämnad och på alla sätt wäl handterad. Det är eljest troligt, at då wåren skyndar och blifwer bittidare, borde och kornet sås något bittidare, men eljest icke. Hwetet sås här lika med Larsmäßo-rågen. Ärter sås i början af Majo.

TUNNELAND räknas här således, at der 30 Tunnor korn sås, der sås 24 Tunnor winter-råg, men allenast 15 Tunnor Larsmäßo-råg.

SÄDESBÄRGNINGEN begyntes nu här på orten. Säden, som war skuren, stod i Skylar; 11 band lutade emot hwarandra med sina uprättade ax, det 12:te bandet war gjort til hatt åt de andra, med twå bindningar om kårfwen, och stubben upåt wänd, sedan axen blifwit ut-

utspridde omkring de upråttade kårfwar, såsom i Weßmanland.

WÅR-RÅG, som såddes allmånt åt Kulla-sidan, trefs hår icke, borde ej eller sås uti en god jord. Höst- eller Winter-rågen gaf swartare bröd, ån Sommar- eller Larsmåßo-rågen, men Wår-rågen gaf det hwitaste; ty år ock Bondens winter-råg mindre begårlig til bröd, då den såljes.

HVETE wåxte båst i ler-åkrar.

BÖNOR wåxte båst på sank jord, och dår något surt war, eller hwarest intet något annat kunde wåxa.

WICKER woro et skönt foder, såddes på mager jord, dår de wåxte frodigt, afsloges och blandades med fodret. Bonden sådde merendels litet årter ibland sina wicker.

BOHVETET trifwes båst på den sandiga jorden, och gifwer 30:de kornet, då det lyckas.

POTATOES woro hår planterade i myckenhet, och gjordes af rötterne bröd på följande sått: Roten förwålles, skalas, stötes, hwartil lågges ¼ del råg-mjöl (annars blifwer det för löst), håraf bakas limpor, som smaka wål i 8 dagar. Potatoes-rötterna bewaras om wintern i en graf med sand, flodwis lagde, och åndteligen tåckte, at de ej må frysa. Potatoes-örten gafs af mig åt håstar och kor, som föga wille smaka henne.

HUMLE förökes, om rankorne eller wannen nedlågges i jorden, i krumm, at allenast et quarter koksar öfwer jorden wid åndan, då stjålken tager rot efter hela långden, och man kan med några stjålkar göra en hel humle-gård.

Julius 23.

HALM, med hwilken Boskapen stillades, får ingalunda wara riad, ty i Lifland, dår ifrån Capitain BERG sjelf war kommen, beråttade Herr Capitainen, at, hwarest sådan halm brukas, måste boskapen hwar wår upresas. Detta år altså en stor orsak hwarföre ej rior kommit i

bruk i detta landet, där de bäst skulle behöfwas, at Skåningen måtte kunna utföra sin öfwerflödiga säd, och göra henne tjenlig til utskeppning, at hon ej fördärfwades i fartygen om wår-tiden, då det begynner blifwa warmt, som är för Skåne-land en stor skada. Råg-halmen, med hwilken halm-tak skola täckas, lades här emellan et par stockar, at endast wipporne tittade fram, hwilka upätos af fåren, och sedan täcktes med halmen, at icke mößen, som söka kornet, måtte i sönderskära taket. Boskapen förmentes böra wäl fordras för Jul, eljest skulle de blifwa swage hela året.

STALLNINGEN med oxar sker i Skåne på det sättet, at oxarne köpas wid slutet af Julio, då de släppas ut på ängen i bet til Michaelis; dem gifwes sedermera korn-halm och hafre-halm til inemot Jul; dernppå gifwes hö litet i sänder och wäl 20. gångor om dagen, ty karlen som skal fordra oxarna går städse med fodret til det ena båset efter det andra, och då han slutat raden, begynner straxt återigen med den första. Oxarne säljes uti Martio eller April; ty sedan de begynna fälla håren, taga de icke mera til. En oxe, som blifwer stallad 2 år å rad, får melleradt kött, som Hamburger Ox-kött.

OXARNE, som inköptes til stallning, mättes således, at man satte det längsta fingret af ena handen sub palearibus ad os sterni, och med utsträckt famn räckte längsta fingren på andra handen til höften på andre sidan af oxen; woro nu emellan bröstbenet, och höften på låret å andra sidan en full famns längd, räknades oxen för wara fullkomlig. Åfwen så drages på huden, om den då hänger fast wid köttet, kallas oxen förkörd, då han icke gerna tager hull, åtminstone första året. Oxen wäxer, til des han är 7 år; därföre utwäljas 7 a 8 åriga oxar til stallnings, ty wid de åren blifwa de fetast.

HVIT-SIPPOR (*Fl.* 450.) förmentes åfwen här på orten wara de gamla Rusticorum SANGUINALIS herba (*), som

(*) *Gravis perniciei Herba Sanguinaria, quam si pasta est ovis, toto ventre distenditur, contrahiturque & spumam tetri odoris exspirat.*

som förorsakade blod-piß hos boskapen; då den kom ifrån slätt-landet til skogs-bygden (Se pag. 249.). BIDLO i sin præfation til COMMELINI *Flora Hollandica*, berättar, at då korna komma ifrån Frisland til Ytrect och Holland, där mycket EQUISETUM (*Fl. Svec.* 833.) wäxer, som i Holland kallas *Hermoes*, så få de liksom en trånsjuka och dö bårt, då de kor, som ifrån ungdomen äro wane wid gräset, hafwa däraf ingen skada.

FÅREN, som gått på fälten i bete, hade nyligen blifwit släpta i skogen, hwaraf de fått durcklopp, blifwit contracte, och til en del döde. Just det samma hade händt i fjol, och man trodde, at får, som woro wana wid slätten icke skulle tola skogen, hwarföre de ock straxt togos dädan. Får höllt Herr Capitain före wara långt profitablare än oxa-stallning; ty 5 får äta ej mer än en oxe, och han kunde föda 200 får, med så mycket hö, som en stallning af 20 par oxar. Deße 200 får gifwa årligen Lödja 10 Lpd. Ull 10 Lpd. Lam-ull 10 Lpd. hwilken ull gör tilsammans 30 Lpd; den samma räknad til 8 styfwer marken eller 15 daler Silf:mt Lispundet gör 450 dal. Silf:mt. Härtil lägges 200 lamb, à 2 daler Silf:mt stycket; gör 400 dal. Silf:mt. Summa 850 daler Silfwer:mt.

FÅR-HUSET war delt likßom i 3 rum medelst twänne par häckar eller stegar, som öpnade sig upåt ab angulo acuto, emellan hwilka höet nedsläptes ifrån skullen, at det ej måtte spillas eller orena fåren.

SLEKE war gjordt af blå-lera et laß, ältad med sallaka, hwartil lades 8 skålpund Lagerbär, ½ tunna malört-knoppar, ½ tunna Renfana, och 1 skeppa grofst salt, hwilket ältades och slogs med klubbor, utlades på en bänck, som hade tak öfwer sig, och pinnar omkring, at allenast fåren kunde insätta munnarne och slicka eller gnaga. Sådant slecke sågs på ladu-gården, i fårhuset, och i Djur-gården.

ASK brände åkren, och det, som man här hölt före, med sina långa rötter, som lupo nära in til mat-jorden.

SLÅN-BUSKAR wäxte här i Skåne gerna på ängen och på betes-marken, men som de äro nödige och nästan oumgängelige til wallarnas eller gårdsgårdarnes täckning, utrotas de och afhuggas flitigt af Bönderna. Men skulle lefwande häckar inrättas i Skåne, fruktar man at deße torde snart löpa öfwer hela marken, då ingen nödwändighet dref Bonden, at hugga bårt dem.

SLYNGOR kallades här Vaccinia *nigra* (*Fl.* 313.).

JUNCUS *capitulo laterali* (*Fl.* 278.) wäxte på intet annat ställe, än der, som jorden inunder är sur, så at hwar som hälst denna finnes, må man wara öfwertygad, at jordmonen är sjuk af syra.

DIANTHUS *petalis multifidis* (*Fl.* 344.) är en ört, som jag icke sett i Swerige wäxa wildt, sedan jag war i Kemi, förän jag kom hit til Nybygge Wång. Caulis *ramosus*, *pedalis*, *articulatus*, *erectiusculus*. Folia *lineari-lanceolata*. Corollæ *incarnatæ*, *petala laciniis linearibus*, *umbilico setis purpureis barbato*. Denna Neglikan är til storlek och blad öfwerenskommande med wåra wälluktande Trägårds-Näglikor, men blombladen äro sönderskurne likssom Sand-neglikor (*Fl.* 343) dock skilde medelst breda blader och hög stjälk, fast Umbilicus corollæ åfwen är barbatus (Se pag. 74).

Julius 24.

RESAN ifrån Gunnarstorp åt Lerkesholm.

SÖDRA-ÅSEN låg inwid och Norr om Wrams-Gunnarstorp, och sträckte sig ifrån Björne-kulla åt Öster, så långt man kunde se, med et högländt och skog-fullt land, här och där med några gårdar uprögdt. Här wäxte Impatiens (*Fl.* 722.) och Cnicus (*Fl.* 711.) allmänt. Norr om denna Södra-åsen låg TOMARPS betesmark, som war slät och widlöftig, sedan begynte landet blifwa mer och mer backigt, så fort och så mycket, som det tiltog åt Norden, at man på slutet hade idel kala backar, klädde med Ljung (*Fl.* 309.) och Bråken (*Fl.* 843.), samt

samt utmärglade åkrar med den fattiga wår-rågen, så at landet, som Söder om Södre-ås war et Canaan, blef bårt emot Norra-åsen en mager och stenig Arabia.

* ÅBY, quart. 5.

PETRIFICATER, som funnits öfwer måsta Ler-slätten uti flintor och lösa kalk-stenar (Syst. nat. 151. n. 1.) mer än allmänna, märktes nu icke mer, ej eller sågo wi Norr om kullen wid stranderna ibland gruset några lösa petrificater; där emot woro dylike allmännast norr om Lund och åt Lomma sidan.

GÄRDESGÅRDARNE blefwo nu af en annan art, nämligen af idel Ek, fast krokig, och mindre tjenlig til allmänt bruk; underst lågo stora Ek-ståckar, deruppå woro krokuge Eke-grenar upstaplade, tjocka som låret eller armen, och dylika stödde på sidan, at det ej skulle ramla omkull. Deße gärdesgårdar intyga, at här war bättre förråd på Ek, än annor skog. En sådan gärdesgård warar länge, och behöfwer inga widjor eller band, och äro måst alla Skånska gärdesgårdar så inrättade, at man wid dem inga band behöfwer.

* BLEKMOSSA, quart. 5.

GÄRDESGÅRDARNE woro upreste af Boke-plankor, med i kors satte Eke-störar.

GLASBRUKET, Fru Hofmåsterinnan SCHÖNSTRÖM med deß Syskon Baronesserne ADLERSTENARNE tilhörigt, låg 3 quart ifrån Blekmossa. Detta Glasbruk bestod af en skön Glas-hytta, och en stor hop Torp, där arbetarena bodde. Här förfärdigades alt glas i Skåne, som är wackert och säljes wida. Sanden til glaset hämtas et par mil derifrån.

MELAMPYRUM vulgare (*Fl.* 513.) kallades Ek-ört, emedan hon wäxer hälst och måst i Eke-skogar.

SCIRPUS cespitosus (*Fl.* 42.) kallades Moßa-tuf, ty han täcker nästan allena alla de moßar, som bestå af torf, och är den sterilaste ört, som ej eller åtas af bo-

skapen, hwarföre Moß-tuf som är otjenlig til bete under tiden afslogs af Bönderna, at med honom täcka ryggåsen på halm-taken, emedan han slår watnet ifrån sig.

KALF-HAGARNE stodo fulla af Linaria (*Fl.* 501.), Erysimo (*Fl.* 554.) och Urtica (*Fl.* 773.), den kalfwarne icke åto.

ERICA (*Fl.* 309.) eller Ljungen begynte intaga alla backar och, nu först, at blomstra.

PTERIS (*Fl.* 843.) eller Bråken begynte nu blifwa så allmån, som den förut war sälsynt, och wiste sig öfweralt på Ljungbackarna.

CALMUS sågs i myckenhet bårt mot Blekmoßa, och åts af intet kreatur.

* BÅLINGE, quart 6. efter stenig wäg.

Julius 25.

LÄRKESHOLM, Öfwersten wid Cronebergs Regemente, Herr Baron LIEWEN tilhörig, låg 2 quart. ifrån Bålinge, brede wid wägen. Gården hade för någon tid sedan afbrunnit och war nyligen upbygd, och i stånd satt.

Baron LIEWEN war en Herre, som utan studier, igenom et makalöst Snille, sjelf inventerat ganska många och nyttiga saker för Oeconomien, dem han ock helt fritt uptäckte, utan at af dem göra någon hemlighet, mer än endast af warg-dödandet, stålet och skjutandet på långt håll.

WARGAR besynnerligen, så wäl som andra Rof-djur, prétenderade Herr Öfwersten sig wara måstare at utrota, och bestod konsten uti wittring och död: Wittringen wore sådan, at wargen skulle söka den samma, som hunden en löpsk hynda, och at den skulle dragas af någon på jorden, då alla wargar, som passerade detta draget skulle följa drägten efter; den som drog wittringen skulle wara til håst och icke til fots, at icke djuren skulle hafwa minsta lukt af människor. Döden war en Morsula,

sula, stor som yttersta leden på tummen, til consistence af deg, och innesluten innom en dubbel hinna eller blåsa, samt wäl ombunden, och så seg, at man med tänderna icke kunde bita den sönder; då man framade härpå, kändes deruti liksom frön af källerhals; men Herr Öfwersten påstod, at det icke war giftigt för människan, mera än Råf-kakor. Igenom deße medel war Herr Öfwersten öfwertygad, at alla wargar kunde utrotas i Swerige, innom et år, om wittringen drogs igenom alla skogar, och om deße dödblåsor här och där lades i drägten, då wargarne den nedswälgde hela, som medelst blåsorne bewarades i magen, at de icke där angrepo wargen, förän de kommo i tarmarna, och således icke kunde utspys. För denna Invention begärte Herren 2. daler Silfwer-mt af hwart helt hemman i Riket.

STÅL sade Herr Öfwersten sig kunna göra af järn, som smiddes, och wistes sådant smidt järn, som blifwit til stål wid och under klensmidningen, och dock icke warit smidt af stål.

KULOR woro af Herr Öfwersten stöpta, som liknade bly, men något war i dem tillagt at de blefwo specifice graviores, och derföre kunde med dem skjutas på längre håll. Wi laddade sjelfwe wår egen hagel-böße med gement krut och några af deße kulor, och bößan slog på mer än 100:de steg genom dubbla brädes-wäggen, det hon ingalunda kunde göra med en större kula. Jag tog en af deßa kulor och gaf den til Professorn Herr Doct. J. G. WALLERIUS at försökas, såsom en angelägen sak, och fick af honom följande swar: **Så mycket jag hit tils kunnat förfara, kan jag ej annat finna, än at det är rent järn, ty 1:o drages det starkt af** *Magneten*, **2:o uplöses det i** *Spiritu Vitrioli*, **utan skilnad af** *præcipitation*, **som annat järn. 3:o uplöses det i** *Aqua forti* **såsom Tackjärn, med gulaktig** *solution*, **men uplöses ej helt och hållit. 4:o. I** *Calciner*-**eld blir det blått anlupit, och skalar sig som järn. 5:o. I smält-eld, smälter det til ljus** *malleabilis Regulus*, **utan skildnad af någon annan** *metall*, **men är då efter smältningen**

så mjukt, nästan som bly. Detta war försöken, som Herr Professor WALLERIUS gjorde med kulorne. Kulorne woro små och til färgen lika bly-kulor. Sådane små bly-kulor kunde inkastas flere i bößan, och icke desto mindre gå längre fram i skottet, än en ensam stor kula, altså utsprida sig mer etc.

STYCKEN recommenderades, som woro smidde, och ej gutna. De där mände skjuta långt längre, sedan de på hans sätt blifwit gjorde til stål.

DAMMAR sågos här flere och widlöftigare, än på någor annor ort. Landet Norr om gården bestod endast af kala ljungbackar, emellan hwilka lågo små fält, och dälder med kärr, pußar och myror, som det eländigaste land i werlden. Alla deße dälder woro hopgrafne med communications-grafwar, såsom dammen ofwanför Fahlugrufwa, och alla deße kärr woro på nedra sidan updämde, at watnet kunde efter behag innehållas, och under dämningarna woro Rör, Pump-stäckar eller sten-hwalf, at watnet kunde efter behag stängas och utsläppas; äfwen war öfwerst på sidan afhållningar, som tjente i wattuflod. Dämningarna wid deße dammar woro lagde endast af tufwor, således: at om wintern, där som är dybotten, nedsläppas först stora stenar, sedan tufwor upskurna af myran och derpå grus, hwilket continueras flodwis til deß dämningen är fullbordad. Tufwor finnas här tilräckelige af myror och kärr, som dermed betäckas, hwilka samlas och torkas för än de brukas til dämningen, då de i sjelfwa dämningen hoppackade swälla af watnet, och täppa så noga, at ej det minsta watten slipper fram. På detta sättet woro här alla updämningar gjorde til tre dubbel tjocklek wid basin emot högden, så at då dämningen war ofwan på 3 alnar bred, war han nedan til 9 alnar bred; men der watnet mycket trängde på, murades dämningen på inre sidan med sten-mur, at bättre afhålla Is och watten, och där som watnet aldramäst tryckte, der war ock dämningen på inra sidan mindre slutt,

och

och mer flack, hwaraf watnet hade mindre kraft til tryckning. Altså den, som har en damm, som aldrig kan hålla watten, bör göra rundt och flackt innom dämningen, så står den dammen fast, som annars aldrig kunde stå emot. När dammarna således blifwit uplagde, stämmes watnet öfwer hela myran, då watnet utur kärret utlakar syran, fördärfwar alla tufwor med gräset, så at jorden ej behöfwer wändas. Emedlertid släppas dit fisk, som går där och rotar i 4 a 5 år. Sedermera då watnet afsläppes, finnes jorden wara naken och swart som dy, här uti sås Råg, hafra, gräsfrön, men korn wäxer ej gärna däruti. Deßutan föres hit sand, platsen dikas, twärdikas, wältas, jorden hoppackas, och gödes, då deraf blir åker eller åtminstone den bästa äng, med den härligaste gräswäxt. Men skulle någon hwarken wilja göra åker eller äng deraf, kan dyen läggas i högar och blandas flodwis med gödsel, at brännas och sedan utföras på åkren, då han gifwer den härligaste säd; ty all dy är ej annat än grof swartmylla, som blifwit nedskölgd af kringliggande land, och här bewarad i watnet. Således kunna deße kala backar, som icke föda af sig annat en Ljung, ty de hafwa ingen matjord, blifwa gödde, och bära den härligaste gröda. Dammarne utur hwilka dyen är uptagen tjena lika fullt för fisken, sedan de åter blifwa instängde. Wi finne, at alla myrer äro inåt mera uphögde, och bära intet annat än frys- tufwor och myrsäf (*Fl.* 42.), men rundt omkring eller wid deras strand, är merendels liksom en bäck full af djup swart dy, utan några tufwor, där härligt gräs ofta wäxer, men flyen är merendels så sank, at boskapen hwarken kan räcka det eller komma in på myran. Häraf lära wi, huru som watnet ifrån landet sköljer neder til myrans sida, och där qwäfwer tufworna, hwarigenom Myr-säfwen, Ljungen, Måßan jämwäl gå bårt, och jorden blifwer ren; på samma sätt sågo wi här naturen wara af konsten efterapad, at der watnet stått några år instängdt, och nu släptes ut, hade det slätt myran ifrån alt vegetabiliskt, långt bättre, än någon Dal-karl, så

at intet annat sågs här än en slät dy; men i de dammar, där watnet uttappats för et par år sedan, wäxte det wackraste och renaste gräs, ty dammarne woro här icke, som allmänt, små upgrafne diken, utan stora platser. När dammarne blifwit färdige, planterades Karpar eller Carusser i dem, dock ej mer, än at hwar fisk i uträkningen kunde äga 1 Cubic famn watten; ty har han mindre watten, förökar han sig wäl, men wäxer icke. När fisken släptes på en sådan updämning, trefs han långt bättre, än i en upgrafwen damm, och wäxte fort; men det bör noga aktas, at ingen Gädda kommer dit, som kan ödelägga några 1000:de hwit-fiskar om året. Dammarne böra wara så anlagde, at deras strand småningom sluttar åt Söder, eller åtminstone böra En-ruskor eller fasciner dit sättas, på hwilken fiskarne kunna afskudda sig rommen, och rommen hållas i wattubrynet, at utkläckas i warmare watten. Rommen kan ock planteras i andra dammar, eller så kallade Planter-dammar, at der kläckas och upwäxa, samt äfwen föras långa wägen. Om fisken flyttes hwart år i nya dammar, hälst 3 à 4 weckor för Jacobi tid, wäxer han bäst. Dock bör denna omsättningen icke ske om heta sommaren, ty fisken dör då gerna af warma watnet.

KARP dör straxt om han flyttes ifrån friskt watten til salt; hwarföre det icke går an, at föra honom härifrån Dammarne til Stockholm, ty den fisk, som således skal föras, bör efterhand och stadigt wänja sig wid salta watnet. Den fisk, som icke omplanteras i Dammarne kan wäl afla, men icke wäxa, och ju magrare afwels-dammarne äro, ju mera blifwer afwelen förökt. Då 1000 små Karpar planteras i en ny damm, får man af dem fullkommen Karp efter 3 a 5 år, då hwar Karp är här wärd 1 daler Silfwerm:t: altså har man långt mera nytta af en instängd jord til damm, än af den wackraste åker. Rommen, som så flitigt upätes wid lektiderna af fogel, fisk och människor, wore et ansenligt capital, om den kunde samlas och spridas i sjöarne, som skulle göra dem långt rikare på fisk.

Är

Är wäl något land rikare på watten än Swerige, och deremot fattigare på fisk? alla wåra kärr, myror, gjölar, sjöar, floder, hafs-strander äro nog gälla. Orsaken är merendels, at bommar sällan sättas för fisken, utan han får fritt och obehindrad paßera Osen och strömmarne til hafwet, hwarifrån han icke återkommer; åtminstone flytta de måste således sin wäg, ty kunde wid alla utlopp ställas flätade gärdesgårdar.

Herr Öfwersten mente ej orätt, at all Oeconomie borde begynnas af dammarna, som äro mödrar til all åker och äng. Han hade och wisat denna sin mening i sjelfwa werket, då han i backarna instängt, och icke grafwit, 54 dammar såsom små sjöar, hwarest watnet kunde utsläppas ur den ena i den andra; således circulerade watnet här emellan Ljungbackarna, och allestädes innehölt de härligaste Karpar och Carusser. På samma sätt kunde wi äfwen up i landet få dammar, merendels hwarest wi wille, i den stenrikaste ort och göra den jämngod med den härligaste åker, ty hwar som bärg äro, der äro ock dälder emellan bärgen til dammar: jag tror at Herr Öfwersten skulle kunna sätta hela Swerige i circulation med dammar, om detta wore hans göremål. Wår Nation bör mer tänka på denna saken, som hit intil, åtminstone up i landet, icke kommit i den aktning det förtjenar, då så härliga lägenheter för fisk en gång kunde blifwa nog wärderade til landets båtnad; och de bärgiga Landskaper, som gifwa mindre säd, kunde årsätta skadan med fisk.

Wid inrättning af dammar, förekommer en omständighet, som noga bör aktas, näml. at dammarne ej må tilfrysa om wintern, då fisken, och i synnerhet Karpen dör. Hwad Climatet angår, är wäl ingen twifwel, at icke Karpen kan tola wårt winterwatten, emedan watten under isen, som icke fryser, har altid et par graders wärma öfwer frysningspunkten, allenast kommer det an derpå, at öpningen hålles på isen, til hwilken ända man har i de warmare provincier åtskilliga utwägar, såsom en halmkärfwa trädd på en stör, och betäckt med hästdynga, etc.

hwilka

hwilka medel dock icke åro tilråckelige för Karpen up i Swerige. Herr Öfwersten hade et sått at hålla wattnet öppet på isen för Karpen, hwilket lårer wara et ibland de förnåmsta, och bestod deruti, at han bygde en liten ugn midt i dammen, med en pipa, som gick i bugt, hwaruti man kastar någon torf eller gammmal murken stubbe, at ligga och brinna eller ryka, då röken stadigt faller på isen, håller han den öppen; ty det år wist, at röken mer ån något annat fördrifwer isen, hwilket tydeligen sågs wid qwarnen, dår åfwen en ugn war bygd, som kunde slåppa sin rök på hjulet, hwaraf hjulet aldrig isades, ty röken gör långt mera ån wårman.

Den ena olågenheten wid så nyttiga Karpdammars anlåggning up i landet wore den, at man kunde befara det dammar, som på föresagde sått blifwit anlagde, skulle bottenfrysa. Hwilket och wål sker på många stållen, om icke circulation år af watten, derigenom sådant kunde förekommas, då man blefwe wan at leda wattnet, såsom wid bårgwerken; ty hwarest dammen bottenfryser, der år fåfångt at anlågga Karpdammar. At Karpar åfwen kunna trifwas up i landet, derpå hafwe wi prof wid Eskilstuna, hwarest ån i dag skola finnas Karpar på et stålle, der de en gång sluppit ut i strömen. Denna liksom nya anledning at bygga en privat hushålning på dammars skötsel bör jag recommendera til idoga hushållare, at up i landet försökas, emedan et Tunnelands tract, som stålles under watten (då en quadrat famn råknas för hwar Karp, och en Karp fullwåxer på 5 år, som altid betales med 1 daler Silfwermynt til det minsta) kunde på 5 år kasta af sig 6000 daler Silfwermynt interesse.

Alla dammarne böra hafwa aflopp med Pumpståckar eller canaler under dåmningen, så at wattnet kan uttappas; ty det hånder ofta at Gåddor komma i Karp-Dammarna, som nödwåndigt måste utrotas, såsom Wargar ifrån Fåren, der de icke aldeles skola ödelågga Karpdammarne. Gåddorne komma hit måstadeles igenom ånder, som om wåren lågga sig i dammarne, och då de hår tråcka, utklåckes

fläckes all den Gädd-rommen, som de åtit och icke sönder-tuggat, så at en damm, som aldeles warit fri för Gäddor, kan mycket snart få en stor quantitet af dylik fisk, utan at man wet, huru den ditkommit, hwilken sak Herr Professor GMELIN i Tübingen utrönt i Siberien.

FISK transporteras lefwande ifrån en ort til en annan, medelst Tunnor, på det sättet, at i sprundet sättes en trå-tratt, som är ofwantil täkt och genomborad med et hål, at watten kan esomoftast igenom tratten påslås, och dock icke utsqwalpas, då det slemmiga wattnet äfwen esomoftast utsläppes igenom tappen, som sitter liksom på andra tunnor nedre wid botten; Tunnan köres på et par swiktande stänger, at skakningen må mindre stöta fisken.

SEGEL-NOT, är på få ställen i Riket brukelig, ty aktar jag för nödigt, at här beskrifwa den samma. Noten war fyrkantig, lång 8½ alnar, bred 4½ alnar, kalfwen eller kilen war bunden til form af en säck med små maskar, at de största med möda kunde insläppa 3 tilsammans lagde finger, och de längre bårt woro så små, at man knapt kunde sticka lill-fingret in i maskorna. Tånnelen, som gick rundt omkring öpningen eller främre kanten på noten, war fingerstjock, hwilken på öfra sidan uplyftades med flår, och på nedra sidan neddrogs med sten, at ständigt hålla sig uprätt i wattnet. En båge af trä, lång 1½ aln fästades på hwardera sidan af Tånnelen. Flåren woro likson strödde öfwer noten, och häftade wid Notens öfra sida, at hålla den up i wattubrynet. Kalfwen ellen Kilen, häftades in i noten 1½ aln innom Tånnelen, war 3 alnar lång, til skapnad af en håma utan gjordar, och wid yttra ändan, som hade en liten öpning, häftad wid Noten, med små segelgarns trådar på alla 4 sidor, igenom hwilken öpning fisken slapp in i sjelfwa noten, likson i en mjäla. Wid et af hörnen, som wore längst bårt på noten war en öpning, som kunde igenbindas, igenom hwilken den fångade fisken uttogs. Not-repen woro hwardera 100 famnar långa, wid hwilka sutto stickor fästade, 1 eller 2 alnar emellan hwar sticka, men främsta ändarne behöfde

icke

icke sådane stickor på de första 30 alnar. Stickorna på toget woro merendels 3 a 4 quarter långa, 2 a 3 twär finger breda, hwaßa på kanten, med hål wid basin håftade medelst segelgarn wid repet, at de kunna stå uprätte och wifta, de woro ock merendels spingade af furu, och ju hwitare, desto bättre. Wid hwardera bågen woro twänne tog af 10 eller 12 alnars långd, näml. det ena wid bogens öfra ända, och det andra wid bogens nedra ända widhäftadt; hwilka bägge tog slutades med en lekare, som war fäst wid lång-repet; af deße Tånnel-tog, war det öfra besatt med hwita stickor, åfwen som repet. När det blå-

ser

ker som båst, utkastas noten med winden och et par båtar draga notrepen wid deß yttersta ända, långst ifrån hwarandra, då båtarne dragas med åror, samt ros det starkaste man förmår, at noten går twärts eller långs öfwer sjön, då de hwita stickor på repen, som i watnet stadigt håfwa sig som swärd, skräma fisken, som samlar sig derföre inåt, och warder af noten upslukad. Detta är et fisk-redskap, som fångar ganska mycken fisk och ofta för mycken, så at fisken aldrig snarare kan utödas än igenom denna not, om hon warder mißbrukad. Som denna not icke så följer bottnen, då den drages starkt, så kan hon brukas öfwer hela sjön, åfwen där inga not-warp äro, och om hon skulle fastna i någon ruska, så dragas repen up i båtarne, och noten uplyftes, samt åter strax utlägges. Om så händer, at etdera repet brister under starkaste rodningen, hjelper ofta en liten båt, då Fiskaren skal wara färdig at bärga sig på kölen, til deß andra båten kommer til undsättning.

ALAR fångades här på et artigt sätt, der sjön har sit utlopp, och damen war anlagd til qwarnen, utan någon besynnerlig stängning för ålen; här woro hwita skalade trä-pålar nedslagne, 2 a 3 twär finger ifrån hwarandra, under watnet, uti twänne linier, som gingo tilsammans liksom en Damm neder emot sjelfwa fallet; där som bägge armarne nästan stötte tilsammas, där war innantil en liten öpning eller håla, hwarest en pipstock war nedlagd, och sotad på ändan, som gick neder under jorden, och neder wid forßen slutades uti en bräd-sump. Måsk släptes ned i en rad ifrån sjön alt bårt åt de omtalte hwita käpparna, emellan hwilka ännu mera måsk war strödd. Ålen sökte måsken, följde honom ock alt intil Dammen; när ålen kom dit, som är en natt-fisk, flydde han de hwita käppar, och begaf sig til öpningen af pumpstäcken, hwilken war bränd och sotad på ändan, och altså mörk, derigenom ålen nedkastades uti sumpen, och blef fångad. På andra ställen brukas i stället för hwita käpp-rader, at allenast nederlägga et par björkstäckar, som äro

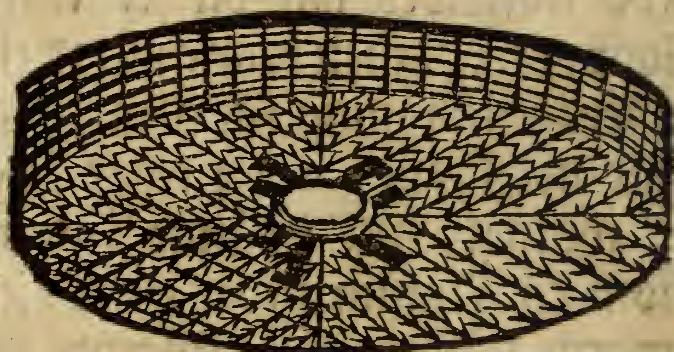
kläd-

klädde med sin hwita näfwer, hwilka ålen skyr, såsom hwita och ljusa, och om en hwit twärståck lägges öfwer dammen på bottnen, går aldrig en ål bårt eller öfwer honom.

SILLEN som fångas wid Kullen (pag. 324) gifwer föga efter den Holländska til storlek och fetma. Herr Öfwersten mente at Kullasillen näpligen skulle skiljas ifrån den Holländska, om hon kastades strax i salt-laka, sedermera rånsades och lades i annor salt-laka, och omsider insaltades; ty en fisk, som aldrig så litet ligger i luften efter sin död, förändras strax til smak och consistence.

QUARNAR hade Herr Öfwersten anlagt besynnerligen twänne, som woro sällsamme, nämligen Sikt-qwarnen, och Helgryns-qwarnen.

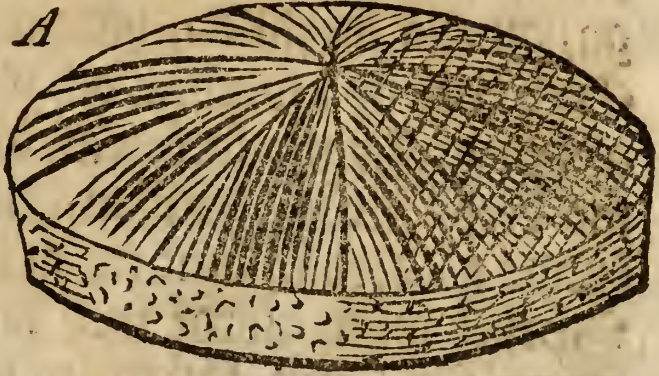
SIKT-QUARNEN hade stenar af sådan art, som bröts wid Tomarp (pag. 143.), eller af mörk och hård Alfwarsten, hwilka blifwit hugne och råflade, såsom figuren utwisar; hwart par kostade 20 daler Silfwermynt, och hwardera war en span tjock, samt behöfde allenast hackas en gång

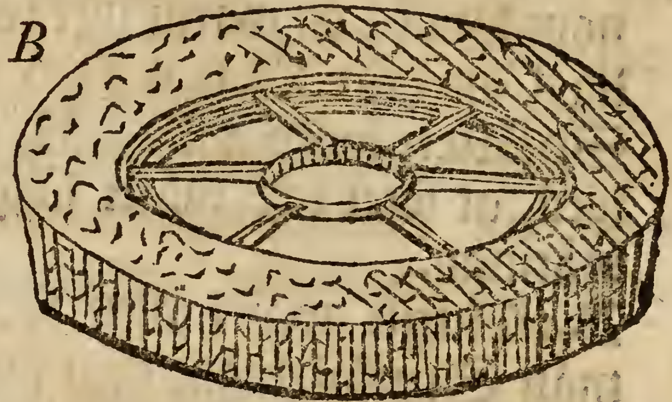
om året, nöttes altså mycket litet. Stenen lättades igenom skrufwen, och tyngdes alt mer och mer, in til deß mjölet blef aldeles fint; det hwitaste och finaste mjöl jag sett i Swerige blef på deßa stenar malit.

HELGRYNS-QUARNEN bestod af twänne Trästenar af 12 Spans diameter, den öfra war låg, conisk ofwan uppå *A*, men på undra sidan *B* flat, och där så wäl, som på kanten taggad med små stål-tråds ändar; den undra stenen war slät; öfra stenen war inuti ihålig med spolar emot centrum, emellan hwilka agnarne kastade sig up i caviteten af den öfra Trä-stenen; hwil-

hwilken kunde både låttas och tyngas, likasom den förra. Helgryn maldes af hafre; men Perlegryn af hwete.

Allmänna Qwarnen hade den förmon, at då stenen skulle hackas, kunde han lyftas up och åter nedläggas af en enda karl, medelst en wind med et hjul. I denna qwarnen war nedre wid hjulet en ugn, där röken gick in i hjulhuset, och förhindrade at hjulen kunde isas.

KÖLNA war bygd med 2 waningar, och hade 5 winshål uti hwar wåning: på hwardera sidan i nedersta wåningen war kölnan uptimrad, at man hade på bägge sidor fri gång at wända sig. Utan på sidorna war en fast häftad pall, at man måtte räcka up til kölnetaket. Taket på sjelfwa kölnan war lagdt af parallele igenombårade bräder, såsom efter allmänt bruk. Wid rygg-åsen af detta kölnetak lågo på bägge sidor fäll-lukor, som kunde uplyftas och tilbaka slås, samt nedsläppas efter behag, så at Pigorne kunde om kalla wintern sitta i kölnan, och där förrätta sina syslor. Ugnen i kölnan war lagd ofwanpå med klappur, och försedd med dubbelt spjäll, at man kunde efter tilfället, antingen släppa in all röken, eller och låta den gå ut. Öfra wåningen war gjord til målt-hus, der gålfwet sluttade på alla 4 sidor, dock mycket litet, at watnet kunde sjelfmant afrinna, då säden dermed blef befuktad til måltning. Igenom luckorne insläptes wädret på det grodda maltet efter behag. En pump stod utan för wäggen, som förde watnet i hwilkendera wåningen det behöfdes.

WÅNINGSHUSET war bygdt med åtskilliga mindre allmänna byggningssätt.

Taket war gipsat med halm och lera, som blifwit inwriden

den emellan kåpparna, och öfwerstrukit med ler och mo för ån det kalkades, samt genomboradt med oändeligen många, alla på sne stälda, hål; ty af fet kalk spricka taken.

Golfwet up i winden, och ofwan för gipsningen, war lagdt af den grofwaste säckewäf, öfwerstruken med tjära, och pinmo derpå strödd, hwilken intorkad blef fast och stark, at man kunde gå derpå, samt wara säker för elden.

Spisar woro gjorde med lateral drag-hål, som bögde sig innan för spisen såsom en orm, upmurade utan järn, igenom hwilka en warm luft kom in i kammaren, like dem salig Capitain TRIEWALD beskrifwit.

Spjällen woro windspjäll, hwilka uplyftades, då de slötes igen, at sotet icke måtte lägga sig i falsen, och bårtsläppa wärman.

Kakelugn war i salen förfärdigad, utanpå lik en allmän Stenkakelugn; men inuti woro hwälfda bogar af Tegelsten, på hwilka en myckenhet af klappur war lagd, at elden skulle spela ibland klappuren och dem wärma. Sedan elden war utbrunnen och spjället stängdt, uttogs et litet löst kakel nedan för spjellet, då wärmen gick in igenom öpningen; således kunde en stor sal upwärmas, och få tredubbel wärma emot den en allmän kakelugn gifwer.

Stolarne woro färgade med sot och lut til Coffé-färg, och sedan bonade med wax.

WAGNAR sågos förfärdigade af den, som nästan förstod alla handtwerk; alt hwad som hörde til wagnen, och skulle huggas krokigt, togs altid af krokigt wuxit trä, hwaraf altid bästa förrådet är. Ty hwad som göres krokigt af rätt klyfdt trä, blifwer bräckeligt, hwarföre ock til stora hjul-ringer inga andra trä togos än de, som woro af naturen bögde. Alt träwerke borde noga bewaras för röta, at det kunde blifwa waraktigt, och derföre lades Ekewerket straxt under tak at torkas $1\frac{1}{2}$ år, kokades sedermera i fläsk-laka, änteligen torkades i heta Bakugnen, och sist kastades helt het i kalt watten, hwaraf det blef mycket hårdt och fast. Remmarne på hwilka wagns-korgen hängde woro frammantil, med längs åt stälde järnskrufwar, widhäftade, hwarigenom de förblefwo starkare.

MAN.

MANGEL föreståldes aldrig blifwa fast af tyngd, som på honom lägges, utan bör mera sten läggas på foten, än den tyngden är, som trycker ofwanpå, om han icke skal blifwa ostadig och raglande.

STÅCKAR sågades under watnet med en såg, hwilken wid nedra åndan hade en tung sten widhängd.

STENSPRÄNGNING under wattnet, hade Herr Öfwersten werkstält på det sätt, at han först borat stenen under wattnet, hwilket går lättare, än ofwan wattnet; sedan har han tagit en musquet-pipa, som wid feng-röret war afsågad, och fästat den wid bårningen med blå-ler eller kitt. Widare hade han satt en swamp på ladd-ståcken, och med den uptagit alt watnet i Böß-pipan och sten-hålet; sist fyllt med krut, tilslåpt stål-tråden, tilpackat leran och itändt.

BOK-BRÄDER fås sällan ospruckne, hwarföre och sällan bräder af Bok förfärdigas, ehuru nyttige de woro til åtskilligt, och icke gifwa eken efter i många stycken, men hela konsten förmente Herr Öfwersten bestå däruti, at några hål borades ofwanför roten intil kärnan, och det upåt på trädet, emedan det ännu wäxer, då den öfwerflödiga wätskan skulle bårtflyta, som eljest gör at trädet spricker under torkningen.

FRANSKT VIN smakade som Mosel-win, då et par gröna qwistar af swarta winbär lades uti en bouteille.

UNGERSKT VATTEN war destilleradt af barren på Gran, som bruktes i stället för bränwin, men kom til lukt och smak, så nära öfwerens med Drottning-watten, at den bästa Apothekare skulle trott det warit af Rosenmarin förfärdigadt. Om wåren, eller ock när som behagas, tages en hel tunna af de yttersta fingerslånga qwistarna på Granen, hwilket sättes med 2 skeppor Råg-gröping, samt 1 skäppa malt, och brännes, som gement bränwin, och klaras samt destilleras med 3 göpnar af granqwistar med sina barr. Detta är en nyttig hushålskonst, som kunde utan omkostnad af hwar landtman winnas.

BRÄNN-VIN kan båttras, så at det mister sin korn-smak, om man tager wid klarningen 1 stop söt mjölk och slår därtil, samt lägger grof Sand i bottnen på disteller-pannan, och dertil Potaska så mycket, som en half knyt-näfwa, eller Surdeg, eller det tjocka, som samlas på bottnen af kannan, då man druckit *Coffé*, ju mer ju båttre, eller et stop brända och sönderstötta bönor, eller en hand full salt, samt aktas at pannan sjuder helt långsamt up, och hålles wäl swal i kyl-tunnan.

TAGEL, som brukas til Canapeér och Madraßer fås swårligen, och köpas dyrt, hwarföre Herr Öfwersten hade låtit förfårdiga det af ko-rumpor, hwilka twåttades och klappades helt rena, wreds sedan tilhopa med en trå-krok, såsom et rep, men så hårdt, at de gjorde knutar på knutar, dem han låt torkas i bak-ugnen, hwarigenom de blefwe faste och krusige, at de aldeles tjente för Tagel.

FROSTEN i Maji månad, på åkren, påstod Herr Öfwersten kunna fördrifwas och afskuddas med långa tog, som af et par karlar drogos twårt öfwer åkren, liksom blåsten afskuddar frosten, om han kommer om morgonen derpå.

ÅKER, 1 Tunneland, blef lagd och beströdd med Ris samt bränd, hwarefter Herr Öfwersten fick första året den härligaste wäxt, och det 32 kornet, men samma åkerstycke har alt sedermera warit så skrint och magert, at det aldrig kommit i stånd. Häraf ser man hwad kyttande gagnar åkren.

SAND kan renas til Glasbruken ifrån kalk-particlar medelst waskning, ty kalk particlarne, såsom låttare, flyta altid först bårt.

BLÅNOR sågos här blekte och gjorde snöhwita som silkeswadd, af hwilka parkum wäfdes.

PAP-

PAPPEN eller sjunet af Epilobium (*Fl.* 304.) war brukad med Bomull til stopning i täcken, men sjunet af Jolster improberades af Herr Öfwersten.

SVANOR sades fångas på det sättet, at man sätter på en krok et äple, plommon eller dylik frukt, som flyter. Refwen är bunden wid en i hafwet nedslagen påle, som icke är högre än watubrynet: midt på refwen är en sten fästad, som lägges öfwerst på pålen. När nu Swanen slukar Plommonet, drager hon stenen neder af pålen, hwarföre hon måste sjunka ned med hufwudet och dränkas.

NÄKTERGALAR fångas på det sättet, at nedan för trädet på jorden lägges et par fasthäftade donor, och då näktergalen sjunger som bäst, går man dit, och lägger en mask eller annat insect under donan uti en liten håla. Då, så snart en gått derifrån, Näktergalen, som är en mycket undersam fogel, flyger dit, tager insectet och fastnar med fötterna.

SMERGEL bruktes här icke, utan i det stället smidje-slagg, som hölts före wara äfwen så godt.

ÄPLEN hade blifwit bewarade ifrån förra året tils nu, aldeles friska, på det sättet, at de blifwit aftagne med handskar, och lagde på kläde, at något litet utdunsta, sedan torkade med kläde, utan at röras med bara händerna, och bewarade i torra Ekelöf.

INVENTIONER af åtskilliga andra slag, sågos här wid wattusjuka källare, wid *Rappé*-qwarnar, wid Muse-fällor, wid Oljo-präßar, wid Springkällor, som alla intygade hwad för en stor naturell och application Herr Öfwersten hade til mechaniquen.

WALL-HUNDAR sades göra mycken skada på ägg, ung fogel och Harungar.

ECHO gaf här det prågtigaste genljud, når styckcn låßades wid stranden, då skotten swarades, likfom med kedjesalfwor, ifrån östra sidan af sjön åt söder til wäster. Wid Rösjöholm på Måsöen gafs lika så et härligt Echo emot Hallands åsen, och wid Smedstorp repeterades Rösterna 17 gångor.

LJUNGEN (*Fl.* 309.), som här wäxte i myckenhet, tålte ingen wäta, utan hade altid twinat bårt der wattnet kommit at stå.

RESAN ifrån Lårkesholm til Christianstad.

* Bålinge Gåstgifware gård quart. 2.

DROSERA ((*Fl.* 257.) wäxte i kärren jämte Caprifolium (*Fl.* 191.) och deß petioli woro wid basin twärtföre beströdde med långa hår.

HERE kallades här en Poike.

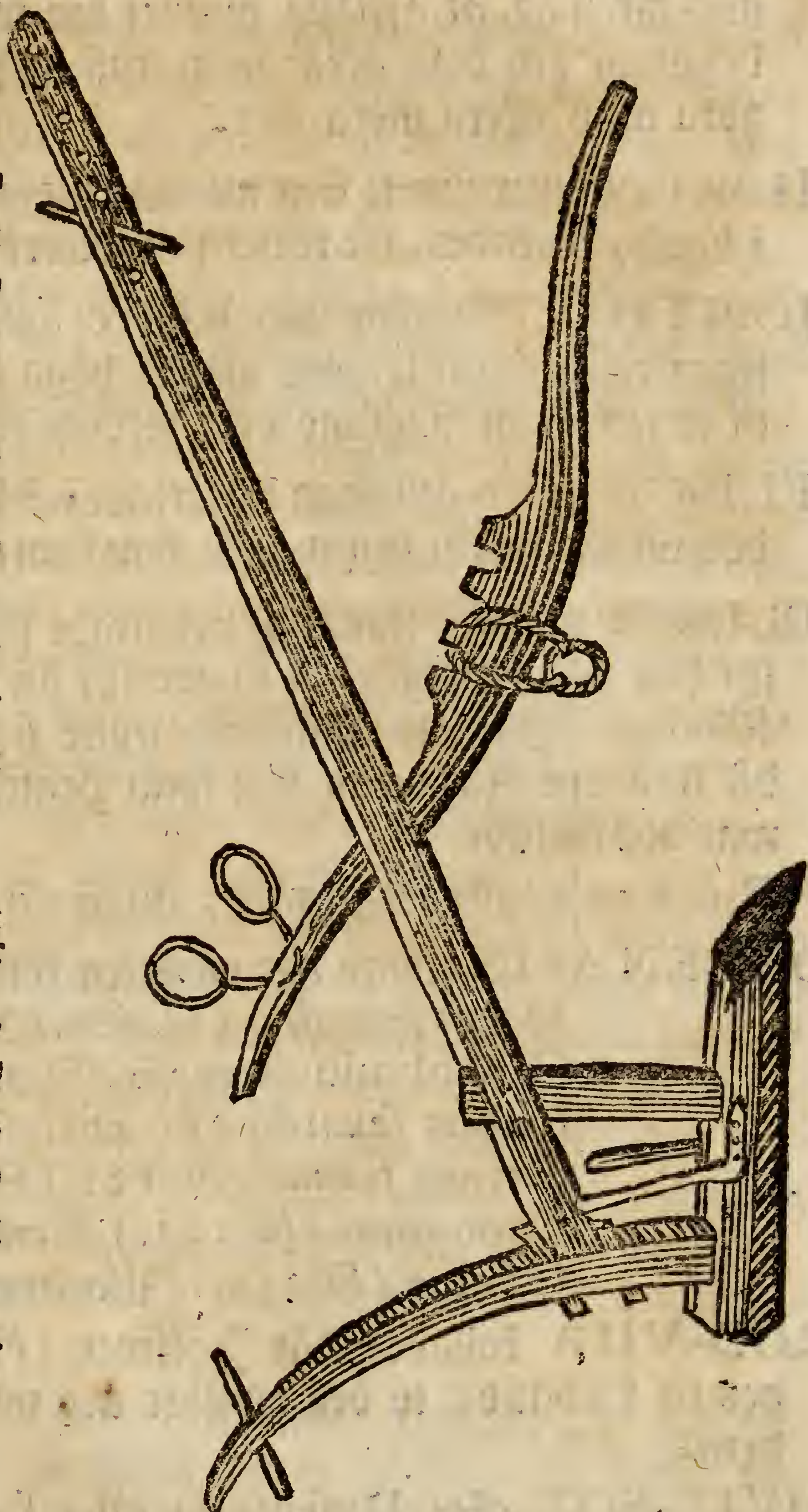
TALLEN (*Fl.* 788.) begynte wisa sig i Bokskogarna på gränsen emellan Norra-härad, och Wästra Gyinge-härad, den wi icke sett på södra delen af Skåne; men hon förswann straxt. Således går Tallen längre åt söder än Granen, som ännu icke sågs; Tall- och Barr-skogarne begynna jämwål inemot der Bok-skogarne slutas, at hwart och et land får sin förmon.

* Kålarp quart. 7. Natt-qwarter.

Julius 27.

STUGORNE woro här inråttade aldeles som i Småland. (pag. 35.).

ALDER och Ok woro åswen nog lika med dem, som brukas i Småland. Oket hade midt på 3 inskårningar, at den måsta tyngden kunde låggas på starkaste Oxen, och omkring hornen war en gammal strumpa, at ej hufwudet måtte skafwas jåmte hornen.

STRYK-SPÅN, som bruktes, af Slåttermannen, at dermed gōra liarne mera skarpa, war i kors råflad och med Tjåra samt Talg ōfwerguten, och dårpå med Sand-mjōl beströdd.

VÅR-RÅG bruktes hår ōfweralt, men ehuru han i år wåxte frodigt, war han dock klen emot winter-rågen, den wi sett allmånt ōfwer landet mer åt fōder. Om Larßmåßo-Råg hår såddes skulle han ofelbart wåxa frodigare; Men om den magra jorden kunde gifwa honom tilråckelig fōda lemnas dårhån; Dock år det klart, at jorden då skulle hwila hwart 3:dje år utan frukt. Åkrarne dikades hår icke, ej eller ser jag nōdwåndigheten af diken på en backig jord, der endast wår-sådet brukas; ty det fōrnåmsta åndamålet

med diken år, at afhålla watnet om wintern ifrån såden; deßutom åro deße åkrar måst utsatte för torkan, och diken göra altid åkern mera torr.

HÖREN eller Linet, som nu war mogit, tröskades, bands i band, krakades, då rötterna wändes åt söder.

JONTHUS-Backar wid Klöfve-hall, förr än man kom fram til Dragelid, woro mycket höga och brante med sand, til et tecken at flygsand dem fordom upwallat.

FLISOR woro åtskilliga uprättade i Möllerüds wång, sedan wi farit förbi den wägen, som kom ifrån Helsingborg.

FLISOR många, stora och uprättade stodo på backen nedan för den höga galgen, 1 quart för än wi kommo fram til Röinge. Bak om en af deße skylte sig fordom en dräng, då han om Jul-ottan sköt ihjäl Prästen, hwarefter et bål war hopkastadt.

* RÖINGE Gästgifwaregård, quart. 9.

ÖRTENAMN woro här på orten följande:

Malus *sylvestris* (*Fl.* 402.) Abull.
Convolvulus *arvensis* (*Fl.* 173.) Löfbinde.
Rubus *saxatilis* (*Fl.* 411.) Kobår.
Cornus *femina* (*Fl.* 131.) Strußb.
Euonymus (*Fl.* 133.) Benwed.
Opulus (*Fl.* 249.) Jlånnetrå.

RÖD-VIJA kallades här Jolstret (*Fl.* 792.) och brukades til Lieband; ty deß qwistar åro mycket sega utom lederna.

HVIT-SOT eller Dysenteria alba s. incruenta war en smittosam Lienteria, som med durcklopp och ref, likson Dysenterie, fast utan blod, angrep landmannen, och dödade många.

KALK-BROTTET här i wästra Gyinge Härad, Ekneberga Socken, Wedhygge gård, låg öster om åkrarne och söder om wägen, på et högländt land, som war öfwerwuxit med Bok- och Löf-skog. Det samma bestod af oändeligen många skårpningar til 7 a 14 famnar under jorden.

den. Öfwerst, näst efter swartmyllan, låg en hwit kalk-jord, och därinunder kalk-grus såsom gryn, hwilket omsider mer och mer nederåt samanwuxit til en ljusgrå, lös, grynig Tophus eller kalk-gyttring, full med Petrificationer, hwilken hel och hållen tycktes bestå af pulveriserade Conchis, aldeles på samma sätt och lik med den kalksten, som bröts wid Balsbärg eller Flåskegrafwen (pag. 84.), så at det war aldeles enahanda med Balsbärgs sten, fast Petrificaterna woro här mera sönderstötta, och ej så tydeliga. Bönderna, som här bruto kalkstenen, hade grafwit sig neder i jorden til roten af kalkberget och gått in hela långa tracten under jorden med den ena orten innom den andra, liksom kyrko-hwalf; ty den understa kalk-stenen i bärget är fastast, tätast, hwitast, och gifwer den wackraste kalken. Hade Bönderna förstått at anlägga pelare, såsom i andra grufwor, hade ingen arbetare kunnat blifwa här olyckelig; ty ehuru bärgarten war lös, war han dock fast. Stenen bröts med hammar och kil samt hackor. Det är märkwärdigt, at et sådant bärg af idel Conchilier, som icke finnas utan endast på största hafsens djup, skal ligga här, där landet i Skåne är som högst. Af sättet på brytningarne eller orterna, som ännu här brukas, af stenarten til kalkbrännande, med mera, såg jag här klarligen, at de många orter under Balsbärg (pag. 85.) fordom af inwånarne måste blifwit på lika sätt utarbetade.

PETRIFICATER hade förr än wi kommo hit, på någon tid warit för oß sällsynte, at wi föga fått samla några stycken, sedan wi lämnade Helsingborg; däremot funnos de öfweralt på slätten, alt ifrån Köping til Helsingborg, och woro i synnerhet allmänne på Lunna-slätt, icke allenast i kalk-stenar, utan äfwen i flintstenar; de måste *Echiniter* funnos wid Malmö strand, *Glossopetræ*, *Asteriæ columnares* och *Entrochi* wid Lomma sidan; *Conchiter* i stenarna på marken. Jag samlade *Echiniter* icke allenast af flinta, utan ock af en hård krita, hwilket tyckes styrka det, at flinta blifwer af krita.

BROMUS *panicula nutante, ariſtis ſpicula quadriflora longioribus.* Gramen *ſylvaticum glabrum, panicula recurva. Vaill. Pariſ. 93. t. 18. f. 3.* är et gräs, ſom jag tilförene icke ſett i Swerige, hwilket wäxte, faſt mycket ſparſamt, i detta kalk-brott. Altitudo *quatuor pedum.* Folia *fere digitum transverſum lata*; vaginæ *foliorum apice dilatatæ mediante margine.* Panicula *longa, rara, alba, ſecunda, incurva.* Pedunculi *bini, e ſingulo dente apicis culmi.* Spiculæ *quadrifloræ.* Calyx *acuminatus, floſculis brevior.* Ariſtæ *ex apice glumarum albæ, capillares, ſpicula longiores. Poſt quartum florem ariſta quaſi obſervatur, inſtar floſculi* quinti rudimentum. Radix *ſæpius unicum culmum exſerit.* Detta är nära ſlägt med Bromus *Fl. Sv.* 88. ſå at, om det genom Culturen ſkulle gifwa flera ſtrå af en rot, blefwe åtſkilnaden mycket ringa.

KALK-BROTTET wid Öretorp låg ½ quart ifrån det förra åt Öſter. Detta war åfwen ſå högt, men bröts ej ſå djupt, och gaf en grå kalk. Hwarfwen eller ſtrata woro här förſt en mörk jord, blandad med hwit kalkjord af en alns högd; ſedan ſand af hwit Qwarts blandad med kalk-gytter til 3 alnars högd. Denna ſand hade uti ſig horizontaile ſkölar af pulfwriſerade *Conchilier*, ſom lågo flodwis och hwarftals med ren ſand, och undertiden ſtrödde med ſmå grå ſtenar, ſtora ſom nötter. Under deße 4 alnar kom et hwarf af gröfre Saxo, blandad af quartzo aqueo mica nigra och ſpato rubricundo, hwilken låg ſtrödd i en lös ſand. Härunder låg rätta Kalkhällen, ſom war grå, grofware, mörkare och faſtare än Wedhygge kalk-ſten, och deßutan war denna kalkſtenen blandad med *Saxis micaceo-ſpatoſis*, och med ſtycken af mußle-ſkahl, ſamt med *Nummis Brattenburgenſibus* (*Fn.* 1347.). Af denna beſkrifning följer tydeligen, at åfwen denna ſtenart har ſamma upkomſt, öden och art, både med det förra kalkbrottet och med Fläſkegrafwen, pag. 84.

FLISOR upreſte och ſtälde i aflånga ringar ſtodo hopetals på åkrarne wid Lumarpa by.

* Wan-

* WANNEBERGA gåstgifwaregård, quart. 4½.

HÄCKAR kunde här på orten så mycket lättare anläggas, som sjelfwa naturen liksom planterat häckar omkring alla gärdesgårdar, mäst af haßel, at hon behöfde den minsta hjelp til deras fortplantande.

SYRE-STJELK kallades Lapathum *acutum* (*Fl. Sv.* 293), som war mästa och swåraste ogräset i Öneſtads Rågåkrar.

MÄRGEL-JORD eller jord-märg sågs uti et dike wid wägen, som gäste med hårdt dricka, och med sked-watten uplöstes nästan til hälften i blåsor, så at denna jord-art, som för några år sedan war i Swerige mera okunnig än Baharas, finnes på flere ställen, än man någonsin förmodat, sedan Vice-Præsidenten, Hr. Baron S. C. BIELKE uplöste gåtan, och uptäckte at all lera, som gäser med acidis, är märgel-lera. Det woro önskeligt, at jordarterna blefwo widare så utrönte, så skulle åkerbruket stiga ansenligen.

CICHOREUM (*Fl.* 650.) hade wi icke sett, sedan wi kommo in i skogslanden, som nu begynte öpna sig jämte slätten åt Christianstads sidan.

* CHRISTIANSTAD quart. 7.

Julius 28.

CHRISTIANSTAD besöktes andra gången, at wi måtte nogare se efter orsaken til Boskaps-döden (pag. 91.), och om *Cicuta*, eller några andra skadeliga örter för fänaden, wuxo på den sidländta ängen, som nu bättre kunde igenomsökas; til den ändan förfogade wi oß utom norra Tullen til Isternäset nord-wäst om staden, och öster om Blake-ma, där de mästa Kor sades dö.

CAREX *nigra* (*Fl.* 769.) eller Blåstarren wäxte såsom den högsta åker jämte sjön på Isternäset, där som war så sankt, at Boskapen ej kunde komma åt den samma. Detta gräs bärgades icke af inwånerna til winterfoder åt

Kor,

Kor, ehuru de deraf wäl trifwas, och det wäxer här til många lass.

SENECIO foliis integris serratis. *Guett. stamp.* 2. *p.* 559. SENECIO foliis longissime mucronatis serratis: subtus incanis, floribus umbellatis. *Hall. helv.* 735. *Ros. Scan.* 34. CONYZA palustris serratifolia. *Bauh. pin.* 266. wäxte ibland förenämde Starr, och lyste öfwer den samma med sina gula blommor. Caules *bipedales vel tripedales, simplices.* Folia *lanceolata, acute serrata, indivisa; supra nitida, subtus subvillosa.* Bracteæ *aliquot setaceo-lineares in pedunculis corymbosis terminalibus.* Flores *radiati, lutei:* semiflosculis 15 *ad* 17 *lanceolatis, longis, subtridentatis: intermedio minimo.* Denna war ofelbart et species Senecionis, ty både Calyx och Calyculus calycem cingens war apicibus sphacelatis. Denna örten har jag icke sett tilförene i Swerige, utan allenast fått af henne en ofullkomlig figur; ty bör den samma insättas i Flora under No. 686. och de där gifne namn uteslutas.

PILULARIA foliis filiformibus. PILULARIA palustris juncifolia *Vaill. paris.* 159. *t.* 15. *f.* 6. *Dill. musc.* 538. *t.* 79. *f.* 1. *Juss. act.* 1739. *p.* 240. *t.* 11. GRAMINIFOLIA palustris repens, vasculis granorum piperis æmulis *Raj. hist.* 1325. *syn.* 3. *p.* 136. *Moris. hist.* 3. *p.* 608. *s.* 15. *t.* 7. *f.* 49. GRAMEN piperinum. *Pet. herb. t.* 19, *f.* 8. MUSCUS aureus capillaris palustris, inter folia folliculis rotundis quadripartitis. *Pluk. almag.* 246. *t.* 48. *f.* 1. Är en af de rarαste örter, som förnögt wår tids snällaste Botanister. Sedan denna örten blifwit mig fordom wist af den namnkunniga Botanisten Herr Professor BERNHARD JUSSIEU wid Fontainebleau 1738, har jag den samma med all flit i Swerige eftersökt, men förgäfwes, intil des jag nu kom til Isternäset, där jag stannade i förundran, då jag såg, at nästan alt det låga gräset, som wäxte där som wattnet stått öfwer wintern, innom förenämde Blåstarr, war helt och hållit af denna rara örten, som gjorde dyen helt grön, och wäxte hun-

hundradefalt ömnigare än i Frankriket. De små bladerna, som först upwuxo woro artigt hoprullade, såsom en ormbunke eller rullfjäder, och de små ärt-lika glober, som lågo wid roten, woro inuti afskilda med 4 wäggar. Herr Prof. B. JUSSIEU har först sett at de små blåsor, som sitta wid roten, dölja inom sig Flosculos quatuor polyandros polygynos.

SISON repens, umbellis bifidis. SIUM foliis submersis capillaribus, emersis pinnatis. *Roy. lugdb.* 105. SIUM repens, foliis inferioribus fœniculaceis; superioribus lobatis, umbellulis sæpius dichotomis. *Rof. Scan.* 11. Sium minimum, foliis imis ferulaceis. *Morif. hift.* 3. *p.* 223. *f.* 9. *t.* 9. *f.* 5. Sium minimum umbellatum, folio varians. *Pluck. phyt.* 61. *f.* 3. Denna lilla ört, som Professor ROSÉN har upletat, fant jag wäxa på Pillularia, där som war så sankt, at man med möda kunde komma dit. Folia *fimpliciter pinnata: pinnis fæpius trifidis, five tridentatis.* Umbella *univerfalis bifida nuda; partiales quinqueflorae, involucro inftructæ.* Petala *integra, acuminata.* Antheræ *nigricantes.* Fructus *calyce deftitutus, obtufus, parum compreffus, dehifcens in duo femina contra planitiem f. compreffionem fructus.* Semina *exarata fulcis quatuor obtufis.* Hon är den minsta ibland alla Europäiska Umbellatas, och liknar til utseende någorlunda Phellandrium; men som deß petala ej äro inflexa bifida, kan hon icke wara Phellandrii species.

SUBULARIA (*Fl.* 427.), en nog sällsynt ört, wäxte ibland de föregående, och stod nu i blomma.

RANUNCULUS *longifolius* (*Fl.* 457.), PHELLANDRIUM (*Fl.* 238.), SIUM (*Fl.* 235.) wäxte ibland Blåstarren, och war Ranunculus longifolius något äten af kreaturen, men icke upäten. Ingen *Cicuta* fants här. OENANTHE (*Fl.* 238.) wäxte på sidländta marken nog sällsynt. Aconitum fants här icke, mycket mindre den, som aldrig i Swerige blifwit sedd, *Alnus montana, lato crifpo glu-*

glutinoso folio serrato. Bocconi, som på Corsica fårgar wattnet, och dödar Korna.

POA gigantea (*Fl.* 73.) kallades hår Flåjegrås.

SPARGANIUM natans (*Fl.* 771.) kallades Soppegrås, och wåxte i wattnet utan för staden.

INULA *palustris* (*Fl.* 693.) och INULA Dysenterica (*Fl.* 694.) wåxte norr om staden inemot grafwarna med CARDUUS acanthifolius (pag. 297.).

ALSINE serrata (*Fl.* 371) berättades af Herr Mag. LUNELL kallas i Skåne Peror, och at den brukas i håste-sjukdomar.

CUCUBALUS (*Fl.* 360) kallades Blåror.

Julius 29.

APOTHEKET i Christianstad visiterades; det år en högst angelågen sak, at Apothekarne sjelfwe kånna de i landet wåxande Apothekare-örter, at de icke må taga orätta örter i sina Apothek, til Doctorns ringa heder, och Patientens skada; woro derföre icke onyttigt at Apothekare-Gesåller wistades en sommar wid Academiæ trågårdar at låra sig Apothekare-wåxterne, och at dårpå wisa in för Collegium Medicum witnesbörd, at de dem lårt, innan de til Apothekare antoges, at icke må tagas

Mentha spicata	för	*Calamintha*
Galeopsis		*Gratiola*
Anagallis		*Nummularia*
Acinos		*Pulegium*
Sanicula		*Soldanella*
Centaurea maxima		*Scolopendriam*
Scutellaria		*Parietaria &c.*

KLAPPHOLTS-handeln hade nu måst uphört i Christianstad. Den samma består i Oxehufwuds stafrar, som huggas af Frai-Ek, och ej af Masur eller Järn-Ek. Hwar stafwer eller stycke år 40 tum lång, 5 tum bred, $1\frac{1}{4}$ tum tjock och hugget af fastaste-Eken, men hwarken af ytan eller kårnan, ej eller grenigt. 240 sådana stycken gå på en ring;

TALL-

TALL-plantagier dem detta Länets drifwande Landshöfdinge Herr General-Majoren BERNECOW anlagt på sit Öretofta, hade mycket skadats af Hararne, som upätit plantorna, då de ännu woro små, hwilken olägenhet äfwen på andra ställen neder wid slätten ligger dem i wägen, som wilja plantera skog.

Julius 30. *Söndag.*

BOSKAPS-STUPAN (pag. 71.) i Christianstad undersöktes widare; då korna släppas i Junio och Julio ut på de sidländta ängar omkring Staden, swullna åtskilliga och få likssom poßar i hals och hufwuden, hwarutur en gulgrön materia utrinner såsom et slem, de wrida hufwudet på sned, och mulen upåt, samt dö ofta deraf inom några timar. Wi förfogade oß utom södre Tull til den ängen, som ligger utom Beckhofwet, där korna också plågade dö; men wi funno här ingen skadelig ört wäxa utom OENANTHE, den wi ock i förgårs sågo på andra sidan om Staden mycket sparsamt. RANUNCULUS longifolius (*Fl.* 457) fants här icke af oß på denna sidan. PHELLANDRIUM (*Fl.* 238.) såsom en allmän wäxt öfwer Swerige, der Boskapen icke dör, kunde ogörligen döda dem här. Wi samlade en stor hop af Oenanthe, at dermed göra försök.

OENANTHE (*Fl.* 236) til et par göpnar sönderskars, och blandades med 3 a 4 kannor färsk mäsk och et par göpnar säd. Herr Borgmästar SCHULTÉN lät förskaffa en ko til prof om Oenanthe woro giftigt eller icke. Koen åt up altsammans uti wår närwaro och smädde dagen efter så wäl, som tilförene, så at wi blefwo säkert öfwertygade, at Oenanthe icke dödade Boskapen, och kan jag icke se någon annan ört här på orten kunna döda fänaden. Om koerna icke bittida på sommaren och snåla efter grönt, skulle gripa til sjelfwa röttren af Sium aquaticum, dem de dock på andra ställen weta at wäja; Ty sökte jag widare efter de Nida Insectorum, eller maskeboen, som jag förr (p. 72) omtalt: men de funnos nu icke mera. Jag skulle önska

önska, at Physici wille här äfwen göra försök med dem och gifwa dem åt korna, ty deßa förekomma mig mycket mißtänckta til en effect här på orten, som är så speciel, som de sjelfwa, emedan jag har aldrig sett dem på någon annor ort, och det är åtminstone mycket troligt, at då korna om wårtiden utsläppas, och sluka i sig gräset som flyter på pußarne, at de med det samma draga i sig maskeboen, och at maskarne, då boen tryckas af Boskapens tänder, krypa ut, fästa sig i halsen, och bära sig in, då deraf blifwer swullnad, inflammation, med mera, at Boskapen ynkeligen förgås.

Julius 31.

RESAN ifrån *Christianstad* til *Ljungby* i Öster, Callmare-wägen.

WINTER-RÅGEN skars öfweralt, och sattes 5 par nekar i rad, lutandes emot hwarandra, at torkas på åkren.

ÖRTE-NAMN woro här på orten.

Cichoreum sylvestre (*Fl.* 650) Blå Järnört.
Sinapis arvensis (*Fl.* 548) Åkersenap
Brassica campestris (*Fl.* 546) Åkerkål.

MAGLESTEN låg jämte wägen och på norra sidan wid Trollebo, 15 alnar lång, 12 bred, 10 hög, såsom et owanligt spectakel här på landet, där sällan någon sten synes. Han tyckes wara för stor, at landet skolat så mycket afskölts af rägn, eller af forna stranden, och för tung at watnet kunnat honom ditförä; ty tror gemene man, at Trollen kastat honom dit, när första kyrkan inrättades; ty de närmaste kyrkor Åhus och Ljungby skola wara de älsta kyrkor här i landet.

LJUNGBY, en sätesgård, som håller mer än 2 håstar, Öfwerste-Lieutenanten Herr Baron COJET tilhörig. Stenhuset war med tjock mur bygdt på tre sidor om gården; en stor graf innesluter mangården. Ladugården war äfwen grundmurad på 3 sidor. Trägården war stor, och full med frukt-trän, med många

ga winbårsbuskar, samt en ansenlig hop Walnötte-trån, hwaraf allenast et enda uthärdat wintern 1740.

VINBÄRS-VIN war hår pråsadt både af röda och hwita winbår. Det röda druckit med såcker, gaf i smaken föga efter rödt win, war nåstan starkare, och kom icke så lått i arbete. Herr Öfwerste-Lieutenanten gaf mig följande beskrifning på sättet, at förfårdiga sådant winbårs win: Enår båren åro fullmogna, afplåckade och af stjelkarne afstrukne, skola de wägas, och sedan wål stötas i en ren tunna eller Så, som dertil allena brukas och det med en björkstött: sedan tages godt källe- eller bruns-watten uti en stor kettel, och kokas til deß tredjedelen år inkokad: derpå silar man watnet ljumt eller som spånwarm mjölk, uppå de sönderstötta båren, uti et rent kar, eller stor Så, efter det quantum, som man wil göra: til hwart skålpund bår tages nåstan et halft stop watten: Sedan tåckes det wål til med tåcken, och står et dygn, dernåst silar man saften igenom en hårduks påsa, och skalen tillika med stenarna pråssas igenom en pråß rått wål, så at smaken af stenarne i sjelfwa winet röncs, och den saften samlas i samma kåril, som det öfriga står uti. Dåruppå tages pudersåcker (annat ån pudersåcker duger intet), til 3 skålpund bår 1 skålpund såcker, och då står all denna saften i karet, til deß alt såckret år smält, och på det småltningen må snart kunna ske, röres deruti med en björk kåpp. Strax derefter tages ankaren eller half ankaren fram, som hafwa en god och ren lukt, och båttre åro de, som nyß aftappade åro, och fyllas deße ankare icke fulla på en twår hand når, och båras strazt i kållaren, wål tåpte med goda sprund. Fyllnings-winet hafwer man uti et à part godt ankar, ej eller fullt. Sedan efter 8 dagars förlopp, då gåsningen merendels år öfwerstånden, fyllas de kåril, som man wil hafwa öfwer all måtta wål, och med harts förses. Efter 6 eller 8 weckor kan det slås up, då man gerna strazt aftappar det i bouteiller, och lågges i hwar bouteille en liten bit topp-såcker, då det å nyo får en liten gåsning. Bouteillerna förses med goda korkar, och hinnor, eller med harts. Afdrågen

gen, som öfwerblifwer i kärillen, sedan winet är aftappadt, distilleras bränwin, som ej bättre kan komma ifrån Nantes.

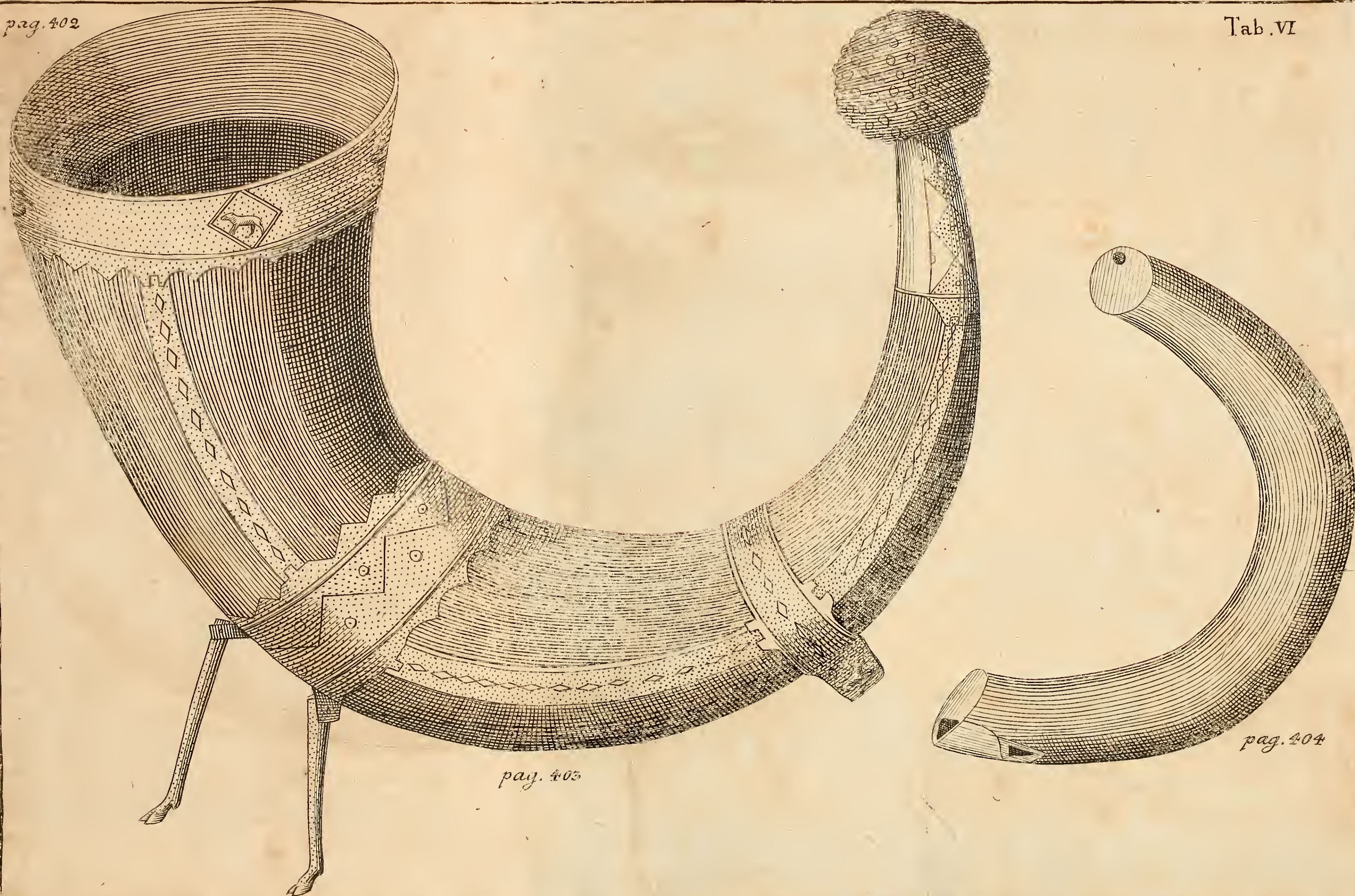
MJÖD, war wåra förfäders drick, som så aldeles komit i wanpris, sedan winet hos oß blifwit allmänt, at knapt en eller annan i Swerige wet nu mera sättet til des förfärdigande, ehuru det likwist ränsar wätskorna i kroppen och icke gör tiondedelen så mycken skada, som det utländska winet. Herr Baron COYET lemnade mig följande beskrifning på mjödets förfärdigande:

Man tager 20 kannor rent watten och et skålpund honung, kokar och skummar det flitigt, til deß ¼ är bårtkokadt; när som det måst är kokadt, lägges här til en näfwa humle, och et lod *Galega*, som är bundit uti et kläde; sedan tages det af elden slås uti trä-käril, och då det är mäst kalt, lägges dertil gäst, då kärilet täckes och tilbindes; den andra dagen afhälles det klara ifrån gästen, och så continueras med afhällningen 6 a 7 dagar; sedermera slås det uti et wäl hartsadt ankare, hwaruti det bewaras en månads tid, och ändteligen tappas i Bouteiller.

FLYGSAND kastades här öfwer marken, och uttorkade henne, hwarföre sandfälten sällan fingo plöjas mer än hwart åttonde år. Bönderna, som plöja sina åkrar för ofta, och icke gifwa dem nog tid at hwila, uprifwa derigenom flygsanden, och göra honom för lös, hwaröfwer efterkommande måste klaga.

BOHVETE sås på denna sand första wåren, hwilket wäl täcker sanden, samt göder med bladen som affalla innan det intages från åkren. Man får här af Bohwetet merendels 8de a 10de kornet. Med halmen, som är seg, täckes ryggåsen på halmtaken.

LJUNGBY-HORN, som til ryktet är wida namnkunnigt, bewarades här på Herregården: det war stort nästan som et Oxhorn, til färgen mörkt, mot spetsen nästan trekantigt, at man skulle tro det wara et Tartariskt Jämse-horn. Det war beslagit med förgylt silfwer, och hade silfwer fötter at stå på, sådant som det i figuren utwi-

pag. 402
Tab. VI
pag. 403
pag. 404

utwisas. Silfwerbeslagen med arbetet, förgyllningen, ritningen med hundar och änglar som blåste i Basuner, liknade alt månnisko-arbete, så at om trollen gjort detta horn, måste de hafwa lärt professionen af någon Gullsmed. Den meningen, som Herr Öfwerst-Lieutenant Coyet hade om detta hornet, at det i forna tider warit en bragdebägare, synes aldralikast. Historien derom är denna: wid år 1490 hade en Fru Ulfstand skolad bodt på Ljungby gård, hwilken hört, at Maglesten (pag. 400) måstadels hwar Jul-natt skulle wara upstäld på pelare, och at trollen då dansade under stenen; ty anmodade hon om Jul-afton sina betjenter, at om någon af dem wille rida til Maglesten, som ligger 3 a 4 bösse-skått ifrån gården, och där se hwad som skedde, wille Fruen förära honom en klädning och den båsta håst. En af stalldrängarne reser dit, ser stenen wara uphäfwen på pelare, en stor hop ljus uptända, och under, så wäl som omkring stenen, trollen som drucko, dansade, sprungo och woro helt lustiga: twånne troll komma til karlen, det ena med et horn, det andra med en pipa, och begärte, at han skulle göra besked, det wore Bärgskonungens skål, och när han hade druckit, skulle han pipa i båda ändarne på pipan, lika som han hade sett de andra göra för honom. Karlen tog hornet och pipan, då til honom på andra sidan kommer en piga, hwilken hwiskade, at han icke skulle dricka, men rida på det hårda och icke på det torra; ty slår han hornet bakom sig, då håret strax aflopp på länderna af håsten der han spilde, och rider öfwer åkern til Ljungby gård. Trollen måste löpa utåt wägen, kommo derföre något senare och sedan windbryggan blifwit uphäfd efter stalldrängens ankomst. När som drängen hade lemnat Fruen hornet och pipan, ropte pyßlingarne öfwer grafwen til Fruen, at de woro utskickade af sin konung til at igenföra deras horn och pipa, och der Fruen wille godwilligt lemna det dem tilbaka, så skulle hennes familia aldrig gå ut, men städse må wäl, och blifwa den yppersta i Danska riket; men sedan de fått kärta swar, och blifwit bårtwiste, utan hopp om horn eller pipa, antydde de Fruen, at hennes familia ej skulle komma til 9de led, at gården

skulle komma til främmande ägare, och 3 gångor afbrinna, hwarpå de togade tilbaka, och karlen blef död 3 dagar derefter, men hästen den andra dagen. Gården skal hafwa brunnit 3 gånger och Ulfstands familia gick ut med 9de led der efter: med mera, som en berättelse af Hans Holst, år 1620 författad, skal utföra.

Pipan är krokig och af Elfenben, kan blåsas i bägge ändar, som swara hwarannan efter den ton, som Göken gal. Hela historien om Hornet och Pipan är widlöftigt utförd af Vice-Præsidenten WILHELM JUL. COYET, hwilken ligger här skrefwen på Pergament förwarad, uti hwilken äfwen inryckes den namnkunnige Curen emot för mycken fetma, som sig här tildragit: Jöns Holgersson förmyndare för Fru Ulfstands son, råkade med Abboten i Bäckaskogs kloster Nils Hindriksson uti ägo-twist, emellan år 1513 och 1518. Sedan Holgersson tappat och förlikts, kommer Abboten en gång, at göra en visite, hwilken war af öfwerflödig fetma så betagen, at han nästan mist andan, af det han gick up för trapporna; då Jöns Holgersson påtog sig at för 100 marker curera Abboten, innom 10 wekors tid, ifrån den myckna fettma, hwarmed han war beswärad; då Holgerson sätter Abboten i smidjan, läser honom med fjättrar och kädjor fast, och twingar lathunden at hålla i släggan i 10 weckors tid, med tractamenter af watten och bröd; men Abbotens klagomål kom för Biskoppen och Konungen, som låt taga Abboten utur smedjan, och Holgerson måste betala patientien, så mycket, som patienten förbundit sig til Doctorn.

SÄDEN säljes ofta i Skåne för mycket drägeligt köp, då hon up i landet är ansenligt dyr, at mången kunde undra, hwarföre icke Skånska säden mera transporteras til Residencet än utländsk säd. Orsaken härtil är först och förnämligast den, at Skånska säden swårligen kan föras öfwer hafwet, någon lång wäg, emedan Rågen mera brinner tilsammans, därest han icke ständigt omröres eller omkastas, hwarföre ock Köpmännerna om wårtiden måste ganska bittida fara åstad, och för än wärman kommer i

wå-

wådret, om icke såden skal skämmas. Rior brukas föga af någon i Skåne, ej eller tjena de för fodret af halmen (pag. 305. 369). Badstugor til sädens torkande äro tämmeligen owanlige på slätten, där måsta säden wäxer, ty weden är mycket dyr, och torfwen, som icke eller fås til skänks, gör säden rökig; ja det Skånska maltet, är ofta i Stockholm i wanpris för torf-röken skul; dessutom gifwer ock winter-rågen mörkare bröd, än Larsmäsßo-rågen och wår-rågen, hwaraf han blifwer mindre begärlig. Den säden som torkas af Allmogen, blifwer torkad i ugnen, men denna torkning tjenar allenast i smått och icke i något stort quantum. Ändteligen är ock sjelfwa frakten til Stockholm merendels ansenligen dyr, så at hwar tunna ofta kostar 1 dal. Silfwermynt i frakt, hälst som Handelsmannen föga kan taga några Retour-waror. Halländningen kommer måstadels årligen nedfarande at köpa sig spanmål, hwarigenom en stor hop afsättes; men då säden blifwer rätt mycken och årswäxten lyckelig, faller ofta sädespriset här nedre til 2 a 3 dal. Silfwermynt tunnan, hwarföre Småländningar och Halländingar ofta fara hit at tröska til spans, när Bonden får så mycket, at säden faller i wanpris, och at hwarken hans krafter räcka til eller omkostnaden förslår til tröskningen.

BÄCKASKOG, ligger ½ mil norr om Ljungby, har fordom warit kloster, men är nu Öfwerste Boställe för södra Skåningarne. Gården, som är makalöst wäl situerad emellan 2 sjöar, är bygd med fasta Stenhus på 3 sidor, emot hwilken den nedan före belägne och grundmurade Ladugården, åfwen på 3 sidor bygd, swarar. Ofwan för porten stod Rammelska och Braheska wapnet uthuggit. På Kyrkogafwelen stod med järnbokståfwer 1640 BL. HR. MS. Et grundmuradt torn stod wid hwardera sidan af huset. En härlig Buxboms häck 1½ aln hög, sågs i trägården. En täckt canal är ledd igenom trägården och stallgården med rinnande watten. Hans Kongl. Högher hade här låtit inrätta et wackert stuterie.

ADOLPH FREDRICH, Swea Rikes utkorade och hyllade Arf-Förste, anlände hit, såsom til sit Öfwerste Boställe, kl. 10 om aftonen, då jag hade den nåden, at aflägga, med många andra, min underdånigste upwaktning.

ÅL-FISKET här wid Bäckaskog, är et af de fördelaktigaste i Riket, där det icke skal wara owanligt, at hwar morgon få 10 a 30 Lisp. ål. Där som den lilla floden rinner utur den östra sjön i den wästra, jämte trägården, är en damm, at wattnet måste rinna igenom en fyrkantig ränna til en sump; utur hwilken wattnet löper igenom springor och hål, då ålarne blifwa qware.

Augustus 1.

RESAN från *Lyngby* åt Småland.

*FJÅLKINGE Gästgifware gård quart. 2.

HVITSOT eller Lienteria contagiosa hade omkring krutbruket Tåßebro angripit åtskilliga; de som fingo i begynnelsen upkastning dogo merendels.

TRÄHUS begynte nu allmänt i Gyinge Härad at brukas, dem wi icke sett på de södra delar af Skåne.

PIRKENA-Brännewin kallades det bränwinet, som Bönderna färgadt rödt med blommorna af Hypericum.

*KNISLINGE quart. 10 ifrån Fjälkinge.

WÅDELD hade i dag lagt i aska nedersta gården i Qwidinge, och eländigt upbränt några barn och en sjudare. Elden sades upkommit af den starka blåsten, som fört gnistrorna ifrån Saltpetter-sjudarens kokning, som war icke långt ifrån husen anlagd. Af det, at husen i Skåne byggas tilsammans med mangård och ladugård uti en räcka och i fyrkant omkring gården, samt äro täckte med halmtak, sker, at då elden upkommer, hela gården stryker åt och at folk och kreatur swårligen slippa undan; ty halmtaken itändas med en hast öfwer hela gården.

GRÖT besynnerligen af Bohwete och nog hårdkokt ätes med öl, och brukas mycket allmänt af Bönderna, besynnerligen om aftnorna.

*BRO-

*BROBY quart. 3.

POT-ASKA brännes här nedre wid Småländska gränsen af gamla nedfallne Bök-ståckar, eller ock af gamla bräcklige Bökar, som dertil utsynas. Ståckarne brinna sackta och långsamt i skogen, och askan, som blifwer derefter, snappas eller uphämtas med träknifwar, lägges i skrufwar af bark eller näfwer, och bäres uti kojan, som dertil är gjord i skogen; när askan således samlats i flera weckor, begjutes den med watten och ältas tilsammans til en deg, likson til bruk; nedhuggna gröna Gran- eller Tall-ståckar, läggas flodwis til et bål, högt som en karl, askan smetas öfwer alla stockar, härpå tändes eld, och det brinner starkt, in til deß askan glödgas, och begynner rinna; då man med långa stänger rifwer stockarne ifrån hwarandra, och med klappstänger slår askan ifrån, medan hon ännu är glödgad, at hon blifwer tilsammans packad, som en sten, eller hopwäld. Sedan denna blå-aktiga, mörka och slagg-lika askan blifwit kall, föres hon til Städerna, och säljes för 16 a 20 styfwer Lispundet, under namn af Påtaska, om hwilkens rafinerande *A. Lundmarks Disputation de productione cinerum clavellatorum, Aboæ* 1740. *Octav.* kan läsas

BOK-SKOGARNE stodo fulla med ållon. Boken bär icke frukt hwart år, utan endast hwart fjerde eller femte: då Bok-ållon blifwa ömniga, drifwas Swinen neder ifrån slätten, så wäl som från andra orter, på Bok-skogarna at gödas och derföre betalas til ägaren mycket ringa, ofta 10 a 12 styfwer stycket. Swinen släppas dit när fråsten begynner komma om hösten, ty då först utspårra Hjortarne på Böken och släppa nötterna. Då Swinen först begynna äta Bok-nötterna, blifwa de likson fulla, raglande, samt mycket heta och lata, at de ligga och mindre äta, om icke dagarna blifwa kalla, hwarföre ock ju kallare wäderleken är, ju fetare blifwa de. Swinen lemnas på Bok-skogen til Jul-tiden, så at de må blifwa helt feta, hwaruppå de afhämtas och slagtas. Fläsket blifwer af Bok-ållon mycket löst, i anseende til fläsk

af Ek-ållon eller såd, år altså mindre smakeligt til at åta kokadt, och mågtigare, men deremot gör det kål, årter etc. mer redda och af behageligare smak.

GYINGARNE åro af bågge könen et hyggeligt, muntert, tiltagset och wigt folk, och tyckes bondfolket här uti nåstan öfwergå de andra af sin nation.

*MARKLUNDA quart, 7. Natten kom på, men Resan fortsattes, at wi om morgonen kommo til Loshult, och lemnade Skåne med så mycken långtan, som wi med nöje besett det land, hwilket icke allenast ibland alla Swånska år det behageligaste och mildaste, utan ock tåflar med de måsta i Europa.

SMÅLAND.

Augustus 2.

RÅGEN, som blifwit sådd i tolfte weckan eller den första April, begynte nu at skåras, så at wår-rågen mognade på 85 dagar. Här war at se et synnerligt Experiment om röks kraft på såden, nåml. et strek, som til några famnars bredd strök twårt öfwer en åker, dår Rågen tycktes stå hårlig, men hade icke et enda korn i axen, fast han eljest stod öfwer åkren helt bördig; folket berättade och wiste rummet hwarest en Sjudare haft sin kokning, och at Sunnanwädret fört röken öfwer åkren åt norr, den tiden Rågen rök eller Blommade, hwaraf kan slutas huru skadelig rök månde wara för blommorna. Folket hafwa eljest här på orten den inbillningen, at om någon ogernings-man brännes på bål, skal ingen såd blifwa på omkringliggande åkrar dåråt röken drifwes. Huru wida detta hafwer grund, kan af förestålta rön inhåmtas.

*ELMHULT, quart. 8.

STENBROHULS Kyrka quart. 3.

PLANTAGO scapo unifloro (*Fl.* 128) wåxte öfwer alt wid Stranden af Möklen. Hanblomstret hade et blom-

blomskaft, som war et par tum högt, med en grön Calyx; men honblomstret hade intet Blomskaft, utan satt Calyx, som war genomsynlig klar och icke grön, nedre wid sjelfwa roten; emellan bladerna och denna Calyx framstack en Pistill, som war lik en trå, och nästan så lång, som blomskaftet på hanblomstret; aldeles som Herr Professor JUSSIEU det beskrifwit och afritat uti *Actis paris.* 1742. *p.* 131. *t.* 7.

AGROSTIS enodis (*Fl.* 59) eller Piphwen wäxte wid Stenbrohult på stora öen ibland Ljungen, så stor och mycken, at hon nästan war det endaste gräset, som der sågs. Bäckarne, som endast woro släpte på denna ö, gingo ibland gräset, och trånade bårt; ty det war icke deras mat, hwarföre de icke fingo äta deraf. Det är ganska märkwärdigt och angelägit för Oeconomis at weta hwilka gräs och örter så ätas af hwart slags boskap, at hwart och et blifwer anwändt efter naturens inrättning, utan hwilken all ting olyckas. Hade Kalfwar blifwit hit släpte, så hade de fått tilräckelig föda, och om Bäckarne deremot fått quarter uti en kalfhage, som warit fullwuxen af Mjö-ört (*Fl.* 405.), hade de fått sin förnämsta spis, hwilken kalfwarne måste lemna. Detta argument är widlöftigt utfört uti Pan Svecicus, som kan där läsas.

LICHEN tinctorius (*Fl.* 946) wäxte med LICHEN saxeus (*Fl.* 947) öfweralt på stenarna, men de skildes mycket tydeligen i rång-wäder dermed, at den förras blad woro en simpel hinna, som hade små rötter på undra sidan alt ut i kanten, men den senares blad bestod af twänne hinnor, som loßnade ifrån hwarandra med en trubbigare kant, besynnerligen under rägnwädret, så at om man då afskar kanten war den samma aldeles ihålig, och deßutom hade denna på undra sidan ytterst wid kanten inga fina rötter, utan war tämmelig slät. Bägge twå äro på öfra sidan något iholigt puklige, dock förnämligast den förra. Bägge färga brunt; men den senare swagare.

Augustus 3.

RESAN åt Sunnerbo ifrån Stenbrohult til Ryßby. quart. 12 en så beswärlig, som stenig wäg.

SVEDJANDET til Fällor, som här kallas Lyckor, hade på åtskilliga ställen öfwer Småland wist sin werkan. Jag wil här afmåla swedjorne efter naturen, sådana som jag dem såg. På många widlöftiga tracter war en backefull jordmon, hwilken bestod af sten, der kullerstenar lågo på kullerstenar, med någon torr sandmo som något litet gulnade af rågnet, och rodnade i elden, här ofwan uppå war föga den minsta Swartmylla. I denna aldramagraste jord wäxte nu Tall på högderna, men Gran och En där som war något mera sidländt, hwilka upkommo efter bränningen til skog (såsom efter förra swedningen) och blefwo så fullwuxne, at de huggdes och åter brändes, om 20 eller högst 30 år. När skogen begynte wäxa up, war han merendels tät som en Hamp-åker, blef på jorden full af moßa, så at Hypnum täckte all marken på högderna, och Polytrichum i dälderna. Barret föll årligen af Tallarne, och täckte måßan, så at här sällan sågs någon ört utom Ljung, och här och där något Kråkeris, besynnerligen där skogen war mera öppen. I dälderne emellan Granarna wäxte *Polytrichum* löst och högt, med Blåbärs qwistar, Lingon och Ljung, samt *Lycopodium*, så at deße skogar woro de magraste til bete; men på stenare wäxte måßa af Hypnis och Lichenibus. När nu skogen war upwuxen, qwistades han, ifrån roten upåt, nästan så högt som en karl; året derefter huggdes han neder, och torkades öfwer sommaren, ändteligen itändes han emot wädret och brändes af, då alla qwistar, grenar och moßa förbrändes intil alfwen och alla stenar lågo nakne. Stäckarne, som blefwo qwarе efter bränningen, kallades Smetwed, med dem upstängdes en gärdsgård helst löst omkring fällan. Första sommaren såddes här Rofwor, som blefwo ansenligt stora och söta. Sedermera såddes här Finn-råg eller Winter-råg, emot hösten eller efter

mid-

midsommaren, som med hackor nedkrattades, och året derpå gaf en hög råg, hwilken afskuren klöfjades på hästryggen, och hemfördes. Året efter sädes-bärgningen stod fällan ännu instängd, och gaf högt och löst gräs, på hwilket hästarne och ung boskap betades. Wintren härefter hemkördes Smetweden i Gärdsgården, som sönderhöggs och upbrändes i huset. Sedan fällan war utlagd til betesmark wäxte på henne et smått och lågt gräs, besynnerligen Fårgräset (*Fl.* 95) *Veronica* (*Fl.* 8) och ormbunken, som här kallas Bråken (*Fl.* 843.) Ändteligen begynte **Ljungen** taga öfwerhand, så at han täckte hela marken, och små Tallar, Granar, med Enbuskar begynte öfwer alt upkomma. På en så utmagrad jord, kan då intet annat wäxa, än endast den torra magra och onyttiga **Ljungen**, som här trifwes likſom i Finnland mer än wäl, och det för ingen annor orsak, än at marken genom swedjande i så många tidehwarf blifwit aldeles utmärglad, och försatt til största magerhet. Nedre i Sunnerbo, så wäl som på andra ställen i Småland, ses ofta stora och widtsträckta fält helt nakna och skoglösa, öfwerhölgde endast med en hög Ljung, som går up til knäs, där ingen ting kan wäxa på den torra alfwen utom Ljung och ibland den något Fårgräs, och kallas deße fälten Ryar, hwaraf så många gårdar här lycktas och begynnas på ordet Ry. Deße ryar hafwa förordsakats antingen af skogseldar, som kommit med wåda, eller af det landtmannen fordom swedt sig **Lyckor** alt för widlöftiga, at Tallen ej kunnat så sig, och flyga kring marken med sina frön, innan Ljungen intagit fälten, och förhindrat Tallfröen at så sig, hwilket icke ringa skadat landet. Hwad nytta eller skada swedjandet gör landet behöfwer jag ej här bewisa; wåra nitälskande Swenske hafwa nogsamt lagt det för ögonen, såsom Herr Baron HÅRLEMAN i sin Dagbok, och Herr Öfwer-Directeuren FAGGOT i Kongl. Wet. Academiens Handlingar 1750, med flera.

ROFVORNA säddes i swedjor på et besynnerligt sätt, som icke hwar Trägårdsmästare har lärdt. Bonden slic-

kade

kade på frön, då några frö fastnade på tungan, dem han pruttade utur munnen, på ömse sidor om sig, och således sådde dem på alla sidor, at den som såg mannen, och icke förstod hans göromål, skulle trott at han war galen.

BRÅKEN eller Pteris (*Fl.* 843.) wäxte up strax efter swedjandet allmänt och allestädes, så at då alla andra rötter förqwafts af branden, war Ormbunken den endaste, hwars rötter kunnat bärga sig. Jag grof efter rötterna, och fannt dem ligga krypande 1 eller högst 2 quarter under jorden, där alla andra wäxter gerna krypa wid öfwersta jordskorpan. Häraf lärde jag orsaken, hwarföre denna ormbunken, då han inkommit i åkrar, så swårligen utrotas, emedan han med sina rötter går djupare, än at ålderet eller plogen kan nåkas dem, så at Oeconomerne böra wara omtänkta på et nytt Instrument, igenom hwilket så djupa rötter kunna häfwas.

SENECIO foliis pinnatifidis denticulatis, florum radiis revolutis linearibus. *Fl. Svec.* 689. *It. Gottl.* 326. *W. Goth.* 115. 238. (*Rupp. jen. Halleri* 177. *t.* 4.) wäxte öfwer alt i swedjorna, så ibland rågen, som året derefter. Jag har ännu ej kunnat lära, huru denna örten kommer endast at wäxa i skogen på swedje-land, och aldrig utom dem. Jag har satt henne i Trägården, och wet ej annat, än at af deß frö upwäxte SENECIO foliis pinnatifidis sessilibus, laciniis angulosis: superioribus latioribus, florum radiis disco brevioribus. *It. W. Goth.* 142. men jag fannt icke denna i hela Småland, utan endast Senecio vulgaris (*Fl.* 690). Om Senecio vulgaris kunde blifwa igenom rummet och swedjande så förändrad, at hon skulle förbytas til förenämde höga och kragade Senecio, woro wäl et det största under i Botaniska werlden, och jag ser ingen möjelighet, at denna Senecio kunde endast hålla sig på fällorna.

Au-

Augustus 4.

RYSSBY Kyrka hade på södra sidan många ätteplatsar. Rägn, som i dag öste ned, hölt oß qwar hos Kyrkoherden Magister JOHAN COLLIN.

ÄSPING (*Fn.* 261.) är en i Småland tämmelig allmän orm, som gifwer ibland alla Swenska ormar de giftigaste och merendels dödliga bett. Den samma ormen har jag i all min tid efterfrågat, efter han ej warit af någon Auctor beskrefwen. Ändteligen sände Herr Prosten ULMGREN i Angelstad en sådan orm til mig, och sedermera Magister KALLENBERG twänne stycken dylika, hwarigenom jag fick tilfälle, at beskrifwa den samma uti Wet. *Academiens* Handlingar 1749. *pag.* 246. *t.* 6. *f.* 1. 2. Ormen är föga öfwer et quarter lång, tjock som minsta fingret, har mycket spetsig stjärt, och liknar en unge af en Huggorm eller Vipera. Färgen är merendels rödaktig, men på ryggen är han färgad med et sotaktigt taggband. Hufwudet är mycket nedtryckt med en sotfärgad hjert-formig fläck, men framwid nosen äro sex hwitaktiga fläckar, ställde nästan uti en half cirkel. Öfwersta läpparne äro liksom med et hwit såg utmålade. Ögonen äro helt små. Näsbororna stå på sidan. Kroppen är ofwanpå beklädd med 21 rader ganska små, aflånga, trubbiga fjäll, af hwilka hwardera hafwa en uphögd reffla. Hufwudet har frammantil emellan ögonen et stort hjäßefjäll, och twänne stora bakom det samma. Ögonläcken hafwa hwardera ofwantil 2ne stora fjäll, och många små fjäll ligga emellan nosen samt hjäßen. I munnen har han många små tänder, men ofwantil sitta 2 stora tänder på hwardera sidan, utom de förra, hwilka kunna tilbaka dragas, som en kattklo. Yttersta leden på stjärten har ofwanpå sig en hel swart fläck. Denna orm definieras, at han är en COLUBER scutis abdominalibus 150, squamis caudalibus 34. Jag har funnit ormen äfwen i Upland, men han är där icke så namnkunnig.

TENTHREDO cursitans får jag, tils widare, kalla et In-

Iesect som lopp tämmeligen mycket på gamla wäggar i Ryßby. Corpus *cinerum*, *nebulosum*, *magnitudine pediculi majoris*. Os *maxillis denticulatis instructum*. Antennæ *capillares*, *longitudine fere corporis*. Alæ *deflexæ*, *quatuor*, *quarum superiores hyalini* (*aquei coloris*), *macula marginali* (*subviridi*, *puncto nigro*; *Duæ alæ minores dorso incumbentes*, *hyalinæ*; *aveniæ*. Abdomen *ovatum*, *molle*, *tumidum*. Pedes *pallidi*. Detta Insectet är någorlunda likt til formen med Cicadis (*Fn.* 644), men som det har kåkar, och icke någon inbögd snabel, kan det icke räknas ibland Cicadas: icke får jag eller föra det til Gryllos, ty det hoppar icke, och puncten i wingkanten kommer öfwerens med Hymenopteris, fast än jag icke märkte någon taggi stjärten: det war derutinnan nog olikt med andra af detta slaget, at wingarne woro nedbögde, som på en Phalæna.

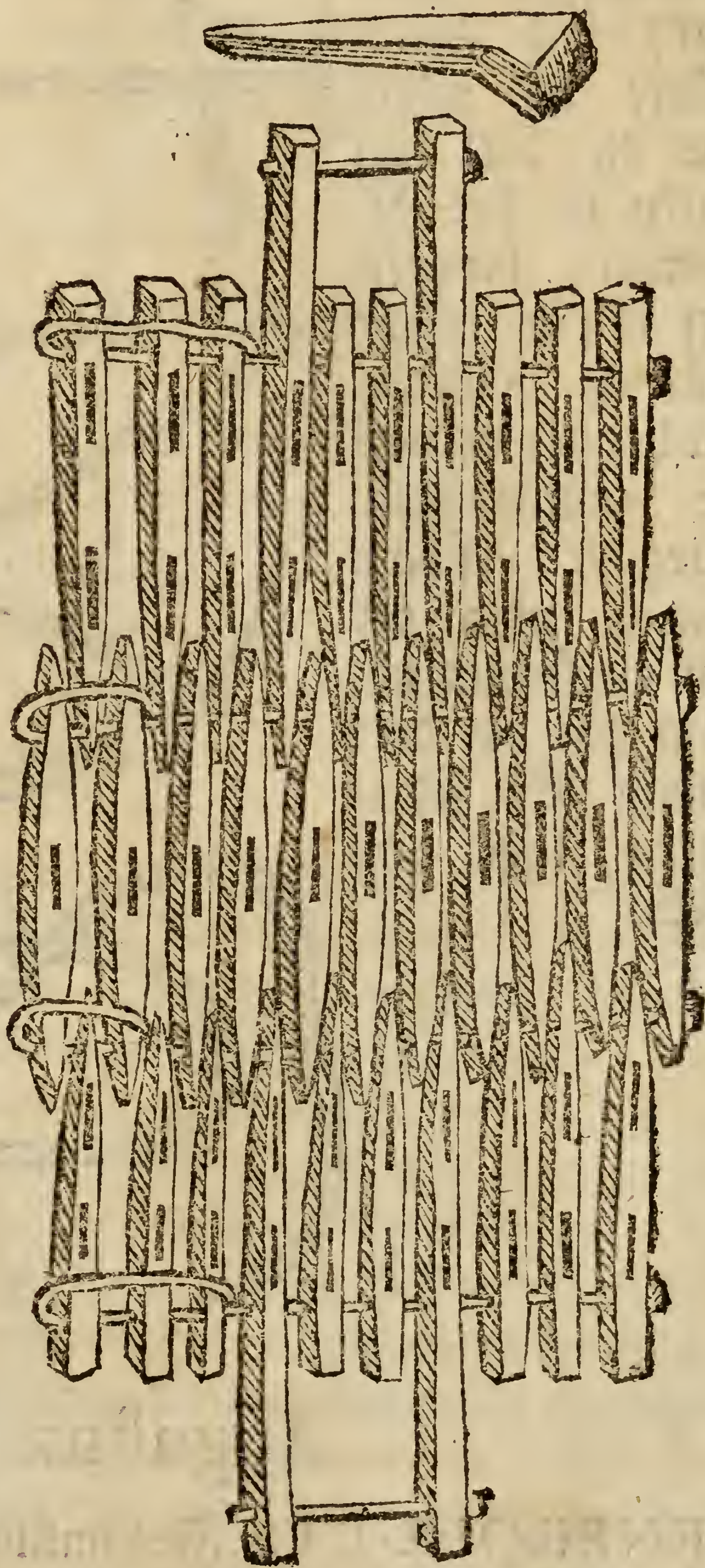
ASILUS maximus fans på gamla swedjor: Corpus *nigrum*, *at* segmenta abdominis 4.5.6.9. *supra albida*. Caput *barbatum*, *albido-griseum*. Rostrum *canaliculatum*: *labio superiore brevissimo*, *subulato*. Lingua *rigida*, *setis duabus*, *lateralibus*, *flexilibus*. Detta Insect war det största jag sett i Swerige af det slaget, och liknade myckct Asilum (*Fn.* 1034).

Augustus. 5.

RESAN från Ryßby åt Dio, quart 12 uti ohyggeligt wäder och stadigt rägn.

SADEN stod på krakar: på somliga ställen wändes axen åt norr, men på de mästa åt söder: på det förra sättet torkades stubben snarare, på det senare torkades axen fortare. Igenom det, at säden i Småland sättes på krakar, torkas hon icke allenast lättare, utan ock mindre spilles. Kraken är en stör, så lång, at karlen som knappast kan räcka til spetsen med sin uträkta hand. Et hål stötes i åkren med järnstören, och deruti sättes kraken hel fast. Det första bandet trädes på kraken perpendiculairt och derpå läggas

gas eller trådas 9 band, liggande åt en sida, det 11 och 12 bandet ställes såsom stöder på hwardera sidan om det nedersta bandet; när säden skal inköras uptages hela kraken med banden, och lägges på wagnen eller kärran at inköras i ladan.

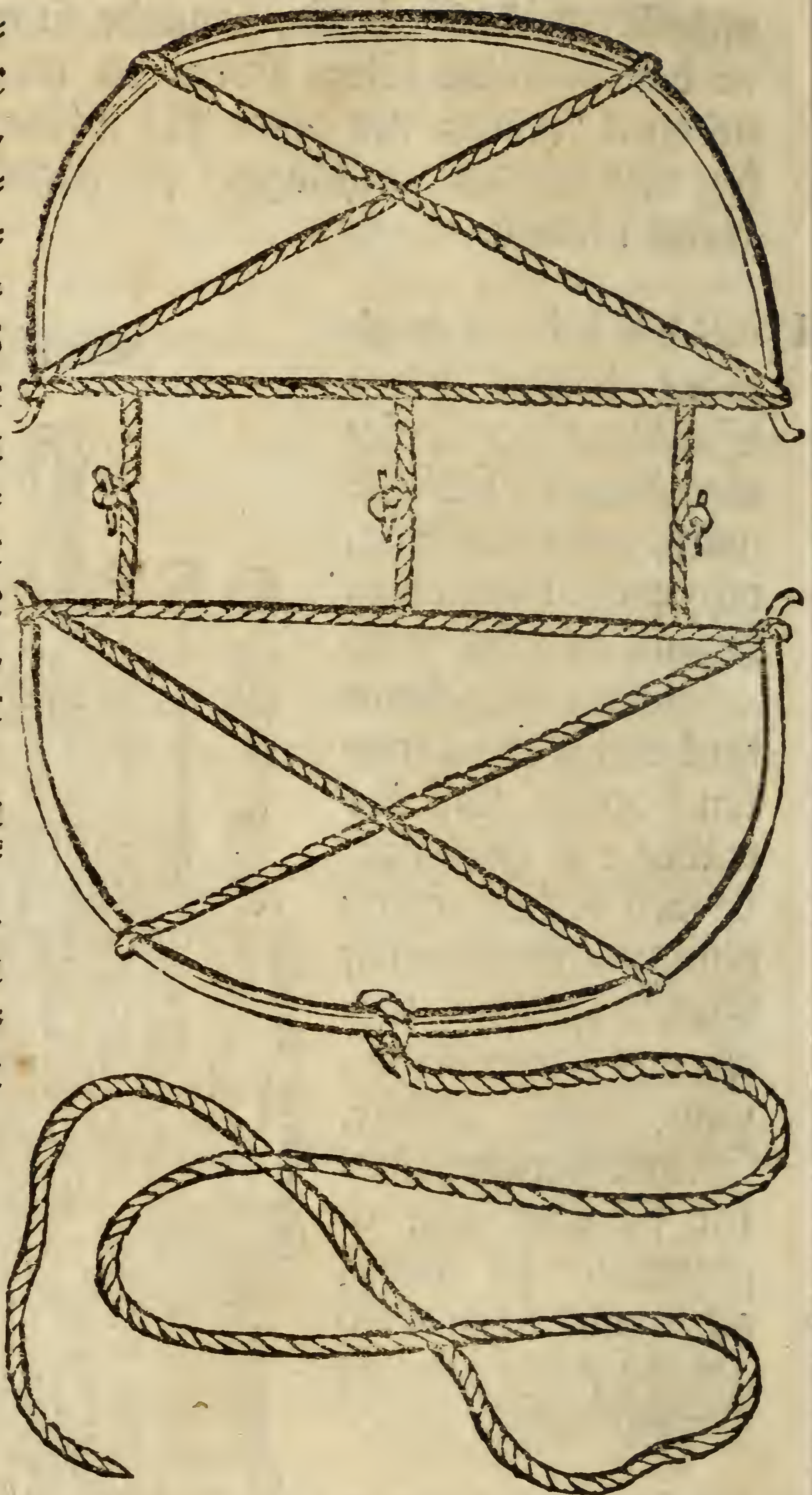

HARFVEN, som almänt brukas här i Småland på de steniga åkrar, är sällsamt gjord, 7 quarter lång, och 4 quarter bred, hopsatt af Bok med 3 länkar, där hwar länk består af 10 stycken i bredd, som äro trädde och hophäftade med wedjor. Harfpinnarne äro åfwen af Bok, 2 quarter långa, och 3 tum breda, samt löst insatte. Denna harfwen jämkar sig efter alla ojämnheter på åkern, och tjenar besynnerligen för stenig och med klappur upfyld åker.

HÖBÅREN är gjord af twänne spröt, hwilka äro bögde såsom en half cirkel, och hophäftade med rep, så-

som

som figuren utwisar. När höet har warit strängadt, lägges det i höbårarne, at båras tilsammans til stackar, som göras större och högre än en karl kan räcka til det öfwersta, hwarest det et par dagar står at wädras, då det icke allenast är tämmeligen bärgadt ifrån rägn, utan ock får en swettning, som gör, at det i ladan icke sedermera tager an heta.

Augustus. 6.

STENBROHULTS Församling hade mycket för sed at nämna sina gårdar med Hult, äfwen som Högsäters Pastorat, i Dal, brukar at nämna sina gårdar med Säter; Hult betyder det samma, som en liten Bok-skog, hwilken allmänt här kallas Bok-hult.

STENBROHULT.	HÖGSÄTER.
Sålhult	*Illesäter*
Åmhult	*Johlsäter*
Slätthult	*Rösäter*
Bränhult	*Åkesäter*
Idhult	*Brasäter*
Lindhult	*Fjälisäter*
Råshult	*Bråsäter*
Roshult	*Sösäter*
Skålshult	*Tydjesäter*
Warpeshult	*Grösäter*
Dishult	*Skällesäter*
Rephult	*Toftesäter*
Gjölshult	*Winsäter*
Ugnhult	*Runnesäter*
Bohult	*Nöttesäter*
	Säter.

BLOMSTREN, mina ungdoms lekſyſkon wid Stenbrohult jämte Möklens ſtrander, bad jag nu fara wäl. Den lilla CORNUS herbacea (*Fl.* 132.) fägnade mig här mycket, ſom ſedermera up åt landet icke gärna fins i Småland. LYCOPODIUM clava ſingulari (*Fl.* 862), ſtod ännu wid ſtränderna af ſödra hage, endaſt på de ſtällen, ſom om wintern öfwerſwimmas af ſjön Möklen. IGräſet (*Fl.* 268) höll ſig ännu i Fähushålan. SERPILLUM (*Fl.* 477), ſom min Fader planterat på de ſkarpne backar wid wäderqwarne-backen, lyſte ännu med ſina blommor. DORTMANNA (*Fl.* 714), ELATINE. (*Fl.* 327), PLANTAGO monanthos (*Fl.* 128), SCIRPUS minimus (*Fl.* 43), SPONGIA (*Fl.* 1132), FONTINALIS (*Fl.* 866) täckte ſtränderna under wattnet.

SOëTES ſom i *Flora Svec.* 996. blifwit framſtäld under namn af MARSILEA foliis ſubulatis ſemicylindraceis articulatis, är en af de raraſte Europæiſke wäxter, ſom

förnögt de starkaste Botanister i England, men har icke funnits utom England, mer än endast et enda stånd wid Elfkarleby. Då jag här på sjön Möklen wid Stenbrohults stränder, letade efter de örter, som skulle kunna wäxa på djupet, finner jag där, utom förenämde Spongia ock Fontinalis, denna rara örten täcker sjöbottnen, men icke under 2 alnars djup, där wattnet ej kunde röras af wågorne. Då Braxen leker går han på bottnen och rotar, wid hwilken tid åtskilliga blader flyta til landet, af et gräs utan blommor, det inbyggarne kalla Braxna-gräs, och är det samma med denna Isoëtes. Här fick jag tilfälle at noga betrakta en rar ört, som til sin frukt endast af Dillenio år 1741 blifwit framstäld, men han hade lemnat at beskrifwa blommorna, dem min ungdoms Flora, til denna dagen gömt åt mig. RADICES *perennes*, *filiformes*, *plurimæ*, *longitudine plantæ*. FOLIA *plurima*, *radicalia*, *teretiuscula*, *acuminata*, *recurva*: dissecta transversim observantur *quadrilocularia*, *isthmis plurimis intercepta*; *cæterum fragilia*, *mucronata*, *non vero pungentia*, *basi utrinque membranacea*. *Folia exteriora intra propriam basin recondunt* CAPSULAS *biloculares*, *repletas* SEMINIBUS *globosis*, *minimis*. Dillenius mente at frön lågo uti en cavitet af sjelfwa bladet, och märkte icke den Capsula, som satt inom basin folii, ej eller at den war delt i twå rum. Til blomma eller Stamina fant ej eller Dillenius något tecken, men jag märkte, at alla de blader, som sitta uti denna bladborsta eller fasciculo foliorum utom kring, hade innom sin basin Capsulas seminiferas eller Pericarpia, men alla de, som sitta inuti denna bladborste, hade äfwenså wid basin en ANTHERA, som war lik sjelfwa Capsulam til storleken, och sättet at wäxa innom bladet, men denna Athera war icke delt i 2 rum, och full af Pollen eller Fröstoft. Til blomma war utanpå bladen endast det at märka, at just där, som Anthera eller Capsula slutade sig inom bladet, war på inra sidan af bladet et brunaktigt fjäll, som til formen liknade et hjerta, och satt tämmeligen löst.

Eljest

Elljest är Dillenii figur N. 1. nog olik, ty bladen äro alt för tjocka, för mycket raka, och orätt articulata, och hans andra species är icke skild ifrån det förra. När frukten är mogen, brista de blader wid roten som hafwa frukten, och släppa örten, at frön må sjelfmant falla ut. Af denna örten få Botanici numera et tydeligt exempel af Cryptogamia monoica, och denna örten åstadkommer nu mera et nytt Genus, det jag kallar Isoëtes, hwilket är et gammalt namn, som förut betecknat Sedum, med hwilket denna på wist sätt kan hafwa någon likhet, emedan hon står både winter och sommar grön. Character genericus til denna ört blifwer:

ISOETES.

* *Masculi flores solitarii intra basin folior. interiorum.*

CAL. *Squama* cordata, acuta, sessilis.

COR. nulla.

STAM. *Filamentum* nullum. *Antheræ* subrotunda, unilocularis, intra basin folii sita.

* *Feminei flores solitarii in eadem planta, intra basin foliorum exteriorum.*

CAL. ut in masculis.

COR. nulla.

PIST. occultum.

PER. *Capsula* subovata, bilocularis, intra basin folii sita.

SEM. numerosa, globosa.

Figuren wisar örten nästan i naturlig storlek; där *A* har uti basin sin *Antheram*, och *B* sin *Capsulam* bilocularem.

SPONGIA *lacustris* (*Fl.* 1132.) wäxte allmänt med Isoëtes; des Rami woro cylindrici, sæpius coaliti, & ad cellulas s. foramina instructi pilis acutissimis, at hon kommer i närmasta slägt med Conferva.

Augustus 7.

RESAN fortsattes ifrån Wirestad igenom natt och dag åt Upsala, emedan jag rest denna samma wäg tilförene år 1741. (*It. Gottl.* 325. och til 344.).

ALENS (*Fl.* 775.) blader woro upätne af en mask, som endast förtärt ytan och lämnat alla ådror i bladet hela; detta war en Larva med 8 fötter, nämligen 6 under bröstet, och 2 under stjerten, såsom på en Snigel. *Frons* grisea; *Papillulæ* 10 utrinque, secundum longitudinem corporis.

* ALFVARSTAD Gästgifware-gård, med den emellan Gättåsa och Ör löpande landswägen, som icke är uptek-

nad

nad uti den wackra och nyttiga Wåg-wisaren, kan tillåggas.

SÄDES-BÄRGNINGEN fortsattes öfweralt med Råg och Hafra, som näpligen här annan säd sås, än Wårsäd. Up emot Wrigstad begynte krakarne, at icke mera brukas, utan sattes nekarne löst på åkren uti 4 rader, hwar rad af 8 nekar eller band: när deße torkats, 4 a 5 dagar, lades de i kupor, med axen inåt, at rägnet dem ej måtte skada, och för än de inkördes utkastades de något litet at wädras.

OGRÄS kallas de örter, som wäxa ofta så mycket i åkrarna, at de förqwäfja säden. Sådane finnas i wåra Swenska åkrar af nog många slag, men äro dock särskilda til lands-ort, sädesslag och jordmon. Deße underställas wåra Oeconomis til nogare skärskådande, såsom hela åker-bruket bör på dem hafwa affeende, at de flitigt med tjenligt bruk blifwa utrotade. Här i Småland wäxte helt andra ogräs i Wår-rägen, än dem man finner på åkrarne uppe i landet; ty acktar jag nödigt, at specificera de förnämsta:

* PERENNES som krypa med rötterne.

Ljung-pinnar	*Ononis Fl.* 623.	i Skåne på slätten.
Käring-tarmar	*Rubus Fl.* 410.	i Skåne, Roslagen.
Orm-bunke	*Pteris Fl.* 843.	i Skogsland, i Swedior.
Pil-ört	*Persicaria Fl.* 318.	i Leråkrar och sanka.
Qwickrot	*Triticum Fl.* 207.	i sandige åkrar.
Kasa	*Arundo Fl.* 99.	i Bohus sidlänta åkrar.
Drabinda	*Convolvulus Fl.* 173.	i Skåne besynnerl.
Kropp	*Epilobium Fl.* 304.	kring Åhus; i swedior.
Gor-Tistel	*Serratula Fl.* 662.	i Korn-åkrar.
Åker-Tistel	*Carduus Fl.* 658.	i Upland.
Fet-Tistel	*Sonchus Fl.* 642.	i Bohus och Upland.
Järn-ört	*Centaurea Fl.* 708.	på Gotland,
Knappar	*Centaurea Fl.* 709.	i Winter-rägen.
Fåra-tungor	*Anchusa Fl.* 153.	i Rägen.

Swinknyl	*Stachys Fl.* 490.	i sidländta åkrar.
Wiar	*Vicia Fl.* 605.	i Winter-rågen.

* ANNUÆ af årligt frö.

Åker-råttikor	*Raphanus Fl.* 568.	i Småland.
Åker-kål	*Brassica Fl.* 546.	i Småland.
Åker-rofwor	*Napus Fl.* 547.	på östra Gotland.
Åker-senap	*Sinapis Fl.* 548.	ibland Kornet.
Skillingar	*Thlaspi Fl.* 530.	på trädes-åkrar.
Dodra	*Myagrum Fl.* 541.	ibland Linet.
Skälle	*Melampyrum Fl.* 511.	i Skåne, Gotland.
Skaller	*Rhinanthus Fl.* 503.	i Smålands winter-råg.
Suger	*Galeopsis Fl.* 491.	i feta korn-åkrar.
Åkerwalmo	*Papaver Fl.* 458.	i winter-rågen.
Etterört	*Chrysanthemum Fl.* 699.	på Skåne slått.
Riddersporre	*Delphinium Fl.* 440.	i winter-rågen.
Löfbinda	*Helxine Fl.* 323.	i Småland.
Wattubinda	*Aparine Fl.* 120.	i Fahlu korn-åkrar.
Land-hafre	*Avena Fl.* 97.	ibland wår-säd.
Gaße	*Bromus Fl.* 84.	i Skåne.
Kiösa	*Agrostis Fl.* 58.	i Upland.
Skiäde	*Lolium Fl.* 103.	på Gotland i korn.
Klint	*Cyanus Fl.* 710.	i winter-råg.
Klätt	*Agrostema Fl.* 383.	i Småland besynnerl.
Horleta	*Lithospermum Fl.* 152.	i winter-råg.
Hwit ört	*Matricaria Fl.* 702.	i rågen.
Balsebro	*Anthemis Fl.* 704.	i winter-rågen.
	Lapsana Fl. 649.	i Dahl.
	Potentilla Fl. 420.	i Fahlun.
	Odontites Fl. 517.	i Finland.
Trampgräs	*Polygonum Fl.* 322.	i råg-åkrar allmänt.
Fryle	*Spergula Fl.* 377.	i råg-åkrar på magert.
	Conium Fl. 226.	i Skåne, Upland.
	Onopordon Fl. 653.	i winter-råg i Skåne.

Augu-

Augustus 8.

SVÄNERUMS Gästgifwaregård hade wäster ut en hög, som war på öfra sidan helt jämn, och på alla sidor, utom den södra, brant afskuren, på hwilken den härligaste prospect til et Lust-hus wiste sig.

ÅKERBRUKET här i Småland war merendels sådant, at på åkren bruktes Ensäde, och säddes hwart år utan hwila, skiftewis med Råg och Korn. Åldret drefs merendels af et par oxar, sällan med hästar, och sjelfwa järnbilen på åldret, war mycket trubbig och tjock, ty jorden war lös och obunden. Åkren föres om Wåren tre gånger med samma ålder, näml. Årjes, Twärés och Nedmylles, då efter hwar plögning harfwas och sist korsharfwas. Harfwen är lös, nästan som wid Stenbrohult, och tjenlig för klappurstén. En häst kan draga harfwen 2 a 3 timar utan swårighet. Rågen sås på slutet af Martio, emellan den 24 Martii och 8:de April. Kornet sås ifrån den 1 til 20 Maji, ty sås det senare, kommer det sällan til mognad, för än kalla nätterna och korn-bleken infalla, då kornen ej får sin stadga. Kornåkren gödes altid för än Kornet utsås, men icke för Rågen, dock gödes mycket tunt, och icke som up i landet: Winter-Råg, som Larsmäßo-Råg kallas här i Småland, brukas mycket litet, och säger folket sig hafwa igenom förfarenhet funnit, at om denna Finn-rågen sås hwart tredje år på Swedjor, skall han då blifwa af bättre art. Fälle-rågen, som sås i Swedjor wid Midsommars tiden, eller 14 dager derefter, wäxer up och buskar sig til Hösten, åfwen som på åkren. Så snart frosten kommer, pläga de släppa slagte-boskapen på brodden, at på et par weckor göda sig. Året derefter blir Fälle-rågen mogen i Julio, om han warit sådd wid Midsommars tiden, men den som sås om Hösten, mognar ej för än i Augusti. Hafre sås både af hwita och swarta slaget, och brukas mäst at så den swarta hafren i bergaktig jord; men

den hwita på slåtten. Rofwor sås här icke på åkren, utan endast på Swedjor, där de blifwa större och smakeligare. Hören eller Linet sås på de bästa åker-stycken som Bond-Hustrun kan utwälja, och blifwer det merendels lågt, om det icke är sått af Tyska frön, dock något grått, men ganska mjukt och skönt. Sädes-bärgningen sker öfwer alt med handskäror, hwilket wäl kostar på Gummornes rygg, men spiller dock mindre. Efter 20 Skärerskor kunna 2:ne karlar binda i nekar, och 2 andra personer kraka up all säden; här räknas 2 krakar på en trafwa, och 10 trafwar på et laß. Banden til nekarne göras af sjelfwa säden, då hon skäres. Rågen står på krakar 8 dagar, och kornet 14 dagar, at ogräsen må wisna. Intet dikande brukas omkring åkern (*), ej eller är det ännu afgjordt, om dikningen är der tjenlig eller icke; ty de första principierna i åkerbruket äro icke ännu utredde, och förnämsta felet hos wåra Oeconomer har warit, at de welat göra allmänna lagen för hela Riket; ty annorledes skal en åker brukas, som består af Sand och Pin-mo eller Ör, annorledes en af flyg-sand, annorledes en wes-lera och märgel-lera, annorledes en mylla och klappur, och annorledes en högländt, än en sank och sur. Göras sängarne så höga i en trägård af sandig jordmon, som i en sank med mylla och lera, får man straxt märka felet, och Skåningen utlägger ryggarne på sin åker, efter förfarenhet, fast modet hos Oeconomos nu tyckes blifwa, at djupt dika alla åkrar, men det torde också hafwa sin tid.

RUN-STENEN på Stiga-mo (*It. gottl.* 327.), hwilkens bokstäfwer woro utwurna, war beprydd och målad med många slags *Lichenibus* såsom med LICHENE *Fl.* 945. 946. 1140. 951. 987. 984. 938. 939. 940. 943.

OXAR uti stor myckenhet fördes åt Sandsjö til marknaden, som firas Larsmäßo-dagen.

LAN-

(*) Magn. Elg. i sin Oratione nationali om Småländska åkerbruket har detta tydeligen förestält uti M. S.

LANDET här i Småland hade warit mycket ojämt, tort och magert, der wi sett ofta de wackraste fält förbrända och ganska mycket skadade igenom swedjande, som utan affseende på jordmon blifwit brände, och således magrare. Hwarföre ock Ljungen framför alla andra örter fått insteg, deremot hafwa wi sett en oändelig hop med moßar eller myror, som ännu ligga i sit barbarie, och onyttiga för människorna. Skulle detta land ännu en gång blifwa så folkrikt, som det warit för digerdöden, så torde nöden twinga inwånarne, at föra myrorne på de kala och förbrända backar, at göra dem til åker och äng, då Småland kunde föda dubbelt så många inwånare, om icke flera.

* JÖNKÖPINGS Stad låg nu om Sommartiden, då wattnet på Wättern stod klart som en spegel, artigare än någon annor Stad i Riket; men i annat wäder, och i annor tid lärer han mista mycket af sin behageliga situation. Här uppehöllo wi oß ei länge, utan efter en kårt visite hos Probsten Herr Doctor C. TILIANDER fortsattes resan.

VÄGEN följde östra stranden af Wettern, ifrån Jönköping til Askersund.

SEMPERVIVUM (*Fl.* 395) sågs öfweralt wäxa på taken.

MILLEFOLIUM (*Fl.* 705) wäxte, 3 quart öfwan Jönköping, i större mängd, än jag sett det på något annat ställe.

KORNET, som nu bärgades, war sått i 8:de weckan.

LIN, som öfweralt war 9 quarter långt, och sått af utländska frön, sågs i Skärstad hos den lärde Probsten Mag. OXELGREN (*)

MOEN wid landswägarne war ej annat än gammal flygsand, som blifwit blandad med litet mylla, hwilken uphögt jorden, och gjort bärg, samt på somliga ställen hopwuxit til klippor.

(*) Obiit 1750 Maj 21 Anno climacterico, ab Exanthomate senili.

* GRÄNNA Stad räknas allmänt ibland de mindre Städer, men har til sin belägenhet mycket, som få Städer kunna skryta utaf; han är 1:mo mycket lång, i anseende til sin bredd. 2:o är han utsträkt efter östra sidan af wettern; Ligger döck icke så nära intil sjön, at han kan skadas af deß winterkyla, och dock så högländt, at han kan kora öfwer de wackra åkerfälten, och spegla sig uti Wetterns klara watten, samt fägna sig af Wisings-ös stränder. 3:o Är han på östra sidan åt hela sin längd befästad med en så hög och fast mur, at icke Babylons Tornbyggare kunde uträtta det, som naturen här gjort. Det förnämare stadsfolket i Europa pläga fägna sig åt aftnornas behaglighet, men deremot liquidera med morgonstunderna, fast klara solen bränner dem i ögonen; Här i Grånna oroar icke solen någon, för än et stycke på dagen, och om wintertiden korar hon icke en gång här in för än kl. 10 a 11. 4:to Stora gatan är långsåt delt i tu, med en graf, och planterad på bägge sidor med löfträn, och Torget är helt grönt, som den wakraste Trägårds-partére.

QVIER betraktades; under det blef jag af en Präst-man frågad hwad wäl en Qwia skolat hetat hos Cicero? wår Oeconomie har på några år stigit til ansenlig högd med oändeliga rön, som ock måstadels äro skrefne på modersmålet, hwilka ej så lätt skulle kunna skrifwas på det Romerska och allmänna målet, förnämligen derföre at oß fattas termer i latinen; hwaraf händer at då något Oeconomiskt skal skrifwas uti en disputation, termerne ofta antingen updiktas eller bråkas, ty woro önskeligt, at någon wille förswänska de gamlas Oeconomiska termer, at wi må kunna få dem rena applicerade til wårt språk. Til exempel:

Prædium	Landt-gods,	Caula	Får-hus,
Tugurium	Torp,	Opilio	Får-herde,
Villa	Mangårds-husen	Pedum	Ring-staf,
Madra	Ladugårds-husen	Pera	Prentsel,
Horreum	Sädes-lada,	Hara	Swin-hus,
Foenile	Hö-lada,	Gallinarium	Höns-hus,
Bovile	Fä Hus,	Anserarium	Gås-hus,
Caprile	Get-hus,	Columbarium	Duf-slag,

Hyber-

Hybernaculum	Orangerie,
Caldarium	Dref-hus,
Hydria	Wattukar,
Gutturnium	Wattu-kanna,
Pala	Sköffel,
Ligo	Spada,
Tridens	Grep,
Raſtrum	Råſſa,
Rutrum	Raka,
Sarculum	Hacka,
Occa	Harf,
Falx	Lja,
Falcicula	Skära,
Vectis	Järn-ſtör,
Vehiculum	Bår,
Carrus	Skott-kärra,
Valgium	Tramp-bräde,
Aratrum	Plog,
vomer	Bill,
ſtiva	Spret,
dentale	Bill-ſnytet.
Jugum	Ok,
Cylindrus	Wält,
Faſcis	Band nek,
Vannus	Wanna,
Palus	Påle,
Pertica	Stång,
Tribulus	Fotangel,
Teſqua	Allmänning,
Paſcuum	Hage,
Pratum	Äng,
Præſepe	Täppa,
Ergaſtulum	Qwia,
Maceriæ	Stångſel,
Clatri	Flätgårds-gård,
Crates	Spröt-gård,
Arvum	Träde,
Verbenna	Plogen,
- - - - -	Blådd,
Ager novalis	Twåſäde,
- reſtibilis	Enſäde,
- vervacta	en gång körd,
- partiarius	halfnadsbruk,
- Acceptæ	Teg,
Fovea	Dike,
Comma	Snitt,
Scamnum	Rygg,
Colliquiæ	Wattuforer,
Sulcus	Foren i djup,
Porca	Foren i högd,
Fori	Smal gång
Verſura	Ren quibusdam.
Gleba	Koka,
Frit	Slögſäd,
Glabreta	Solſwed plats,
Sicilimentum	illa ſlagit,
Striga foeni	flod, ſträng,
Proſcindere	riſta,
Arare	ärja,
Reſulcare	ſneda,
Imporcare	Höſt-köra,
Lirare	fårja,
Inarare	mylla neder,
Paſtinare	uptaga,
Sarrire	hopa *anglis*
Occare	Harfwa,
Irrigare	watna,
Amputare	Beſkära,
Tondere	Klippa,
Inſerere	Ympa,
Inoculare	Oculera,
Runcare	Luka, renſa,
Transmutare	Flytta,
Ablactare	Aflägga,
Palea	Stäck,
Tradux	Ymp-qwiſt,
Malleolus	Telning.
- - - -	Snöplog,

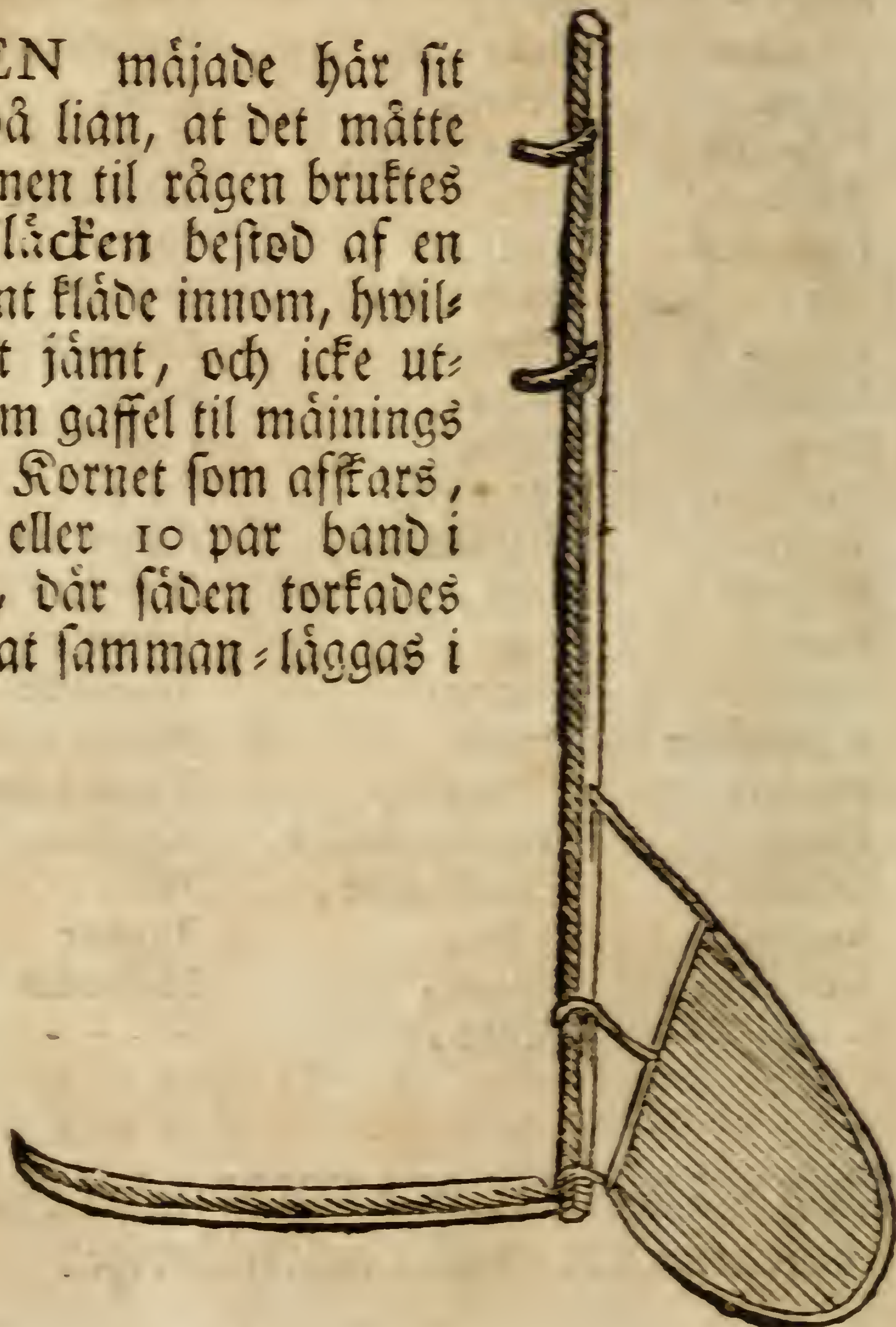
GRÄNSE-SKILNADEN här i Swerige emellan Provincerna äro mycket märkwärdige:

Fjäl-

Fjällarne	skilja åt	Swerige och Norrige.
Kålmården	—	Östergötland och Södermanland.
Hålwägen	—	Östergötland och Småland.
Norra Åsen	—	Halland och Skåne.
Råglan	—	Nerike och Wäßmanland.
Götha älf	—	Wäster-götland och Bohus län.
Swart åen	—	Wermeland och Nerike.
Wänern	—	Westergötland och Wermeland.
Mälaren	—	Upland, Wästmanland och Södermanland.
Wättern	—	Småland, Wästergötland och Nerike.

ÖSTERGÖTLAND.

AKERMANNEN måjade här sit korn med fläck på lian, at det måtte falla jämnare, men til rågen bruktes ingen fläck. Fläcken bestod af en Båge, med et tunt kläde innom, hwilket lade aren helt jämt, och icke utslog kornen, såsom gaffel til måjnings instrumentet. Kornet som afskars, sattes i rökar, eller 10 par band i hwardera raden, där säden torkades på åkren, utan at samman-läggas i traswar.

Augu-

Augustus 10.

OMBERGS djurgård war denna tiden mycket utbetad.

WADSTENA Kloster-kyrka war upbygd af quatersten, hwilken bestod af Alfwar-sten ifrån Ombärg: wäggen och springorne af denna kyrka wäxte Artemisia (*Fl.* 667.), Anacampseros (*Fl.* 386.), och Filicula (*Fl.* 849.)

MOTALA ström, som wid Motala-Gästgifwaregård utföll ur Wettern, och gick in i hafwet wid Norrköping, hade wid Motala et lax-fiske, och en ål-kista.

LAX-FISKET war sällsynt, ty det war et uptimradt hus i starkaste forsen, uti hwilket twänne fyrkantiga rumm woro öpna på gålfwet eller bottnen och då laxen här tog sin hwila, innestängdes han med järn-gallror, som hastigt nedsläptes och laxen uptogs med håf. Fyra karlar skulle natt och dag hålla wakt, dock en i sänder, och om natten med fet-weds bläß stå på kik, at nedsläppa galret, så snart någon lax kom.

ÅL-KISTAN war en smal ränna, hwars botten war af spjälor, at wattnet kunde utrinna; wid ändan war et järn-galler, där ålen slank på sidan uti en sump, som war med läck och lås försedd.

Augustus 11.

MEDEVI låg in wid wägen, och icke wid någon särskild wäg, hwilket i wäg-wisaren kunde ändras.

NERIKE.

RÅG och Hafre såddes på en tract Norr om Askersund, men aldeles intet korn; ty der war Mo-jord, uti

uti hwilken de förre så wäl trifwas, som det senare i den samma wantrifwes.

QUIDAR eller Fällor sågos i Nerike på åkrarne, i hwilka boskapen instängdes öfwer Sommar-nätterna, då åker-jorden blef gödd och beguten med urinet, hwarigenom Ladtmannen får en fetare åker och härligare säd, ty wore önskeligt at detta skedde mera allmänt jämwäl nedre åt landet.

FLUGO-SVAMPEN (*Fl.* 1076) wäxte nu öfweralt på ängarna, han är mycket giftig både förflugor och wägglöß, wid hwilken jag håller wärdigt at underrätta mina landsmän om deß nytta för de senare, hwilket är kärt nämndt af Loeselio, fast Auctor tagit en annor swamp, som äfwen torde hafwa samma werkan, hwilket jag dock icke wet.

WÄGGLÖSS äro et gement pack, fast de ofta logera sig in i de wackraste palatser, och hafwa på några år begynt såsom gräsmasken och annor smitta inrota sig med modet; men som denna inquarteringen är ganska oläglig, hälst den ej låter husbonden sjelf i ro, så har man warit omhugsad på alla sätt, som blifwit föreslagne, at utdrifwa deße förtetlige gäster, men sällan har något lyckats. Jag wet en som fick dem inquarterade uti 2ne kamrar på något öfwer et års tid, men oaktadt både låsningar och konster kunde han icke få dem at flytta utur huset, intil deß han tracterade dem med flugoswampen, hwar af de förgingos. Man tager om hösten färska flugo-swampar, stöter dem helt små uti en kruka, låter dem stå wäl tiltäpte til deß de gå til et slem eller wälling, då man med en pänna eller päntsel smörjer alla springor och winckler der de hålla sig, och det et par gångor, en månad emellan, då rummet på 2, högst 3 dagar lucktar illa, dock förswinner luckten straxt, men deße stygga kräken dö deraf som pästen kommit ibland dem, at hela familierne går under lik-

likſom af diger-döden. Ehuru detta är et ſimpelt medel, är det dock ſäkrare, än något annat härtils upfunnit, igenom detta äro några ſtycken hus i Upſala redan utdödade på wägglöß (*). Elieſt wäxer uti Siberien en ört, ſom kallas CIMICIFUGA af ſal. MESSERSCHMIDT, hwilken har en dråpelig kraft emot wägglöß, och derföre borde planteras i alla trägårdar; men ſom denna ej kan nu för tiden fås, ſå må en Botanicus finna, at wår Actæa är närmaſte ſlägting i naturen med Cimicifuga, har ock nåſtan ſamma lukt; ty ſtodo at förſöka, om icke Actæa ſkulle ungefärligen hafwa ſamma kraft; Botaniſka genwägarne efter ordines naturales äro förträffeliga inventa. Men at förfoga oß til landswägen igen.

Auguſtus 12.

SÄDES-BÄRGNINGEN är merendels uti ſärſkilde provincier åtſkillig: wid *Örebro-tracten* lågo banden i kors på krakarne: i Småland ligga nekarne på kraken alla åt en ſida, och öfwer hwarandra: på Dal häftas 2 och 2 band tilhopa, och ſättas på ſtörar, ſå at hwar krake håller 16 a 20 par nekar: i Öſtergötland ſtälles banden längs åt på åkern: i Öſterbotten lägges alla kärfwarne omkull, ſå at axen ligga i et cenrro, och täcka hwarandra, ſamt et upned wändt band, ſom täcker alt: i Wäſtmanland ſättes 4 band perpendiculairt med hopſlutande ax, det femte bandet bindes emot ſtubben, och utſprides med axen omkring de andra eller omgjordas midtpå och hopwrides wid ſtubben. Det wore artigt om alla Bärgnings-ſätten i Swerige beſkrefwos med orſakerna hwarföre hwart och et wore det båſta på ſin ort, at man deraf kunde få några lagar i wetenſkapen, at ſäden, ſom om Sommar-tiden wäl wuxit igenom den Högſtes wälſignelſe, måtte under

(*) Detta ſättet lärde jag förſt af Herr Landt-räntmäſtaren *Bern* i Upſala.

der bärgningen icke fördärfwas igenom Landtmannens okunnighet.

WÅSTMANLAND.

BISKOP Kallsenii wackra Bibliothek besågs i Westerås, som war wärdt en sådan man. Här war ock en ansenlig samling af Theologorum portraiter, som mycket illustrerade Historiam Litteraram af et Theologiskt Bibliotheque. Medicinska Faculteten i Upsala bör hembära denna hederwärda Biskopen ewigt pris, som til wetenskapen gjort et så wackert Testamente. (*) De åtskillige stipendier och testamenter, som äro gifne wid Academierna hafwa mycken nytta, emedan derigenom många fattiga ingenia, hwilka elljest af armod skulle förqwäfjas, blifwa updragna til Rikets heder, wetenskapens upkomst och deras egen förmon; ty bör ock werlden dem ewigt pris, som sådant gjort til pios usus. Wid denna betraktelsen stannar jag i förundran, at ingen dödelig ännu tänkt på at inrätta stipendier til sjelfwa Wetenskapernes fortkomst, igenom hwilka ungkarlar, som redan kommit til någorlunda mognad i wetenskaper, kunde hafwa tilfälle at med manna-wett bese widt aflägsne länder, och sjelfwa natursens högskolor; om någon, som älskade dygd och wetenskaper, och dertil med hade råd och lägenhet at göra et stipendium om 1000 dalers Silfwermynts årlig interesse, på hwilket en mogen karl uti Naturkunnigheten kunde skickas ut, hwart 3dje eller 4de år på en resa til fjärran länder, utom Europa, at der beskrifwa inbyggarnes Lefnads art, Seder, Konster, Stenar, Örter, Djur, Foglar, Ormar, Fiskar, *Insecter* och kräk, landets *Situation*, *Strata terræ*, *Oeconomie* med Djurfänge, Fisk-fänge, Boskaps-skötsel, Köks-inrättning, Hus-*medicine*, *Commercie*, *Geographie*, *Physique*, *Historia*, *Antiquiteter*, med mera som den

(*) Obiit 1750. Decemb. 24. peripneumonia.

den resande stipendiaten borde utgifwa efter sin hemkomst, så ser jag klarligen och ofelbart, at ingen dödlig kunde hos efterwerlden med mera heder och allmänt låf in- och utom Riket göra sig odödlig, och ingen mer uphjelpa allehanda nyttiga wetenskaper för det allmänna bästa, allenast dertil altid waldes en sådan stipendiat, som wore skickelig och dertil wuxen; men jag måste lemna deßa höga vota til efterwerlden, hälst som det icke låter yppa sig i min tid.

TRAMPGRÄSET (*Fl.* 322.) gjorde de afbärgade åkerfälten helt bruna, där som rågen hade stått, men icke så efter kornet, så at de små foglar fingo efter människorna här äfwen så tilräckelig skörd (*) som de, fast deße hwarken så eller skära, eller samla i ladorne, ty denne Bohwetes åkern har Skaparen bestyrt åt dem.

SOL-BLOMMAN, snart sagt det största blomster i naturen, frögdade sig nu högeligen mäst wid alla Bondehyddor, som för 100 år sedan endast kunde trifwas wid de Kongligas palais, och i de präktigaste Trägårdar.

UPLAND.

Augustus 13.

JÄRN-NÄTTERNA plåga i Upland inställa sig 3. nätter å slag midt i Augusti månad, och med första frästen skada de mäst delicate wäxter, såsom Indianska kraßen, Turkiska bönor, Sammets blommor, Amaranther, Gurkor, Fikon, Datura, Winrankor, Lactuker, Stoffer-blommor, med en hel hop rara utländska wäxter; ja äfwen en hop inländska, såsom:

Ee Impa-

(*) Bar. *Bielke* Act. Stockh. 1750.

Impatiens	722.	*Xanthium*	778.	*Helxine*	324.
Bryonia	790.	*Echium*	158.	*Anagallis*	179.
		Chenopodium	210.	*Panicum.*	*&c.*

och sielfwa den Lapska *Jerja* 644, som wäxer i det kallaste climatet, men likwäl uti nemoribus eller i skugga. Deße Järn-nätter, för hwilka jag skyndat min återresa at rädda en hop af de sälsamaste och klenaste Indianske wäxter, hade ännu i år sparat Upsala Trägård, då jag om morgonen hemkom.

Re-

Register.

I.

Historiska Saker, Orter, *Antiquiteter*, *&c.*

(Teknet † bemärker något anteknat wid samma ställe)

Bro-

Gün-

Antiquiteter.

Högar.

Raflun-

II.

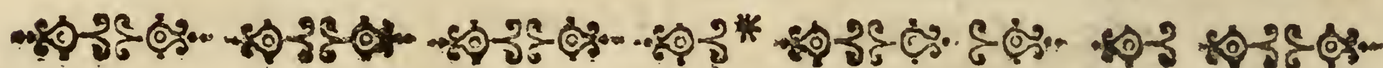
Inhemska Wåxter.

Namnen, Ordningen och Numern, som stå i parenthesi, åro tagne utur Flora Svecica Asteriscus (*) utmärker de ställen, hwarest någon Botanisk Observation om örten står anteknad; men korset †, der någon Oeconomisk eller Physicalisk anmärkning står införd.

Ægo-

Pru-

Typha

III.

Inhemska Örter
Som på denna resa äro upfundne, och ej stå i Flora Svecica.

IV.

IV.

Trågårds-Wåxter
Som i denna resan anföras.

Ordningen är efter *Systema Sexuale*, och *Numern* utur *Horto Upsaliensi*.

Syringa (6:1). Syrener 11.
Iris (17:7.) *bulbosa* 105. 254.
Lagurus *Schoenanth.* offic. 298 *.
Rubia (28: 1.) *tinct.* Krapp 191. 233 †. 284 †.
Cornus (29: 1.) *mas.* 193. 310.
Nicotiana (45:1.) Tobak 71. 94. 139 †. 262 †. 299.
Capsicum (47:1.) Spanskt peppar.
Solanum (48: 3.) *tuberos.* Potatos 155 †. 320 †. 355 *. 369. †
Tartuffior 355 *.
Vitis (50: 1.) Winranker 71 †. 83. 105. 149 †. 182 †. 192. 254. 282. 305. 353.
Anethum (66: 2.) *Foenic. dulc.* Fänkål 232 †. 243.
Anisum (67: 1.) Anis 220 †. 243. 265 †. 284 †.
Viburnum (69: 3.) Snöbålls-tråd. 193. 265.
Staphylæa (69:1) Pimpernötter 61. 192.
Linum (71:1.) Lin, Hör 64. 153. 178 †. 295.
Polianthes (76: 1.) Äkta Tuberoser 192.
Allium (77:3.) Rödlök 355 †.
Asparagus (83. 181.)
Lilium (80:1.) *alb.* Hwita liljor 83. 105. 145. 192. 220. 245.
Fritillaria (82: 4.) Kejserkrona. 141 †.
Ornithogalum *foliis cordato-ovatis* 73 *.
Ornithogalum *racemo longiss. florib. patent. filamentis dilatato-linear.* 220 *.
Yucca *foliis margine filiferis* 73 *.
Esculus (92:1.) *Hippocastanum* Häst-Castanier 254. 255. 282. 316 †.
Bistorta (95: 1) *officin.* 291 †
Laurus (98: 1.) *mas.* Lager 36.
Ruta (102:1.) Winruta 61 †. 220. 245.
Saponaria (25 1) *Officinarum* 251.
Amygdalus (123:1.) Mandeltråd 93 †. 193. 213 †. 305. 316.
(123: 2.) Persikor 105. 192. 194. 254. 282. 305. 313.
Prunus (124:1.) Plommon Abeller 246 *.
(124:2.) Aprikoser 105. 192. 194. 254. 271. 279 †. 282. 305. 313. 316.
( ) Tyskt Slån 61 †.
Mespilus (129:1.) Mespler 254.
Pyrus (130: 1.) β Dwärg-appel 258.
γ Renätter 93. 267.
ε Astrakanske 93.
ζ Borstorfer 61.
- - Drufweäplen 61.
(130:2.) β Päron: Bergametter 61. 93.

γ Bon-

V.

Swenskt Örtenamn.

Som ej stå uti Flora Svecica.

* * *

* *

VI.

VI.

Djur etc.

Som stå i Fauna Svecica. Numern och ordningen är tagen utur samma bok.

Trachi

Yrkå. *Insecter.*

Skridså, *Vermes.*

VII.

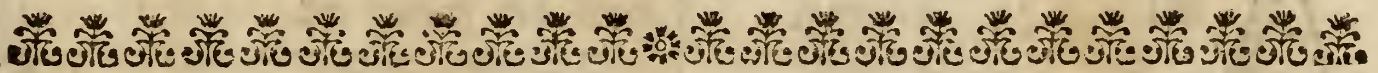
VII.

Nyß uptäkta Swenska Djur och Insecter.

Samt Utländska, som i denna resa äro omtalte.

Swenska.

Utländska.

VIII.

Berg- och Stenarter.

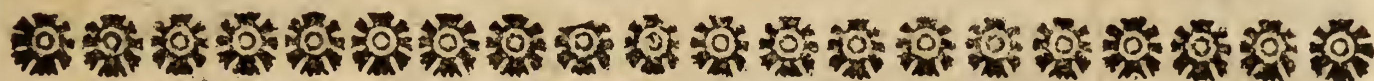
Dy-

IX.

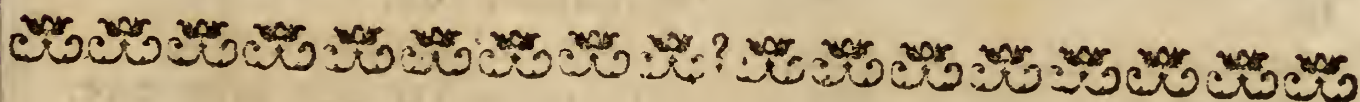
MEDICA.

Sjuk-

X.
Physicaliska Saker.

 Lan-

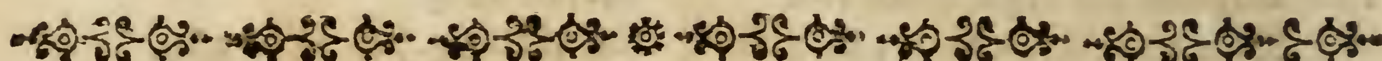

XI.

Oeconomiska Saker.

af

Säp-

XII.

Örternas nytta i Oeconomien &c.

Brunt

XIII.

Ord, Seder, Klädesdrägt.

TRYC.

TRYCKFEL.

Pag. 6.	lin. 20.	ENKEPING läs	ENKIÖPING.
7 -	5.	Oconomie	Oeconomie.
51 -	30	win	swin.
68 -		1685	1685 †
82 -	10	gjältäcket 19	gjältäcket 3.
	12	han	hans
86	20	t. 124	t 104.
198	8	minor	clava gracili
206	17	Lobinas	Bobinas.
240	10	dam	land.
	25	Futteldjus	Futteljus.
257 -	22	ATLATS	ATPLATS.
289 -	35	14800	288000.
297 -	7	ONOPODIUM	ONOPORDUM.
334 -	13	af de	uti de
357 -	19	orobonche	orobanche
377 -	3	rundt	grundt
395 -	23	p. 91	p. 71.
425 -	ult	1759	1749.

CITATIONER.

4 -	7	Fl. 94	Fl. 95.
24 -	33	Fl. 310	Fl. 313.
52 -	8	Fl. 443	Fl. 45.
	13	Fl. 115	Fl. 114.
101 -	19	Saniculom 202	Saniculam. 222
107 -	15	Fl. 56	Fl. 57.
116 -	18	Fn. 551	Fn. 351.
124 -	23	Fl. 260	Fl. 620.
162 -	8	Fl. 1038	Fl. 1138.
177 -	22	Fl. 710	Fl. 702.
188 -	25	Fn 303	Fn. 302.
210 -	36	Fl. 103	Fl. 123.
219 -	29	Fl. 74	Fl. 84.
221 -	27	Fl. 411	Fl. 511.
240 -	24	Fl. 583	Fl. 503.
244 -	18	Fl. 541	Fl. 548.
246 -	20	Fl. 731	Fl. 71.
257 -	4	Fl. 269.	Fl. 267.
279 -	1	Fl. 504	Fl. 674.
321 -	10	Fl. 669	Fl. 699.
397 -	28	Fl. 427	Fl. 527.
	34	Fl. 438	Fl. 236.
421 -	27	Fl. 207	Fl. 105.
422 -	16	Fl. 458	Fl. 428.
63 -	10	27	17.
77 -	23	632	663.
104 -	30	365	364.
109 -	5	593	593
	lin. 9	594	592.
119 -	27	987	989.
134 -	25	821	823.
	31	592	591.
268 -	7	592	591.
280 -	16	631	637.
326 -	31	280	281.

TIL-

TILLAG.

Pag. 38 Fönstren på taken äro det äldsta bruk, som redan hos de Romare warit antagit, hwilket kan slutas af Ovidii

At tu per præceps tecto delabere aperto,
Det quoque furtivas alta fenestra vias.

Pag. 255. Örten som liknade Virga aurea americana, har sedermera rögt sig med blomma, at hon är CHRYSANTHEMUM foliis lanceolatis: superne serratis utrinque acuminatis. *Hort. cl.* 416.

Leucanthemum radice repente, foliis latioribus serratis. *Tournef. inst.* 492.

Leucanthemum americanum altissimum, foliis oblongis rigidis. *Rupp jen.* 170.

Aster, foliis profunde dentatis & quasi laciniatis ramosus. *Raj. suppl.* 162.

Bellidioides radice repente, foliis latioribus serratis. *Vaill. act.* 1720 *p.* 363.

Bellis major, radice repente, foliis latioribus serratis. *Moris. prælud* 239. *hist.* 3. *p.* 28. *s.* 6. *t.* 9. *f.* 11. *Raj. hist.* 351.

Bellis americana frutescens ramosa. *Raj. hist.* 1885.

Bellis indica maxima *Turr. patav.* 15.

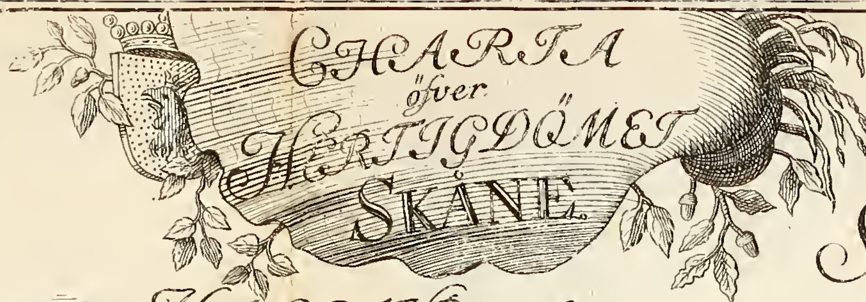
Bellis indica frutescens. *Elsh. marck.* 37.

Pag. 94. Sperlingii (Ottonis) Testamentum Absolonis Archiepiscopi Lundensis ex m:ss. erutum. Hafn. 1696 har denna stenen således

KRIST MARIU SUN HIALPI DIM ER KIRKIU THINO GUTI ABSILON ARKIBISKOP OK ASBIORN MULI

Christ Mariæ fili adjuva eos qui ecclesiæ tuæ satisfaciunt, Absoloni Archiepiscopo & Asbiorno Mule.

CHARTA
öfver
HERTIGDÖMET
SKÅNE
SMÅLAND
HALLAND
BLE-KIN-GEN.
SE=LAND
SKÅNE
ÖSTERSIÖN
Wärö
Båstad
Hallands Ås
Rysiöholm
Fagerhult
Witsiö
Ousby
Marklunda
Löshult
Grytsiön
Örkenæd
Lychtan
Kullen
Aris leye
Brundby
Svanehall
Krapparp
Engeltofta
Örkeliunga
Lerckesholm
Bälinge
Kedarp
Ågarp
Lursiön
Broby
Skilinge
Össiö
Engelholm
Jonstorp
Farhult
Höganäs
Svinaback
Vijken
Vägeholm
Välinge
Östra Liungby
Tommarp
Åbyn
Blekmåsa
Torup
Perstorp
Finnia
Finnia Siön
Gumlösa
Sinclairsholm
Hanneskog
Ingeberga
Knislinge
Heligaä
Gunnarstorp
Gunnestorp
N. Vram
Cronoborg
HELSINGÖR
HELSINGBORG
Bosarp
Ryseberga
Wanneberga
Strö
Dossebro
Rablöf
Ferlöf
Araslöf
Lillö
Beckaskog
Raus
Beiteberga
Hween
Uranieborg
Glömslöf
CHRISTIANSTAD
Hammar
Liungby
Åsum
LANDSCRONA
Heljarp
Saxå
Bosiö
Ringsiön
Mattesholm
Köping
Åhus
Hvitskiöfle
Käflinge
Barsebäck
Borrby
Svanstorp
KÖPENHAMN
Saltholmen
Amack
Höja
Lomma
LUND
Agarp
Wombs Siö
Andrarum
Kaflunda
Torup
Kivijk
Dalby
Womb
Weveröd
Ullarp
Rönnele Klint
Everlöf
Åsum
Sjöbo
Espered
Svabesholm
St. Olof
Stenshufvud
Seja
MALMÖ
Tulstorp
Hyby
Toppegard
Heckeberga
Simontorp
Söfdeborg
Esperöd
Tranås
Rörum
Tiörndal
Tanbyholm
Hunby
Torup
Månstorp
Lindholm
Klörup
Slägerup
Räng
Rysgård
Krageholm
Gladsax
Cimbrishamn
Giärsnäs
Tomarp
Cimbris
Skanör
Falsterbo
Kiempinge
Marsvinsholm
Herrestad
Köpinge
Sjörup
Gunnarslöf
Bierresiöholm
YSTAD
Skifvarp
Ygbeck
Trelleborg
Bedinge
Hörtehamn
Svenska Mihl.
3/4 1/2 1/4 1 2 3
C. Berggvist Sculpsit

